

الْفَيْصَلُ
الْمُسْلِمِ

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

**SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ**

CİLD

6

الْفَلَاحُ الصَّحِيحُ

لِلْإِمَامِ أَبِي الْحُسَيْنِ مُسْلِمِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْقُشَيْرِيِّ لَيْسَ أَبُورِي

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

CİLD

6

Mütercim :

MEHMED SOFUOĞLU

İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

İRFAN

YAYIMCILIK VE TİCARET

Çatalcesme Sk. Defne Han No: 27/14

Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel: 511 09 60

ın Yayınevi No. 7/6

**6.7. ve 8. Cilt ŞEFİK MATBAASINDA
BASILMIŞTIR. 1988**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ أَحْمَدُهُ وَأَسْتَجِيبُهُ وَأَسْتَغْفِرُهُ وَأَسْتَهْدِيهِ وَوُضِعَ بِهِ وَلَا أَكْفُرُهُ وَأَعَادِي مَنْ يَكْفُرُهُ
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَالنُّورِ وَ
الْمَوْعِظَةِ عَلَى فِتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَقَلَمٍ مِنَ الْعِلْمِ وَضَلَالَةٍ مِنَ النَّاسِ وَانْقِطَاعٍ مِنَ الزَّمَانِ وَدُنُوٍّ مِنَ السَّاعَةِ
وَقُرْبٍ مِنَ الْأَجَلِ مَنْ يُصَلِّحِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ رُشِدَ وَمَنْ يَبْغِضِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَقَدْ غَوَى وَفَرَّطَ وَضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا
وَأَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهُ خَيْرُ مَا أَوْصَى بِهِ الْمُسْلِمُ الْمُسْلِمُ أَنْ يَحْضَهُ عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنْ يَأْمُرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ
فَأَحْذَرُوا مَا حَذَرَهُ اللَّهُ مِنْ نَفْسِهِ وَلَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ صِحَّةً وَلَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ ذِكْرًا، وَإِنْ تَقْوَى اللَّهَ
لَمْ يَمَلِكْ لَكَ عَلَى وَجَلٍ وَخَافَةٍ مِنْ رَبِّكَ عَوْنٌ صِدْقٍ عَلَى مَا تَبْعُونَ مِنْ أَمْرِ الْآخِرَةِ، وَمَنْ يُصَلِّحِ الَّذِي بَيْنَهُ وَ
بَيْنَ اللَّهِ مِنْ أَمْرِهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ لَا يَنْوِي بِذَلِكَ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ يَكُنْ لَهُ ذِكْرًا فِي عَاجِلِ أَمْرِهِ وَآخِرِهِ فِيمَا
بَعْدَ الْمَوْتِ حِينَ يَقْتَرِ الْمُرَأُ إِلَى مَا قَدَّمَ، وَمَا كَانَ مِنْ سِوَى ذَلِكَ يُوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا
«وَيُحَذِّرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ» وَاللَّهُ رُؤُوفٌ بِالْعِبَادِ «وَالَّذِي صَدَّقَ قَوْلُهُ وَأَجْرُ وَعْدِهِ لَا خُلْفَ لَذَلِكَ
فَإِنَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «مَا يَبْدُلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَالِمٍ لِلْعَبِيدِ»

فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي عَاجِلِ أَمْرِكُمْ وَآخِرِهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ، فَإِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفِرْ
عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. وَإِنْ تَقْوَى اللَّهَ
يُؤْتِي مَقْصَدَهُ وَيُؤْتِي عُقُوبَتَهُ وَيُؤْتِي سَخَطَهُ. وَإِنْ تَقْوَى اللَّهَ يُبَيِّضِ الْوُجُوهَ وَيَرْضَى الرَّبُّ
وَيَرْفَعُ الدَّرَجَةَ، خُذُوا بِحَظِّكُمْ وَلَا تُفَرِّطُوا فِي جَنْبِ اللَّهِ، قَدْ عَلَّمَكُمْ اللَّهُ كِتَابَهُ
وَنَهَجَ لَكُمْ سَبِيلَهُ لِيَعْلَمَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَيَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ. فَاحْسِنُوا كَمَا أَحْسَنَ
اللَّهُ إِلَيْكُمْ وَعَادُوا أَعْدَاءَهُ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَتَّى جَاهِدَ هُوَ أَجْبَاكُمْ وَسَمَّاكُمْ
الْمُسْلِمِينَ «لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَا مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ»، وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

فَاكْثَرُوا ذِكْرَ اللَّهِ وَاعْمَلُوا الْعَمَلُ الْيَوْمَ. فَإِنَّهُ مَنْ يُصَلِّحِ مَا بَيْنَهُ
وَبَيْنَ اللَّهِ يَكْفِرْ اللَّهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ. ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يَقْضِي عَلَى النَّاسِ
وَلَا يَقْضُونَ عَلَيْهِ. وَيَمْلِكُ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ. اللَّهُ أَكْبَرُ
وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ.

HAMD ALLÂH'A MAHSÛSDUR. BEN ONA HAMD EYLER, ONDAN YARDIM İSTER, ONDAN MAĞFİRET VE HİDÂYET DİLERİM. ONA İYMAN EDER, ONA KAFİRLİK ETMEM, ONA İNANMAMAZLIK DENLERE DE ADÂVET EYLERİM. ŞEHÂDET EDERİM Kİ TEK VE ORTAKSIZ OLARAK ALLÂH'DAN BAŞKA HİÇBİR İLÂH YOKTUR. MUHAMMED DE ONUN KULU VE RASÛLUDUR, Kİ ONU PEYGAMBERLERİN ARASI KESİLMİŞ, İLİM AZALMIŞ, İNSANLAR SAPIKLIĞA DÜŞMÜŞ, ZAMAN İNKİTÂ' ETMİŞ, KİYÂMETİN KOPMASI VE ÂLEMİN NİHÂYET BULMASI YAKLAŞMIŞ İKEN TAM BİR HİDÂYETLE, NÛR İLE VE MEV'İZE İLE GÖNDERDİ. KİM ALLÂH'A VE RASÛLUNA İTÂAT EDERSE MUHAKKAK DOĞRU YOLU BULMUŞ, KİM DE ALLÂH'A VE RASÛLUNE ÂSİ OLURSA ELBETTE AZGİNLİK VE TAŞKİNLİĞE DÜŞMÜŞ VE BÜYÜK BİR SAPKİNLİKLA YOLDAN SAPMIŞDIR.

BEN SİZE ALLÂH'DAN KORUNMAYI TAVSİYE EDERİM. ÇÜNKÜ BİR MUSLİMANIN DİĞER BİR MUSLİMANA EN HAYIRLI TAVSİYESİ ONU AHİRETE TEŞVİK ETMESİ VE ONA ALLÂH'DAN KORUNMAYI EMRETMESİDİR. ALLÂH'TIN SİZLERİ BİZZÂT SAKINDIRDIĞI ŞEYLERDEN SAKININ. (BİR MUSLİMANIN DİĞER BİR MUSLİMANA) BU YOLDAKİ TAVSİYELERİNDEN DAHA FAZİLETLİ BİR NASİHAT VE BUNDAN DAHA EFDAL BİR ÖĞÜT ÖLAMAZ. VE ŞÜPHE SİZ ALLÂH'A TAKVÂLI OLMAK — RABBİNDAN KORKARAK VE YÜREĞİ TITREYEREK TAKVÂ İLE AMEL EDEN İÇİN — AHİRET İŞİNDEN İSTEMEKDE OLDUĞUNUZ ŞEYLERE EN EMİN YARDIMDIR. KİM GİZLİ VE ÂŞİKÂR HER HÂLİNDE YALNIZ ALLÂH'TIN RİZÂSINI NİYyet EDEREK ALLÂH İLE KENDİ ARASINDAKİ İLGİYİ İSLÂH EDERSE (YANİ ÜZERİNDEKİ ALLÂH HAKLARINI ÖDERSE) BU, HEM DÜNYÂDA ONUN İÇİN HAYIRLA ANILMA, HEM DE ÖLÜMDEN SONRA, KİŞİNİN KENDİNDEN EVVEL GÖNDERDİĞİ HAYRA MUHTÂC OLACAĞI ZAMANDA ONA BİR AZIK OLUR. KİŞİ (O ZAMAN) BUNUN GAYRİ OLAN İŞLERLE KENDİ ARASINDA UZUN UZUN MESÂFELER OLMASINI TEMENNİ EDER. ALLÂH NİZLERİ (ASIL) KENDİNDEN KORKMANIZI EMREder (Âlu İmrân : 28). ALLÂH, KULLARINA PEK REFETLİDİR (Âlu İmrân : 30). SÖZÜNÜ GERÇEKLEŞDİREN VE VA'DİNİ YERİNE GETİREN ALLÂH'A YEMİN OLSUN Kİ BUNDA CAYMA YOKTUR. ÇÜNKÜ AZİZ VE CELİL OLAN ALLÂH : «BENİM YANIMDA SÖZ DEĞİŞTİRİLMEZ VE BEN KULLARIMA ZULM EDİCİ DEĞİLİM» (Kaf : 29) BUYURUR. BİNÂENALEYH ŞİMDİKİ İŞLERİNİZDE VE GELECEK İŞLERİNİZDE GİZLİ VE ALENİ HERHALDE ALLÂH'A İTTİKA EDİNİZ. ŞU MUHAKKAK Kİ KİM ALLÂH'DAN KORUNURSA ALLÂH ONUN GÜNAHLARINI ÖRTER VE ONUN ECRİNİ BÜYÜLTÜR. KİM ALLÂH'A KORUNURSA ALLÂH ONUN GÜNAHLARINI ÖRTER VE ONUN ECRİNİ BÜYÜLTÜR. KİM ALLÂH'A KORUNURSA BÜYÜK BİR MUZAFFERİYETLE MUZAFFER OLMUŞ, FELÂHA ERMİŞ OLUR. ŞÜPHE SİZ ALLÂH'A TAKVÂLI OLMAK, ONUN GADABINDAN KORUR, ONUN CEZÂSINDAN KORUR, ONUN HOŞNUDSUZLUĞUNDAN KORUR. ALLÂH'A TAKVÂLI OLMAK YÜZLERİ AĞARTIR, RABBİ HOŞNUD EDER VE DERECEYİ YÜKSELTİR.

NASİBİNİZİ ALIN FAKAT ALLÂH'TIN YANINDA EKSİKLİ VE KUSURLU (OLAN) İŞLER YAPMAYIN. DOĞRU SÖYLİYENLERİ VE YALANCILARI BİLMEK İÇİN ALLÂH SİZE KİTÂBINI ÖĞRETTİ VE KENDİ YOLUNU SİZİN İÇİN APAÇIK KILDI. BİNÂENALEYH ALLÂH SİZE İHSAN ETTİĞİ GİBİ SİZ DE İHSAN EDİN. ONUN DÜŞMANLARINA DÜŞMAN OLUN, ONUN YOLUNDA HAKKIYLA MUCÂHEDE EDİB ÇALIŞIN. SİZİ O SEÇTİ VE SİZE MUSLİMANLAR İSMİNİ VERDİ. «TÂ Kİ HELÂK OLAN APAÇIK BİR DELİLDEN SONRA HELÂK OLSUN, GERİ KALAN DA APAÇIK BİR DELİLDEN SONRA NAYATDA KALSIN» (el-Enfâl : 42).

KUVVET ANCAK ALLÂH İLEDİR. BİNÂENALEY ALLÂH'I ÇOK ZİKREDİN. BÜYÜKÜNDEN SONRASI İÇİN ÇALIŞIN. ŞU MUHAKKAK Kİ KİM ALLÂH İLE KENDİ ARASINDAKİ İLGİYİ İSLÂH EDERSE (YANİ ÜZERİNDEKİ ALLÂH HAKLARINI) EDÂ EDERSE ALLÂH ONUNLA İNSANLAR ARASINDA OLACAK İŞLERİ DÜZELTİR. ÇÜNKÜ ALLÂH İNSANLARA HÜKMEder, İNSANLAR İSE ONA HÜKMEDEMEZLER. O İNSANLARA MÂLİKDİR, İNSANLAR İSE ONDAN BİR ŞEYE MÂLİK DEĞİLDİRLER. ALLÂH BÜYÜKDÜR VE KUVVET YALNIZ AZİM OLAN ALLÂH İLEDİR 1.

1. (Taberî, Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk, zikru mâ kâne mine'l-umûri'l-mezkûreti fi evveli senetün mine'l-hicreti, II, 115, Kâhire, 1939-1357 tab'ı).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۳ - كتاب الإمارة

(۱) باب الناس تبع لقریش والفتوة فی قریش

۱ - (۱۸۱۸) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ مَعْنٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا الْمُخَيْرَةُ (يَمْنَانُ الْجَزَائِي) . ع وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَتَمْرُؤُ النَّاقِدُ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ : يَتْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ تَمْرُؤُ : رِوَايَةٌ ^(۱) وَالنَّاسُ تَبَعُ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّأْنِ . مُسْلِمُهُمْ لِمُسْلِمِهِمْ وَكَافِرُهُمْ لِكَافِرِهِمْ .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

33 — KİTÂBU'L - İMARE

(Emîrlik ve Reîslik Kıtâbı)

(1) İNSANLAR KUREYŞ'E TÂBİ'DİRLER, HİLÂFET DE KUREYŞ'DEDİR BÂBİ

1 — (1818) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar (yani Arab kabîleleri) şu iş husûsunda Kureyş'e tâbi'dirler. Arab'ların mu'minleri, Kureyş'in mu'minlerine; müşrikleri de Kureyş'in müşriklerine tâbi'dirler.»

1. *Emr, imâr* : Buyurmak ma'nâsınadır ki nehyin mukabilidir. Hem masdar hem de masdar ismi olur. Türkçede buyruk ve buyrancı (yani buyruntu) ta'bîr olunur. Cem'i evâmîr gelir.

Emr, emâre, imâre (1, 2, ve 5. ci bâblardan) bey ve vâli olmak ma'nâsınadır. : *Emîr* : Bir kavim üzerine emri geçer olan adama denir ki istilâhımızda bey ta'bîr olunur (Kamûs Ter.).

Bu lugat izahlarına göre imâre, emir verme salâhiyeti bulunan bütün idâri makam ve rütbelerin en büyüğünden en küçüğüne kadar her kademesini içine almaktadır. Yani devlet başkanlığı, vâllilik, âmirlik, kumandanlık hatta me'mûrluk ma'nâlarını da ifâde etmektedir.

۲ - (...) وحدثنا محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . حدثنا معمر عن همام بن منبه . قال : هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ . فذكر أحاديث منها : وقال رسول الله ﷺ « الناس تبع لقريش في هذا الشأن . مسلمهم تبع لمسلمهم . وكافرهم تبع لكافرهم » .

2 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Şu kitâb, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettiğî hadislerdir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar şu işde (emîrlik ve reislik işinde) Kureys'e tâbi'dirler. Muslimanları muslimanlarına tâbi'dirler, kâfirleri de kâfirlere tâbi'dirler»².

۳ - (۱۸۱۹) وحدثني يحيى بن حبيب الحارثي حدثنا روح . حدثنا ابن جريج . حدثني أبو الزبير : أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : قال النبي ﷺ « الناس تبع لقريش في الخير والشر » .

3 — (1819) : Ebu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) ı şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) : «İnsanlar hayırda ve şerde Kureys'e tâbidirler» buyurdu.

۴ - (۱۸۲۰) وحدثنا أحمد بن عبد الله بن يونس . حدثنا عاصم بن محمد بن زيد عن أبيه . قال : قال عبد الله : قال رسول الله ﷺ « لا يزال هذا الأمر في قريش ، ما بقي من الناس اثنين » .

2. «İnsanlar bu işde Kureys'e tabi'dirler» hükmündeki iş, emîrlik, riyâset ve önderlik ma'nâsıdır. Bu hüküm, câhiliyet ve İslâm'm neğri devrine âid icimâi ve siyâsî vaziyeti hıkâye ve tesbît etmektedir. Câhiliye devrindeki mu'minlerden maksad Hz. İbrahim'in tevhid dini üzerinde devam eden Hanîflerdir. O devirdeki kâfirler ise müşriklerdir. İslâm öncesi devrede diğer Arab kabîlelerinin Hanîfleri, Kureys Hanîflerine, kâfirleri de yine Kureys kâfirlerine tâbi' idiler. İslâm'm neğri devrinde de diğer kabîlelerden musliman olanlar Kureys'den musliman olanlara tabi' olmuşlardır. Câhiliyet devrinde Arab'lar arasında iki türlü dîn ve akide cereyanı vardı : Biri Tevhid diğeri de putperestlikdi. Muvahhidier Kur'ân'da Hanîfler adıyla anılmışdır : el-Bakara : 135; Âlu İmrân : 95; Nisâ : 124; el-Enâm : 162; en-Nahl : 123; Yûnûs : 105; er-Rûm : 30; Hacc : 31; el-Beyyine : 5.

Arab'larm hanîfleri de müşrikleri de câhiliyetde Kureys'in riyâsetini kabûl etmişlerdi. Çünkü Kâ'be'nin Sedâne, Sikaye, Rifâde... gibi bir takım mukaddes vazifeleri hep Kureys tarafından idâre edilirdi. İslâmiyet gelince Kureys'in dayattığı müddetce birçok Arab kabîleleri beklediler. Mekke feth edilib Kureys musliman olduktan sonra diğer bütün Arab kabîleleri de arka arkaya hey'etlerini yollayarak musliman oldular. Bu sûretle de bütün Arab kabîleleri Kureys'in riyâsetini tanıdılar.

Muslimanların bu siyâsî birliği Peygamber'in vefatından sonra Hilâfet unvanı altında ve Peygamber'in kurduğu idâre ve adâlet sistemi dâiresinde tam ve kâmil şekliyle çeyrek asır devam etmiş, sonra İmâmet denilen İmâret devri başlamış ve devam etmiştir. Bu siyâsî değişikliği Peygamber vaktüyle bir mu'cize olarak haber vermişdi. Bu uzun devirlerde muslimanlık dünyânın büyük bir kısmına yayılmış ve her mmtakadaki muslimanlar kençilerini seçtikleri emîrler ve çeşitli idâre sistemleri ile idâre edilmekte bulunmuşlardır. Târihin bu uzun zamanlarında Kureys'in nüfuzu yalnız Kâ'benin an'a-nevî vazîfelerini ifâya munhasır kalmıştır.

4 — (1820) : Abdullah (ibn Umer R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlardan iki kişi bâkî' kaldığı müddetce şu iş (yani emîrlik ve riyâset işi) Kureys'den zâil olmaz».

٥ — (١٨٢١) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ . ع وَحَدَّثَنَا رِقَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَسْنِي ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ الطَّحَّانِ) مَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ : «إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَا يَنْقُضِي حَتَّى يَخْتَفِيَ فِيهِمْ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً» . قَالَ : ثُمَّ تَكَلَّمْتُ بِكَلَامٍ خَفِيَ عَلَى . قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي : مَا قَالَ ؟ قَالَ : «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ» .

5 — (1821) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Ben babam Semure ile beraber Peygamber (S) in huzûruna girdim ve kendisinden işittim ki : «İçlerinde on iki halife geçmedikce bu iş son bulmayacaktır» buyuruyordu. Câbir der ki : Sonra bir söz konuştu ki onu ben işitememişdim. Müteakiben babama: Rasûlullah ne söylemişti? diye sordum.» Bunların hepsi Kureys'dendir» (buyurdu) dedi³.

٦ — (...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سَعْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُعْمَرٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ : «لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِيًا مَا وَلِيَهُمْ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا» . ثُمَّ تَكَلَّمْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِكَلِمَةٍ خَفِيََتْ عَلَى . فَسَأَلْتُ أَبِي : مَاذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ» .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ . وَلَمْ يَذْكُرْ : «لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِيًا» .

6 — () : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Ben Peygam-

3. Câbir ile babası Semure, ikisi de sahâbidir. Bu hadîsi baba oğul beraber işitmişler ve beraber rivâyet etmişlerdir. Câbir'in, hadîs'in Peygamber'den iyi işitemediği «bunların hepsi Kureys'dendir» fıkrasını babası tamamlamıştır. Bununla beraber hadîs çok muhtasar bir metinle rivâyet edilmiş ve bundan dolayı hadîsde sevk edildiği ma'nâyı anlamakda güçlük çekilmiştir. Ba'zıları bu on iki halife veya emîrin emâretleri râşid halifeler devrinden sonra olduğunu, ba'zıları bunların emâretleri arka arkaya bulunacağını; ba'zıları ayrı ayrı zamanlara âid bulunduğunu; ba'zıları hepsinin bir zamanda emîrliğe karışacaklarını ileri sürmüşlerdir.

Tâbiî âlimlerinden İbn Ebî Süfere bu görüşleri söyledikten sonra şöyle der : Bu hadîsin ma'nâsı hakkında kat'î kanaat sâhibi bir kimseye kavuşmadım. Fakat gâlib bir zanna göre Peygamber kendisinden sonra çok acâib fitneler zuhûr edeceğini, hatta müslimanların bir devirde on iki emîrin arkasına takılarak fırkalara ayrılacağını haber verib ümmeti böyle ictimâî kargaşalıklardan sakındırmıştır denilebilir. Nasıl ki bu ihtilâfların bir kısmı Râşid Halifeler devrinden sonra görülmüştür.

ber (S) den işitdim : «Kendilerini on iki kişi velâyet ettiği müddetce insanların işi devam edecektir» buyuruyordu. Sonra bana gizli kalan bir söz daha söyledi. Müteakiben bunu babamdan : Rasûlullah ne söyledi? diye sordum.» Bunların hepsi Kureyş'dendir» buyurduğunu rivâyet etti.

() Ve yine bize Kuteybetu'bnü Saîd tahdîs etti. Bize Ebû Avâne, Simâk'den, o da Câbir ibn Semure'den, o da Peygamber'den bu hadîsi tahdîs etti fakat : «İnsanların işi devam edecektir» fıkrasını zikretmedi.

۷ — (...) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يَزَالُ الْإِسْلَامُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً » ثُمَّ قَالَ كَلِمَةً لَمْ أَفْهَمْهَا . فَقُلْتُ لِأَبِي : مَا قَالَ ؟ فَقَالَ « كَلَّمْتُمْ مِنْ قُرَيْشٍ » .

7 — () : Simâk ibn Harb dedi ki : Câbir ibn Semure (R) den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim : «İslâm Dîni on iki halîfeye kadar azîz olmakda devam edecektir» buyuruyordu. Sonra anlıyamadığım bir söz konuştu. Müteakiben babama : Ne dedi? diye sordum. «Onların hepsi Kureyş'dendir» buyurdu dedi.

۸ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً » . قَالَ : ثُمَّ نَكَلَّمْتُ بَشِيءًا لَمْ أَفْهَمْهُ . فَقُلْتُ لِأَبِي : مَا قَالَ ؟ فَقَالَ « كَلَّمْتُمْ مِنْ قُرَيْشٍ » .

8 — () : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Peygamber (S) : «Bu iş on iki halîfeye kadar azîz olmakda devam edecektir» buyurdu. Sonra anlıyamadığım bir söz daha söyledi. Müteakiben babama : Ne buyurdu? diye sordum. «Onların hepsi Kureyş'dendir» diye rivâyet etti.

۹ — (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا أَزْهَرُ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : انْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعِيَ أَبِي . فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ عَزِيزًا مَنِيعًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً » فَقَالَ كَلِمَةً مَنِيحًا النَّاسُ . فَقُلْتُ لِأَبِي : مَا قَالَ ؟ قَالَ « كَلَّمْتُمْ مِنْ قُرَيْشٍ » .

9 — () : Câbir ibn Semure (R) dedi ki : Yanımda babam olduğu halde Rasûlullah (S) ın huzûruna gittim. Kendisinden : «Bu dîn on iki halîfeye kadar azîz ve korunur olmakda devam edecektir» buyuruyordu. Sonra halkın konuşmaları beni meşgûl ettiği için işitemediğim

bir söz daha söyledi. Muteâkiben babama : Peygamber ne buyurmuşdu? diye sordum. «Bunların hepsi Kureyş'dendir» buyurduğunu söyledi 4.

۱۰ - (۱۸۲۲) حَدَّثَنَا ثَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ . قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، مَعَ غُلَامِي نَافِعٍ : أَنْ أَخْبِرَنِي بِشَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَكَتَبَ إِلَيَّ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، يَوْمَ جُمُعَةٍ ، عَشِيَّةَ رَجَمِ الْأَسْلَمِيِّ ، يَقُولُ « لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِمًا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ . أَوْ يَكُونَ عَلَيْكُمْ أَمْنَا عَشْرَ خَلِيفَةٍ . كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ » وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « عُصِيَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَفْتَحُونَ الْبَيْتَ لَا يَتَصَنَّ . يَتَّ كِسْرَى . أَوْ آلِ كِسْرَى » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ كَذَابِينَ فَاحْذَرُوهُمْ » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِذَا أَعْطَى اللَّهُ أَحَدَكُمْ خَيْرًا فَلْيَبْتَذِرْهُ بِنَفْسِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « أَنَا الْفَرْطُ عَلَى الْخَوْضِ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَائِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فَذْلِكٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنْ مُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّهُ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ سَمُرَةَ الْعَدَوِيِّ : حَدَّثَنَا مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَاتِمٍ .

10 — (1822) : Âmir ibn Sa'd ibn Ebî Vakkas dedi ki; Câbir

4. Kureyş'in riyâseti hakkında Muâviye'nin de Buhârî'de şöyle bir hutbesi vardır :

Muhammed ibn Cubeyr, Kureyş tarafından sefâretle gönderilen bir hey'et arasında bulunub Muâviye'nin huzurunda geçen bir vâkıayı ve ondan işittiklerini şöyle rivâyet etmiştir :

Abdullah ibn Amr ibn Âs'm : Kahtân'lerden birisi ilerde melik olacaktır diye hikâye ettiği, Muâviye'ye ulaşmışdı. Bundan sinirlenen Muâviye hey'et karşısında kalkıp Allâh'ı şânma lâıyk sıfatlarla senâ etti. Sonra Amma ba'du dedi ve şöyle devam etti :

(Ey Kureyş hey'eti!) kesin olarak bildirildiğine göre sizden bazı kimseler Allâh'ın Kitâbında olmayan, Rasûlullah'dan da rivâyet edilmeyen birtakım haberler nakle ediyorlar. Emin olunuz ki onlar, sizin câhillerinizdir. Siz, sâhibini dalâlete sürükleyen bâtil sözlerden sakınınız! Ben Rasûlullah'dan işittim : «Şu iş (yani emirlik ve başkanlık işi) Kureyş'in uhdesinde bulunacaktır. Onlar dinî vacibelerini ifâ ve adâlet icrâ ettikçe onlara hiçbir kimse düşmanlık edemeyecektir. Meğer ki onlar dinden, adâletten sapsamış olsunlar; bu halde Allah Kureyş'i yüzüstü sürüttürür rezil eder» buyuruyordu (Buhârî, menâkıb, menâkıbu Kureyş).

Rivâyete göre Abdullah ibn Amr Tevrât okur ve orada gördüğü şeyleri hikâye ederdi. Şu kadar ki Abdullah bunları Rasûlullah'a isnâd ederek hikâye etmezdi de bir Tevrât haberi olarak naklederdi. Bu arada Kahtân'dan bir hükümdar çıkacağını da nakletmişti. Muâviye de emâreti zamanında bunu duymuş ve gelen Kureyş hey'etine karşı bu hitâbeyi irad ederek Kureyş târicinden devlet başkanlığı söylentilerini red etmişti.

ibn Semure'ye : Rasûlullah (S) dan işitdiğin bir şeyi bana haber ver diye mektûb yazıp hizmetçim Nâfi' ile kendisine yolladım. Cevâben bana şöyle yazdı : Eslem kabîlesinden olan kimsenin recm olunduğu bir cumua gününün akşamında Rasûlullahdan işitdim şöyle buyuruyordu : «Kıyâmet kopuncaya yahut da üzerinizde hepsi Kureyş'den olan on iki halîfe bulununcaya kadar bu dîn ayakda durmakda devam edecektir».

Ve yine kendisinden işitdim ki, «muslimanlardan az bir cemâat, Kisrâ'nın yahut Kisrâ âilesinin evi olan Beyaz Sarayı feth edeceklerdir» buyuruyordu.

Yine kendisinden işitdim ki, «kıyâmetin kopmasından önce bir takım çetin yalancılar bulunacaktır, binâenaleyh onlardan sakınıb korununuz» buyuruyordu.

Yine kendisinden işitdim ki, «Allah sizden herhangi birinize bir hayır ihsân ettiği zaman evvelâ kendi nefsinden ve kendi ev halkından başlasın» buyuruyordu.

Ve yine kendisinden işitdim ki, «Ben sizden önce havz başına gidib sizleri sulamak için orada bekliyeceğim» buyuruyordu.

() : Buradaki râvî de Âmir ibn Sa'dden, onun İbn Semure'ye : Rasûlullah'dan işittiklerini bize tahdîs et diye mektûb gönderdiğini; onun da : Ben Rasûlullah'dan işitdim şöyle buyuruyordu diyerek cevâb verdiğini rivâyet etmiştir. Bu râvî de yukarıki (10 rakamlı) Hâtim ibn İsmail hadîsi tarzında zikretmiştir.

(۲) باب المستخوف وزكر

۱۱ - (۱۸۲۳) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : حَضَرْتُ أَبِي حِينَ أُصِيبَ . فَأَتُونَا عَلَيْهِ . وَقَالُوا : جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا . فَقَالَ : رَأَيْبٌ وَرَأَيْبٌ . قَالُوا : اسْتَخْلِفْ . فَقَالَ : أَتَحْمِلُ أَمْرَكُمْ حَيًّا وَمَيِّتًا ؟ لَوِدِدْتُ أَنَّ حَظِّي مِنْهَا الْكَفَافُ . لَا عَلَى وَلَا لِي . فَإِنْ أَسْتَخْلِفَ فَقَدْ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي (يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ) . وَإِنْ أَمْرُكُمْ فَقَدْ تَرَكَكُمْ . مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : فَرَفُتُ أَنَّهُ ، حِينَ ذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، غَيْرُهُ اسْتَخْلِفَ .

(2) BİR KİMSEYİ KENDİ YERİNE HALEF EDİNMEK YAHUT HALEF EDİNMEYİ TERK EYLEMEK BÂBİ

11 — (1823) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Babam vurulduğu zaman yanına geldim. Etrafında toplananlar kendisini senâ edib, «Allah seni hayırla mükâfatlandırsın» dediler. Umer :

— Ben hem ümidli, hem korkuluyum dedi. Yanındakiler :

— Bir kimseyi kendine halef ta'yin et dediler. Umer :

— Muayyen bir zâtı kendime halef ta'yin ederek hayâtımda ve ölümümde işinizin mes'ûliyetini mi yükleneyim? ben bu hilâfet işinden olan nasîbimin ziyâdesiz noksânsız hâcet mîkdârı olmasım, ne kârlı ne ziyânlı olmayarak başbaşa çıkmamı arzu etmişimdir. Eğer yerime bir halef ta'yin etmekte re'yimi kullanırsam (aykırı bir iş yapmış olmam), çünkü benden hayırlı olan Ebû Bekr yerine bir halef ta'yininde kendi re'yini kullanmıştır. Eğer halef ta'yininde re'yimi kullanmaz, işinizi sizlere bırakırsam, şüphesiz benden daha hayırlı olan Rasûlullah da (muayyen bir zâtı tasrîh etmeyib) sizleri işinizle başbaşa bırakmıştır dedi⁵.

Abdullah : Babam, Rasûlullah'ı zikrettiği zaman onun da bir halef ta'yin etmemiş olduğu hakikatım anladım dedi.

١٢ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . وَأَلْقَاطُومُ مُتْقَارِبَةٌ (قَالَ إِسْحَقُ وَعَبْدُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي سَالِمٌ مِّنْ ابْنِ مُرَّةٍ . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَقَالَتْ : أَعْلَيْتَ أَنَّ أَبَاكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ ؟ قَالَ قُلْتُ : مَا كَانَ لِي فَعَلٌ . قَالَتْ : إِنَّهُ فَاعِلٌ . قَالَ : تَخَلَّفْتُ أَنِّي أَكَلَمْتُهُ فِي ذَلِكَ . فَسَكَتُ . حَتَّى اغْدَوْتُ . وَلَمْ أَسْأَلْهُ . قَالَ : فَكُنْتُ كَأَنَّمَا أَنِجِلُ بِيَمِينِي جَبَلًا . حَتَّى رَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ . فَسَأَلَنِي عَنْ حَالِ النَّاسِ . وَأَنَا أَخْبِرُهُ . قَالَ : ثُمَّ قُلْتُ لَهُ : إِنِّي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ مَقَالَةً . فَأَلَيْتَ أَنْ أَقُولَهَا لَكَ . زَعَمُوا أَنَّكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ . وَإِنَّهُ لَوْ كَانَ لَكَ رَأْيٌ إِلَّا أَوْ رَأْيِي غَنِمْتُ جَاكَ وَتَرَكَهَا رَأَيْتَ أَنْ قَدْ ضَيَّعَ . فَرِمَايَةُ لِلنَّاسِ أَشَدُّ . قَالَ : فَوَاقَقَهُ قَوْلِي . فَوَضَعَ رَأْسَهُ سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَهُ إِلَيَّ . فَقَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَحْفَظُ دِينَهُ . وَإِنِّي لَتِنٌ لَا أَسْتَخْلِفُ فَإِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسْتَخْلِفْ . وَإِنْ أَسْتَخْلِفُ فَإِنْ أَبَا بَكْرٍ قَدْ اسْتَخْلَفَ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ ذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ . فَقُلْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَمْدِلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَدًا . وَأَنَّهُ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ .

12 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Ben Hafsa'nın yanına girdiğimde Hafsa bana :

5. Umer kendi yerine muayyen bir zâtı halef ta'yin etmeyib bu işi altı kişilik bir şûrâ meclisine havâle etmiştir. Halef ta'yin etmekle, «hallu akd erbâbı» denilen büyük devlet adamlarının halef seçiminde bir zât üzerinde ittifak etmeleri ile halâfîğin sahib olacağında âlimlerin ittifakı vardır. Devlet reisi seçimi işini sayısız mahdûd veya gayr mahdûd bir şûrâyâ havâle edilmesinin câiz olduğunda da âlimlerin icmâı vardır. Yine böyle bu sûretlerden biri ile devlet reisi seçiminin vâcib olduğunda ve bu vucûbun akîl olmayıb şer'î olduğunda da âlimler ittifak etmişlerdir. Yalnız A'sam ile bazı hâriciler vâcib olmadığını iddiâ etmişlerdir (Nevevî).

— Babanın kendi yerine bir halef ta'yîn etmiyeceğini bilmiyor musun? dedi. Ben :

— Babam bunu yapmaz dedim. O :

— Hayır, böyle yapacaktır dedi. Ben de bu husûsda kendisi ile konuşacağıma yemîn ettim ve sustum. Nihâyet sabahleyin yanına gittim ama yine de kendisi ile bunu konuşamadım. Artık ben yemînim sebebiyle sanki sırtımda bir dağ taşıyor gibiydim. Nihâyet tekrar döndüm ve huzûrına girdim. Kendisi benden insanların hâlini sordu. Ben de durumu ona haber veriyordum. Sonra ona :

— Ben insanlardan bir söz söylediklerini işitdim de bunu sana haber vermeğe yemîn ettim. İnsanlar senin, kendi yerine bir halef ta'yîn etmiyeceğini iddiâ ediyorlar. Şu bir hakikatdır ki eğer senin bir deve çobanın, yahut davar çobanın olsa bu çoban yerine bir halef ta'yîn etmeden develeri yahut koyunları terk etse, bu hareketi ile hayvanları zayî ve telef etmiş olacağını elbetde düşünürsün. Öyle ise insanları gütmek işi daha mühimdir dedim. Benim bu sözüm ona mülâyim geldi. Başını bir müddet yere koyduktan sonra kaldırıp bana hitâben :

— (Benim durumum çobanın durumu ile mukayese edilemez). Şüphesiz Azîz ve Celîl olan Allah kendi dinini koruyacaktır⁶. Yemîn olsun ki eğer ben yerime bir halef ta'yîn etmezsem, muhakkak ki Rasûlullah da yerine bir halef ta'yîn etmemiştir. Eğer ben yerime bir halef ta'yîninde re'yimi kullanırsam, Ebû Bekr de bir halef ta'yîninde re'yini kullanmıştır dedi.

Abdullah der ki : Vallâhi babam Rasûlullah'ı ve Ebû Bekr'i zikreince artık onun hiçbir kimseyi Rasûlullah'a denk tutmayacağını ve kendisinin de yerine bir halef ta'yîn etmeyeceğini kesin olarak bildim.

6. Hz. Umer, oğlu Abdullah'ın halef ta'yîn ettirmek gayesi ile ileri sürdüğü çoban ve devlet reisi mukayesesini bu ifâdesi ile çürütmüştür : Senin mukayese ettiğin çobanın durumu ile bizim devlet reisi durumu birbirinden farklıdır. Şöyle ki : Eğer çoban yerine bir başkasını halef ta'yîn etmeden bırakır giderse, mal sâhibi orada bulunmadığından dolayı koyunları koruyamaz. Çobanın bu ihmâli koyunların telefine sebep olur. Halbuki ben halef ta'yîn etmezsem de yüce Allah kendi dinini muhâfaza edecektir. Çünkü Onun kendi dinini koruması, kendi te'minatı altındadır : «O, Rasûlunu hidâyet ve hak dîn ile gönderendir. Çünkü o, bunu diğer bütün dînlerden üstün kılacaktır...» (et-Tevbe : 34; et-Feth : 28; es-Saff : 9).

(۳) باب النهی عن طلب الإمارة والحرص عليها

۱۳ — (۱۶۵۲) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ابْنُ سَمُرَةَ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ ! لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ . فَإِنَّكَ إِن أُعْطِيتَ ، عَنْ مَسْأَلَةٍ ، أَكَلْتَ إِلَيْهَا . وَإِنْ أُعْطِيتَ ، عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ ، أُعِنْتَ عَلَيْهَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ وَمَنْصُورٍ وَحُمَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ سَالِكِ ابْنِ عَطِيَّةٍ وَيُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ وَهَشَامِ بْنِ حَسَّانَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ .

(3) EMİRLİK TALEB ETMEKDEN VE ME'MÛRİYETE
HARİS OLMAKDAN NEHİY BÂBİ

13 — (1652) : Abdurrahman ibn Semure (R) tahdîs edib dedi ki : Rasûlullah (S) bana hitâben : «Yâ Abderrahmân! Emîrlîk talebinde bulunma. Çünkü eğer senin istemenle sana emâret vazîfesi verilirse o vazîfede Allâh'ın inâyetine mazhar olamazsın. Eğer sen, istemeksizin bu vazîfe sana tevcih olunursa vazîfende Allâh'ın yardımına mazhar olursun» buyurdu.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Hasen'den, o da Abdurrahman ibn Semure'den, o da Peygamber'den yukarıki (13 rakamlı) Cerîr ibn Hâzım hadîsi şeklinde rivâyet etmişlerdir.

۱۴ — (۱۷۳۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحَمَّادُ بْنُ الْقَلَاءِ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ بَرِيدِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . أَنَا وَرَجُلَانِ مِنْ بَنِي عَمَّى . فَقَالَ أَحَدُ الرَّجُلَيْنِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَمَرْنَا عَلَى بَعْضِ مَا وَلَّاكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ . وَقَالَ الْآخَرُ مِثْلَ ذَلِكَ . فَقَالَ « إِنَّا ، وَاللَّهِ ! لَا نُوَلِّي عَلَى هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَهُ . وَلَا أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ » .

14 — (1733) : Ebû Musa'l-Eşarî (R) şöyle dedi : Ben bir ke-re beraberimde amuca oğullarımdan iki kişi ile birlikte Peygamber'in hu-zûruna girdim. Bu iki kişiden birisi :

— Yâ Rasûlallah! Azîz ve Celîl olan Allâh'ın seni tevliye ettiği vazî-felerden biri üzerine beni me'mûr ta'yîn et dedi. Öbürüsü de. bunun gibi bir me'mûriyet istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

— Vallâhi biz me'mûriyet isteyen bir kimseyi, ve me'mûriyete haris olan bir şahsı bu işler üzerine me'mûr ta'yîn etmeyiz buyurdu⁷.

۱۵ — (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَاتِمٍ). قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ. حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ. حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ. قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى: أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَمَعِيَ رَجُلَانِ مِنَ الْأَشْجَرِيِّينَ. أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِي وَالْآخَرُ عَنْ بَسَارِي. فَكَلِمَاهُمَا سَأَلَ الْعَمَلَ. وَالنَّبِيُّ ﷺ يَسْتَأْذِنُكَ. فَقَالَ: «مَا تَقُولُ؟ يَا أَبَا مُوسَى! أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ!»، قَالَ فَقُلْتُ: وَالَّذِي بَشَّرَكَ بِالْحَقِّ! مَا أَطْلَعَانِي عَلَى مَا فِي أَنْفُسِهِمَا. وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ. قَالَ: وَكَأَنِّي أَنْظَرُ إِلَى سِوَاكِه تَحْتَ شَفَتَيْهِ، وَقَدْ قَلَعَتْ. فَقَالَ: «لَنْ، أَوْ لَا نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ. وَلَكِنْ إِذَا هَبَّ أَنْتَ، يَا أَبَا مُوسَى! أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ!، فَبَعَثْنَاهُ عَلَى الْيَمَنِ. ثُمَّ أَتْبَعَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ. فَلَمَّا قَدِمَ عَلَيْهِ قَالَ: انْزِلْ. وَأَتَّقِ لَهُ وَسَادَةً. وَإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ مُوْتَقٌ. قَالَ: مَا هَذَا؟ قَالَ: هَذَا كَانَ يَهُودِيًّا فَاسْلَمَ. ثُمَّ رَاجَعَ دِينَهُ، دِينَ السُّوْبِ. فَتَهَوَّدَ. قَالَ: لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ. فَنَاضَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ. فَقَالَ: اجْلِسْ. نَعَمْ. قَالَ: لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ. فَنَاضَاهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ. ثُمَّ تَذَكَّرْنَا الْقِيَامَ مِنَ اللَّيْلِ. فَقَالَ أَحَدُهُمَا، مُعَاذُ: أَمَا أَنَا قَائِمٌ وَأَنْوَمُ وَأَرْجُو فِي قَوْمِي مَا أَرْجُو فِي قَوْمِي.

15 — () : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Ben yanımda Eş'arîlerden iki kişi olduğu halde Peygamber (S) in huzûruna geldim. Bu iki kişinin biri sağımda, diğeri de solumda bulunuyorlardı. Derken her ikisi de Peygamber'den vazîfe istediler. Bu sırada Peygamber dişlerini misvaklamakla meşgûldü.

— Ne derin? yâ Ebâ Mûsâ! Yahut da : Yâ Abdellahi'bne Kays! dedi. Ben :

— Seni hak dîn ile gönderen (Allâh'a) yemîn ediyorum ki bu iki kişi gönüllerindeki isteği bana muttali' kılmadılar ve ben onların vazîfe isteyeceklerini de hissetmemişdim dedim. Dudakları yukarı çekilmiş olduğu halde dişlerini misvaklarken dudağı altındaki misvağı hâlâ gözümün önündedir. Bu vaziyetde :

— Aslâ, yahut : Biz isteyen işlerimiz üzerine me'mûr ta'yîn etmeyiz. Lâkin ancak sen git yâ Ebâ Mûsâ! Veya : Yâ Abdellahibne Kays! bu-

7. Me'mûriyet, haddi zâtında millî ve ictimâî bir vazîfe olduğu için, güzel hizmet etmek suretiyle iyi bir işdir. Bu hadîslerde kötülünen me'mûriyet değil, me'mûriyet hırsıdır. Böyle hırsla makam ve maaş talebinde bulunmaktır. Çünkü bu tıynet ve tabiatdaki haris hizmetler amme hizmetini gereği gibi kâ edemez. Onlar hırsla maddî makam ve me'mûriyetler elde etmeği ve arif kendi doymazlıklarını tatminü hedef edinirler.

yurdu. Akabinde Ebû Mûsâ'yı Yemen üzerine vâlî olarak gönderdi. Sonra da arkasından Muâz ibn Cebel'i (muallim olarak) gönderdi. Muâz ibn Cebel, Ebû Mûsâ'nın yanına varınca :

— Hayvandan in dedi ve onun için bir dayanacak yastık koydu. Muâz bu sırada Ebû Mûsâ'nın yakınında bağlanmış vaziyetde bir kimse gördü ve :

— Bu nedir? diye sordu. Ebû Mûsâ :

— Bu Yahûdî idi sonra muslman oldu, sonra da tekrar eski dinine, kötü dine döndü ve Yahûdî oldu dedi. Muâz :

— Ben, bu öldürülmedikce oturmam. Allâh'm ve Rasûlünün hükmü budur dedi. Ebû Mûsâ :

— Otur, evet öyledir dedi idiyse de, Muâz yine :

— Ben, bu öldürülmedikce oturmam. Allâh'ın ve Rasûlünün hükmü budur dedi ve bunu böylece üç defa söyledi. Bunun üzerine emredilib o şahıs öldürüldü. Sonra Ebû Mûsâ ile Muâz geceleyin kılınacak nâfile namazı müzâkere ettiler. Biri yani Muâz :

— Bana gelince, ben kuvvet kazanmak, nefsimi ibâdet ve tâat için neşâtlandırmak maksadıyla uyur ve kalkarım. Ve bu uyumamdan da gecede nâfile namazımdan umîd ettiğim sevâbı ümid ederim dedi⁸.

8. Buhârî bu hadisin mensûb olduğu bâbın ünvanında, Peygamber'in bu iki sahâbîyi Yemen'e Vedâ haccından önce gönderdiğini bildiriyor (Buhârî, meğâzî, ba'sü Ebî Mûsâ ve Muâz ile'l-Yemen kable hacceti'l-Vedâ, V, 322).

Ebû Musa'l-Eş'arî ile Muâz ibn Cebel sahâbîler arasında ilimleri ile ve Kur'ân'a hizmetleri ile temâyyüz etmiş iki mühlîm şimâdır. Muâz ibn Cebel on sekiz yaşında muslman olarak Akabe bey'atında bulunmuş bir Ensâr genci idi. Müstemâ bir zekâyâ ve güzel endâme mâlikdi. Bedr'den i'tibâren bütün gazâlarda Peygamber'in maiyyetinden ayrılmamışdır. Peygamber «Ummetimin halâl ve harâmı en iyi bilenî Muâz'dır» buyurmuşdur. Muâz otuz beş yaşında iken Tihâme'de Gor'da bir tâûn kurbanı olmuşdur.

Ebû Mûsâ da bu yükseklikteki bir fazîleti hâizdi. Kur'ân okumakda husûsî bir tevîka mazhar olmuşdu. Peygamber : «Ebû Mûsâ'ya Dâvûd Peygamber'in elhânından bir lahn verilmişdir» der idi.

Bu iki sahâbînin Yemen gibi büyük bir ülkenin dünyâ işleri arasında ibâdet ve hakka kulluk husûsundaki muntazam programları bizim için ibret alacak bir husûsdur. Muâz bir geceyi üçe ayırıyordu : Uyku, namaz, Kur'ân okumak. Uyku vücûdun kıvâmı olub bütün beşerî vazîfelerin ifâsı vücûdun kıvâmına bağlı bulunduğundan uykuun da namaz kadar sevâbı mûcib olduğunu Muâz ibn Cebel'den öğreniyoruz.

(۴) باب كراهة الإمارة بغير ضرورة

۱۶ - (۱۸۲۵) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي ، شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَزِيدَ الْخَضَرِيِّ ، عَنِ ابْنِ حُجَيْرَةَ الْأَكْبَرِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ . قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي ؟ قَالَ : فَضْرَبَ يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبِي . ثُمَّ قَالَ « يَا أَبَا ذَرٍّ ! إِنَّكَ ضَعِيفٌ . وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ . وَإِنَّهَا ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ . إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا » .

(4) ZARÜRET OLMAKSIZIN EMİRLİK ETMENİN KERÂHETİ BÂBİ

16 — (1825) : Ebû Zerr (R) dedi ki : Ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni bir emârete ta'yîn etmez misin? diye sordum. Bunun üzerine Rasûlullah eliyle omuzuma vurdu sonra da :

— Yâ.Ebâ Zerr! Sen zaîfsin. Bu emîrlik işe muhakkak bir emânetdir. Şüphesiz yok ki bu emânet, kıyâmet gününde hakâret ve nedâmet olacaktır. Ancak bu emâneti haklı olarak üzerine alıb da onun gerekli kıldığı vazîfeleri yerine getirenler müstesnâdır (onlar hor ve pişman olmayacaklardır) buyurdu.

۱۷ - (۱۸۲۶) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْمُقْرِئِ . قَالَ زُهَيْرٌ :

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ الْقُرَشِيِّ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي سَالِمٍ الْجَيْشَانِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَا أَبَا ذَرٍّ ! إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا . وَإِنِّي أَحِبُّ لَكَ مَا أَحِبُّ لِنَفْسِي . لَا تَأْمُرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ . وَلَا تَوَلِّينَ مَالَ يَتِيمٍ » .

17. — (1826) : Ebû Zerr (R) den; (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Yâ Ebâ Zerr! Ben seni zaîf (kalbli) görüyorum. Kendime arzu ettiğim her hayır ve saâdeti senin için de arzu ederim. (Bu saygı ve mahabbet sevgiyle emrediyorum ki sen bu ince kalbliliğinle) sakın iki kimse üzerine olsa bile emîr olma. Herhangi bir yetim malı idâresini de üzerine alma»⁹.

9. Ebû Zerr, İslâm'a ilk giren beş zâtın birisi idi. İlimde İbn Mes'ûd'a mûsâvî sayılırdı. Fakat idâre husûsunda ve mâlî işlerde garîb ictihadları vardı. Meselâ ihtiyâcdan fazla iki kuruşun bir arada toplanmasını Kur'ân'ın men ettiği kenz sayardı. Beytulmâlden verilen dört yüz dinâr payını o günü fakirlere dağıtırdı. Bu cihetle Şâm'da Muâviye'nin vâlliliği zamanında bu ictihadlarından dolayı halifelik makamına şikâyet edilmiş ve Medîne'ye çağırılmışdır. Bu defa da Medîne'de Hz. Usmân tarafından fetvâ vermesi men edilmiş ve o da Rebeze köyüne çekilerek otuz iki târihinde orada vefat etmiştir.

(5) باب فضيلة الإمام العادل: وعقوبة الجائر، والحث على الرفق بالرهينة،

والنهي عن إدخال المنعة عليهم

١٨ — (١٨٢٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ مُنْذِرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو (يَعْنِي ابْنَ دِينَارٍ) ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . قَالَ ابْنُ مُنْذِرٍ وَأَبُو بَكْرٍ : يَبْلُغُ بِالنَّبِيِّ ﷺ . وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الْمُقْسِطِينَ ، عِنْدَ اللَّهِ ، عَلَى أَمْتَابٍ مِنْ نُورٍ . عَنْ عَمْرِو بْنِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ . وَكَلَّمْنَا يَدِيهِ يَمِينٌ ؛ الَّذِينَ يَمْدُلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُّوا . »

(5) ÂDİL DEVLET BAŞKANININ FAZİLETİ, ZÂLİM OLANININ UKÛBETİ, İDÂBE EDİLENLERE KARŞI MERHAMETLİ DAVRANMAYA TEŞVİK VE ONLARI MEŞAKKATE SOKMAKDAN NEHİY BÂBİ

18 — (1827) : Abdullah ibn Amr (R) dan, Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Adâlet edenler, Allah katında nûrdan minberler (yüksek menziller) üzerinde olacaklardır. O nûrdan yükseklikler, haddi zâtında huzûru yüksek olan Azîz ve Celîl Rahmân'ın yüksekliğindendir. Bu âdiller öyle kimselerdir ki onlar, kendi ahâlileri ve velâyetlerinde bulunanlar hakkında verdikleri hükümlerinde dâima adâlet ederler» ¹⁰.

10. «Âdiller, nûrdan minberler üzerinde olacaklardır» demek, Allâh'a yakın olanlar, onun huzûrunda ikramlara mazhar kılınanlar, sanki nûrdan yaradılıp da nûr saçan yüksek mekanlar üzerinde yükselceklerdir demektir. Bu ifâdeler onların cennetdeki hallerinin güzelliği ve mertebelerinin yüksekliğinden kinâyedir.

Yemîn kelimesi burada Allâh'ın müteşâbih sıfatlarından olup mâhiyet ve bakikatı üzerinde söz etmiyerek olduğu gibi iymân edilecek husûslardandır. Lügatda ise yemîn kelimesi çeşitli ma'nâlara gelir :

Yumun ve meymûne : Bereket, kutlu ve sevinçli olmak;

Eymen, meymûn, yâmin ve yemîn : Kutlu ve ferhunde, mubârek.

Yemîn : Sağ el, yumn, hayır ve bereket.

Yemîn : Bereket, zor ve kuvvet.

Yemîn : Sağ taraf.

Yemn : Sağ tarafa gitmek.

Yemîn : Kasem, and... (Kamûs Ter, IV, 787-788).

١٩ - (١٨٢٨) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَمِيدٍ الْإِيلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ شُمَّاسَةَ . قَالَ : أَتَيْتُ عَائِشَةَ أَسْأَلُهَا عَنْ شَيْءٍ . فَقَالَتْ : يَمُنُّ أَنْتَ ؟ فَقُلْتُ : رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ . فَقَالَتْ : كَيْفَ كَانَ صَاحِبُكُمْ لَكُمْ فِي غَزَاتِكُمْ هَذِهِ ؟ فَقَالَ : مَا تَقِمْنَا مِنْهُ شَيْئًا . إِنْ كَانَ لَيَمُوتُ لِلرَّجُلِ مِنَ الْبَعِيرِ ، فَيُعْطِيهِ الْبَعِيرُ . وَالْعَبْدُ ، فَيُعْطِيهِ الْعَبْدُ . وَيَحْتَاجُ إِلَى النِّفْقَةِ ، فَيُعْطِيهِ النِّفْقَةُ . فَقَالَتْ : أَمَّا إِنَّهُ لَا يَمْنَعُنِي الَّذِي قَمَلَ فِي مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، أَخِي ، أَنْ أَخْبِرَكَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يَقُولُ فِي يَتِيِّ هَذَا « اللَّهُمَّ ! مَنْ وَلِيَ مِنْ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ ، فَاشْتَقَّ عَلَيْهِ . وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أُمَّتِي شَيْئًا فَفَرَّقَ بِهِمْ ، فَارْفَقَ بِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ حَرَمَلَةَ الْمِصْرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شُمَّاسَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

19 — (1828) : Abdurrahman ibn Şemâme dedi ki : Âişe'ye geldim ve kendisinden bir şey soruyordum :

— Sen kimlerdensin? dedi.

— Mısır ahâlisinden bir kimseyim dedim.

— Sizin sâhibiniz, sizin şu gazâlarınızda sizin için nasıldır? dedi.

— Biz ondan hiçbir şeyi ayıblamadık ve çirkin görmedik. Bizden bir kımsenin devesi ölürse derhal ona deve verir, kölesi ölürse ona köle verir, nafakaya muhtac olursa derhal nafaka verir dedim.

— Ama şu muhakkak ki onun kardeşim Muhammed ibn Ebî Bekr hakkında yapmış olduğu şey, benim Rasûlullah'dan işittiğimi sana haber vermekliğimden beni men' etmez. Rasûlullah (S) benim şu evimde şöyle buyuruyordu : «Yâ Allah! Her kim ümmetimin işinden bir şeyi üzerine alır da onlara meşakkat verirse, sen de ona meşakkat ver. Her kim de ümmetimin işlerinden bir şeyi üzerine alıb onlara lutuf ve merhametle muâmele ederse, sen de ona lutuf ve merhametle muâmele yap!»

() : Buradaki râvî de yine Abdurrahman ibn Şemâme'den, o da Âişe'den, o da Peygamber'den yukarıki hadis gibi rivâyet etmiştir.

٢٠ - (١٨٢٩) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ

عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « أَلَا كُلُّكُمْ رَاجِعٌ . وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ . فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاجِعٌ ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ . وَالرَّجُلُ رَاجِعٌ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ . وَالْمَرْأَةُ رَاجِعَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ ، وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ . وَالْعَبْدُ رَاجِعٌ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ . أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاجِعٌ . وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُفَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . ع وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي الْقَطَّانَ) . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّسِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ ابْنِ زَيْدٍ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْإِزَلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ .

(...) قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ : وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُفَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، بِهَذَا ، مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . بِمَعْنَى حَدِيثِ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ : قَالَ : وَحَسِبْتُ أَنَّهُ قَدْ قَالَ «الرَّجُلُ رَاعٍ ، فِي مَالِ أَبِيهِ ، وَمَسْتَوْلٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» .

(...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ . عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي رَجُلٌ سَمَاءً ، وَهَمْرُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرٍ ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ . حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْمَعْنَى .

20 — (1829) : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Haberiniz olsun ki her birerleriniz birer çobandır ve her birerleriniz idâresi altındakilerden sorumludur : İnsanlar üzerinde emîr bulunan bir kimse bir güdücüdür ve güddüklerinden sorumludur. Erkek, ev halkı üzerinde bir güdücüdür ve güddüklerinden sorumludur. Kadın, kocasının evi ve çocukları üzerinde bir güdücüdür ve o da güddüklerinden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malı üzerinde bir güdücüdür, o da ondan sorumludur. Haberiniz olsun, her birerleriniz birer çobandır ve her

birerleriniz güddüklerinden (yani elinin altında ne varsa ona lâıyıkıyla bakıp korumaktan) sorumludur» 11.

() : Buradaki sekiz tarık râvîlerinin hepsi de yine Nâfi'den, o da İbn Umer'den yukarıki Leys'in, Nâfi'den gelen hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvî de Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den böylece Leys'in, Nâfi'den gelen hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

() : Buradaki iki tarık râvîleri de aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Zuhri'nin hadîsinde şu ziyâde vardır : Râvî İbn Umer yahut ondan rivâyet eden oğlu Sâlim : Rasûlullah'ın bir de, «insan babasına âid malda bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur» buyurduğunu sanıyorum der.

() : Buradaki râvî de yine Abdullah ibn Umer'den, o da Peygamber'den bu ma'nâ ile rivâyet etmiştir.

٢١ - (١٤٢) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ عَنِ الْحَسَنِ . قَالَ : مَادَّ مُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ ، مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ الْمَزَنِيَّ . فِي مَرَمِيهِ الَّتِي مَاتَ فِيهِ . فَقَالَ مَعْقِلٌ : إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا تَمِيمُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ لِي حَيَاةً مَا حَدَّثْتُكَ . إِنِّي تَحَمَّيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِقَوْلٍ « مَا مِنْ قَوْمٍ يَسْتَرْعِيهِ اللَّهُ رَعِيَّةً ، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ ، إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْحَنَّةَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْحَسَنِ . قَالَ : فَخَلَّ ابْنُ زِيَادٍ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ وَهُوَ وَجِعٌ . يَتْلُو حَدِيثَ أَبِي الْأَشْهَبِ . وَزَادَ : قَالَ : أَلَا كُنْتُ حَدَّثْتُكَ هَذَا قَبْلَ الْيَوْمِ ؟ قَالَ : مَا حَدَّثْتُكَ . أَوْلَمْ أَكُنْ لِأَحَدٍ مِنْكَ .

21 — (142) Bize, Şeybân ibn Ferrûh tahdîs etti. Bize Ebu'l-Eşheb, Hasen'den tahdîs etti. Hasen dedi ki : (Vâlî) Ubeydullah ibn Ziyâd, Ma'kûl ibn Yesâr el-Muzenî'ye, vefatına sebep olan hastalığında ziyârete geldi.

11. Bu hadîsin ferdi ve ictimâî rahât ve huzûru keflî, muazzam bir idâre düstûru olduğu apağıdır. Hadîsde ferdlerin birbirlerine ve cemiyete karşı mükellef bulundukları ödevleri noktasından çoban denilmesi, ödevin kudsiyetini ve onun samimiyetle edâ edilmesi lüzûmunu ifâde etmektedir. Cemiyetin hasıs ihtiraslardan uzak bulunan ve dâima fitrî safveti ile yaşayan çoban, koyunlarını güdüb gözetlerken bunlara karşı duyduğu derin şefekat ve merhamet hissi, ferdlerde vazife ifâ ederken aranılan samimiyetin en temiz örneğidir. İşte çobandan kastedilen ma'nâ budur.

Din nazarında güdücü ve güdülen (idâreci ve idâre edilen) olmadık hiçbir mükellef yoktur. Herkes bir bakıma güdücü ve başka bir bakıma güdülenidir. Cemiyetin her ferdi başkasının ya zâtına, ya malına karşı güdücüdür. Karşısında güdülen denilecek kimse olmasa bile yine kendi organlarının kuvvetleri ile duygularının güdücüsüdür. Bunları iyi korumak ve Allâh'ın rızasına aykırı işlerde kullanmamakla mükellefdir. Ve o, bütün bu vazifeleri güzel edâ edib etmemek yüzünden sorumludur.

Ma'kıl (R), Ubeydullah'ın şöyle dedi : Benim için bir müddet daha bir hayât mukadder olduğunu bileydin sana şu söyliyeceğün hadîsi söylemezdim. Ben Rasûlullah (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Allah'ın, bir halk topluluğunu güdüb idâre etmek vazîfesini verdiği her kul, öleceği gün idâre ettiklerine aldadıb zulmetmiş olarak ölürse, Allah ona cennetini muhakkak harâm kılacaktır».

() : Buradaki râvî de Hasen'in : İbn Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr'ın yanına girdi. Ma'kıl hasta halde idi dediğini Ebu'l-Eşheb hadîsi gibi rivâyet etti. Burada şunu ziyâde etmiştir : Ubeydullah ibn Ziyâd : Bu hadîsi bana bu günden evvel niye tahdîs etmedin? diye sordu. Ma'kıl : Sana tahdîs etmedim, yahut sana tahdîs edecek değildim dedi.

٢٢ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِصْمِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخِرَانِ : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي الْمَلِيجِ ؛ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ ابْنَ زِيَادٍ دَخَلَ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ بَسَّارٍ فِي مَرَضِهِ . فَقَالَ لَهُ مَعْقِلٌ : إِنِّي مُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ لَوْلَا أَنِّي فِي الْمَوْتِ لَمْ أَحَدِّثْكَ بِهِ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ أَمِيرٍ بَلَى أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ، ثُمَّ لَا يَحْمَدُهُمْ لَهُمْ وَيَنْصَحُ ، إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْمِصْمِيُّ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنِي سَوَادَةُ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ . حَدَّثَنِي أَبِي ؛ أَنَّ مَعْقِلَ بْنَ بَسَّارٍ مَرَضَ . فَأَتَاهُ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ بِوَدُودِهِ . تَحْوَى حَدِيثَ الْحَسَنِ عَنْ مَعْقِلٍ .

22 - () : Ebu'l-Melîh'den (şöyle demiştir) : Ubeydullah ibn Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr (R) hasta iken yanına girdi. Ma'kıl ona hitâben şöyle dedi : Ben sana bir hadîs tahdîs edeceğim ki eğer ölmek üzere olduğumu bilmiş olmasaydım bu hadîsi sana tahdîs etmezdim. Ben, Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Muslîmanların (umûmî velâyet) işini üzerine alan, sonra da onların hayrına çalışmayan ve onlara velâyet etmekde hulûs ve sadakat göstermiyen her devlet başkanı idâre ettiği halk ile beraber cennete girmeyecektir».

() : Buradaki râvî de : Ma'kıl ibn Yesâr hastalandı. Akabinde Ubeydullah ibn Ziyâd ona hasta ziyâretine geliyordu diyerek Hasen'in Ma'kıl'den naklettiği hadîs tarzında rivâyet etti.

٢٣ - (١٨٣٠) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ ؛ أَنَّ عَائِدَ بْنَ مَرْوَةَ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، دَخَلَ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ . فَقَالَ : أَيُّ بُنَى إِيَّائِي سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْخَطْمَةُ . فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ . فَإِنَّمَا أَنْتَ مِنْ نَحْلَةِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ . فَقَالَ : وَهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نَحْلَةٌ ؟ إِنَّمَا كَانَتْ النُّحَالَةُ بَعْدَهُمْ ، وَفِي غَيْرِهِمْ .

23 — (1830) : Bize Hasen şöyle tahdis etti : Rasûlullah (S) in sahâbîlerinden biri olan Âiz ib Amr, Ubeydullah ibn Ziyâd'ın yanına girdi ve :

— Ey oğulcuğum! Ben, Rasûlullah'dan işittim : «Çobanların en şerlileri, sevketmekde, suya götürüb getirmekde develere çok şiddetli davranıp onları biribiri üzerine sıkıştırarak döven ve zulmeden çobanlardır. Sakin sen de o nevi çobanlardan (idârecilerden) olmayasın» buyuruyordu dedi. Vâlî Ubeydullah ona :

— Otur. Sen Muhammed'in sahâbîlerinin ancak kepeklerindensin (yani seçkinlerinden, âlimlerinden, yükseklerinden değilsin) dedi. Âiz :

— Sahâbîlerin kepeği var mıydı ki? Kepek ancak sahâbîlerden sonrakilerde ve onlardan başkalarında var olmuştur dedi.

(۶) بَابُ غُلْظِ نَجْرِيمِ الْفُلُولِ

۲۴ — (۱۸۳۱). وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ : قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ. فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ. ثُمَّ قَالَ : لَا الْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَحْيَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ دُغْلَا. يَقُولُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! اغْنِنِي. فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا. قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا الْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَحْيَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمَجَةٌ. فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! اغْنِنِي. فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا. قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا الْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَحْيَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثَمَاءٌ. يَقُولُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! اغْنِنِي. فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا. قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا الْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَحْيَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاخٌ. فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! اغْنِنِي. فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا. قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا الْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَحْيَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ. فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! اغْنِنِي. فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا. قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا الْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَحْيَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ. فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! اغْنِنِي. فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا. قَدْ أَبْلَغْتُكَ.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ. ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ أَبِي حَيَّانَ، وَنُعْمَانَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ. جَمِيعًا عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. بِمِثْلِ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ.

24 — (1831): Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bir gün Rasûlullah (S) aramızda ayağa kalkdı da devlet ve millet malına hıyâneti zikretti. Bu hıyâneti ve bunun günâhının ağırlığını çok büyüttü. Sonra şöyle buyurdu: «Sakin sizden hiçbirinizi kıyâmet gününde omuzunda böğürmekde olan bir deve olduğu halde gelirken bulmayayım! O hırsız bana :

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et, diyecektir. Ben de ona :

— Hakkında hiçbir sûretde şefâat etmeğe mâlik değilim. Ben sana (dünyâda Allâb'ın hükmünü) tebliğ ettim diye cevâb vereceğim. Sakin sizden birinizi kıyâmet gününde omuzunda homurdayan bir at olduğu halde gelirken rastlamıyayım. Bu at hırsızı olan kimse de :

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et der. Ben de ona :

— Sana hiçbir yardıma muktedir değilim, ben sana bunu tebliğ etmişdim derim.

Yine sakın sizden birinizi kıyâmet gününde omuzunda meleyib durmakda olan bir koyun olduğu halde gelirken rastlamıyayım. Bu koyun hırsızı kul da :

— Yâ Rasûlallah! Benim imdâdına yetiş! der. Ben de ona :

— Ben sana hiçbir imdâda muktedir olamam. Ben sana tebliğ etmişdim derim.

Sakin sizden kimseyi kıyâmet gününde omuzunda bağırان bir nefis olduğu halde gelirken bulmayayım. O :

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et! diyecektir. Ben de ona :

— Sana hiçbir yardıma mâlik değilim. Ben sana tebliğ etmişdim derim.

Sakin sizden kimseyi kıyâmet gününde omuzunda çalkalanan elbise ve kumaşlarla gelirken yüzyüze karşılaşmıyayım. Bu hırsız da :

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et! diyecektir. Ben de ona :

— Sana hiçbir yardıma muktedir değilim, ben sana tebliğ etmişdim derim.

Sakin sizden kimseyi kıyâmet gününde omuzunda altın gümüş gibi sessiz mallar olduğu halde gelirken görmiyeyim. Böyle bir hırsız da :

— Yâ Rasûlallah! Benim imdâdına yetiş diyecektir. Ben de ona :

— Hakkında hiçbir sûretde şefâat ve yardım etmeğe muktedir değilim. Ben sana (dünyâda Allâh'ın hükmünü) tebliğ etmişdim diye cevâb veririm».

() Buradaki râviler de yine Ebû Hureyre'den, İsmâil'in Ebû Hayyân'dan rivâyet ettiği yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٢٥ - (...) وحدثني أحمد بن سعيد بن صخر الداربي . حدثنا سليمان بن حرب . حدثنا حماد (يعني ابن زيد) عن أيوب ، عن يحيى بن سعيد ، عن أبي زرعة بن عمرو بن جرير ، عن أبي هريرة . قال : ذكر رسول الله ﷺ الغلوة فمظمه . واقتصر الحديث . قال حماد : ثم سمعت يحيى بعد ذلك يحدثه . فحدثنا بنحو ما حدثنا عنه أيوب .

(...) وحدثني أحمد بن الحسن بن خراش . حدثنا أبو معمر . حدثنا عبد الوارث . حدثنا أيوب عن يحيى بن سعيد بن حيّان ، عن أبي زرعة ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . بنحو حديثهم .

25 — () : Buradaki râviler de Ebû Hureyre'nin; Rasûlul-lah (S) devlet ve millet malından hırsızlığı zikretti ve bunun günâhının ağırlığını çok büyüldü diyerek bütün hadîsi naklettiğini rivâyet etti.

Râvî Hammâd dedi ki : Sonra bunun ardından Yahyâ ibn Saîd'in bu hadisi tahdîs etmekde olduğunu işittim. O da bize Eyyûb'un yine kendisinden tahdîs ettiği tarzda tahdîs etti.

() : Burada yine Eyyûb, Yahyâ ibn Saîd ibn Hayyân'dan, o da Ebû Zur'â'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukardaki râvilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٧) باب تحريم هربا العمال

٢٦ - (١٨٣٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وابن أبي عمير (واللفظ لأبي بكر) . قالوا : حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري ، عن عروة ، عن أبي محمد الساعدي ، قال : استعمل رسول الله ﷺ رجلا من الأسد يقال له ابن اللثبي (قال عمرو وابن أبي عمير : على الصدقة) فلما قدم قال : هذا لكم . وهذا لي ، أهدى لي . قال : فقام رسول الله ﷺ على المنبر . تحميد الله وأثنى عليه . وقال : ما بال عامل أبشع فيقول : هذا لكم وهذا أهدى لي ! أفلا قمدي بنت أبيه أو في بنت أمه حتى ينظر أهدى إليه أم لا . والذي نفس محمد بيده ! لا ينال أحد منكم منها شيئا إلا جاء به يوم القيامة يحمله على عنقه ، بعير له رغاء . أو بقرة لها خوار . أو شاة تيعر . ثم رفع يديه حتى رأينا عرقا إبطيه . ثم قال : اللهم ! هل بلغت ؟ مرتين .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِي مُعَيْدٍ السَّاعِدِيِّ. قَالَ: اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ ﷺ ابْنَ اللَّيْثَةِ، رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ، عَلَى الصَّدَقَةِ. جَاءَ بِالْمَالِ فَدَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ: هَذَا مَالُكُمْ. وَهَذِهِ هَدِيَّةٌ أَهْدَيْتَ لِي. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «أَفَلَا قَعَدْتَ فِي بَيْتِ أَيْكَ وَأُمِّكَ فَتَنْظُرَ أَهْدِي إِلَيْكَ أَمْ لَا؟» ثُمَّ قَامَ لِلنَّبِيِّ ﷺ خَطِيبًا. ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ سُفْيَانَ.

(7) DEVLET MEM'ÜRLARINA HEDİYELER ALMALARININ HARAM KILINMASI RÂBİ

26 — (1832) : Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), Esed kabîlesinden İbnu Lutbiyye denilen bir kimseyi zekât me'mûru ta'yîn etmişti. Bu zât vazîfeyi görüb Medîne'ye geldiği zaman :

— Şu sizin zekât malımız, bu da benimdir, bana hediye verilmiştir dedi. Rasûlullah, hemen minber üzerine hitâbeye kalkdı ve Allâh'a hamdu senâ ettikten sonra şöyle buyurdu :

— Kendisini zekât toplamağa gönderdiğim 'şu me'mûrun hâli nedir ki! Şimdi gelmiş : Şu sizin zekât malınızdır, bu da bana hediye verilmiştir diyor. Bu adam babasının yahut anasının evinde otursaydı da kendisine bir hediye verilir miydi, yoksa verilmez miydi görseydi ya. Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, bir kimse hıyânet edib Beytulmalden (hakkından başka) bir şey alırsa, muhakkak kıyâmet gününde o insan çaldığı malı boynuna yükleyerek getirir. Çaldığı hayvan deve ise, boynunda inleye inleye; sığır ise avaz avaz bağırarak; koyun ise şiddetle ferhâd ederek (Arasât meydanına gelir).

Bundan sonra Rasûlullah iki elini koltuk altı beyazlığı görünene kadar kaldırdı. Sonra da iki defa : «Yâ Allâh! Emirlerini tebliğ ettim mi? Emirlerini tebliğ ettim mi?» dedi.

() : Ebû Humeyd es-Sâidiyy dedi ki : Peygamber (S), Ezd kabîlesinden bir kimse olan İbnu'l-Lutbiyye'yi zekât üzerine me'mûr ta'yîn etti. Sonra da bu me'mûr zekât mallarım getirdi ve Peygamber'e teslim etti. Bu sırada :

— Şunlar sizin zekât mallarınızdır, şunlar da bana hediye edilen hediye mallardır dedi. Bunun üzerine Peygamber :

— Sen, babanın ve ananın evinde otursaydın da sana hediye verilir miydi yoksa verilmez miydi bakaydın ya! buyurdu. Sonra Peygamber halka hitâb etmek için ayağa kalkdı. Râvî bundan sonra (26 rakamlı) Sufyân hadîsi tarzında zikretmiştir.

۲۷ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُعَيْدٍ السَّاعِدِيِّ . قَالَ : اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ . يُدْعَى ابْنُ الْأَنْبِيَةِ . فَلَمَّا جَاءَ حَاسِبَهُ . قَالَ : هَذَا مَالُكُمْ . وَهَذَا هَدِيَّةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « فَمَا جَلَسْتَ فِي بَيْتِ أَبِيكَ وَأُمِّكَ حَتَّى تَأْتِيَكَ هَدِيَّتُكَ ، إِنْ كُنْتَ صَادِقًا ؟ » ثُمَّ خَطَبَنَا نَحْمَدُ اللَّهَ وَأُثْنِي عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : « أَمَّا بَعْدُ . فَإِنِّي اسْتَعْمَلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ مِمَّا وَلَانِي اللَّهُ : فَيَأْتِيَنِي قَبْلُ قَوْلُ : هَذَا مَالُكُمْ وَهَذَا هَدِيَّةٌ أَهْدَيْتَ لِي . أَفَلَا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ وَأُمِّهِ حَتَّى تَأْتِيَهُ هَدِيَّتُهُ ، إِنْ كَانَ صَادِقًا . وَاللَّهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْهَا شَيْئًا يَنْفِرُ حَقُّهُ ، إِلَّا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . فَلَا فَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّهَ يَحْمِلُ بَعِيرًا لَهُ رَعَاةٌ . أَوْ بَقَرَةً لَهَا خَوَارِ . أَوْ شَاةٌ تَيْسِيرُ . » ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَوَى يَاضُ لِبَطْنِهِ . ثُمَّ قَالَ : « اللَّهُمَّ ! هَلْ بَلَغْتُ ؟ » بَصُرَ عَيْنِي وَسَمِعَ أُذُنِي .

27 — () : Ebû Humeyd es-Sâidiyy (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), Ezd kabilesinden İbnu'l-Lutbiyye denilen bir kimseyi Süleym oğullarının zekâtları üzerine me'mûr ta'yîn etmişti. İbnu'l-Lutbiyye vazîfesinden geldiğinde Rasûlullah'a hisab verdi de : Şu sizin zekât malınızdır. şu da hediyedir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ona : «Eğer sen doğru söylüyorsun, babanın ve ananın evinde oturaydın da sana hediye getirilir miydi görseydin! buyurdu». Sonra bizlere hitâb edib, evvelâ Allâh'a hamdu senâ etti, sonra da : «Amma ba'du» diyerek şöyle buyurdu : «Ben içinizden birisini, Allâh'ın bana havâle buyurduklarından şu zekât işine ta'yîn ediyorum. Müteâkiben bu zât geliyor ve : Şu sizin zekât malınızdır, şu da bana hediye edilmiş olan bir hediyedir diyor! Bu adam sözünde doğru ise, hediyesinin kendisine gelmesi için babasının, anasının evinde otursaydı ya! Allâh'a yemin ederim ki sizden bir kimse Beytulmalden hakkı olmayarak herhangi bir şey alırsa muhakkak kiyâmet gününde fazladan aldığı o malı yüklenerek Allâh'a kavuşacaktır. Ben sizlerden inlemekde olan bir deveyi yahut bağırmağa olan bir sığırı yahut da feryâd etmekde olan bir koyunu yüklenerek Allâh'a kavuşan bir kimseyi kat'î olarak tanımakdayım».

Bundan sonra Rasûlullah ellerini koltuk altı beyazlığı görünene kadar kaldırdı sonra da : «Yâ Allâh! Emîrlerini tebliğ ettim mi?» dedi.

Râvî : Peygamber'in bu hareketlerini gözüm görmüş, bu hutbeyi de kulağım işitmiştir dedi.

٢٨ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ وَابْنُ مُعْمِرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ
 ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ . ع . وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُعْمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ
 هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ عَبْدَةَ وَابْنِ مُعْمِرٍ : فَلَمَّا جَاءَ حَاسِبُهُ . كَمَا قَالَ أَبُو أُسَامَةَ . وَفِي حَدِيثِ
 ابْنِ مُعْمِرٍ : « تَعْلَمَنَّ وَاللَّهِ ! وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مِنْهَا شَيْئًا » . وَزَادَ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ
 قَالَ : بَصُرَ عَيْنِي وَسَمِعَ أُذُنَايَ . وَسَلَوَا زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ . فَإِنَّهُ كَانَ حَاضِرًا مَعِيَ .

28 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'-
 dan bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlardan Abdete ile İbn Numeyr'in hadîs-
 lerinde Ebû Usâme'nin dediği gibi : İbnu'l-Lutbiyye geldiği zaman Ra-
 sûlullah (S) a hisab verdi ifâdesi vardır. İbn Numeyr'in hadîsinde : «Val-
 lâhi kat'î biliniz! Nefsim elinde olana yemin ediyorum ki, sizden biriniz
 Beytu'l-mâl'den bir şey alırsa...» ifâdeleri vardır. Sufyân'ın hadîsinde ise
 Râvî : Bu hâdiseyi gözüm gördü, hutbeyi de iki kulağım işitti. Zeyd ibn
 Sâbit'e de sorunuz. Çünkü o benimle beraber hâzır bulunuyordu demiştir.

٢٩ — (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ذَكْوَانَ
 (وَهُوَ أَبُو الزُّنَادِ) ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى الصَّدَقَةِ . بَجَاءِ
 بِسَوَادٍ كَثِيرٍ . فَعَمِلَ يَقُولُ : هَذَا لَكُمْ . وَهَذَا أَهْدَى إِلَيَّ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

كَانَ عُرْوَةُ : فَقُلْتُ لِأَبِي مُعْمِدٍ السَّاعِدِيِّ : أَسَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : مِنْ فِيهِ إِلَى أُذُنِي .

29 — () : Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, (şöyle demiştir) : Ra-
 sûlullah (S) bir kimseyi zekât sadakası üzerine me'mûr ta'yîn etti. Mü-
 teâkiben o zât pek çok mal getirdi de : Şu sizindir, şu da bana hediye
 verildi demeğe başladı. Râvî hadîsin bundan sonrasını yukardaki hadîs
 tarzında zikretmiştir. Urve dedi ki : Ben, Ebû Humeyd es-Sâidî'ye hitâ-
 ben :

— Sen bunu bizzât Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordum. Bunun
 üzerine Ebû Humeyd :

— Doğrudan doğruya Rasûlullah'ın ağzından kulağıma geçmiştir
 dedi.

۳۰ - (۱۸۳۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ ، فَكُنْمَا غِيْطًا فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » قَالَ : فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدُ ، مِنَ الْأَنْصَارِ . كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَقْبَلْ عَنِّي عَمَلَكَ . قَالَ « وَمَالِكَ ؟ » قَالَ : سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا . قَالَ « وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ . مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِئْ بِقَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ . فَمَا أَوْقَى مِنْهُ أَخَذَ . وَمَا نَهَى عَنْهُ انْتَهَى » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي وَحُمَّدُ بْنُ بِشْرِ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَمِيرَةَ الْكِنْدِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ .

30 — (1833) : Adiyu'bnü Amîre el-Kindî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) dan işitdim «sizlerden her kimi bir işe ta'yîn ettikde o da bir iğne ve daha yukarı değerde bir şeyi bizden gizledi ise bu meblâğ kıyâmet günü onun getireceği bir hıyânet ve hırsızlık metâı olmuştur» buyurdu. Bunun üzerine şekli hâlâ gözümün önünde olan Ensâr'dan siyah bir insan Rasûlullah'a doğru kalkdı ve :

— Yâ Rasûlallah! İşini benden kabul et dedi. Rasûlullah :

— Sana ne oldu? diye sordu. O zât :

— Senden şöyle şöyle buyurduğunu işittim dedi. Rasûlullah :

— Ben onu işte şimdi de söylüyorum. Sizlerden her kimi bir vazîfeye me'mûr ettikse o işin azını çoğunu getirsin. Ondan kendisine ne verilirse onu alsın. Nehyedilenden de kendini çeksin buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de : Bize İsmail bu isnâdla onun benzeri hadîsi tahdîs etti dediler.

() : Kays ibn Ebî Hâzım haber verib dedi ki : Ben Adiy ibn Amîre el-Kindî'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işitdim şöyle buyuruyordu... bu hadîs de yukardakilerin hadîsi gibidir.

(۸) باب وجوب طاعة الأُمراء في غير معصية، ونحوها في المعصية

۳۱ - (۱۸۳۴) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : نَزَلَ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ [۱/السا/۵۹] . فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ بْنِ قَيْسٍ بْنِ عَدِيٍّ السَّهْمِيِّ . بَعَثَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي سَرِيَّةٍ . أَخْبَرَنِيهِ يَمْلَى بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ سَمِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ .

(8) DEVLET ÂMİRLERİNE, MA'SİYET HÂRİCİNDE İTÂATIN VUCÛBU, MA'SİYETDE İSE İTÂATIN HARÂM KILINMASI BÂBİ

31 — (1834) : İbn Cureyc dedi ki : «Ey iymân edenler! Al-lâh'a itâat edin, Peygamber'e ve sizden olan emîr sâhiblerine de itâat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allâh'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorsamz. Bu, hem hayırlı hem netice i'tibârıyla daha güzeldir» (en-Nisâ : 59) âyeti Abdullah ibn Huzâfe ibn Kays ibn Adiyy es-Sülemî dolayısıyla nâzil olmuştur. O sırada ki Peygamber onu bir müfrezeğe kumandan olarak göndermişti. Bunu bana Ya'lâ ibn Muslim, Saïd ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan haber verdi ¹².

12. Meşhûr tâbil âlimlerinden Zeyd ibn Eslem bu âyetdeki emîr sâhiblerinden maksad amme velâyetini, millet nufûz ve kudretini temsil eden devlet adamlarıdır demiş ve bu âyetden önceki : «Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehillerine vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmeylemenizi emreylev. Allah bununla size gerçek ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah hakkıyla işidici, hakkıyla görücüdür» (en-Nisâ : 58) âyeti okuyarak bu tefsirindeki isâbetini göstermiştir.

Bu iki âyetde devlet kurumunun ve İslâm idâre hukûkunun en esaslı hükûmlerine işâret olunmuştur ki İslâm ümmetinin ilk ve en önemli vazifesi kendisine ehliyetli ve kudretli bir devlet başkanı seçmesi ve bu sûretle devlet idâresi kurmasıdır. Bu muhîm vazifenin ehemmiyetini Peygamber (S) şu hadisi ile belirtmiştir : « إذا وسد الأمر إلى

غير أهله فانتظر الساعة = Devlet makamı, millet tarafından ehil olmayan kimseye saltanat tahtı yapıp oturtuldu mu o millet felâketi gözlemelidir. (Buhârî, İlm).

Diğer taraftan devlet idâresi kendilerine birer emânet olarak verilen devlet adamlarına da millet üzerinde adâletle tasarruf etmeleri emrolunmuştur. Bu da onların en esaslı ve müteakıl vazifesi bulunuyor. Metindeki âyetde millet tarafından seçilmiş, adâletli devlet adamlarına da itâat edilmesinin millî ve dînî bir vazife olduğu bildirilmiştir. Bu itâat, millet ve hükûmetin karşılıklı seçim ve adâlet vazifeleri icâbıdır. Hukuk nazariyelerine göre millet, devlet başkanı seçer ve onun teşkil ettiği hükûmeti kabûl etmekle ulu'l-emr denilen idâre âmirlerine vekâlet vermiş oluyor. Veklin âdilâne tasarruflarını kabûl etmek müvekkil için hukûki bir zarûrettir. Bundan dolayı meşrû' ve âdil bir hükûmete karşı isyân, Allâh'a ve Rasûlune karşı isyân telakkî edilmiştir.

«Metnin, Nisâ : 59 âyetindeki kayıdlardan biri de mu'minlere hitâben minkum (= sizden) kayıdır ve ma'nâsı açıktır. Mu'minlerden olmayan ulu'l-emre itâat dînen vâcib kılınmamıştır. Bu husûsda itâat değil, varsa bir ahde riâyet bahis konusu ola-

۳۲ - (۱۸۳۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا الْمُعِيزَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَزَائِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ،
عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ . وَمَنْ بَعْصَنِي فَقَدْ عَصَى
اللَّهَ . وَمَنْ يُطِيعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي . وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي » .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ
« وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي » .

32 — (1835) : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim bana itâat ederse o Allâh'a itâat etmiştir. Her kim de bana isyân ederse, Allâh'a isyân etmiştir. Her kim emîre itâat ederse o, bana itâat etmiştir. Her kim emîre isyân ederse, bana isyân etmiştir».

() : Buradaki râvî de Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâdla rivâyet edib, «her kim emîre isyân ederse, bana isyân etmiştir» fıkrasını zikretmemiştir.

cakdır. Fakat tâatın vâcib olmamasından behemehal isyânın vucûbunu anlamağa kalkışmamalıdır. Tâatın vâcib olmaması, isyânın vucûbunu gerektirmeyeceğinden itâat mecbûriyetinde bulunmamakla isyân mecbûriyetinde bulunmak arasında fark vardır. İsyân hakkı başka, isyân vazifesi yine başkadır. Binâenaleyh buradan gayr mu'min bir muhitde bulunan mu'minlerin şuna buna karşı isyankar bir ihtilalcı vaziyetinde telakki edilmemeleri, fakat mu'minlerin her nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allâh'a ve Rasûlune karşı ma'siyetden sakınıb kendülerinden olan ulu'l-emre itâat etmeleri ve tâgûtlara boyun eğmemeleri lüzûmunu anlamak lazım gelir.

Âyetde *amerâ* denilmeyib de *ulu'l-emr* buyurulması dikkate şâyandır. Bu mef-hûm, emirlere, hâkimlere şâmil olduğdan başka emre bîhakkın şâhib olmak ve mercî umûr bulunmak ma'nâlarını da tazammun eder. Bundan dolayı selef müfessirleri bu ulu'l-emr hakkında birkaç vecih ileri sürmüşlerdir :

a. Râşid halifeler,

b. Nuzûl sebebine nazaran seriyye emirleri yani kumandanlar,

c. «...Halbuki onu Peygamber'e ve işlerinde emir sâhibi olanlara arz etseler elbetde bunların istinbâta kadir olanları onu anırlar, bilirlerdi...» (en-Nisâ: 83) âyeti delâleti ile hükûm istinbâtına müktedir olan ilm ve fıkıh ehli olduğu zikredilmiş ve bununla emrin yalnız askerî ve icrâî hayziyete mahsûs olmayıp daha ziyâde kazâî ve tegrîî hayziyete âid bulunduğuna da gösterilmiştir. Binâenaleyh âyetin beyân uslûbuna ve rivâyetlerin tamamına nazaran meseleyi daha ziyâde bir cerriyyetle düşünmek gerekiyor. Bunun için Fahrüddin Râzî bu esâs tetkik ederek Allah ve Rasûlullah'dan sonra içtimâî bir hey'et hâlinde itâatleri vâcib kılan ulu'l-emrden maksad *hallu'akd erbabı* denilen ve ittifaqları bir ummeti temsil ederek Kitâb ve sünnet'den sonra doğrudan doğruya şer'î bir delll teşkil eden icmâ' ehli olması lazım geldiğini, Allâh'a ve Peygamber'e itâatden sonra en mutlak itâatın ancak bu olabileceğini, emirler, hâkimler ve âlimlere itâat de bunlardan birine müteferri' bulunduğunu müdelll ve mufasssâ bir sûrette beyân etmiştir» (Hak Dini, II, 1374-1377).

۳۳ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَهُ قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ . وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ . وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي . وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ زِيَادٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . يَمْثِلُهُ . سَوَاءً .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِي عُلَقَمَةَ . قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ ، مِنْ فِيهِ إِلَى فِي . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . ع وَحَدَّثَنِي عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ . سَمِعَ أَبَا عُلَقَمَةَ . سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَمْثِلُ حَدِيثِهِمْ .

33 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Her kim bana itâat ederse, Allâh'a itâat etmiştir. Her kim bana isyân ederse, Allâh'a isyân etmiştir. Her kim benim emîrime itâat ederse, bana itâat etmiştir. Her kim de benim emîrime isyân ederse, bana isyân etmiştir» buyurdu.

() : Ebû Seleme ibn Abdirrahman haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre'den : Rasûlullah buyurdu ki... derken işitmiş ve aynen yukarıki hadisin benzerini nakletmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de Ebû Hureyre'den yukarıkilerin hadisleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Alkame : Bana Ebû Hureyre ağız ağıza tahdîs edib, Rasûlullah'dan işittim dedi demiştir.

() Bize Muhammed ibn Râfî' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukarıkilerin hadisleri gibi tahdîs etmiştir.

۳۴ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ حَيَّوَةَ ؛ أَنَّ أَبَا يُونُسَ ، مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . بِذَلِكَ . وَقَالَ « مَنْ أَطَاعَ الْأَمِيرَ » وَلَمْ يَقُلْ « أَمِيرِي » . وَكَذَلِكَ فِي حَدِيثِ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

34 — () Bize Ebu't-Tâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb, Hayve'den haber verdi ki ona da Ebû Hureyre'nin azâdlısı Ebû Yûnus tahdîs edib, ben Ebû Hureyre'den işittim, Rasûlullah (S) den böyle söylüyordu dedi : «Her kim emîre itâat ederse» dedi de, «benim emîrime» demedi. Hem-mâm'ın Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadîsde de böyledir.

۳۵ — (۱۸۳۶) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ . قَالَ سَعِيدٌ : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي حَارِمٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ التَّمَانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « عَلَيْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ . فِي عَمْرِكَ وَبُسْرِكَ . وَمَنْشَطُكَ وَمَكْرَهِكَ . وَأَثَرُكَ . عَلَيْكَ » .

35 — (1836) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Neş'ende, kederinde, zorluğunda, kolaylığında ve başkalarının kendi arzularını senin haklı durumun üzerine tercîh ettikleri hallerde de (âmir-lere) dinlemek ve itâat etmek senin üzerine vâcibdir» buyurdu.

۳۶ — (۱۸۳۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ . لَقَا : إِنْ خَلِيلِي أَوْصَانِي أَنْ أَسْمَعَ وَأَطِيعَ . وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجَدِّعَ الْأَطْرَافِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : عَبْدًا حَبَشِيًّا مُجَدِّعَ الْأَطْرَافِ .

(...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، كَمَا قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ : عَبْدًا مُجَدِّعَ الْأَطْرَافِ .

36 — (1837) : Ebû Zerr (R) : Halîl'im bana, üzerimize âmir ta'yîn edilen kimse âzası kesik bir köle de olsa dinleyib itâat etmemi tavsiye etmiştir dedi.

() : Buradaki iki râvî yine bu isnâdla rivâyet edib : Etrafı kesilmiş Habeş'li bir köle olsa bile demişlerdir.

() : Burada da Şu'be, Ebû Imrân'dan bu isnâdla (36 rakamlı) İbn İdris'in dediği gibi : Âzası kesilmiş bir köle de olsa diye rivâyet etti.

۳۷ - (۱۸۳۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ . قَالَ : سَمِعْتُ جَدِّي تَحَدَّثُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ . وَهُوَ يَقُولُ « وَلَوْ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ ، فَاسْمَعُوا لَهُ ، وَأَطِيعُوا » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « عَبْدًا حَبَشِيًّا مُجَدَّمًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكَيْعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « عَبْدًا حَبَشِيًّا مُجَدَّمًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ « حَبَشِيًّا مُجَدَّمًا » وَزَادَ : أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمَعْنَى ، أَوْ بَعَرَقَاتٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ ، عَنْ جَدِّهِ أُمِّ الْحَصَنِ . قَالَ : سَمِعْتُهَا تَقُولُ : حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ . قَالَتْ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَوْلًا كَثِيرًا . ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِنْ أَمَرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدَّمٌ (حَبَشِيًّا قَالَتْ) أَسْوَدٌ ، يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ . فَاسْمَعُوا لَهُ ، وَأَطِيعُوا » .

37 — (1838) : Yahyâ ibn Husayn dedi ki : Ben ninemden işittim, kendisi Vedâ haccında Peygamber'den işitmiştir. Peygamber (S) hutbe îrad ederken : «Üzerinize, sizleri ALLÂH'IN KİTÂBINA göre idâre edecek bir köle bile vâli ta'yîn olunsa, sizler o vâliye dinleyip itâat ediniz» buyuruyordu.

() : Buradaki râvî de Şu'beden bu isnâdla rivâyet etmiş ve : «Habeş'li bir köle olsa da» demiştir.

() : Buradaki râvî de yine Şu'beden bu isnâdla tahdîs etmiş ve : «Kesik, Habeş'li bir köle olsa da» demiştir.

() : Burada Şu'be bu isnâdla tahdîs etmiş fakat, «kesik bir

Habeş'li olsa da» fıkrasını zikretmemiştir. Bir de : O kadın Rasûlullah'dan Minâ'da yahut Arafat'da işitmiştir kısmını ziyâde etmiştir.

() : Yahyâ ibn Husayn, ninesi Ummu'l-Husayn (R) dan : Yahyâ dedi ki : Ben ninemden işittim şöyle diyordu : Ben Vedâ haccında Rasûlullah (S) ile beraber hacc ettim. Rasûlullah birçok sözler söyledi. Sonra ben ondan işittim ki şöyle buyuruyordu : «Eğer sizin üzerinize, sizleri ALLÂH'IN KİTÂBI'na göre sevk ve idâre edecek olan kesik yahut siyâh bir köle bile vâlî tay'ın edilirse, sizler onu dinleyiniz ve itâat ediniz.»

٣٨ — (١٨٣٩) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُيَيْنَةَ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ . فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ . إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ . فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ ، فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ . »

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . ج وَحَدَّثَنَا ابْنُ قُتَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ عُيَيْنَةَ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

38 — (1839) : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Muslim olan kişiye, hoşlandığı ve hoşlanmadığı husûslarda (âmirlerini) dinlemek ve itâat etmek vâcibdir. Ma'siyet ile emredilmesi hâli müstesnâdır. Ma'siyet ile emrolunursa onları dinlemek ve itâat etmek yokdur» ¹³.

13. Bu hadîsden devlet reîsinin ve onun ta'yin ettiği âmirlerin Allâh'a ma'siyet olmayan emirlerini dinlemek ve onlara itâat etmek vâcib olduğu anlaşılıyor. Daha açık bir ifâde ile bu hadîsde : «Devlet âmirlerinin emirlerini dinlemek ve ma'siyetle emrolunmadıkça itâat ve icâbet etmek mu'min üzerine vâcib bir haktır. Ma'siyetle emrolunduğu zamanda onları dinlemek ve onlara boyun eğmek yokdur» buyurulmuştur.

Şu halde itâat etmeyib de isyân ve ihtilâl mi edilecek? Hayır, itâatın vâcib olmaması, isyân ve ihtilâlin vucûbunu gerektirmez. İtâatın mecbûrî olmaması ile isyân mecbûriyeti arasında mülâzeme yokdur. Haccâc'ın bunca zulumlerine, binlerce sahâbinin kanına girmesine karşı Enes ibn Mâlik isyâna müsâade etmemişdi. İslâm dîni her ne şekil ve sûretle olursa olsun ictimâî karışıklıktan, ummetin birlik ve beraberliğinin kırılmasından ummeti sakındırmıştır.

Zâlim ve kötü âmirler hakkında âlimlerin ictihâdı şöyledir : Bir fitneye, bir zulme sebep olmadan düşürülmesi mumkin olursa düşürülür. Mumkin olmazsa sabredilir.

Fakihlerden bazıları da şu tezi ileri sürmüşlerdir : Fâsık kişiye ibtida âmme velâyeti akd olunmamalıdır. Âdil olarak bey'at akdi yapılab da sonra zulme başlarsa bir küfre tutunmadıkça ona karşı hurûc ve ihtilâl sahîh değildir. Küfrü iltizam ederse hurûc ve ihtilâl bazı şartlarla vâcib olur. Ma'siyet ve kâfirlikde itâat bahis konusu olmayacağını buradaki birçok hadisler yanında şu âyet dahi sarîh olarak ifâde etmektedir :

فَاقْوَاهُ وَأَطِيعُوا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْمَرْفِيعِينَ الَّذِينَ يَفْسُدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَصْلَحُونَ .

= Artık Allâh'a itika edin ve bana itâat edin. Musriflerin — mufritlerin — emrine boyun eğmeyin. Ki onlar yeryüzünde fesad yapar, ıslah etmez kimselerdir» (eş-Şuarâ : 150-152).

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Ubeydullah'dan bu isnâd ile yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

۳۹ - (۱۸۴۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَفْصٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَمَثَ جَيْشًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا . فَأَوْقَدَ نَارًا . وَقَالَ : ادْخُلُوهَا . فَأَرَادَ نَاسٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : إِنَّا قَدْ فَرَرْنَا مِنْهَا . فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ ، لِلَّذِينَ أَرَادُوا أَنْ يَدْخُلُوهَا : لَوْ دَخَلْتُمُوهَا لَمْ تَرَوْا فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَقَالَ لِلْآخَرِينَ قَوْلًا حَسَنًا . وَقَالَ : لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ . إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ .

39 — (1840) : Ali (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) bir müfreze gönderdi ve üzerlerine bir kimseyi kumandan ta'yin etti. Nihâyet kumandan bir ateş yaktı ve maiyyetindekilere : Ateşe giriniz! diye emretti. Bir takım insanlar ateşin içine girmek istediler. Diğerleri ise : Bizler ateşten kaçmışızdır dediler. Muteâkıben bu, Rasûlullah'a zikrolunduğunda Rasûlullah bu ateşe girmek isteyenlere hitâben : «Eğer ateşe girmiş olaydınız onun içinde kıyâmet gününe kadar kalacaktınız» buyurdu. Diğerlerine hitâben de güzel bir söz söyledi ve : «Allâh'a ma'siyet husûsunda itâat yokdur. İtâat ancak ma'rûf (ve ma'kûl olan emirler) hakkındadır» buyurdu.

۴۰ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . وَتَقَارَبُوا فِي اللَّفْظِ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَلِيٍّ ، قَالَ : بَمَثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً . وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ . وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا لَهُ وَيُطِيعُوا . فَأَغْضَبُوهُ فِي شَيْءٍ . فَقَالَ : اجْمَعُوا إِلَيَّ حَطَبًا . فَجَمَعُوا لَهُ . ثُمَّ قَالَ : أَوْقِدُوا نَارًا . فَأَوْقَدُوا . ثُمَّ قَالَ : أَلَمْ يَأْمُرْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَسْمَعُوا لِي وَتُطِيعُوا؟ قَالُوا : بَلَى . قَالَ : فَادْخُلُوهَا . قَالَ : فَنَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ . فَقَالُوا : إِنَّمَا فَرَرْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ النَّارِ . فَكَانُوا كَذَلِكَ . وَمَكَنَ غَضَبُهُ . وَطَفِئَتِ النَّارُ . فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ : لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا . إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

40 — () : Ali (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir seriyye gönderdi, üzerine de Ensâr'dan birini (Abdullah ibn Huzâfe'yi) kumandan ta'yin edib mücâhidlere de kumandanlarını dinlemelerini ve ona itâat

etmelerini emretmişti. Yolda bir şey husûsunda maiyyeti, kumandanlarını öfkeliendirdiler. Bunun üzerine kumandanları :

— Bana odun toplayın diye emretti. Mucâhidler ona odun topladılar. Bu defa da :

— Odunu ateşleyin! emrini verdi. Mücâhidler ateş yaktılar. Sonra kumandan :

— Rasûlullah size beni dinlemenizi ve bana itâat etmenizi emretmedi mi? diye sordu. Onlar da :

— Evet emretti dediler. Kumandan :

— Öyle ise haydi bu ateşe giriniz dedi. Bu emir üzerine askerler birbirlerine bakışdılar. Mûteâkiben :

— Bizler ancak ateşden kaçıp da Rasûlullah'ın himâyesine sığınmış kimseleriz dediler. Onlar bu hal üzere bulunurlarken kumandanın öfkesi yatışdı, ateş de söndü. Medîne'ye döndüklerinde bunu Peygamber'e zikrettiler. Peygamber :

— Eğer mucâhidler bu ateşe girselerdi artık ondan bir daha çıkamazlardı. (Çünkü. âmire) itâat ancak ma'rûftadır buyurdu¹⁴.

() : Buradaki râvîler de A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadis tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤١ - (١٧٠٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ . قَالَ : بَايَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ . فِي الْمُسْرِ وَالْيُسْرِ . وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهُ . وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا . وَعَلَى أَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ . وَعَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْمَانًا كُنَّا . لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَائِمَةً .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَرَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ (بَعْنَى ابْنِ إِدْرِيسَ) . حَدَّثَنَا ابْنُ عَجْلَانَ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُرَّةَ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بَعْنَى الدَّرَاوَدِيِّ) عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ الْهَادِ) ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِيهِ . حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ : بَايَعَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ .

41 — (1709) : Ubâdetu'bnü Sâmit (R) şöyle demiştir : Biz,

14. Bu müfrezeye Ensârî seriyyesi denildiği, kumandanının da Abdullah ibn Huzâfe ile Alkame ibn Mucezziz olduğu zikrediliyor. Hadîsin mazmûnuna göre asıl kumanda mevkiinde İbn Huzâfenin bulunduğu anlaşılıyor. Bu zât ikinci Habeş hicretine iştirak eden ilk müslümanlardandır. Kısra nezdine sefâret ile de gönderilmiştir.

Rasûlullah'a zorlukda, kolaylıkda, neş'ede, kederde ve başkalarının bizim üzerimize tercih edilmesi hallerinde dinlemek, itâat eylemek, emâret sâhibi olan kimselerle emîrlik husûsunda nizâ'laşmamak, her nerede bulursak bulunalım, muhakkak hakkı söylemek, Allah yolunda hiçbir kimsenin levm ve kötölemesinden korkmamak üzere bey'at edib söz verdik.

() : Buradaki râvîler de yine Ubâdetu'bnu Sâmit'in torunu Ubâdetu'bnu'l-Velîd'den bu isnâd içinde yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvîler de yine Ubâdetu'bnu'l-Velîd'den, o da babası Velîd ibn Ubâde'den, o da babası Ubâdetu'bnu Sâmit'den olmak üzere onun tahdîs edib : Biz Rasûlullah'a bey'at edib söz verdik dediğini üst taraftaki (41 rakamlı) Abdullah ibn İdrîs hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٢ — (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهَبٍ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا عُمَى ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنِي بُكَيْرٌ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ ابْنِ الصَّامِتِ وَهُوَ مَرِيضٌ . فَقُلْنَا : حَدِّثْنَا ، أَمَلَعَكَ اللَّهُ ، بِحَدِيثٍ يَنْفَعُ اللَّهَ بِهِ ، سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : دَعَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبَايَعَنَا . فَكَانَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا ، أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ ، فِي مَا شِئْنَا وَمَكْرَهِنَا ، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا ، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا . وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ . قَالَ : إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا . عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ .

42 — () : Cunâdetu'bnu Ebî Umeyye şöyle dedi : Biz Ubâdetu'bnu Sâmit (R) in yanına girdik. Kendisi hasta halde idi. Allah senin hâlini salâha ve iyiliğe götürsün! Sen bize, Rasûlullah (S) dan işittiğin ve Allah'ın o sebeble menfaat vereceği bir hadîs tahdîs eyle dedik. Bunun üzerine şöyle dedi : Rasûlullah — Akabe gecesi — biz Ensârı bey'at için da'vet etti. Biz de kendisi ile bey'at ettik. Rasûlullah'ın Ensâr üzerine bir borç olmak üzere bizden aldığı ahd ve mîsakda şu husûslar vardı : Neş'emizde, kederimizde, zorluğumuzda, kolaylığımızda, başkalarının bizlere tercih edilib üstün tutulmaları hâlinde dinlemek ve itâat etmek, emâret sâhibi olan kimselerle emîrlik husûsunda çekişmemek. Rasûlullah bu son fıkrada : «Ancak emir sâhibinde açık bir küfür görmeniz müstesnâdır ki bu halde de onun küfrü hakkında yanınızda, Allah Kitâbından, kuvvetli bir delîliniz olmalıdır» buyurdu¹⁵.

15. Bu hadîs, seçimle devlet nufûz ve kudretini temsil eden emire ve devlet başkanına itâat etmek, ona karşı isyân ve kîtâle kalkışmamak husûsunda sarîh bir nassdır. Ziyâde olarak da bu itâatın son hudûdu bildirilmiştir ki bu da emirin sarîh bir nassın delâlet ettiği açık bir küfre tutunub onu emretmiş olmasıdır. Bu sûrette onun velâyetini inkâr

(۹) باب الامام جنة يقاتل به من وراءه ويتقى به

۴۳ - (۱۸۴۱) حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ . حَدَّثَنِي وَرْقَانُ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « إِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ . يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ . وَيُتَّقَى بِهِ . فَإِنْ أَمَرَ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَدَلَ ، كَانَ لَهُ بِذَلِكَ أَجْرٌ . وَإِنْ يَأْمُرُ بِتَعْيِيرِهِ ، كَانَ عَلَيْهِ مِنْهُ » .

(9) «DEVLET BAŞKANI (MİLLET İÇİN), ÖNÜNDE KİTÂL YAPILAN VE KENDİSİ İLE KORUNULAN BİR KALKANDIR»
BÂBİ

43 — (1841) : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Devlet başkanı, (millet için) bir kalkandır. Onun önünde (onun kumandasında) harb edilir. Onunla (düşmandan) korunulur. Eğer o millete Aziz ve Celil olan Allâh'a takvâ ile emreder ve adâletle hareket ederse, bu emir ve adâleti sebebiyle kendisine büyük bir ecir vardır. Eğer takvâ ve adâletden başkası ile emir ve hükmederse bundan da onun aleyhinde büyük bir günah vardır»¹⁶.

(۱۰) باب ومحب الوفاء، يبعث الخلفاء، الأورل فالأورل

۴۴ - (۱۸۴۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قُرَاتِ الْقَزَّازِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ . قَالَ : قَاعَدْتُ أَمَّا هُرَيْرَةَ تَحْسَنَ سَرِينٍ . فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ . كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ . وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي . وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ ،

etmek câiz olur. Çünkü Rasûlullah bundan evvel yukarıda 39 rakamıyla geçen hadisin sonunda : «LÂ TÂATE FÎ - MA'SİYETİLLÂH, İNNEMA'T-TÂATU FÎ'L-MA'RÛF = Al-lâh'a ma'siyet husûsunda itâat yokdur. İtâat ancak ma'rûftadır» buyurmuştur.

Şüphe yok ki buradaki «itâat yokdur» fıkrası, hemen isyâne, ihtilâle ve kan dökme kalkışın demek değildir. Bu kötü durumlara girişmeden, diğer fesadsız, zulümsüz usullerle yani hukûk ve adâlet yolları ile kötü vaziyete son vermeğe teşebbüs ve gayret edilecektir.

16. Târih tedkiklerinden apaçık görülür ki, târihde gelmiş geçmiş milletler, başlarında Peygamber'in bu hadisinde işâret ettiği vasıfda iyi devlet adamları bulunduğu devirlerde her bakımdan ileri gidib yükselmişler, bu vasıflardaki başkan ve idârecilerden mahrûm kaldıkları devirlerde ise gerileyib çökmüşlerdir. Allah İslâm milletlerini kıyâmete dek dindâr, doğru, âdil ve kahraman başkanlardan ve idârecilerden mahrûm bırakmasın. Âmin.

فَكَثُرُوا ، قَالُوا : فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ قَالَ : « فُوا بِبَيْتَةِ الْأَوَّلِ فَأَلَاوِلِ . وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ . فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فُرَاتٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(10) DEVLET BAŞKANLARINA SIRA TERTİBİNE GÖRE YAPILAN BEY'ATA VEFÂ GÖSTERMENİN VUCÛBU BÂBİ

44 — (1842) : Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre (R) ile beş sene beraber oturdum. Ondan işittim ki kendisi Peygamberden hadis tahdîs ediyordu. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «İsrâîl oğulları zamanında onları Peygamberler idâre ederdi. Her ne zaman bir peygamber ölürse, onun yerine bir başka peygamber geçerdi. Şüphesiz ki benden sonra peygamber yokdur. Ancak halifeler var olacaklardır. Onlar müteaddid de olabilirler». Sahâbîler :

— (Halifeler taaddüd ederse) bize ne emredersiniz? diye sordular. Rasûlullah :

— Birinciye ettiğiniz bey'ate bağlı kalınız¹ ve onlara haklarını veriniz (emirlerini dinleyib itâat ediniz). Onlara da Allah, riâyet etmelerini istediği haklarınızdan soracaktır buyurdu¹⁷.

17. Târihin şahâdetine göre de İsrâîl oğulları arasında sık sık fitne ve fesad çıkardı. Cemiyetin nizâmı bozuldukca da Allah hemen bir Peygamber gönderirdi. Onun tebliğleri ile fitne ve fesad kaldırılır ve cemiyetleri islâh olunurdu. Bu kavmin Tevrât hükümlerinden değiştirib bozdukları kısımlar da düzeltilirdi. Hadîsdeki «tesûsuhüm el-enbiyâu = İsrâîl oğullarını peygamberler idâre ederdi» cümlesi ile bu târihi vâkıya işâret edilmiştir.

Peygamber'imiz, Peygamber'lerin sonu olduğundan artık cemiyetin nübüvvet ve risâletle idâresi devri nihâyet bulmuş, velâyet idâresi zamanı gelmişti. Âmmeye velâyeti, halkın bey'atı ve seçimi ile elde edilen bir nevi cumhûriyet sistemi olduğuna göre velâyet iddia eden devlet başkanlarının taaddüd edebilmesi ihtimâli vardı. Nitekim bu fena konu ilk halife seçiminde Benû Sâide sofasında Muhâcirler ile Ensâr arasında görülmüştü. Cemiyeti böyle bozgunculukdan korumak için hadîsde birinci seçim ve bey'atın sahîh ve ona bağlılık vâcib olduğu, ikinci bey'atın bâtil ve ona uymak harâm bulunduğu bildirilmiştir.

Bu hadîsde İslâm teşkilat hukûkunun âmmeye velâyeti ve âmmeye hakları gibi en mühim bir bahsine işâret edilmiştir. İslâm dini devlet teşkilâtında evvelâ bir devlet başkanı seçimini emreder. Bu başkanlık ya bizzât halk tarafından veya âmmeye nâmına devlet merkezinde bulunan hall ve akl sâhibleri tarafından icrâ edilen bir seçim ve bey'atle iktisâb edilir. Bu bey'atle millet bu otoriter başkanlığa karşı birtakım vazîfeler ve haklar, devlet başkanı da âmmeye karşı müteakabil vazîfeler ve haklar deruhde etmiş bulunurlar. Âmmenin devlete karşı deruhde ettiği vazîfenin başında devlet başkanının çıkardığı emirlere itâat etmek vardır. Bu mühim husûs Kur'ân'da ve hadîsde birçok nasslarla te'yîd edilmiştir. Bu hadîsde : «Halîfelerin haklarını veriniz» buyurul-

() : Buradaki râvî de Hasen ibn Furât'dan, o da babasından bu isnâdla yukardaki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

٤٥ - (١٨٤٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ وَوَكَيْعٌ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو سَمِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ مُنِيرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو مَأْوِيَةَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . قَالَ : أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . كَلَّمَهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّمَا سَتَكُونُ بَعْدِي أُمَّةٌ وَأُمُورٌ تُنْكَرُونَهَا » . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَيْفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذَلِكَ ؟ قَالَ : « تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ . وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ » .

45 — (1843) : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Abdul-lah ibn Mes'ûd'dan rivâyet ettiler. İbn Mes'ûd (R) dedi ki : Rasûlul-lah (S) :

— Şu muhakkak ki benden sonra yakın bir istikbalde bir takım gayr meşrû tercihler ve hoşlanmıyacağınız birçok işler meydana gelecektir buyurdu. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Bizlerden bu işlere erişenlere nasıl hareket etmelerini emredersin? dediler. Rasûlullah :

— Kendi üzerinize edâsı vâcib olan hakları edâ eder yerine getirir-siniz, lehinize olan (mahrûm bırakıldığınız) kendi haklarınızı da Allah'-dan istersiniz buyurdu ¹⁸.

٤٦ - (١٨٤٤) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ رَبِّ الْكَعْبَةِ . قَالَ : دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ . وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ . فَأَتَيْتُهُمْ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ . فَقَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَتَرَلْنَا مَنَزِلًا . فَمِنَّا مَنْ يُصْلِحُ خَبَاءَهُ

muşdur. Devlet başkanının vazifesi de âmme haklarının ve menfaatlarının muhâfaza-sıdır. Âmme haklarına riâyet etmeyen devlet başkanları için bu hadîsde yalnız uhrevî cezâ zikredilmiştir. Diğer rivâyetlerde geçtiği üzere adâletle hareket etmeyen başkan-lara karşı hal' edilmek, itâat edilmemek gibi bir takım dünyevî cezâlar da konulmuştur.

18. Hadîsin bu fıkrası «Allâh'm hakkını Allâh'a, kıralın hakkını kırala veriniz» şeklindeki meşhûr söze uygun düşünüşdür. Bu söz Hz. İsa'ya da nisbet edilir (Luka İncili, bâb : 20, âyet : 26).

وَمِنَّا مَنْ يَنْتَظِلُ ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ فِي جَشَرِهِ . إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ . فَاجْتَمَعْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ قَبْلِي إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتُهُ عَلَى خَيْرِ مَا يَمْلِكُهُ لَهُمْ ، وَيُذَكِّرُهُمْ شَرَّ مَا يَمْلِكُهُ لَهُمْ . وَإِنْ أُمَّتُكُمْ هَذِهِ جُمِلَ عَاقِبَتُهَا فِي أَوَّاهَا . وَسَيُصِيبُ آخِرَهَا بَلَاءٌ وَأُمُورٌ تُتَكَبَّرُونَهَا . وَتَجِيءُ فِتْنَةٌ فَيَرْتَقُونَ بِمَعْضَاهَا بَعْضًا . وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُونَ : هَذِهِ مُهْلِكَتِي . ثُمَّ تَنْكَشِفُ . وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُونَ : هَذِهِ هَذِهِ . فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُرْخَازَ عَنِ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ ، فَلْيَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ . وَلْيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ . وَمَنْ بَاعَ إِمَامًا ، فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدِهِ وَتَمَرَةً قَلْبِهِ ، فَلْيُطِئْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ . فَإِنْ جَاءَ آخِرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخِرِ . فَدَتَوْتُ مِنْهُ فَقُلْتُ لَهُ : أَنْشُدْكَ اللَّهَ ! أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَأَهْوَى إِلَى أُذُنِهِ وَقَلْبِهِ بِيَدَيْهِ . وَقَالَ : سَمِعْتُهُ أَذْنًا وَوَعَاهُ قَلْبِي . فَقُلْتُ لَهُ : هَذَا ابْنُ عَمِّكَ مُعَاوِيَةُ يَأْمُرُنَا أَنْ نَأْكُلَ أَمْوَالَنَا يَتَنَّا بِالْبَاطِلِ . وَنَقْتُلَ أَنْفُسَنَا . وَاللَّهُ يَقُولُ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ يَتَنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ نِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ . وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ . إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا [١/١٠٩/١] . قَالَ : فَسَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ : أُلِغَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَأَعْصِيَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ عُثَيْمٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَعُ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

46 — (1844) : Abdurrahman ibn Abdi Rabbi'l-Kâ'be şöyle dedi : Kâ'be mescidine girdim. Bir de bakdım ki Abdullah ibn Amr ibn Âs, Kâ'benin gölgesinde oturmuş, etrafında da insanlar toplanmışdı. Onların yanına geldim ve Abdullah'ın yambaşına oturdum. Bu sırada Abdullah (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir seferde bulunuyoruk. Bir yerde konakladık. Bizden kimi çadırını düzeltiyor, kimi ok atışı yapıyor, kimi de kendi yerinde hayvanı ile meşgûl oluyordu. Derken birdenbire Rasûlullah'ın nidâcısı : «ES'SALÂTE CÂMLÂTEN (= Haydin namaza)!» diye nidâ etti. Biz de hemen Rasûlullah'ın yanında toplandık. Rasûlullah şöyle buyurdu : «Benden önceki herbir peygamber üzerine, ümmetini onların lehine olacağını bildiği hayırlı şeylere delâlet etmek, aleyhlerine olacağını bildiği şeylerin de âkibetinin fenalığını haber vermek kaçınılmaz bir hak olmuştur. Şu sizin ümmetinize gelince, onun âfiyeti (yani selâmet, istikamet ve birliği) evvelinde kılındı. Âhirine de belâlar ve hoşlanmıyacağınız birçok kötü işler isâbet edecektir. Arka ar-

kaya öyle fitneler gelir ki, sonra gelen gittikçe daha büyük olduğu için önce geleni ince ve hafif bırakır. Fitne gelir de mu'min kul : İşte beni helâk edecek budur der, sonra o fitne açılır gider. Yine fitne gelir, bu sefer mu'min kul : İşte budur, budur! der. Artık her kim ateşden uzaklaştırılmasını ve cennete girdirilmesini arzu ederse ölümü ona, kendisi Al-lâh'a ve âhiret gününe iymân eder halde iken gelsin ve insanlara, kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyi yapsın. Her kim bir imâma (devlet başkanına) bey'at edib de elini eli üzerine koymuş ve kalbinin meyvesini ona vermişse (yani ona doğru ve hâlis bir niyetle ahd vermişse), artık gücü yettiği derecede o imâma itâat etsin. Eğer diğer bir imâm yani devlet başkanı çıkıp da birincisi ile nizâa kalkışırsa, ikincisinin boynunu vuruz».

(Râvî der ki:) Ben Abdullah'a daha da yaklaşarak :

— Allah aşkına senden soruyorum, sen bunu Rasûlullah'dan mı işittin? dedim. O hemen iki elini kulaklarına ve kalbine doğru uzattı da :

— Bunu iki kulağımı işitti ve kalbim de olduğu gibi belleyib muhâfaza etti dedi. Ben ona :

— Şu amuca oğlun Muâviye, bizlere mallarımızı aramızda bâtil yollarla yememizi ve nefislerimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah : «Ey iymân edenler! Biribirinizin mallarını aranızda bâtil sebeblerle yemeyin. Kendiliğinizden rizâlaşarak akdettiğiniz bir ticâret olmak başka. Ve kendinizi öldürmeyiniz. Şüphe yok ki Allah sizlere çok merhametlidir» (en-Nisâ : 23) buyuruyor dedim. Bir müddet sükût ettikten sonra :

— Allah'a taat yolunda (ki emirlerinde) ona itâat et. Allah'a ma'siyet yolunda (ki emirlerinde) ona âsî ol dedi.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤٧ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْمُؤَذَّرِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُعَمَّرٍ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ عَنْ قَامِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ رَبِّ الْكُفَيْةِ الصَّائِدِيِّ ، قَالَ : رَأَيْتُ جَمَاعَةً عِنْدَ الْكُفَيْةِ . فَذَكَرْنَا حَدِيثَ الْأَعْمَشِ .

47 — () : Buradaki râvî de Abdurrahman ibn Abdi Rabbî'l-Kâ'be es-Sâidî'nin : Kâ'benin yanında bir cemaat gördüm diyerek haber verdiğini rivâyet etmiş ve yukarıki (46 rakamlı) A'meş hadîsi tarzında zikretmiştir.

(۱۱) باب الأمر بالصبر عند ظلم الورثة واستنثارهم

٤٨ - (۱۸۴۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَلَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : أَلَا نَسْتَعْمِلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فَلَانًا ؟ فَقَالَ : « إِنِّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أُمْرَةً فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ : حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يُحَدِّثُ عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَلَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَقُلْ : خَلَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(11) VÂLİLERİN ZULMU SIRASINDA VE DÜNYÂ NİMETLERİNİ KENDİLERİNE TAHSİS VE TERCİH ETTİKLERİ ZAMAN SABR EMREDİLMESİ BÂBİ

48 — (1845) : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Katâde'den işittim, Enes ibn Mâlik'den, o da Useyd ibn Hudayr (R) dan şöyle tahdîs ediyordu: Ensâr'dan bir kimse Rasûlullah (S) ile tenhâya çekildi de :

— Fulânı ta'yîn ettiğin gibi beni de zekât âmili veya bir beldeye vâli ta'yîn etmez misin? dedi. Rasûlullah :

— Ey Ensâr cemâatı! Benden sonra sizler yakında (böyle dünyâ işlerinde) başkalarının size tercîh edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla beraber sizler sabrediniz. Nihâyet (kıyâmet günü) Kevser havuzu başında bana kavuşacaksınız buyurdu.

() : Burada da Katâde : Enes'den işittim, Useyd ibn Hudayr'dan tahdîs ediyordu ki; Ensâr'dan bir kimse Rasûlullah'la yalnız kaldı diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

() : Burada da Şu'be, bu isnâdla tahdîs etti fakat : Rasûlullah ile yalnız kaldı fıkrasını söylemedi.

(۱۲) بَابُ فِي طَاعَةِ الْأَمْرَاءِ وَإِنْ مَنَعُوا الْخَفَافَ

٤٩ — (۱۸۴۶) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَأَلَ سَلَمَةُ بْنُ يَزِيدَ الْجَنْمِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أَمْرَاءُ يَسْأَلُونَا حَقَّهُمْ وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا ، فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ فَجَذَبَهُ الْأَشْمَتُ بْنُ قَيْسٍ . وَقَالَ « ائْمِنُوا وَأَطِيعُوا . فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا مَحَلُّوا وَعَلَيْكُمْ مَا مَحَلْتُمْ » .

(12) HAKLABI MEN'ETSELER DE DEVLET ADAMLARINA İTÂAT ETMEK HAKKINDA BÂB

49 — (1846) : Vâil el-Hadramî (R) dedi ki : Selemetu'bnü Yezîd el-Cu'fî, Rasûlullah (S) a şöyle suâl sordu :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Bana haber ver : Üzerimizde bizden kendi haklarını isteyen, fakat bizim haklarımızı bizden men'eden bir takım devlet adamları bulunursa bize nasıl davranmamızı emredersin? dedi. Peygamber ondan yüz çevirib cevap vermedi. Sonra tekrar aynı şeyi sordu. Peygamber yine ondan yüz çevirdi. Sonra yine sordu. İkinci yahut üçüncü defada kendisini Eş'as ibn Kays çekti. Rasûlullah :

— Onları dinleyin ve itâat edin. Çünkü onların uhdesine düşen ancak onlara yükletilendir. Sizin uhdenize düşen de size yükletilendir buyurdu.

٥٠ — (...) وَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَأَلَ سَلَمَةُ بْنُ يَزِيدَ الْجَنْمِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أَمْرَاءُ يَسْأَلُونَا حَقَّهُمْ وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا ، فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ فَجَذَبَهُ الْأَشْمَتُ بْنُ قَيْسٍ . وَقَالَ « ائْمِنُوا وَأَطِيعُوا . فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا مَحَلُّوا وَعَلَيْكُمْ مَا مَحَلْتُمْ » .

50 — () : Burada da Şu'be, Simâk'den bu isnâdla onun benzeri hadîsi tahdîs etti. Burada râvî şöyle dedi : Müteâkibben Eş'as ibn Kays (R) onu çekdi de bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Onları dinleyin ve itâat edin. Çünkü onların üzerinde ancak kendilerine yükletilen vazîfenin vucûbu, size de kendinize yükletilen vazîfenin vucûbu vardır»¹⁹ buyurmuştur.

19. Hadisin bu son fıkrası, «dinleyin ve itâat edin» emirlerinin ta'lîlidir. Yani onlar üzerine adâleti ayakda tutmak, raiyyenin hakkını vermek gibi yerine getirmekle mükellef tutuldukları vecibeler vardır. Eğer bu vecibeleri yapmazlarsa vizr ve günahı kendi boyun-

(۱۳) باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين عند ظهور الفتن ، وفي كل مال .

وتحريم الخروج على الطاعة ومعارضة الجماعة

۵۱ — (۱۸۴۷) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ . حَدَّثَنِي بُشَيْرُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ يَقُولُ : كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْخَيْرِ . وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ . خَافَهُ أَنْ يُذَرِّكَنِي . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ . نَجَاءُ نَا اللَّهَ بِهَذَا الْخَيْرِ . قَبْلَ بَعْدِ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ ؟ قَالَ « نَعَمْ » فَقُلْتُ : هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ ؟ قَالَ « نَعَمْ » . وَفِيهِ دَخَنٌ « قُلْتُ : وَمَا دَخَنُهُ ؟ قَالَ « قَوْمٌ يَسْتَنْوُونَ بِغَيْرِ سُنَّتِي . وَيَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي . تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْشِكِرُ » . فَقُلْتُ : هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ ؟ قَالَ « نَعَمْ » . دُعَاءٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ . مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا » . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! صِفْهُمْ لَنَا . قَالَ « نَعَمْ » . قَوْمٌ مِنْ جِلْدَتِنَا . وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَسَنَتِنَا » . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَمَا تَرَى إِنْ أذَرَكْنِي ذَلِكَ ؟ قَالَ « تَلْزَمُ جَمَاعَةُ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ » . فَقُلْتُ : فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةً وَلَا إِمَامًا ؟ قَالَ « فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا . وَلَوْ أَنْ نَمُضَّ عَلَى أَصْلِ شَجَرَةٍ ، حَتَّى يُذَرِّكَكَ الْمَوْتُ ، وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ » .

(13) FİTNELERİN ZUHÛBU SIRASINDA VE HER HALDE
MUSLİMANLAR TOPLULUĞUNDAN AYRILMAMANIN
VUCÛBU İLE, TÂATDAN ÇIKMANIN VE CEMÂATDAN
AYRILMANIN HARÂM KILINMASI BÂBİ

51 — (1847) : Busru'bnü Ubeydillah el-Hadramî tahdîs etti ki kendisi Ebû İdrîs el-Havlânî'den şöyle derken işitmiştir : Ben Huzeyfetu'l-Yemân (R) dan işitdim şöyle diyordu : İnsanlar Rasûlullah (S) a hayırdan sorarlardı. Ben de tersine bana erişmesinden korkarak şerden sorardım. Bu endişe ile bir kere :

— Yâ Rasûlallah! Biz vaktiyle koyu bir cehâlet ve bir şer (küfür) içinde idik. Sonra Allah bize şu muazzam hayrı (yani İslâm Dînini) getirdi. Artık bu hayır ve saâdetden sonra gelecek bir şer ve fitne var mıdır? diye sordum. Rasûlullah :

larınadır. Sizlere gelince, sizin üzerinizde de yerine getirmekle mükellef kıldığınız dinleme, itâat etme ve hakları edâ eyleme vecibeleri vardır. Eğer sizler üzerinizde olan vecibeleri ifâ ederseniz Allah sizleri güzel sevâbla mükafatlandırır.

Rasûlullah'm bu hadîsdeki ifâde uslûbu, Kur'ân'ın şu âyetdeki uslûb'a çok benzemektedir : «De ki: Allah'a itâat edin, Rasûle itâat edin. Yine yüz çevirib dönerseniz onun uhdesine düşen ancak ona yükletilendir. Sizin uhdenize düşen de size yükletilendir. Eğer onâ itâat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'e âid olan apaçık tebliğden başkası değildir» (en-Nûr : 54).

— Evet vardır buyurdu. Ben :

— O şerden ve fitneden sonra bir hayır ve salâh var mıdır? dedim. Rasûlullah :

— Evet bir hayır ve salâh vardır. Fakat bunun içinde bir fesad ve bulanıklık bulunacak dedi. Ben :

— O hayrın bulanıklığı nedir? dedim. Rasûlullah :

— O devrin âmirlerinden bir zümre, benim sünnetimden başka sünnetlere tâbî' olacaklar ve ümmeti benim yolumdan başka yollara götürecekler. Sen o devrin vâlî ve âmirlerinden bazılarının hareketlerini tasvîb edecek, bazılarının hareketlerini de red edeceksin buyurdu. Ben :

— (Yâ Rasûlallah!) Bu karışık hayır devrinden sonra yine şer ve fesad devri gelecek midir? dedim. Rasûlullah :

— Evet gelecektir. O devirde bir takım dâiler (propagandacı çığırtkanlar), halkı cehennem kapularına çağırarak. Her kim onların da'vetine icâbet ederse, onu cehenneme atacaktırlar buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçiler zümresini bize vafsetseniz dedim. Rasûlullah :

— Peki edeyim : Onlar bizim milletimizden bir zümredir ve bizim dilimizle konuşurlar buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! O uğursuz devir bana yetişirse nasıl hareket etmemi emredersiniz? dedim. Rasûlullah :

— İslâm cemââtından ve onların imamlarından (devlet başkanlarından) hiç ayrılmaz, onlara itâat edersin buyurdu. Ben :

— Onların cemâatları bulunmaz ve başlarında bir devlet reîsleri de yoksa? dedim. Rasûlullah :

— O takdirde bu fırkaların hepsinden ayrıl. Velew ki bu ayrılman bir ağaç kökünü ısıрман sûretiyle (meşakkatli) olsa bile. Artık sana ölüm erişinceye kadar sen bu ayrılık üzere bulun! buyurdu.

٥٢ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ بْنُ عَسْكَرٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . م وَحَدَّثَنَا

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ حَسَّانَ) . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (بَعْنَى ابْنِ سَلَامٍ) .

حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ سَلَامٍ عَنْ أَبِي سَلَامٍ . قَالَ : قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا كُنَّا بِشَرِّ

بِقَاءِ اللَّهِ بِخَيْرٍ . فَخُنُّ فِيهِ . قَبْلَ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : هَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الشَّرِّ خَيْرٌ ؟

قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : قَبْلَ وَرَاءَ ذَلِكَ الْخَيْرِ شَرٌّ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : كَيْفَ ؟ قَالَ : يَكُونُ بَعْدِي أُمَّةٌ

لَا يَهْتَدُونَ بِهَدَايَ ، وَلَا يَسْتَنْوَنَ بِسُنَّتِي وَسَيَقُومُ فِيهِمْ رِجَالٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الْيَاطِلِينَ فِي جُثَمَانِ إِنْسٍ .

قَالَ قُلْتُ : كَيْفَ أَصْنَعُ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أَدْرَكَتُ ذَلِكَ ؟ قَالَ : نَسْعُ وَنَطِيعُ لِلْأَمِيرِ . وَإِنْ ضُرِبَ

ظَهْرُكَ . وَآخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِيعْ .

52 — () : Ebu's-Sellâm²⁰ dedi ki, Huzeyfetu'bnu'l-Yemân şöyle dedi : Ben :

— Yâ Rasûlallah! Biz bir şer içinde idik. Müteâkiben Aflah bize muazzam bir hayır getirdi. Şimdi bizler bu hayır içinde bulunuyoruz. Artık bu hayrın ardından bir şer daha gelecek mi? dedim. Rasûlullah :

— Evet vardır buyurdu. Ben :

— O şerrin ardından da bir hayır var mıdır? diye sordum. Rasûlullah :

— Evet vardır buyurdu. Ben tekrar :

— O hayrın ardından yine bir şer var mıdır? dedim. Rasûlullah :

— Evet vardır buyurdu. Ben :

— O şer nasıldır? dedim.

— Benden sonra birtakım imâmlar (devlet başkanları) olacak ki onlar, benim getirdiğim hidâyetle hidâyetlenmiyecek ve benim sünnetimi sünnet edinmiyeceklerdir. Onlar arasında öyle bir takım adamlar kıyâm edecek ki, onların kalbleri beşer cismi içinde bulunan şeytanların kalble-ridir buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu uğursuz devre erişirsem nasıl hareket edeyim? diye sordum. Rasûlullah :

— Devlet başkanlarını dinleyib itâat edersin. Sırtın dövülse, malın alınsa da dinle ve itâat et! buyurdu²¹.

20. Dârekutnî : Bu hadis benim nazarımda *murseldir*. Çünkü Ebu Sellâm, Huzeyfe'den işitmemişdir dedi. Evet hadis Dârekutnî'nin dediği gibidir. Lakin metin birinci tarik ile sahihdir, muttasıldır. Muslim bunu görüldüğü gibi ancak *mutâbaa* olarak getirmiştir. Biz daha önce takdim etmişdik ki mursel hadis, başka bir tarikden *muttasıl* olarak rivâyet edilirse, o mürselin sahih olduğunu biliriz ve onunla ihticâc câiidir. Ve böylece bir mes'eledede iki tâne sahih hadis olmuş olur (Nevevî).

21. Rasûlullah'ın mutlak sûrette hayır ve saâdet olan zamanlarından sonra geleceğini haber verdiği fitneler, musibetler, bazılarına göre Hz. Usmân'm öldürülmesiyle başlamış, Cemel, Siffin, Kerbelâ, Harre, Kâ'benin tahribi fâciaları hâdiseleri ile birbirini ta'kib edip gitmiştir.

Bunlardan sonra hadisde bildirilen şer ve bulanık hayır devrini Kadı İyâd, Umer ibn Abdulaziz'in hilâfeti zamanıdır demiştir. Hakikaten Umer ibn Abdulaziz tamâmuyle İslâm umdelerine göre halifelik icra ettiği için ikinci Umer ve Emiru'l Mu'minin unvanlarını hak kazanmıştır. İki buçuk seneye yakın halifelik zamanı Râşid Halifeler devrine katılarak hakiki hilâfet devri kapanır. Râşid Halifeler devri hâricindeki idâreler, emâret ve saltanat üzere te'sis olunan ve babadan evlâda geçen mutlakiyat sistemi idârelerdir ki, Muâviye'nin, oğlu Yezidi halef ta'yin etmesi ile başlamıştır Muâviye bu emâret ve saltanatını Şâm'da kurmağa Hz. Umer devrindeki Şâm vâililiği sırasında başlamıştı. Hatta Hz. Umer Şâm ve Filistin'i ziyaretinde Muâviye'nin bu vaziyetinden hoşlanmıyarak : «Bu da Arabların Kisrâsıdır» demiştir.

۵۳ - (۱۸۴۸) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ) . حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي قَيْسٍ بْنِ رِيَّاحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ ، فَمَاتَ ، مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً . وَمَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةِ عُصْبَةٍ ، يَنْضَبُ لِمَعْصِيَةٍ ، أَوْ يَدْعُو إِلَى عُصْبَةٍ ، أَوْ يَنْصُرُ عُصْبَةً ، فَقُتِلَ ، فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ . وَمَنْ خَرَجَ عَلَى أُمَّتِي ، يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا . وَلَا يَتَحَاشَى مِنْ مُؤْمِنِيهَا ، وَلَا يَنْبِي لِدَى عَهْدِ عَهْدِهِ ، فَلَيْسَ مِنِّي وَلَسْتُ مِنْهُ » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ رِيَّاحٍ الْقَيْسِيُّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْخُورُ حَدِيثُ جَرِيرٍ . وَقَالَ « لَا يَتَحَاشَى مِنْ مُؤْمِنِيهَا » .

53 — (1848) : Ebû Hureyre (R) 'den; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Her kim itâatden çıkar ve topluluktan ayrılır da bu hal üzere ölürse o kişi câhiliyet ölümü ile ölmüş olur. Her kim âkibetinin hayır ve şer olduğu belli olmayan bir da'vâ yolunda körü körüne açılmış bir sancak altında mukatele eder, sırf soyu için öfkelenir, yahut sırf soy sop da'vâsına çağırır, yahut (hak da'vâya değil de) kuru kuru bir kavmiyet ve asabiyet da'vâsına yardım eder ve bu yolda öldürülürse, işte böylesinin ölümü tam bir câhiliyet ölümüdür.

Her kim ümmetimin mü'minlerine karşı işlediği cinâyetlere aldırılmaz, ukûbetinin vebâlinde korkmaz ve hiç bir âhid sâhibinin ahdini de vefâ etmez bir halde iyisini kötüsünü ayırmaksızın herkesi vurarak ümmeti-me karşı hurûc ederse, işte o benden değildir, ben de ondan değilimdir».

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin : Rasûlullah şöyle buyurdu dediğini yukarıki (53 rakamlı) Cerir hadisi tarzında rivâyet etti. Burada ya (terdîd) harfini düşürmeksizin; «mu'minlerine karşı işlediği kötülüklerden hiç endişe duymayıb, cezâsından da korkmaksızın» demiştir.

۵۴ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَبْمُونٍ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ رِيَّاحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ ، ثُمَّ مَاتَ ، مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً . وَمَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةِ عُصْبَةٍ ، يَنْضَبُ لِمَعْصِيَةٍ ، وَيُقَاتِلُ لِمَعْصِيَةٍ ، فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي . وَمَنْ خَرَجَ مِنْ أُمَّتِي عَلَى أُمَّتِي ، يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا ، لَا يَتَحَاشَى مِنْ مُؤْمِنِيهَا ، وَلَا يَنْبِي لِدَى عَهْدِهَا ، فَلَيْسَ مِنِّي » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ غِيلَانَ ابْنِ جَرِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .
أَمَّا ابْنُ الْمُثَنَّى فَلَمْ يَذْكُرِ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْحَدِيثِ . وَأَمَّا ابْنُ بَشَّارٍ فَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .
بَنَحُوا حَدِيثَهُمْ .

54 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim (devlete) itâatden çıkar ve cemâatden ayrılır da sonra bu hal üzere ölürse o, bir câhiliyet ölümü ile ölmüştür. Her kim hak ve bâtil olduğu bilinmeyen mechûl ve karanlık bir da'vânın körü körüne açılmış bayrağı altında, sırf kavmiyet için öfkelenerek (hiç bir hakkın yükselmesi için değil de) sırf kavmiyet için mukatele ederek öldürülürse o, benim ümmetimden değildir. Her kim benim ümmetimden çıkıp da, ümmetin mü'minlerine yapacağı cinâyet ve kötülöklere aldırılmaz, ahd sâhiblerinin ahdini ifâ etmeyib nakzeder bir halde, iyisini kötüsünü ayırmaksızın (hepsini sıradan) vurarak ümmetime karşı hurûc ederse, artık o benden değildir».

() Yine bize Muhammed ibn Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdîs edib dediler ki : Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be, Gaylâp ibn Cerîr'den bu isnâdla tahdîs etti.

İbn Musennâ'ya gelince o, hadîsde Peygamber'i zikretmedi. İbn Beşşâr ise kendi rivâyetinde : Rasûlullah (S) buyurdu ki diyerek yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etti.

٥٥ - (١٨٤٩) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّيِّعِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنِ الْجَعْدِ ، أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، يَرْوِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ ، فَلْيُخْبِرْ . فَإِنَّهُ مَنْ قَارَقَ الْجَمَاعَةَ شَيْئًا ، فَمَاتَ ، فَيَتَّعُ جَاهِلِيَّةٌ » .

55 — (1849) : İbn Abbâs (R) rivâyet ederek dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim devlet başkanından, hoşlanmıyacağı kötü bir şey görürse sabretsin (isyân etmesin). Çünkü her kim İslâm câmiyasından bir karış ayrılır da ölürse muhakkak onun ölümü bir câhiliyet ölümüdür»²².

22. Bu hadislerde vahy ile te'yid edilmiş olan Peygamber, ummetine kendisinden sonra devlet adamlarından dîni umdelere aykırı hal ve hareketler göreceklerini haber vermektedir. Âmme velâyetini taşıyan bir kısım âmirlerin gayr meşrû hareketlerde bulunacaklarını nubuvvet nûru ile görüyor ve bu vaziyet karşısında sabr ve sükûn ile hareket etmelerini, bozgunculuktan sakınmalarını vasiyyet ediyordu.

Her kim sabırsızlanarak seçimle âmme velâyetini hâiz olan ve millî iktidârı temsil eden devlet başkanından ve İslâm ummetinden bir karış ayrılırsa câhiliyet ölümü ile

۵۶ - (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا الْجَعْدُ . حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ الْمُطَارِدِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَعِزِّزْ عَلَيْهِ . فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ خَرَجَ مِنَ السُّلْطَانِ شَيْئًا ، فَمَاتَ عَلَيْهِ ، إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً » .

56 — () : İbn Abbâs (R) dan; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim devlet başkanından sudûr eden bir hareketi fena görürse, bu fenalığa karşı sabretsin (isyânkar vaziyet almasın). Çünkü devlet başkanına karşı isyân ederek itâatdan bir karış dışarı çıkan herhangi bir insan, bu isyânkar hâli üzere ölürse muhakkak câhiliyet ölümü ile ölür».

۵۷ - (۱۸۵۰) حَدَّثَنَا هُرَيْمٌ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي جَلْزٍ ، عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عُثْمِيَّةٍ ، يَدْعُو عَصِيَّةً ، أَوْ يَنْهَرُ عَصِيَّةً ، فَقَتَلَهُ جَاهِلِيَّةٌ » .

57 — (1850) : Cundubu'bnü Abdillâh el-Becelî (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim, hak ve bâtil olduğu bilinmeyen karanlık bir da'vânın bayrağı altında kavmiyet ve asabiyyete çağırarak, yahut kavmiyet ve asabiyyete yardım ederek öldürülürse, onun bu ölümü tam bir câhiliyet ölümü olur».

۵۸ - (۱۸۵۱) حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَاصِمٌ (وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ) عَنْ زَيْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ نَافِعٍ . قَالَ : جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيعٍ ، حِينَ كَانَ مِنْ أَمْرِ الْحُرَّةِ مَا كَانَ ، زَمَنَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ . فَقَالَ : اطْرَحُوا لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَادَةً . فَقَالَ : إِنِّي لَمْ آتِكَ لِأَجْلِسَ . أَتَيْتُكَ لِأَحَدِثَكَ حَدِيثًا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ خَلَعَ يَدَايْنِ طَاعَةٍ ، لِقَى اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، لَا حُجَّةَ لَهُ . وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ يَنْعَةٌ ، مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُبيدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ ،

ölür buyuruyordu ki bu, başsız ve ictimâî nizâmdan mahrûm câhil milletlerin âsî bir ferdi olarak ölür demektir, yoksa kâfir olarak ölür demek değildir.

Devlet başkanına yapılan bu itâatın mutlak olmadığını, bunun bir hudûdu bulunduğunu, birçok hukûk nazariyelerinde ve fıkıh sistemlerinde zikredilen bazı şartlar ve hallerinde bu itâatın son bulacağını daha önceki hadislerde ve hâşiyelerinde belirtmiş bulunuyoruz.

عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّهُ أَتَى ابْنَ مُطِيعٍ، فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ،
نَحْوَهُ.

(...) حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ، حَدَّثَنَا يَسْرُ بْنُ
عُمَرَ، قَالَ جَمِيعًا: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ،
بِمَعْنَى حَدِيثِ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ.

58 — (1851) : Nâfî' şöyle dedi: Muâviye'nin oğlu Yezîd zamanında Harre vak'asında olanlar olduğu sırada Abdullah ibn Umer (R) Abdullah ibn Mutî'nin yanına geldi. İbn Mutî' hemen :

— Ebû Abdîrrahman için bir yastık çıkarın dedi. İbn Umer ona şöyle dedi :

— Ben senin yanına oturmak için gelmedim .Ben senin yanına Rasûlullah (S) dan söylerken işittiğim bir hadîsi sana tahdîs etmek için geldim. Ben Rasûlullah'dan işittim, o şöyle buyuruyordu : «Her kim (devlet otoritesine) itâatden bir el kadar ayrılırsa, kıyâmet gününde Allah'a, fiili husûsunda lehine hiçbir hucceti olmayarak kavuşacaktır. Her kim de boy-nunda (devlete bir bağlılık) bey'atı olmayarak ölürse câhiliyet ölümü ile ölür» 23.

23. Harre, Medîne hâricinde, Zuhre veya Vâkım civârında bir yerin adıdır. Burada hicretin 63 üncü yılında Emevîlerin ikinci hükümdarı Yezid ibn Muâviye zamanında kanlı bir vak'a olmuş ve bu vak'a İslâm târihinde bu yere izâfetle Harre Vak'ası diye anılmışdır. Bu fâcianın sebebi şudur :

Yezid ibn Muâviye'nin irtikâb ettiği çeşit çeşit fesad ve zulumlar Medîne'deki sahâbiler tarafından bilinince, Yezid'i hükümdarlıktan düşürüb Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at etmişlerdi. Yezid de Muslim ibn Ukbe'yi bir ordu ile Medîne üzerine yolladı. Bu hareket Medîne'de duyulunca mudâfaa tedbiri olarak Abdullah ibn Hanzala'yı Ensâr, Abdullah ibn Mutî'i de Muhâcir kuvvetleri kendilerine kumandan edinmişlerdi. Muhâcir ve Ensârdan teşekkül eden bu kuvvet Harre mevkiinde Şâm ordusunu karşıladı. Fakat sayı ve teçhizatca çok üstün olan karşı taraf kuvvetine mukavemet edemeyib bozuldu. Bunun üzerine Medîne'de katliam mübah kılınmış, sahâbilerden birçok kimseler öldürülmüş, mescide süvârî hayvanları bağlamak gibi saygısızlıklardan çekinilmemiştir.

Bozgundan sonra Kureys'li Abdullah ibn Mutî', Mekke'deki Abdullah ibn Zubeyr'e katılıb Mekke'nin birinci muhâsarasında onunla beraber hâzır bulunmuş ve Haccâc'ın İbn Zubeyr'i muhâsarasma kadar bununla beraber mukatele etmiştir. Çarpışırken şu şiirleri söylemiş :

Ene'l-lezi ferertu yevme'l-Harre
Ve'l-hurru lâ yefirru illâ merre
Yâ habbeza'l-kerretu ba'de'l-ferre
Le-ecziyenne ferreten bukre

= Ben Harre vak'asından kaçan kimseyim,

Hur kimse ancak bir kerre kaçar,

Kaçıktan sonra tekrar hucûm, ne güzeldir!

Yemin olsun ki ben yarın firârı muhakkak cezalandıracağım.

() : Buradaki râvî de Nâfi'den, İbn Umer'in, İbn Mutî'e gelib Peygamber'den yukarki hadis tarzında zikrettiğini rivâyet etmiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de cemîan : Bi-ze Hişâm ibn Sa'd, Zeyd ibn Eslem'den, o da babasından, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den tahdis etti diyerek Nâfi'in, İbn Umer'den rivâyet ettiği yukarki hadisin ma'nâsıyla rivâyet ettiler.

(۱۴) باب حكم من فرق أمر المسلمين وهو مجتمع

۵۹ - (۱۸۵۲) حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (قَالَ ابْنُ نَافِعٍ : حَدَّثَنَا عُثْدَرُ . وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَرْفَجَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّهُ سَكُونُ مَنَاتٍ وَمَنَاتٌ . فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، وَهِيَ جَمِيعٌ ، فَاضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ ، كَأَنَّا مَنْ كَانَ » .

(...) وَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . ع وَ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَاءَ . حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ . ع وَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْمُصَنَّبُ بْنُ الْقَدَامِ الْخُثَمِيُّ : حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ . ع وَ حَدَّثَنِي حَجَّاجٌ . حَدَّثَنَا عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُخْتَارِ وَ رَجُلٌ سَمَاءُ . كُلُّهُمُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ ، عَنْ عَرْفَجَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . عِشْلِهِ . غَيْرَ أَنْ فِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا « فَاقْتُلُوهُ » .

(14) MUSLİMANLAR SİYÂSİ BİRLİK HÂLİNDE BULUNURKEN ONLARIN İŞİNİ TEFRİKAYA DÜŞÜREN KİMSENİN HÜKMÜ BÂBİ

59 — (1852) : Ziyâd ibn İlâka dedi ki : Ben Arfece (R) den şöyle dediğini işittim. Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Şu muhakkak ki istikbalde bir takım fitneler ve işler zuhûra gelecektir. Her kim bu ümmetin işi birlik ve beraberlik halde iken onu fırka fırka bölmek isterse, her nerede olursa olsun o tefrikacı kişiyi kılıçla vurunuz» 24.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Ziyâd ibn İlâka'dan, o da Arfece'den, o da Peygamber'den yukarıki hadis şeklinde rivâyet ettiler. Şukadar var ki toptan bunların hadislerinde «onu öldürünüz!» tarzındadır.

24. Bu 'hadislerde, meşrû' devlet başkanına karşı isyâna kalkışanın yahut muslimanların siyâsî birliklerini parçalamak isteyeninin öldürülmesi emri tasrîh edilmiştir. Böyle bir kimse evvelâ bu fiilinden nehy olunur. Eğer vaz geçmezse ona karşı kıtâl yapılır. Şerri, öldürmekden başka bir yolla def' edilemezse öldürülür, kanı da heder olur (Nevevî).

٦٠ - (...) وحَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي بَقُورٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَرَفَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أَنَاكُمْ ، وَأَنْزَلَكُمْ جَمِيعٌ ، عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ ، يُرِيدُ أَنْ يَشُقَّ عَصَاكُمْ ، أَوْ يُفَرِّقَ جَمَاعَتَكُمْ ، فَاقْتُلُوهُ » .

60 — () : Arfece (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Siyâsî idâre işiniz tek bir adam üzerinde birlik ve vahdet hâlinde iken, sizlere biri gelir de birliğinizi parçalamak yahut topluluğunuzu fırka fırka-bölmek isterse onu öldürünüz!».

(١٥) بَابُ إِذَا بُويعَ لَخَلِيفَةٍ

٦١ - (١٨٥٣) وحَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ يَكِيَّةَ الْوَاسِطِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي نَصْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا بُويعَ لَخَلِيفَتَيْنِ ، فَاقْتُلُوا الْآخَرَ مِنْهُمَا » .

(15) İKİ DEVLET BAŞKANINA BEY'AT OLUNDUĞU ZAMAN (NE YAPILACAĞI) BÂBİ

61 — (1853) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) : «İki devlet başkanına bey'at olunduğu zaman o ikisinden diğerini öldürünüz» buyurdu.

(١٦) بَابُ وَجوبِ الْإِطَاعَةِ عَلَى الْأَمْرَاءِ فِيمَا يَخَالِفُ التَّسَرُّعَ وَتَرْكُ قَتْلِهِمْ حَامِلُونَ ، وَفِعْوُ ذَلِكَ

٦٢ - (١٨٥٤) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ ضَبَّةَ بْنِ عِصْحَنٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « سَتَكُونُ أَمْرَاءُ . فَتَحْرِقُونَ وَتَنْكِرُونَ . مَنْ عَرَفَ بَرِيٌّ . وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ . وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ ، فَلَوْ : أَفَلَا تُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ « لَا . مَا صَلَّوْا » .

(16) DİN KANUNLARINA AYKIRI HUSÛSLARI UMERÂYA KARŞI RED ETMENİN VE NAMAZ İLE BENZERİ DİNİ ZARÛRETLERİ İFÂYA DEVAM ETTİKLERİ MÜDDETCE DE KENDİLERİ İLE KITALİ TERK EYLEMENİN VUCÛBU BÂBİ

62 — (1854) : Ummu Seleme (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «İstikbalde bir takım âmirler olacak ki sizler onların işlelerinden bazısını ma'rûf ve güzel görecek, bazısını da inkâr edeceksiniz. Artık munkeri munker tanıyan ve o husûsda şüpheyeye düşmeyerek onu düzeltmeye çalışan, onun günahı ve cezâsından beri olur. Eli ve dili ile munkeri değiştirmeye gücü yetmediğinden dolayı ancak kalbi ile onu in-

kâr eden ve ondan nefret eden kimse de o münker işe ortak olmak günâhından sâlim olur. Fakat çirkin iş yapanlara kalbiyle rızâ gösteren ve o işi yapmakda olanlara tâbi' olan ise hem günâhdan beri olamaz, hem de ortaklık suçundan sâlim kalamaz».

Sahâbîler : Bu gibi emirlerle mukatele etmiyelim mi? diye sordular. Peygamber : «Namaz kıldıkları müddetce hayır!» buyurdu.

٦٣ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِصْمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ مُعَاذٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي غَسَّانَ) . حَدَّثَنَا مُعَاذٌ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ، التَّمِيمِيُّ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ تَادَةَ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ عَنْ صَبَّةَ بْنِ مَحْصَنِ التَّمِيمِيِّ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ قَالَ « إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أَمْرًا . فَتَمْرُفُونَ وَتُنْكِرُونَ . فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ بَرَى . وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ . وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ ، فَأُلُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَلَا قَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ « لَا . مَا صَلُّوا ، (أَيُّ مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ وَأَنْكَرَ بِقَلْبِهِ) .

63 — () : Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) Peygamberden : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Şu muhakkak ki sizin üzerinize bir takım âmirler ta'yîn olunacak da sizler onların işlerinden bazısını ma'rûf ve güzel göreceksiniz, bir kısmını da çirkin görüb inkâr edeceksiniz. Çirkin işi, çirkin gören onun günâhından beri olur. İnkâr ve red eden de günâha iştirakden sâlim olur. Fakat çirkin işe rızâ gösteren ve o işde fâillerine tâbi' olan ise günâhdan beri' olmaz, cezâdan sâlim kalamaz».

Sahâbîler : Yâ Rasûlâllah! Böyle münker iş yapan âmirlerle mukatele yapmıyalım mı? diye sorduklarında Peygamber : «Namazı kıldıkları müddetce hayır!» cevâbını verdi²⁵.

٦٤ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْقَتَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (بَعْدِي ابْنُ زَيْدٍ) . حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ وَهِيَّامُ بْنُ الْحَسَنِ ، عَنْ صَبَّةَ بْنِ مَحْصَنِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بَنَحُوا ذَلِكَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ بَرَى . وَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ سَلِمَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ الْجَلِّيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ هِشَامٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ صَبَّةَ بْنِ مَحْصَنِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ مِثْلَهُ . إِلَّا قَوْلَهُ « وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ ، لَمْ يَذْكُرْ » .

25. Bu hadislerden de İslâm temellerinden herhangi bir şeyi değiştirmedikleri müddetce sırf zulumleri yahut fâsıklıkları sebebiyle devlet adamlarına karşı isyanın câiz olmadığı ma'nâsı anlaşılmaktadır (Nevevî).

64 — () : Buradaki râvî de Ummu Seleme'nin : Rasûlullah (S) buyurdu ki diyerek yukarıki hadis tarzında söylediğini rivâyet etmiştir. Şu kadar var ki burada «her kim çirkinliği red ve inkâr ederse muhakkak günahdan beri olmuştur. Her kim de kerih görüb nefret ederse muhakkak cezâdan sâlim olmuştur» dedi.

() : Buradaki râvî de Ummu Seleme'nin : Rasûlullah şöyle buyurdu dediğini rivâyet ederek yukarıki hadisin benzerini zikretmiştir. Yalnız : «Lâkin râzîy olub tâbî' olan» fıkrası müstesnâdır. Bu kısmı zikretmemiştir.

(۱۷) بَابُ خَيْرِ الْأُمَّةِ وَشِرَارِهِمْ

٦٥ — (١٨٥٥) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ رُزَيْقِ بْنِ حَيَّانَ ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ قُرْظَةَ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « خَيْرُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ . وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ . وَشِرَارُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ . وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ » . قِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تَنَابِذُهُمُ بِالسَّيْفِ ؟ فَقَالَ « لَا . مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ . وَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْ وَلَايَتِكُمْ شَيْئًا تَكْرَهُونَهُ ، فَاتَّكِرُوا أَعْمَلَهُ ، وَلَا تَتَزَعَّوْا يَدًا مِنْ طَاعَةٍ » .

(17) İMÂMLARIN (DEVLET BAŞKANLARININ) HAYIRLILARI VE ŞERLİLERİ BÂBİ

65 — (1855) : Avf ibn Mâlik (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İmâmlarınızın (yani devlet başkanlarınızın) hayırlıları, sizin kendilerini, onların da sizleri sevmekde bulunduklarınız ve onların sizlere duâ etmekde, sizlerin de kendilerine duâ etmekde olduklarınızdır. Devlet başkanlarınızın şerlileri ise sizin kendilerine bu'z etmekde, onların da sizlere bu'z etmekde bulunduklarınız ve sizin onlara, onların da size sövüb lâ'ne't etmekde bulunduklarınızdır».

Yâ Rasûlallah! Onlara karşı kılıçla muhârebeye kalkışmıyalım mı? denildi. Rasûlullah : «Sizin içinde namazı ikâme ettikleri müddetce hayır. Vâlilerinizden hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüz zaman, onun işini sevmeyiniz. Fakat itâatden de el çekmeyiniz (yani ahd ve bey'atı bozmayınız)» buyurdu.

vâliyi Allâh'a ma'siyet nevinden bir iş yaparken görürse Allâh'a ma'siyet nevinden yapmakda olduğu o işi kerih görsün fakat itâatdan sakın el çekmesin! (yani itâat ahdini ve bey'atını bozmasın)» buyurdu²⁶.

Râvî İbn Câbir şöyle dedi : Ben bu hadîsi bana tahdîs ettiği sırada Zurayk ibn Hayyân'a hitâben : Yâ Eba'l-Mikdâm! Bu hadîsi sana muhak-kak tahdîs ettiğini yahut bunu Muslim ibn Karaza'dan : «Ben Avf'dan işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu» derken işittiğini Allâh'a yemin eder misin? dedim. Bunun üzerine Zu-rayk, hemen iki dizi üstüne oturdu, kıbleye yöneldi ve : Kendisinden baş-ka hiçbir hak ilâh olmayan Allâh'a yemin ederim ki ben bu hadîsi mu-hakkak olarak Muslim ibn Karaza'dan : «Ben Avf ibn Mâlik'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu» derken işitmişimdir dedi.

() : Burada da İbn Câbir, bu isnâdla tahdîs etti ve : Benû Fezâre'nin azadlısı Zurayk (haber verdi) dedi.

Ebu'l-Huseyn Muslim der ki : Keza bu hadîsi Muâviyetu'bnu Sâlih, Rabi'atu'bnu Yezîd'den, o da Muslim ibn Karaza'dan, o da Avf ibn Mâlik'-den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs şeklinde rivâyet etti.

(۱۸) باب استحباب مبايعة الامام اليش عند ابداء القتال . ويأيه يدة الرضوان تحت الشجرة

٦٧ - (۱۸۵۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا
الْأَيْبِيُّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْيَةِ الْقَا وَأَرْبَعَمِائَةٍ . فَبَايَعْنَاهُ وَعُمَرُ أَخَذَ بِيَدِهِ
تَحْتَ الشَّجَرَةِ . وَهِيَ سَمُرَةٌ .
وَقَالَ : بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا تَقْرَ . وَلَمْ نُبَايِعْهُ عَلَى الْمَوْتِ .

(18) HARBE KARAR VERİLDİĞİ ZAMAN DEVLET BAŞKANININ ORDU İLE BEY'ATLAŞMASININ MÜSTEHABLIĞI VE AĞAÇ ALTINDA YAPILAN RIDVÂN BEY'ATININ BEYÂNI BÂBİ

67 — (1856) : Câbir ibn Abdillâh (R) : Biz Hudeybiyye gününde bin dört yüz mücâhid idik. Peygamber'le bey'at ettik. Bu sırada Umer Semure ağacının altında Peygamberin elini tutmakta idi dedi.

26. Tayyibî : Bu hadîsde namaz işinin ta'zimine, eğer devlet başkanı namazı terk ederse bunu itâatdan el çekmeğe yani ahdi bozup itâat bey'atını fesh eylemeğe mûcib olduğuna iş'ar vardır der.

Ve yine Câbir : Biz Rasûlullah'a kaçmamak üzere bey'at ettik, ölmek üzere bey'at etmedik diye ilâve etti ²⁷.

٦٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ . ع . وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزَّيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كُنَّا نَبَايِعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمَوْتِ . إِنَّمَا بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا تَقْرَأَ .

68 — () : Câbir (R) : Biz Rasûlullah (S) ile ölmek üzere bey'at etmedik. Biz ona ancak kaçmamak üzere söz verib bey'at ettik dedi.

27. Bu bey'at, Hudeybiye'de yapılan ve el-Feth: 18-19 âyetleri mûcibince Allâh'ın rızâsıyla müjdelendiğinden dolayı *Bey'atu'r-Rıdvân* adını alan bey'atdır. Ne zaman Hudeybiye seferinden bahsedilse, bu seferin en mühim vak'alarından biri olan bu bey'at da hatırlanır. Bey'atu'r-Rıdvân İslâm azm ve irâdesinin en müşkil demlerde nasıl yükseldiğini gösteren örnek vak'alardan birisidir. Bunun özeti şudur :

Peygamber (S) Hudeybiyye'ye indiğinde Huzâ'ilerden Hırâş ibn Umeyye'yi, Sa'leb adındaki devesine bindirib Mekke'lilere gönderdi. Muhârebe niyetinde olmadığını, yalnız Kâ'beyi ziyâret ve Umre için geldiklerini bildiriyordu. Bunu varib onlara söyleyince deveyi vurdular, kendisini de öldürmek için hücum ettiler. Fakat Ehâbiş denen Arab kabîleleri araya girerek onu kurtardılar. O da gelib durumu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber Hz. Umer'i göndermek için çağırdı. Umer : Yâ Rasûlullah! Onlar benim kendilerine olan kinimi ve düşmanlığımı bilirler. Ben onlara emniyet edemem. Şâyet bir ezâya ma'rûz kalırsam, Mekke'de beni muhâfaza edecek hısımlarım Adiyy oğullarından kimse yoktur. Binâenaleyh Usmân ibn Affân'ı gönderseniz, orada onun akrabası çokdur. Hem onu severler, istediğinizi o daha iyi tebliğ edebilir dedi. Bunun üzerine Peygamber Hz. Usmân'ı çağırdı. Kureys'e şu elçilikle gönderdi : «Biz onlarla muhârebeye gelmedik. Yalnız ziyâret ve umre için geldik. Bunu onlara haber ver ve kendilerini İslâm'a da'vet eyle» dedi. Ve Mekke'de iymâna gelmiş bir takım erkeklere ve kadınlara varib fethi müjdelemesini ve Allah Teâlâ'nın, dinini yakında Mekke'de izhâr edeceğini haber vermesini de emreyledi. Bu sûretle Usmân Kureys'e gitti. Kendisini Ebân ibn Said İbni'l-Âs karşıladı. Hayvanından indi, onu bindirdi ve kayırdı. (Himâyesini taahhüd etti). «Sen istersen Beyti tavaf et lâkin hepinizin üzerimize gelib girmeniz olamaz. Ona yol yok» dediler. Usmân : Rasûlullah tavaf etmedikçe ben tavaf edemem dedi.. Bunun üzerine onu alıkoydular, göz hapsinde tuttular. Beriden ise Peygamber'e ve muslimanlara «Usmân katlolunmuş» diye duyuldu. Bunun üzerine Rasûlullah : «O kavm ile çarpışmadıkça buradan ayrılmayız» dedi. Ve Peygamber'in münâdisi şöyle nidâ etti : Haberinizi olsun ki Rasûlullah'a Rûhu'l-Kuds indi de ona bey'at emretti. Hemen çıkın yüce Allah oâmuna Peygamber'e bey'at edin! Derhal muslimanlar fırladılar ve Rasûlullah'a bey'at eylediler. Bu bey'at bir ağacın altında olmuş idi ki bir Semure ağacı idi. Muslimanlar öntünde ölmek ve kaçmamak üzere kendisine bey'at ettiler. Rasûlullah ve Allah bu bey'atdan râzı olmuşdur ki şu âyet bunun delilidir (Hak Dini, VI, 4422-4423).

«Andolsun ki Allah o mu'minlerden —seninle o ağacın altında bey'at ederlerken— râzı olmuşdur da kalblerindeki bilerek üzerlerine ma'nevî kuvveti indirmiş ve onları yakın bir feth ile ve alacakları birçok ganîmetlerle mükâfatlandırmıştır. Allah yegâne gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir» (el-Feth : 18-19).

«Gerçek sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elleri üstündedir. Şu halde kim (bu bağ) görerse kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah ile sözleştiği şeye vefâ ederse o da ona büyük bir ecir verecektir» (el-Feth : 10).

٦٩ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ . سَمِعَ جَابِرًا يُسْأَلُ : كَمْ كَانُوا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ ؟ قَالَ : كُنَّا أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً . فَبَايَعْنَاهُ . وَعُمَرُ أَخَذَ يَدَهُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ . وَهِيَ سَمُرَةٌ . فَبَايَعْنَاهُ . غَيْرَ جَدِّ بْنِ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيِّ . اخْتَبَأَ تَحْتَ بَطْنِ بَعِيرِهِ .

69 — () : Ebu'z-Zubeyr, Câbir'den işidib şöyle haber verdi : Câbir'e :

— Hudeybiyye günü mücâhidler kaç nefer idiler? diye soruluyordu. Câbir :

— Yüzer kişilik on dört bölük idik. Rasûlullah (S) ile bey'at ettik. Bu sırada Umer, Semure ağacının altında Peygamber'in elini tutuyordu. Bu halde biz Peygamber'le bey'at ettik. Yalnız Ceddu'bnü Kays el-Ensârî bey'at etmedi. O devesinin karnının altına gizlenmişti dedi.

٧٠ - (...) وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَعْمُرُ ، مَوْلَى سُلَيْمَانَ بْنِ مُجَالِدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يُسْأَلُ : هَلْ بَايَعَ النَّبِيُّ ﷺ بَدَى الْحَلِيفَةِ ؟ فَقَالَ : لَا . وَلَكِنْ صَلَّى بِهَا . وَلَمْ يُبَايِعْ عِنْدَ شَجَرَةٍ ، إِلَّا الشَّجَرَةَ الَّتِي بِالْحُدَيْبِيَّةِ .

قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : دَعَا النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بَرٍّ الْحُدَيْبِيَّةِ .

70 — () : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, Câbir ibn Abdillâh'a şöyle sorulurken işitmiştir : Peygamber (S), Zu'l-Huleyfe mevkiinde bey'at aldı mı? diye soruldu. Câbir : Hayır, lâkin orada namaz kıldı da Hudeybiyyedeki ağaçdan başka hiçbir ağacın yanında bey'at almadı dedi.

İbn Cureyc şöyle dedi : Yine bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'ı şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) Hudeybiyye kuyusu üzerine duâ etti.

٧١ - (...) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَنْصَعِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَحْمَدُ بْنُ عُبْدَةَ (وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ) (قَالَ سَعِيدُ وَإِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ) عَنْ عَمْرِو ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ أَلْفًا وَأَرْبَعًا مِائَةً . فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ « أَنْتُمْ الْيَوْمَ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ » . وَقَالَ جَابِرٌ : لَوْ كُنْتُ أَبْصِرُ لَأَرَيْتُكُمْ مَوْضِعَ الشَّجَرَةِ .

71 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Biz Hudeybiyye gününde bin dört yüz kişi idik. Bir ara Peygamber (S) bizlere hitâben : «Siz bugün

arz ahâlisinin en hayırlılarından! buyurdu. Ve Câbir : Eğer (bugün gözlerimde âmâ olmayıb) görebilseydim o ağacın yerini sizlere muhakkak gösterirdim diye ilâve etti ²⁸.

٧٢ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ
عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ . قَالَ : سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ ؟ فَقَالَ :
لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا . كُنَّا أَلْفًا وَخَمْسِمِائَةً .

72 — () : Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillâh'dan, ağac ashâbını sordum. Eğer biz yüz bin kişi olaydık bile (Hudeybiyye kuyusunun suyu) bizlere muhakkak kâfi gelirdi. Biz bin beş yüz kişi idik dedi ²⁹.

٧٣ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ عُتَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ .
ع حَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي الطَّعَّانَ) . كِلَاهُمَا يَقُولُ : عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ
أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا . كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً .

73 — () : Buradaki iki râvi de, Husayn'dan, o da Sâlim ibn Ebi'l-Ca'ddan, o da Câbir'den diyerek rivâyet ettiler. Câbir : Şâyet biz yüz binkişisi de olaydık (Hudeybiyye kuyusunun suyu) bizlere muhakkak kâfi gelirdi. Biz bin beş yüz kişi idik dedi.

٧٤ - (...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا). وَقَالَ عُثْمَانُ:
حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ الْأَعْمَشِ . حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ أَبِي الْجَعْدِ . قَالَ : قُلْتُ لَجَابِرٍ : كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ ؟ قَالَ :
أَلْفًا وَارْبَعِمِائَةً .

74 — () : Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir (R) e :

— Sizler o gün kaç kişi idiniz? diye sordum. Câbir :

28. Câbir çok yaşayan şâhâbilerdendir. Akabe bey'atında bulunmuş ve nihâyet 96 yaşında vefat etmiştir. İbtiyârlığında ömrünün sonuna doğru gözleri görmez olmuşdu.

29. Câbir'den gelen bu hadislerdeki bin dört yüz ve bin beş yüz rivâyetlerinin her ikisi de şüphesiz sahihtir. Bunların en sahihi bin dört yüz rivâyeti olduğu söylenmekle beraber onlar, şöyle te'lif edilmiştir : Birinde küçükler ve tâbiiler sayılmamış, diğerinde ise (kadınlar, çocuklar, hizmetçiler de dahil olmak üzere) hepsi sayılmıştır denilmiştir. Nitekim bundan sonraki Abdullah ibn Ebî Evfa rivâyetinde de bin üç yüz kişi oldukları ifâde edilmiştir. Bu da sayım şekline ve sayıma dahil edilen ve edilmeyenlerin bulunmasından veya tam sayı yahut kesrinin dikkate alınıp alınmamasından ileri gelen bir farktır.

— Bin dört yüz kişi diye cevâb verdi.

٧٥ — (١٨٥٧) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو (بَعْنِي ابْنُ مَرْثَةَ) . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى قَالَ : كَانَ أَصْحَابُ الشَّجَرَةِ أَلْفًا وَثَلَاثِينَ . وَكَانَتْ أَسْلَمُ ثَمَنُ الْمُهَاجِرِينَ . (...). وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

75 — (1857) : Abdullah ibn Ebî Evfa (R) tahdîs edib : Ağaç altında bey'at yapan sahâbiler bin üç yüz kişi idi. Eslem kabîlesinden olanlar ise Muhâcirlerin sekizde biri nisbetinde idiler dedi.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de cemîan Şu'be'den bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini haber vermişlerdir.

٧٦ — (١٨٥٨) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا زُرَيْجُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ خَالِدٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ . قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ الشَّجَرَةِ ، وَالنَّبِيُّ ﷺ يُبَايِعُ النَّاسَ ، وَأَنَا رَافِعُ غُصْنًا مِنْ أَغْصَانِهَا عَنْ رَأْسِهِ ، وَنَحْنُ أَرْبَعُ عَشْرَةَ مِائَةً . قَالَ : لَمْ يُبَايِعَهُ عَلَى الْمَوْتِ . وَلَكِنْ بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا تَقْرَأَ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

76 — (1858) : Ma'kıl ibn Yesâr (R) şöyle dedi : Andolsun ki ağaç altında bey'at yapıldığı gün ben kendimi gördüm ki Peygamber'in yanbaşıda dikilib o ağacın dallarından birini Peygamber'in başından yukarı kaldırıyordum. Biz bin dört yüz kişi idik. Biz Peygamber'le önünde ölmek üzere bey'at etmedik, lâkin onunla kaçmamak üzere bey'atlaştık dedi.

() : Buradaki râvî de Yûnus'dan bu isnâd ile aynı hadîsi rivâyet etti.

٧٧ — (١٨٥٩) وَحَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ طَارِقٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ . قَالَ : كَانَ أَبِي يَمِّنُ بِأَبْعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ الشَّجَرَةِ . قَالَ : فَأَنْطَلَقْنَا فِي قَابِلٍ حَاجِّينَ . فَخَنِيَ عَلَيْنَا مَكَانُهَا . فَإِنْ كَانَتْ تَبَيَّنَتْ لَكُمْ فَأَنْتُمْ أَعْلَمُ .

77 — (1859) : Saîd ibn Museyyeb şöyle dedi : Babam Mu-

seyyeb, ağaç yanında Rasûlullah (S) ile bey'at eden sahâbîlerden biri idi. O şöyle dedi : Biz ertesi sene hacılar kafilesi olarak yola çıktık. (Hudeybiyye mevkiine geldiğimiz zaman) bize bu ağacın bulunduğu yer belirsiz oldu³⁰. Eğer o ağaç size (gizlenilmeyib de) apaçık görünmüş olsaydı, sizler onu gâyet iyi bilecekdiniz.

٧٨ - (...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ . قَالَ : وَقَرَأْتُهُ عَلَى نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ طَارِقِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِيهِ ، أَنَّهُمْ كَانُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الشَّجَرَةِ . قَالَ : فَذَسُّوْهَا مِنْ الْعَامِ الْمُقْبِلِ .

78 — () : Said ibn Müseyyib'in babası Museyyeb ibn Hazn (R) dan : Onlar ağaç altında bey'at yapıldığı sene Rasûlullah (S) in yanında bulunmuşlardır. Kendisi dedi ki : Ertesi yıldan itibaren artık o ağacı (yani onunla ilgilenme işini) terk ettiler.

٧٩ - (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ الشَّجَرَةَ . ثُمَّ أَتَيْتُهَا بَعْدُ . فَلَمْ أَعْرِفْهَا .

79 — () : Museyyeb ibn Hazn (R) : Yemin ederim ki ben o ağacı kat'i olarak görmüşdüm. Sonra bunun ardından (Hudeybiyyenin ertesi sene muâhede hükmü icabı olan umreye gittiğimizde) oraya geldim. Fakat altında bey'at ettiğimiz ağacı bilemedim demiştir.

٨٠ - (١٨٦٠) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ . قَالَ : قُلْتُ لِسَلَمَةَ : عَلَى أَيِّ شَيْءٍ بَايَعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ ؟ قَالَ : عَلَى الْمَوْتِ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ عَنْ سَلَمَةَ . يَنْبَغِي لَهُ .

30. Buhârî'de şu hadis de vardır : İbn Umer (R) dedi ki : Bizler Hudeybiyye'den döndüğümüz yıldan beri altında bey'at ettiğimiz o ağacı ta'yın için bizden iki kişi bir re'ye toplanamadı. Bu, (ta'yın edememek ve bilememek de) Allâh tarafından gelen büyük bir rahmet oldu... (Buhârî, cihâd ve's-siyer, bâbu'l-bey'at fi'l-harb en lâ yefirru... IV, 127 «164»).

Bu ağacın belirsiz olmasının sebebi şudur : Altında İslâm târihinin en mühim ve hayırlı bir hâdisesi cereyan ettiği, Rıdvân ve Sekînet indiği ve diğer şeyler olduğu için insanların o ağaç yüzünden fitneye düşmemeleri sağlanmıştır. Eğer görünür ve bilinir halde bâkî kalsaydı, bedevîlerin ve câhillerin ona ta'zim edib ibâdet kalkışmalarından korkulurdu. İşte bu mühim sebepten dolayı ağacın belirsiz olması yüce Allah'dan büyük bir rahmet olmuştur.

Nâfi'den gelen bir rivâyete göre, altında bey'at vâkî' olan o Şemure ağacına bilâhare halk gidib yanında namaz kılar olmuşlardı. Hz. Umer bunu işitti, o ağacın kesilmesini emrediverdi. Henüz câhiliye âdetini unutmayanların fitneye tutulub Allah'dan başkasına ibâdet etmesinden sakınmıştır.

80 — (1860) : Selemetu'bnu'l-Ekva'nın azadlısı Yezîd ibn Ebî Ubeyd dedi ki : Ben Seleme'ye hitâben :

— Siz Hudeybiyye gününde Rasûlullah (S) ile hangi şey üzerine bey'at ettiniz? diye sordum. Seleme :

— Ölmek üzere diye cevâb verdi.

() : Buradaki râvîler de Yezîd'in, Seleme'den yukarıki hadîs gibi tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

٨١ — (١٨٦١) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْمُخْزُومِيُّ . حَدَّثَنَا وَهْبٌ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : أَتَاهُ آتٍ فَقَالَ : هَذَاكَ ابْنُ حَنْظَلَةَ يُبَايِعُ النَّاسَ . فَقَالَ : عَلَى مَاذَا ! قَالَ : عَلَى الْمَوْتِ . قَالَ : لَا أَبَايِعُ عَلَى هَذَا أَحَدًا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

81 — (1861) : Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle dedi : (Harra vak'ası günleri geldiği sıra) Abdullah ibn Zeyd'e birisi geldi de ona :

— Şu Abdullah ibn Hanzala insanlarla bey'atlaşıyor dedi. İbn Zeyd:

— Ne üzerine bey'at alıyor? dedi. O gelen zât :

— Ölmek üzere bey'atlaşıyor dedi. Bunun üzerine Abdullah ibn Zeyd:

— Ben, Rasûlullah (S) dan sonra kimseye ölmek üzere bey'at etmem! diye cevâb verdi ³¹.

(١٩) بَابُ نَهْيِ رَجُوعِ الْمُهَاجِرِ إِلَى اسْطِطْلَاقِ وَطَنِهِ

٨٢ — (١٨٦٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ؛ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ: يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ! ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقِيْبِكَ؟ تَعَرَّبْتَ؟ قَالَ: لَا. وَلَئِنْ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ أَدْنَى لِي فِي الْبَدْوِ .

(19) MUHÂCİRİN TEKBAR YERLEŞMEK ÜZERE KENDİ VATANINA DÖNMESİNİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

82 — (1862) : Selemetu'bnu'l-Ekva, (Medîne'de) Haccâc'ın yanına girdiğinde Haccâc :

— Yâ İbne'l-Ekva! Sen iki ayağının ökçesine basarak dininden geri mi döndün? (Medîne'yi bırakıp) çöl Arabı mı oldun? dedi. Seleme :

31. Yezîd'in Medîne üzerine yolladığı ordu şehre yaklaştığı sırada Medîne'lilerin kumandanı İbnu Hanzala, ahâlıden «ölmek var dönmek yok!» diye bey'at almıştır. Abdullah ibn Zeyd bunu işidince, harbde sebât etmek üzere bey'at edilmelidir, ben ölmek üzere bey'at etmem! demiştir.

— Hayır (ben hicret ettiğim Medine'den yüz çevirmedim), fakat Rasûlullah (S) bana çölde oturmaya izin verdi diye karşıladı³².

(۲۰) بَابُ الْبَايَعَةِ بِمَعْنَى فَتْحِ مَكَّةَ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ وَالْخَيْرِ . وَيَبَاهُ مَعْنَى « لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ »
 ۸۳ — (۱۸۶۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ أَبُو جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَّا عَنْ عَاصِمِ بْنِ الْأَخْوَلِ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ . حَدَّثَنِي مُجَاشِعُ بْنُ مَسْمُودٍ السَّلَمِيُّ . قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَبَايَعُهُ عَلَى الْهِجْرَةِ . فَقَالَ « إِنَّ الْهِجْرَةَ قَدْ مَضَتْ لِأَهْلِهَا . وَلَكِنْ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ وَالْخَيْرِ » .

(20) MEKKE FETHİNDEN SONRA BEY'ATIN (ARTIK HİCRET ÜZERİNE DEĞİL) İSLÂM, CİHÂD, HAYR ÜZERİNE YAPILACAĞI VE «MEKKE FETHİNDEN SONRA HİCRET YOKDUR» HADİSİNİN MA'NÂSINI BEYÂN BÂBİ

83 — (1863) : Mucâşi' ibn Mes'ûd (R) tahdis edib şöyle dedi: Ben, Peygamber (S) e geldim, hicret etmek üzere kendisi ile bey'at yapacaktım. Bunun üzerine : «Artık hicret, (in hükmü fetihden önce) hicret edenlere âid olarak geçmiştir. Lâkin bey'at, İslâm'a girmek, cihâd etmek ve hayr işlemek üzeredir» buyurdu.

۸۴ — (...) وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي مُجَاشِعُ بْنُ مَسْمُودٍ السَّلَمِيُّ . قَالَ : جِئْتُ بِأَخِي . أَبِي مَعْبُدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الْفَتْحِ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَبَايَعُهُ عَلَى الْهِجْرَةِ . قَالَ « قَدْ مَضَتْ الْهِجْرَةُ بِأَهْلِهَا » . قُلْتُ : فَبِأَيِّ شَيْءٍ أَبَايَعُهُ ؟ قَالَ « عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ وَالْخَيْرِ » . قَالَ أَبُو عُثْمَانَ : فَلَقِيتُ أَبَا مَعْبُدٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ مُجَاشِعٍ . فَقَالَ : صَدَقَ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عَاصِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : فَلَقِيتُ أَخَاهُ . فَقَالَ : صَدَقَ مُجَاشِعٌ . وَلَمْ يَذْكُرْ : أَبَا مَعْبُدٍ .

32. Hz. Usmân'ın öldürülmesi vak'asından sonra Selemetu'bnu'l-Ekva', Medine'den çıkıp Rebeze'ye gitmiş. Orada evlenerek çocuk sahibi olmuş ve kırk yıl kadar oturmuştu. Nihâyet vefatından beş on gün önce Medine'ye gelmişti. O sırada Haccâc, Hicâz vâlisini olarak Medine'de ikâmet ediyor, türlü behânelerle Peygamber'in sahâbilerine baskı yapıyordu. Seleme çölden Medine'ye döndüğünde onu da celb ederek yukarıki suâli sormuş ve seksen yaşındaki sahâbiye tazyik etmişti. Haccâc zâhirde bu suâli Abdullah ibn Mes'ûd'un «Medine'ye hicret ettikten sonra çöl hayatına dönen kişi mürteddir» diye rivâyet ettiği hadise istinâden soruyordu. Bu suâli ile de Rıdvân ağacı altında Peygambere üç defa bey'at eden, hayâtı Peygamber'in maiyyetinde kahramanlık menkabeleri ile dolu bir ihtiyar aslanın gözünü yıldırmak istiyordu. İbn Mes'ûd'un rivâyet ettiği hadis ise Mekke fethinden evvelki zamana âid idi. Fethden sonra bunu zarûrî kılan haller ortada kalkmıştı. Bununla beraber Seleme Peygamber'den bâdiyede yani çölde yaşama izni de almış bulunuyordu.

84 — () : Ebû Usmân dedi ki; Mucâşi' ibn Mes'ûd es-Sulemî (R) haber verib şöyle dedi : Ben Mekke fethinden sonra kardeşim Ebû Ma'bed'i Rasûlullah (S) ın yanına getirdim ve :

— Yâ Rasûlallah! Bununla hicret etmek üzere bey'at yap dedim. Rasûlullah :

— Artık hicret (in fazileti fetihden evvel) hicret edenler için sâbit olmuştur buyurdu.

— Peki, şimdi buna hangi şeyle bey'at edeceksin diye sordum.

— İslâm, cihâd ve hayr üzerine buyurdu.

Ebû Usmân der ki : Sonra ben Ebû Ma'bed'e kavuştuğumda, Mucâşi'in sözünü ona haber verdim de o : Doğru söylemiştir dedi.

() : Burada Muhammed ibn Fudayl, Âsım'dan bu isnâdla tahdîs etti. Râvî burada : Ben onun kardeşine kavuşdum o : Mucâşi' doğru söyledi dedi de Ebû Ma'bed ismini söylemedi.

٨٥ - (١٣٥٣) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، قَتَحَ مَكَّةَ لَا هِجْرَةَ . وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ . وَإِذَا اسْتَنْفَرْتُمْ فَأَنْفِرُوا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ آدَمَ . حَدَّثَنَا مُفَضَّلُ (يَعْنِي ابْنَ مُهْمَلٍ) . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ ابْنِ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ . كُلُّهُمْ عَنْ مَنْصُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

85 — (1353) : İbn Abbâs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) Mekke'nin fethi günü şöyle buyurdu : «(Fetihden sonra artık Mekke'den Medîne'ye) hicret yokdur. Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve fazîletler kazanmak niyetiyle çıkılabilir. Binâenaleyh (devlet tarafından) cihâda da'vet olduğunuzda hemen icâbet ediniz»³³,

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de yine Mansûr'dan bu isnâdla onun benzeri hadîsi rivâyet etmişlerdir.

33. Âlimler : *Dâru'l-harbd*en, *dâru'l-İslâma* olan hicret kıyâmet gününe kadar bâkidir dediler. Bu hadîsi de iki türlü te'vil ettiler : Biri, Mekke fethinden sonra Mekke'den Medîne'ye hicret yokdur. Çünkü Mekke, fetihden sonra İslâm yurdu olmuştur. İslâm yurdundan ise hicret düşünülemez.

İkinci te'vil de şudur : Bunun ma'nâsı; fazîletli, muhim, arzu edilen ve yapanları için parlak bir imtiyâz olan hicret, artık Mekke fethi ile kesilmiş ve fetihden önce hicret edenler için bunun sevâbı hâsıl olmuştur. Çünkü artık Mekke fethinden sonra İslâm daha evvelki durumun aksine kuvvet ve izzet kazanmıştır.

۸۶ - (۱۸۶۴) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَبِيبٍ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْهَجْرَةِ فَقَالَ « لَا هَجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ . وَلَئِنْ جِئْتُمْ جِهَادَ وَبَيْتَهُ . وَإِذَا اسْتَفْرَسْتُمْ فَأَنْفِرُوا » .

86 — (1864) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) a hicret-den soruldu. Bunun üzerine : «Fetihden sonra artık (Mekke'den Medîne'ye) hicret yoktur. Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd ve faziletler tahsîli niyeti ile çıkılabilir. Binâenaleyh (devlet tarafından) cihâda seferber olmanız istendiği zaman derhal seferber olunuz» buyurdu.

۸۷ - (۱۸۶۵) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرِو الْأَوْزَاعِيُّ . حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ الزُّهْرِيُّ . حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ الْأَيْبِيُّ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْهَجْرَةِ فَقَالَ « وَيْحَكَ ! إِنَّ شَأْنَ الْهَجْرَةِ لَشَدِيدٌ . فَهَلْ لَكَ مِنْ لَبِيلٍ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَهَلْ تُوْتِي صَدَقَتَهُمَا ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَأَعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ . فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا » وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ « فَهَلْ تَحْمِلُهَا يَوْمَ وَرْدِهَا ؟ » قَالَ : نَعَمْ .

87 — (1865) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle tahdîs etti : Bir çöl Arab'ı, Rasûlullah'a hicretten sordu? (yani Medîne'ye hicret edeyim mi? dedi). Rasûlullah (S) : «Sakın ha! Hicrete kalkışma! Çünkü hicret çok çetin bir işdir. Senin develerin var mıdır?» buyurdu. Bedevî : Evet vardır dedi. Rasûlullah : «Sen onların zekâtlarını veriyor musun?» diye sordu. Bedevî : Evet veriyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Öyle ise sen deryâların ötesinde de çalış. Çünkü Allah senin işinden hiç bir şeyi eksik bırakmıyacaktır» buyurdu ³⁴.

34. Arab'ların sulak köylere ve şehirlere buhayra dedikleri bilindiği için burada bihârdan, suluk şehirler kasdedilebileceği de bildirilmiştir. Bu çöl Arabı, bulunduğu çölü yani kendi yurdunu bırakıp, Medîne'ye Peygamber'in yanına gelmeği istemişti. Peygamber, sürümler sâhibi Bedevî'nin hicreti, kuvvetle yapamayacağından ve hicretin bütün haklarını yerine getiremeyeceğinden ve iki topuğu üzerinde geriye döneceğinden endişe etmişti. İşte bundan dolayı, «sorduğun hicret çok çetin bir işdir. Lakin sen kendi vatanında ve her nerede olursan ol, hayır işle. İşlediğin hayır sana fayda verecektir. Allah ondan hiçbir şey eksiltilmeyecektir» buyurdu. Peygamber bu cevabı ile: Madem ki deven

() : Ve yine bize bu hadisi Abdullah ibn Abdirrahman ed-Dârimî tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Yûsuf, Evzaî'den bu isnâdla yukarıkinin benzeri olarak tahdîs etti. Şukadar var ki burada «şüphesiz yok ki Allah senin amelinden hiçbir şeyi terk etmeyecektir» dedi ve hadiste şunu ziyâde etti : Peygâmbere, «sen o develerin südünü su başına geldikleri gün sağıyor (ve oradaki fakirlere içiriyor) musun?» dedi. Bedevî : Evet diye cevâb verdi.

(۲۱) بَابُ كَيْفِيَّةِ بَيْعِ النِّسَاءِ

۸۸ — (۱۸۶۶) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ . قَالَ : قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ : أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : كَانَتْ الْمُؤْمِنَاتُ ، إِذَا هَاجَرْنَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يُتَمَتَّحْنَ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعُنَكَ عَلَى أَنْ لَا يَشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ [۱۰/۱۰۰] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ ، فَقَدْ أَقَرَّ بِالْمُحَنَةِ .

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَقَرَّرَنَ بِذَلِكَ مِنْ قَوْلِهِنَّ ، قَالَ لَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « انْطَلِقْنَ . فَقَدْ بَايَعْتُكُنَّ » وَلَا . وَاللَّهِ ! مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَدَأَ امْرَأَةٌ قَطُّ . غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : وَاللَّهِ ! مَا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى النِّسَاءِ قَطُّ ، إِلَّا بِمَا أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى . وَمَا مَسَّتْ كَفَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَفَّ امْرَأَةٌ قَطُّ . وَكَانَ يَقُولُ لَهُنَّ ، إِذَا أَخَذَ عَلَيْهِنَّ « قَدْ بَايَعْتُكُنَّ » ، كَلَامًا .

(21) KADINLARLA YAPILAN BEY'ATIN KEYFİYETİ BÂBİ

88 — (1866) : Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir : Mu'min kadınlar, Rasûlullah (S) ın yanına hicret edib geldikleri zaman Aziz ve Celil olan Allah'ın şu kavli ile imtihan olunub bey'at yapılırlardı : «Ey Peygamber! Mu'min kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zîna

var, medenî şehirlere uzak olan bedevî diyârında nefsin ve malın hakkında Allah'ın farz kıldığı ibâdetleri ifâ et. Kendi yurdunda oturmakdan müteessir olma. Evîn Medîne'ye ne kadar uzak olursa olsun Allah senin hayır ve ibâdetlerinin sevâbından bir zerreğini eksik bırakmıyarak verecektir buyurmuş oluyor.

Bedevînin hicrete şiddetle arzu ızhâr etmesine karşı Peygamber'in buna müsaade etmemesi, bir bedevî için bunda karşılaşılabilecek müşküllerden dolayıdır. Bedevî hayata alışanların medenî muhitinden sıkıldıkları ve bir türlü alışamadıkları tecrübe edilmiş bir gerçektir. Bedevî fi'len hicret edememiş olmakla beraber, bu özürden ötürü ve ızhâr ettiği samîmi arzudan dolayı hicret sevâbına nâil olacağı da kuvvetle 'umid edilir.

etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasından bir iftirâ düzüb getirmemeleri, (emredeceğin) herhangi bir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları şartı ile sana bey'atlaşmaya geldikleri zaman bey'atlarını kabûl et. Onlar için Allah'dan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Mumtahine : 12).

Âişe dedi ki : Mu'min kadınlardan her kim bu şartları ikrar eder kabbullenirse artık Peygamber hukûkî bey'atı yapmış olurdu. Rasûlullah, kadınlar bu şartları kendi dilleri ile ikrar ettikleri zaman onlara hitâben : «Artık gidiniz, ben sizinle bey'atlaştım» buyururdu. Allah'a yemîn ederim ki Rasûlullah'ın eli kat'iyen hiçbir kadının eline dokunmadı. Şukardar ki Peygamber kadınlara sözle bey'at ederdi.

Yine Âişe dedi ki : Vâllâhi, Rasûlullah kadınlardan Allâh'ın kendisine emrettiği şartlardan başka bir şartla asla bey'at almadı. Ve Rasûlullah'ın avucu da hiçbir kadının avucuna dokunmadı. Rasûlullah kadınlardan bey'at aldığı zaman onlara hitâben : «Ben sizinle bey'atlaştım» sözünü söyler idi ³⁵.

٨٩ - (...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْبَلِيُّ وَأَبُو الطَّاهِرِ (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ هَرُونَ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ) . حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ عَنْ يَمْعَةِ النِّسَاءِ . قَالَتْ : مَا مَسَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ امْرَأَةً قَطُّ . إِلَّا أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا . فَإِذَا أَخَذَ عَلَيْهَا فَأَعْطَتْهُ ، قَالَ « أَذْهَبِي فَقَدْ بَايَعْتُكَ » .

89 — () : Âişe (R), Urve'ye kadınların bey'atından haber verib şöyle dedi : Rasûlullah (S) eliyle hiçbir kadına dokunmadı, lâkin kadınlardan bey'atı sözle alırdı. Kadınlardan sözle bey'at alıb kadın da bu bey'at şartlarında kendisine itâat edeceğine söz verdiğinde «artık git, ben seninle bey'atlaştım» buyururdu.

35. Kadınlarla yapılan bey'at müteaddid defalar vâkî olmuştur. Medîne'ye hicret edildiğinde, Mekke fethi akabinde ve diğer vesîlelerle de kadınlardan aynı şartlarla ve aynı şekilde bey'at alınmıştır.

Ahmed ibn Hanbel, Nesai, İbn Mâce ve Tirmizi, sahîh diyerek Umeyye Bintu Rukeyye (R) den şöyle rivâyet ettiler : Bu kadın şöyle demiştir : Ben Rasûlullah'a bey'at edelim diye vardığımda bizden Kur'an'daki «Allah'a hiçbir şeyi ortak kalmamaları...» âyeti vechile bey'at aldı. Nihâyet «ve herhangi bir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları» kavline geldikde, «güçleri tâkatları yettiği derecede» buyurdu. Biz de Allah ve Rasûlu bizlere kendimizden daha merhametli. Yâ Rasûlallah! Bizlere musâfaa etmez misin? dedik. «Ben kadınlara musâfaa etmem, ancak yüz kadına sözüm bir kadına sözüm gibidir» buyurdu.

Bazı rivâyetlerde Rasûlullah kadınlara bey'atı zamanında eline bir bez koyardı. Bazılarında bir kaba'su koyub elini daldırır, sonra da kadınlar ellerini daldırırıldı diye gelmiştir. Meşhûr ve mu'temed olan Rasûlullah'ın bey'atda kadınlarla musâfaa etmediğidir.

(۲۲) بَابُ الْبَيْعَةِ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِيمَا اسْتَطَاعَ

۹۰ — (۱۸۶۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَيُّوبَ) قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) : أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ : كُنَّا نُبَايِعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ . يَقُولُ لَنَا « فَمَا اسْتَطَعْتُ » .

(22) TÂKAT GETİREBİLDİĞİ HUSÛSLARDA DİNLEMEK VE İTÂAT ETMEK ÜZERE BEY'AT BÂBİ

90 — (1867) : Abdullah ibn Dînâr haber verdi ki, kendisi Abdullah ibn Umer (R) den şöyle derken işitmiştir : Biz Rasûlullah (S) a emirlerini dinlemek ve itâat etmek üzere bey'at ederdik de o bize (şefekât ederek) : «Gücünün yettiği kadar» buyururdu ³⁶.

(۲۳) بَابُ بَيَانِ سَنَةِ الْبُلُوغِ

۹۱ — (۱۸۶۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : عَرَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ فِي الْقِتَالِ . وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً . فَلَمْ يُجِزْنِي . وَعَرَضَنِي يَوْمَ الْخُنْدَقِ ، وَأَنَا ابْنُ خَمْسِ عَشْرَةَ سَنَةً . فَأَجَازَنِي . قَالَ نَافِعٌ : فَقَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ . فَحَدَّثَنِي هَذَا الْحَدِيثَ . فَقَالَ : إِنَّ هَذَا لَحَدَّثَ بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ . فَكَتَبَ إِلَى أَعْمَالِهِ أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ كَانَ ابْنُ خَمْسِ عَشْرَةَ سَنَةً . وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَاجْعَلُوهُ فِي الْمَيْالِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَعَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (بِمَعْنَى الثَّقَفِيِّ) جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ : وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً فَاسْتَصْعَبَنِي .

36. Buhârî, Abdullah ibn Dînâr'dan şu vak'ayı da rivâyet ediyor : Abdulmelik ibn Mervân'a, Şâm, Mısır ve oralara bağlı yerler halkı bey'at edib devlet başkanlığını kabûl etmeleri üzerine Abdullah ibn Umer (R) de bir mektûb yazarak mektûbunda : ALLÂH'IN KİTÂBİ VE PEYGAMBER'İNİN SÛNETİ üzerine mu'minlerin emiri Abdulmelik ibn Mervân'a — gücüm yettiği kadar — itâat etmeğe söz veriyorum. Oğullarım da bu sûretle bey'at arz ederler demiştir (Buhârî, ahkâm, devlet reîsine itâatın vucûbu bâbı).

«Abdullah ibn Umer gibi en yüksek diyânî bir mevkîi hâiz olan zâtın, Mervân oğluna bey'at etmiş olması, muslimanları tefrikadan ve ictimâî karışıklıktan korumak içindir. Bundan siyâsî zarûretin, diyânî derecelerle ölçülmiyerek yerine getirilmesinin luzûm ve ehemmiyeti pek iyi anlaşılır».

(23) BULÜĞ YAŞINI BEYÂN BÂBİ

91 — (1868) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Uhud günü ben on dört yaşında bulunduğum halde beni gözden geçirdi de bana (yaşca bâliğ değildir diye harbe) izin vermedi. Sonra Handak günü beni gözden geçirdi. O sırada ben on beş yaşında idim. Bu defa bana (savaşa girmeğe) izin verdi.

Bu hadîsi İbn Umer'den rivâyet eden Nâfi' dedi ki : Ben bir kerre hâlî bulunduğum sırada Umer ibn Abdilazîz'in yanına gitmişdim. Bu İbn Umer hadîsini ona tahdîs ettiğimde : Bu on beş yaş, küçükle büyük arasında bir hudûddur. Yaş küçüklüğünün nihâyeti, bulûğun başlangıcıdır dedi. Ve bütün vilâyetlerdeki âmillerine mektûb yazıp : On beş yaşına bâliğ olanlara orduda ve diğer husûslarda vazife verib maaş tahsis etmelerini, bu yaştan aşağıda bulunanları da âile ferdleri arasında kılmalarını emretti.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de cemian 'Ubeydullah'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Şu kadar var ki bunların hadîslerinde İbn Umer : Ben on dört yaşında olduğum halde Rasûlullah beni küçük i'tibâr etti demiştir ³⁷.

(۲۴) باب النہی أن یسافر بالصوف إلى أرض الکفار إذا فنی وقوعہ بأبہم

۹۲ — (۱۸۶۹) حَدَّثَنَا یَحْيَى بْنُ یَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . قَالَ : نَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ .

37. Şârih İbn Battâl der ki : Erkeklerin ihtilâm, kadınların hayız hâlî bulûğ çağı olup bu çağda erkek ve kadının ibâdetler ile mükellef olduğunda, haddlerin ikâme edildiğinde izin isteme ve genîmet payı gibi hükümlerin cârl olduğunda âlimlerin icmâı vardır. Fakat erkeklerin ihtilâmı ve kadınların hayız gecikirse bulûğun yaşla ta'yininde âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kimi avret yerlerinde tüy bitmesini, kimi emsalinin bulûğa ermesini, kimi on yedi yahut on sekiz yaşını bulûğ ve rûd yaşı kabul etmişlerdir.

İbn Abbâs, rûd çağını erkekde on sekiz, kızda on yedi olmak üzere tefsîr etmiştir. Dışilerin gelişmesi ve bulûğu erkeklerden sür'atlı olduğu için erkeklerden bir yaş noksan kabul edilmiştir.

İmâm Ebû Hanîfe tüy bitmesine i'tibâr etmeyib kızlarda bulûğ haddi on yedi, oğlanlarda on dokuz ve bir rivâyetde on sekizdir demiştir.

Bazı âlimler de bulûğ çağı hudûdunun mıntakalara ve iklimlere göre değişeceğini dikkate alarak sıcak bölgelerde daha erken yaşlarda olacağını, soğuk bölgelerde de gecikeceğini kabul etmişlerdir.

Büyük imâmların, fakihlerin ve müctehidlerin bu husûsdaki çeşitli görüşleri için geniş şerhlere ve fıkıh kitâblarına mürâcaat edilmelidir.

**(24) KÂFİRLERİN ELLERİNE DÜŞMESİNDEN ENDİŞE EDİLDİĞİ
ZAMAN KUFFÂR ARÂZİSİNE MUSHAF İLE SEFER YAPMANIN
NEHY EDİLMESİ BÂBİ**

92 — (1869) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdis edib dedi ki : Ben İmâm Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da Abdullah ibn Umer'den. İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Mushaf ile düşman toprağına sefer edilmesini nehyetti demiştir³⁸.

٩٢ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَنْهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْمَدُوِّ . خِيفَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْمَدُوُّ .

93 — () : Buradaki iki tarîk râvileri de İbn Umer (R) den rivâyet ettiler ki Rasûlullah (S) düşmanın elde etmesi endişesinden dolayı, düşman arâzisine Kur'ân'la' (yani Mushaf'la) yolculuk etmekten nehy eder idi.

٩٤ - وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ الْمَسَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُسَافِرُوا بِالْقُرْآنِ . فَإِنِّي لَا أَمْنُ أَنْ يَنَالَهُ الْمَدُوُّ » . قَالَ أَيُّوبُ : فَقَدْ نَالَهُ الْمَدُوُّ وَخَاصَمُوكُمْ بِهِ .

(...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عُليَّةَ) . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَالثَّقَفِيُّ . كُلُّهُمَا عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي حَدِيثِ ابْنِ عُليَّةَ وَالثَّقَفِيِّ « فَإِنِّي أَخَافُ » . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَحَدِيثِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ « خِيفَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْمَدُوُّ » .

38. Bu hadislerde nehy olunan Kur'ânla seferden maksad, Kur'ân yazılı olan Mushaf'la seferdir. Buhârî de Sahîh'inde bu hadisin bâbını «düşman diyârına Mushaf'la seferin kerâhati» unvanını vererek Kur'ânla Mushaf murad olduğuna işaret etmiştir.

Bazıları şöyle demişlerdir : Rasûlullah'ın Mushaf'la seferden nehy etmesi umûmî ve her hâle şâmil değildir. Hadisdeki nehiy yalnız serîyye hâlindeki çete ferdlerine munhasırdır. Çünkü onların vaziyeti emîn değildir. Fakat muntazam ordu teşekkülünde bulunan askerler için vaziyet emîn ve müsâid olduğundan Mushaf götürmekde be's yokdur, câizdir. Sahâbiller de böyle müsâid vaziyetlerde Kur'ân öğretmek ile meşgûl olmuşlardır. Bu da vaziyetin emniyeti hâlinde düşman diyârına Mushaf götürmenin cevâzını gerektirir.

94 — () : İbn Umer (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kur'ânla yolculuk etmeyiniz. Çünkü ben düşmanın onu ele geçirmesinden emîn olamam».

Râvî Eyyûb : Onlar sizinle onun yüzünden muhâsama ederlerken düşmanı onu elde etmiş olur dedi.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de topdan Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Uleyye ile Sakafî'nin hadîsinde : «Çünkü ben endişe ediyorum»; Sufyân ile Dehhâk ibn Usmân'ın hadîsinde, «düşmanın onu ele geçirmesi endişesinden dolayı» tarzındadır.

(۲۵) بَابُ الْمَسَافَةِ بَيْنَ الْحَبْلِ وَتَقْسِيمِهَا

۹۵ — (۱۸۷۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَأَلَ بِالْحَبْلِ الَّتِي قَدْ أَضْمَرْتُ مِنَ الْخَفِيَاءِ . وَكَانَ أَمْدُهَا ثَلَاثَةَ الْوَدَاعِ . وَسَأَلَ ابْنَ الْحَبْلِ الَّتِي لَمْ تَضَرْ ، مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ فِيمَنْ سَأَلَ بِهَا .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ وَثَنِيَّةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ وَابْنِ أَبِي عُمَرَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ ، مِنْ رِوَايَةِ حَمَّادٍ وَابْنِ عُثَيْمٍ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : لَجِثْتُ سَابِقًا . فَطَفَفَ فِي الْقَرَسِ الْمَسْجِدَ .

(25) ATLAR ARASINDA KOŞU YARIŞI YAPMAK VE ATLARI İDMÂNA ÇEKİP ZAYIFLATMAK BÂBİ

95 — (1870) : Abdullah ibn Umer (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) idmâna çekilib zayıflatılmış atlar arasında Hafyâ'dan baş-

layıb Seniyyetu'l-Vedâ'da³⁹ nihâyet bulmak üzere bir, zayıflatılmamış atlar arasında da Seniyye'den tâ Benû Zurayk mescidine kadar diğer bir yarış tertib etti. Abdullah ibn Umer de yarış edenler arasında idi⁴⁰.

() : Buradaki on bir tarîk râvîlerinin 'hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den olmak üzere Mâlik'in, Nâfi'den rivâyet ettiği yukarıki hadîsin ma'nâsıyla rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Eyyûb'un hadisinde şu ziyâde vardır : İbn Umer : Ben de yarışarak geldim de benim at beni o mescidin (kısa olan) duvarının üstünden içeriye sıçrattı demiştir.

(۲۶) بَابُ اقْبَلْ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

۹۶ - (۱۸۷۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْخَلِيلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ الْأَيْثِبِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْمِرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنْمِرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى . كَلَّمَهُمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْبِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ . كَلَّمَهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَثْبُلُ حَدِيثُ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ .

(26) «ATLARIN, ALINLARINA DÖKÜLEN SAÇLARINDA KİYÂMET GÜNÜNE KADAR HAYIR VARDIR» HADİSİ BÂBİ

96 — (1871) Bize Yahyâ ibn Yâhyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Ağların alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır vardır».

() : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere Mâlik'in Nâfi'den rivâyet ettiği yukarıki hadîs şeklinde rivâyet etmişlerdir.

39. Seniyyetu'l-Vedâ, Medine'nin yanbaşında bir boğazdır ki yolcular oraya kadar tesyi' olunduğu için böyle Seniyyetu'l-Vedâ yani Vedâ tepesi adını vermişlerdir.

Hafyâ, yahut yânın öne geçirilmesi ile Hayfâ, beş ile yedi mil ötede bir yerdir. Zurayk oğulları mescidi, Hazrec'lilerden Zurayk ibn Âmir yurdundaki mescidin ismidir ki hadîsin siyâkından daha yakın olduğu anlaşılıyor.

40. Bu ve benzeri hadislerden atları ve gençleri cihâda hazırlamak için, idmânlar, ta'limler, yarışlar yaptırmanın gerektiği ve bu maksadla vücûdları geliştirib kuvvetlendiren çeşitli spor hareketlerinin lüzûmlu olduğu istidlâl edilmiştir.

٩٧ - (١٨٧٢). وَحَدَّثَنَا نَعْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ وَصَالِحُ بْنُ حَاتِمٍ بْنِ وَرْدَانَ . جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ . قَالَ الْجَهْظِيُّ : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ . عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْوِي نَاصِيَةَ فَرَسٍ بِإِصْبَعِهِ ، وَهُوَ يَقُولُ « الْخَيْلُ مَعْقُودٌ بِنَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ : الْأَجْرُ وَالنَّيْمَةُ » .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

97 — (1872) : Cerîr ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Bir kerre Rasûlullah (S) ın, cihâd atının başından alını üstüne sarkan saçlarını parmakları ile büktüğünü gördüm. Bükerken de : «(Cihâda giden) atın alına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür. (Bu hayır âhiretde) sevâb, (dünyâda) ganîmetdir» buyuruyordu⁴¹.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Yûnus ibn Ubeyd'den bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٩٨ - (١٨٧٢) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ : الْأَجْرُ وَالْمَنْعَمُ » .

98 — (1873) : Urvetu'bnü Ca'd el-Bârikıy (R) dedi ki, Raşûlullah (S) şöyle buyurdu : «Atlar, alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlü olan hayvanlardır. Bu hayır, âhiretde ecr, dünyâda ganîmetdir».

٩٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ وَابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْخَيْرُ مَعْقُودٌ بِنَوَاصِي الْخَيْلِ » قَالَ فَقِيلَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بِمِ ذَاكَ ؟ قَالَ « الْأَجْرُ وَالْمَنْعَمُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : عُرْوَةُ بْنُ الْجَعْدِ .

41. Gazâ için at bağlayıp beslemenin faziletine dâir âyetlerden biri şudur : «Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki bunlarla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, size eksiksiz ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız» (el-Enfal : 60).

Atlardan bahseden diğer âyetler : Alu İmrân : 14; en-Nahl : 8; el-İsrâ : 64; el-Haşr : 6; Sâd : 31, 32, 33; Adiyât : 1-5.

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَخَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ .
ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ . جَمِيعًا عَنْ شَيْبِ بْنِ غَرْقَدَةَ ، عَنْ
عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرِ «الْأَجْرُ وَالْمَنْعَمُ» . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ : سَمِعَ عُرْوَةَ
الْبَارِقِيَّ . سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ
ابْنُ جَعْفَرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْعِزَّارِ بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْجَعْدِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ،
بِهَذَا . وَلَمْ يَذْكُرِ «الْأَجْرُ وَالْمَنْعَمُ» .

99 — () : Urve el-Bârikıy (R) dedi ki, Rasûlullah (S) :
«Hayır, atların alınlarına sarkan saçlarda düğümlenmiştir» buyurdu. Ra-
şûlullah'a : Yâ Rasûlallah! Bu hayr ne sûretde olacaktır? diye soruldu.
«Kıyâmet gününe kadar sevâb ve ganimet» buyurdu.

() : Burada da Cerir, Husayn'dan bu isnâdla haber vermiş-
dir. Şukadar var ki burada : Urvetu'bnu'l-Ca'd demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Urve el-Bârikıy'-
den, o da Peygamber'den rivâyet ettiler fakat : «Ecr ve ganimet» i zik-
retmediler. Sufyânın hadisinde : Bârikıy'den işittim, o da Peygamber'den
işitti şeklindedir.

۱۰۰ — (۱۸۷۴) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ .
قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْبَرَكَهَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ» .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ .
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ . سَمِعَ أَنَسًا يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ .

100 — (1874) : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki, Rasûlullah (S) :
«Bereket (hayr ve saâdet) atın alınındaki perçemlerindedir» buyurdu.

() : Burada da Şu'be, Ebu't-Teyyâc'dan, onun Enes'i, Pey-
gamber'den tahdîs ederken işittiğini yukarıki hadîs şeklinde tahdîs et-
miştir.

(۲۷) باب ما يكره من صفات الخيل

۱۰۱ - (۱۸۷۵) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ) عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَلَمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَكْرَهُ الشَّكَالَ مِنَ الْخَيْلِ.

(27) ATLARIN SIFATLARINDAN SEVİLMEYEN ŞEY BÂBİ

101 — (1875) : Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) at nevin-den şikâl denilen sıfatı sevmez idi dedi ⁴².

۱۰۲ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ : وَالشَّكَالُ أَنْ يَكُونَ الْفَرَسُ فِي رِجْلِهِ الْيَمْنَى بَيَاضٌ وَفِي يَدَيْهِ الْيُسْرَى . أَوْ فِي يَدَيْهِ الْيَمْنَى وَرِجْلِهِ الْيُسْرَى .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ النَّخَعِيِّ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِ حَدِيثِ وَكِيعٍ . وَفِي رِوَايَةِ وَهْبٍ : عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ . وَلَمْ يَذْكُرِ النَّخَعِيَّ .

102 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de Sufyân'dan bu isnâdla yukardaki hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan Abdurraz-zâk kendi hadîsinde : Şikâl, at sağ ayağında ve sol elinde yahut da sağ elinde ve sol ayağında beyaz olmaktır tefsîrini ziyâde etmiştir.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygam-ber'den az farklı olarak yukarıki (101 rakamlı) Vekî' hadîsi tarzında rivâ-yet etmişlerdir.

42. Kamus mütercimi Asım Efendi şikâli, at kısmının bir ayağı mutlak olarak, üç ayağında olan beyazlığa yahut bunun aksine denir tarzında izah ediyor ve Râğıb'ın Müfredât'ında; bir ayağı ile bir elinde beyazlık olmağa tahsis edilmiştir diye naklediyor (111, 1383). Bu son tefsîr müteâkib hadîsde râvinin yaptığı tefsîre de uymaktadır. Bu husûsda başka tefsîrler de vardır.

. Alimler belki Rasûlullah bu sıfatdaki at cinsini tecrübe etmiştir de onda bir ne-câbet olmadığını görmüştür veya başka sebeplerden ötürü bu cinsi sevmemiştir dediler.

(۲۸) بَابُ فَضْلِ الْجِهَادِ وَالْخُرُوجِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

۱۰۳ - (۱۸۷۶) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ (وَهُوَ ابْنُ الْقَعْقَاعِ) عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ ، لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا جِهَادًا فِي سَبِيلِي ، وَإِلَاعَانًا بِي ، وَتَصَدِيقًا بِرُسُلِي . قَهُوَ عَلَى صَاحِبٍ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكِنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ . نَافِلًا مَا نَالَ مِنْ أَجْرِ أَوْ غَنِيمَةٍ . وَالَّذِي تَقَسَّ مُحَمَّدٌ بِسَيِّدِهِ مَا مِثْنُ كَلِمَةٍ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهِ حِينَ كَلِمَ ، لَوْ أَنَّ لَوْنَهُ لَوْنُ دَمٍ وَرِيحُهُ مِثْلُ الَّذِي تَقَسَّ مُحَمَّدٌ بِيَدِهِ ! لَوْ لَا أَنْ يَشُقَّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ، مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَفْرُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَبَدًا . وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَمَةً فَأُحِلُّهُمْ . وَلَا يَجِدُونَ سَمَةً . وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي . وَالَّذِي تَقَسَّ مُحَمَّدٌ بِيَدِهِ ! لَوِ دِدْتُ أَنْ أُغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَقْتُلُ . ثُمَّ أَعْزُو فَأَقْتُلُ . ثُمَّ أَعْزُو فَأَقْتُلُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ عُمَارَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(28) CİHÂDIN VE ALLAH YOLUNA ÇIKMANIN FAZİLETİ BÂBİ

103 — (1876) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Yüce Allah, kendi yolunda (cihâda) çıkan kimseye : Onu evinden çıkaran kuvvet sırf benim yolumda cihâd için, sırf bana iymân için ve sırf Peygamber'imi tasdik için çıkarırsa onu cennete koymaklığımı yahut nâil olduğu sevâb ve ganîmetle içinden çıkmış olduğu evine sâlimen döndürmekliğimi ona kat'î te'minât vermişimdir diye tekeffül etti.

Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ediyorum ki Allah yolunda açılan her bir yara kıyâmet gününde muhakkak yeni açıldığı andaki şekli üzere gelecektir; rengi kan rengi fakat kokusu misk kokusudur⁴³.

Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemînle söylüyorum, muslimanlar üzerine meşakkat verecek olmasaydım Allah yolunda gazâ eder hiç bir seriyyenin (ordu birliğinin) ardından ebediyyen oturmazdım. Lâkin ben bir genişlik ve bolluk bulamıyorum ki onların hepsini (bineklere)

43. Hadisin bu fıkrasında Allah yolunda cihâd eden mucâhid için şöyle ilâhî bir kefâlet veriliyor : Mucâhid harb meydanında şehid düşerse Allâh'ın inâyetiyle hisâbsız, azâbsız cennete gireceği; mucâhid şehid düşmez de sâlimen evine döneerse eli boş değil, ya ecr ile yahut da hem sevâb ve hem de ganîmetle birlikde döneceği va'd edilmiş bulunuyor.

yükliyeyim, onlar da bir bolluk bulamıyorlar! Ve bu sebeplerden dolayı onların cihâdda benden geri kalmaları onlar üzerine ağır bir meşakkat verir.

Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemîn ediyorum ki, Allah yolunda gazâ edib öldürülmemi, sonra gazâ edib öldürülmemi, sonra gazâ edib öldürülmemi ne kadar arzu ederdim!»

() : Buradaki râvîler de Ubâde'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

١٠٤ — (...) وحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا الْمُؤَيَّرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَزَائِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «تَكْفُلُ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ. لَا يُخْرِجُهُ مِنْ يَتِّهِ إِلَّا جِهَادًا فِي سَبِيلِهِ وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ. بَأَن يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ. أَوْ يَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكِنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ. مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ».

104 — () : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Yüce Allah kendi yolunda cihâd eden kimseye : Onu evinden çıkaran ancak benim yolumda cihâd etmek ve ALLÂH'IN KELİMESİni tasdik etmek ise onu muhakkak cennete girdirmeği yahut nâil olduğu sevâb ve ganîmetle beraber içinden çıkmış olduğu meskenine sâlimen döndürmeği tekeffül etmiştir».

١٠٥ — (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا يُكَلِّمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَاللَّهِ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ، إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجُرْحُهُ يَنْثَبُ، الْوَنُ لَوْنُ دَمٍ وَالرَّيْحُ رِيحُ مِسْكِ».

105 — () : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Allah yolunda yaralanan bir kimse — ki Allah kendi rızası uğrunda yaralanan kişiyi en iyi bilendir — muhakkak kıyâmet gününde yarası kan saçarak, rengi kan renginde, kokusu misk kokusu olduğu halde gelecektir»⁴⁴.

44. Şehidin Arasat meydanına şehâdeti zamanındaki hey'etiyle gelmesinin hikmeti, hayâtını Allah yolunda fedâ eden şehidin fazîlet şâhidi dâima kendisi ile beraber bulunmasıdır. Şehid, Peygamber'in tavsif ettiği gibi kıyâmet gününde aslı hey'etiyle geleceği için şer'an kanlı elbisesi ile gömülür. Gasl edilerek veya başka bir sûretle şehid kanı giderilmez.

١٠٦ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُلُّكُمْ يُكَلِّمُهُ الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . ثُمَّ تَسْكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيئَتِهَا إِذَا طُمِنْتَ تَفَجَّرُ دَمًا . الْوَلُّ لَوْنُ دَمٍ وَالْعَرَفُ عَرَفُ الْمِسْكِ » . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ ! أَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مَا قَعَدْتُ خَافَ سَرِيَّةٌ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَجْلِسُهُمْ . وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً فَيَتَّبِعُونِي . وَلَا تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَقُودُوا بَعْدِي » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مَا قَعَدْتُ خِلاَفَ سَرِيَّةٍ » يَعْمَلُ حَدِيثَهُمْ . وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! أَوْدِدْتُ أَنْ أُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . ثُمَّ أَخِي » يَعْمَلُ حَدِيثَ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (بَعْنِي الثَّقَفِيُّ) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَحْبَبْتُ أَنْ لَا أَتَخَلَّفَ خَلْفَ سَرِيَّةٍ » نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

106 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu kitâb, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettiğî hadîslerdir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Muslimanın Allah yolunda alacağı her yara, sonra kıyâmet gününde yeni açıldığı andaki hey'eti üzere kan fişkırtıyor gibi görünür : Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusu». Ve Rasûlullah yine şöyle buyurdu : «Muhammed'in nefsi elinde bulunan Al-lâh'a yemîn ederim ki mu'minler üzerine meşakkat verecek olmasaydım, Allah yolunda gazâyâ giden hiçbir seriyyeden (yani cihâd müfrezesine refakatdan) geri kalıb oturmazdım. Lâkin ben bir bolluk bulamıyorum ki onların hepsini bineklere yükleyib bindireyim. Onlar da bir bolluk ve genişlik bulamıyorlar ki hepsi benim ardıma düşüb cihâda gitsinler. Hal-

buki onların gönülleri benim ardımdan oturub kalmalarından dolayı hiç de hoşnûd olmaz».

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin : Ben, Rasûlullah'-dan işittim : «Mu'minler üzerine meşakkat verecek olmasaydım hiçbir cihâd müfrezesinin ardından geri kalıb oturmazdım» buyuruyordu dediğini yukardakilerin hadisi gibi rivâyet etmiştir. Ve bu isnâdda : «Nefsim elinde bulunan (Allâh) a yemîn ederim ki Allah yolunda öldürülüb sonra diriltilmemi (ondan sonra öldürülüb sonra diriltilmemi, ondan sonra öldürülmemi) nekadar arzu ederdim!» fıkrası da vardır. Bu da Ebû Zur'a'nın, Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği (103 rakamlı) hadîsi gibidir.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiler. Ebû Hureyre şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Eğer ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım, hiç bir gazâ müfrezesinin ardında geri kalmamamı çok isterdim». Bu da yukarkilerin hadîsleri tarzındadır.

۱۰۷ — (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ » إِلَى قَوْلِهِ « مَا تَخَلَّفْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى » .

107 — () : Buradaki râvî de Ebû Hureyre (R) nin; Rasûlullah (S) : «Yüce Allah, kendi yolunda cihâda çıkan kimseye... tekeffül etmiştir» buyurdu diyerek tâ «ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım, Allah yolunda cihâda giden hiçbir cihâd müfrezesinin ardından geri kalmamamı çok isterdim» kavline kadar rivâyet etmiştir⁴⁵.

(۲۹) باب فضل الشهادة في سبيل الله تعالى

۱۰۸ — (۱۸۷۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ؛ وَحُمَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مِمَّنْ أَنْفُسُ تَمُوتُ . أَلَهَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ . بِمَرُهَا أَنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا . وَلَا أَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا . إِلَّا الشَّهِيدُ . فَإِنَّهُ يَتَعَمَّنِي أَنْ يَرْجِعَ قِيَّةً إِلَى الدُّنْيَا . لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ » .

45. Bir âyetde mucâhidlere va'd olunan büyük ecrin te'minatı şöyle ifâde edilmiştir :

«Şüphesiz ki Allah hak yolunda öldürmekde, kendileri de öldürülmekde olan mu'minlerin canlarını ve mallarını, kendilerine cennet vermek mukabilinde satın almıştır. Onun Tevrât'da, İncil'de ve Kur'ân'da zikrolunan bu va'di kendi üzerine hak bir va'ddir. Allah kadar ahdine vefâ eden kimdir? O halde yapmış olduğunuz bu alış verişden dolayı sevinin. Bu en büyük saâdetdir. Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, siyânet edenler, rükû' edenler, iyiliği emredenler ve kötülükden vazgeçirmeğe çalışanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar, sen o mu'minlere dahi müjdele!» (et-Tevbe: 111-112).

(29) YÜCE ALLÂH'IN RİZÂSİ YOLUNDA ŞEHİD OLMANIN
FAZİLETİ BÂBİ

108 — (1877) : Enes ibn Mâlik (R) den; Peygamber (S) buyurdu : «Ölüb de Allah katında büyük bir hayra mâlik olan hiçbir nefsi ne tekrar dünyâya dönmesi, ne de dünyâ ve dünyâdaki her şeyin kendisinin olması sevindiremez, yalnız şehîd müstesnâdır. Çünkü o, şehîd olmanın fazîletinde görmekte olduğu şeylerden dolayı tekrar dönmeği (yani dirilmeği) ve dünyâda yeniden şehîd olmayı temennî eder».

۱۰۹ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ . يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا ، وَأَنْ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ . غَيْرُ الشَّهِيدِ . فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ . لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ » .

109 — () : Katâde dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim, o, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu tahdis ediyordu : «Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şeye mâlik olmak üzere dahi olsa tekrar dünyâya dönmeyi istemez. Bundan şehîd müstesnâdır. Çünkü şehîd görmekte bulunduğu kerâmetden dolayı tekrar tekrar dünyâya dönmeyi ve on kerre öldürülmeği temennî eder».

۱۱۰ — (۱۸۷۸) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِيُّ عَنْ سُهِيلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : مَا يَعْدِلُ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ قَالَ « لَا تَسْتَطِيعُونَهُ » . قَالَ : فَأَمَّا دُوا عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ « لَا تَسْتَطِيعُونَهُ » . وَقَالَ فِي الثَّلَاثَةِ « مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَائِتِ . بِآيَاتِ اللَّهِ . لَا يَقْتَرُ مِنْ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ . حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى » .

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ سُهِيلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

110 — (1878) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Peygamber (S) e :

— Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cihâd etmeğe denk olacak ibâdet nedir? diye soruldu. Peygamber :

— Sizler ona muktedir olamazsınız buyurdu. Muhâtablar bu suâli iki yahut üç defa tekrar ettiler. Rasûlullah 'bu suâllerin hepsinde :

— Sizler ona muktedir olamazsınız buyuruyordu. Üçüncü defasında:

— Allah yolunda harb eden mucâhidin benzeri (gündüz) oruc tutan, (gece) namaz kılan ve Allah yolunda cihâd eden o mucâhid tekrar evine dönünceye kadar orucdan ve namazdan hiç gevşemiyerek Allâh'ın bütün âyetlerine (emirlerine) mutî' bulunan kimse gibidir buyurdu ⁴⁶.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de yine Suheyl ibn Ebî Sâlih'den bu isnâdla yukardaki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

۱۱۱ — (۱۸۷۹) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَامٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَامٍ قَالَ : حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَجُلٌ : مَا أَبَالِي أَنْ لَا أَعْمَلَ عَمَلًا بَعْدَ الْإِسْلَامِ . إِلَّا أَنْ أُسْقِيَ الْحَاجَّ . وَقَالَ آخَرُ : مَا أَبَالِي أَنْ لَا أَعْمَلَ عَمَلًا بَعْدَ الْإِسْلَامِ . إِلَّا أَنْ أُعْمَرَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ . وَقَالَ آخَرُ : الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِمَّا قُلْتُمْ . فَزَجَرَهُمْ مُعَرٌّ وَقَالَ : لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ عِنْدَ مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَهُوَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ . وَلَبِكنْ إِذَا صَلَّيْتُ الْجُمُعَةَ دَخَلْتُ فَاسْتَفَيْتُهُ فِيمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : أَجْمَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [الدوبة / ۱۹] الْآيَةُ إِلَى آخِرِهَا .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا يُحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ . أَخْبَرَنِي زَيْدٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَامٍ قَالَ : حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ . قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . حَدَّثَ أَبِي تَوْبَةَ .

111 — (1879) : Nu'mân ibn Beşir (R) tahdîs edib şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) 'ın minberi yanında idim. Bir adam : Ben İslâm'm ardından hacıları sulasam da sonra hiçbir amel işlemesem merak etmem dedi. Diğer biri de : Ben İslâm'ın ardından Mescid Harâm'ı i'mâr etsem de sonra hiçbir amel yapmasam merak etmem dedi. Diğer biri de : Allah yolunda cihâd, bu sizin söylediklerinizden daha fazîletlidir dedi. Bu bir cumua günü idi. Derken Umer bunları azarlayıp : Susun! Rasûlullah'ın minberi yanında sesinizi kaldırmayın. Ve lakin cumua namazını kıldıkdan sonra ben Peygamber'in yanına gireyim de bu ihtilaf ettiğiniz mes'elenin

46. Bu, soranın suâllerine cevâbdır. Yani cihâda çıkmaya muvafakat etmeyib de mucâhidlerin sevâbına nâil olmayı isteyen kimseye onlar tekrar geri dönünceye kadar gündüzleri oruc tutması, geceleri namaz kılması ve bu şekilde ibâdetlerin hiçbirinden gevşemiyerek tâatlara devam etmesi lazımdır demek oluyor.

fetvâsını ondan sorayım dedi. (Sonra huzâra girdi.) Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi :

«Siz hacı sakalığını, Mescid Harâm'ın i'mârını Allah'a, âhiret gününe inanan, Allah yolunda cihâd eden kimse (lerin amelleri) gibi mi tutunuz? Onlar, Allâh yanında bir olmazlar. Allah zâlimler gürûhuna hidâyet vermez» (et-Tevbe : 19).

() : Buradaki râvî de Nu'mân ibn Beşîr'in : Ben Rasûlullah'ın minberinin yanında idim diyerek tahdîs ettiği hadîsi yukardaki Ebû Tevbe hadîsi gibi rivâyet etti.

(۳۰) بَابُ فَضْلِ الْغَدْوَةِ وَالرَّوْمَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

۱۱۲ — (۱۸۸۰) : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَمَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

(30) ALLAH YOLUNDA SABAH VE AKŞAM YÜRÜYÜŞÜNÜN FAZİLETİ BÂBİ

112 — (1880) : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sabahlayın veya akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda (cihâd için), bir kerre yürüyüş, hiç şüphesiz dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır»⁴⁷.

۱۱۳ — (۱۸۸۱) : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَزِينِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ «وَالْمَدْوَةُ يَمْدُوهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

113 — (1881) : Sehl ibn Sa'd es-Sâidiyy (R) den; Rasûlullah (S) : «Kulun Allah yolunda yürüyeceği bir sabah yürüyüşü dünyâdan ve dünyâdaki her şeyden hayırlıdır» buyurdu.

47. *Gadve*, sabahdan zevâle kadar geçen müddetin herhangi bir anında bir kerre yola çıkmağa, yürümeğe denir.

Ravha da, tam öğlenden güneşin batmasına kadar devam eden müddetin herhangi bir zamanında çıkış demektir. Peygamberin maksadı, sabah akşam herhangi bir askerî hareket ve yürüyüş demek olsa gerektir. Çünkü kâfirleri sinirlendirecek herhangi bir yerde yürüyüş çığnemeleri de sevâbı mûcib bir ibâdetdir. : «... Bunun sebebi şudur: Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık, kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı muvaffakiyete erişmeleri (gibi hiçbir hal ve hareket) yoktur ki mukabilinde kendileri için bu sebeble iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah iyi hareket edenlerin mukafatını zayıf etmez» (et-Tevbe : 120).

Sonra askerî terbiyenin en mühim umdesi olan sabah, akşam ta'limleri ve bu sıradaki askerin bütün seyr ve hareketleri de yürüyüş ta'birinde dâhil bulunur.

۱۱۴ - (...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « غَدَاةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا » .

114 — () : Sehl ibn Sa'd es-Sâidiyy (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Sabahlayın veya akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda bir yürüyüş, dünyâdan ve dünyâdaki her şeyden hayırlıdır».

۱۱۴ م - (۱۸۸۲) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ ذَكَوَانَ ابْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْلَا أَنَّ رِجَالًا مِنْ أُمَّتِي » وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ « وَلَرَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ غَدَاةٌ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا » .

114 M — (1882) : Ebû Hureyre (R); Rasûlullah (S), «ümme-timden bir takım kimseler olmasaydı» buyurdu dedi ve hadisin tamâmını sevk etti. Bu hadiste de Rasûlullah : «Andolsun ki sabahlayın yahut akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda bir yürüyüş, dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır» buyurmuşdur.

۱۱۵ - (۱۸۸۳) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ وَاسْتَحَقُّ) (قَالَ اسْتَحَقُّ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ) عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ . حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ شَرِيكٍ الْمَعَاوِرِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « غَدَاةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ ، خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هُزَّادٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ وَحَيَّوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ . قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا : حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ شَرِيكٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، عِشْلُهُ سَوَاءٌ .

115 — (1883) : Ebû Abdirrahman el-Hubulliy dedi ki, ben Ebû Eyyûb'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sabahlayın veya akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda yürüyüş, üzerine güneş doğub batan şeylerin hepsinden daha hayırlıdır».

() : Buradaki râvîlerin her biri de : Bana Şurahbîl ibn Şerîk, Ebû Abdirrahman el-Hubullî'den tahdîs etti dediler. Ebû Abdirrah-

man da, Ebû Eyyûb el-Ensâri'den : Râsûlullah buyurdu ki derken işitmiş ve aynen yukardaki hadis tarzında rivâyet etmiştir.

(۳۱) بَابُ يَأْنِهِ مَا أَعْمَرَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْمُجَاهِدِ فِي الْجَنَّةِ مِنَ الدَّرَجَاتِ

۱۱۶ - (۱۸۸۴) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ. حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ الْخَوْلَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «يَا أَبَا سَعِيدٍ! مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ» فَعَجِبَ لَهَا أَبُو سَعِيدٍ. فَقَالَ: أَعِدْهَا عَلَيَّ. يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ: ثُمَّ قَالَ «وَأُخْرَى يُرْفَعُ بِهَا الْعَبْدُ وَأَنَّهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ. مَا يَنْبَغُ كُلَّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا يَنْبَغُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ» قَالَ: وَمَا هِيَ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».

(31) YÜCE ALLÂH'IN MÜCÂHİDLER İÇİN CENNETDE HAZIRLADIĞI DERECELERİ BEYÂN BÂBİ 48

48. Şehidler hakkındaki âyetler:

«Allah yolunda öldürülmüş olanlar için ölümler demeyin! Bilakis onlar diridirler. Fakat siz iyice anlıyamazsınız» (el-Bakara: 154).

«Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bir yargılaması ve esirgemesi onların toplanacakları (bütün) şeylerden (dünyâlıklardan) elbet daha hayırlıdır» (Âlu İmrân: 157).

«Andolsun, ölmeniz de yahut öldürülmeniz de muhakkak hepiniz Allah'ın (huzûru-na gidib) toplanacaksınız» (Âlu İmrân: 158).

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar Rabları katında diridirler. (Öyle ki Allah'ın) lutf u inâyetinden kendilerine verdiği (şehidlik mertebesi) ile hepsi de şâd olarak rızıklandırılır. Arkalarından henüz onlara katılmıyanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir diye müjde vermek isterler» (Âlu İmrân: 169-170).

«Nihâyet Rabları onlara icâbet etti. İçinizden gerek erkek gerek kadın — ki kiminiz kiminizden (hâsıl olmadır), — (hayırlı) bir iş yapmanın amelini ben elbetde boşa çıkar-mıyacağım. İşte hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda işkenceye, hakarete, ziyâna uğrayanların, muhârebe edenlerin ve öldürülenlerin de andolsun suç-larını örteceğim ve andolsun Allah cânibinden mükâfat olmak üzere onları altından ırmaklar akan cennetlere de sokacağım, (daha büyük) güzel mükâfat ise Allah'ın ya-nındadır» (Âlu İmrân: 195).

«Kim Allah'a ve Peygamber'e itâat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine ni'metler verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle, iyi adamlarla beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır» (en-Nisâ: 69).

«Artık âhiret (saâdeti) yerine (geçici) dünyâ hayâtını satacak olanlar Allah yolunda muhârebe etsin. Kim Allah yolunda vuruşub da öldürülür yahut galebe ederse ona pek büyük ecr vereceğiz» (en-Nisâ: 74).

«De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı gözetliyorsunuz? Halbuki biz Allah'ın size ya kendi katından, yahut bizim elimizle bir azâb getireceğini bekliyoruz. Haydi siz gözetleye durun. Biz de sizinle beraber bekliyeceğiz» (et-Tevbe: 52).

«Şüphesiz ki Allah hak yolunda öldürmekde kendileri de öldürülmekde olan mu'minlerin canlarını ve mallarını kendilerine cennet mukabilinde satın almıştır. Tevrât'da, İncil'de ve Kur'ân'da kendi üzerinde hak bir va'ddir. Allah kadar ahidne vefa eden

116 — (1884) : Ebû Saîd Hudrî (R) den, Rasûlullah (S) :

— Yâ Ebâ Saîd! Rabb olarak Allah'ı, dîn olarak İslâm'ı, Peygamber olarak da Muhammed'i kabûl ve tasdîk edene cennet vâcib olmuştur buyurdu. Ebû Saîd bundan hayret ederek :

— Yâ Rasûlallah! Bu sözleri bana tekrar et dedi. Rasûlullah da iste-diği tekrarı yaptı. Sonra Rasûlullah :

— Ve diğer bir şey daha var ki kul onun sayesinde cennette yüz derece yükseltilir : Bu derecelerden her iki derecenin arası da gök ile yer arası kadardır buyurdu. Ebû Saîd :

— O diğer şey nedir? yâ Rasûlallah! dedi.

— Allah yolunda cihâd etmektir, Allah yolunda cihâd etmektir bu-yurdu.

(۲۲) باب من قتل في سبيل الله كُفرت خطابه ، هذا الرجل

۱۱۷ — (۱۸۸۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ « أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ » فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَعَمْ . إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُذِيرٍ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَيْفَ قُلْتَ ؟ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَعَمْ . وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُذِيرٍ . إِلَّا الدِّينَ . فَإِنْ جَبُرِلَ ، عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالَ لِي ذَلِكَ . »

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرَيْرٍ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْقَبْرِى ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ .

kimdir? O halde yapmış olduğunuz bu alış verişten dolayı sevinin. Bu en büyük sad-dettir» (et-Tevbe : 111).

«Allah yolunda hicret edib de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlar, Allah onları güzel bir rızık ile rızıklandıracaktır. Çünkü rızık verenlerin en hayırlısı muhakkak ki Allah'dır, bizzât kendisidir» (el-Hacc : 58).

«Mu'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadakat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de bekliyor. Onlar hiçbir sûrette (ahdlerini) de-ğiş-tirmediler» (el-Ahzâb : 23).

**(32) «ALLÂH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENİN BORÇTAN BAŞKA
DİĞER GÜNAHLARI KEFFÂRETLENİR» BÂBİ .**

117 — (1885) : Ebû Katâde (R) Rasûlullah (S) dan şöyle tahdîs ediyordu : Rasûlullah bir gün aralarında ayağa kalkdı ve onlara hitâben : «Şüphesiz ki Allah yolunda cihâd ve Allah'a iymân, amellerin en fazîletlisidir» diye zikretti. Bunun üzerine biri kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Bana haber veriniz, eğer ben Allah yolunda öldürülür isem benim günahlarım benden keffâretlenir silinir mi? diye sordu. Rasûlullah ona :

— Eğer sen, sabredici, sırf Allah için çahşıcı, ilerleyici, asla gerilemeyici bir kimse olduğun halde Allah yolunda öldürülürsen, evet günahların örtülür buyurdu. Sonra Rasûlullah o şahsa :

— Nasıl dediydin? diye sordu. O kimse :

— Bana haber veriniz, eğer ben Allah yolunda öldürülürsem benden günahlarım keffâretlenib örtülür mü? dedi. Rasûlullah :

— Evet. Sen sabırlı, sırf Allah için çalışan, ilerleyici, geri dönmeyici olduğun halde kul borcu müstesnâ diğer günahların örtülecektir. Çünkü bunu bana Cibrîl aleyhisselâm söyledi buyurdu.

() : Buradaki râvî de Ebû Katâde'nin : Rasûlullah'a biri geldi ve : Bana haber ver! Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem... dedi, diyerek yukarıki Leys hadîsinin ma'nâsıyla rivâyet etti.

١١٨ — (...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ . قَالَ : وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يُرِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ : أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ ، وَهُوَ عَلَى الْمَنْبَرِ . فَقَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ ضَرَبْتُ بِسَبْطِي بِمَعْنَى حَدِيثِ الْمَقْبُرِيِّ .

118. — () : Buradaki iki râvî de Ebû Katâde'den, o da Peygamber (S) den : Bir kimse Peygamber minber üzerinde iken yanına geldi ve : Bana haber ver, eğer ben kılıcımla vurulursam... dedi tarzındaki hadîsi bundan evvelki el-Makburî hadîsinin ma'nâsıyla rivâyet ettiler. Ancak bu iki râvîden biri arkadaşının hadîşine biraz ziyâde yapıyordu.

١١٩ — (١٨٨٦) حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يُحْيَى بْنِ صَالِحٍ الْمَصْرِيُّ . حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ (يَعْنِي ابْنَ فَصَّالَةَ) عَنْ عِيَّاشٍ (وَهُوَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْقَتَبَانِيُّ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُبَلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْمَاصِ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَمُوتُ لِشَهِيدٍ كُلِّ ذَنْبٍ ، إِلَّا الدِّينَ » .

119 — (1886) : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan, Rasûlul-

lah (S) : «Şehid için, borcdan başka her günah mağfiret olunur» buyurmuşdur ⁴⁹.

۱۲۰ - (...) (....) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْقُرَيْشِيُّ. حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ. حَدَّثَنِي عِيَّاشُ بْنُ عَبَّاسٍ الْقَتَبَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبَلِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ، إِلَّا الدِّينَ».

120 — () : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan, Peygamber (S) : «Allah yolunda ölmek borcdan başka her şeyi örter» buyurmuşdur.

(۳۳) باب بيان أنه أرواح الشهداء في الجنة. وأنهم أحبباء غم ربهم برزقون

۱۲۱ - (۱۸۸۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ. ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ. جَمِيعًا عَنِ الْأَعْمَشِ. ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ. قَالَا: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ. قَالَ: سَأَلْنَا عَبْدَ اللَّهِ (هُوَ ابْنُ مَسْعُودٍ) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ [۲/۱۶۱] قَالَ: أَمَا إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ «أَرْوَاهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خَضِرٍ. لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ. تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ. ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ. فَاطْلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ أَطْلَاعَةً. فَقَالَ: هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا؟ قَالُوا: أَى شَيْءٍ تَشْتَهِي؟ وَتَحْنُ نَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا. فَقَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَنْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا، قَالُوا: يَا رَبِّ! نُرِيدُ أَنْ تَرُدَّ أَرْوَاهُنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُتَبَّلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى. فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرْكَوْا».

(33) ŞEHİDLERİN RÜHLARININ CENNETDE BULUNDUKLARINI, ONLARIN DİRİLER OLUB RABLARI KATINDAN RIZIKLANMAKDA BULUNDUKLARINI BEYÂN BÂBİ

121 — (1887) : Mesrûk dedi ki : Biz Abdullah (ibn Mes'ûd R) a şu âyetin tefsirinden sorduk : «Allah yolunda öldürülenleri sakın

49. Rasûlullah'ın bu hadislerde örtülmekden istisnâ ettiği borc, kul borçlarıdır. Onları şehidliğin dahi örtemeyeceği tasrih edilmiştir. Onların günahından ancak dünyâda iken hak sâhibleri ile halallaşmak sûretiyle kurtulunacaktır. Şahâdet ve Allah yolunda cihâd, Allah hakları ve diğer günahlar için keffâret oluyor demektir.

ölüler sanma. Bilâkis onlar Rabları katında diridirler. Allah'ın lutfu inâ-yetinden kendilerine verdiği ile, hepsi şâd olarak rızıklandırılır. Arkalarının henüz onlara katılmayanlar hakkında da : Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir, diye müjde vermek isterler» (Âlu Imrân : 169-170).

Abdullah dedi ki : Biz de bundan sormuşduk da Rasûlullah (S) : «Onların rûhları birtakım yeşil kuşların içindedirler. Onlar için Arşda asılmış bir çok kandiller vardır. Onlar cennetden her diledikleri yere uçarlar. Sonra bu kandillere girerler. Rabları onlara (keyfiyeti ancak kendince bilinen) bir bakışla bakar da : Herhangi bir şey arzu ediyor musunuz? diye sorar. Onlar : Hangi şeyi arzu ederiz ki? Biz cennetden dilediğimiz her yere gidebilir haldeyiz derler. Rabları bunu onlara üç defa yapar. Bu sefer onlar kendilerine suâl tevcih edilmekten vazgeçilmeyeceğini gördüklerinde : Ey Rabbımız! Biz senin yolunda diğer bir defa daha öldürülmemiz için bizim rûhlarımızı tekrar cesedlerimize iâde etmeni istiyoruz derler. Nihâyet Rabları, kendileri için bir ihtiyac olmadığını görünce onlar terk olunurlar⁵⁰.

(۳۴) باب فضل الجهاد والرباط

۱۲۲ - (۱۸۸۸), حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَزْمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ الزَّيْدِيِّ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ « رَجُلٌ يَجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِعَالِهِ وَنَفْسِهِ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « مُؤْمِنٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشُّعَابِ ، يَتَّبِعُ اللَّهَ رَبَّهُ ، وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ » .

(34) CİHÂD VE NEVBET BEKLEMENİN FÂZİLETİ BÂBİ

122 — (1888) : Ebû Saîd Hudrî (R) den : Bir kimse Peygamber (S) e gelib :

— İnsanların hangisi en fazîletlidir? diye sordu da Rasûlullah :

— Mahı ile, canı ile Allah yolunda cenk eden kimsedir buyurdu. O zât :

— Sonra kimdir? dedi. Rasûlullah :

— Vâdilerden bir vâdîde (yalnızlığı seçmiş olan) bir mu'mindir ki o,

50. Bu hadîs, şehidlerin Rabları katındaki hoşnûd hallerini, istedikleri ile rızıklandıklarını, diri ve mes'ûd olduklarını temsil ve ifâde etmektedir.

Rabbı olan Allah'a ibâdet eder ve insanları kendi şerrinden rahat bırakır buyurdu ⁵¹.

۱۲۳ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : قَالَ رَجُلٌ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَرِلٌ فِي شَيْبٍ مِنَ الشُّعَابِ . يَعْبُدُ رَبَّهُ وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ » .

123 — () : Ebû Saîd (R) dedi ki : Bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! İnsanların hangisi efdaldır? diye sordu. Rasûlullah (S) :

— Allah yolunda canı ile, malı ile cenk eden mu'mindir dedi. O zât:

— Bundan sonra kimdir? dedi. Rasûlullah :

— Sonra vâdilerden bir vâdide yalnızlığa çekilmiş kimsedir ki Rab-bına ibâdet eder ve insanları kendi şerrinden rahat bırakır buyurdu.

۱۲۴ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . فَقَالَ « وَرَجُلٌ فِي شَيْبٍ » وَلَمْ يَقُلْ « ثُمَّ رَجُلٌ » .

124 — () : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile rivâyet etti. Râvî burada «bir vâdideki kimse» dedi de, «sonra bir kimse» şeklinde söylemedi.

۱۲۵ — (۱۸۸۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَعْجَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَنَّهُ قَالَ « مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ لَوْمْ ، رَجُلٌ مُمَسِّكٌ عِنَانِ قَرَسِهِ »

51. Bu hadis ve onu ta'kib eden hadiste ki «bir vâdide yalnızlığa çekilen» ta'biri umûmî ahlâkın bozulduğu zamanlarda İslâm'ın umdelerini korumak için kendi evinde veya mesâî hayatında münzevî bir yaşayış tarzı seçilmesinin hayırlı olduğunu temsilden ibâretidir. Aslolan her mu'min medenî birlikten ayrılarak bedevî bir hayât yaşamaması değildir. Zarûret olmadıkça böyle münzevî bir hayât İslâm ictimâiyatına uymaz. İctimâî huzûrun azaldığı devirlerde halkın dedikodusundan çekinerek kendi bucağında islâmî faziletler dâiresinde yaşamının hayırlı olduğu ifâde edilmiştir. Bu halde dahi dîn ve devletin himâyesi nâmına ictimâî dayanışmanın en bâriz tezâhürü olan cihâda iştirak edilmesinin en güzel bir üslûb ile emrolunması da hadislerde gözetilen gâyenin dağınıklık değil, nefsi ve civarını kötülüklerden koruyub islâha çalışmak olduğunu gösterir.

Nevevî, fitneden selâmet umid edilmek şartıyla halk arasında yaşamının, inzivâdan afdal olduğunda âlimlerin cumhûru ittifak etmiştir der.

فِي سَبِيلِ اللَّهِ . يُطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ . كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَرْعَةً طَارَ عَلَيْهِ . يَنْتَنِي الْقَتْلَ وَالْمَوْتَ مَطَانَهُ . أَوْ رَجُلٍ فِي غَنِيمَةٍ فِي رَأْسِ شَعْفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ . أَوْ بَطْنٍ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ . يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ . وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ . لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ هـ .

125 — (1889) : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «İnsanların yaşayış hallerinin hayırlısı, öyle bir kimsenin yaşayışıdır ki o, sırtında uçarcasına koşturacağı atının dizgininden tutmuş Allah yolunda cihâda hazır beklemektedir. O, bir düşman sesi yahut düşmanla karşılaşma çağırısı işitir işitmez, atının üzerine sıçrar da öldürmeği yahut ölümü, umud ettiği yerlerinde nâil olmak için uçarcasına koşdurur gider. Yahut da o hayırlı hayat şu kimsenin hayatıdır : Şu dağların en yüksek yerlerinden bir yüksekliğin tepesindeki küçük bir koyun sürüsünün başında yahut şu vâdilerden bir vâdinin karnındaki küçük bir koyun sürüsünün başında bulunur da, namazı ikâme eder, zekâtı verir, insanlardan yana da hayırdan başka bir işde bulunmayarak kendisine ölüm gelinceye kadar Rabbına ibâdet eder durur».

١٢٦ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، وَيَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلُهُ . وَقَالَ : عَنْ بَعْجَةِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَذْرِ . وَقَالَ « فِي شُعْبَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَابِ » خِلَافَ رِوَايَةِ يَحْيَى .

126 — () : Buradaki iki râvî de Ebû Hâzım'dan bu isnâd ile yukarıki hadisin benzerini rivâyet etti. Fakat râvî burada, Yahyâ'nın rivâyetine muhâlif olarak «şu dağ vâdilerinden bir vâdide» diye rivâyet etmiştir.

١٢٧ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ أَسَمَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ بَعْجَةِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجُهَنِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ بَعْجَةَ . وَقَالَ « فِي شُعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ » .

127 — () : Buradaki râvî de yine Ba'cetü'bnu Abdillâh el-Cühenî'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (S) den bundan önceki Ebû Hâzım'ın Ba'ce'den rivâyet ettiği hadis tarzında rivâyet etmiştir. Burada da «dağ vâdilerinden bir vâdide» demiştir.

(۳۵) باب ياد المرجلين ، بقتل أُمِّهِمَا الزَّانِر ، برغفور الجنة

۱۲۸ - (۱۸۹۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ . يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ . كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ ، فَقَالُوا : كَيْفَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : « يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُسْتَشْهِدُ . ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيَسْلِمُ . فَيُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُسْتَشْهِدُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(35) BİRİ DİĞERİNİ ÖLDÜRDÜKTEN SONRA İKİSİ DE CENNETE GİREN İKİ KİMSEYİ BEYÂN BÂBİ

128 — (1890) : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) :

İkisinden biri diğerini öldürüb sonra ikisi de cennete giren iki kimseyi Allah, rızâsı ile karşılar buyurdu. Sahâbîler :

— Bu nasıl olur? yâ Rasûlallah! dediler.

— Şu, Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cenk eder de şehîd düşer (cennete girer). Sonra Allah onu öldürene tevbe ve hidâyet nasîb eder de o da musliman olur. Müteâkiben o da Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cenk eder ve netîcede o da şehîd düşer buyurdu ۳۲.

() : Buradaki râvîler de Vekî'den, o da Sufyân'dan, o da Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

۱۲۹ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ تَمَّامِ بْنِ مُنْبِهِ . قَالَ : « هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَضْحَكُ اللَّهُ لِرَجُلَيْنِ . يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ . كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ » . قَالُوا : كَيْفَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : « يُقَاتِلُ هَذَا فَيَلْجُ الْجَنَّةَ . ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْآخَرِ فَيَهْدِيهِ إِلَى الْإِسْلَامِ . ثُمَّ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُسْتَشْهِدُ » .

52. İbn Abdilberr : Bu hadîsden, Allah yolunda nefsi fedâ eden her muslimanın muhakkak cennete gireceği hükmü çıkarılır... Bütün ilim adamlarına göre bu hadîsin ma'nâsı birinci kaatilin katli ika ederken kâfir olduğudur demiştir.

Buhârî de hadîsden bu ma'nâyı anladığını bu hadîsin unvanında şu sözleri ile ifâde etmiştir : Bir kâfir bir müslimanı öldürür, sonra kaatil musliman olur ve dininde samimi ve doğru bulunur, en sonu o da cihâd meydanında şehid edilir. Bu sûretle ikisi de cennete girmiş olur (Buhârî, cihâd ve siyer, IV, 82).

Şârih Aynî de : Birinci kaatilin herhalde kâfir olmasını kabûl etmek icab etmez.

129 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu kitâb, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

— Allah, biri diğerini öldürüb sonra ikisi de cennete giren iki kimseyi rızâsı ile karşılar buyurdu. Sahâbîler :

— Bu nasıl olur? yâ Rasûlallah! diye sordular.

— Şu birisi (cihâdda) öldürülür (de şehîd olarak) cennete girer. Sonra Allah (öldüren) diğer kimseye de tevbe nasîb edib onu da İslâm Dînine hidâyet eder. Sonra bu şahıs da Allah yolunda cihâd eder ve netîcede o da şehîd olur buyurdu.

(۳۶) بَابُ مَنْ قَتَلَ كَافِرًا ثُمَّ سَدَّدَ

۱۳۰ — (۱۸۹۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي حَبْشَةَ وَوَيْلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْمُونُ

ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا » .

(36) BİR KÂFİR ÖLDÜREN SONRA DA EN DOĞRU YOLA DOĞRULAN KİMSEYE DÂİR BÂB

130 — (1891) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir); Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir kâfir ile onun kaatili ebedî olarak ateşde birleşmezler»⁵³.

۱۳۱ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ الْهَلَالِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَزَارِيُّ ، إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ

عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَجْتَمِعَانِ فِي النَّارِ اجْتِمَاعًا بَصُرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ » قِيلَ : مَنْ هُمُ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « مُؤْمِنٌ قَتَلَ كَافِرًا ثُمَّ سَدَّدَ » .

131 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) : «İki kimse, biri diğerine zarar verecek bir ictima' ile cehennemde bir yere gelmezler» buyurdu. Kendisine : Onlar kimlerdir? yâ Rasûlallah! diye sorul-

Çünkü bu hükmün muslimâna da ta'mîmine mâni' yoktur. Nitekim bir musliman bir muslimanı kasden öldürse de tevbekâr olsa, sonra Allah yolunda şehîd düşse o da cennetlik olur diyor.

53. Kadı İyâd dedi ki : Bunun, cihâdda bir kâfiri öldürene mahsûs olması muhtemeldir. Bu öldürmesi kendi günahları için bir mükeffir olur da artık o günahlarından dolayı muâkabe edilmez. Yahut da husûsî bir niyet ve husûsî bir halet olması da muhtemeldir. Onun ikabının, ateşden başka bir şeyle olmasın da muhtemeldir : Evvelâ cennete girmekten A'râf'da habs olunmak ve ateşe girmemek gibi. Yahut eğer ateşle ikab edilirse kâfirlerin ikab edildiği yerden başka bir yerde ikab edilmesi muhtemeldir ki 'bu takdirde ateşe erişmekde birleşmezler (Nevevî).

du. «Bir kâfir öldüren, sonra da en doğru yola doğrulan mu'mindir» buyurdu ⁵⁴.

(۳۷) باب فضل الصلوة في سبيل الله، وتضمينها

۱۳۲ - (۱۸۹۲) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي عَمْرِو الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ . فَقَالَ : هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَكَ بِهَا ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ . سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ . كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ » .
(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَائِدَةَ . ع وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(37) ALLAH YOLUNDAKİ SADAKANIN FAZİLETİ VE KAT KAT ARTIRILACAĞI BÂBİ

132 — (1892) : Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) dedi ki : Bir kimse yularlanmış bir dişi deve getirdi de : Bu Allah yolunda sadakadır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Bu bir deveye mukabil sana kıyâmet gününde hepsi de yularlı olmak üzere yedi yüz deve vardır» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine A'meş'den bu isnâd ile aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(۳۸) باب فضل إعانة الفاري في سبيل الله بمركوب وغيره ، ومخوفته في أهرنجبر

۱۳۳ - (۱۸۹۳) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي عَمْرِو الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : إِنِّي أَبْدِعُ بِي فَأَتَجَلِّنِي . فَقَالَ « مَا عِنْدِي » فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَدُلُّهُ عَلَى مَنْ يَحْمِلُهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ بِمِثْلِ أَجْرِ فَاعِلِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ع وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ . كَلَّمَهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

54. «Bir kâfir öldüren mu'min sözü» itlakı üzere değildir. Fakat bundan murad, onu Allah'ın kelimesini yükseltmek için öldürmesidir. Sonra bu cihâdı bütün günahlarına keffâret olursa muşkil yoktur. Eğer böyle olmazsa o takdirde ateşe girmeksizin A'râf ve benzeri diğer bir yerde habs olunmak gibi başka bir sûrette ceza görmesi câizdir.

**(38) ALLAH YOLUNDA GAZÂYA GİDENE BİNEK VE DİĞER
ŞEYLERLE YARDIM ETMENİN, ÂİLESİ HUSÛSUNDA DA
HAYIRLA HALEF OLMANIN FAZİLETİ BÂBİ**

133 — (1893) : Ebû Mes'ûd Ensârî (R) şöyle dedi : Bir kimse Peygamber (S) e gelib :

— Benim binek devem öldü, beni başka bir deveye bindir dedi. Rasûlullah : Benim yanımda deve yokdur dedi. Bunun üzerine orada bulunan başka bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Ben onu yükleyecek olan bir kimseye delâlet edeyim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Her kim bir hayra delâlet ederse, ona da hayrı işleyenin sevâbı gibi sevâb vardır buyurdu.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den olmak üzere bu isnâdla o hadîsi rivâyet etmişlerdir.

۱۳۴ — (۱۸۹۱) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ تَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا بِهِزُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَن قَتِي مِنْ أَهْلِ قَالٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أُرِيدُ الْغَزَا وَلَيْسَ مَعِيَ مَا أَجْهَزُ . قَالَ : أَنْتَ فُلَانٌ فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ يَجْهَزُ فَعَرَضَ . فَأَتَاهُ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ : أَعْطِنِي الَّذِي تَجْهَزُ بِهِ . قَالَ : يَا فُلَانَةُ ! أَعْطِيهِ الَّذِي تَجْهَزُ بِهِ . وَلَا تَحْبِسِي عَنْهُ شَيْئًا . فَوَاللَّهِ ! لَا تَحْبِسِي مِنْهُ شَيْئًا فَيَبْأَرَكَ لَكَ فِيهِ .

134 — (1894) : Enes İbn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Eslem kabîlesinden bir genç geldi de :

— Yâ Rasûlallah! Ben gazâyâ gitmek istiyorum, fakat bende techîzat yapabileceğim hiç bir şey yokdur dedi. Peygamber (S) ona :

— Fulân kimseye git. Çünkü o bütün techîzatlarını hazırlamış, akabinde de hasta olmuşdu dedi. Bunun üzerine genç mücâhid bu hasta zâta geldi ve :

— Rasûlullah sana selâm söylüyor ve kendin için hazırladığın cihâd techîzatlarını bana vermeni emir buyuruyor dedi. O hasta zât karısına hitâben :

— Ey fulâne! Kendim için hazırladığım techîzatımı bu gence ver ve ondan hiçbir şey habsetme. Allâh'a yemin ederim ki ondan hiçbir şey habsedib alıkoymazsan o husûsda senin lehine bereketler halk olunur dedi.

۱۳۵ — (۱۸۹۵) : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den, Rasûlul-lah (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim Allah yolunda gazâ edecek bir as-keri — gerekli techîzatım tedâruk edib — hazırlarsa o da gazâ etmiş (ce-sine sevâba nâil) olur. Yine her kim o gâzinin âilesi hakkında nâmusluca onun yerini tutar (yani gerideki âilesine ve işlerine bakar) sa o da gazâ etmiş (gibi) olur».

135 — (1895) : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den, Rasûlul-lah (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim Allah yolunda gazâ edecek bir as-keri — gerekli techîzatım tedâruk edib — hazırlarsa o da gazâ etmiş (ce-sine sevâba nâil) olur. Yine her kim o gâzinin âilesi hakkında nâmusluca onun yerini tutar (yani gerideki âilesine ve işlerine bakar) sa o da gazâ etmiş (gibi) olur».

۱۳۶ — (...) : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den, Rasûlul-lah (S) şöyle buyurdu : «Her kim Allah yolunda gazâ edecek bir mücâhidi — gerekli sefer ihtiyâclarını te'mîn edib — hazırlarsa, o da gazâ etmiş (cesine sevâba nâil) olur. Yine her kim Allah yolunda gazâ eden bir askerin âilesi ve işleri husûsunda hayırlı bir halef olur (yani gâzî askerde kaldıkça gerideki âilesi ve işleri husûsunda nâmusluca onun yerini tutar) sa o da gazâ etmiş (gibi) olur»⁵⁵.

136 — () : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) şöyle dedi : Al-lâh'ın Peygamber'i (S) şöyle buyurdu : «Her kim Allah yolunda gazâ edecek bir mücâhidi — gerekli sefer ihtiyâclarını te'mîn edib — hazırlarsa, o da gazâ etmiş (cesine sevâba nâil) olur. Yine her kim Allah yolunda gazâ eden bir askerin âilesi ve işleri husûsunda hayırlı bir halef olur (yani gâzî askerde kaldıkça gerideki âilesi ve işleri husûsunda nâmusluca onun yerini tutar) sa o da gazâ etmiş (gibi) olur»⁵⁵.

55. Bu hadisler, ictimâî yardım ve cemiyet ferdlerinin birbirlerine yardım ve bağılıklarını te'mîn bakımından çok önemlidir. Rasûlullah devrinde askerlik teşkilatı, halkın hâli vakti yerinde olanlarının gazâyı kendi atı, silâhı, yiyecek ve içecek gibi bütün sefer ve harb levâzımı ile istînak etmesi esâsına göre kurulmuştu. Fakir olanları, Rasûlullah ile sahâbîlerin zenginleri tarafından techîz edilirdi. Fakir olub da hiçbir taraftan yardım göremiyenler uzak seferlere istîrak edemiyerek Medîne'de kalırlar ve zenginlerin işlerine ve âilelerine hayırhahâne bir emniyetle bakarlardı. Zamanımızda devlet teşkilatı ve bayır teşekkülleri ile cephe gerisinde görülen bu nevi ictimâî hizmetler, o zamanlarda ferdler tarafından ihtiyârî olarak görülürdü. Bu sebeble cephe gerisindeki gâzî işlerine ve âilelerini nâmusluca yardım keyfiyetine Peygamber tarafından müstesnâ bir ehem-miyet verilmiş, bu işleri böylece görenlere de gazâ etmişcesine uhrevî mülkâfat va'd edilmiştir.

۱۳۷ — (۱۸۹۶) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بَعَثًا إِلَى ابْنِي لَحْيَانَ ، مِنْ هَذَيْنِ . فَقَالَ « لِيَنْبِئْتُمْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا . وَالْأُجْرُ بَيْنَهُمَا » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْوَارِثِ) قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ : حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ عَنْ يَحْيَى . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بَعَثًا . بِمَعْنَاهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ (يَعْنِي ابْنَ مُوسَى) عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ يَحْيَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

137 — (1896) : Ebû Saîd Hudrî (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S), Huzeyl kabilesinden Lihyan oğulları tarafına bir harb müfrezesi gönderdi de bu müfreze ferdlerine şu emri verdi : «Her iki kişiden biri düşmana doğru kalksın, sevâb aralarında müsterekdir».

() : Buradaki râvîler de Ebû Saîd Hudrî'nin : Rasûlullah bir müfreze gönderdi diye tahdîs ettiğini yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvîler de Yahyâ ibn Kesîr'den bu isnâdla o hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

۱۳۸ — (...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ إِلَى ابْنِي لَحْيَانَ « لِيُخْرِجَ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ رَجُلٌ » ثُمَّ قَالَ لِلْقَاعِدِ « أَيُّكُمْ خَلَفَ الْخَارِجَ فِي أَمَلِهِ وَمَالِهِ بِخَيْرٍ ، كَانَ لَهُ مِثْلُ نِصْفِ أَجْرِ الْخَارِجِ » .

138 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S), Lihyan oğulları üzerine bir müfreze gönderib : «Her iki kişiden biri sefere çıksın!» emrini verdi. Sonra da oturana hitâben : «Hanginiz sefere çıkana âilesi ve malı husûsunda hayırla halef olursa onun lehine de sefere çıkanın sevâbının yarısı kadar sevâb alacaktır» buyurdu ⁵⁶.

56. Rasûlullah o vakıt henüz müşrik olan Lihyan oğulları üzerine onlarla savaşmaları için bir birlik göndermişti. Bu birliği hazırlarken de : Her bir kabileden, kabîle sayısının yarısı kadar mucâhid çıkmasını, geride kalanların da cihâda giden arkadaşlarının âileleri ve işleri husûsunda onlara hayr ve nâmusla halef olmalarını emretmişti. Böylece Rasûlullah hem cephede çarpışıp ileri hizmetleri görenlere, hem de geride kalıp geri hizmetleri görenlere cihâd sevâbı va'd etmiştir.

(۳۹) بَابُ حُرْمَةِ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ، وَإِمَامٍ مِنْ غَانِمِهِمْ

۱۳۹ — (۱۸۹۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ ، كَحُرْمَةِ أَمْهَاتِهِمْ . وَمَا مِنْ رَجُلٍ مِنَ الْقَاعِدِينَ يَخْلُفُ رَجُلًا مِنَ الْمُجَاهِدِينَ فِي أَهْلِهِ ، فَيَخُونُهُ فِيهِمْ ، إِلَّا وَفَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيَأْخُذُ مِنْ عَمَلِهِ مَا شَاءَ . فَمَا ظَنُّكُمْ ؟ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا سَعْرٌ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ (يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ) بِمَعْنَى حَدِيثِ الثَّوْرِيِّ .

(39) MUCÂHİDLERİN KADINLARINA HURMET VE KADINLARI HUSÛSUNDA MUCÂHİDLERE HÂİNLİK YAPANLARIN GÜNAHI BÂBİ

139 — (1897) : Bureyde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Mucâhidlerin kadınlarına hurmet etmek vazîfesi geride kalanlar üzerine, analarına yapacakları hurmet vazîfesi gibidir. Geride kalanlardan herhangi bir kimse mucâhidlerden birine âilesi husûsunda işlerini görmek ve yardım etmek üzere ona halef olur da mucâhidin âilesi husûsunda mucâhide hâinlik yaparsa, o hâin kıyâmet gününde muhakkak tevkîf olunacak da hıyanet ettiği mucâhid onun amelinden istediğini alacaktır. Binâenaleyh ey muhâtablar! O mucâhidin, hâinin hasenelerini almakdaki râğbeti ve o makamda bunlardan ne kadar çoğaltacağı yani kendine mümkün olursa hasenelerden hiçbir şey bırakmayacağı husûsunda ne zannediyorsunuz?»

() : Buradaki râvîler de Bureyde'nin : Peygamber buyurdu ki diyerek haber verdiği hadîsi yukarıki Sufyân es-Sevrî hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۱۴۰ — (...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَعْنَبٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ « قَالَ : فَخُذْ مِنْ حَسَنَاتِهِ مَا شِئْتَ . » . فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « فَمَا ظَنُّكُمْ ؟ » .

140 — () : Burada da Sufyân es-Sevrî, Ka'neb'den, o da Alkemetu'bnu Mersed'den bu isnâdla tahdîs etti, «onun hasenelerinden istediğin kadarını al (buyurulur) dedi». Müteâkiben Rasûlullah bizden ta-

rafa döndü ve : «Artık onun haseneleri almak husûsundaki rağbetini ne zannediyorsunuz?» buyurdu.

(٤٠) باب سقوط فرض الجهاد عن المعزوين

١٤١ - (١٨٩٨) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ : أَنَّهُ سَمِعَ الْبَرَاءَ يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ : لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ [١٠/٩٠] فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْدًا نَجَاءً بِكَيْفٍ يَكْتُبُهَا . فَشَكَاَ إِلَيْهِ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ ضَرَارَتَهُ . فَتَرَلَّتْ : لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرَ أُولَى الضَّرَرِ .

• قَالَ شُعْبَةُ : وَأَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، فِي هَذِهِ الْآيَةِ : لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ . يَمِثِلُ حَدِيثِ الْبَرَاءِ . وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ فِي رِوَايَتِهِ : سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ .

(40) MA'ZİRETİ OLANLARDAN CİHÂD FARZININ DÜŞMESİ BÂBİ

141 — (1898) : Şu'be, Ebû Ishâk'dan tahdîs etti. Ebû Ishâk, Berâ' (R) dan şu âyet hakkında konuşurken işitmiştir : «Mu'minlerden özr sâhibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda malları ile canları ile savaşımlar bir olamaz. Allah, malları ile canları ile savaşımları derece i'tibârıyla oturanlardan çok üstün kıldı. (Gerçi) Allah hepsine de cenneti va'd etmiştir. (Fakat) Allah, savaşımlara oturanların üstünde daha büyük bir ecir vermiştir» (en-Nisâ : 95). Bu âyet nâzil olduğu vakıt Rasûlullah Zeyd'e emir verdi, o da bu âyeti yazacağı bir kürek kemiği getirdi. Bu sırada İbn Umî Mektûm körlüğünü Peygamber'e arz etti. Bunun üzerine : «Mu'minlerden ma'ziretsiz olarak oturanlar mucâhidlerle musâvî olamaz...» kaydî nâzil oldu.

Şu'be dedi ki : Bana Sa'd ibn İbrahim, bir kimseden, o da Zeyd ibn Sâbit'den şu «mu'minlerden oturanlar musâvî olamaz...» âyeti hakkında, Berâ' hadîsi gibi haber verdi. İbn Beşşâr kendi rivâyetinde ise : Sa'd ibn İbrahim, bâbasından, o da bir kimseden, o da Zeyd ibn Sâbit'den diyerek rivâyet etmiştir.

١٤٢ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ الْبَرَاءِ . قَالَ : لَمَّا تَرَأَتْ : لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ . كَلَّمَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ . فَتَرَلَّتْ : غَيْرَ أُولَى الضَّرَرِ .

142 — () : Berâ' (R) şöyle dedi : «Mu'minlerden cihâda gitmeyib oturanlar, mucâhidlerle musâvî olmazlar...» (en-Nisâ : 95) âyeti nâzil olduğu zaman Uınmu Mektûm oğlu Peygamber'le kelâm etfi. Bunun üzerine de, «Gayra uli'd-darari : Zarar sâhibi olanlar başka» kaydını nâzil oldu ⁵⁷.

(41) بَابُ ثُبُوتِ الْجَنَّةِ لِلشَّهِيدِ

١٤٣ - (١٨٩٩) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ) . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو : سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ : قَالَ رَجُلٌ : أَيْنَ أَنَا ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ قُتِلْتُ ؟ قَالَ « فِي الْجَنَّةِ » . قَالَتْ تَمَرَاتُ كُنْ فِي يَدِهِ . ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ . وَفِي حَدِيثِ سُوَيْدٍ : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ ، يَوْمَ أُحُدٍ .

(41) ŞEHİD İÇİN CENNETİN ŞÜBÜTÜ BÂBİ

143 — (1899) : Sufyân (ibn Uyeyne), Amr'dan haber verdi ki, Amr Câbir'den işitmiştir, Câbir (R) şöyle diyordu : Bir kimse : Yâ Rasûlallah! (Cihâd ederken) öldürülürsem ben nerede olacağım? diye sordu. Rasûlullah : «Cennetde olacaksın» buyurdu. Bu cevâb üzerine o zât elinde bulunan hurmaları yere attı da sonra ölünceye kadar (düşmanla) mukatele etti. Buradaki râvîlerden Suveyd'in hadîsinde : Bir kimse Uhud gününde Peygamber (S) e hitâben şöyle dedi ifâdesi vardır.

١٤٤ - (١٩٠٠) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَكَرِيَّا ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ الْبَرَاءِ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ ﷺ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ الْبَغْدَادِيُّ . حَدَّثَنَا عِيْسَى (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) عَنْ زَكَرِيَّا ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ الْبَرَاءِ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ - قَبِيلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ - فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنْتَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . ثُمَّ تَقَدَّمَ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « حَمِلَ هَذَا يَسِيرًا ، وَأَجَرَ كَثِيرًا » .

144 — (1900) : Berâ' (R) dedi ki : Peygamber (S) e Ensâr'dan bir kabîle olan Nebî oğullarından bir kimse geldi ve : «EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE ENNEKE ABDUHU VE RASÛLUHU = Ben şahâdet ediyorum ki Allah'dan başka hak ilâh yokdur ve sen muhakkak onun kulu ve elçisisin» dedi. Sonra ileri atıldı ve şehîd düşünceye kadar harb etti.

57. Bu âyet ve hadîslerden, topallık, körlük, yatalıklık gibi şer'i bir ma'ziret ile harbe iştirak edemiyenlerle, iştirak edenlerin ikisine de cennet va'd olunduğu anlaşılmaktadır. Şu fark ile ki, mucâhidlerin cennetdeki dereceleri çok yüksektir.

Peygamber, şehid düşen bu kimse hakkında : «Şu zât, az amel yaptı fakat çok ecre nâil oldu» buyurdu.

١٤٥ - (١٩٠١) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنُ أَبِي النَّضْرِ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . وَالْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ . قَالُوا : حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (وَهُوَ ابْنُ الْمُغِيرَةِ)

عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُسَيْبَةَ ، عَيْنًا يَنْظُرُ مَا صَنَعَتْ عِيرُ أَبِي سُفْيَانَ . فَجَاءَ وَمَا فِي الْبَيْتِ أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ (قَالَ : لَا أَدْرِي مَا اسْتَشْتَى بَعْضُ نِسَائِهِ) قَالَ : لَحْدَتْهُ الْحَدِيثُ . قَالَ : فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَكَلَّمَ . فَقَالَ « إِنَّا طَلَبَةٌ . فَمَنْ كَانَ ظَهْرُهُ حَاطِرًا فَلْيَرْكَبْ مَعَنَا » فَجَمَعَ رِجَالٌ يَسْتَأْذِنُونَهُ فِي ظُهُرَانِهِمْ فِي عُلُوِّ الْمَدِينَةِ . فَقَالَ « لَا . إِلَّا مَنْ كَانَ ظَهْرُهُ حَاطِرًا » فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . حَتَّى سَبَقُوا الْمُشْرِكِينَ إِلَى بَدْرِ . وَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يُقَدِّمَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَى شَيْءٍ حَتَّى أَكُونَ أَنَا دُونَهُ » فَدَنَا الْمُشْرِكُونَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قُومُوا إِلَى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ » قَالَ : يَقُولُ مُعْمِرُ بْنُ الْحُثَمِ الْأَنْصَارِيُّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! جَنَّةٌ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : بَنَخْ بَنَخْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ بَنَخْ بَنَخْ » قَالَ : لَا . وَاللَّهِ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِلَّا رَجَاءً أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِهَا . قَالَ « فَإِنَّكَ مِنْ أَهْلِهَا » فَأَخْرَجَ تَحَرَّاتٍ مِنْ قَرْنِهِ . فَجَمَعَ يَا كُلُّ مِنْهُمْ . ثُمَّ قَالَ : لَيْتَ أَنَا حَيٌّ حَتَّى آكُلَ تَحَرَّاتِي هَذِهِ ، إِنَّهَا لَحَيَاةٌ طَوِيلَةٌ . قَالَ فَرَمَى بِمَا كَانَتْ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ . ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ .

145 — (1901) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Buseyse adındaki kimseyi Ebû Sufyân'ın ticâret kervanının ne yaptığını gözetliyecek bir câsûs olarak gönderdi. Sonra Buseyse, evde benden ve bir de Rasûlullah'dan başka kimse yok iken çıkageldi ve söyliyacağı sözü Peygamber'e söyledi. Müteâkiben Rasûlullah dışarı çıktı, bir takım sözler konuştu ve : «Muhakkak bizim için aradığımız bir şey vardır. Bî-nâenaleyh her kimin binek hayvanı hazır ise hemen bizimle beraber bin-sin» buyurdu. Bunun üzerine bir takım erler, Medîne'nin yüksek tarafında bulunan binek hayvanlarını getirmek husûsunda Peygamber'den izin istemeğe başladılar. Peygamber : «Hayır! Ancak bineği hâzır olan gel-sin» buyurdu. Müteâkiben Rasûlullah ve sahâbîleri hareket ettiler, nihâyet Peygamber ve sahâbîleri Bedr'e doğru müşriklerin önüne geçtiler. Müşrikler de geldiler. Rasûlullah, sahâbîlerine : «Sizlerden hiç bir kimse

benim önünde bulunmadığım bir şeye doğru öne geçip gitmeşin» buyurdu. Müşrikler yaklaştıklarında Rasûlullah : «Eni, gökler ve yer kadar olan bir cennete doğru kalkınız!» emrini verdi ⁵⁸.

Umeyr İbnu'l-Humâm el-Ensârî (R) :

— Yâ Rasûlallah! Eni gökler ve yer kadar olan cennet mi? diye soruyordu. Peygamber :

— Evet buyurunca Umeyr :

— Peh! Peh! Ne muazzam hayr dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Seni peh, peh sözünü söylemeğe sevk eden nedir? buyurdu. Umeyr :

— Hayrdır vallâhi yâ Rasûlallah! Başka şey için değil. Ben bunu ancak o cennetin ehlinden olmak umûdiyle söyledim dedi. Rasûlullah :

— Şüphesiz sen onun ehlindensin buyurdu. Bunun üzerine hemen o kuburundan bir takım hurmaları çıkarıp onlardan yemeğe başladı. Sonra da :

— Vallâhi eğer ben şu hurmalarımı yeyip bitirinceye kadar diri kalırsam muhakkak ki bu uzun bir hayattır dedi ve yanında bulunan hurmaları hemen attı. Sonra düşmanlarla harbe girişdi ve nihâyet şehîd oldu ⁵⁹.

۱۴۶ — (۱۹۰۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ) عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، وَهُوَ بِحَضْرَةِ الْمَدُونِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ الشُّيُوفِ» فَقَامَ رَجُلٌ رَثٌ أَمِيئَةً. فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَى! أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ هَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَارْجِعْ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: أَفْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ. ثُمَّ كَسَرَ جَنْفَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ. ثُمَّ مَشَى بِسَيْفِهِ إِلَى الْمَدُونِ. فَضَرَبَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ.

146 — (1902) : Ebû Bekr ibn Abdillâh ibn Kays, babası Abdullâh ibn Kays (R) dan : Dedi ki : Ben babamdan işittim. Düşmanın hemen önünde bulunduğu halde şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Şüphesiz ki Cennetin kapuları kılıçların gölgeleri altındadır» buyurdu.

Ebû Mûsâ'nın bu hadîsi üzerine üstü başı eski püskü olan bir kimse ayağa kalkdı ve :

58. Cennetin genişliği hakkındaki bu ifade aynen Âlu İmrân : 133 üncü âyetinde; biraz farklı olarak da el-Hadid : 21 inci âyetinde tekrar edilmektedir.

59. Yani o hurmaları yeyinceye kadar bile şehîdlikten uzak kalmaya râzıy olmadı. Şehîdliğe kavuşmanın daha musta'cel bir hedef olduğunu son derece veciz ve bellî bir sözle ifade etti. Bu samimî arzusu da derhal kendisine ihsân edildi.

— Yâ Ebâ Mûsâ! Bizzât sen Rasûlullah (S) bunu söylerken işittin mi? diye sordu. Ebû Mûsâ :

— Evet, bizzât işittim deyince o zât arkadaşlarının yanına döndü ve: Sizlere selâm okuyorum dedi. Sonra kılıcının kılıfını kırıp attı. Sonra da kılıcıyla düşmana doğru yürüdü. Kılıcı ile vura vura nihâyet şehid düştü ⁶⁰.

١٤٧ — (١٧٧) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : جَاءَ نَاسٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا : أَنْ إِنَّمَا مَعَنَا رَجُلًا لَا يُعَلِّمُونَا الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ . فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ . يُقَالُ لَهُمُ الْقُرَّاءُ . فِيهِمْ خَالِي حَرَامٌ . يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . وَيَتَذَكَّرُونَ بِاللَّيْلِ يَتَعَلَّمُونَ . وَكَانُوا بِالنَّهَارِ يَحْمِشُونَ بِالنَّاءِ فَيَضُمُونَهُ فِي الْمَسْجِدِ . وَيَحْتَطِبُونَ فَيَبْعِرُونَهُ . وَيَشْتَرُونَ بِهِ الطَّعَامَ لِأَهْلِ الصُّفَةِ ، وَلِلْفُقَرَاءِ . فَبَعَثَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ . فَعَرَّضُوا لَهُمْ قَتْلَهُمْ . قَبْلَ أَنْ يَبْلُغُوا الْمَكَانَ . فَقَالُوا : اللَّهُمَّ ! بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا ؛ أَنَا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ . وَرَضِيتَ عَنَّا . قَالَ وَأَتَى رَجُلٌ حَرَامًا ، خَالَ أَنَسَ ، مِنْ خَلْفِهِ فَطَعَنَهُ بِرُمُحٍ حَتَّى أَقْبَضَهُ . فَقَالَ حَرَامٌ : قُرْتُ ، وَرَبَّ الْكُفَّةِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَنْعَابِهِ « إِنْ إِيْجَوَانَكُمْ قَدْ قُتِلُوا . وَإِنَّهُمْ قَالُوا : اللَّهُمَّ ! بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا ؛ أَنَا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ . وَرَضِيتَ عَنَّا . »

147 — (677) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Peygamber (S) e bir grub insan geldi de : Bizim maiyyetimizde bize Kur'ân ve Sünnet öğretecek adamlar gönder dediler. Peygamber de onlara Ensâr'dan yetmiş kişi gönderdi. Bunlara Kurrâ adı verilirdi. Onların arasında dayım Harâm ibn Milhân da vardı. Bunlar dâima Kur'ân okurlar, geceleri birbirlerine ders okurlar ve ilim öğrenirlerdi. Gündüzleri de su getirirler ve bu suyu mescide korlardı. (Bazan) odun toplarlar ve bunu satarlardı da bunun bedeli ile Suffe ahâlisi için ve fakirler için yiyecek satın alırlardı. İşte Peygamber bu muallimler topluluğunu o kabîlelere yolladı. Onlar da bu sahâbe topluluğuna karşı çıkıp daha gidecekleri yere varmadan evvel onları hâincesine öldürdüler. Bu Kurrâ topluluğu (kendilerini dört taraftan sarılmış görerek son nefese kadar çarpışıp ölmekten başka çare olmadığını görünce) niyâzı yüce Allâh'a yöneltib :

Yâ Rabb! (Peygamber'ine selâmımızı tebliğ edecek senden başkasını bulamıyoruz. Yâ Rabb! Selâmımızı sen tebliğ et. Yâ Rabb!) Bizim tara-

60. Hadisde gâzilerin, kılıçlarını düşmana karşı şâhâmetle kullanmaları, cennete girmelerine sebep olduğu en veciz ve en cem'iyetli bir üslûb ile ifâde edilmiştir. Böyle kısa fakat cem'iyetli sözlerle rivâyet ilmi istilâhında «cevâmiu'l-kelim» ta'bir edilir. Bu hadis de onlardandır. Dört kelime ile cihâda terettüb eden sevâb ve cihâda tergib en belîğ bir sûretde ihbâr ve ifâde edilmiştir.

fımızdan Peygamber'imize tebliğ et ki, biz sana kavuşduk, senden râzîy olduk, sen de bizden râzîy oldun, diye duâ ettiler.

Râvî bu feci' vak'anın ilk safhasını anlatarak der ki : Bir kimse Enes'in dayısı olan Harâm'a arka tarafından geldi ve ona bir mızrak sapladı. Öyle bir derecede ki sapladığı mızrağı göğsünden çıkartdı. Harâm ibn Milhân bu ölüm darbesini yer yemez (bedeninden fıskıran kana ellerini bulayıb başına yüzüne sürerek) : (ALLÂHU EKBER) Kâ'benin Rabbına yemin ederim ki ben kazandım! diye bağırmıştır.

Rasûlullah, (vak'a gününün gecesinde Cibrîl'in lisânı ile hâdiseden haberdar olmuş ve ertesi sabah hutbeye kalkıp Allâh'a hamdu senâ ettikten sonra) sahâbîlerine şöyle demiştir : «Kardeşleriniz müşriklerle karşılaşmış şehîd edilmişlerdir ve onlar şöyle demişlerdir : Ey Rabbımız! Bizim tarafımızdan Peygamber'imize tebliğ et ki, biz sana kavuşduk, senden râzîy olduk, sen de bizden râzîy oldun!»

١٤٨ - (١٩٠٣) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا سُلايْمَةُ بْنُ الْمُبِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ . قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : عَمِّي الَّذِي سُمِّيْتُ بِهِ لَمْ يَشْهَدْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَدْرًا . قَالَ : فَشَقَّ عَلَيْهِ . قَالَ : أَوَّلُ مَشْهَدٍ شَهِدَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَيْبَتُهُ عَنْهُ . وَإِنْ أَرَانِي اللَّهُ مَشْهَدًا ، فَيَا بَعْدُ ، مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، لَيَرَانِي اللَّهُ مَا أَصْنَعُ . قَالَ : فَهَابَ أَنْ يَقُولَ غَيْرَهَا . قَالَ : فَشَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ . قَالَ : فَاسْتَقْبَلَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ . فَقَالَ لَهُ أَنَسٌ : يَا أَبَا عَمْرٍو! أَيْنَ؟ فَقَالَ : وَاهَا لِرِيحِ الْجَنَّةِ . أَحَدُهُ دُونَ أَحَدٍ . قَالَ : فَقَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ . قَالَ : فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ بِضْعُ وَثَمَانُونَ . مِنْ يَتْنٍ ضَرْبَةٍ وَطَعْنَةٍ وَرَمِيَةٍ . قَالَ فَقَالَتْ أُخْتُهُ ، عَمَّتِي الرَّيِّسُ بِنْتُ النَّضْرِ : فَمَا عَرَفْتُ أُخِي إِلَّا بِثَنَانِهِ . وَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ : رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا [٢٣/الأحزاب/٢٣] قَالَ : فَكَانُوا يُرَوْنَ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَصْحَابِهِ .

148 — (1903) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : İsmimi almış olduğum amucam (Enes ibn Nadr), Rasûlullah (S) ile beraber Bedr'de hazır bulunamamıştı. Bu durum kendisine çok ağır gelmişti de : Ben Rasûlullah'ın hazır bulunmuş olduğu ilk şehîd olma yerinden uzakda bulundurulmuşdum. Eğer Allah bana bundan sonra Rasûlullah'ın maiyyetinde bir şehîd olma yeri daha gösterirse Allah benim ne yapacağımı muhakkak görecektir, demişti. Ve (bu kadarcık mübhem ve kısa söylemekle yetinmiş) daha başkasını söylemekden heybet duymuş (korkmuşdu). Nihâyet Uhud gününde Rasûlullah ile beraber hazır bulundu. Bir ara Sa'du'bnü Muâz kibleye yöneldi. Enes ibn Nadr ona hitâben : Yâ Ebâ Amr!

nereye? diye sordu da devamla : Vah şu güzelim cennet kokusuna! Onu Uhud'un önünde hissetmekteyim dedi. Müteâkiben müşriklerle kılâ etti, nihâyet şehîd düşdü. Enes ibn Mâlik der ki : Enes ibn Nadr'ın cesedinde kılıç darbesi, mızrak dürtmesi ve ok saplanması olmak üzere seksenden fazla yara bulundu. Onun kız kardeşi olan benim halam, er-Rubeyy' Bin-tu'n-Nadr : Ben kardeşimi ancak parmaklarından tanıyabildim demiştir. Ve şu âyet (bu gibiler hakkında) indi :

«Mu'minler içinde Allâh'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice er-ler var! İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu bekliyor). Onlar hiçbir sûretde (ahdlerini) değiştirmediler.» (el-Ahzâb : 23).

(۴۲) بَابُ مَنْ قَاتَلَ لِكُورِ كَلِمَةِ اللَّهِ هِيَ الْعِلْبَاءُ فَرَّوْهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

۱۴۹ — (۱۹۰۴) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْأَفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ؛ أَنَّ رَجُلًا أُعْرِيَا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَنْعِ . وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذَكِّرَ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ . فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ قَاتَلَ لِيَسْكُونَ كَلِمَةَ اللَّهِ أَعْلَى فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » .

(42) «HER KİM ALLÂH'IN KELİMESİ EN YÜKSEK OLSUN DİYE SAVAŞ YAPARSA İŞTE ONUNKİ ALLAH YOLUNDADIR» BÂBİ

149 — (1904) : Amr ibn Murre dedi ki : Ben Ebû Vâil'den işittim şöyle dedi : Bize Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle tahdîs etti : Bedevî bir kimse Peygamber'e geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Bir kısım insan ganimet malı için muhârebe eder, bir kısım kimse halk arasında anılmak için muhârebe eder, bir kısım insan da yiğitlikdeki mevkii (derecesi) görülsün diye muhârebe eder. Şu halde Allah yolunda cihâd eden kimdir? diye sordu. Rasûlullah (S) :

— Kim Allâh'ın kelimesi en yüksek olsun diye cihâd ederse o mu-câhidin cihâdı Allah yolundadır buyurdu.

١٥٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً ، وَيُقَاتِلُ حِمَّةً ، وَيُقَاتِلُ رِبَاءً ، أَى ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ قَاتَلَ لِتَسْكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعَمَلُ ، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! الرَّجُلُ يُقَاتِلُ مِنَّا شَجَاعَةً . فَذَكَرَ مِثْلَهُ .

150 — () : Ebû Mûsâ (R) dedi ki: Rasûlullah'a, yiğitlik için mukatele edenden, hamîyyet için (yani kendisi ile ilgili husûsları himâye için) mukatele edenden ve gösteriş için mukatele edenden, bunların hangisi Allah yolundadır? diye soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Her kim Allâh'ın kelimesi en yüksek olsun diye mukatele ederse işte o Allah yolundadır» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Ebû Mûsâ'nın: Biz Rasûlullah'a gelib: Yâ Rasûlallah! Bizden kimi insan şecâat ediyor dedi diyerek tahdîs etti ve yukarıki hadîsin benzerini zikretti.

١٥١ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْقِتَالِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ فَقَالَ . الرَّجُلُ يُقَاتِلُ غَضَبًا وَيُقَاتِلُ حِمَّةً . قَالَ : فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهِ . وَمَا رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهِ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ قَاتِمًا . فَقَالَ « مَنْ قَاتَلَ لِتَسْكُونَ كَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعَمَلُ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » .

151 — () : Ebû Mûsâ'l-Eş'arî (R) den (şöyle demiştir) : Bir kimse Rasûlullah'a, Aziz ve Celil olan Allah yolunda kâtâlden sordu. Bir kısım insan öfkesine kapılarak, kimisi de ârından dolayı kâtâl ediyor (buna ne dersin?) dedi. Rasûlullah (S) soran kimseye doğru başını kaldırdı — râvî der ki: Başını ona doğru kaldırması; sırf soran ayakda olduğundan dolayı idi — ve: «Her kim KELİMETU'LLAH (yani tevhîd kelimesi) daha yüksek olsun diye kâtâl ederse onunkisi Allah yolundadır» buyurdu ⁶¹

61. Fİ SERİL'İLLÂH (= Allah yolunda) ta'bîrinin bir ma'nâsı şöyle ifâde edilmiştir: «Her milletin kendisine mütemâdî ilhâm kaynağı olan mefkûreleri (idealleri) vardır. Bir millet bunlara ne kadar derinden derine inanırsa onları tabakkuk ettirmek gayreti de o kadar büyük olur... Hayâtın İslâmî anlayışı Allah'ın birliğine ve arz üzerinde in-

(۴۳) باب من قاتل للرباء والسمعة استحق النار

۱۵۲ - (۱۹۰۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يُونُسَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ . قَالَ : تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَقَالَ لَهُ نَائِلُ أَهْلِ الشَّامِ : أَيُّهَا الشَّيْخُ ! حَدَّثْنَا حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : نَعَمْ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنْ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ ، رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتُ فِيهَا ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلَئِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِي . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى اتَّى فِي النَّارِ . وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ . فَأُتِيَ بِهِ . فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتُ فِيهَا ؟ قَالَ : تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلَئِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ . وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ قَارِئٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى اتَّى فِي النَّارِ . وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْأَمْوَالِ كُلِّهَا . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتُ فِيهَا ؟ قَالَ : مَا تَرَكَتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُتْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَتَفَقْتُ فِيهَا لَكَ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلَئِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ . ثُمَّ اتَّى فِي النَّارِ . »

(...) وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا الْحُجَّاجُ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يُونُسَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ . قَالَ : تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَقَالَ لَهُ نَائِلُ الشَّامِيِّ . وَاقْتَصَرَ الْحَدِيثَ بِثَلَاثِ حَدِيثِ خَالِدِ بْنِ الْحَارِثِ .

(43) «HER KİM GÖRÜLSÜN VE İŞİDİLSİN KASDIYLA MUKATELE EDERSE CEHENNEME HAK KAZANIR» BÂBİ

152 — (1905) : Suleyman ibn Yesâr şöyle dedi : Halk Ebû

sanım vekâletine dayanır. Bu, ırk, renk ve memleket farkı gözetilmeden bütün mu'minlerin musâvî olmasını icab ettirir. İşte bu, Allahsızlığı ve uluhiyyetde Allah'a ortak koşmayı kökünden kazımak vazifesidir ki İslâmî edebiyatda Allah yolunda (fi sebîlillâh) şeklinde ifade edilmiştir. Ve biz de onu mefkûre uğrunda harbatnek şeklinde terceme ettik...» (M. Hamîdullah, İslâm'da Devlet İdâresi, s. 135-136).

Hureyre (R) den dağıldılar. Bunun üzerine Şâm ehlinin Nâtil'i ⁶² Ebû Hureyre'ye :

— Ey şeyh! Bize Rasûlullah (S) dan işitmiş olduğun bir hadis söyle dedi. Ebû Hureyre :

— Evet, Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kıyâmet gününde aleyhinde ilk önce hükm olunacak insanlar şunlardır :

a. Şehîd olmuş kimsedir. O, huzûra getirilir de Allah ona olan ni'metlerini anlatır. O da mazhar olduğu bütün ni'metleri tanır. Kendisine:

— Bu ni'metlere karşı sen ne amel işledin? diye sorar. O kul :

— Senin yolunda cihâd ettim, nihâyet şehîd edildim der. Allah :

— Sen yalan söyledin! Bilâkis sen cür'etlidir denilmek için mukatele ettin de hakkında öyle denilmiştir buyurur. Sonra emir verilir de bu kimse yüzü üzerinde sürüklenir, nihâyet cehenneme atılır.

b. Sonra muhâkemesi görülecek bir diğer insan da ilim öğrenmiş, öğrendiğini başkasına öğretmiş ve Kur'ân okumuş olan kimsedir. O da getirilir. Allah ona da kendisine olan ni'metlerini anlatır. Bu da ni'metleri tanıyıp i'tirâf eder. Allah ona da :

— Bunca ni'metlere karşı sen ne amel yaptın? diye sorar. O kul :

— İlim öğrendim, onu başkalarına da öğrettim ve senin rızân için Kur'ân da okudum der. Allah ona da :

— Sen yalan söyledin! Bilâkis sen âlim denilmek için ilim öğrendin, «o, okuyucudur» denilmek için Kur'ân okudun da hakîkten senin hakkında bunlar söylendi der. Sonra emir verilir de o kul yüzü üzerinde sürüklenerek cehenneme atılır.

c. Sonra muhâkemesi görülecek kimse Allah'ın kendisine ni'metleri bollattığı ve her çeşit maldan ihsân eylediği kimsedir. Bu da getirilir ve Allah ona da ni'metlerini hatırlatır, o da bu ni'metleri hatırlayıp i'tiraf eder. Allah ona da :

— Bu ni'metler içinde ne amel işledin? diye sorar. O kul :

— Hakkında infak edilmesini istediğin hiçbir yol bırakmadım da bütün bu yollarda senin rızân için infak eyledim der. Allah :

— Yalan söyledin! Bilâkis sen bu infak ve sarfları, «O, cömert bir kimsedir» denilmek için yaptın da hakkında böyle denilmiştir buyurur. Sonra emir buyurulur da o kimse yüzü üzerine sürüklenir, sonra da cehenneme atılır ⁶³.

62. Bu zât Filistin ahâlisinden Nâtil ibn Kays el-Huzâmî eş-Şâmî'dir, tâbiidir. Babası sahâbî idi. Bu Nâtil, kavminin büyüğü bulunuyordu. İsmi'nin türediği *netl* ve *netûl* masdarları da ileriye geçmek ve ileriye çekmek ma'nâsında olduğundan ismi ile durumu arasında gerçek bir münâsebet de vardır.

63. Riyâ, lugatda üzerinde olduğu şeyin hilâfını ızhâr etmektir ve ru'yetden türemiştir. Örfde ise *riyâ*, âhîret ameli ile dünyâ menfaatını irâde etmektir.

Peygamber'in, gâzi, âlim ve cömert kişiler hakkındaki ve onların bu işleri Allah'ın

() : Buradaki râvî de, Suleyman ibn Yesâr'ın : Halk Ebû Hureyre'nin yanından kalkıp açıldılar, bu sırada Nâtıl eş-Şâmî şöyle dedi diyerek nakletti ve hadîsin tamâmını Hâlid ibn Hâris'in yukarıki hadîsi gibi rivâyet etti.

(٤٤) باب ياء فمر نواب من غزا فقم ومن لم يقم

١٥٣ - (١٩٠٦) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ، أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا حَيَّوَةُ ابْنُ شُرَيْحٍ عَنْ أَبِي هَانِئٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبَلِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ غَازِيَةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُصِيبُونَ الْغَنِيمَةَ ، إِلَّا تَجَلَّوْا ثُلَاثَى أَجْرِهِمْ مِنَ الْآخِرَةِ . وَيَسْقَى لَهُمُ الثَّلَاثُ . وَإِنْ لَمْ يُصِيبُوا غَنِيمَةً تَمَّ لَهُمْ أَجْرُهُمْ » .

(44) GAZÂYA GİDİB DE GANİMET ALAN VE ALMAYAN KİMSELERİN SEVÂB MİKDÂRINI BEYÂN BÂBİ

153 — (1906) : Abdullah ibn Amr (R) dan, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Allah yolunda gazâya giden bir ordu birliği ferdleri ganîmete nâil olurlarsa âhiret ecirlerinin üçde ikisini acele ile dünyâda almış ve kendilerine üçde bir ecir kalmış olur. Eğer ganîmet elde edememişlerse onların ecirleri (âhiretde) kendilerine tam verilir».

١٥٤ - (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ . حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبَلِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فَتَنَمُّ وَتَسْلَمُ إِلَّا كَانُوا قَدْ تَجَلَّوْا ثُلَاثَى أَجْوَرِهِمْ . وَمَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَحْقُقُ وَتَصَابُ إِلَّا تَمَّ أَجْوَرُهُمْ » .

154 — () : Abdullah ibn Amr (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Gazâya giden bir kıt'a yahut bir müfreze ferdleri ganîmet alır ve (zarar görmeyib) selâmetde kalırlarsa, ecirlerinin üçde iki-

rızâsından başka gâyeler için yapmaları üzerine cezâlanmaları ve nihâyet cehennemâ atılmaları hakkındaki sözleri, riyâ ve sum'anın yani gösteriş ve işidilmek için iş yapmanın harâmıgının ağırlığı, azâbının çetinliği ve bütün amel ve hareketlerde ihlâsın vucûbu ve buna teşvîk olunmak lâzım geldiği husûslarına delîldir. Nitekim yüce Allah :

«Halbuki onlar Allah'a, onun dinine ihlâs (ve samûmiyet) erbâbı muvâhidler olarak ibâdet etmelerinden, namaza dosdoğru kılmalardan zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmamışlardı. En doğru dîn de bu idi» (el-Beyyine : 5) buyurmuşdur.

Cihâdm faziletine dâir umûmî olarak gelen müjdeli hadîslerin de ancak hâlisane Allah rızâsını dileyenler için olduğu; âlimleri öven ve hayr yoluna infak edenleri öven bütün hadîsler dahi bu işlerin sırf Allah için yapılmış olmalarına hamledilmiştir.

sini muhakkak dünyâda almış olurlar. Ganîmet alamıyan ve isâbet alıb zarar gören bir ordu birliği, yahut bir muhârebe müfrezesi de muhakkak ecrini tam alacaktır» 64.

(۴۵) باب قول صلى الله عليه وسلم « إنما الأعمال بالنية » وأنه يرغل فيه الغزو وغيره من الأعمال

۱۵۵ — (۱۹۰۷) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ

ابن إبراهيم ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ .

وَلَا نَمَّا لِأَمْرٍ مَا نَوَى . فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، فَهَاجَرَتْهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ . وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا ، فَهَاجَرَتْهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ . »

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ الْقَتَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ

ابن زَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي الثَّقَفِيَّ) . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ .

أَخْبَرَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْذِرٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ (يَعْنِي

ابن غِيَاثٍ) وَزَيْدُ بْنُ هَارُونَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ . ح وَحَدَّثَنَا

ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِإِسْنَادٍ مَالِكٍ ؛ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ .

وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى الْمِنْبَرِ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

(45) PEYGAMBER (S) İN: «AMELLER ANCAK NİYETLE
(MU'TEBER) DİR» SÖZÜ İLE CİHÂD VE DİĞER
AMELLERİN DE BUNA DAHİL BULUNDUĞU BÂBİ

155 — (1907) : Umer İbnu'l-Hattâb (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ameller (in kıymeti) ancak niyete göredir. Bir kimse niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur. Artık herkimin hicreti Allâh'a ve Rasûlüne yönelmiş ise, onun hicreti Allâh'a ve Rasûlünedir. Her kim de nâil olacağı bir dünyâ veya evleneceği bir kadından dolayı

64. Hadisin ma'nâsı şudur : Gâziler selâmetle geldiler ve ganîmet aldılarsa onların ecirleri, selâmetle gelmiyen yahut selâmetle gelib de ganîmet almıyanların ecrinden daha azdır. Ganîmet, onların gazâ ücretlerinden bir cüz'ün mukabilidir. Bu onlara hâsıl olunca, gazâ karşılığı olan ücretlerinin üçde ikisini dünyâda almış olurlar ve bu ganîmet ecr cümlesinden olur.

hicret etmişse, onun hicreti de (Allâh'ın ve Rasûlünün rızâsına değil) hicretine sebep olan şeyedir»⁶⁵.

() : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, Mâlik'in isnâdı ve hadîsinin ma'nâsı ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Sufyân'ın hadîsinde : Umer İbn Hattâb'dan işittim, minber üzerinde Peygamber'den haber veriyordu tarzındadır.

(٤٦) باب استحباب طلب الشهادة في سبيل الله تعالى

١٥٦ — (١٩٠٨) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا ، أُعْطِيَهَا ، وَلَوْ لَمْ تُصِبه » .

(46) ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMAK İSTEMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

156 — (1908) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sâdık olarak şehîd olmak isteyene, kendisine bir musîbet isâbet etmese de şehîdlik verilir» buyurdu.

١٥٧ — (١٩٠٩) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لِحَرَمَلَةَ) (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ حَرَمَلَةُ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ) . حَدَّثَنِي أَبُو شَرِيحٍ : أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ ابْنِ حُنَيْفٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ ، بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ » وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو الطَّاهِرِ فِي حَدِيثِهِ « بِصِدْقٍ » .

157 — (1909) : Ebû Şureyh tahdîs etti ki, kendisine de Sehl ibn Ebî Umâme ibn Sehl ibn Huneyf tahdîs etti. O da babası Ebû Umâme'den, o da dedesi Sehl ibn Huneyf'den : Peygamber (S) şöyle buyur-

65. Muslimanlar bu hadîsin mevkiinin azâmeti, fâidelerinin çokluğu ve sıhhatı üzerinde ittifak etmişlerdir. Şâfil ve diğerleri : Bu, İslâm'ın üçde biridir dediler. Ve yine Şâfil : Bu hadîs fukuhdan yetmiş bâba dâhil olur dedi. Diğerleri : Bu hadîs, İslâm'ın dörtde biridir dediler...

Arab dili ve usûl ehlinden âlimler toplulukları şöyle dediler : İsnemâ lafzı hasır için konulmuştur. Zikredileni tesbît eder, ondan başkalarını nefy eder. Bu hadîsin takdîri şudur : Ameller niyet olduğu zaman hisaba alınır. Niyetsiz oldukları zaman hisâba alınmazlar... (Nevevî)

Niyet, yapılacak fiilin icadında ancak Allah'a tâat ve yaklaşıma kasdetmek demek olan irâdî bâdisedir. Azm, fiilden önce, kasd, fiile mukarın olduğu gibi niyyet de, niyyet edilen şeye ilim ile beraber fiile mukarın olur. Hem ilim hem irâdeyi ihtivâ eden bu guur tam rûh ve kalbin bir işidir.

muşdur : «Her kim Allah'dan doğrulukla şehid olmayı isterse. o şahıs döşeği üzerinde ölse bile Allah onu şehidler menzillerine ulaştırır».

Râvî Ebû Tâhir kendi hadisinde «doğrulukla» kaydını zikretmemiştir.

(٤٧) باب ذم من مات ولم يغز، ولم يحدث نفسه بالغزو

١٥٨ - (١٩١٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ الْأَنْطَاكِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ وَهَيْبِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُسَكِّدِ ، عَنْ سُئْيٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِقَاقٍ » . قَالَ ابْنُ سَهْمٍ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ : فَتَرَى أَنَّ ذَلِكَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(47) GAZÂ ETMEDİĞİ VE KENDİ KENDİNE DE GAZÂ ETMEĞİ
(ARZU EDİB) KONUŞMADIĞI HALDE ÖLEN KİMSEYİ
KÖTÜLEME BÂBİ

158 — (1910) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Gazâ etmeden ve kendi kendine de gazâ etmeği (arzulayıb) konuşmadan ölen kimse, munâfıklıktan bir şu'be üzerine ölmüş olur.

Hadisin râvîsi Antakya'lı Muhammed ibn Abdirrahman ibn Sehm dedi ki : Abdullah ibn Mubârek : Bunun Rasûlullah zamanında olduğunu zannediyoruz dedi.

(٤٨) باب ثواب من مبه عن الغزو مرضى أو عذر آخر

١٥٩ - (١٩١١) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ . فَقَالَ « إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سِيرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا ، إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ . حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى ! أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . كُلُّهُمُ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَكَيْعٍ « إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ » .

(48) KENDİSİNİ GAZÂ ETMEKDEN, HASTALIK YAHUT DİĞER BİR
ÖZR HABSETMİŞ OLAN KİMSENİN SEVÂBİ BÂBİ

159 — (1911) : Câbir (R) dedi ki : Biz bir gazâda Peygamber ile beraber idik. Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Medîne'de öyle erler

vardır ki yürüdüğünüz her bir yolda ve kat ettiğiniz her bir vâdide onlar muhakkak sizinle beraber (sayılmakta) dırlar. Onları (seferde bulunmakdan) hastalık hapsedib alı koymuştur»⁶⁶.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki Vekî'in hadisinde, «ancak onlar ecirde size ortak olmuşlardır» ifâdesi vardır.

(٤٩) باب فضل الغزو في البحر

١٦٠ - (١٩١٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ فَتُطْعِمُهُ. وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْتَ عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ. فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فَاطْعَمَتْهُ. ثُمَّ جَلَسَتْ تَقْلِي رَأْسَهُ. فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ. قَالَتْ: فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَى غَزَاةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. يَرَكِبُونَ ثَبِيجَ هَذَا الْبَحْرِ. مُلُوكًا عَلَى الْأَسِيرَةِ. أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِيرَةِ». (بَشْكُ أَتْمَا قَالَ) قَالَتْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. فَدَعَا لَهَا. ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ. ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ. قَالَتْ فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: «نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَى غَزَاةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» كَمَا قَالَ فِي الْأَوَّلَى. قَالَتْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. قَالَ: «أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ». فَرَكِبَتْ أُمُّ حَرَامٍ بِنْتُ مِلْحَانَ الْبَحْرَ فِي زَمَنِ مُعَاوِيَةَ. فَصُرِعَتْ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ. فَهَلَكَتْ.

(49) DENİZDE ĞAZÂ ETMENİN FAZİLETİ BÂBİ

160 — (1912) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edip dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İshâk ibn Abdillâh ibn Ebî Talha'dan, o da Enes ibn Mâlik (R) den; (Şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Milhân kızı Ummu Harâm'ın ziyaretine gelirdi de o da kendisine yemek ikrâm ederdi.

66. Buhârî'deki şu hadis ma'ziretlerin mu'teber olduğu ve ma'ziretlilerin cihâd sevâbına iştirakları husûsunu açık olarak ifâde ediyor:

Enes (R) den: Peygamber (S) bir gazâda idi: «Arkamızda Medîne'de bir takım erler cemâati var ki biz bir dağ yolunda, bir vâdi içinde her yürüyüşümüzde, muhakkak Medîne'deki o erler de yürüyüş (ecrin) de bizimle beraberdirler. Onları burada bulunmakdan özer men etmiştir» buyurdu (Buhârî, cihâd, bâbu men habesehu'l-uzru ani'l-ğazvi, IV, 85 •54).

O sırada Ummu Harâm, Ubâde ibn Sâmit'in nikâhında idi. Yine bir gün Rasûlullah Ummu Harâm'ın yanına girdi. Sonra Ummu Harâm oturdu ve Rasûlullah'ın başını tarayıp temizledi. Mutaâkiben Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ummu Harâm dedi ki; ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni ne güldürüyor? diye sordum. O da :

— Ru'yâmda bana ummetimden bir kısmı şu deniz üstünde hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi — yahut tahtlarına kurulmuş hükümdarlar gibi — binerek Allah yolunda deniz harbine gider halde gösterildi de ona gülüyorum buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediniz diye ricâ ettim. Rasûlullah da benim için duâ etti. Sonra Rasûlullah başını yastığa koyarak bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Yine ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum. Rasûlullah bu defa da önce dediği gibi :

— Ummetimden bir kısım mücâhidlerin Allah yolunda gazâyâ gittikleri bana gösterildi dedi. Ummu Harâm der ki, ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni o gazilerden kılması için Allah'a dua ediver dedim. Rasûlullah :

— Hayır, sen birincilerdensin buyurdu.

(Enes ibn Mâlik der ki :) Ummu Harâm bintu Milhân, Muâviye ibn Ebî Süfyân'ın (Şâm vâlîliği) zamanında ve onun kumandasında tertîb edilen deniz gazâsına iştirak ederek deniz vasıtasına bindi. Fakat denizden (Kıbrıs Adası'na) çıktığı sırada Ummu Harâm, bindirildiği hayvandan düştü ve gazâ yolunda şehîd oldu ⁶⁷.

67. Bu deniz seferi Hz. Usman'm halifeliği zamanında hicretin 28. yılında vukû' bulmuşdu. Kıbrıs'ın fethi ile neticelenen bu sefer muslimanların ilk deniz gazâsı olduğu için sahâbîlerin yaşlıları da iştirak etmişlerdi.

Akabe bey'atında bulunan ve Hazreçlilerin nakibliğini kazanan Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Peygamber'in vefâtından sonra Şam'a gönderilen ilim hey'eti içinde bulunmuş ve Hıms da ikamet etmişdi. Kıbrıs seferi açılınca Ubâde, zevcesi Ummu Harâm ile birlikte Akdeniz sahilindeki Trablusşam'a gelmişler ve bu sefere katılmışlardı. Bu sefere Muâviye'nin karısı ve Karaza'nın kızı Fâbite de iştirak etmiştir (Umdetu'l-Kaari, VI, 616). Ummu Harâm'a Kıbrıs'da binmesi için bir katır getirilmişdi. Yağlı Ummu Harâm'ı, bindiği bu hırçın hayvan üstünden atarak baş üstüne düşmesine ve boynu kırılarak ölmesine sebep olmuşdur.

İslâm Tarihinde nâmı ebedileşen bu muhterem kadın, Peygamber'in haber verdiği gibi ilk deniz gazâsı yolunda vefat etmiş ve şehîdler kafilesine katılmışdır. Hişâm ibn Ammâr, Ummu Haram'm kabrini gördüğünü ve Ada'nın sahilinde bulunduğunu bildir-mişdir. Aynî de : Ummu Harâm'm kabri Kıbrıs'dadır. Halk tarafından ziyaret edilir ve halk arasında sâliha bir kadın kabri diye anılır... der.

Kabir bilâhare türbe haline getirilmiş olup hâlen mahfûzdur ve ziyaret edilmektedir.

١٦١ - (...) حَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا نَحْمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أُمِّ حَرَامٍ ، وَهِيَ خَالَةُ أَنَسٍ . قَالَتْ : أَنَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا . فَقَالَ عِنْدَنَا . فَاسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ . فَقُلْتُ : مَا يَضْحَكُكَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بَابِي أَنْتَ وَأُمِّي ! قَالَ : « أَرَيْتُ قَوْمًا مِنْ أُمَّتِي يَزْكَبُونَ ظَهَرَ الْبَحْرِ . كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِيرَةِ » . فَقُلْتُ : ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَحْمِلَنِي مِنْهُمْ . قَالَ : « فَإِنَّكَ مِنْهُمْ » . قَالَتْ : ثُمَّ نَامَ فَاسْتَيْقَظَ أَيْضًا وَهُوَ يَضْحَكُ . فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ بِمِثْلِ مَقَالَتِهِ . فَقُلْتُ : ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَحْمِلَنِي مِنْهُمْ . قَالَ : « أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ » .

قَالَ : فَتَرَوُجَهَا عِبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ ، بَعْدُ . فَفَزَا فِي الْبَحْرِ فَحَمَلَهَا مَعَهُ . فَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ قُرْبَتُهَا بِأَمَّا بَعْلَةً . فَرَكِبَتْهَا . فَصَرَ عَنْهَا . فَأَنْدَقَتْ عَنْقُهَا .

161 - () : Enes ibn Mâlik, teyzesi Ummu Harâm'dan; Ummu Harâm (R) şöyle dedi: Bir gün Peyğamber (S) bize geldi ve bizim yanımızda kuşluk uykusu uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ben :
— Anam babam sana fedâ olsun! Seni güldüren nedir? Yâ Rasûlallah diye sordum. Rasûlullah :

— Bana ru'yamda ummetimden bir cemaâtın serîrleri üzerine kurulmuş hükümdarlar gibi deniz vasıtalarına binib cihâd seferine gittikleri gösterildi dedi. Ben de :

— Beni o mücâhidlerden kılması için Allah'a duâ ediver diye rica ettim.

— Sen onlardansın buyurdu. Sonra Rasûlullah tekrar uyudu ve gülümsiyerek uyandı. Ben kendisinden bunun sebebini sordum. Bana ilk sözleri gibi söyledi. Ben yine :

— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ et dedim. Rasûlullah :

— Sen evvelkilerdensin buyurdu ⁶⁸.

68. Ummu Harâm'ın şu rivayeti ikinci sefer hakkında daha açık bilgiler vermektedir :

— Ummu Harâm (R), Peyğamber (S) den işitmiştir : Peyğamber :

— Ummetimden denizde gaza eden ilk muhâribler cennete girmeyi hak etmişlerdir buyuruyordu. Ummu Harâm der ki, ben :

— Yâ Rasûlallah! Ben onların içinde miyim? diye sordu. Rasûlullah :

— Sen onların arasındasın buyurdu. Ummu Harâm devamla dedi ki : Bundan sonra Peyğamber :

— Ummetimin Kayser'in şehrine gaza eden ilk ordu fertleri için de mağfiret olunmak vardır, buyurdu. Ben de :

— Ben bunların içinde miyim? Yâ Rasûlallah! diye sordum. Rasûlullah :

— Hayır diye cevap verdi (Buhârî, Cihâd ve Siyer, bâbu mâ kiyle fi kitâli'r-Rûm, IV, 114 ,135.).

Bu hadîsde İslâm ordusunun hareketi bildirilen Kayser şehri ile maksadın Bizans'ın

Enes ibn Mâlik dedi ki : Ubâdu'bnu's-Sâmit, Ummu Harâm ile evlenmişdi. Bir müddet geçdikden sonra Ubâde deniz gâzâsına çıktı ve hanımı Ummu Harâm'ı da beraberinde götürdü. Nihayet karaya geldiği zaman Ummu Harâm'a bir katır yaklaştırıldı ve kendisi katıra bindi. Mutaâkiben katır Ummu Harâm'ı yere çarpdı ve bu düşmeden boynu kırıldı.

١٦٢ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمَهَاجِرِ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَا : أَخْبَرَنَا الْإِثُّ عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ ابْنِ حَبَّانَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : نَأَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّي . ثُمَّ اسْتَقِظَ يَتَبَسَّمُ . قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا أَضْحَكَكَ ؟ قَالَ « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ . يَرَكِبُونَ ظَهْرَ هَذَا الْبَحْرِ الْأَخْضَرِ » ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقَتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ابْنَةَ مِلْحَانَ ، خَالَه أَنَسٌ . فَوَضَعَ رَأْسَهُ عِنْدَهَا . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ .

162 — () : Enes ibn Mâlik, teyzesi olan Milhan kızı Ummu Harâm (R) dan; Ummu Harâm şöyle demişdir : Bir gün Rasûlullah (S) bana yakın bir yerde uyudu. Sonra tebessüm ederek uyandı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni ne güldürdü? diye sordum. Rasûlullah :

— Ru'yâmda bana ummetimden bir kısım insanlar şu gök deniz üzerinde gemilere binib giderlerken arz olundular dedi. Râvî bundan sonra (161 rakamı ile geçen) Hammâd ibn Zeyd hadîsi tarzında zikretti.

() : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'den işiderek onun : Rasûlullah, Enes'in teyzesi olan Milhan kızına geldi ve onun yanında başını yastığa koydu... diye naklettiği hadîsin tamâmını rivâyet etti. Bu hadîs de Ishâk ibn Ebî Talha'nın (160 rakamıyla geçen) ve Muhammed ibn Yahyâ ibn Habbân'ın (161 rakamıyla geçen) hadîsleri ma'nâsındadır.

merkezi olan Kostantîniyye olduğu bütün hadîs şârihleri tarafından beyan edilmiştir. Bu sefer de hicretin 50-52. yılları arasında ve Yezid ibn Muâviye'nin yahud diğer rivayete göre Sufyân ibn Avn'ın kumandasında vukû' bulmuşdu. Kostantîniyye seferine iştirak eden askerîin Peygamber tarafından övülmesinden dolayı bu sefere Ibn Umer, İbn Abbâs, İbn Zubeyr, Ebû Eyyûb Ensârî gibi bir çok sahâbiler katılmışdı. Hatta Ebû Eyyûb Ensârî'nin vefatı İstanbul sûru yakınında vukû' bulduğu için oraya defn olunmuşdur. Rûmlar Ebû Eyyûb'un kabrine hürmet ede gelmişlerdir (Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd'in hal tercemesi ve bu vak'a ile ilgili tarihî bilgiler için : Endelûslü İbni Abdi Rabbih (328), el-İkdu'l-Ferîd II, 327; İbnu'l-Cevzi (597), el-Muntazam; bunlardan naklen : Ahmed Naim Bey, Tecrid Ter. I, 114-117).

(50) باب فضل الرباط في سبيل الله عز وجل

١٦٣ - (١٩١٣) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ . حَدَّثَنَا لَيْثُ (بَعْنَى ابْنِ سَعْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السَّمِطِ ، عَنْ سَلْمَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « رِبَاطٌ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ . وَإِنْ مَاتَ ، جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ ، وَأُجِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ ، وَأُمِنَ الْفِتَانُ »

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شَرِيحٍ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السَّمِطِ ، عَنْ سَلْمَانَ الْخَيْرِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى .

(50) AZİZ VE CELİL OLAN ALLAH YOLUNDA HUDÜD MUHÂFAZASINA BAĞLI KALIB NEVBET BEKLEMENİN FAZİLETİ BÂBİ⁶⁹

69. Ribât, kendisi ile bir nesne bağlanacak şey, yani bağ, bir işe müdâvemet eylemek ve hâssaten düşman ağzında olan hudûd ve geçiş muhâfazasına mülâzemet edib bağlı kalmak ma'nâlarına gelir (Kamus Ter. III, 55).

Ribâtın diğer aslî ma'nâsı, Allah yoluna bağlı bulunmaktır. Bu esâsen ribâtü'l-hayl yani at bağlamakdan alınmıştır ki düşmana karşı atını bağlayıp tarassud ve intizar etmek demektir. Sonra İslâm hudûdlarından birinde bekliyenlere gerek süvârî gerek pi-yâde olsun umûmiyetle murâbıt ismi verilmiştir. Fakihler istilâhında murâbıt, hudûd-lardan birine bir müddet beklemek için gidendir. Ehl ve iyâli ile beraber orada ikamet ve maişetini kazanarak yaşayan hudûd sâkinlerine murâbıt denilmez. Zamanımız istilâ-hına göre murâbıt, ALLAH YOLUNDA silâh altında bulunan, kışla ve karakollarda du-ran ve nevbet bekliyen askerler demek olur (Hak Dini, II, 1265).

Vatanı düşman baskılarından korumak için asker olmanın, hudûd muhâfızlığı yapmanın, nevbet beklemenin sabah ve akşam ta'lîmlerinin fazîletini gösteren hadisler pek çoktur. Hayâtının büyük kısmı askeri hareketlerle geçen ulu Peygamberi'n ve sa-hâbilerinin hayâtı bu fazîletin en ölümsüz örneği ve delîlidir. Bu husûsda bir hadis meâlî :

Sehl ibn Sa'd (R) dan; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir gün Allah yolunda hudûd muhâfazasına bağlı kalıp nevbet beklemek (sevâbı), dünyâdan ve dünyâ üstün-deki her şeyden hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennetden işgâl ettiği az bir yer de dünyâdan ve dünyâ üstündeki her şeyden hayırlıdır. Şüphesiz birinizin akşamlayın herhangi bir zamanda yürüyüşü ki kul bu yolu Allah yolunda yürür, yahut sabahlayın (yine bu niyetle) yürüyüşü de dünyâdan ve dünyâ üstündeki her şeyden hayırlıdır» (Buhârî, cihâd ve siyer, bâbu fadli ribâti yevmin fi sebîli'llâh... IV, 102 «105»).

Ribât emrini ihtiva eden âyetlerden ikisi şunlardır :

«Ey o bütün iymân edenler! Sabredin ve sabr yarışında düşmanlarınızı geçin. Cihâd için hâzır ve râbitalı bulunun ve Allah'a korunun ki felâk bulasınız» (Âlu İmân : 200).

«Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlayıp beslenen atlar hazırlayın ki bu hazırlanma ile Allah'ın ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilmeyib de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, ecir size eksiksiz ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız» (el-Enfal : 60).

163 — (1913) : Selmân (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Bir gün ve bir gece hudûd ve vatan muhâfazasına bağlı kalıp nevbet beklemek bir ay oruc tutub (nâfile) nafile) namaz kılmaktan daha hayırlıdır. Ve eğer bu vatan muhâfazasına bağlı asker murâbıt olarak yani nevbet beklerken vefat ederse, işleye geldiği sâlih ameli yine üzerine cereyan eder, rızkı da üzerine gönderilir durur⁷⁰ ve fettândan emîn olur».

() : Buradaki râvîler de Şurahbîl İbnu's-Semt'den, o da Selmânu'l-Hayr'dan, o da Rasûlullah'dan, Leys'in, Eyyûb ibn Mûsâ'dan rivâyet ettiği yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(51) بَابُ بَيَانِ الشَّهَادَةِ

١٦٤ — (١٩١٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «يَنْمَارِجُلُ» ، يَمْشِي بِطَرِيقٍ ، وَجَدَ غُصْنًا شَوْكًا عَلَى الطَّرِيقِ . فَأَخْرَعَهُ . فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ . فَغَرَّرَ لَهُ . « . وَقَالَ «الشَّهَادَةُ خَمْسَةٌ : الْمَطْمُونُ ، وَالْمَبْطُونُ ، وَالْفَرَقُ ، وَصَاحِبُ الْمَذْمُومِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

(51) ŞEHİD NEV'İLERİNİ BEYÂN BÂBİ

164 — (1914) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir); Ra-sûlullah (S) buyurdu ki : «(Vaktiyle) biri yolda giderken yol üstünde bir diken dalı buldu. Onu alıp yoldan dışarıya attı. Yüce Allah da onun bu amelini hüsnü kabûl buyurub günahlarını mağfiret etti». Sonra Rasûlul-lah şöyle buyurdu : «Şehîdler beşdir : Tâûndan ölen, karın hastalığından vefat eden, suda boğulan, yıkık altında kalıp ölen, bir de Aziz ve Celîl Allah yolunda şehîd olan yani öldürülen»⁷¹.

70. Hadisin bu fıkrasına yani şehîdlerin Rabları katında diri olup rızıklandırıldıklarını şu âyetler de tasrih etmektedir : el-Bakara : 154; Âlu İmrân : 169-170; el-Hacc : 58.

Gazâda Allah yolunda nevbetçilik hakkında : Buhârî, cihâd..., bâbu'l-harâse... IV, 100 .99.

71. Şehîd, burada maktûl ma'nâsıdır ki, hakîki ma'nâsınca şehîd işte budur. Bundan ev-velki dördüne mecâzen şehîd denilmiştir. Onlar Allah katında şehîdlik mertebesine hâiz iseler de dünyâca kendilerine şehîd muâmelesi yapılmaz. Şehîd lafzı ya mef'ûl ma'nâsında meşhûdun leh, yahut fâil ma'nâsında şâhid'dir. Her iki takdire göre bâzır bulunmak ma'nâsına şuhûddan, yahut şehâdetden türemiştir. Mef'ûl ma'nâsına alınırsa, ölü-mü sırasında yanında melâike hâzir ve şâhid oldukları, yahut da Hak tarafından cennete girmekle lehine şehâdet edildiği için bu ad ile isimlendirilmiş oluyor. Fâil ma'nâsına alınırsa, diri ve Allah katında hâzir bulunduğu, yahut kendisine Allah tarafından ha-zırlanan büyük ikramları müşâhade ettiği, yahut da Peygamber'i yalanlamış ümmetlerin aleyhine kıyâmet gününde Peygamber'imizle beraber istîşâd olunacağı için şehîd adını almış oluyor.

Allah yolunda şehîd, Hanefî'lere göre : Müşrikler tarafından katlolunan, yahut

١٦٥ - (١١٥) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهِيلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا تَعْمُدُونَ الشَّهِيدَ فَيَكْمُ ؟ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ . قَالَ « إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذَا لَقِيتُ » قَالُوا : فَمَنْ هُمْ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ ، وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ . وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ فَهُوَ شَهِيدٌ . وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطْنِ فَهُوَ شَهِيدٌ » .

قَالَ ابْنُ مِقْسَمٍ : أَشْهَدُ عَلَى أَيْتِكَ ، فِي هَذَا الْحَدِيثِ ؛ أَنَّهُ قَالَ « وَالْفَرِيقُ شَهِيدٌ » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدُ بْنُ يَاقَانَ الْوَاسِطِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ سُهِيلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ فِي حَدِيثِهِ : قَالَ سُهِيلٌ : قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مِقْسَمٍ : أَشْهَدُ عَلَى أَخِيكَ أَنَّهُ زَادَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ « وَمَنْ غَرِقَ فَهُوَ شَهِيدٌ » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا وَهْبٌ . حَدَّثَنَا سُهِيلٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِ : قَالَ : أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مِقْسَمٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ . وَزَادَ فِيهِ « وَالْفَرِيقُ شَهِيدٌ » .

165 — (1915) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

— İçinizde kimleri şehid sayıyorsunuz? diye sordu. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Her kim Allah yolunda öldürülürse işte o şehiddir dediler. Rasûlullah :

harbde yaralı olarak ele geçen, yahut da muslimanlar tarafından zulmen öldürülüb de ölümünden dolayı diyet lâzım gelmiyen» diye ta'rif edilmiştir. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed ibn Hanbel'e göre ise : «Harb meydanında kâfirlerin katlettiği kimse» diye ta'rif edilmiştir.

Şehid kefenlenirse de yıkanmaz. Bunda ilim ehlinin ittifakı vardır. Hanefî'lere göre şehidin namazı kılınır ki Abdullah ibn Abbâs'm, Abdullah ibn Zubeyr'in, sahâbî ve tâbil âlimlerinden daha birçoklarının görüşü budur. Mâlik, Şâfiî ve İshak ibn Râhûye'ye göre namazı kılınmaz. İbn Hâzım ise bunu dileğe bağlı görüyor ve : «İstenirse kılınır, istenmeirse kılınmaz» diyor.

Buhârî şârihi Kirmânî; şehidlerî üç kısma tahsîn ediyor :

a. Dûnyâ ve âhiret şehidlerî ki kâfirlerle mukatele ederken Allah yolunda öldürülenlerdir.

b. Yalnız âhiret şehidlerî ki bu badide sayılan diğer dört nev' şehidler bunlardır. Bunlara yapılan dinî muâmele diğer musliman ölülere yapılan muâmele gibidir.

c. Yalnız dûnyâ şehidlerî ki haklarında şehid hükümlerî cereyan ederse de haddizatında şehid değillerdir. Bunlar kaçarken harbde maktûl düşenler, yahut hıyânet sâhibi olarak yani ganimetin tahsîminden evvel bir ganimetci benimseyib Beytulmâle teslim etmiyenlerden oldukları halde harbde öldürülenler, yahut da ALLÂH'IN KELİMESİNİ EN ÜSTÜN KILMAK kasdı olmaksızın yalnız dûnyevî bir gâye için harb ederken ölenlerdir.

— O takdirde ummetimin şehidlerı gerçekden pek az olacaktır buyurdu. Sahâbiler :

— Yâ Rasûlallah! Öyle ise kimler şehiddir? dediler. Rasûlullah :

— Allah yolunda öldürülen şehiddir. Allah yolunda ölen şehiddir. Tâûnda ölen şehiddir. Karın hastalığında ölen şehiddir buyurdu.

Râvî Ubeydullah ibn Mıksem : Babam üzerine şehâdet ederim ki bu hadîsde o, «suda boğulan şehiddir» demişdir dedi.

() : Burada Hâlid, Süheyl'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak hadîsinde şu ifâdeler vardır : Süheyl dedi ki : Abdullah ibn Mıksem : Kardeşin üzerine şehâdet ediyorum ki o, bu hadîsde «her kim suda boğulursa o da şehiddir» kısmını ziyâde etti dedi.

() : Burada da Suheyl bu isnâdla tahdîs etti ve hadîsinde : Bana Ubeydullah ibn Mıksem, Ebû Sâlih'den haber verdi ve «suda boğulan da şehiddir» fıkrasını ziyâde etti dedi.

۱۶۶ — (۱۹۱۶) حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ مُرَّةَ الْبَكْرَاوِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ) . حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ . قَالَتْ : قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : بِمَ مَاتَ بَحْتِيُّ بْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ ؟ قَالَتْ قُلْتُ : بِالطَّاعُونِ . قَالَتْ فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الطَّاعُونَ شَهَادَةُ لِكُلِّ مُسْلِمٍ » .

(...) وَحَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

166 — (1916) : Hafsa Bintu Sirin dedi ki : Enes İbn Mâlik (R) bana hitâben :

— Yahyâ ibn Ebî Amre ne ile öldü? diye sordu. Ben :

— Tâûn ile öldü dedim. Bunu ta'kîben Enes ibn Mâlik :

— Rasûlullah (S) : «Tâûn (yani veba ile ölüm) her musliman için şehâdetdir» buyurdu dedi ⁷².

72. Şu hadîsler de şehid'lik nev'lerini tesbît bakımından önemlidir :

«Abdullah ibn Umer (R) dedi ki, Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim malı (nı muhâfaza) uğrunda öldürülürse o şehiddir» (Buhârî, meâlim ve'l-gadab, bâbu men kutile düne mâlihî..., III, 273 .53).

Tirmizî'nin rivâyeti daha tafsilli olarak şöyledir :

«Kim malını muhâfaza uğrunda öldürülürse o şehiddir. Kim hayâtı uğrunda öldürülürse o da şehiddir. Dini uğrunda ölen de şehiddir. Irzı uğrunda ölen de şehiddir».

İmâm Mâlik de el-Muvatta'da Câbir ibn Atîk'den bir rivâyetinde harbde ölen hakîkî şehidden başka yedi nev' şehid bildirmişdir ki yukarkilerden başka zâtü'l-cembden ölenler, yanarak ölenler, karnında çocukla ölen kadınlar şehid olarak zikredilmiştir. Şu halde şehid nev'lerinin muhtelif adetlerle zikredilmiş olması tahdîde ma'tûf değildir. Bu cihetle muhtelif hallere ve suallere cevâb olarak zikredilen adetler ziyâdeye münâfi değildir.

() : Buradaki râvîler de Âsım'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(۵۲) باب فضل الرمي والحث عليه ، وضم من علم ثم نب

۱۶۷ — (۱۹۱۷) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ ، مُنَافَةَ بْنِ شُعْبَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ حَامِرٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، يَقُولُ «وَأَعِذُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ . أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّئِيَّةُ . أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّئِيَّةُ» .

(52) **ATICILIĞIN FAZİLETİ VE ATICILIĞA TEŞVİK İLE,
ATICILIĞI ÖĞRENİB DE SONRA UNUTANLARI
KÖTÜLEME BÂBİ**

167 — (1917) : Sumâme ibn Şüfeyy, Ukbetu'bnü Âmir'den şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, kendisi minber üzerinde iken, «ve siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetden... hazırlayınız» (el-Enfâl: 60 ıncı âyetini okudu da), gözünüzü açın, kuvvet ancak atmakdır. Gözünüzü açın, kuvvet ancak atmakdır, gözünüzü açın, kuvvet ancak atmakdır» buyuruyordu.

۱۶۸ — (۱۹۱۸) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حَامِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمْ أَرْضُونَ . وَيَكْفِيكُمْ اللَّهُ . فَلَا يَفْجِرُ أَحَدُكُمْ أَنْ يُلْهُوَ بِأَسْمِهِ» .

(...) وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ حَامِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

168 — (1918) : Ukbetu'bnü Âmir (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «İstikbalde sizlere birçok memleketler fetholunacak ve Allah sizlere kifâyet edecektir (yani düşmanlarınıza karşı sizleri koruyacaktır). Bunlar olunca da sakın sizden hiçbiriniz okları ile oynamaktan (onlarla ta'limler yapmakdan) âciz kalmasın».

() : Buradaki râvîler de, Ebû Ali Hemdânî'nin : Ben Ukbetu'bnü Âmir'den işittim deyib Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsi yukarıki gibi rivâyet etmişlerdir.

۱۶۹ — (۱۹۱۹) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَمْعُوبَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ ؛ أَنَّ قُتَيْبَةَ الْأَخْمِيَّ قَالَ لِعُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ : تَخْتَلِفُ بَيْنَ هَذَيْنِ الْقَرَضَيْنِ ، وَأَنْتَ كَبِيرٌ بِشَقِّكَ عَلَيْهِ . قَالَ عُقْبَةُ : لَوْ لَا كَلَامٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، لَمْ أَغَايِبِهِ . قَالَ الْحَارِثُ : فَقُلْتُ لِابْنِ شِمَاسَةَ : وَمَا ذَلِكَ ؟ قَالَ : إِنَّهُ قَالَ « مَنْ عَلِمَ الرَّعْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، أَوْ قَدْ عَصَى » .

169 — (1919) Bize Muhammed ibn Rumh İbni'l-Muhâcir tahdis etti. Bize Leys, Hâris ibn Ya'kûb'dan, o da Abdurrahman ibn Şemâme'den haber verdi ki; Fukayn el-Lahmî, Ukbetu'bnû Âmir'e hitâben :

— Sen ihtiyar bir kimse olduğun için ok atmak sana ağır ve meşakkatli oluyor. Bu sebebdan dolayı sen şu iki hedef arasında ihtilâf edib duruyorsun dedi. Ukbe de :

— Rasûlullah (S) dan işitmiş bulduğum bir söz olmayaydı bu zahmetli ok atışı işine önem verib katılmazdım dedi.

Râvî Hâris dedi ki : Ben İbn Şemâme'ye :

— O söz ne idi ki? diye sordum. İbn Şemâme :

— Rasûlullah (S) : «Her kim atış öğrenir, sonra da onu terk ederse, o şahıs bizden değildir, yahut âsî olmuştur» buyurdu dedi⁷³.

(۵۳) بَابُ قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَرَالُ طَائِفَةً مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مِنْ خَافِهِمْ »

۱۷۰ — (۱۹۲۰) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّيِّعِ التَّمَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا

حَمَّادُ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ ، عَنْ ثَوْبَانَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَرَالُ طَائِفَةً مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ . لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ جَذَلَهُمْ . حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ . وَمَنْ كَذَلِكَ » . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ « وَمَنْ كَذَلِكَ » .

73. Şu hadis de Peygamber'in ok ve sîlah atışına teşvîkini açıkca gösterir :

Selemetu'bnû 'l-Ekva' (R) şöyle dedi : Bir kerre Eslem kabilesinden bir cemâat (müsâbaka için) ok atışlarken Rasûlullah (S) yollarına uğradı da :

— Ey İsmail oğulları! Haydi ok atınız. Sizin (büyük) babanız da bir ok atıcı idi. Ben fulân oğlu (İbnu'l-Ekva') ile beraberim dedi. Râvî der ki Rasûlullah'ın bu sözünü işidince iki gurub müsâbakacılardan bir tarafı ellerini ok atmakdan çekdiler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Size ne oldu ki ok atıyorsunuz? buyurdu. Onlar da :

— Yâ Rasûlallah! Siz muhâlifimiz grub ile beraber iken (o tarafı) nasıl ok atarsınız dediler. Rasûlullah :

— Haydi atınız, ben sizin hepinizle beraberim buyurdu. (Buhârî, ehâdisu'l-enbiyâ, bâbu kavlihi Teâlâ : Ve'zku fi'l-kitâbi İsmâile, IV, 290 .175.).

**(53) PEYGAMBER (S) İN : «UMMETİMDEN DÂİMA HAK ÜZERE
GÂLİB VE ZÂHİR, MUHÂLİFLERİNDEN KENDİLERİNE ZARAR
GELMEZ BİR TÂİFE HİÇ EKSİK OLMİYACAKDIR»
SÖZÜNE DÂİR BÂB**

170 — (1920) : Sevbân (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ummetimden bir tâife hak üzerinde gâlib olub duracaktır. Onlar hak üzerinde hep böyle sebât edib dururlarken tâ Allâh'ın emri gelinceye kadar muhâlif olanlar onlara zarar veremeyecektir»⁷⁴.

Râvilerden Kuteybe'nin hadîsinde : «Onlar hak üzerinde sebât edib dururlarken» fıkrası yokdur.

۱۷۱ - (۱۹۲۱) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِيرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَعَبْدَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي الْفَزَارِي) عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنِ الْمُخَيْرَةِ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَنْ يَزَالَ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى النَّاسِ ، حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ ، وَمُمْ ظَاهِرُونَ » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ . حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ . قَالَ : سَمِعْتُ الْمُخَيْرَةَ ابْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . يَمْلِكُ حَدِيثَ مَرْوَانَ . سَوَاءً .

171 — (1921) : Muğîre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir kavm, insanlara gâlib gelmekde devâm edeceklerdir. Onlar bu gâlib halde bulunurlarken Allah'ın emri onlara gelecektir».

() : Buradaki râvîler de, Kays dedi ki : Ben Muğîretu'bnü Şu'beden işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu diyerek aynen (171 rakamlı) Mervân hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

74. Buhârî : Bu tâife ilim ehlidir dedi. Ahmed ibn Hanbel : Eğer bunlar hadîs ehli değilse artık bunların kimler olabileceğini bilmiyorum dedi.

Kadı İyâd : Ahmed ibn Hanbel ancak sünnet ve cemâat ehlini ve hadîs mezheplerini itikâd edenleri kasdetmiştir dedi.

İmâm Nevevî de şöyle der : Muhtemeldir ki bu tâife mu'minlerin nev'leri arasında dağılmıştır; şöyle ki : Onlardan kimi mukatele eden yiğit insanlardır. Kimi fakihlerdir, kimi muhaddisler, kimi zâhidler ve ma'rûfu emredenler, münkerden nehy edenlerdir. Kimi de diğer hayr nev'lerinin sâhibleridirler. Bunların toplu halde olmaları lâzım gelmez. Fakat bazan yeryüzünün kıt'alarında dağınık bulunurlar.

۱۷۲ — (۱۹۲۲) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَمَّاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَنْ يَرَحَ هَذَا الدِّينُ قَائِمًا ، يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عَصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ » .

172 — (1922) : Câbir ibn Semure (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Bu dîn, dâima ayakda duracak, kıyâmet kopuncaya kadar mu'minlerden bir tâife onun yolunda mukatele etmekden asla vaz-geçmiyecektir».

۱۷۳ — (۱۹۲۳) : حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْبِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ، ظَاهِرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

173 — (1923) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : 'Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir tâife hak üzerinde mukatele ederek kıyâmet gününe kadar gâlib ve muzaffer olmakda devâm edecektir».

۱۷۴ — (۱۰۳۷) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ هَمَزَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ ابْنِ جَابِرٍ ؛ أَنَّ مُصَيِّرَ بْنَ هَانِيٍّ حَدَّثَهُ . قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَائِمَةٌ بِأَمْرِ اللَّهِ ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ أَوْ خَالَفَهُمْ ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ عَلَى النَّاسِ » .

174 — (1037) : Umeyr ibn Hâni' tahdîs edib şöyle dedi : Ben Muâviye'den işittim, minber üzerinde şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir tâife Allah'ın emirlerini yerine getirmekde devâm edecektir. Onlara yardımdan çekinenler, yahut onlara muhâlefet edenler bu tâifeye asla zarar veremiyecek, Allah'ın (kıyâmet) emri gelinceye kadar bu mutlu tâifenin ferdleri insanlara karşı böyle gâlib ve muzaffer halde kalacaklardır».

۱۷۵ - (...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا كَثِيرُ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا جَمْفَرُ (وَهُوَ ابْنُ بُرْقَانَ) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ . قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ذَكَرَ حَدِيثًا رَوَاهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . لَمْ أَتِمَّهُ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى مِنْبَرِهِ حَدِيثًا غَيْرُهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ . وَلَا تَرَالُ عَصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ نَآوَأَهُمْ » ، إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

175 — () : Bize Yezid İbnu'l-Esamm tahdîs edib dedi ki : Ben Muâviyetu'bnü Ebî Sufyân'dan bir hadîs zikrettiğini işittim ki kendisi bunu Peygamber (S) den rivâyet etmişti. Ben Muâviye'den, minberinin üzerinde Peygamber'den rivâyet ettiği bundan başka bir hadîs işitmedim. Muâviye dedi ki : Rasûlullah şöyle buyurdu : «Allah her kimin hayrını murad ederse ona dîn husûsunda (büyük bir) anlayış verir. Bir de muslimalardan bir tâife hak üzerinde kendilerine düşmanlık edenlere karşı mukatele ederek kıyâmet gününe kadar gâlib ve muzaffer olmakda devâm edecektir» 75.

۱۷۶ - (۱۹۲۴) حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ . حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شَمَّاسَةَ الْمَهْرِيِّ . قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ مَسْلَمَةَ بْنِ خُلَيْدٍ ، وَعِنْدَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : لَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا عَلَى شِرَارِ الْخَلْقِ . هُمْ شَرٌّ مِنْ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ . لَا يَدْعُونَ اللَّهَ بِشَيْءٍ إِلَّا رَدَّهُ عَلَيْهِمْ .

فَبَيْنَمَا هُمْ عَلَى ذَلِكَ أَقْبَلَ عُقْبَةُ بْنُ حَالِرٍ . فَقَالَ لَهُ مَسْلَمَةُ : يَا عُقْبَةُ ! اسْمَعْ مَا يَقُولُ عَبْدُ اللَّهِ . فَقَالَ عُقْبَةُ : هُوَ أَعْلَمُ . وَأَمَّا أَنَا فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَرَالُ عَصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ ، فَاهْرِينَ لِعَدُوِّهِمْ ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ ، حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ ، وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ » . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : أَجَلٌ . ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ رِيحًا كَرِيمٍ الْيَسَكِ . مَسْهَا مَسَّ الْحَرِيرِ . فَلَا تَتْرُكُ نَفْسًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ إِلَّا قَبَضَتْهُ . ثُمَّ يَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ ، عَلَيْهِمْ نَقُومُ السَّاعَةِ .

176 — (1924) : Bana Abdurrahman ibn Şemâme el-Mehrî tahdîs edib dedi ki, Ben Meslemetu'bnü Muhalled'in yanında idim. Onun yanında Abdullah ibn Amr ibn Âs' da vardı. Abdullah :

75. Bu hadîs, Muhammed ummetinin tâ kıyâmet gününe kadar pâyidar olacağına işâret olduğu gibi, «ummetimden dâima hak üzere gâlib ve zâhir, muhâliflerinden kendilerine zarar gelmez bir tâife hiç eksik olmayacaktır» hadîsinin medlûlüne de uygundur.

— Kıyâmet ancak halkın şerlileri üzerine kopacaktır. Onlar câhiliyet devri ahâlisinden daha şerlidirler. Allah'dan herhangi bir şey duâ ederlerse Allah muhakkak o dileği aleyhlerine çevirir red eder dedi. Onlar bu konu üzerinde konuşurlarken Ukbetu'bnü Âmir geldi. Mesleme ona hitâben :

— Yâ Ukbe! Dinle bak, Abdullah ne söylüyor dedi. Ukbe de şöyle dedi :

— O (yani Abdullah) daha iyi bilir, bana gelince : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetinden bir tâife Allah'ın emri üzerinde mukatele ederek düşmanlarına kahr ve galebe etmekte devam edeceklerdir. Onlar bu hal üzere bulunurlarken, kendilerine muhâlefet edenler kıyâmet sâatı gelinceye kadar onlara zarar veremeyeceklerdir».

Bunun üzerine Abdullah :

— Evet böyledir. Sonra Allah, kokusu misk, dokunması ipek gibi olan bir rüzgâr gönderecek ki o rüzgâr, kalbinde bir buğday dânesi kadar iymân bulunan hiçbir nefis bırakmayıp muhakkak kabz eder. Sonra da (dünyâda) insanların en şerlileri kalır. İşte kıyâmet de onlar üzerine kopar dedi.

۱۷۷ — (۱۹۲۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا يَزَالُ أَهْلُ الْمَرْبِ ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ».

177 — (1925) : Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Garb ahâlisi⁷⁶ kıyâmet kopuncaya kadar hak üzerinde gâlib ve muzaffer olmakda devam edecektir».

(۵۴) بَابُ مِرَاةٍ مَصْلُوحَةٍ فِي الْمَرْبِ، وَالنَّهْيُ عَنِ التَّعَرُّسِ فِي الطَّرِيقِ

۱۷۸ — (۱۹۲۶) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. جَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُمَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخَصْبِ، فَأَعْطُوا الْإِبِلَ حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ. وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ، فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ. وَإِذَا عَرَسْتُمْ بِاللَّيْلِ، فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ. فَإِنَّهَا مَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ».

76. Ali İbnu'l-medîni : «Garb ahâlisinden murad Arab'lardır. Çünkü garb ta'bir edilen büyük kovalar ekseriya Arablara mahsûsdur dedi. Diğerleri de : Bu ta'birle Arzın garb cihetinde bulunanlar kastedilmişdir demişlerdir. Muâz : Onlar Şâm'da olanlardır demiştir. Diğer bir hadîsde de : Onlar Beytu'l-Makdis'de bulunanlardır diye gelmiştir. Onlar Şâm ahâlisi ve onun ötesinde bulunanlardır da denilmiştir.

Kadı İyâd da şöyle dedi : «Ehlu'l-garb» ta'biri ile şiddet ve salâbet ehli murâd edilmiştir denildi. Çünkü her şeyin garbı onun keskinliğidir (Nevevî).

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزِيزِ (بَقِيَّ ابْنُ مُحَمَّدٍ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخَصْبِ ، فَأَعْطُوا الْإِبِلَ حَظًّا مِنَ الْأَرْضِ . وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ ، فَبَادِرُوا بِهَا نَقِيهَا . وَإِذَا عَرَسْتُمْ ، فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ . فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ ، وَمَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ .

(54) YÜRÜYÜŞDE HAYVANLARIN MENFAATLARINI GÖZETMEK VE GECE SONU İSTİRAHAT KONAKLAMASINI YOL İÇİNDE YAPMAKDAN NEHY RÂBİ

178 — (1926): Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Nebâtın bolluğu içinde sefer ederseniz develerin yerden nasîblerini verin (onları otlatın, dinlendirin). Çorak (yayılımsız arâzî) de sefer ederseniz, orada yürüyüşü çabuklatın. Geceleyin uyku yahut istirahat konaklaması yaparsanız, yol boyundan sakının. Çünkü oraları geceleyin haşerâtın barınağıdır» 77.

77. «Otluk yerlerden develerin yayılım nasîbini vermek için dinlene dinlene gitmeği, çorak arâzide ise yürüyüşü hızlandırarak bir an evvel hayvanı yiyeceğe ve istirahate kavuşturmayı tavsiye eden bu hadis, İslâm'da hayvanların himâyesi ve hayvan sevgisi yolunda gelen bir çok emirlerden biridir.

Merhamet ve şefekat İslâm'ın şîârıdır. Hayvanların bakımını ihmâl etmek, onlara kudretlerinden üstün yük yüklemek, dayak atmak, hulâsa eziyet etmek harâmdır. Hayvanlara acıyan, Allah'ın rahmetini rızasını kazanır. Onlara acımayan ise ilâhî gazaba uğrar. Hayvanları birbirleriyle döğüşdürmek günahdır. Bu İslâm'ın şîârına asla yakışmaz. Peygamber bunu ummetine yasak etmiştir. Deve, boğa, koç, horoz, gibi zavallı hayvanları dövüştürenler kadar o feci manzaraları zevkle seyredenler de günahkârdırlar.

Yılan, akreb gibi zararlı hayvanları ve haşereleri işkence ile öldürmek dahi günahdır. Onlar da bizim gibi can taşıyorlar. Merhamet etmiyene merhamet edilmez» (H. B. Çantay, Hadisler, I, 101-103).

Hayvanların yaradılış hikmetleri ve fâideleri hakkında bazı âyet meâlleri :

«Davarları sizin için o yaratmıştır ki bunlarda sizlere ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice nice menfaatlar vardır. Onlardan versiniz de» (en-Nahl : 5).

«Akşamlayın getirirken, sabahlayın salıverirken onlarda sizin için güzel bir ziynet (ve zevk) vardır» (en-Nahl : 6).

«Onlar sizin ağırlıklarınızı yüklenirler. Yarı canınız tükenmeden varamıyacağınız memleketlere kadar götürürler. Şübhesiz ki Rabbimiz çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (en-Nahl : 7).

«Hem onlara binmeniz için, hem ziynet için de atları, katırları, merkepleri yarattı. Sizin bilemiyeceğiniz daha neler yaratıyor O» (en-Nahl : 8).

«Yerde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadı ile uçan hiçbir kuş hâric olmamak üzere hepsi sizin gibi ummetlerdir» (el-En'âm : 38).

() : Ebû Hureyre'den; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bitki bolluğu içinde sefer ederseniz develerin yerden nasîblerini verin. Çorak yerde sefer ederseniz orada develeri eğlendirmeyib hedeflerine doğru sür'atle yürütün. Gecenin son sâatlerinde uyku yahut istirahat için konaklama yaparsanız yol boyundan çekinin. Çünkü oraları geceleyin (zararlı) hayvanların yolları ve haşerelerin barınağıdır».

(۵۵) باب الفرقة من العذاب، واستجاب نعيم الدافر إلى أهله، بعد قضاء سفر

۱۷۹ — (۱۹۲۷) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، وَأَبُو مُصْعَبٍ الزُّهْرِيُّ، وَمَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا مَالِكٌ. ع. وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ (وَالْأَفْظَلُ لَهُ). قَالَ: قُلْتُ لِمَالِكٍ: حَدَّثَكَ مُسَيٌّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ. يَنْعُغُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وَطَعَامُهُ وَشَرَابُهُ. فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ وَجْهِهِ، فَلْيُعْجَلْ إِلَى أَهْلِهِ؟» قَالَ: نَعَمْ.

(55) «SEFER, AZÂBDAN BİR PARÇADIR» VE SEFERDE BULUNAN YOLCUNUN, İŞLERİNİ BİTİRMESİNİ MÜTEÂKİB ÂİLESİNE DÖNMEĞİ ÇABUKLAŞDIRMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

179 — (1927) : Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Temîmî tahdîs edib dedi ki, Ben Mâlik'e :

— Sana Sumeyy, Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sefer azâbdan bir parçadır. O, sizden herhangi birinizin uyumasını, yemesini, içmesini men eder (yani bunların tadını kaçırıp intizamını bozar). Binâenaleyh sizden yolcu bulunan her biriniz sefere âid işini bitirince âilesine dönmeği çabuklaştırsın» hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum. Mâlik :

— Evet, tahdîs etti dedi ⁷⁸.

78. Bu hadis de yolcunun sefere âid işlerini bitirince âilesi yanına dönmeği çabuklaştırması emri, âile yuvasından ayrılığı zamanında âile ihtiyaçlarının birikmesi zarûrî bulunduğundan bu ihtiyaçların bir an evvel tesviyesi gâyesine ma'tûfdur. Aynı zamanda er-Rûm: 21 inci âyeti ile va'd edilen âile sevgisi, âile rahmet ve saâdeti, bu çabuklaştırma emrinin en önemli bir sebebîdir. Bu âyet meâlen şöyledir :

«Size nefislerinizden, kendilerinde sükûnet bulasınız diye zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi ve rahmet yapması da onun âyetlerindendir. Şübhe yok ki bunda fikrini iyi çalıştıracak bir kavim için elbetde ibretler vardır» (er-Rûm : 21).

(۵۶) باب كراهة الطروق، وهو الدخول ليل، لمن ورد مع سفر

۱۸۰ — (۱۹۲۸) حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ هَمَّامٍ ، عَنْ إِسْحَقَ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا . وَكَانَ يَأْتِيهِمْ غُدُوَّةً أَوْ عَشِيَّةً .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا إِسْحَقُ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . عَمَلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ لَا يَدْخُلُ .

(56) BİR SEFERDEN GELEN İÇİN ÂİLE YUVASINA GECELEYİN GİRMENİN KERÂHATİ BÂBİ

180 — (1928) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) — seferden dönüşünde — âilesi nezdine geceleyin girmezdi. O, âilesi efrâdı yanına ya kuşluk vakti veyahut zevâl ile akşam arası bir zamanda gelirdi.

() : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir. Şukadar var ki bu râvî : (Geceleyin gelmezdi yerine) girmez idi diye rivâyet etmiştir.

۱۸۱ — (۷۱۵) حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ . فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ . فَقَالَ : «أَمْهَلُوا حَتَّى نَدْخُلَ لَيْلًا (أَيَّ عِشَاءَ) كَيْ تَمْتَسِطَ الشِّمَّةُ وَتَسْتَجِدَّ الْمُفِيقَةَ» .

181 — (715) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir gazâ seferinde idik. Medîne'ye döndüğümüzde hemen evlerimize girmeğe davrandık. Bunun üzerine Rasûlullah : «Evlere geceleyin yani yatsu vaktında girmemeniz için yavaş olunuz. Tâ ki saç başı dağınık olan kadın saçını tarasın. Kocasını evden uzak kalmış bulunan kadın da gereken yerlerini ustura tutunub temizlensin» buyurdu⁷⁹.

79. Bu hadislerdeki nehy, tenzihi nehydir. Uzun bir seferden dönen erkeğin karısı yanına geceleyin ansızın girmesinin nehyi sebebi, hadîslerde ifâde edildiği gibi âilesinin kusurlarını araştırmak veyahut âilesinin örtülmesi lâzumlu her aybının açığa çıkmasını dilermiş

١٨٢ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَيَّارٍ ، عَنْ قَامِرٍ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا قَدِمَ أَحَدُكُمْ لَيْلًا فَلَا يَأْتِيَنَّ أَهْلَهُ طُرُوقًا . حَتَّى تَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةَ . وَتَمْسُطَ الشَّعْتَةَ » .

(...) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا سَيَّارٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

182 — () : Câbir (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizin herhangi biriniz, seferden geceleyin geldiği zaman âilesinin yanına hemen geceleyin ansızın girmesin. Kocasından ayrı kalmış olan kadın, gereken yerlerini ustura tutub temizleninceye ve saçını başını yıkanıp taranıncaya kadar (fırsat ve zaman verib) beklesin)».

() : Buradaki râvîler de Seyyâr'ın bu isnâdla tahdîs ettiği aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٨٣ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَامِرٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا أَطَالَ الرَّجُلُ النَّيَّةَ ، أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ طُرُوقًا .

(...) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

183 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S), bir erkek âilesinden ayrılığını uzattığı zaman, gece vakti ansızın âilesinin yanına girmesini nehyetti dedi.

() : Buradaki râvîler de, Şu'be'nin bu isnâdla tahdîs ettiği hadîsi rivâyet etmişlerdir.

gibi âile içinde hoş olmıyan bir hissin uyanması ihtimalidir. Âile râbatasını gevşetecek ve bazı düşünceleri gıcıklayacak olan bu gibi davranış ve hareketlerden nehyedilmesi ne-kadar yerinde nebevî bir irşâddir. Peygamber'in âile sevgisi ve saâdetinin mükemmel devam etmesi yolunda bu kabil tedbir ve tavsiyeleri pek çoktur. Meselâ kadın kirli iken, iş elbisesi içinde iken yanına kocasının yaklaşmamasından çekinmesini kadına tavsiye et-mesi de bu cümledendir. Bütün ideal beşerî haller için en mükemmel örnek olan Pey-gamber, bu en ince âile ve gönül işlerinde de mu'min erkek ve kadınlara en hârika örnekdir :

«LE KAD KÂNE LEKUM Fİ RASÛLİLLÂHİ USVETUN HASENETUN... : An-dolsun, muhakkak ki size Allah'ın elçisinde pek güzel bir örnek vardır...» (el-Ahzâb : 21).

١٨٤ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مُحَارِبٍ، عَنْ جَابِرٍ .
قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَطْرُقَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلًا . يَتَخَوَّنُهُمْ أَوْ يَلْتَمِسُ عَوْرَاتِهِمْ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ :
قَالَ سُفْيَانُ : لَا أَذْرِي هَذَا فِي الْحَدِيثِ أَمْ لَا . يَمْنِي أَنْ يَتَخَوَّنَهُمْ أَوْ يَلْتَمِسَ عَوْرَاتِهِمْ .

184 — () : Câbir (R) : Rasûlullah (S), bir erkeğin, âilesi-
nin hıyânetini zan ederek yahut onların ufak tefek kusurlarını arıyarak
geceleyin ansızın ehlinin yanına girmesini nehyetti dedi.

() : Burada da Sufyân bu isnâdla aynı hadîsi tahdîs etmiş-
dir. Ancak burada Sufyân'dan rivâyet eden Abdurrahman, Sufyân'ın :
Bu, «hıyânetlerini zan ederek, yahut ufak tefek kusurlarını arıyarak» fık-
rasının hadîsde dahil olub olmadığını bilmiyorum dediğini nakletmiştir.

١٨٥ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ .
حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَ جَمِيعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِكَرَاهَةِ الطَّرُوقِ .
وَلَمْ يَذْكُرْ : يَتَخَوَّنُهُمْ أَوْ يَلْتَمِسُ عَوْرَاتِهِمْ .

185 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de beraberce : Bize
Şu'be, Muhârib'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (S) den olmak üzere
geceleyin haber verib beklemeden eve girmenin kerâhatini tahdîs etti de-
diler. Şu'be, bu rivâyetinde : «Hıyânetlerini zan ederek yahut ufak tefek
kusurlarını arıyarak» fıkrasını zikretmedi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٣٤ - كتاب الصيد والذبائح وما يؤكل من الحيوان

(١) باب الصيد بالكلاب المعلمة

١ - (١٩٢٩) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ
تَهَامِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أُرْسِلَ الْكِلَابُ الْمُعَلَّمَةُ .
فَيَمْسِكْنَ عَلَى . وَأَذْكُرُ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ . فَقَالَ : « إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ الْمُعَلَّمُ ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ ،
فَكُلْ » قُلْتُ : وَإِنْ قَتَلْنَ ؟ قَالَ : « وَإِنْ قَتَلْنَ . مَا لَمْ يَشْرَكَهَا كَلْبٌ لَيْسَ مَعَهَا » قُلْتُ لَهُ : فَلِأَنِّي أُرِي
بِالْمِرَاضِ الصَّيْدَ ، فَأَصِيبُ . فَقَالَ : « إِذَا رَمَيْتَ بِالْمِرَاضِ فَخَرَقَ . فَكُلْهُ . وَإِنْ أَصَابَهُ بِمِرْضِهِ ،
فَلَا تَأْكُلْهُ » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

34 — KİTÂBU'S-SAYD VE'Z-ZEBÂİH VE MÂ YU'KELU MİNE'L-HAYAVÂN¹

(Av yapmak ve kesilib yenilecek hayvân nevileri kitâbı)

(1) ÖĞRETİLİB TERBİYE EDİLMİŞ KÖPEKLERLE AV YAPMA BÂBİ

1. Sayd, masdar bir kelime olup avlanma ve avlanan hayvan mânâsında kullanılır. Bu kitâbda av nevilerinden, av hayvanlarından, av vâsıtalarından, zebîha denilen kesim hayvanlarından, yenilmesi halâl ve harâm olan hayvân çeşitlerinden bahseden hadisler bâblar halinde sıralanmıştır. Bunlar İslâm fıkhnın harâm ve halâla dâir en önemli konularındandır.

Bu başlıkdaki zebâih, zebihanın cem'idir. Zebîha da zebh edilen yani boğazlanan

1 — (1929) : Adıyy ibn Hâtım (R) dedi ki, ben :

— Yâ Rasûlallah! Ben üstüne Ailah'ın ismini zikrederek öğretilmiş köpekleri av peşine salıveririm de onlar bana avı tutarlar dedim. Rasûlullah (S) :

— Sen öğretilmiş köpeğini BESMELE çekerek salıverdiğin zaman o avın etini ye! buyurdu. Ben :

— Köpekler avı öldürürlerse? diye tekrar sordum.

— Senin köpekle beraber başka bir köpek bulunub avı tutmada ve öldürmede iştirak etmediği müddetce, sırf senin köpeklerin avı öldürseler de yine etini ye! buyurdu. Bu sefer ben :

— Ben mi'râd (yani iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemini) ava atarım ve isâbet ettirib avı vururum? dedim. Rasûlullah:

— Mi'râdı attığın zaman avı deler, yırtarsa o avı da ye! Fakat ava okun enli tarafı isâbet eder de delib yırtmadan dıştan vurub geçerse artık böylesini yemezsin (çünkü böyle vurulan av, odunla vurulmuş vekize gibi harâmdır) buyurdu.

٢ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ يَيَّانٍ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ ابْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : قُلْتُ : إِنَّمَا قَوْمٌ نَصِيدُ بِهَذِهِ الْكِلَابِ . فَقَالَ : إِذَا أُرْسِلَتْ كِلَابُكَ الْأُمَمَاءَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا ، فَكُلْ مِمَّا أُمْسَكْنَ عَلَيْكَ ، وَإِنْ قَتَلْنَ . إِلَّا أَنْ يَأْكُلَ الْكَلْبُ . فَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا أُمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ . وَإِنْ خَالَطَهَا كِلَابٌ مِنْ غَيْرِهَا ، فَلَا تَأْكُلْ . .

hayvan ma'nâsınadır. Kur'ân-ı Kerîm'in bu konularla ilgili bulunan âyetlerinden birkaçı şunlardır :

«Ey îmân edenler, bağlandığınız ahdlere yerine getirin. Siz ihramlı olduğunuz halde avlanmayı halâl saymamak ve size (aşağıda) okunacak olanlar hâric kalmak şartıyla davarlar size halâl edildi. Şüphesiz ki Allah ne dilerse onu hükmeder. Ey îmân edenler, Allah'ın ibâdetine vesîle kılınmış olan Allah alâmetlerine, harâm olan aya, kurbanlık hediyelere, (onlardaki) gerdanlıklara ve Rablarından hem bir ticâret, hem bir rıza arıyarak Beyt Harâm'ı kasdedib gelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin. İhramdan çıktığınız vakit isterseniz avlanın. Sizi Mescid Harâm'dan men ettiler diye bir kavme karşı beslediğiniz kin, sakın sizi tecâvüze sevk etmesin. İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşmayın. Allah'dan korkun çünkü Allah'ın cezası çok şetindir. Ölü, kan, domuz eti Allah'dan başkası adına boğazlanan, (canı üstünde iken yetişib) kestikleriniz müstesnâ olmak üzere, boğulmuş, vurulmuş, yukardan yuvarlanmış, süsülmüş, canavar yırtmış olub da ölenler, dikili taşlar üzerinde boğazlananlar, fal okları ile kısmet ve hüküm aramanız üzerinize harâm edilmiştir. Bütün bunlar yoldan çıkıdır. Bugün kâfirler dininizden umutlarını kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun! Bu gün dininizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size dîn olarak musulmanlığı (verib ondan) hoşnûd oldum. Kim son derece açlık hâlinde şâresiz kalırsa, günaha meyl maksadı olmaksızın (harâm olan şeylerden yiyebilir)?. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok mer-

2 — () : Adiyy ibn Hâtım (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan :

— Biz şu köpeklerle av yaparız diyerek bunun hükmünü sordum. Buna cevâben Rasûlullah :

— Sen öğretilmiş av köpeklerini, üzerlerine BESMELE çekerek saldıgın zaman onlar öldürmüş olsalar bile, onların senin için tuttukları avdan sen ye! Ancak köpeğin, o avdan yemesi hâli müstesnâdır. Eğer köpek avdan yer ise artık sen o avdan yeme. Çünkü o takdîrde ben, köpeğin o avı (senin için değil de) ancak kendi nefsi için tutmuş olmasından endişe ederim. Bir de eğer senin (besmele çekerek saldıgın) köpeklerine başka köpekler karışmışsa bu takdîrde de sen onların yakalayıp öldürdükleri avdan yeme! (Çünkü sen besmeleyi kendi köpeklerine çekmişdin, başka köpekler hesabına çekmemişdin) buyurdu².

٣ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْمُنَبِّرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ،

عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَارِمٍ. قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْيَمْرَاضِ ؟ فَقَالَ : « إِذَا أَصَابَ بِحَدْوٍ فَكُلْ . وَإِذَا أَصَابَ بِمَرَضِهِ فَقَتِّلْ ، فَإِنَّهُ وَقِيدٌ » ، فَلَا تَأْكُلْ . وَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْكَلْبِ ؟ فَقَالَ : « إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ . فَإِنْ أَكَلَ مِنْهُ فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنَّهُ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ ، قُلْتُ : فَإِنْ وَجَدْتُ مَعَ كَلْبِي كَلْبًا آخَرَ ، فَلَا أُدْرِى أَيُّهُمَا أَخَذَهُ ؟ قَالَ : « فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنَّمَا سَبَّيْتُ عَلَى كَلْبِكَ . وَلَمْ تَسْمَعْ عَلَى غَيْرِهِ » .

hamet eyleyicidir. Kendilerine hangi yeyin halâl edildiğini sora sorurlar. De ki : Bütün iyi ve temiz yeyler size halâl edilmiştir. Allah'ın size öğrettiğinden öğretil (terbiye ederek) yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin ve üzerlerine BESMELE çekin. Allah'dan korkun, çünkü Allah hesabı pek çabuk görür (el-Mâide : 1-4).

2. Bu hadislerin râvîsi Adiyy ibn Hâtım, cömertliği ile meşhûr olan Hâtım et-Tâî'nin oğludur. Babası Hâtım gibi bu Adiyy de cömertlikle meşhûrdur. Adiyy, Mekke'nin fethi yılında kendi kabilesi ile beraber musliman olmuştur. Peygamber'in vefatından sonra Kûfe'de ikâmet etmiş ve Irak fetihlerinde bulunmuştu. Hz. Ali'nin halifeliği zamanındaki ihtilâflarda Ali ibn Ebi Tâlib'in maiyyetinde bulunmuştu. Hicretin 68 inci yılında 120 yaşında iken Kûfe'de vefat ettiği rivâyet edilir.

Hadîs metnindeki mî'râd kelimesini lûgat âlimleri farklı görüşlerle ta'rif etmişlerse de müsterek ifâde şuraya varıyor : Mî'râd, iki tarafa ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemidir. Bu kalemin sivri ucu ava dokunursa o av halâl oluyor. Çünkü sivri ucun ava saplanması zebh (boğazlamak) demek oluyor. Fakat ortası, kalm ve enli kısmı dokunursa âyetde harâmıyî bildirilen mevkûze yani ağaç veya sopa ile vurulub murdar öldürülmüş hayvan oluyor.

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ . قَالَ : سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ يَقُولُ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمِعْرَاضِ . فَذَكَرَ مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا عُثْمَرُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ . وَعَنْ نَاسٍ ذَكَرَ شُعْبَةُ عَنِ الشَّعْبِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمِعْرَاضِ . بِمِثْلِ ذَلِكَ .

3 — () : Adıyy ibn Hâtım (R) şöyle dedi : Ben bir kerre Rasûlullah'a, mi'râd avının hükmünü sordum? Rasûlullah (S) :

— Mı'râd, sivri ve keskin tarafı ile isâbet ettiği zaman o avı ye. Ok enli ve kalın tarafı ile isâbet ettiği ve bu şekilde avı öldürdüğü zaman ise, o av dışdan vurularak öldürülmüş bir mevkûze olmuştur. Artık onu yeme! Eğer köpek tuttuğu avdan yemşise sen ondan yemezsin. Çünkü bu takdirde köpeğin o avı senin için değil, ancak kendi nefsi için tutmuş olduğu niuhakkaktır buyurdu. Ben yine :

— Eğer köpeğimin beraberinde başka bir köpek daha bulur ve avı onlardan hangisinin yakaladığını bilemez isem (nasıl olacak)? diye sordum. Peygamber :

— Bu takdirde de sen o avdan yeme! Çünkü sen BESMELEYİ ancak kendi köpeğinin üstüne çekmiştin, başka köpek hesabına BİSMİLLÂH dememişdin buyurdu.

() : Burada da Şa'bi, Adıyy ibn Hâtım'den : Rasûlullah'a mi'râdın hükmünden sordum derken işitdim deyib yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

() : Burada yine Şa'bi, Adıyy ibn Hâtım'den : Rasûlullah'a mi'râdın hükmünden sordum dediğini işittim deyib yine bunun benzeri olan hadîsi rivâyet etti.

٤ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثَمِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ عَدِيٍّ ابْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ صَيْدِ الْمِعْرَاضِ ؟ فَقَالَ « مَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْهُ . وَمَا أَصَابَ بِمِرْصِهِ فَهُوَ وَقِيدٌ » . وَسَأَلْتُهُ عَنْ صَيْدِ الْكَلْبِ ؟ فَقَالَ « مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ . فَإِنْ ذَكَرْتَهُ أَخْذُهُ . فَإِنْ وَجَدْتَ عِنْدَهُ كَلْبَكَ آخَرَ ، فَعَشِيتَ أَنْ يَكُونَ أَخْذَهُ مَعَهُ ، وَقَدْ قَتَلَهُ ، فَلَا تَأْكُلْ » . إِنَّمَا ذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى كَلْبِكَ . وَلَمْ تَذْكُرْهُ عَلَى غَيْرِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ ،
بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

4 — () : Adıyy ibn Hâtım (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'a mır'âd (denilen ok) avının hükmünü sordum. Rasûlullah (S) :

— Okun sivri taarfı isâbet eden avı ye! Okun enli tarafı isâbet eden av ise (sopa ile vurulub öldürülmüş gibi) bir mevkûze olmuştur buyurdu. Rasûlullah'a köpekle yapılan avın hükmünü de sordum :

— Köpeğin senin için tuttuğu ve yemeden muhâfaza ettiği avı ye! Çünkü köpeğin avı yakalayıp tutması avın şer'i kesimidir. Eğer sen kendi köpeğinin yanında başka bir köpek daha bulur ve senin köpekle beraber o avı yakalamış ve öldürmüş olmasından endişelenirsen bu takdirde artık o avı yemezsin! Çünkü sen Allah'ın ismini (yani BESMELEYİ) ancak kendi köpeğinin üzerine söylemişdin de başkası üzerine söylememişdin buyurdu.

() : Burada da Zekerıyyâ ibn Ebî Zâide bu isnâdla aynı hadîsi tahdîs etmiştir.

5 — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ . حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ (وَكَانَ لَنَا جَارًا وَدَخِيلًا وَرَبِيطًا بِالنَّهْرَيْنِ) أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : أُرْسِلُ كَلْبِي فَأَجِدُ مَعَ كَلْبِي كَلْبًا قَدْ أَخَذَ . لَا أَذْرِي أَيُّهُمَا أَخَذَ . قَالَ : « فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ ، وَلَمْ نَسْمَعْ عَلَى غَيْرِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيَّ بْنِ حَاتِمٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مِثْلَ ذَلِكَ .

5 — () : Şa'bi tahdîs edib şöyle dedi : Ben Adıyy ibn Hâtım'den işittim (o Dicle ve Fırat nehirleri mıntakasında yani Irak'da bizim karışkan ve bizden ayrılmayan bir komşumuz idi). Kendisi Peygamber (S) den : Ben köpeğimi avın peşine salıyorum, sonra benim köpekle beraber avı yakalamış başka bir köpek daha buluyorum, avı bunların hangisinin yakaladığını da bilemiyorum? diyerek sormuşdur. Peygamber de ona : «Bu takdirde o avı yemezsin! Çünkü sen ancak kendi köpeğinin üstüne BESMELE çekdin, başkasının üstüne çekmedin» buyurmuştur.

() : Burada da Şu'be, Hakem'den, o da Şa'bi'den, o da Adıyy ibn Hâtım'den, o da Peygamber'den olmak üzere bunun benzerini tahdîs etmiştir.

٦ - (...) حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ السَّكُونِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ . فَإِنْ أُمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَذْرَكْتَهُ حَيًّا فَادْبَحْهُ . وَإِنْ أَدْرَكْتَهُ فَقَدْ قَتَلَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ . وَإِنْ وَجَدْتَهُ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ وَقَدْ قَتَلَ فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّهُمَا قَتَلَهُ . وَإِنْ رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ . فَإِنْ غَابَ عَنْكَ يَوْمًا فَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إِلَّا أَثَرَ سَهْمِكَ ، فَكُلْ إِنْ شِئْتَ . وَإِنْ وَجَدْتَهُ غَرِيقًا فِي الْمَاءِ ، فَلَا تَأْكُلْ » .

6 — () : Adıyy ibn Hâtım (R) dedi ki: Rasûlullah (S) bana hitâben şöyle buyurdu: «Köpeğini aya saldıgın zaman ALLÂH'IN İSMİNİ zikret (yani BİŞMİLLÂH de), köpeğin avı sana tutar, sen de avı diri olarak yetişirsen onu hemen kes! Eğer ava öldürülmüş olduğu halde yetişir ve köpek de ondan yememiş ise sen o avı ye! Eğer köpek avı öldürmüş halde iken sen kendi köpeğinle beraber başka bir köpek daha bulursan artık o avı yemezsin. Çünkü sen avı onlardan hangisinin öldürdüğünü bilmiyorsun. Eğer okunu (ava) atarsan ALLÂH'IN İSMİNİ an! Eğer av senden bir gün gayb olur ve müteâkiben sen de avda ancak kendi attığın okunun izini bulursan, artık istersen onu ye. Ve Eğer avı suda boğulmuş olarak bulursan artık onu yeme!» buyurdu.

٧ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّيْدِ؟ قَالَ « إِذَا رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ . فَإِنْ وَجَدْتَهُ فَقَدْ قَتَلَ فَكُلْ . إِلَّا أَنْ تَجِدَهُ قَدْ وَقَعَ فِي مَاءٍ ، فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي ، الْمَاءُ قَتَلَهُ أَوْ سَهْمُكَ » .

7 — () : Adıyy ibn Hâtım (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) a avdan sordum. Rasûlullah: «Okunu attığın zaman ALLÂH'IN İSMİNİ an. Eğer attığın ok avı öldürmüş olarak bulursan o avı ye. Ancak avı vurduktan sonra sen onu bir suya düşmüş olarak bulursan o zaman yeme. Çünkü bu takdîrde onu su mu, yahut senin ok mu öldürdü? bilemezsin»³.

3. Buraya kadar geçen hadislerle bu son iki hadis kısaca şu fıkhi hükümleri ihtiva etmektedir:

a. Avcı köpeğini ava BESMELE çekerek salıverir de köpek avı tutar ve muhâfaza ederse o avın etini yemek halâl olur.

b. Eğer köpek avın bir kısmını yerse balâl olmaz.

c. Eğer avcının köpeğine Besmele ile salınmayan başka köpekler karışır da öldü-

۸ -- (۱۹۳۰) حَدَّثَنَا هَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ حَيَوَةَ بْنِ شُرَيْحٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَيْبَعَةَ بْنَ زَيْدَ الدَّمَشَقِيِّ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي أَبُو إِدْرِيسَ ، عَائِدُ اللَّهِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُسَنِيَّ يَقُولُ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ . نَأْكُلُ فِي آيَاتِهِمْ . وَأَرْضِ صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي ، وَأَصِيدُ بِكَلْبِي الْمَعْلَمِ . أَوْ بِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمَعْلَمٍ . فَأَخْبَرَنِي مَا الَّذِي يَحِلُّ لَنَا مِنْ ذَلِكَ ؟ قَالَ : « أَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكُمْ بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ، تَأْكُلُونَ فِي آيَاتِهِمْ . فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَ آيَاتِهِمْ ، فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا . وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا ، فَاعْسِلُوا مَا تُمْ كُلُّوا فِيهَا . وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكَ بِأَرْضِ صَيْدٍ ، فَمَا أَصَبْتَ بِقَوْسِكَ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ كُلْ . وَمَا أَصَبْتَ بِكَلْبِكَ الْمَعْلَمِ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ كُلْ . وَمَا أَصَبْتَ بِكَلْبِكَ الَّذِي لَيْسَ بِمَعْلَمٍ فَادْكُرْ ذَكَاتَهُ ، فَكُلْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا الثَّمَرِيُّ . كَلَامُهَا عَنْ حَيَوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ الْمُبَارَكِ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ ابْنِ وَهْبٍ لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ : صَيْدَ الْقَوْسِ .

8 — (1930) : Hayvetu'bnü Şurayh dedi ki, ben Rabîatu'bnü Yezîd ed-Dımaşkîden işittim şöyle diyordu : Bana Ebû İdrîs Âizu'llah haber verib şöyle dedi : Ben Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) a geldim ve :

— Yâ Rasûlallah! Biz kitâb ehli bir kavmin arâzisinde bulunuyoruz . Onların kablarından yemek yiyoruz . Yine biz bir av sâhasında bulunuyoruz . Ben yayımla, okumla av yapıyorum . Öğretilmiş av köpeğimle ve öğretilmiş olmayan köpeğimle de avlanıyorum . Binâenaleyh bunlardan bize halâl olacakları haber ver dedim . Rasûlullah şöyle buyurdu :

— Kitâb ehli bir kavmin diyârında bulunduğunuzu, onların kablarından yemek yediğinizi zikrettin . Eğer siz ehl-i kitâbın kablarından başka yemek kabı bulursanız, onların kablarından yemeğiniz . Eğer onların kabından başka bulamazsanız, ehl-i kitâbın kabını yıkayınız, sonra onun içinde yeyiniz .

rûb muhâfaza ederlerse bu avın eti de halâl olmaz, çünkü hangi köpeğin öldürdüğü belli değildir .

d. Vurulan av gayb olub da bir gün sonra buhunduğunda avın üzerinde yalnız av sâhibinin yaralama izi buhmursa bu avın eti de yenilir .

e. Av vurulduktan sonra suya düşerse —suda boğulub ölmüş olması ihtimalinden dolayı— halâl olmaz . Eğer okun, avın suya düşmezden önce hayvanın ölümünü gerektirecek bir yerine nufuz ettiği tahakkuk ederse âlimler cumhûrunun mezhebine göre bunun da eti yenir .

Av arâzisinde bulunub da avlandığını zikrettiğin av mes'elesine gelince, sen yayınla, okunla her ne elde edersen ALLÂH'IN İSMİNİ an sonra ye! Öğretilmiş köpeğinle de her ne avlarsan ona da Allâh'ın ismini an, sonra ye! Öğretilmemiş olan köpeğinle avladığın avı diri iken yetişib de boğazlarsan onu da ye⁴.

(۲) باب إذا غاب عن الصبر ثم وجمه

۹ - (۱۹۳۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ حَمَّادُ بْنُ خَالِدٍ، الْخِطَّاطُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا رَمَيْتَ بِسَوْمِكَ، فَغَابَ عَنْكَ، فَأَذْرَكْتَهُ، فَكَلَهُ . مَا لَمْ يُنْتِنِ . »

(2) AV, AVCIDAN GAYBOLDUĞU VE SONRA AVCI TARAFINDAN BULUNDUĞU ZAMANKİ HÜKÜM BÂBİ

9 — (1931) : Ebû Sa'lebe (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmüşdür : «Sen okunu attığında, av senden gaybolur, müteâkiben de sen onu yetişirsen kokmamış olduğu müddetce onu ye».

۱۰ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي الَّذِي يُدْرِكُ صَيْدَهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ « فَكَلَهُ مَا لَمْ يُنْتِنِ . »

10 — () : Buradaki râvî de Ebû Sa'lebe (R) den, o da

4. Ebû Sa'lebe, Rıdvân Ağacı altında bey'at eden bahtiyarlardandır. Hicretin 75 inci yılında vefat etmişdir. Ebû Sa'lebe'nin ehl-i kitâb diye bahsettiği mintakanın Şâm olduğu bildiriliyor. Oralarda Gassân, Tennûh, Ebû Sa'lebe oğullarından Benû Hüseyin ve Kuzaa kabîlesinin bazı kolları sâkin olmakda ve bunların bir kısmı hristiyanlaşmış bulunmaktaydı.

Ebû Sa'lebe'nin Peygamber'den sorduğu suâller şunlardır :

a. Ehli kitâbın kabında yemek yemek câiz midir? Peygamber'in bu suâle verdiği cevâb gâyet açıktır. Fâkihlerin ba'zısı Peygamber'in «başka kab bulursanız onların kablarından yemeyin» nehyinden kerahat hükümünü çıkarmış. Ba'zısı da hadisdeki nehy ehl kitâbın domuz eti pişirib şarâb içtikleri kablar hakkındadır demişlerdir. Bunu da «eş-yâda aslolan tahâret ve ibâhadır» kaydesine dayandırmışlardır. Hadîsde yıkamakla emrolunması ihtiyâta binâendir, müstehâbdır demişlerdir.

b. Ok yayla, öğretilmiş ve öğretilmemiş köpek ile avın hükümü nedir? Peygamber'in bu suâllere verdiği cevâblardan şu hükümler çıkarılmışdır : Ava atarken besmele çekmek şartıyla okla av avlamak câiz olduğu, besmele çekmenin avlanmanın cevâzından şart olduğu, köpeğin öğretilib terbiye edilmiş av köpeği olması, avcı böyle usta av köpeğini besmele çekerek ava salarsa o avın yenileceği, avcıl olmayan köpeklerle avlandığı zaman arkasından koşarak yetişir diri iken kesilirse bu avın da yenileceği, yetişilib kesilmeden av ölürse bunun harâm olub yenilmiyeceği.

Peygamber (S) den, avını üç gün sonra yetişib ele geçiren kimse hakkında «kokmamış olduğu müddetce sen onu ye» buyurduğunu rivâyet etmiştir.

۱۱ — (...) وحديث محمد بن حاتم . حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح ، عن العلاء ، عن مكحول ، عن أبي ثعلبة الخشني ، عن النبي ﷺ . حديثه في الصيد . ثم قال ابن حاتم : حدثنا ابن مهدي عن معاوية ، عن عبد الرحمن بن جبير ، وأبي الزاهرية عن جبير بن نفير ، عن أبي ثعلبة الخشني . يمثل حديث العلاء . غير أنه لم يذكر ثبوته . وقال ، في الكتاب «كله بمد ثلاث إلا أن يبتن . فدعه» .

11 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den, o da Peygamber (S) den kendisinin av hakkındaki hadisini rivâyet ettiler. Bu tarîklerden Cubeyr ibn Nufeyr, Ebû Sa'lebe'den yaptığı rivâyetde avın kokması fıkrasını zikretmedi. Köpek hakkında da, «sen kokması müstesnâ avı üç gün sonra da olsa ye, şâyet kokmuşsa artık onu terk et» demiştir.

(۳) باب تحريم أكل كل ذي ناب من السباع وكل ذي مخلب من الطير

۱۲ — (۱۹۳۲) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحاق بن إبراهيم وابن أبي عمير (قال إسحاق : أخبرنا . وقال الآخرون : حدثنا سفيان بن عيينة) عن الزهري ، عن أبي إدريس ، عن أبي ثعلبة . قال : نعى النبي ﷺ عن أكل كل ذي ناب من السبع . زاد إسحاق وابن أبي عمير في حديثهما : قال الزهري : ولم نسمع بهذا حتى قدمنا الشام .

(3) DÖRT AYAKLI YIRTICI HAYVANLARDAN HER AZI DIŞLIYI, KUŞLARDAN DA HER TIRNAKLI VE PENÇELİĞİ YEMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

12 — (1932) : Ebû Sa'lebe (R) : Peygamber (S) dört ayaklı canavarlardan azı dışı olanların hepsinin etini yemeden nehyetti dedi. Buradaki râvîlerden Ishâk ile İbn Ebî Umer, kendi hadislerinde, Zuhri'nin : Biz bu hadisi Şâm'a geldiğimiz zamana kadar işitmedik dediğini ziyâde etmişlerdir.

۱۳ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْنِيَّ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ .
 قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَلَمْ أَسْمَعْ ذَلِكَ مِنْ عُلَمَائِنَا بِالْحِجَازِ . حَتَّى حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ . وَكَانَ مِنْ فُقَهَاءِ أَهْلِ الشَّامِ .

13 — () : Ebû İdrîs el-Havlânî, Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) yırtıcı hayvanlardan her azı dişliyi yemekden nehy etti.

İbn Şihâb : Ben Hicâz'daki âlimlerimizden bu hadisi işitmedim. Nihâyet bunu bize Ebû İdrîs tahdîs etti. Ebû İdrîs ise Şâm ahâlisinin fakîhlerinden idi dedi.

۱۴ - (...) وَحَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا عَمْرُو (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْنِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَابْنُ أَبِي ذَنْبٍ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَيُونُسُ بْنُ يَزِيدَ وَغَيْرُهُمْ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ الْمَاجَشُونِ . ع وَحَدَّثَنَا الْخَوْلَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ وَعَمْرُو . كُلُّهُمْ ذَكَرَ الْأَكْثَلَ . إِلَّا صَالِحًا وَيُونُسَ . فَإِنَّ حَدِيثَهُمَا : نَهَى عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبْعِ .

14 — () : Burada da İbn Şihâb, Ebû İdrîs el-Havlânî'den, o da Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den, Rasûlullah (S) yırtıcı hayvanlardan her azı dişliyi yemekden nehyetti diye tahdîs etti.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâdla (13 ve 14 rakamlarında geçen) Yûnus ve Amr hadisleri gibi rivâyet etmişlerdir. Sâlih ile Yûsuf müstesnâ bunların hepsi de yemek kelimesini zikretdiler. Sâlih ile Yûsuf'un hadislerinde ise (yemek zikredilmeksizin) : Her azı dişli canavardan nehy etti tarzındadır.

۱۵ - (۱۹۳۳) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ، عَنْ عُبَيْدَةَ بْنِ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ ، فَأَكُلُهُ حَرَامٌ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

15 — (1933) : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Azı dişli her bir canavarın yenmesi harâmdır» buyurdu.

() Keza bize bunu Ebû Tâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Mâlik ibn Enes bu isnâdla yukarki hadîs gibi haber verdi.

۱۶ - (۱۹۳۴) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَبْرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ . وَعَنْ كُلِّ ذِي خَلْبٍ مِنَ الطَّيْرِ .

(...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ حَمَّادٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . حَدَّثَنَا الْحَكَمُ وَأَبُو بَشِيرٍ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ . وَعَنْ كُلِّ ذِي خَلْبٍ مِنَ الطَّيْرِ .

(...) وَحَدَّثَنَا بِحْبَنِيُّ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا

هُشَيْمٌ . قَالَ أَبُو بَشِيرٍ : أَخْبَرَنَا عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : نَهَى . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ عَنِ الْحَكَمِ .

16 — (1934) : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S), azı dişli olan her yırtıcı hayvandan, pençeli olan her yırtıcı kuşdan nehy etti dedi 5.

5. Bu hadisler azı dişleri ile avlanan yırtıcı hayvan ve pençeleri ile avlanan yırtıcı kuş etlerinin yenilmesinin harâm veya mekrûh olduğuna delildir.

() : Burada da Şu'be, bu isnâdla onun benzerini rivâyet etti.

() : Buradaki râviler de İbn Abbâs'dan, Rasûlullah'ın her ağı dişli canavardan ve pençeli her yırtıcı kuşdan nehv ettiğini rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki üç tarîk râvileri de İbn Abbâs'ın, Rasûlullah nehyetti diye haber verdiği hadîsi Şu'benin Hakem'den rivâyet ettiği (16 rakamıyla geçen) hadîs şeklinde rivâyet etmişlerdir.

(٤) باب إمامة منات البحر

١٧ - (١٩٣٥) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ : لَمَثْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَمَرَ عَلَيْنَا أَبَا عُبَيْدَةَ . تَتَلَّقُ عَيْرًا لِقَرِيشٍ . وَزَوَّدَنَا جَرَابًا مِنْ تَمْرٍ لَمْ يَحِذْ لَنَا غَيْرُهُ . فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرَةَ تَمْرَةً . قَالَ فَقُلْتُ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِهَا ؟ قَالَ : نَخْصُهَا كَمَا يَخْصُ الصَّيُّ . ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيْهَا مِنَ الْمَاءِ . فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ . وَكُنَّا نَضْرِبُ بِصِيبِنَا الْخَطَّ . ثُمَّ نَبْلُهُ بِالْمَاءِ فَنَأْكُلُهُ . قَالَ : وَانْطَلَقْنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ . فَرَفِعَ لَنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ كَهَيْئَةِ الْكَيْبِ الضَّخْمِ . فَأَتَيْنَاهُ فَلِذَا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعَى الْعَبْرَ . قَالَ : قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ : مَيْتَةٌ . ثُمَّ قَالَ : لَا . بَلْ نَحْنُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَفِي مَسْبِلِ اللَّهِ . وَقَدْ اضْطَرَرْتُمْ فَكُلُوا . قَالَ : فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ شَهْرًا . وَنَحْنُ ثَلَاثُ مِائَةٍ حَتَّى سَمِينَا . قَالَ : وَلَقَدْ رَأَيْنَا نَعْتَرَفُ مِنْ وَقَبِ عَيْنِهِ ، بِالْقَلَالِ ، الدَّهْنِ . وَنَقَطُوعُ مِنْهُ الْفِدْرُ كَالثَّوْرِ (أَوْ كَقَدْرِ الثَّوْرِ) فَلَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبَيْدَةَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا . فَأَقْدَمَهُمْ فِي وَقَبِ عَيْنِهِ . وَأَخَذَ ضِلَمًا مِنْ أَضْلَاعِهِ . فَأَقَامَهَا . ثُمَّ رَحَلَ أَكْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا . فَمَرَّ مِنْ تَحْتِهَا . وَتَزَوَّدْنَا مِنْ لَحْمِهِ وَشَاتِقٍ . فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ : « هُوَ رِزْقُ أَخْرَجَهُ اللَّهُ لَكُمْ . فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ ؟ فَتُعْطِمُونَا ؟ » قَالَ : فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْهُ . فَأَكَلَهُ .

Sebu, yırtıcı hayvan demektir. En-Nihâye'de : Ağı dişli olan yırtıcıdan murad aslan, kaban, kurt gibi avını kahren parçalayıp yiyen hayvanlardır deniliyor.

Âlimler, bu gibi hayvanların hangilerinin harâm veya mekrûh kıldığı husûsunda farklı görüşlere gitmişlerdir. Şâfiî'lere göre insana saldıran hayvanlar yırtıcıdır. Tilki, sırtlan gibi insana saldırımayanlar yırtıcı değildir. Ebû Hanîfe'ye göre etle beslenen ve ağı dişli olan her hayvan yırtıcıdır...

Bunların etlerinin harâm veya mekrûh olmasını ba'zı âlimler yedikleri şeylerin pis olmasına ve huylarının da kötü olmasına bağlamışlardır.

(4) DENİZ MEYTELERİNİN MÜBÂH KILINMASI BÂBİ 6

17 — (1935) : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizleri, üzerimize Ebû Ubeyde'yi kumandan ta'yîn ederek bir sefere yolladı. Biz Kureyş'in kervanını karşılıyorduk. Rasûlullah bizlere (sahâbîlerin te'mîn ettikleri yiyecek maddelerine ilâveten) bir dağarcık hurma ~~am~~ğı vermişdi. Bizler için bundan başka bir şey bulamamışdı. (Sefer esnâsında açlık tehlikesi belirince) Ebû Ubeyde onları bize birer hurma birer hurma veriyordu. Râvî Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Ben Câbir'e : O hurmalarla nasıl yapıyordunuz? diye sordum. Câbir : Biz o birer hurmayı, küçük çocuğun emmesi gibi emiyor, sonra da üzerine su içiyorduk da bu bize geceye kadar günlük gıdâmızın yerine geçiyordu. Bir de biz bu açlık vaktında asalarımızla ~~selem~~ ağacının yapraklarını vurub düşürüyorduk, sonra da onu su ile ıslatıyor ve müteakiben de yiyor idik. Sonra Câbir şöyle devam etti : Biz deniz sâhili üzerine gittik. Nihâyet bize deniz sâhili üzerinde iri bir kum tepesi gibi bir şey yükseltildi. Onun yanına geldik. Bir de baktık ki o anber denilen büyük bir hayvan! Ebû Ubeyde : Bu bir meyledir dedi, sonra da : Hayır, muhakkak ki bizler Allâh'ın rasûlünün elçileriyiz ve Allah yolunda (mucâhidler) bulunuyoruz. Şimdi de açlık zarûretine düşmüş haldesiniz. Binâenaleyh bunu yeyiniz dedi. Artık biz onun üzerinde bir ay kaldık. Hatta üç yüz kişi olduğumuz halde semizlendik. Yeminle söylerim ki kendimizin, onun göz çukurundan testilerle lağ doldurduğumuzu ve ondan öküz büyüklüğünde parçalar kestiğimizi pek iyi bilmekteyim. Yine yeminle söylerim ki Ebû Ubeyde bizden on üç kişi aldı da onları bu hayvanın göz çukuruna oturtdu. Ve yine onun kaburga kemiklerinden birini alıb dikdi. Sonra beraberimizde bulunan en büyük de-

6. Deniz avı iktisâdî ve ticârî bakımlardan kara avından daha büyük önem taşır. Onun için Kur'ân'da da bu husûsiyle ve ayrıca zikredilib bunun önemine işâret edilmiştir. Deniz avı ile ilgili âyetlerden ikisi şunlardır :

«Deniz avı yapmak ve onu yemek —kendinize de musâfire de bir fayda olmak üzere — size halâl edildi. İhrâm'da bulunduğunuz müddetce ise kara avı harâm kılındı. Huzûruna varıb toplanacağınız Allâh'dan korkun» (el-Mâide : 96).

«İki deniz bir olmaz. Şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içimi boğazdan kolay geçer; su çok tuzludur, acıdır. Bununla beraber siz herbirinden tamtâze bir et yersiniz. Giyeceğiniz bir ziynet çıkarırsınız. (Allâh'ın) fadlından aramanız, ona şükretmeniz için herbirinde gemilerin yara yara gittiklerini görürsün» (el-Fâtır : 12).

el-Mâide : 96 ncı âyetinde balık ve diğer deniz hayvanlarının su içindeki dirilerinin avlanması, su içinde yahut med cezir ve daha başka sebeplerle kenarlara atılıp ölmeğe yüz tutanlarının tutulub yenilmesinin halâl olduğu bildirilmiştir. Bu sûretle deniz avının mukim olan yerliler için tâze tâze yemeleri, sefere gidenlerin de kurusunu, pastırmasını, konservesini yol azığı yapmaları da veciz bir üslûbla tebliğ olunmuştur.

el-Fâtır : 12 nci âyeti de acı ve tatlı su balıklarının av etlerinin halâl olduğunda sarîhtir.

Denizlerde balık nevlerinden baka kablumbağa, kurbağa ve benzerlerinin yenilmesi veya yenilmemesi husûsunda da mezheb imamlarının çeşitli görüşleri vardır.

veyi semerledi, müteakiben deve bu hâli ile onun altından geçti. Ve bizler onun etinden birer def'a kaynatılıb kurutulmak sûretiyle elde edilen kurutulmuş yol azıkları yaptık. Nihâyet Medîne'ye dönüb geldiğimizde Rasûlullah'ın yanına varıb bu vak'ayı kendisine anlattık. Bunun üzerine Rasûlullah : «O, Allâh'ın sizler için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden bir şey var mı ki bize de yederseniz?» buyurdu. Müteâkiben biz ondan Rasûlullah'a gönderdik ve o da bunu yedi⁷.

١٨ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجُبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : سَمِعَ عَمْرُو جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةٍ رَاكِبِينَ . وَأَمِيرُنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ . نَرْتَدُّ عَمِيرًا لِقَرْنَيْشٍ . فَأَقَمْنَا بِالسَّاحِلِ نِصْفَ شَهْرٍ . فَأَصَابَنَا جُوعٌ شَدِيدٌ . حَتَّى أَكَلْنَا الْخَبْطَ . فَسَمَّى جَيْشَ الْخَبْطِ . فَأَتَانِي لَنَا الْبَحْرُ دَابَّةٌ يُقَالُ لَهَا الْمَنْبَرُ . فَأَكَلْنَا مِنْهَا نِصْفَ شَهْرٍ . وَأَدَهَتْنا مِنْ وَدَكِهَا حَتَّى ثَابَتْ أَجْسَامُنَا . قَالَ : فَأَخَذَ أَبُو عُبَيْدَةَ ضِلْعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَنَصَبَهُ . ثُمَّ نَظَرَ إِلَى أَطْوَلَ رَجُلٍ فِي الْجَيْشِ ، وَأَطْوَلَ جَمَلٍ فَعَمَلَهُ عَلَيْهِ . فَمَرَّ تَحْتَهُ . قَالَ : وَجَلَسَ فِي حِجَابٍ عَلَيْهِ قَهْرٌ . قَالَ : وَأَخْرَجْنَا مِنْ وَفِّهِ عَلَيْهِ كَذَا وَكَذَا قَلَّةً وَذَلِكَ . قَالَ : وَكَانَ مَعَنَا جِرَابٌ مِنْ تَمْرٍ . فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِي كُلَّ رَجُلٍ مِنْ قَبْضَةً قَبْضَةً . ثُمَّ أَعْطَانَا تَمْرَةً تَمْرَةً . فَلَمَّا قَفِيَ وَجَدْنَا فَقْدَهُ .

18 — () : Amr, Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) bizleri üç yüz kişilik süvârî müfrezesi olarak bir sefere yollamışdı. Kumandanımız da Ebû Ubeydete'bnü'l-Cerrâh idi. Kureyş'e âid bir kervan gözetliyorduk. Biz deniz sâlihinde yarım ay (on beş gün) ikamet ettik. Bu sefer esnâsında bize şiddetli bir açlık isâbet etti.

7. Bu sefer, *Sifû'l-Bahr* yani deniz sâhili seferi (*Buhârî, Magâzi*, V, 330), Ebû Ubeyde Seferi ve hadis metninde de geçtiği gibi *Ceyşu'l-Habat* seferi diye isimlerle anılır. Bu sâhil seferi, hicretin sekizinci yılında vâkı' olmuşdu. Şâm'dan gelmekde olan Kureyş kervanını gözetlemek için hazırlanıb sevk olunmuşdu. Bu seferde sahâbilerin azıkları tükenmeğe yüz tutunca çetin bir açlık tehlikesi geçirmişler hatta bindikleri develeri yemeğe başlamışlardı. Kumandan Ebû Ubeyde binek develerini kesmeği daha çetin durumlara düşmemek için yasak etmişdi. Bu açlık o kadar çetin olmuşdu ki suvârilere günde birer hurma ve ağaç yaprakları ile geçinir olmuşlardı. Nihâyet deniz kenarında o büyük hayvana rastladılar. Ebû Ubeyde evvelâ meytedir diyerek yemek taraftarı olmadıysa da sonra kokmanış, bozulmamış deniz meytesinin mübâhlığı sebebiyle yenilmesine emir vermişdir. Meyte durumu olsa bile sefer ve açlık zarûretinin bunu zaten mübah kılmacağı da Kur'ân âyeti ile belli bulunduğundan Ebû Ubeyde bu istidlâli de hatırlatmışdı. Büyük hayvan burada anber denilen bir dâbbe diye ta'bir edilmiş, diğer rivâyetlerde kendisine anber denilen bir hût (= balık) olduğu bildirilmiştir. Askalânî bunun elli zirâ' uzunluğunda olduğunu ve bâle denildiğini haber verir ki bu ifâdeler o hayvanın bir balina olduğunu ortaya koyuyor. Bu seferle ve rastlanılan bu hayvanla ilgili daha başka bilgiler gelecek rivâyetlerde bulunmaktadır.

Hatta biz **Habat** denilen mukaylan ağacı 'familyasından dikenli ağacın yapraklarını, yemişlerini yedik. Bu sebepten dolayı bu sefere **Ceyşu'l-Habat** ismi de verildi. Bu açlık sırasında deniz bizi için dışarıya anber denilen iri bir hayvan çıkarıp attı. Biz o hayvandan yarım ay yedik ve yağından yağ sürülüb yağlandık. Nihâyet bizim bedenlerimiz açlıktan evvelki hâline döndü. Bir defa Ebû Ubeyde o hayvanın kaburga kemiklerinden birini alıp dikdi. Sonra da asker içinde bulunan en uzun kimseye ve en uzun deveye bakdı. Mûteâkiben o uzun kimseyi uzun deve üzerine bindirdi de o kimse binekli olarak dikilen kaburga kemiğinin altından geçti. Ve keza o hayvanın göz çukuruna bir çok kişiler oturdu. Câbir dedi ki : Ve biz onun göz çukurundan şu kadar ve şu kadar testi et yağı çıkardık. Yine Câbir dedi ki : (Açlık sırasında) bizim beraberimizde bir büyük dağarcık hurma vardı. Ebû Ubeyde bizden her bir kimseye birer tutam birer tutamı vererek bizi geçindiriyordu. Sonra bizlere birer hurma birer hurma verir oldu. O da tükenince biz onun yokluğunu da hissetdik.

۱۹ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْجُبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : سَمِعَ عَمْرُوَ جَابِرًا يَقُولُ ، فِي جَيْشِ الْخَبَطِ : إِنَّ رَجُلًا نَحَرَ ثَلَاثَ جَزَائِرَ . ثُمَّ ثَلَاثًا . ثُمَّ ثَلَاثًا . ثُمَّ نَهَاهُ أَبُو عُبَيْدَةَ .

19 — () Bize Abduccebbâr İbnu'l-A'lâ' tahdîs etti. Bize Sufyân tahdîs edib dedi ki : Amr, Câbir'den işitti, Câbir (R) **Ceyşu'l-Habat** (yani açlıktan ağaç yaprağı yenilen sefer) hakkında şöyle diyordu : Bir kimse (o açlık günlerinde) üç deve kesti, sonra üç daha kesti, sonra üç daha kesdi. Sonra da kumandan Ebû Ubeyde onu develeri kesmekden nehy etti.

۲۰ — (...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ (بْنِ ابْنِ سُلَيْمَانَ) عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : بَعَثَنَا النَّبِيُّ ﷺ وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةٍ . نَحْمِلُ أَرْوَادَنَا عَلَى رِقَابِنَا .

20 — () : Buradaki râvî de Câbir ibn Abdillâh'ın : Peygamber (S) bizleri üç yüz kişi olduğumuz halde bir sefere gönderdi. (Peygamber ve Sahâbîlerin bizler için rızık tedâruk etmelerinden önce) bizler kendi erzaklarımızı omuzlarımız üzerinde taşıyorduk dediğini rivâyet etmiştir.

٢١ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَبِي نَسِيمٍ ، وَهَبِ بْنِ كَيْسَانَ ؛ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً ، ثَلَاثِمِائَةٍ . وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجُرَّاحِ . فَقَبِلَ زَادَهُمْ . فَجَمَعَ أَبُو عُبَيْدَةَ زَادَهُمْ فِي مِزْوَدٍ . فَكَانَ يُقَوِّتُنَا . حَتَّى كَانَ يُصِيبُنَا ، كُلَّ يَوْمٍ ، تَمْرَةٌ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ (يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ) . قَالَ : سَمِعْتُ وَهَبَ بْنَ كَيْسَانَ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً ، أَنَا فِيهِمْ ، إِلَى سَيْفِ الْبَحْرِ . وَسَاقُوا جَمِيعًا بَقِيَّةَ الْحَدِيثِ . كُنْخُو حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَهَبِ بْنِ كَيْسَانَ : فَأَكَلَ مِنْهَا الْجَيْشُ ثَمَانِي عَشْرَةَ لَيْلَةً .

(...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْمُنْذِرِ الْقَزَّازُ . كِلَاهُمَا عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعَثًا إِلَى أَرْضِ جُمَيْنَةَ . وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِتَخَوُّ حَدِيثِهِمْ .

21 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) haber verib şöyle dedi : Rasûlullah (S) Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh'ı başlarına kumandan ta'yîn ederek üç yüz kişilik bir müfrezeyi bir sefere gönderdi. Sefer esnâsında bu müfrezenin yiyecek maddeleri tükendi. Bunun üzerine kumandan Ebû Ubeyde onların yanlarında kalabilen erzaklarını azık koyacak bir dağarcık içinde topladı. İşte bu hurmadan Ebû Ubeyde bizlere azar azar vererek geçindiriyordu. Nihâyet bize günde birer hurma düşer oldu.

() : Burada Velîd ibn Kesîr tahdîs edib dedi ki : Ben Vehb ibn Keysân'dan şöyle derken işitdim : Ben Câbir ibn Abdillâh'dan işittim, Rasûlullah (S) benim de içlerinde bulunduğum bir seriyyeyi deniz sâhili tarafına gönderdi... diyordu. Buradaki râvîler de hadîsin geri kalanını yukarkı râvîlerin hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Şu kadar ki Vehb ibn Keysân'ın hadîsinde : Ordu birliği, bu hayvandan on sekiz gece yediler demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Câbir ibn Abdillâh'ın : Rasûlullah (S) Cuheyne arâzisine bir müfreze gönderdi ve üzerlerine de bir kimseyi me'mûr ta'yîn etti dediğini sevk edib hadîsin tamâmını yukarıkilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۵) باب تحريم اكل لحم الحمر الانسية

۲۲- (۱۴۰۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَالْحَسَنِ، ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِمَا، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ. وَعَنْ لُجُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ.

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ مُمْنٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ع. وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُمْنٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ. ع. وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ع. وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كُلُّهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ: وَعَنْ أَكْلِ لُجُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ.

(5) EHLİ EŞEKLERİN ETİNİ YEMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

22 — (1407) : Ali ibn Ebî Tâlib (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Hayber günü kadınların mut'a nikâhı sûretiyle alınmasını ve ehli eşeklerin etinin yenilmesini yasak etti⁸.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Yûnus'un hadîsinde : Ehli eşeklerin etini yemekden de (nehy etti) şeklindedir.

۲۳- (۱۹۳۶) وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ؛ أَنَّ أَبَا إِدْرِيسَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ أَبَا ثَعْلَبَةَ قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لُجُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ.

23 — (1936) : Ebû Sa'labe (R) : Rasûlullah (S) ehli eşeklerin etlerini harâm kıldı demiştir.

8. Mut'a sûretiyle kadından faydalanma usûlu hakkında, nikâh bölümünde bilgiler verilmişti. Mut'a, muayyen bir zamana bağlı olan nikâhtır. Câhiliyet devrinde mer'i olan nikâh şekillerinden birisidir. Bundan gâye beş on gün gibi muvakkat bir zaman için kadını anlaşılarak ondan faydalanmaktır. Bunda diğer şer'i nikâhdaki gibi bir âile yuvası kurmak, devamlı beraber yaşamak, çocuk yetiştirerek cemiyetin bekasına hizmet etmek gibi yüksek gâyeler yokdu. İslâm'ın ilk devirlerinde zarûretler üzerine bazı gâzâlarda bu şekil nikâha ruhsat verilmişti. Fakat Hayber'de müsaade edilmeyib yasak edildi. Mekke'nin fethi seferinde bir daha müsaade edilip men' edildi. Sonra Vedâ hac-cında kat'l sûretinde nehy olundu.

٢٤ - (٥٦١) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ. حَدَّثَنِي نَافِعٌ وَسَالِمٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ.

24 — (561) : Nâfi' ve Sâlim, İbn Umer (R) den tahdîs ettikleri ki Rasûlullah (S) ehli eşek etlerini yemekden nehy etmiştir.

٢٥ - (...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي نَافِعٌ قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ. مَعَ وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا أَبِي وَمَعْنُ بْنُ عَيْسَى عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الْحَبَارِ الْأَهْلِيِّ يَوْمَ خَيْبَرَ. وَكَانَ النَّاسُ يَحْتَاجُوا إِلَيْهَا.

25 — () : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Hayber gününde evcil merkeblerin yenilmesini nehy etti. Halbuki insanlar onlara muhtac olmuş idiler dedi.

٢٦ - (١٩٣٧) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ. قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ؟ فَقَالَ: أَصَابْنَا حِجَابَةَ يَوْمَ خَيْبَرَ. وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَقَدْ أَصَبْنَا لِلْقَوْمِ مُحْرًا خَارِجَةً مِنَ الْمَدِينَةِ. فَنَحَرْنَاَهَا. فَإِنَّ قُدُورَنَا لَتَعْلَى. إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: أَنْ اكْفُوا الْقُدُورَ وَلَا تَطْعَمُوا مِنْ لُحُومِ الْحُمُرِ شَيْئًا. فَقُلْتُ: حَرَّمَهَا تَحْرِيمَ مَاذَا؟ قَالَ: تَحَدَّثْنَا يَدُنَا فَقُلْنَا: حَرَّمَهَا الْبَيْتَةُ. وَحَرَّمَهَا مِنْ أَجْلِ أَنَّهَا لَمْ تُحْمَسْ.

26 — (1937) : Suleyman eş-Şeybânî şöyle dedi: Ben Abdul-lah ibn Ebî Evfâ'ya, ehli eşeklerin etlerinden sordum. O şöyle cevâb verdi: Biz Hayber günü Rasûlullah (S) ile beraber ve cnun maiyyetinde bulunurken bize çetin bir açlık isâbet etti. Bu sırada biz o kavme âid ve şehirden dışarı çıkmakta bulunan bir takım eşekler yakaladık ve akabinde onları kesdik. Artık tencerelerimiz muhakkak kaynamakta idi. Bir de baktık ki Rasûlullah'ın münâdîsi «tencereleri deviriniz, eşek etlerinden hiçbir şey yemeyiniz!» diye nidâ etti. Ben: Rasûlullah bunları ne şekilde bir harâm kılışla harâm kıldı ki? dedim. Aramızda böyle konuştuk. Neticede kimimiz: Rasûlullah onları kat'i ve ebedi olarak harâm etti, kimimiz de: Onlarda henüz beşte bir işlemi yapılmadığı için harâm kıldı dedik.

۲۷ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ، فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ). حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ: أَصَابَتْنَا مَجَاعَةٌ لَمَّا لِيَ خَيْبَرَ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ خَيْبَرَ وَقَعْنَا فِي الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ فَانْتَحَرْنَاَهَا. فَلَمَّا غَلَتْ بِهَا الْقُدُورُ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: أَنْ اكْفُوا الْقُدُورَ. وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ لُحُومِ الْحُمْرِ شَيْئًا. قَالَ فَقَالَ نَاسٌ: لَأَنَّمَا نَهَى عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَنَّهَا لَمْ تَحْمَسْ. وَقَالَ آخَرُونَ: نَهَى عَنْهَا الْبَتَّةَ.

27 — () : Süleyman iş-Şeybânî tahdîs edîb dedi ki: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işitdim şöyle diyordu: Hayber gecelerinde bize bir açlık isâbet etmişti. Hayber günü olduğu zaman bizler ehli eşeklerin içine düştük ve onları kesdik. Eşek etlerinin pişmekte olduğu tencereler kaynayınca Rasûlullah (S) ın münâdisi: Tencereleri devirin ve sakın eşeklerin etlerinden bir şey yemeyin! diye nidâ etti. Bu nidâ üzerine sahâbîlerden bir takım insanlar: Rasûlullah bunlardan ancak henüz beşte bir taksimine tâbi tutulmadığı için nehyetti dediler. Diğerleri de: Rasûlullah eşek etlerinden kat'i olarak nehyetmiştir dediler.

۲۸ — (۱۹۳۸) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ). قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولَانِ: أَصَبْنَا حُمْرًا، فَطَبَخْنَاهَا. فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: اكْفُوا الْقُدُورَ.

28 — (1938) : Adıyy ibn Sâbit dedi ki: Ben Berâ'dan ve Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) dan işitdim, bunların her ikisi de şöyle diyorlardı: Biz bir takım eşekler yakaladık ve onları pişirdik. Bu sırada Rasûlullah (S) ın münâdisi: Tencereleri devirib dökünüz! diye nidâ etti.

۲۹ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْأَثَرِ وَأَبْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. قَالَ: قَالَ الْبَرَاءُ: أَصَبْنَا يَوْمَ خَيْبَرَ حُمْرًا. فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: أَنْ اكْفُوا الْقُدُورَ.

29 — () : Berâ' (R) dedi ki: Bizler Hayber günü bir takım eşekler ele geçirdik. Rasûlullah (S) ın münâdisi: Tencereleri devirib dökünüz! diye nidâ etti.

۳۰ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ أَبُو كَرَيْبٍ: حَدَّثَنَا ابْنُ إِسْرَافِيلَ عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُمَيْرٍ. قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ: نَهَى عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ.

30 — () : Sâbit ibn Ubeyd dedi ki, ben Berâ' (R) dan işittim: Bizler ehli eşeklerin etlerinden nehy olunduk diyordu

۳۱ - (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ قَارِبٍ . قَالَ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُلْقِيَ لَحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ ، نَيْثَةً وَنَضِيجَةً . ثُمَّ لَمْ يَأْمُرْنَا بِأَكْلِهَا .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ (يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ) عَنْ عَاصِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

31 — () : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizlere çiğ ve pişmiş olarak ellerimizde bulunan ehlî eşek etlerini atmamızı emir buyurdu. Sonra da bizlere onu yemekle emretmedi.

() : Buradaki râviler de Âsım'dan bu isnâd ile o hadîs tarzında rivâyet ettiler.

۳۲ - (۱۹۳۹) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : لَا أَذْرِي . إِنَّمَا نَعِيَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ كَانَ تَحُولَةً ، النَّاسِ ، فَكِرَةً أَنْ تَذْهَبَ حَمُولَتُهُمْ . أَوْ حَرَمَهُ فِي يَوْمٍ خَيْرٍ . لَحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ :

32 — (1939) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Ben şu husûsu iyi-ce bilemiyorum : Rasûlullah (S) bu eşek etlerinden, onlar insanların eş-yâlarını taşıyan hayvanlar olduğu ve binâenaleyh nakil vâsıtalarından bir kısmının yok olub gitmesini istemediği için mi nehy etti, yahut da Hayber günü (beşte bir taksimine uğramamış) ehlî eşek etleri oldukları için mi harâm kılmıştır?

۳۳ - (۱۸۰۲) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ . ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ فَتَحَهَا عَلَيْهِمْ . فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ ، الْيَوْمَ الَّذِي فَتَحَتْ عَلَيْهِمْ ، أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا هَذِهِ النَّيْرَانُ ؟ عَلَى أَيْ شَيْءٍ تَوْقِدُونَ ؟ » قَالُوا : عَلَى الْلَحْمِ . قَالَ « عَلَى أَيْ لَحْمٍ ؟ » قَالُوا : عَلَى الْلَحْمِ . فَحُمُرُ إِنْثِيَةٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَهْرِيقُوهَا وَاسْكِرُوهَا » فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَوْ نَهْرِيْقُهَا وَنَنْسِلُهَا . قَالَ « أَوْ ذَاكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ وَصَفْوَانُ بْنُ عِيسَى ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ ، النَّبِيلُ . كُلُّهُمُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

33 — (1802) : Selemetu'bnu 'l-Ekva' (R) dedi ki : Bizler Ra-

sûlullah (S) ile beraber Hayber seferine çıktık. (Muhasara yirmi gün uzadı. Hatta bize şiddetli bir açlık isâbet etmişti). Sonra Allah, muslimanlara Hayber'in fethini müyesser kıldı. Muslimanlara Hayber fethinin müyesser olduğu gün akşam olunca mucâhidler yer yer bir çok ateşler yakdılar. Rasûlullah :

— Bu ateşler nedir, niçin yakıyorsunuz? diye sordu. Sahâbîler :

— Et pişirmek için dediler. Rasûlullah :

— Hâangi et, ne etidir? dedi. Sahâbîler :

— Ehlî eşeklerin etleri diye cevap verdiler. Bu cevâb üzerine Rasûlullah :

— Onları dökünüz, kablarını da kırınız! emrini verdi. Sahâbîlerden biri (Umer ibn Hattâb) :

— Yâ Rasûlallah! etleri döküb de kabları yıkasak (olmaz mı)? dedi.

Rasûlullah :

— Yahut öyle yapınız buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de yine Yezîd ibn Ebî Ubeyde'den, o da Selemetu'bnü'l-Ekva'dan isnâdı ile rivâyet etmişlerdir.

٣٤ - (١٩٤٠) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ ، أَصْبْنَا مَحْرًا خَارِجًا مِنَ الْقَرْيَةِ . فَطَبَخْنَا مِنْهَا . فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَلَا إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِيكُمُ عَنْهَا . فَإِنَّهَا رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ . فَأَكْفَيْتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا . وَإِنَّهَا لَتَفُورُ بِمَا فِيهَا .

34 — (1940) : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Hayber'i feth ettiği zaman bizler şehirden dışarı çıkmakta olan bir takım eşekler ele geçirdik de onların etlerinden pişirmiştik. Bu sırada Rasûlullah'ın münâdîsi : Haberinizi olsun ki muhakkak Allah ve Rasûlu sizi o eşek etlerini yemekden nehy ederler. Çünkü onu yemek şeytan işinden ibâret bir pisliktir! diye nidâ etti. Bunun üzerine bütün tencereler içlerindeki etlerle kaynar vaziyetde iken etleri ile birlikde devrilip döküldüler.

٣٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهَالٍ ، الضَّرِيرُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ جَاءَ جَاءَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَكَلَتِ الْحُمُرُ . ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَقْنَيْتِ الْحُمُرُ . فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا طَلْحَةَ فَنَادَى : إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِيكُمُ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ . فَإِنَّهَا رِجْسٌ أَوْ نَجَسٌ . قَالَ : فَأَكْفَيْتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا .

35 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Hayber günü olduğu zaman bir gelen geldi de :

— Yâ Rasûlallah! Eşekler yenildi dedi. Sonra bir diğer kimse gelib o da :

— Yâ Rasûlallah! Eşekler tüketildi dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Ebû Talha'ya emretti de o da :

— Muhakkak ki Allah ve Rasûlü sizleri eşeklerin etlerinden nehy ederler. Çünkü o etler pisliktir, yahut murdardır diye nidâ etti. Bunu ta'kîben içlerindeki etlerle beraber bütün tencereler devriliverdi.

(٦) بَابُ فِي أَكْلِ لُحُومِ الْخَيْلِ

٣٦ - (١٩٤١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّيِّسِ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ) عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى ، يَوْمَ خَيْبَرَ ، عَنْ لُحُومِ الْعُمَرِ الْأَهْلِيَّةِ . وَأَذِنَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ .

(6) AT ETLERİNİN YENİLMESİ HAKKINDA BÂB

36 — (1941) : Câbir ibn Abdillâh (R) dan (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Hayber gününde ehli eşeklerin etlerinden nehy etti de at etleri husûsunda izin verdi.

٣٧ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْتِ ، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: أَكَلْنَا، زَمَنَ خَيْبَرَ، الْخَيْلَ وَحُمَرَ الْوَحْشِ . وَنَهَانَا النَّبِيُّ ﷺ عَنْ الْحَمَارِ الْأَهْلِيِّ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . ع وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ النُّوْفَلِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو حَاسِمٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

37 — () : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh (R) dan işitti ki o şöyle diyordu : Bizler Hayber fethi zamanında atların ve vahşi eşeklerin etlerini yedik. Peygamber (S) bizleri ehli eşek etlerinden nehy etti.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de İbn Cureyc'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

۳۸ — (۱۹۴۲) : وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَوَكَيْعٌ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَكَلْنَاهُ.

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ. كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

38 — (1942) : (Ebû Bekr'in kızı) Esmâ (R) : Rasûlullah (S) zamanında bir beygir kestik ve onu yedik dedi⁹.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Hişâm'dan bu isnâd ile (aynı hadîsi) rivâyet ettiler.

(۷) بَابُ بِإِذَا الضَّبِّ

۳۹ — (۱۹۴۳) : وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ. قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الضَّبِّ؛ فَقَالَ: «لَسْتُ بِأَكْلِهِ وَلَا نَحْرِهِ».

(7) KELERİN MUBÂH KILINMASI BÂBİ

39 — (1943) : Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer (R) den şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) e keler (i yemenin hükümün) den soruldu da cevâben : «Ben onun yeyicisi ve harâm kılıcısı değilim» buyurdu.

۴۰ — (...) : وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ؛ فَقَالَ: «لَا آكُلُهُ وَلَا أَحَرِّمُهُ».

9. Bu hadîslerle istidlâl ederek Ebû Yûsuf, Mubammed, Şâfil, Ahmed ibn Hanbel ve daha bir çok selef âlimleri at etinin yenilmesini tecvîz etmişlerdir. Ebû Hanîfe ise at, katır, merkeb makûlesi hayvanların binmek ve ziynet edinmek için yaratıldıkları hakkındaki Kur'ân âyetine (en-Nahl: 7-8) tutunarak bunların yenilmesini tecvîz etmemişdir. İmâm Mâlik Evzâi ve Ebû Ubeyd de, Ebû Hanîfe'ye muvafakat etmişlerdir. Adı geçen âyet şöyledir:

«Onlar sizin için ağırlıklarınıza yüklenirler, yarı canınız tükenmeden varamıyacağınız memleketlere kadar götürürler. Şüphesiz ki Rabbiniz Raûf'dur Rahîm'dir. Hem onlara binmeniz için, hem ziynet için de atları katırları, merkepleri yarattı. Sizin bilemiyeceğiniz daha neler yaratıyor, o!» (en-Nahl: 28).

40 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Bir insan Rasûlullah (S) a kelerin yenilmesinden sordu. Rasûlullah : «Ben onu yemem, harâm da kılmam» buyurdu.

٤١ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ ؟ فَقَالَ « لَا آكُلُهُ وَلَا أَحَرِّمُهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . بِمِثْلِهِ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَقُتَيْبَةُ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . م وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ . م وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . م وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ . قَالَ : سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ عَقْبَةَ . م وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي الضَّبِّ . بِمَعْنَى حَدِيثِ الْإِيثِ عَنْ نَافِعٍ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ أَيُّوبَ : أُنِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِضَبٍّ فَلَمْ يَأْكُلْهُ وَلَمْ يَحَرِّمْهُ . وَفِي حَدِيثِ أُسَامَةَ قَالَ : قَامَ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ .

41 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Bir kimse Rasûlullah (S) minber üzerinde bulunurken kendisinden keler yemenin hükmünü sordu. Rasûlullah : «Ben keleri ne yerim ne de harâm kılarım» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Ubeydullah'dan bu isnâd içinde bunun benzerini rivâyet etmiştir.

() : Buradaki altı tarîk râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den keler hakkındaki hadîsi Leys'in, Nâfi'den rivâyet ettiği (40 rakamlı) hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki bunlardan Eyyûb'un hadîsi : Rasûlullah'a bir keler getirildi de Rasûlullah onu ne yedi ve ne de harâm kıldı şeklindedir. Usâme'nin hadîsinde ise : Mescidde bir kimse ayağa kalkdı, Rasûlullah ise minber üzerinde bulunuyordu demiştir.

٤٢ — (١٩٤٤) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ . سَمِعَ الشَّعْبِيَّ . سَمِعَ ابْنُ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ مَعَهُ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فِيهِمْ سَعْدٌ . وَأَتَوْا بِلِخْمٍ ضَبٌّ .

فَنَادَتْ امْرَأَةً مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ : إِنَّهُ لَحَمٌ ضَبٌّ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُلُّوْا ، فَإِنَّهُ حَلَالٌ . وَلَكِنَّهُ لَيْسَ مِنْ طَعَامِي » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ تَوْبَةَ الْأَنْبَرِيِّ . قَالَ : قَالَ لِي الشَّعْبِيُّ : أَرَأَيْتَ حَدِيثَ الْحَسَنِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : وَقَاعَدْتُ ابْنَ عُمَرَ قَرِيبًا مِنْ سَنَتَيْنِ أَوْ سَنَةٍ وَنِصْفٍ ، فَلَمْ أَسْمَعْهُ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَ هَذَا . قَالَ : كَانَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ سَعْدٌ . يَمَثُلُ حَدِيثُ مُعَاذٍ .

42 — (1944) : Tevbe el-Anberî, Şa'bi'den işitti, Şa'bi de İbn Umer (R) den işitti ki Peygamber (S), içlerinde Sa'dın da bulunduğu sahâbîlerinden bir takım insanlarla beraber iken bunlara bir keler eti getirdi. Peygamber'in kadınlarından biri : O keler etidir diye bağırdı. Bunun üzerine Rasûlullah : «Yeyiniz, çünkü o halâldır. Lâkin o benim yiyeceğim değildir» buyurdu.

() : Tevbe el-Anberî dedi ki : Şa'bi bana şöyle dedi : Hasen'in, Peygamber'den olan şu hadîsini bana haber ver : Ben İbn Umer'le iki seneye yakın, yahut da bir buçuk seneye yakın beraber oturduğum halde İbn Umer'in Peygamber'den bunun gayrını rivâyet ettiğini işitmedim. Dedi ki : İçlerinde Sa'dın da bulunduğu Peygamber'in sahâbîlerinden bir takım insanlar... diyerek (42 rakamlı) Muâz hadîsi gibi rivâyet etti.

٤٣ — (١٩٤٥) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَيْتَ مَيْمُونَةَ . فَأَتَى بِضَبٍّ مَحْنُوزٍ . فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ . فَقَالَ بَعْضُ السَّوْدَةِ اللَّاتِي فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ : أَخْبِرُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ . فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ . فَقُلْتُ : أَحْرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « لَا » . وَلَكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي . فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ » . قَالَ خَالِدٌ : فَأَجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ .

43 — (1945) : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi : Ben ve Hâlid ibn Velîd, Peygamber'le beraber Meymûne'nin evine girdik. Akabinde kebab yapılmış bir keler getirildi. Rasûlullah elini ona uzattı. Tam bu sırada Meymûne'nin evinde bulunan kadınlarından biri : Yemek istediği şeyin ne olduğunu Rasûlullah'a haber veriniz! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah elini kaldırdı. Ben : O harâm mıdır? yâ Rasûlallah! diye sor-

dum. Rasûlullah (S) : «Hayır, fakat o benim kavmımın arâzisinde yoktur da onun için ben ondan bir tiksinti hissederim» buyurdu.

Hâlid : Bunun üzerine ben onu Rasûlullah bakarken önüme çektim ve yedim (de beni nehy etmedi) dedi.

٤٤ — (١٩٤٦) وَصَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ وَهْبٍ . قَالَ حَرَمَلَةُ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ ، الَّذِي يُقَالُ لَهُ سَيْفُ اللَّهِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، وَهِيَ خَالَتُهُ وَخَالََةُ ابْنِ عَبَّاسٍ . فَوَجَدَ عِنْدَهَا ضَبًّا عَمُودًا . فَقَدِمَتْ بِهِ أُخْتُهَا حَقِيقَةً بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ نَجْدٍ . فَقَدِمَتْ الضَّبَّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَكَانَ قُلُوبًا يُقَدَّمُ إِلَيْهِ طَعَامٌ حَتَّى يُجَدَّتْ بِهِ وَيُسْمَى لَهُ . فَأَمَوَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ إِلَى الضَّبِّ . فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنَ النِّسْوَةِ الْحُضُورِ : أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَا قَدِمْتَنَ لَهُ . قُلْنَا : هُوَ الضَّبُّ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ . فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ : أَحْرَامُ الضَّبِّ ؛ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « لَا . وَلَكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي . فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ » .

قَالَ خَالِدٌ : فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ . فَلَمْ يَنْهَنِي .

44 — (1946) : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermişdir : Seyfullah yani ALLÂH'IN KILICI denilen Hâlid ibn Velîd kendisine şöyle haber vermişdir : Kendisi Rasûlullah (S) ile beraber Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin yanına girdi. Bu Meymûne hem Hâlid'in ve hem de İbn Abbâs'ın teyzesidir. Onun yanında kızartılmış vaziyetde bir keler buldu. Bu keleri Meymûne'nin kız kardeşi Hufeyde Bintu Hâris, Necd'den getirmişdi. Meymûne bu keleri Rasûlullah'a takdîm etti. Rasûlullah'a bir yiyecek takdîm edilib de o yemekden kendisine bahsedilmemesi ve yemeğin isminin kendisine söylenmemesi hemen hemen vâki' olmazdı. Rasûlullah elini kelere uzattı. Bu anda orada hâzır bulunan kadınlardan biri Rasûlullah'a takdîm ettiğiniz yemeğin ne olduğunu kendisine haber verin! dedi. Kadınlar : O kelerdir yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah elini kaldırdı. Bunun üzerine Hâlid ibn Velîd : Keler harâm mıdır? yâ Rasûlallah! diye sordu. Rasûlullah : «Hayır, lâkin o benim kavmımın arâzisinde bulunmaz. Ben de kendimi ondan tiksiniyor hissederim» dedi.

Hâlid : Ben keleri kendime çekib yedim, Rasûlullah bakıp durur olduğu halde beni nehyetmedi dedi.

٤٥ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ عَبْدُ: أَخْبَرَنِي . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ابْنِ سَهْلٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ . وَهِيَ خَالَتُهُ . فَقَدَّمَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَحْمَ صَبٍّ ، جَاءَتْ بِهِ أُمُّ حُفَيْدٍ بِنْتُ الْحَارِثِ مِنْ بَجْدٍ . وَكَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي جَعْفَرٍ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَأْكُلُ شَيْئًا حَتَّى يَعْلَمَ مَا هُوَ . ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ . وَزَادَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ : وَحَدَّثَهُ ابْنُ الْأَصَمِّ عَنْ مَيْمُونَةَ . وَكَانَ فِي حَجَرِهَا .

45 — () : İbn Abbâs (R) dan, ona da Hâlid ibn Velîd haber verdi ki kendisi Rasûlullah ile beraber Meymûne Bintu'l-Hâris'in evine girdi. Meymûne de Hâlid'in teyzesidir. Müteakiben Rasûlullah'a bir keler eti takdim edildi. Bu keleri Ummu Hufeyd Bintu'l-Hâris, Necd'den getirmişdi. Bu kadın, Benû Ca'fer'den bir adamın nikâhında bulunuyordu. Rasûlullah ne yemeği olduğunu bilmedikçe hiçbir şey yemez idi demiş, sonra da Yûnus'un (44 rakamıyla geçen) hadîsi şeklinde zikretmiştir. Râvî bu hadîsin sonunda : Ona, Meymûne'nin himâyesinde bulunan İbnu'l-Asamm, Meymûne'den tahdîs etti fıkrasını ziyâde etmiştir.

(١٩٤٥) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ابْنِ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ وَنَحْنُ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ بِضَبَّيْنِ مَشْوِيَيْنِ . يَمِثِلُ حَدِيثَهُمْ . وَلَمْ يَذْكُرْ : يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ : عَنْ مَيْمُونَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ الْأَيْتِ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنِ ابْنِ الْمُنَكِّدِ ؛ أَنَّ أَبَا أُمَامَةَ بْنَ سَهْلٍ أَخْبَرَهُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَهُوَ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ . وَعِنْدَهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ ، يَلْخَمُ صَبٍّ . فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ .

(1945) : Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Biz Meymûne'nin evinde bulunurken Peygamber (S) e kebab yapılmış iki keler getirildi dediğini yukardakilerin hadîsi gibi rivâyet etmiş, fakat Yezîdu'bnu'l-Asamm, Meymûne'den isnâdını zikretmemiştir.

() : Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Rasûlullah'a, kendisi

Meymûne'nin evinde iken ve yanında Hâlid ibn Velid de varken bir keler eti getirildi diyerek haber verdiği hadisi rivâyet etmiş ve (1945 sıra rakamlı) Zuhri hadisi tarzında zikretmiştir.

٤٦ - (١٩٤٧) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . قَالَ ابْنُ نَافِعٍ : أَخْبَرَنَا غُنْدَرٌ .

حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : أَهْدَتْ خَالَتِي أُمُّ حَفِيدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَمْنًا وَأَقِطًا وَأَضْبًا . فَأَكَلَ مِنَ السَّمْنِ وَالْأَقِطِ ، وَتَرَكَ الضَّبَّ تَقْدَرًا . وَأَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

46 — (1947) : Said İbn Cubeyr dedi ki : Ben İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Teyzem Ummu Hufeyd bir kerre Rasûlullah'a (çöl armağanı olarak) bir mikdâr tereyağı, keş ve bir kaç keler hediye etmişti. Rasûlullah (S) tereyağından ve keşden birer mikdâr yedi de tik-sindiği için kelerleri bıraktı. Rasûlullah'ın yemek sofrasında keler yenilmiştir. Eğer keler harâm olsaydı Rasûlullah'ın yemek sofrası üzerinde yenilmezdi ¹⁰.

٤٧ - (١٩٤٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ . قَالَ : دَعَانَا عَرُوسٌ بِالْمَدِينَةِ . فَقَرَّبَ إِلَيْنَا ثَلَاثَةَ عَشَرَ ضَبًّا . فَأَكَلَ وَتَارَكَ . فَلَقِيتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مِنَ الْقَدِ . فَأَخْبَرْتُهُ . فَأَكْثَرَ الْقَوْمُ حَوْلَهُ . حَتَّى قَالَ بَعْضُهُمْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا آكُلُهُ ، وَلَا أَنْعَى عَنْهُ ، وَلَا أَحَرِّمُهُ » . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : بَشَسَ مَا قُلْتُمْ . مَا بُعِثَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَّا حِمْلًا وَمَحْرَمًا . إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، يَنْجِمَا هُوَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ ، وَعِنْدَهُ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَامْرَأَةٌ أُخْرَى . إِذْ قُرِبَ إِلَيْهِمْ خِوَانٌ عَلَيْهِ لَحْمٌ . فَلَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَأْكُلَ قَالَتْ لَهُ مَيْمُونَةُ : إِنَّهُ لَحْمُ ضَبٍّ . فَكَفَّ يَدَهُ . وَقَالَ « هَذَا أَحْمٌ لَمْ آكُلْهُ قَطُّ » . وَقَالَ لَهُمْ « كُلُوا » فَأَكَلَ مِنْهُ الْفَضْلُ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَالْمَرْأَةُ .

وَقَالَتْ مَيْمُونَةُ : لَا آكُلُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَيْءٌ يَأْكُلُ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

10. Hadis şârihleri bu bayvanın, biç su içmemesi, yedi yüz yıl kadar yaşaması, kırk günde bir damla idrar çıkarması gibi garib özelliklerini bildirirler.

Keler, çekirge gibi medenî muhitlerde yenilmesi mekrûh addedilen hayvanların, Arab yarımadasında yenilib içildiği bir devirde Peygamber'in başkalarını nehy etmediği halde bizzât yemekten çekinmesi, tab'ının yüksekliğine delâlet etmekle beraber uın-meti için de ince bir sakındırmayı ifâde eder.

47 — (1948) : Yezîd İbnu'l-Asamm dedi ki : Bize, Medîne'-de yeni evlenmiş bir güveyi da'vet etti de önümüze on üç tane keler yaklaştırtıp koydu. Bizden onu yiyen de bırakan da vardı. Nihâyet ben ertesi gün İbn Abbâs'a kavuşdum ve bu keler yemeği işini ona haber verdim. Etrafında birçok insan birikdi. Onlardan ba'zısı : Rasûlullah (S) : «Ben onu yemem, ondan nehy de etmem ve onu harâm da kılmam» buyurdu dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi : Siz ne fena konuştunuz! Allah'ın Peygamber'i halâl kılıcı ve harâm kılıcı olmakdan başka bir sıfatla gönderilmedi. Şüphesiz ki Rasûlullah bir defasında Meymûne'nin yanında bulunduğu sırada beraberinde Fadl ibn Abbâs, Hâlid ibn Velid ve diğer bir kadın daha varken kendilerine üzerinde et bulunan bir masa yaklaştırdı. Peygamber yemeğe teşebbüs edince Meymûne kendisine : O keler etidir dedi. Bunun üzerine Peygamber yemekden elini çekti ve : «Bu hiç yemediğim bir ettir» dedikten sonra «sizler yeyin!» buyurdu. Bunu ta'kiben Fadl, Hâlid ve o kadın bu etden yediler.

Meymûne : Ben Rasûlullah'ın yediği şeyden başka bir şeyden yemem demiştir.

٤٨ - (١٩٤٩) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِضْبٍ . فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ . وَقَالَ « لَا أَذَرِي . لَعَلَّهُ مِنَ الْقُرُونِ الَّتِي مُسِخَتْ » .

48 — (1949) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) a bir keler getirilmişti. O bunu yemekden çekindi de : «Bilemem, belki de o mesh olunmuş yani hayvana tebdil edilmiş eski nesillerdendir» buyurdu ¹¹.

٤٩ - (١٩٥٠) وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ . قَالَ : سَأَلْتُ جَابِرًا عَنِ الضَّبِّ ؟ فَقَالَ : لَا نَطْعُمُوهُ . وَقَدَرَهُ . وَقَالَ : قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُحَرِّمْهُ . إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْفَعُ بِهِ غَيْرَ وَاحِدٍ . فَإِنَّمَا طَعَامُ عَامَّةِ الرِّعَاءِ مِنْهُ . وَلَوْ كَانَ عِنْدِي طَعْمُهُ .

11. Belki Peygamber'in bu sözü kendisine Allah tarafından mesh edilenleri üç günden fazla yaşayamayacağı husûsu bildirilmeden önce idi. Demiri'nin *Hayâtü'l-Hayavân* adlı kitabında âlimlerin bu husûsda çeşitli nazariyelerinin mevcûd olduğu haberi verildikten sonra İbn Abbâs'dan şu naklediliyor. İbn Abbâs, mesh edilen üç günden fazla yaşamaz, yemez ve içmez demiştir. Bu, İbn Abbâs'ın kendi aklından söyleyebileceği bir husûs olamaz. Çünkü bu kabil bilgileri akıl idrâk edemez. Binâenaleyh bu haber hükmen merfû' hadis kabilinden olur.

Bu gibi haberlerin müteşâbih olduğunu kabûl edib haklarında akli izahlara gitmemek ve tevakkuf eylemenin en sâlim yol olduğunda da hiç şüpbe yoktur.

49 — (1950) : Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Ben Câbir'e keler (in hüküm) den sordum. Câbir : Onu yemeyin dedi ve kelerden tiksindi. Sonra da şunu ilâve etti : Umer ibn Hattâb : Şüphesiz Peygamber (S) keleri harâm kılmamıştır. Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah onun yüzünden bir çok kimselere menfaat verir. Şüphe yok ki çobanların yemeklerinin çoğu bundandır. Eğer yanımda mevcûd olaydı ben onu yerdim dedi.

٥٠ — (١٩٥١) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ أَبِي نَصْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : قَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا بِأَرْضٍ مَضِيَّةٍ . فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ أَوْ فَمَا تُنْهَيْنَا ؟ قَالَ « ذَكَرَ لِي أَنَّ أُمَّةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مَسِخَتْ ، فَلَمْ يَأْمُرْ وَلَمْ يَنْهَ . » قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ ، قَالَ عُمَرُ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَنْفَعُ بِهِ غَيْرَ وَاحِدٍ . وَإِنَّهُ لَطَعَامٌ صَامِلَةٌ هَذِهِ الرَّعَاءُ . وَلَوْ كَانَ عِنْدِي لَطَعِمْتُهُ . إِنَّمَا عَادَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

50 — (1951) : Ebû Saîd (R) dedi ki : Bir kimse : Yâ Rasûlallah! Bizler keleri çok bir arâzî de bulunuyoruz, binâenaleyh bize ne emredersin, yahut bize ne fetvâ verirsin? dedi. Rasûlullah (S) : «Bana İsrâîl oğullarından bir ummetin mesh olunduğu zikredildi» buyurdu da emir de etmedi, nehiy de etmedi.

Ebû Saîd dedi ki : Bunun ardından bir zaman sonra Umer, muhakkak Azîz ve Celîl olan Allah onunla birçok kimselere fayda vermektedir. Ve muhakkak ki keler, şu çobanların çoğunun yemeğidir. Eğer yanımda bulunaydı, ben onu muhakkak yerdim. Rasûlullah ise ancak ondan tiksiniştir dedi.

٥١ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا أَبُو عَفِيٍّ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو نَصْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ : أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنِّي فِي غَائِطٍ مَضِيَّةٍ . وَإِنَّهُ عَامَّةٌ طَعَامُ أَهْلِي . قَالَ فَلَمْ يُجِبْهُ . فَقُلْنَا : عَادُوهُ . فَمَادُوهُ فَلَمْ يُجِبْهُ . ثَلَاثًا . ثُمَّ نَادَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الثَّالِثَةِ فَقَالَ « يَا أَعْرَابِي ! إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ أَوْ غَضِبَ عَلَى سَبْطٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ . فَمَسَخَهُمْ دَوَابَّ يَدْبُونَ فِي الْأَرْضِ . فَلَا أَذَى أَعْلَى هَذَا مِنْهَا . فَلَيْسَتْ آكَلُهَا وَلَا أَنْهَى عَنْهَا . »

51 — () : Ebû Saîd (R) den : Bir bedevî Rasûlullah'a gelip : Ben çok kelerli bir arâzide bulunuyorum. Keler. âilemin yemeğinin çoğunu teşkil eder dedi. Rasûlullah ona cevâb vermedi. Biz bedevîye : Sözüünü tekrar et dedik. Bedevî tekrar aynı şeyi sordu. Fakat Peygamber yine cevâb vermedi. Bunu üç defa tekrarladıktan sonra üçüncü defasında Rasûlullah (S) o bedevîye nidâ edip şöyle buyurdu : «Ey bedevî! Allah

İsrâîl oğullarından bir Sıbt'a lâ'net yahut gadab etti de onları yeryüzünde debelenen birtakım hayvanlar hâline çeviriverdi. Binaenaleyh bilemiyorum. Belki de bu keler o mesh olunan millettendir. Artık ben onu ne yerim ve ne de ondan nehy ederim!*

(۸) بَابُ إِبَاهِ الْجَرَادِ

۵۳ - (۱۹۵۲) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي يَمْفُورٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى . قَالَ : غَرَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ . فَأَكُلُ الْجَرَادَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَبِي يَمْفُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ : سَبْعَ غَزَوَاتٍ . وَقَالَ إِسْحَاقُ : سِتٍّ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : سِتٌّ أَوْ سَبْعٌ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي يَمْفُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : سَبْعَ غَزَوَاتٍ .

(8) ÇEKİRGENİN MÜBÂH KILINMASI BÂBİ

52 — (1952) : Abdullah ibn Ebî Evfa (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber yedi gazâda bulunduk, çekirge yiyorduk dedi ¹².

() : Buradaki râvîler de yine Ebû Ya'fûr'dan bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlardan Ebû Bekr kendi hadisinde : Yedi gazve dedi; Ishâk : Altı dedi; İbn Ebî Umer ise : Altı yahut yedi gazve diye rivâyet etti.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den, o da Ebû Ya'fûr'dan bu isnâdla rivâyet edib : Yedi gazve demişlerdir.

12. Hadisin râvîsi İbn Ebî Evfâ'nın adı Alkame ibn Hâlid'dir. Rıdvan bey'atında hâzır bulunmuşdur. Bu baba ve oğul ikisi de sahâbidirler. Vâkidi 86, Ebû Nuaym de 87 yaşında vefat ettiğini bildirmişlerdir. Kûfe'de en son vefat eden sahâbî İbn Ebî Evfâ'dır.

Bu hadis çekirgenin yenilmesi câiz olduğuna delâlet eder. Bu hususta müsbet menfi diğer rivâyetler de vardır. Fakat bu rivâyetler içinde en kuvvetlisi bu hadis olduğu için çekirgenin yenilmesinin halâl olduğunda icmâ vardır.

(۹) بَابُ إِيمَانِ الرَّبِّ

۵۳ — (۱۹۵۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : مَرَرْنَا فَاسْتَنْفَجْنَا أَرْبَابًا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ . فَسَعَوْا عَلَيْهِ فَلَقَبُوا ، قَالَ : فَسَمِعْتُ حَتَّى أَدْرَكْتُهَا . فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ . فَذَبَحَهَا . فَبَعَثَ بِوَرِكَيْهَا وَفَخَذَيْهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَتَيْتُ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَبِلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ (بَعْنَى ابْنِ الْحَارِثِ) . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ يَحْيَى : بِوَرِكَيْهَا أَوْ فَخَذَيْهَا .

(9) TAVŞANIN MUBÂH KILINMASI BÂBİ

53 — (1953) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Biz bir seferde yol aldık. Nihâyet Merru'z-Zehrân'da iken bir tavşanı ürkütüb kaçırdık. Seferde bulunanlar arkasından koştularsa da yorulub onu yakalamakdañ âciz kaldılar. Ben koşdum, neticede tavşanı yetişib yakaladım. Müteakiben onu Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha hayvanı kesdi ve uyluğunun üst tarafını ve iki budunu (benimle) Rasûlullah (S) a gönderdi. Ben bunu Rasûlullah'a getirdim, o da bu hediyeyi kabûl etti¹³.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlardan Yahyâ ibn Saîd'in hadîsinde : Uyluğunun üst tarafını yahut iki budunu (gönderdi) şeklindedir.

13. Merru'z-Zahrân, Mekke'nin, Medîne' yönünde beş mil kadar mesâfede hurmalığı, zirâatı bulunan bir vâdîdir.

Enes ibn Mâlik tavşanı tutukdan sonra götürüb kendisine verdiği Ebû Talha Enes'in uvey babasıdır. Enes'in öz babası Mâlik Şâm'da küfr üzere vefat etmişdi. O zaman Enes sekiz yaşında idi. Annesi Umamu Suleym bilâhare Ebû Talha ile evlenmiştir. Bu karı koca İslâm hamâset ve geçâtının emsâlsiz birer nümûnesidir. Kendilerinden bu tercememizde birkaç defa birer vesîle ile bahsetmiş bulunuyoruz.

Bu hadîsden şu hükümler alınmıştır :

a. Av avlamak için koşmanın cevâzı,

b. Av peşinde koşan topluluktan birisi bir hayvan avlarsa ona mâlik olub arkadaşlarının iştirak hakkı bulunmayacağı.

c. Bir dostun, kendi dostuna az bir şey hediye etmesinin cevâzı.

d. Tavşan etinin yenilmesinin câiz olduğu. Bu cevâz hükmü fıkhan dört mezheb imâmları ve âlimlerin hepsi tarafından kabûl edilmiştir. Yalnız Abdullah ibn Amr ibn Âs, İbn Abbâs'ın kölesi İkrîme, İbn Ebî Leylâ tavşan etinin yenmesini kerih görmüşlerdir.

(۱۰) باب إِبَاهَةِ مَا اسْتَعَاهَ بِهِ عَلَى الْأَصْطِبَارِ وَالْعِدْوَةِ، وَكَرَاهَةِ الْخَذْفِ .

۵۴ — (۱۹۵۴) حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا كَهْمَسٌ عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ . قَالَ : رَأَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُغَفَّلِ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ يَخْذِفُ . فَقَالَ لَهُ : لَا تَخْذِفْ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَكْرَهُهُ . أَوْ قَالَ - يَنْهَى عَنِ الْخَذْفِ ، فَإِنَّهُ لَا يُصْطَادُ بِهِ الصَّيْدُ ، وَلَا يُنْكَأُ بِهِ الْعَدُوُّ . وَلَكِنَّهُ يَكْثُرُ السِّنُّ وَيَفْقَأُ الْعَيْنُ . ثُمَّ رَأَاهُ بَعْدَ ذَلِكَ يَخْذِفُ . فَقَالَ لَهُ : أَخْبِرْكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَكْرَهُهُ ، أَوْ يَنْهَى عَنِ الْخَذْفِ ، ثُمَّ أَرَاكَ تَخْذِفُ ! لَا أَكَلَمُكَ كَلِمَةً . كَذَا وَكَذَا .

(...) حَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ، سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبُدٍ. حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ. أَخْبَرَنَا كَهْمَسٌ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ.

(10) AVLANMADA VE DÜŞMAN KARŞISINDA KULLANILIB
YARDIM GÖRÜLECEK ALETLERİN MÜBÂH KILINMASI,
SAPANLA TAŞ ATMANIN KERÂHATİ BÂBİ

54 — (1954) : İbn Bureyde dedi ki : Abdullah ibn Mugaffel (R), kendi arkadaşlarından bir kimsenin sapan ile taş attığını gördü de ona : Böyle taş atma, iyi bil ki Rasûlullah (S) sapanla taş atmaya çirkin görürdü — yahut : Sapanla taş atmakdan ümmetini nehy ederdi — dedi. (Râvi İbn Mugaffel rivâyetine devâm ederek :) Şüphesiz ki sapan taşı ile ne av avlanır, ne de düşman parçalanıp öldürülür. Ancak bu sapan taşı diş kırar ve göz çıkarır dedi. Abdullah ibn Mugaffel, bu tenbihin ardından bir zaman geçtikten sonra, aynı şahsı yine sapanla taş atarken gördü de ona : Be adam, ben sana Rasûlullah'ın sapanla taş atılmasını çirkin görür olduğunu yahut sapan taşı atmakdan ümmetini nehyeder olduğunu haber veriyorum da sonra seni hâlâ sapan taşı atmaya devam ediyor görüyorum! Artık bundan sonra sana ebedi söz söylemem dedi ¹⁴.

14. Bu hadisleri Abdullah ibn Mugaffelden büyük bir Türk âllmi ve hâkimi olan Ebû Sehl Abdullah ibn Bureyde rivâyet etmiştir. Abdullah ibn Bureyde Eslemî'dir. Gerek kendisi, gerek büyük kardeşi Süleyman ibn Bureyde vaktiyle büyük bir medeniyet merkezi olan Merv'de ve Türk câmiasında uzun zaman hâkimlik etmişlerdir. Bundan dolayı Mervezi nisbeti ile de anılmışdır. İlk önce Süleyman ibn Bureyde kadı olmuş ve 195 târihinde vefat etmiş, sonra da Abdullah kadı olub bu vazifede iken 115 hicrî târihinde vefat etmiştir.

Sapanla taş atılarak vurulan hayvan etinin harâm olması, Mâide sûresinin üçüncü âyetinde sayılan harâmlardan *mevkûze* yani topaçla sopa ile vurularak öldürülen hayvan nevinden olması i'tibârıyla'dır. Bir de yine aynı sûrenin 94 üncü âyetinde «*ellerinizle tuttuğunuz ve mızraklarınızla vurduğunuz...*» diye tavsîf edilen halâl av nevinde dahil bulunmaması i'tibârıyla'dır. Çünkü sapanla vurulan avlar bu halâl av sıfatını hâiz değildir, bir *mevkûze*dir. Ancak sapanla vurulduktan sonra hayvan ölmeden yetişilip kesilirse o halâldır.

Bu hadisten ba'zıları Peygamber'in sünnetine muhâlefet eden kimsevi bırakıp hiç

() : Buraduki râviler de, bize Kehmes haber verdi diyerek bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

۵۵ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ صُهَيْبَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغْفَلٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْخَذْفِ . قَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ فِي حَدِيثِهِ : وَقَالَ : إِنَّهُ لَا يَنْكِأُ الْعَدُوَّ وَلَا يَقْتُلُ الصَّيْدَ . وَلَكِنَّهُ يَكْبِرُ السِّنَّ وَيَقْتُلُ الْغَنَمَ . وَقَالَ ابْنُ مَهْدِيٍّ : إِنَّهَا لَا تَنْكِأُ الْعَدُوَّ . وَلَمْ يَذْكُرْ : تَقَفُّا الْعَيْنَ .

55 — () : Abdullah ibn Mugaffel (R) : Rasûlullah (S) sapan taşı atmakdan nehy etti dedi. Râvilerden Muhammed ibn Ca'fer kendi hadîsinde : Abdullah ibn Mugaffel bundan sonra : Şüphesiz ki bu sapan taşı ne düşmanı parçalar, ne de avı öldürür. Fakat o sâdece diş kırar ve göz çıkarır dedi diye rivâyet etmiştir. İbn Mehdi ise : «Şüphesiz ki sapan taşı düşmanı parçalamaz» dedi de; «göz çıkarır» fıkrasını zikretmedi.

۵۶ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ : أَنَّ قَرِيبًا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغْفَلٍ خَذَفَ . قَالَ فَتَنَاهُ وَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ . وَقَالَ : «إِنَّهَا لَا تَصِيدُ صَيْدًا وَلَا تَنْكِأُ عَدُوًّا . وَلَكِنَّهَا تَكْبِرُ السِّنَّ وَتَقْفُ الْعَيْنَ» ، قَالَ فَتَادَ فَقَالَ : أَحَدْتُكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ ثُمَّ تَخَذَفُ إِلَّا أَكَلْتُكَ أَبَدًا .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ ، رِثْدَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

56 — () : Saîd ibn Cubeyr'den (şöyle demiştir) : Abdullah ibn Mugaffel (R) in yakını olan birisi sapanla taş atmışdı. Abdullah da onu bundan nehy etti ve şöyle dedi : Rasûlullah (S) sapanla taş atmayı nehy etti de şöyle buyurdu : «Sapanla taş atmak bir avı avlamaz, bir düşmanı da parçalamaz. Fakat bu, diş kırar ve göz çıkarır».

Bu tenbîh'den sonra o şahıs yine sapanla taş atmaya dönünce Abdullah ona : Ben sana Rasûlullah bundan nehyetti diye tahdîs ediyorum da sonra sen tekrar sapanla taş atıyorsun! Artık ben seninle ebediyyen konuşmam dedi.

() Keza bu hadîsi bize İbn Ebî Umer tahdîs etti. Bize es-Sakafî, Eyyûb'dan bu isnâdla yukarki hadîs tarzında tahdîs etti.

söz söylememek câiz olduğu hükmünü de almışlardır. Binâenaleyh bu şiddetli hüküm, mu'minin üç günden fazla küs durmasını nehyeden hükümden hâric sayılmış oluyor. Çünkü sahâbî Abdullah ibn Mugaffel ikinci defa sapan atan kimseye : «Artık bundan sonra sana ebedî söz söylemem» demek sûretiyle ebedî küsmeyi taahhüd etmişti.

(۱۱) باب الأمر بإحسان الذبح والقتل، وتحرير الشفرة

۵۷ — (۱۹۵۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْأَشْمَثِ ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ . قَالَ : ثِنْتَانِ حَفِظْتُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ . فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ . وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ . وَلْيُجِدْ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ . فَلْيُرِخْ ذَيْبَهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا هُثَيْمٌ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ . بِإِسْنَادِ حَدِيثِ ابْنِ عَلِيٍّ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ .

(11) KESMEDE VE ÖLDÜRMEDE DAHI GÜZELLİK ETMEKLE VE BİÇAĞI KESKİNLETMEKLE EMREDİLMESİ BÂBİ

57 — (1955) : Şeddâd ibn Evs (R) şöyle dedi : İki şey var ki onları Rasûlullah (S) dan ezberledim. Rasûlullah şöyle buyurdu : «Yüce Allah her şeye karşı ihsânı (güzelliği, iyiliği) yazmış (vâcib kılmış) dır. Bunun için öldürürseniz o öldürmede iyi tarzı seçin¹⁵. Hayvan boğazlarsanız o boğazlamayı iyi ve güzel yapın. Sizden hayvan boğazlıyacak herhangi biriniz bıçağını iyice keskinletsin, kurbanını rahatlandırınsın».

() : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Hâlid el-Haz-zâ'dan yukarıki İbn Uleyye hadîsinin isnâdı ve ma'nâsı tarzında rivâyet etmişlerdir.

15. Kısas olarak yahut diğer meşrû' bir sebeble birini öldürürseniz veyahut mutlak olarak herhangi bir öldürme fiili ika ederseniz, bu öldürme işlerinde dahi en iyi öldürüşü seçin. En hafif ve sûr'atlı ölümü tatbik edin. Hayvan keseceğiniz zamanda o boğazlamayı iyi ve güzel yapın. Yani hayvana acıyın, onu şiddetle yere yıkmayın, keseceğiniz yere sürükleyerek götürmeyin, sünnet olan şekilleri ne ise onlara göre hareket edin buyurulmuş oluyor.

Bu hadîs öldürme ve kesme gibi en çetin durum ve işlerde dahi güzellik ve iyilik emretmek sûretiyle güzellik ve iyiliksiz hiçbir iş ve harekette bulunulmamasını en belîğ, en vecîz ve ancak peygamberlere has olan hârika bir incelikte mu'minlere ve onların şahsında tekmil insanlığa öğretmiş oluyor.

Böyle öldürmede dahi iyilik ve güzellik emreden yüce İslâm Dîninde bulunduğumuz için Hak Teâlâ'ya sonsuz hamdu senâlar olsun! Amin.

(۱۲) باب النهى عن صبر البهائم

۵۸ — (۱۹۵۶) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ هِشَامَ ابْنَ زَيْدٍ بْنُ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : دَخَلْتُ مَعَ جَدِّي ، أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، ذَارَ الْحَكَمِ ، بَنِي أَيُّوبَ . فَإِذَا قَوْمٌ قَدْ تَصَبَّوْا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا . قَالَ فَقَالَ أَنَسٌ : نَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَصْبِرَ الْبَهَائِمُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ع وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَلْدُ بْنُ الْحَارِثِ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(12) HAYVANLARI DİRİ İKEN HABSEDİB BAĞLAMAK SÜRETİYLE ATIŞ HEDEFİ EDİNMEKDEN NEHY BÂBİ

58 — (1956) : Şu'be tahdiş edib şöyle dedi : Ben Hişâm ibn Zeyd ibn Enes ibn Mâlik'den işittim dedi ki : Ben dedem Enes ibn Mâlik ile beraber Hakem ibn Eyyûb'un yurduna girdim. Bir de gördüm ki bir takım insanlar bir tavuğu dikmişler de ona atış yapmaktalar. Hemen dedem Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) canlı hayvanların habsedilib bağlanarak hedef yapılmasını yasak etmiştir dedi.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler.

۵۸ م — (۱۹۵۷) وَحَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا

الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

58 M — (1957) : İbn Abbâs (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) : «Kendisinde rûh bulunan hiçbir şeyi atış hedefi edinmeyiniz» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de Şu'be'den bu isnâd ile yukarıki hadîs giib rivâyet ettiler.

۵۹ — (۱۹۵۸) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَأَبُو كَامِلٍ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ

عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ . قَالَ : مرَّ ابْنُ عُمَرَ بِغَيْرٍ قَدْ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَتَرَامُونَهَا . فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : مَنْ فَعَلَ هَذَا ؟ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا .

(..) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا أَبُو بَشِيرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ . قَالَ : مرَّ ابْنُ عُمَرَ بِفَتْيَانٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ نَصَبُوا طَيْرًا . وَهُمْ يَرْمُونَهُ . وَقَدْ جَمَلُوا لِصَاحِبِ الطَّيْرِ كُلِّ خَاطِئَةٍ مِنْ تَبْلِيهِمْ . فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : مَنْ فَعَلَ هَذَا ؟ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ فَعَلَ هَذَا . إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ مَنْ اتَّخَذَ شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا .

59 — (1958) : Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi : İbn Umer (R) bir kerre bir tavuğu nişangâh dikerek ok atmakda olan beş on gencin yanından geçmişti. Bu gençler, İbn Umer'in gelmekte olduğunu görünce dağıldılar. Bunun üzerine İbn Umer : Bu tavuğu kim nişangâh dikti? İyi biliniz ki Rasûlullah (S) canlı bir hayvanı böyle atış hedefi edinen kimselere lâ'net etti dedi ¹⁶.

() : Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi : İbn Umer, Kureys'den bir takım gençlere uğradı ki onlar bir kuşu nişan hedefi olarak dikmişler de ona atış yapmakda idiler. Attıkları oklardan hedefe isâbet etmeyen her bñ oku da tavuk sâhibine tahsis etmişlerdi. Bu gençler İbn Umer'in gelmekte olduğunu görünce dağıldılar. İbn Umer de onlara : Bu kuşu hedef olarak kim dikti? Bu işi yapana Allah lâ'net etmiştir. Şüphesiz ki Re-sûlullah (S) da kendisinde rûh bulunan her hangi bir mahlûku atış hedefi edinen kimselere lâ'net etmiştir dedi.

٦٠ - (١٩٥٩) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِحْصَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ ابْنِ مُعَيْدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ ابْنِ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُقْتَلَ شَيْءٌ مِنَ الدَّوَابِّ صَبْرًا .

60 — (1959) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir İbn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) hayvanlardan herhangi birinin hapsedilib bağlanarak canlı hedef edilmek sûretiyle öldürülmesini nehy etmiştir.

16. Bu hadisten ve diğerlerinden herhangi bir hayvanın kuyruğunu, kulağını ve herhangi bir azasını keserek, yahut hedef edinmek üzere bağlayıp habs ederek azab ve işkence etmenin kerâhat ve fenalığı hükmü çıkarılmıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۵ - کتاب الاضاحی

(۱) باب وقتها

۱ - (۱۹۶۰) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ . حَدَّثَنِي جُنْدُبُ بْنُ سُفْيَانَ . قَالَ : شَهِدْتُ الْأَضْحَى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمْ يَمْدُ أَنْ صَلَّى وَفَرَّغَ مِنْ صَلَاتِهِ ، سَلَّمَ . فَإِذَا هُوَ يَرَى لَحْمَ أَضْحَى قَدْ ذُبِحَتْ ، قَبْلَ أَنْ يَفْرُغَ مِنْ صَلَاتِهِ . فَقَالَ « مَنْ كَانَ ذَبَحَ أَضْحِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ - أَوْ نُصَلِّيَ - فَلْيَذْبَحْ مِمَّا كَانَهَا أُخْرَى . وَمَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ ، فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ » .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

35 — KİTÂBU'L-EDÂHÎ¹ (Kurbanlar kitâbı)

(1) KURBANİ KESME VAKTI BÂBİ

1 — (1960) : Cundubu'bnü Sufyân (R) tahdis edib şöyle dedi : Kurban bayramı günü Rasûlullah (S) ile beraber hâzır bulundum. Namazı kıldı, namazı bitirib de selâm verince, kendisi henüz daha nama-

1. Edâhî, udhiyyenin cem'idir. Udhiyye kurban bayramı günü kuşluk vaktından itibaren kesilmesi teğrî buyurulan ve bu vakte izâfetle anılan kurbanlık hayvandır. Tathîye, kurban kesmektir. Kurban edilecek hayvanlar deve, sığır, manda, koyun, keçi sınıflarından ibârettdir. Kurban ve kurbanlık hayvanlarla alâkalı Kur'ân âyetlerinin bazıları şunlardır :

«De ki : Şüphesiz benim namazım da bütün ibâdetlerim de (kurbanı da) dirimim de, ölümüm de hiçbir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbi Allah'ındır. Ben böylece emrolundum. Ben (bu ummetde) musliman olanların ilkiyim» (el-En'âm : 162-163).

«Hatırla o zamanı ki biz Beytîn yerini İbrâhime . Bana hiçbir şeyi eş tutma, Beytimi tavaf edenler, kıyâm edenler, rûkû' ve rûcûd edenler için iyice temizle diye merci' yapmışdık. İnsanlar içinde hacca i'lân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde süvârî olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid menfaatlere

zından ayrılmadan evvel kesilmiş olan bir kaç kurban eti ile karşılaştı. Bunun üzerine : «Her kim namaz kılmadan — yahut biz namazı kılmadan — evvel kurbanını kestiye onun yerine diğer bir kurban daha kes-sin. Her kim de kesmemiş ise ALLÂH'IN İSMİ ile (yani BİSMİLLÂH di-yerek) , kessin» buyurdu.

٢ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ سَلَامُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنِ الْأَسْوَدِ
ابْنِ قَيْسٍ ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ . قَالَ : شَهِدْتُ الْأَضْحَى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ
بِالنَّاسِ ، نَظَرَ إِلَى غَنَمٍ قَدْ ذُبِحَتْ . فَقَالَ « مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، فَلْيَذْبَحْ شَاةً مَكَانَهَا . وَمَنْ لَمْ يَكُنْ
ذَبَّحَ ، فَلْيَذْبَحْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ . »

şâhid olsunlar. Allah'ın rızık olarak kendilerine verdiği davarlar üzerine ma'lûm olan günlerde ALLÂH'IN İSMİNİ anınsınlar. İşte bunlardan yeyin, yoksulu, fakiri de doyurun. Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt Atfki tavaf etsinler. İşte (emir) budur. Kim Allah'ın hurmet edilmesini emrettiği şeylere ta'zimde bulunursa bu Rabbi indinde kendisi için sarf hayırdır. Kargınızda okunagelenler müstesnâ olmak üzere bütün davarlar sizin için halâl kılındı. O halde mürdârdan, putlardan kaçının, yalan sözden çekinin, Allah'ın muvahhidleri, ona eî tutmayanlar olarak. Kim Allah'a eî tutarsa o, yükaekden düşüb de (parçalanmış ve) kendisini kuş kapmış, yahut rüzgâr ken-disini uzak bir yere atmış nesne gibidir. Bu budur. Kim Allah'ın şâdirini büyük tanırssa şüphesiz ki bu, kalblerin takvâsındandır. Onlarda muayyen bir zamana kadar sizin için menfaatlar vardır. Sonra varacakları (kurban edilecekleri) yer Beyt Atik'a müntehîdir. Biz her ümmet için kurban kesmeyi meşrû' kıldık. Allâh'ın rızık olarak verdiği dört ayaklı davarlar üzerine yalnız ALLÂH'IN İSMİNİ anınsınlar diye. İşte sizin tanrınız bir tek tan-rıdır. O halde hepiniz ona teslim olun. Sen muti' ve mütevâzi olanları müjdele Allah anılınca onların kalbleri korkar. Onlar kendilerine isâbet eden zorluklara sabredenlerdir. Namazı dosdoğru kılanlardır. Onlar kendilerine rızık olarak verdiklerimizden bir kısmını (hayra) sarf ederler. Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'm şâirinden kaldık. On-larda sizin için hayr vardır. O halde onlar ayakda durub boğazlanırlarken üzerlerine ALLÂH'IN İSMİNİ anm. Yanları üstü düştükleri vakıtda ondan hem kendiniz yeyin, hem ihtiyacını gizleyen ve gizlemeyib dilenen fakirlere yedin. Onları şükredesiniz diye böylece size müsaahhar kıldık. Onların ne etleri, ne konları hiçbir zaman Allah'a erişmez. Fakat sizden ona yalnız takvâ ulaşır. Size olan hidâyetine karşı Allah'ı büyük tanımanız içindir ki o, bunları böylece size râm etmiştir. İyi hareket edenleri müjdele» (el-Hacc : 26-37).

«Biz her ümmete bir ibâdet yolu (şeriat) gösterdik ki onlar bunun âmilleridir. O hal-de emirde seninle asla münâzaa etmesinler. Sen insanları sâdece Rabbına da'vet et. Çünkü hiç şüphesiz dosdoğru bir hidâyet üzerindesin. Eğer seninle (dîn meselelerinde) mücâdele ederlerse de ki : Allah ne yapar olduğunuzu çok iyi bilendir. Hakkında ihtilâf edegeldiğiniz şeylere âid hükmünü aranızda Allah kıyâmet günü verecektir» (el-Hacc : 67-69).

«... Biz ona : Yâ İbrahim! Rü'yâna sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükafatlandırırız diye nidâ etdik. Hakikat bu, apaçık ve kat'i bir imti-handı. Ona büyük bir kurbanlık fide verdik. Sonra gelenler arasında iyi bir nâm bırak-dık» (es-Sâffât : 104-108).

«Biz sana hakikaten KEVSERi verdik. O halde Rabbin için namaz kıl, kurban kes. Sana buğz eden, işte anıl zürriyetsiz olan şüphesiz ki odur» (el-Kevser : 1-3).

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي مُرَرٍ
عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : عَلَى اسْمِ اللَّهِ . كَعَدِيثِ
أَبِي الْأَخْوَصِ .

2 — () : Cundubu'bnu Sufyân (R) dedi ki : Ben kurban
günü Rasûlullah (S) ile beraber hâzır bulundum. İnsanlara namazı kıldı-
rıp bitirince kesilmiş bir koyun gördü. Bunun üzerine : «Her kim bay-
ram namazından evvel kurban kesdiyse onun yerine bir koyun daha kes-
sin. Her kim de kesmemiş ise ALLÂH'IN İSMİ üzerine (yani BİSMİL-
LÂH diyerek) kessin» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Esved ibn Kays'dan bu
isnâd ile rivâyet edib; yukarıki Ebu'l-Ahvas hadisi gibi : Allah'ın ismi
üzerine dediler.

٣ — (...) حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَسْوَدِ ، سَمِعَ جُنْدَبًا الْبَجَلِيَّ
قَالَ : شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُضْحَى . ثُمَّ خَطَبَ ، فَقَالَ « مَنْ كَانَ ذَبْحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ ،
فَلْيُعِدْ مَكَانَهَا . وَمَنْ لَمْ يَكُنْ ذَبَحَ ، فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ . »

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا
الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

3 — () : Cundeb el-Beceli (R) şöyle dedi : Ben kurban
bayramı günü namaz kıldığında Rasûlullah (S) ın huzûrunda bulundum.
Namazdan sonra hutbe yaptı da şöyle buyurdu : «Her kim namaz kılma-
dan önce kurban kestiyse onun yerine bir daha kessin. Her kim de kes-
memiş ise Allâh'ın ismiyle (teberrük ederek) kessin».

() : Buradaki râvîler de Şu'be bize tahdîs etti diyerek bu
isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

٤ — (١٩٦١) وَحَدَّثَنَا بِحْبِىُّ بْنُ بِحْبِىٍّ . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُطَرِّفٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنِ الْبَرَاءِ .
قَالَ : ضَحَى خَالِي ، أَبُو بُرْدَةَ قَبْلَ الصَّلَاةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تِلْكَ شَاةٌ لَحْمٍ » ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ !
إِنَّ عِنْدِي جَذَعَةً مِنَ الْأَمْرِ . فَقَالَ « ضَحَّ بِهَا . وَلَا تَصْلُحْ لِغَيْرِكَ » . ثُمَّ قَالَ « مَنْ ضَحَّى قَبْلَ الصَّلَاةِ ،
فَانْعَمَ ذَبْحَ لِنَفْسِهِ . وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ ، فَقَدْ تَمَّ نُسْكُهُ وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ . »

4 — (1961) : Berâ' (R) şöyle dedi : Dayım Ebû Burde na-
mazdan evvel kurbanını kesdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Senin bu

davarın (kurban davarı değil) yalnız yenecek et davarıdır» buyurdu. Ebû Burde : Yâ Rasûlallah! Benim yanımda keçi nevinden iki yaşına basmamış dişi bir çepiş vardır dedi. Rasûlullah : «Onu kurban et. Lâkin senden başka bir kimse için daha bu kurban olmaz» buyurdu. Sonra da şunları ilâve etti : «Her kim namazdan evvel keserse ancak kendi nefsi için kesmiş olur. Her kim namazdan sonra keserse kurbanını tamam kesmiş ve muslimanların âdetine isâbet etmiş olur»².

ه - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ مَارِبٍ؛ أَنَّ خَالَهُ، أَبَا بُرْدَةَ بْنَ نِيَّارٍ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ هَذَا يَوْمٌ، اللَّحْمُ فِيهِ مَكْرُوهٌ. وَإِنِّي تَجَلْتُ نَيْكَتِي لِأَطْعِمَ أَهْلِي وَجِيرَانِي وَأَهْلَ دَارِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَعِدْ نُسْكَا» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ عِنْدِي عَنَاقَ لَبَنٍ. هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ. فَقَالَ: «هِيَ خَيْرٌ نَيْسَكْتِكَ. وَلَا تَجْزِي حَذَاةً عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ».

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ مَارِبٍ. قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ: «لَا يَذْبَحَنَّ أَحَدٌ حَتَّى يُصَلِّيَ» قَالَ فَقَالَ خَالِي: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ هَذَا يَوْمٌ، اللَّحْمُ فِيهِ مَكْرُوهٌ. ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ هُشَيْمٍ.

5 — () : Berâ' ibn Âzib (R) den : Berâ'ın dayısı Ebû Burde ibn Niyâr, Peygamber (S) kurban kesmeden evvel kurbanını kesdi de : Yâ Rasûlallah! Bu gün et günü, bunda mekrûh var mı? Ben âilemi, komşularımı ve ev halkımı yedirmek için kurbanımı acele kesmişdim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Öyle ise bir daha kes» buyurdu. Ebû Burde: Yâ Rasûlallah! Benim yanımda henüz yaşına basmamış dişi bir süt oğlağı vardır. O, iki et davarından daha hayırlıdır dedi. Rasûlullah : «Bu keseceğin kurban sana, kestiğin iki kurbanın hayırlısı (olacak) dır. Bir yaşına basmamış dişi bir çepiş senden sonra başka bir kimse için yetmez» buyurdu.

() : Berâ' ibn Âzib şöyle dedi : Rasûlullah, kurban kesme gününde bizlere bir hutbe îrad etti de : «Sakın sizden herhangi biriniz namazı kılmadıkca kurbanı kesmesin» buyurdu. Müteakiben dayım : Yâ Rasûlallah! Şüphe yok ki bu, kendisinde et mekrûh olan bir gündür... dedi. Râvî sonra yukarıki Huşeym hadisi tarzında zikretti.

2. Ceza, muayyen bir diş yaşını doldurmayan hayvana denir. Dişisi cezaadır. Kuzu oğlak, ikinci seneye girdiğinde; sığır, at döllerü üçüncüde; deve beşincide ceza olur. Oğlak kısmı bir yaşında ve bazan kuvvetli olursa daha önce ceza olur. Türkçede çepiş ta'bir olunur. Kuzu eğer anası babası genç ise yedi ayda ceza olur ki ona toklu ta'bir olunur. Koca hayvan dölü ise sekiz yahut on ayda ceza olur. Anak, dişi oğlak demektir.

٦- (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعْمِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُعْمِرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا عَنْ فَرَّاسٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنِ الْبَرَاءِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا ، وَوَجَّهَ قِبَلَتَنَا ، وَنَسَكَ نُسُكَنَا ، فَلَا يَذْبَحْ حَتَّى يُصَلِّيَ » فَقَالَ خَالِي : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَدْ نَسَكْتُ عَنْ ابْنِ لِي . فَقَالَ « ذَلِكَ شَيْءٌ عَجَلْتَهُ لِأَهْلِكَ » فَقَالَ : إِنَّ عِنْدِي شَاةً خَيْرٌ مِنْ شَاتَيْنِ . قَالَ « صَحَّ بِهَا ، فَإِنَّهَا خَيْرٌ نَسِيكَةٍ » .

6 — () : Berâ' (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her kim bizim kıldığımız namazı kıyor, yöneldiğimiz kiblemize yöneliyor ve kesmekde olduğumuz kurbanı da kesiyorsa (yani her kim İslâm Dini üzere ise) namazı kılmadıkca kurban kesmesin» buyurdu. Bunun üzerine dayım : Yâ Rasûlallah! Ben bir oğlum adına kesmişdim dedi. Rasûlullah : «O, acele edib de âilen için kestiğin bir şeydir» buyurdu. Bu sefer dayım Ebû Burde : Yanımda bir koyun var ki iki koyundan daha hayırlıdır dedi. Rasûlullah : «Onu kurban et, çünkü bu sonra keseceğin, kurbanın hayırlısı (olacak) dır» buyurdu.

٧- (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْأَفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبٍ ، عَنِ الْمُثَنَّى ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا ، نُصَلِّي ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَتَخَرَّ . فَمَنْ قَعَلَ ذَلِكَ ، فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا . وَمَنْ ذَبَحَ ، فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ . لَيْسَ مِنَ النَّسَكِ فِي شَيْءٍ » وَكَانَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نَبَارٍ قَدْ ذَبَحَ . فَقَالَ : عِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُدَّةٍ . فَقَالَ « اذْبَحْهَا وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بِمَدَكَ » .

(...) حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبٍ . سَمِعَ الشَّعْبِيَّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَهَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ . ع وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ . قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

7 — () : Berâ' ibn Âzib (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bu günümüzde bizim ilk yapacağımız şey, namaz kılarız, ondan sonra (evlerimize) dönüb kurban keseriz. Her kim böyle yaparsa

sünnetimize uygun iş görmüş olur. Her kim namazdan evvel boğazlarsa bu, yalnız ehline takdim ettiği bir et demek olur, kurban ibâdeti ile hiçbir münâsebeti yoktur». Ebû Burde İbnu Niyâr ise kurbanını namazdan önce kesmiş idi. Bu söz üzerine : Bende, yaşına girmiş keçiden daha iyi bir çepiş vardır, dedi. Rasûlullah da : «Sen onu kurban et. Lâkin o çepiş senden sonra hiçbir kimse için yetmiyecektir» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Şa'bi'den işitmiş, o da Berâ ibn Âzib'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki gibi rivâyet etmiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Mansûr'dan, o da Şa'bi'den, o da Berâ' ibn Âzib'den, onun : Rasûlullah kurban bayramı günü namazdan sonra bize hutbe îrâd etti dediğini rivâyet edib yukarıkilerin hadisleri tarzında zikretmişlerdir.

۸ وحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ) . حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ عَنِ الشَّعْبِيِّ . حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمِ نَحْرِ . فَقَالَ « لَا يَضَعَنَّ أَحَدٌ حَتَّى يُصَلِّيَ » قَالَ رَجُلٌ : عِنْدِي عَنَاقُ لَبَنٍ هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتَى لَحْمٍ . قَالَ « فَضَحَّ بِهَا . وَلَا تَجْزِي جَذَعَةً عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » .

8 — () : Berâ' ibn Âzib (R) tahdîs edib dedi ki : Rasûlullah (S) bir nahr gününde bizlere hutbe yapıp : «Her hangi bir kimse sakin namazı kılmadıkca kurban kesmesin!» buyurdu. Bir zât : Benim yanımda henüz yaşına basmamış dişi bir süt oğlağı vardır ki o et için kesilecek iki davardan daha iyidir dedi. Rasûlullah : «Sen onu kurban et. Hiçbir çepiş senden sonra ikinci bir kimse için daha kurbanlık olarak yetmez» buyurdu.

۹ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ . قَالَ : ذَبَحَ أَبُو بُرْدَةَ قَبْلَ الصَّلَاةِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَبْدِلْهَا » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَيْسَ عِنْدِي إِلَّا جَذَعَةٌ (قَالَ شُعْبَةُ : وَأُظْلِمْتُ قَالَ) وَهِيَ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اجْعَلْهَا مَكَانَهَا . وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَازِبٍ الْعَدَنِيُّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرِ الشُّكَّ فِي قَوْلِهِ : هِيَ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ .

9 — () : Berâ' ibn Âzib (R) dedi ki : Ebû Burde namazdan evvel hayvanı kesmişti. Peygamber (S) : «Onun yerine bir daha kes» buyurdu. Bu sefer Ebû Burde : Yâ Rasûlallah! Benim yanımda ya-

şını doldurmamış dişi bir çepişden başka bir hayvan yoktur. Bu çepiş de yaşına girmiş bir keçiden daha iyidir dedi. Rasûlullah : «Dediğin çepişi onun yerine kurban et. Lâkin senden sonra da böylesi hiçbir kimse için kifâyet etmez» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Şu'be bize tahdis etti diyerek bu isnâdla rivâyet etmiş, fakat Şu'benin yukarki hadîsde geçen «o, bir yaşına girmiş olan keçiden daha iyidir» sözündeki şüphesini zikretmemiştir.

۱۰ - (۱۹۶۲) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَعَمَرُو النَّافِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلْيَةَ (وَاللَّفْظُ لِمَرْوٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، يَوْمَ النَّحْرِ « مَنْ كَانَ ذَبْحَ قَبْلِ الصَّلَاةِ ، فَلْيُعِدْ » فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ . وَذَكَرَ هَنَةً مِنْ جِيرَانِهِ . كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَدَقَهُ . قَالَ : وَعِنْدِي جَذَعَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ . أَفَأَذْبَحُهَا ؟ قَالَ فَرَخَّصَ لَهُ . فَقَالَ : لَا أَذْرِي أَبْلَغْتَ رُخْصَتَهُ مِنْ سِوَاهُ أَمْ لَا ؟ قَالَ : وَانْكَفَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى كَبْشَتَيْنِ قَذَبْنَاهُمَا . فَقَامَ النَّاسُ إِلَى غَنِيمَةٍ فَتَوَزَّعُوا . أَوْ قَالَ فَتَجَزَّعُوا .

10 — (1962) : Enes (R) dedi ki : Rasûlullah (S) birinci kurban günü : «Her kim namazdan evvel kurbanını kesmiş ise iâde etsin» buyurdu. Bunun üzerine biri kalkıp : Yâ Rasûlallah! Bu, kendisinde et yemek arzu olunan bir gündür dedi de komşularının fakirlik ve ihtiyâcından bahsetti. Bunun üzerine Rasûlullah kendisini tasdik eder gibi oldu. O zât : Benim yanımda yaşına basmamış dişi bir çepiş vardır ki bence et için kesilen iki davardan daha iyidir. Onu (kurban olarak) keseyim mi? diye sordu. Rasûlullah da ona : «(Bu hayvanı kurban olarak kesmeğe) ruhsât verdi. Ben onun bu ruhsatının kendisinden başkalarına da sirâyet etti mi yoksa etmedi mi? bilmiyorum. Rasûlullah iki koça eğildi de onları kesdi. Akabinde insanlar küçük bir koyun sürüsüne doğru kalkdılar da onu aralarında taksim ettiler — yahut parçalara ayırdılar —

۱۱ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ النَّبَرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ وَهَشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى ثُمَّ خَطَبَ . فَأَمَرَ مَنْ كَانَ ذَبْحَ قَبْلِ الصَّلَاةِ أَنْ يُعِيدَ ذَبْحَهَا ثُمَّ ذَكَرَ بِئِلَ حَدِيثِ ابْنِ عُلْيَةَ .

11 — () : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'in : Rasûlul-

lah (S) namaz kıldırды, sonra hutbe yaptı da namazdan evvel kesen kimselere bir hayvan daha kesib kurbanlarını iâde etmelerini emir buyurdu dediğini rivâyet etmiş ve (10 rakamlı) İbn Uleyye hadîsi gibi zikretmiştir.

۱۲ — (...) وَحَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ يَحْيَى الْحَسَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ وَرْدَانَ) . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُضْحَى . قَالَ فَوَجَدَ رِيحَ لَحْمٍ فَتَنَاهُمْ أَنْ يَذْبَحُوا . قَالَ « مَنْ كَانَ ضَحًى ، فَلْيُمِدَّ » ثُمَّ ذَكَرَ بَعْثَ حَدِيثِهِمَا .

12 — () : Burada Muhammed ibn Sîrîn, Enes ibn Mâlik'in : Rasûlullah (S) kurban günü bize bir hutbe îrâd etti, sonra da bir et kokusu duydu da muhâtablarına (namazdan evvel) hayvan kesmelerini nehy etti : «Her kim kurbanını (namazdan evvel) kesti ise tekrar etsin» buyurdu, dediğini rivâyet etmiş ve yukarki iki râvînin hadîsleri gibi zikretmiştir.

(۲) بَابُ مِنَ الْأَضْحَةِ

۱۳ — (۱۹۶۳) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَذْبَحُوا إِلَّا مُسِنَّةً . إِلَّا أَنْ يَنْسُرَ عَلَيْكُمْ ، فَتَذْبَحُوا جَذَعَةً مِنَ الضَّأْنِ » .

(2) KURBANLIK HAYVANIN YAŞI BÂBİ

13 — (1963) : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Davaran yalnız yaşına basmışını kurban ediniz. Meğer ki böylesini bulmak size güç olur. Bu takdîrde kuzunun toklusunu kesebilirsiniz» buyurdu.

۱۴ — (۱۹۶۴) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ بِالْمَدِينَةِ . فَتَقَدَّمَ رِجَالٌ فَتَنَحَّرُوا . وَظَنُّوا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ تَنَحَّرَ . فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ كَانَ تَنَحَّرَ قَبْلَهُ ، أَنْ يُعِيدَ بَنَحْرٍ آخَرَ . وَلَا يَنْتَحِرُوا حَتَّى يَنْتَحِرَ النَّبِيُّ ﷺ .

14 — (1964) : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh (R) dan işidib haber verdi ki, Câbir şöyle diyordu : Peygamber (S) bizlere Medîne'de bayram günü namaz kıldırды. Müteâkıben bir takım insanlar ileri geçib Peygamber kurbanını kesdi zannederek kurbanlarını kesdiler. Bunun

üzerine Peygamber kendisinden evvel kesen kimselere diğer bir hayvan kesmek sûretiyle kurbanlarını iade etmelerini ve Peygamber kurbanını kesemdikce kurbanlarını kesmemelerini emir buyurdu³.

۱۵ - (۱۹۶۵) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . جَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ

عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَلَّيرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقْسِمُهَا عَلَى أَصْحَابِهِ ضَحَايَا . فَبَقِيَ عَتُودٌ . فَذَكَرَهُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « ضَحَّ بِهِ أَنْتَ » . قَالَ قُتَيْبَةُ : عَلَى أَصْحَابِهِ .

15 — (1965) : Ukbetu'bnu Âmir (R) den, Rasûlullah (S), Ukbetu'bnu Âmir'e sahâbîleri arasında vekâleten taksim etmek üzere bir davar sürüsü vermişti. (Ukbe de bunları taksim ettikten sonra) geriye bir keçi oğlağı kalmıştı. Ukbe bunu Rasûlullah'a arz ettiğinde Peygamber : «Onu da sen kurban et» buyurmuşdur⁴.

۱۶ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرُونَ عَنْ هِشَامِ الدَّسْتَوَائِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ بَعْجَةَ الْجُهَنِيِّ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ . قَالَ : قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِينَا ضَحَايَا ، فَأَصَابَنِي جَذَعٌ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهُ أَصَابَنِي جَذَعٌ . فَقَالَ « ضَحَّ بِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ حَسَّانَ) . أَخْبَرَنَا مُعَاوِيَةُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَامٍ) . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . أَخْبَرَنِي بَعْجَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَسَمَ ضَحَايَا بَيْنَ أَصْحَابِهِ . يَمِثِلُ مَعْنَاهُ .

16 — : Ukbetu'bnu Âmir el-Cühenî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizim aramızda bir takım kurbanlık hayvanlar taksim etti. Bana da bir yaşına yakın erkek bir davar (yani çepiş) isâbet etti. Bunun üzerine ben : Yâ Rasûlallah! Bana bir yaşına yakın erkek bir davar düştü dedim. «Onu sen kurban et» buyurdu.

3. Cemâatın imâmından evvel kurban kesmesinin mekrûh olmasındaki hikmet, kesme meşgûliyetinin namaza mâni olmaması içindir. Namaz kılınıb bazılarıncı hutbe de irâd olunduktan sonra artık kesme vakti gelmiş olur. Ondan sonra da imâm kurban kesmede de, kimler kesecek ise kesmek gerekir.

4. Hadîsdeki atûd, küçük fakat kuvvetli ve gösterişli keçi oğlağına denir. Bazı lügatçılar, atûd denilebilmek için üzerinden tam bir yıl geçmiş olmak; bazıları ise çiftleşme çağını erişmiş olmasını da şart kılmışlardır.

Yaşını dolduran veyahut bu çağdaki davar büyyesinde kavî bulunan keçi oğlağının kurban edilmesinin câiz olduğu hükmü de bu hadîslerden alınmıştır.

() : Buradaki râvîler de Ukbetu'bnü Âmir'in : Rasûlullah, sahâbîleri arasında bir takım kurbanlık hayvanlar taksîm etti diye haber verdiğini yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

(۳) باب استجاب الضحية ، وزجرها مباشرة بل تركيل ، والنسبة والكبير

۱۷ - (۱۹۶۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : ضَحَّى النَّبِيُّ ﷺ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَبَيْنِ . دَبَّحَهُمَا يَدَيْهِ وَسَمَّى وَكَبَّرَ . وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا

(3) KURBANIN, KURBANI BAŞKASINA TEVKİL ETMEKSİZİN DOĞRUDAN DOĞRUYA BİZZÂT KESMENİN, KESERKEN DE BİSMİLLÂH VE ALLÂHU EKBER DEMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

17 — (1966) : Enes (R) şöyle dedi : Peygamber (S) akli karalı alaca ve boynuzlu iki koçu kurban edib bunları bizzât kendi eliyle kesdi. Keserken de kendi ayağını onların yanlarına basıb BİSMİLLÂHİ V'ALLÂHU EKBER dedi.

۱۸ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : ضَحَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَبَيْنِ . قَالَ : وَرَأَيْتُهُ يَذْبَحُهُمَا يَدَيْهِ . وَرَأَيْتُهُ وَاضِعًا نَدْمَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا . قَالَ : وَسَمَّى وَكَبَّرَ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : ضَحَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ . قَالَ قَائِلٌ : أَنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ أَنَسٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَيَقُولُ « بِاسْمِ اللَّهِ ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ » .

18 — () : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) akli karalı alaca ve boynuzlu iki koç kurban etti. Peygamber'i, onları kendi eliyle kurban ederken gördüm. Ayağını yanlarına basıb : BİSMİLLÂH V'ALLÂHU EKBER dediğini de gördüm.

() : Buradaki râvîler de Katâde'nin : Enes'den işittim Rasûlullah kurban etti diyerek haber verdiğini yukarkı hadîs gibi rivâyet ettiler.

Katâde'den bu hadîsi rivâyet eden Şu'be, Katâde'ye : Sen bunu bizzât Enes'den işittin mi? diye sordum da Katâde : Evet dedi demiştir.

() : Buradaki râvî de Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den yukarki hadîs gibi rivâyet etti. Şukadar var ki burada râvî: Rûsûlullah : «BİSMİLLÂHİ V'ALLÂHU EKBER» buyuruyordu demiştir.

۱۹ - (۱۹۶۷) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَرْوَانَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . قَالَ : قَالَ حَيْوَةُ : أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُسَيْطٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِكَبْشٍ أَقْرَنَ ، يَطَأُ فِي سَوَادٍ ، وَيَبْرُكُ فِي سَوَادٍ ، وَيَنْظُرُ فِي سَوَادٍ . فَأَتَانِي بِهِ لِيُضْحِيَ بِهِ . فَقَالَ لَهَا « يَا عَائِشَةُ ! هَلُمِّي الْمَذْبَحَةَ » . ثُمَّ قَالَ « اخْذِيهَا بِحَجَرٍ » فَقَعَلَتْ . ثُمَّ أَخَذَهَا ، وَأَخَذَ الْكَبْشَ فَأَضْجَعَهُ . ثُمَّ ذَبَحَهُ . ثُمَّ قَالَ « بِاسْمِ اللَّهِ . اللَّهُمَّ ! تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ . وَمِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ » ثُمَّ ضَحَّى بِهِ .

19 — (1967) : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) paçaları, göğsü ve gözlerinin etrafı kara-ak, boynuzlu bir koçu emretti. Bu koç kurban etmesi için Peygamber'e getirildi. Kendisi Âişe'ye : «Yâ Âişe! Bana bıçağı getir!» buyurdu. Sonra : «Bıçağı taşla bileyib keskinleştirdi!» dedi. Ben bu işleri yaptım. Sonra Peygamber bıçağı aldı, koçu da aldı. Onu aldıktan sonra : «BİSMİLLÂH⁵. ALLÂHUMME! TEKABEL MİN MUHAMMED'İN VE ÂLİ MUHAMMED'İN VE MİN UMMETİ MUHAMMED'İN (= Bismillâh, yâ Allâh! Muhammed'den, Muhammed âilesinden ve Muhammed ummetinden kabûl et)» dedi sonra oru kesib kurban etti.

(۴) باب جواز الذبح بكل ما أثمر الدم، إلا السن والظفر وسائر العظام

۲۰ - (۱۹۶۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَمَرِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عُبَايَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ ، عَنْ رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا لَا قُوَّةَ لَنَا وَلَا قُوَّةَ غَدًا . وَلَيْسَتْ لَنَا مَعَنَا مَدَى . قَالَ ﷺ « أَنْجِلْ أَوْ أَرِنِي . مَا أَثْمَرَ الدَّمَ » . وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلْ . لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ . وَسَأَخَذْتُكَ . أَمَا السِّنُّ فَعَظْمٌ . وَأَمَا الظُّفْرُ فَمَدَى الْحَبْشَةِ » قَالَ : وَأَصَبْنَا نَهَبَ إِبِلٍ وَغَنَمٍ . فَتَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ . فَرَمَاهُ رَجُلٌ بِسَهْمٍ خَفِئَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ لِهَذِهِ الْإِبِلِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ . فَإِذَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا شَيْءٌ ، فَاصْنُوا بِهِ هَكَذَا » .

5. Tesmiye ederken yani BİSMİLLÂH derken besmeledeki Rahmân ve Rahîm sıfatlarını zikretmek o makama münâsib düşmez.

BİSMİLLÂH demek vâcib, kesme esnasında tekbir almak, hayvanı sol yanına yatırıp sağ yanına basmak müstehabdır.

(4) DİŞ, TIRNAK VE DİĞER KEMİKLER MÜSTESNÂ KAN AKITAN HER ŞEYLE KESMENİN CEVÂZİ BÂBİ

20 — (1968) : Rafi' ibn Hadic (R) dedi ki : Ben : Yâ Rasûlallah! Bizler yarın düşmana kavuşacağız. Halbuki beraberimizde bıçak da yoktur. (Kılıçlarınızı hayvan keserek köreltmeyiz, bu takdirde karnışla hayvan boğazlıyabilir miyiz?) diye sordum. «Hayvanın kendi kendine ölmemesi için acele davran. Bol kan akıtan her şeyle kesim yapılır ve üzerine ALLÂH'IN İSMİ anılırsa onu ye. Yalnız dişle tırnak müstesnâdır. Bunun sebebini sana tahdîs edeceğim : Dişe gelince o bir kemikdir (kesmez), tırnak ise Habeş'lilerin kesim vâsıtaları (bıçakları) dir» buyurdu. Rafi' dedi ki : Biz deve ve davar nevinden ganîmete nâil olduk. Bu sırada develerden birisi kaçmışdı. Derken mücâhidlerden bir kimse onu ok atıp vurdu da bu sûretle hayvanı durdurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Vahşi hayvanların firârîleri gibi bu hayvanların da muhakkak firâr edip kaçanları vardır. Bunlardan herhangi biri size galebe ederse ona işte böyle muâmele ediniz» buyurdu.

٢١ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ مَسْرُوقٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ ، عَنْ رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِبَنِي الْحُلَيْفَةِ مِنْ تِهَامَةٍ ، فَأَصَبْنَا غَنَمًا وَإِبِلًا . فَمَجَلَّ الْقَوْمُ . فَأَغْلَوْا بِهَا الْقُدُورَ . فَأَمَرَ بِهَا فَكُفِّتَتْ ثُمَّ عَدَلَ عَشْرًا مِنَ النَّعْمِ بِحِزْوٍ . وَذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ كَنَحْوِ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ .

21 — () : Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle dedi : Bizler (Huneyn dönüşünde) Tihâmeden sayılan Zulhuleyfedeki Rasûlullah (S) ile beraber bulunduk. Bir çok koyun ve deve ele geçirmişdik. Sahâbîler — acıktıkları için — acele edip bu ganîmet koyunlarından ve develerinden bir kısmı kesdiler ve onları tencerelere yerleştirerek kaynattılar. Derken Peygamber emretti ve tencereler devrildi. Sonra (ganîmet mallarını taksim etti de bu taksimde o günün râyicine göre) on koyunu bir deveye denk tuttu... Buradaki râvî de hadisin bundan sonrasını yukarıki (20 rakamlı) Yahyâ ibn Saîd hadîsi tarzında zikretmiştir⁶.

6. Peygamber'in kaynamakta olan tencerelerin eğilib sularının dökülmesini emretmesi şüphesiz bir cezâ idi. Bu şiddetli emrin çıkarılması, artık muslman gazilerin harb diyârından, İslâm diyârına vâsıl olmaları ve İslâm yurdunun ise müsterek ganîmet malının taksiminden önce yenilmesi câiz olmayan bir mahal bulunması cihetiyledir. Taksiminden evvel ganîmet malı, yalnız harb diyârında mübâh olarak yenilebilirdi. Etlerin de tencerelerden dökülmesi emredilmemiştir. Çünkü bu etler gazilerin malıdır. Dökmek ise malı zâyî kılmak idi. Mal zâyî etmekten ise her vesile ile nehy buyurulmakta idi.

۲۲ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبَّادَةَ ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعٍ . ثُمَّ حَدَّثَنِيهِ عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ مَسْرُوقٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رَافِعٍ ابْنِ خَدِيجٍ ، عَنْ جَدِّهِ . قَالَ : قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا لَأَفْوُ الْعُدُوَّ غَدًا . وَلَيْسَ مَعَنَا مَدَى . فَنَذَى بِاللَّيْطِ ؟ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ يَقَعَّتِهِ . وَقَالَ : فَنَذَى عَلَيْنَا بِمَيْرُ مِنْهَا . فَرَمَيْنَاهُ بِالنَّبْلِ حَتَّى وَهَمْنَاهُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ الْقَاسِمُ بْنُ زَكْرِيَاءَ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، الْحَدِيثَ إِلَى آخِرِهِ بِتَمَامِهِ . وَقَالَ فِيهِ : وَلَيْسَتْ مَعَنَا مَدَى ، أَفَنَذَى بِالْقَصَبِ :

22 — () : Buradaki râvî de Rafi' ibn Hadîc (R) in : Biz : Yâ Rasûlallah! Yarın düşmanla karşılaşacağız. Halbuki beraberimizde bıçaklar yokdur. Binâenaleyh ihtiyâc sırasında kamış kabuğu ile kesebilir miyiz? diye sorduk dediğini rivâyet etmiş ve hadîsin bütününü zikretmişdir. Burada Râfi' : Bu ganimet develerinden bir deve bizden kaçtı. Biz de onu şiddetli bir ok yağmuruna tuttuk ve nihâyet yere düşürdük demişdir 7.

Develerin, koyunların umûmî taksimine gelince, bunlarda o günkü râyice göre on koyunun kıymeti orta halli bir devenin tutarına denk sayılmışdır. Huneyn ganimetlerinin taksiminde tutulan bu nisbet ve muâdelet, kurbandaki bir sığırın yedi koyun yerine ikame edilmesi kaidesine muhâlif olmaz. Kurbandaki bu kaide, koyunla orta bir devenin kıymetinde gâlib ve şâyi' olan râyic üzerine kurulmuşdur.

7. Bu hadîslerden şu hükümler alınmıştır :

a. İslâm hudûduna girdikten sonra taksim edilmeden ganimet malının yenmesi câiz olmadığı.

b. Evqıl hayvan firâr eder de tutmak mümkün olmazsa av avlar gibi tezkiyenin cevâzı.

c. Şer'i tezkiye şartlarından birisi bol kan akıtmak olduğu. Hadîsde istisnâ edilen şeylerden başka kan akıtacak büyük küçük herhangi bir şeyle tezkiyenin câiz olduğu.

Hayvanın bir an evvel hayattan kurtulması, azâb ve ızdırabdan râhata erebilmesi için bol kan akıtılması istenmiştir. Bunu hadîsde mecâz yolu ile 'inhâru'd-dem (= bol kan akıtmak), ta'biri, üstün bir belâğatla ifâde etmektedir. Bu bol kan akıtmanın nasıl ve nereden kesilmek ile olacağı husûsunda teferruât ve çeşitli görüşler varsa da umumiyetle şu dört şeyin veya çoğunun kesilmesi icâb ettiği ileri sürülür : Hulkum (= boğaz), meri' (= boğaza bitişik olan yemek ve su borusu), vecedân (= boğaz çukurunun iki tarafındaki iki kalın damar, bunlara veridân dahi denir ki can damarlarıdır. Türkçe'de şâh damarları denmekle meşhûrdur).

d. Hayvan boğazlanırken BESMELE çekilmesi. Çünkü Râfi' hadîsinde Peygamber BESMELE'yi kesmeye yaklaştırarak, mübâh kılmayı bu iki şarta bağlamıştır. İki şeye ta'lik edilen ibâba bunlardan herhangi birinin yok olması ile yok olur. Mâlik ile Ebû Hanife bu hadîsle bu sûretle ihticâc ederek BESMELE çekülmesini bir şart olarak kabûl etmişlerdir. Şâfiî ise BESMELE'yi şart etmemiştir. Binâenaleyh gerek bilerek, gerek unutarak BESMELESİZ kesilen hayvanın eti İmâm Şâfiî'ye göre yenilir...

Amma bütün bu teferruatın üstünde açık ve sarîh olan Kur'an ve Peygamber emri, ALLAH'IN İSMİNİ anmak esâsıdır. Müctehidlerin bu icthadları aslında değil de teferruât ve çeşitli durumlara kolayca tatbîk sûretlerindedir.

() : Buradaki râvî de Saîd ibn Mesrûk'dan bu isnâd ile o hadîsi sonuna kadar tamamıyla rivâyet etmiştir. Râvî burada : Bizim beraberimizde bıçaklar yokdur. Bizler bu halde kamışla kesebilir miyiz? diye sormuşdur.

٢٣ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَمِيعِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا لَا قُوَّةَ لَنَا غَدًا . وَلَيْسَ مَعَنَا مَدَى . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَعَجَّلَ الْقَوْمُ فَأَغْلَوْا بِهَا الْقُدُورَ فَأَمَرَ بِهَا فَكُفِّتْ . وَذَكَرَ سَائِرَ الْقِصَّةِ .

23 — () : Buradaki râvî da, Râfi' ibn Hadîc'in : Yâ Rasûlallah! Bizler yarın düşmana kavuşacağız. Halbuki beraberimizde bıçaklarda yokdur? diye sordüğünü rivâyet edib hadîsin tamamını zikretmiştir. Fakat burada : Sahâbîler acele davranıp o hayvanlardan bir kısmını tencerelerde kaynatdılar, Peygamber de emir verdi ve tencereler devrildi sözlerini zikretmedi. Kissanın geri kalanını tamâmıyla zikretti.

(٥) بَابُ بَيَانِ مَا ظَهَرَ مِنَ النَّهْيِ عَنْ أَكْلِ لَحْمِ الْأَضَامِيِّ بَعْدَ مَوْتِهِ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ .

وَبَيَانِ نَسْمِ وَإِيَّامِهِ إِلَى مَتَى شَاءَ

٢٤ - (١٩٦٩) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْأَعْلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ . قَالَ : شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . وَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِنَّا أَنْ نَأْكُلَ مِنْ لَحْمٍ نُسْكِنَا بَعْدَ ثَلَاثِ .

(5) İSLÂM'IN EVVELİNDE KURBAN ETLERİNİN ÜÇ GÜNDEN SONRAYA BIRAKILIB YENİLMESİNİN NEHYEDİLMESİNİ VE SONRA BU NEHYİN KALDIRILARAK KURBAN ETLERİNİN İSTENİLDİĞİ KADAR BIRAKILIB YENİLMESİNİN MÜBÂH KILINMASINI BEYÂN BÂBİ .

24 — (1969) : Ebû Ubeyd dedi ki, ben Ali ibn Ebî Tâlib ile beraber bayramda hâzır bulundum. Ali hutbeden evvel evvelâ namaza başlayıp kıldırıldı ve hutbede : Rasûlullah (S) bizleri kurbanlarımızın etlerinden üç gün sonraya bırakıp yememizi nehyetti dedi.

٢٥ - (...) حدَّثني حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي أَبُو عُبَيْدٍ ، مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ ؛ أَنَّهُ شَهِدَ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . قَالَ : ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . قَالَ فَصَلَّى لَنَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ . ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ نَهَاكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا لُحُومَ نُسُكِكُمْ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ . فَلَا تَأْكُلُوا .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ . ع وَحَدَّثَنَا حَسَنُ الْحُلَوَائِيُّ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

25 — () : İbn Ezher'in azadlısı Ebû Ubeyd, kendisinin Umer ibn Hattâb ile beraber bayramda hâzır bulunduğunu tahdîs etti ve şöyle dedi : Sonra ben Ali ibn Ebî Tâlib (R) ile beraber bayram namazı kıldım. Ali bize hutbeden evvel bayram namazını kıldırdı. Sonra da insanlara hitâben hutbe îrâd etti ve : Şüphesiz ki Rasûlullah (S) sizleri kurbanlarınızın etlerini üç gecedен sonraya bırakıp yemenizden nehyetmiştir. Artık sizler de üç günden sonraya et bırakıp da yemeyiniz dedi.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den olmak üzere bu isnâdla yukarkı hadîs-gibi rivâyet etmişlerdir.

٢٦ - (١٩٧٠) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَا يَأْكُلُ أَحَدٌ مِنْ لَحْمِ أَضْحِيَّتِهِ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ » . (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي قُدَيْسٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ .

26 — (1970) : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Hiç bir kimse üç günden sonra kurbanının etinden yemesin» buyurmuştur.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umerden, o da Peygamber'den yukarıki Leys hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

۲۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو مُرَّةٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعْتَمِرٍ (قَالَ ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ تُؤْكَلَ لُحُومُ الْأَضَاحِيِّ بَعْدَ ثَلَاثٍ .

قَالَ سَالِمٌ : فَكَانَ ابْنُ مُرَّةٍ لَا يَأْكُلُ لُحُومَ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثٍ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ : بَعْدَ ثَلَاثٍ .

27 — () : Ma'mer, Zuhri'den, o da Sâlim'den, o da İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) kurbanların etlerinin üç günden sonra yenilmesini nehy etmiştir diye haber verdi. Sâlim : İbn Umer kurbanların etlerini üç günden sonra yemez idi dedi. Râvî İbn Ebû Umer de : Üçden sonra, diye rivâyet etmiştir.

۲۸ - (۱۹۷۱) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَاقِدٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أْكْلِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمَمْرَةَ فَقَالَتْ : صَدَقَ . سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : ذَهَبَ أَهْلُ أَيْيَاتٍ مِنَ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الْأَضْحَى ، زَمَنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ادْخِرُوا ثَلَاثًا . ثُمَّ تَصَدَّقُوا بِمَا بَقِيَ » فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ النَّاسَ يَتَّخِذُونَ الْأَسْقِيَةَ مِنْ ضَحَايَاهُمْ وَيَحْمِلُونَ مِنْهَا الْوَدَّكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَمَا ذَاكَ؟ » قَالُوا : نَهَيْتَ أَنْ تُؤْكَلَ لُحُومُ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ . فَقَالَ « إِنَّمَا نَهَيْتُكُمْ مِنْ أَجْلِ الدَّافَةِ الَّتِي دَفَّتْ . فَكُلُوا وَادْخِرُوا وَتَصَدَّقُوا » .

28 — (1917) Bize Ishâk ibn İbrahim el-Hanzalî tahdîs etti. Bize Ravh haber verdi. Bize Mâlik, Abdullah ibn Ebî Bekr'den, o da Abdullah ibn Vâkîd'dan tahdîs etti. Abdullah ibn Vâkîd : Rasûlullah (S) kurbanların etlerini üç günden sonra yemekden nehy etti dedi. Abdullah ibn Ebî Bekr dedi ki : Ben bunu Amre kadına zikrettim. Amre de şöyle dedi : Abdullah ibn Vâkîd doğru söyledi. Ben de Âişe'den işittim o şöyle diyordu : Rasûlullah zamanında çöl ahâlisinden birçok evler halkı kurban bayramına yakın Medîne'ye doğru yavaş yavaş yürüyüp geldiler. Fakir çöl halkının geldiğini görünce Rasûlullah sahâbîlerine : «Kurbanlarınızın etlerini üç gün tutabilirsiniz. Sonra ne geri kalmışsa tasadduk ediniz» buyurdu.

Bu yılı ta'kîb eden yıl olunca sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Bir takım insanlar kurbanlarından kablar dolusu erzak ediniyorlar, kurban etlerinden yağ eritib biriktiriyorlar dediler. Rasûlullah : «Pek iyi bunu bana ne için söylüyorsunuz?» buyurdu. Sahâbîler : Geçen sene kurban etleri-

nin üç günden sonra yenilmesini nehyetmişdin (de ondan soruyoruz) de diler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben o zaman ancak kütleler hâlinde yavaş yavaş akın edib gelen fakir çöl ahâlisinden dolayı sizleri bundan nehy etmişdim. Artık şimdi kurban etlerinizi yeyiniz, biriktiriniz ve tassadduk ediniz» buyurdu.

٩ — (١٩٧٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ نَهَى عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ . ثُمَّ قَالَ بَعْدُ « كُلُوا وَتَزَوَّدُوا وَادَّخِرُوا » .

29 — (1972) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben 'Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Ebuzzubeyr'den, o da Câbir (R) den : Peygamber (S), kurbanların etlerini üç günden fazla bir zamanda yemekden nehy etti. Sonra bunun ardından bir zaman geçince de : «Kurban etlerinizi yeyiniz, (kavurub) azık yapınız ve biriktiriniz» buyurdu.

٣٠ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا عَطَاءٌ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : كُنَّا لَا نَأْكُلُ مِنْ لُحُومِ بُدْنِنَا فَوْقَ ثَلَاثِ مَنَى . فَأَرْخَصَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « كُلُوا وَتَزَوَّدُوا » . قُلْتُ لِعَطَاءٍ : قَالَ جَابِرٌ : حَتَّى جِئْنَا الْمَدِينَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

30 — () : Atâ tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan işittim şöyle diyordu : Biz, Minâ'da kaldığımız üç günden fazla bir zamanda kurban develerimizin etlerinden yemezdik. (Üç günden arta kalan eti sadaka yapardık). Sonra Rasûlullah (S) bizlere ruhsat verdi ve : «Kurban etlerinizi yeyiniz ve azık edininiz» buyurdu.

Râvî İbn Cureyc, Atâ'ya : Câbir, tâ Medîne'ye gelinceye kadar dedi mi? diye sordum. Atâ : Evet dedi.

٣١ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كُنَّا لَا نُمْسِكُ لُحُومَ الْأَصَاحِي فَوْقَ ثَلَاثٍ . فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَزَوَّدَ مِنْهَا ، وَنَأْكُلَ مِنْهَا (بَعْنِي فَوْقَ ثَلَاثٍ) .

31 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Biz kurbanların etlerini üç günden fazla evlerimizde tutmaz idik. Mûteâkiben Ra-

sûlullah (S) — üç günden sonraki zamanlara da şâmil olmak üzere — kurbanların etlerinden azıklar edinmemizi ve yememizi emir buyurdu.

۳۲ — (..) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ عَطَاء ، عَنْ جَابِر . قَالَ : كُنَّا تَتَزَوَّدُهَا إِلَى الْمَدِينَةِ ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

32 — () : Câbir (R) : Rasûlullah (S) zamanında biz hedy kurbanlarımızın etini Medîne'ye getirir, azık yapardık demiştir.

۳۳ — (۱۹۷۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ ! لَا تَأْكُلُوا الْحُمَّ الْأَصَاحِي فَوْقَ ثَلَاثِ » (وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ) .

فَتَسْكُرُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ لَهُمْ عِيَالًا وَحَشَمًا وَخَدَمًا . فَقَالَ « كُلُوا وَأَطِيعُوا وَاحْبِسُوا أَوْ ادَّخِرُوا » . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : شَكَّ عَبْدُ الْأَعْلَى .

33 — (1973) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Ey Medîne ahâlisi! Kurbanların etlerini üç günden sonra yemeyiniz» buyurdu. Müteakiben sahâbiler Rasûlullah'a kendilerinin bir takım çocukları, kendilerine sığınmış insanları ve hizmetçileri olduğunu arz ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Kurban etlerinizi yeyiniz, başkalarına da yediriniz, evlerinizde tutunuz yahut biriktiriniz» buyurdu. İbnu'l-Müsennâ : Şüphe eden Abdu'l-A'lâ'dır dedi.

۳۴ — (۱۹۷۴) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، عَنْ سَلَمَةَ ابْنِ الْأَكْوَعِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ ضَحَّى مِنْكُمْ فَلَا يُصْبِحَنَّ فِي يَتِيمَةٍ ، بَعْدَ ثَلَاثَةٍ ، شَيْئًا . فَلَمَّا كَانَ فِي الْعَامِ الْمُقْبِلِ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! نَفَعَلْنَا كَمَا فَعَلْنَا عَامَ أَوَّلٍ ؟ فَقَالَ « لَا . إِنْ ذَاكَ عَامٌ كَانَ النَّاسُ فِيهِ يَحْمَدُ . فَأَرَدْتُ أَنْ يَفْشَوْ فِيهِمْ » .

34 — (1974) : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) dan (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Sizden her kim kurban keserse bayramın üçüncü gecesinde sonra evinde kurban etinden bir şey bulunduğu halde sabahlamasın» buyurdu. Ertesi seneye girdiğimiz zaman sahâbiler : Yâ Rasûlallah! Kurban etlerini geçen sene yaptığımız gibi mi yapacağız (yani dağıtacak mıyız)? diye sordular. Rasûlullah : «Hayır (bu yıl yeyin, yedirin,

azık da edinin). Çünkü geçen sene halk arasında geçim zorluğu vardı. Bu sebeple kurban etlerinin halk arasında dağılmasını (ve muhtacların faydalanmasını) 'arzu etdim' buyurdu⁸.

۳۵ - (۱۹۷۵) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نَفِيرٍ ، عَنْ ثَوْبَانَ . قَالَ : ذَبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَحِيحَتَهُ ثُمَّ قَالَ « يَا ثَوْبَانُ ! أَصْلِحْ لَحْمَ هَذِهِ » فَلَمْ أَزَلْ أَطْعِمُهُ مِنْهَا حَتَّى أَقْدِمَ الْمَدِينَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ رَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

35 — (1975) : Sevbân (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) kurbanını kesdi. Sonra da bana: «Yâ Sevbân. Şu kurbanın etini islâh et» buyurdu. Ben artık bu hazırladığım etden tâ Medîne'ye gelinceye kadar Peygamber'e yedirmekte devâm etdim⁹.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de yine Muâviyetubnu Sâlih'den olmak üzere bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

۳۶ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُسْهِرٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ . حَدَّثَنَا الزُّبَيْدِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نَفِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ « أَصْلِحْ هَذَا اللَّحْمَ » قَالَ فَأَصْلَحْتُهُ . فَلَمْ يَزَلْ يَأْكُلُ مِنْهُ حَتَّى بَلَغَ الْمَدِينَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَقُلْ : فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ .

8. Bu hadisin de ilk kısmında kurban etinden sâhibinin üç günden fazla istifade etmesi ve azık edinib kavurma yapması harâm kılınmıştır. Hadisin ikinci kısmında ise bu nehyin bir sebebe, halkın geçim husûsunda zorluk çektiği bir zarûret hâline müstenid olduğu beyân edilmiş ve o zarûretin kalkması üzerine artık kendilerinin yemeleri, fakirlere dağıtmaları, bir kısmını da azık edinmeleri ve üç günden uzun zamanlar içinde de yemeleri tecvîz edilmiştir.

9. «Bunun etini ıslâh et» emrinden maksad, eti birazcık kaynatmak ve sonra iki taş arasına koyub kuru et oluncaya kadar bırakmak sûretiyle kadid denilen kurumuş bir et hazırlamaktır. Böylece et hem bozulmaktan korunmuş ve hem de sefer için gâyet elverişli bir azık hâline getirilmiş olmaktadır.

36 — () : Rasûlullah'ın hizmetçisi Sevbân (R) dedi ki : Rasûlullah (S) vedâ haccında bana, «şu eti ıslah et» emrini verdi. Ben de o eti (biraz kaynatmak sonra iki taş arasına koyub kuru et oluncaya kadar bırakmak sûretiyle sefer için hazırlayıb) ıslah ettim. Müteâkiben Rasûlullah tâ Medîne'ye ulaşınca kadar hep ondan yemekde devam etti.

() : Buradaki râvîler de, Yahyâ ibn Hamze'nin bu isnâdla tahdîs ettiğini rivâyet ettiler. Râvî burada : «Vedâ haccında» fıkrasım söylememiştir.

۳۷ — (۱۹۷۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَنْ أَبِي سِنَانٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : عَنْ ضِرَارِ بْنِ مُرَّةَ) عَنْ مُحَارِبٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ،

عَنْ أَبِيهِ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُخْمَرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ . حَدَّثَنَا ضِرَارُ بْنُ مُرَّةَ ، أَبُو سِنَانٍ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ ، فَزُورُوهَا . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَصْحَى فَوْقَ ثَلَاثٍ ، فَأَمْسِكُوا مَا بَدَأَ لَكُمْ . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ النَّبِيدِ إِلَّا فِي سِقَاهَا ، فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا . وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا » .

(...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ » فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي سِنَانٍ .

37 — (1977) : Abdullah ibn Bureyde'den; babası Bureyde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ben sizleri kabirlere ziyâretten nehyetmiştim. Artık kabirleri ziyâret edebilirsiniz ve ben sizleri kurbanların etlerini üç günden fazla tutmanızdan da nehyetmişdim. Artık bundan böyle size nasıl uygun görülürse öylece tutabilirsiniz. Ben sizleri ancak bir takım deri kablardan olmak müstesnâ nebîzden de nehyetmişdim. Artık bundan böyle her çeşit kablardan içebilirsiniz. Yalnız sarhoş edici olan içkilerden içmeyiniz.»¹⁰

10. Bu, kendisinde nâşih ile mensûhunun beraberce tasrîh edildiği hadislerdendir. Atımlar dediler ki : Hadisin neşbi bazan burada olduğu gibi bizzât nass ile bilinir. Bazan :

« كَانَ آخِرُ الْأَمْرِينِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرْكُ الْوُضُوءِ عَمَّا مَتَّ النَّارَ »

= Ateş dokunan şeylerden abdest almayı terk etmek, Rasûlullah'dan sâbit olan iki emrin sonuncusu olmuştur. hadisinde olduğu gibi sahâbînin haber vermesi ile bilinir. Bazan, cern' etmek imkansız olduğunda târîh ile; bazan dördüncü defa da şarâb içen kimsenin öldürülmesi hadisi gibi icmâ' ile olur. İcmâ' aslında nesh etmez. Lâkin bir nâşih'in varlığına delâlet eder (Nevevî).

() : Buradaki râvî de Bureyde'nin, Rasûlullah (S) «ben sizleri nehy etmişdim...» buyurdu dediğini rivâyet edib yukarıki Ebû Sinân hadîsi tarzında zikretmiştir.

(۶) بَابُ الْفَرَعِ وَالْمَبْرَةِ

۳۸ — (۱۹۷۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَمِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعْمِدٍ (قَالَ عَبْدُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ). أَخْبَرَنَا مَسْرُورٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةَ» .

زَادَ ابْنُ رَافِعٍ فِي رِوَايَتِهِ: وَالْفَرَعُ أَوَّلُ الشَّجَرِ كَانَ يُنْتَجُ لَهُمْ قَيْذٌ يَحْمُونَهُ .

(6) FERAA VE ATİRA (KUBBANLARI) BÂBİ .

38 — (1976) : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «(İslâm'da) feraa ve atıra yokdur» buyurdu. Râvî İbn Râfi' kendi rivâyetinde : Feraa, deve ve koyun makûlesi hayvanların ilk doğurdukları yavrularıdır. Câhiliyetde müşrikler bu ilk yavruları putlarına kurban ederlerdi izâhını ziyâde etmiştir¹¹.

(۷) بَابُ نَهْيٍ مِنْ دَخَلَ عَلَيْهِ عَصْرُ ذِي الْحِجَّةِ، وَهُوَ مَرِيرٌ النَّعْمَةِ، أَوْ بِأَمْرٍ مِنْ شَعْرِهِ أَوْ أَظْفَارِهِ سَبَّيَا

۳۹ — (۱۹۷۷) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُعْمِدٍ عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ . سَمِعَ سَمِيدَ بْنَ أَلِ بْنِ أَبِي مُعْمِدٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «إِذَا دَخَلْتَ الْمَشْرُ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضْحِيَ، فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعْرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا» . قِيلَ لِسُفْيَانَ: فَإِنْ بَعْضُهُمْ لَا يَرْفَعُهُ . قَالَ: لَكِنِّي أَرْفَعُهُ .

11. Hadîs metninin sonundaki feraa'ya âid tefsîr, râvîlerden Zuhri'ye âiddir denilmiştir. Atire'nin de receb ayında putlar için kesib kanı putun başına dökülen koyun kurbanı olduğu bildirilmiştir. Câhiliyet devrinde müşriklerin putlar için kesib de bereket ve ibâdet umdukları bu iki türlü kurban âdeti İslâm devrinde kaldırılmışdır. İslâm devrinde kurbanlar sırf Allah rızası için kesilir olmuştur. Böylece insanlığa musallat olan birçok bâtil i'tikâdlar, fuzûlî işler ve masraflar, hulâsa i'tikadî ve amellî birçok hürâfeler İslâm inkılâbı ile kaldırılıb temizlenmiştir.

**(7) KURBAN KESMEK İSTEYEREK ZULHICCE AYININ ONUNA
GİREN KİMSEYİ SAÇLARINDAN YAHUT TIRNAKLARINDAN
BİR ŞEY ALMASINI NEHY BÂBİ**

39 — (1977) : Saîd ibn Müseyyeb, Ummu Seleme (R) den şöyle tahdîs eder : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Sizden herhangi biriniz kurban kesmek istediği halde Zulhiccenin onu girerse artık saçlarından ve bedeninden hiçbir şeye dokunmasın» ¹².

Râvî Sufyân'a : Râvîlerin bazısı bu hadîsi Peygamber'e kadar yükseltmiyorlar? diye soruldu da Sufyân : Fakat ben bu hadîsi Peygamber'e ref' edib yükseltiyorum dedi.

٤٠ — (...) وحدثناه إسحاق بن إبراهيم . أخبرنا سفيان . حدثني عبد الرحمن بن محمد بن عبد الرحمن بن عوف عن سعيد بن المسيب ، عن أم سلمة ترفعه . قال « إذا دخل الشهر ، وعنده أضيئة ، يريد أن يضحى ، فلا يأخذن شعرا ولا يقلعن ظفرا » .

40 — () : Ummu Seleme (R) hadîsi Peygamber'e yükselterek Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir : «Kimin yanında bir kurbanlık bulunduğu ve kurban kesmek de istediği halde Zulhiccenin onu girerse artık o kimse vücûdundan hiçbir saç almasın, tırnakları da kesmesin».

٤١ — (...) وحدثني حجاج بن الشاعر . حدثني يحيى بن كثير المنبري ، أبو عثمان . حدثنا شعبه عن مالك بن أنس ، عن عمر بن مسلم ، عن سعيد بن المسيب ، عن أم سلمة ؛ أن النبي ﷺ قال « إذا رأيتم هلال ذي الحجة ، وأراد أحدكم أن يضحى ، فليحسك عن شعره وأظفاره » .

(...) وحدثنا أحمد بن عبد الله بن الحكم الهاشمي . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبه عن مالك بن أنس ، عن عمر أو عمرو بن مسلم ، بهذا الإسناد ، نحوه .

41 — () : Şu'be, Mâlik ibn Enes'den, o da Umer ibn Muslim'den, o da Saîd ibn Müseyyeb'den, o da Ummu Seleme (R) den tahdîs etti ki : Peygamber (S) : «Zulhicce hilâlini gördüğünüz zaman sizden her-

12. Bu sırada bedenden saç, kıl ve tırnak almayı nehyden maksad, bunları kesmek, kısaltmak, yolmak yahut hamam otu ve diğer sûretlerle gidermeyi nehydir. Bu nehiydeki hikmet de insan bedeninin ateşden âzad olması için bütün cüz'lerinin kâmil ve tam olarak bâki kalmasıdır (Nevevî).

Hulâsa kurban kesme ibâdetini ifâ ederken mümkün olduğu kadar fitrî ve tabîî hâli muhâfaza etmeğe çalışmak yüce Şâriin yüce maksadlarından biridir. Nitekim hacc fiilleri esnâsında da bu husûslara çok önem verilmiştir.

hangi biriniz kurban kesmek niyetinde bulunursa kurban kesinceye kadar vücûdundaki saç ve kılları ile tırnaklarını kesmekden vazgeçsin» buyurmuşdur.

() : Burada da Şu'be, Mâlik ibn Enes'den, o da Umer'den yahut Amr ibn Muslim'den bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında rivâyet etti.

٤٢ - (...) وحديثي عبيد الله بن معاذ القبري. حدثنا أبي. حدثنا محمد بن عمرو الأبي عن عمر بن مسلم بن عمار بن أكيمة الأبي، قال: سمعت سعيد بن المسيب يقول: سمعت أم سلمة، زوج النبي ﷺ تقول: قال رسول الله ﷺ «مَنْ كَانَ لَهُ ذِمَّةٌ يَدْبَحُهَا، فَإِذَا أَهْلُ هِلَالِ ذِي الْحِجَّةِ، فَلَا يَأْخُذْنَ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا، حَتَّى يَضْحَى».

(...) حديثي الحسن بن علي الحلواني. حدثنا أبو أسامة. حدثني محمد بن عمرو. حدثنا عمرو بن مسلم بن عمار الأبي. قال: كنا في الحمام فبيل الأضحي. فاطلى وفيه ناس. فقال بمض أهل الحمام: إن سعيد بن المسيب يكره هذا، أو ينهى عنه. فلقيت سعيد بن المسيب فذكرت ذلك له. فقال: يا ابن أخي! هذا حديث قد نسي وترك. حدثني أم سلمة، زوج النبي ﷺ، قالت: قال رسول الله ﷺ: بمعنى حديث معاذ عن محمد بن عمرو.

(...) وحديثي حرملة بن يحيى وأحمد بن عبد الرحمن بن أخي ابن وهب قال: حدثنا عبد الله بن وهب. أخبرني حيوة. أخبرني خالد بن يزيد عن سعيد بن أبي هلال، عن عمر بن مسلم الجندعي: أن ابن المسيب أخبره: أن أم سلمة، زوج النبي ﷺ أخبرته. وذكر النبي ﷺ. بمعنى حديثهم.

42 - () : Umer ibn Muslim ibn Ammâr ibn Ukeyme el-Leysi dedi ki : Ben, Saîd ibn Müseyyeb'den işittim şöyle diyordu : Ben, Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim yanında keseceği kurbanlık bir hayvanı varken Zulhıccenin hilâli görülürse artık o kimse kurbanını kesinceye kadar vücûdundaki saçlarından kıllarından ve tırnaklarından hiçbir şeyi almasın».

() : Amru'bnü Muslim ibn Ammâr el-Leysi tahdîs edib dedi ki : Bizler kurban bayramından kısa bir zaman önce hammâmdaydık. Orada bir takım insanlar hammâm otu sürünüb vücudlarındaki kılları

izâle ettiler. Hammâm ahâlisinden bazısı da : Saîd ibn Müseyyeb bu işi (yani bayram öncesi vücûddaki kılları gidermeyi) kerîh görüyor, yahut bundan nehy ediyor dediler. Müteâkiben, ben Saîd ibn Müseyyeb'e kavuşdum ve bu meseleyi ona zikrettim. Saîd ibn Müseyyeb : Ey kardeşim oğlu! Bu unutulmuş ve terk olunmuş bir hadîsdir. Bana Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme tahdîs edib dedi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurdu... diyerek (42 rakamlı) Muâz el-Anberî hadîsi tarzında rivâyet etti.

() : Buradaki râvîler de Saîd ibn Müseyyeb'in haber verdiği, ona da Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'nin Peygamber'i zikredererek haber verdiği hadîsi, yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۸) بَابُ تَحْرِيمِ الذَّبْحِ لِنَبِيِّ اللَّهِ تَعَالَى، وَلِغَيْرِهِ

۴۳ - (۱۹۷۸) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ. كِلَاهُمَا عَنْ مَرْوَانَ. قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا مَرْوَانُ ابْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ. حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ حَيَّانَ. حَدَّثَنَا أَبُو الطَّفِيلِ، عَامِرُ بْنُ وَائِلَةَ. قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُسِرُّ إِلَيَّ شَيْئًا يَكْتُمُهُ النَّاسَ. غَيْرَ أَنَّهُ قَدْ حَدَّثَنِي بِكَلِمَاتٍ أَرْجِعُ. قَالَ فَقَالَ: مَا هُنَّ؟ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ: قَالَ «لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ. وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ. وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ آوَى مُحَدِّثًا. وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ».

(8) YÜCE ALLAH'DAN BAŞKASI ADINA KESMENİN HABÂM KILINMASI VE BUNUN FÂİLİNİN LA'NETLEMESİ BÂBİ

43 — (1978) : Ebu't-Tufeyl Âmir ibn Vâsile tahdîs edib dedi ki : Ben Ali ibn Ebî Tâlib'in yanında idim. Ona bir kimse geldi ve : Peygamber (S) in sana gizlice söylemekte olduğu şey nedir? diye sordu. Bu suâlden dolayı Ali öfkелendi ve : Peygamber hiçbir şeyi insanlardan ketmederek bana gizlice söyler olmamışdır. Şu kadar var ki Peygamber bana dört söz söylemişdir dedi. O zât : Dört söz nelerdir? Ey Mu'minlerin emîri! dedi. Ali dedi ki : Peygamber : «Ana babasına la'net edene Allah la'net etti. Allah'dan başkası adına hayvan kesene Allah la'net etti. Bir bid'atçıyı barındırana Allah la'net etti. Arazî hudûdlarım tağyîr edib değiştirene Allah la'net etti» buyurdu.

٤٤ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَنْمَرِيُّ ، سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَيَّانَ ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ . قَالَ : قُلْنَا لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : أَخْبِرْنَا بِشَيْءٍ أَسْرَهُ إِلَيْكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : مَا أَسْرَ إِلَيَّ شَيْئًا كَتَمَهُ النَّاسُ . وَلَسِكُنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ « لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ . وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ آوَى مُحَدِّثًا . وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ . وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ الْمَنَارَ » .

44 — () : Ebu't-Tufeyl (R) şöyle dedi : Biz, Ali ibn Ebî Tâlib'e : Rasûlullah (S) ın sana gizlice söylediği bir şey varsa onu bize haber ver dedik. Bunun üzerine Ali şöyle dedi : Rasûlullah'ın insanlardan ketmedib de bana gizlice söylediği hiçbir şey yoktur. Lâkin ben kendisinden şöyle buyururken işitdim : «Allah'dan başkası adına kesene Allah la'net etti. Herhangi bir bid'atçıyı barındırana Allah la'net etti. Ana babasına la'net edene Allah la'net etti. Hudûdları tağyîr edib değiştirene Allah lâ'net etti».

٤٥ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ أَبِي بَرَّةٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ ، قَالَ : سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ : أَخْبِرْنَا بِشَيْءٍ أَسْرَهُ إِلَيْكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : مَا خَصَّنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَيْءٍ لَمْ يَعْلَمْ بِهِ النَّاسُ كَافَّةً . إِلَّا مَا كَانَ فِي قِرَابِ سَبْنِي هَذَا . قَالَ : فَأَخْرَجَ صَحِيفَةً مَكْتُوبٌ فِيهَا « لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ . وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ . وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ . وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ آوَى مُحَدِّثًا » .

45 — () : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Kasım ibn Ebî Bezze'den işitdim, Ebu't-Tufeyl'den tahdîs ediyordu. Ebu't-Tufeyl (R) şöyle dedi : Ali'ye, Rasûlullah (S) herhangi bir şeyi husûsî olarak sizlere tahdîs etti mi? diye soruldu. Ali : Rasûlullah bütün insanlara ta'mîn etmediği hiçbir şeyi bize tahdîs etmemişdir. Ancak şu kılıcımın kınındaki şeyler vardır diyerek içinde şu sözler yazılmış bulunan bir sahîfe çıkardı:

«Allah'dan başkası adına kesene Allah la'net etti. Arâzî hudûdlarının alâmetlerini çalana Allah la'net etti. Babasına la'net edene Allah la'net etti. Herhangi bir bid'atçıyı barındırana Allah la'net etti».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۶ - كتاب الأشربة

(۱) باب تحريم الخمر، وبيان أنها تكون من عصير العنب ومن النمر والبسر والزبيب، وغيرها مما يسكر

۱ - (۱۹۷۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِيهِ ، حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ : أَصَبْتُ شَارِفًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَغْنَمٍ ، يَوْمَ بَدْرٍ . وَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَارِفًا أُخْرَى . فَأَخَذْتُهُمَا يَوْمًا عِنْدَ بَابِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ . وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَجْعَلَ عَلَيْهِمَا إِذْخِرًا لِأَيِّمَةٍ ، وَمَعِيَ صَانِعٌ مِنْ بَنِي قَيْنُقَاعَ ، فَأَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى وَلِيمَةٍ فَاطِمَةَ . وَحَمْرَةٌ مِنْ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَشْرَبُ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ . مَعَهُ قَيْنَةٌ تَغْنِيهِ . فَقَالَتْ : أَلَا يَا حَمْرُ لِلشُّرَفِ النَّوَادِ . فَتَنَارُ إِلَيْهِمَا حَمْرَةٌ بِالسَّيْفِ . فَجَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا وَبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا . ثُمَّ أَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا . قُلْتُ لِابْنِ شِهَابٍ : وَمِنْ السَّنَامِ ؟ قَالَ : قَدْ جَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا فَذَهَبَ بِهِمَا . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : قَالَ عَلِيٌّ : فَنَظَرْتُ إِلَى مَنْظَرٍ أَفْظَعَنِي . فَأَتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ . فَأَخْبَرْتُهُ الْخَبَرَ . فَخَرَجَ وَمَعَهُ زَيْدٌ . وَانْطَلَقْتُ مَعَهُ . فَدَخَلَ عَلَى حَمْرَةَ فَتَنَظَّطَ عَلَيْهِ . فَرَفَعَ حَمْرَةَ بَصَرَهُ . فَقَالَ : هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عِيْدُ لَا بَأْسَ ؟ فَرَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْتَهَرُ حَتَّى خَرَجَ عَنْهُمْ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

36 — KİTÂBU'L - EŞRİBE (İçkiler Kitâbı)

- (1) ALKOLLÜ İÇKİNİN HARÂM KILINMASI VE ALKOLLÜ İÇKİLERİN ÜZÜM SUYUNDAN, HURMADAN, HURMA KORUĞUNDAN, KURU ÜZÜMDEN VE SARHOŞLUK VERECEK DİĞER ŞEYLERDEN YAPILIR OLDUĞUNU BEYÂN BÂBİ¹

1. İslâm'da sarhoşluk veren içkilerin yasaklanması tadrîcî bir tarzda ve dört merhalede olmuştur :

1 — (1979) Bize Yahyû ibn Yahyâ et-Temîmî tahdis etti. Bize Haccâc ibn Muhammed, İbn Cüreyc'den haber verdi. Bize İbn Şihâb, Ali ibn Huseyn ibn Ali'den, o da babası Huseyin ibn Ali'den, o da Ali ibn Ebî Tâlib'den tahdis etti. Ali ibn Ebî Tâlib (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) ile beraber bulunduğum Bedr gazası günü ganîmetden ben, yaşı kemâle ermiş bir deveye nâil olmuşdum. Rasûlullah başka bir ihtiyar deve de (Bedr'den evvel) vermişti. Bir gün bu develerimi Ensâr'dan bir kimsenin kapısı yanında ıhtırmışdım. Bunlara ızhır otu yükleyip satmak ve parasıyla Fâtıma'nın düğün yemeğine yardım te'mîn etmek istiyordum. Kaynuka kabîlesinden bu işe vâkıf bir kuyumcu da benimle beraberdi. Bu sırada Hamza ibn Abdilmuttalib bu Ensârî'nin evinde içki içiyor ve beraberinde de şarkıcı bir kadın şarkılar söylüyordu. Bu şarkıcı kadın: Ey Hamza! Semiz develere bak! deyince hemen Hamza kılıcı ile bu iki hayvana doğru sıçrayarak bunları boğazladı. Hörgüçlerini kopardı, böğürlerini yarıp ciğerlerinden birer parça aldı.

a. «Sağmal hayvanlarda da sizin için elbetde bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiriyoruz. Hurmalıkların ve üzümlüklerin meyvalarından da içki ve güzel bir rızk edirsiniz. İşte bunda da aklı kullanacak bir kavim için hiç şübhesiz bir âyet vardır» (en-Nahl: 66-67).

Bu âyet sarhoş edici içkilere dâir ilk nâzil olan âyetdir. Bununla şarâb henüz harâm kılınmış olmamakla beraber güzel rızka mukabil zikredilmiş ve binâenaleyh güzel bir şey olmadığı anlatılmışdır. Burada güzel rızk ile sekerin yani sarhoşluk veren içkinin karşılıklı zikredilmesi üstdeki âyetde sütle fışkı ve kanın karşılıklı zikredilmesine benzer. Bu ise ricsin yani temiz olmyanların harâm kılınacağına işâretidir.

b. «Sana içkiden ve kumardan sorarlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah bir de insanlar için bazı menfaatlar vardır. Fakat günahları menfaatlarından daha büyükdür...» (el-Bakara: 219).

Sonra ba'zı sahâbîlerin içki ve kumar hakkındaki suâlleri üzerine bu âyet nâzil oldu ve ilk tahrîm bununla başladı. Bunda içkinin yasaklığı zâhir olmakla beraber cevâz ihtimâli de vardır. Bundan dolayı hemen terk edenler bulunduğu gibi henüz terk etmeyenler de vardı. Sonra bir namazda yanılma hâdisesi üzerine şu âyet nâzil oldu:

c. «Ey îmân edenler! Siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın...» (en-Nisâ: 43).

Bu âyetle içki yalnız namaz vakıtlarına munhasır ve daha sarîh olmak üzere ilk defa harâm kılınmıştır. Artık içenler onu yatsı namazından sonra içiyorlar, sarhoşluk zâil olduktan sonra sabah namazını, sabah namazından sonra da öğleyi, ikindiye, akşam ve yatsuyu kılıyorlardı. Bu âyetlerden sonra içenler pek azaldı ise de yine vardı.

d. «Ey îmân edenler! İçki, kumar, putlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için siz bunlardan kaçın ki murâdınıza eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda ancak aranızda düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alı koymak ister. Artık siz (hepiniz) vaz geçtiniz değil mi?» (el-Mâide: 90-91).

Bu âyet sarhoş edici içkilerin yasaklanıp harâm kılınması hakkında son olarak nâzil olan âyetdir. Bununla artık sarhoş edici bütün içkiler müdellel ve te'kidli olarak harâm kılınmıştır. Allah bu âyetde içki ve kumarın harâmlığını birçok vecihlerle te'kid etmiştir:

Evvelâ cümlelerin başına inemâ getirilmiş.

Putlar ve fal okları ile beraber zikrolunarak, içkicilik, putpereşlik kabilinden gösterilmiş.

İbn Cüreyc : Ben İbn Şihâb'a : Hörgüçlerinden de aldı mı? dedim. İki devenin hörgüçlerini kesti ve götürdü dedi. Ve İbn Şihâb dedi ki, Ali devamla, şöyle dedi : Beni dehşete düşüren bu feci' manzaraya baktım. Sonra Allah'ın Peygamber'ine geldim. Yanında Zeyd ibn Hârise vardı. Hâdiseyi kendisine haber verdim. Rasûlullah (S), beraberinde Zeyd ibn Hârise olduğu halde çıktı. Ben de yanında gittim. Rasûlullah Hamza'nın yanına girdi ve Hamza'ya karşı gayz ve teessür gösterdi. Hamza da gözlerini kaldırarak : Siz ancak babalarımın köleleri değil misiniz, dedi. Rasûlullah da (amucasının şuursuzluğundan sakınarak) arka arka çekildi, nihâyet oradakilerin yanından çıktı. (Bu vak'a şarâb harâm kılınmazdan evvel vukû' bulmuştu) ².

() Keza bize Abd ibn Humeyd tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk haber verdi. Bana İbn Cüreyc bu isnâdla yukarıki hadîs gibi haber verdi.

Rics yani murdar ismi verilmiş.

Sırf şerr veya şerri gâlib olduğuna tenbîhan «şeytan işinden» buyurulmuş.

Bizzat bu maddelerin kendilerinden sakınmak emredilmiş.

Bu sakınma, felah umidine bir sebep yapılmış.

Bu beyandan asıl maksadın içki ve kumarı harâm kılmak olduğunu hatırlatmak ve bunların tahrimini gerektiren dîni ve dünyevî veballerini takrir için de : «Şeytan içki ve kumarda ancak aranızda düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alı koymak ister» buyurulmuştur. Ki bir kerre bunlar olduktan sonra artık her günah, her cinâyet işlenir, ne dîn kalır, ne iymân, ne dünyâ, ne âhiret.

Sonra itâat takriri alınmak üzere takrir istifhâmı ile «artık siz vaz geçtiniz değil mi?», elbetde vaz geçtiniz değil mi? buyurulmuştur.

Bunu ta'kib eden âyet de umûmî sûretde itâatı tevsik etmiş ve muhâlefetden sakınmayı te'kidli olarak tenbîh ve emir buyurulmuştur.

2. Bu hadîs *Buhârî* ve *Muslim*'de rivâyet edilib sıhhatında ittîfâk edilen hadislerdendir. Senedi de hadîsciler arasında *silsiletü'z-zeheb* (= altın zincir) adı verilen şu kıymetli seneddur :

= Bana İbn Şihâb, Ali ibn Hüseyin ibn Ali'den, o da babası Hüseyin ibn Ali'den, o da babası Ali ibn Ebi Tâlib (R) den haber verdi.

Hadîsin *Buhârî*'deki rivâyetinde tasrîh edildiğine göre bu vak'a Uhud harbinden evvel ve henüz şarâbın harâm kılınmadığı bir devirde cereyan etmiştir. Peygamber'in Hamza'ya başka bir şey yapmadan geri çekilmesi, tab'an asabî olan amucasını sarhoş hâlinde daha fazla gadablandırmamak içindir.

۲ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ كَثِيرٍ ، أَبُو عَثْمَانَ الْمِصْرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ بْنُ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَلِيًّا قَالَ : كَانَتْ لِي شَارِفٌ مِنْ نَصِييٍ مِنَ الْمَغْنَمِ ، يَوْمَ بَدْرٍ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْطَانِي شَارِفًا مِنَ الْخُمْسِ يَوْمَئِذٍ . فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَتَيْتِي بِفَاطِمَةَ ، بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَاعَدْتُ رَجُلًا صَوَّأَمًا مِنْ بَنِي قَيْنِقَاعٍ يَرْتَحِلُ مَعِيَ . فَتَأَنَّى بِإِذْخِرٍ أَرَدْتُ أَنْ أُبِيعَهُ مِنَ الصَّوَّأَمِينَ . فَاسْتَمِينَ بِهِ فِي وَلِيمَةِ عُرْسِي . فَبَيْنَا أَنَا أَجْمَعُ لِشَارِفِي مَتَاعًا مِنَ الْأَقَابِ وَالنَّرَائِرِ وَالْجِبَالِ . وَشَارِفَايَ مُنَاخَانَ إِلَى جَنْبِ حُجْرَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ . وَجَمَعْتُ حِينَ جَمَعْتُ مَا جَمَعْتُ . فَإِذَا شَارِفَايَ قَدِ اجْتَبَتَا أُسْنِمَتَهُمَا ، وَبُقِرَتْ خَوَاصِرُهُمَا ، وَأُخِذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا . فَلَمْ أَمْلِكْ عَيْنَيَّ حِينَ رَأَيْتُ ذَلِكَ الْمَنْظَرَ مِنْهُمَا . فُلْتُ : مَنْ فَعَلَ هَذَا ؟ قَالُوا : فَعَلَهُ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ . وَهُوَ فِي هَذَا الْبَيْتِ فِي شَرْبٍ مِنَ الْأَنْصَارِ . غَنَّتْهُ قَيْنَةٌ وَأَصْحَابُهُ . فَقَالَتْ فِي غَنَائِهَا : أَلَا يَا حَمْزُ لِلشَّرَفِ النَّوَاءُ . فَقَامَ حَمْزَةُ بِالسَّيْفِ . فَاجْتَبَأَ أُسْنِمَتَهُمَا ، وَبُقِرَ خَوَاصِرُهُمَا . فَأَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا . قَالَ عَلِيٌّ : فَأَنْطَلَقْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ . قَالَ فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي وَجْهِ الَّذِي لَقِيتُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا لَكَ ؟ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ قَطُّ . عَدَا حَمْزَةُ عَلَى نَاقَتِي فَاجْتَبَأَ أُسْنِمَتَهُمَا وَبُقِرَ خَوَاصِرُهُمَا . وَهِيَ هُوَذَا فِي بَيْتٍ مَعَهُ شَرِبَ . قَالَ فَدَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِرِدَائِهِ فَارْتَدَّاهُ . ثُمَّ انْطَلَقَ بِمِشْيِ . وَاتَّبَعْتُهُ أَنَا وَزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ . حَتَّى جَاءَ الْبَابَ الَّذِي فِيهِ حَمْزَةُ . فَاسْتَأْذَنَ . فَأَذِنُوا لَهُ . فَإِذَا هُمْ شَرِبٌ . فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَلُومُ حَمْزَةَ فِيمَا فَعَلَ . فَإِذَا حَمْزَةُ مُحَمَّرَةٌ عَيْنَاهُ . فَنَظَرَ حَمْزَةُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ صَعَدَ النَّظَرَ إِلَى رُكْبَتَيْهِ . ثُمَّ صَعَدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى سُرَّتِهِ . ثُمَّ صَعَدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى وَجْهِهِ . فَقَالَ حَمْزَةُ : وَهَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عِيْدُ لِأَبِي ؟ فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ يُعْمَلُ . فَانْكَصَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى عَفْيَتِهِ الْقَهْقَرَى . وَخَرَجَ وَخَرَجْنَا مَعَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَهْرَازٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

bir deve düşmüştü. Rasûlullah (S) da bana o gün humusden (yani tasarufu kendisine âid olan beşde birden) bir yaşlı deve daha vermişti. Ben Rasûlullah'ın kızı Fâtıma ile evlenmeye karar verince Yahûdî Kaynuka oğullarından beraberinde gidecek kuyumcu bir kimse ile ızhır otu getirmek üzere vaadleştik. Ben bu ızhır otunu kuyumculara satmak ve bununla da çeyiz ve düğün yemeği masraflarımı karşılamak istiyordum. Ben iki yaşlı devem için semerlerden, hararlardan ve iplerden bir mikdâr metâ' toplarken iki yaşlı devem de Ensâr'dan bir kimsenin odası yanında ıhtırılmış halde idiler. Ben toplayabildiğim şeyleri topladığım zaman bir de baktım ki her iki devemin hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılmış ve ciğerleri de alınmış. Onlardaki bu fecî manzarayı gördüğüm zaman artık gözlerime mâlik olamayıp ağlıyarak :

— Bu işi kim yaptı? diye sordum.

— Bunu Abdulmuttalib'in oğlu Hamza yaptı. O şimdi şu evde içki içmekte olan bir topluluk içindedir. Ona ve arkadaşlarına şarkıcı bir kadın şarkı söyledi de şarkılarının içinde : Ey Hamza! Semiz develere bak! diye başlayan bir kasîde de söyledi³. Hamza da derhal kılıcı ile kalkıp bu iki devenin hörgüçlerini kesdi, böğürlerini yardı ve ciğerlerinden aldı dediler.

Ali devamla dedi ki : Ben hemen Rasûlullah'ın huzûruna girmek için gittim, yanında Zeyd ibn Hârise vardı. Rasûlullah yüzümdeki hüzn alâmetinden karşılaştığım kötülüğü anladı ve :

— Ne var? diye sordu. Ben :

3. *Kayne*, tegannî eden, tegannî ile kasîde okuyan şarkıcı kadın demektir. Hadîsdeki mısra bu kadının irticâlen irâd ettiği bir kasîdenin matlarıdır. Devâmı şöyledir :

Elâ yâ Hamzu! Li's-şurufi'n-nivâi
Ve hunne mu'kalâtun bi'l-finâi,
Dai's-sikkine fi'l-lebbâti minhâ,
Ve darric hunne Hamzetu bi'd-dimâi,
Ve accil min etâyibihâ li şerbin,
Kadîden min tabîhin ve şivâ'in.

= Ey Hamza! Semiz develere bak! Onlar evin önündeki sâhada ayakları sınıklı bağlanmışlardır. Haydi Hamza, bunların boğazlarına bıçağı daya, boyunlarını kana boya! Ve bunların en nefis parçalarından şarâb içenler için biryan ve çömlek kebabı yapmaya acele et!

Ali o fecî manzarayı görünce çok kederlenmişti. Fâtıma'nın çeyiz ve düğün masraflarını karşılamak için yegâne dayanağı ve maişet sebebi olan develerinin bu fena âkibetleri karşısında şaşır kalmıştı. Sert tabiatını bildiği amucası Hamza'ya karşı bir şey de söyleyemiyordu. Böyle müşkil zamanlarda ummetin şefekatli bir dayanağı olan Peygamber'e gelmiş ve hâlini arz etmişti. Peygamber de hadîsde görüldüğü üzere Hamza'nın yanına kadar gitmiş ve onu kınamıştı.

Hız. Ali ile Fâtıma'nın evlenmesi hicretin ikinci yılı Bedr harbinden sonra olmuştur. Bu sırada Ali yirmi yaşından biraz fazla, Fâtıma ise on dört on beş yaşlarında bulunuyordu. Hız. Ali küçük yaşından beri Peygamber'in himâyesinde büyümüşdü. Bu sebeble mustakil bir ev sâhibi değildi. Bu mes'ûd evlenme üzerine Ali, Hârise ibn Nu'mân'dan bir ev kiralamış ve Ummu Seleme ile Ummu Eymen Bereke tarafından hazırlanan bu eve Fâtıma nakledilmişdir.

— Yâ Rasûlallah! Ben bu günkü gibi fena bir hâdiseyi asla görmedim : Hamza benim iki dişi deveme tecâvuz edib hörgüçlerini kesmiş ve böğürlerini yarmıştır. Kendisi de işte şu evde bulunmakta ve beraberinde içmekde olan başka kimseler de vardır dedim. Bunun üzerine Rasûlullah rıdâsının getirilmesini emretti ve onu geyindi. Sonra yürüyerek gitti. Zeyd ibn Hârise ile ben kendisini ta'kîb ettim. Nihâyet içinde Hamza'nın bulunduğu evin kapusuna geldik. Peygamber içeri girmek için izin istedi. Kendisine izin verdiler. İçeriye girince içki içmekde olan bir toplulukla karşı karşıya geldi. Rasûlullah, Hamza'ya, yapmış olduğu hareket husûsunda kınamaya başladı. Bu sırada Hamza'nın iki gözü kıpkırmızı olmuştu. Hamza Rasûlullah'a bakdı, sonra bakışını dizlerine kadar yükseltti. Sonra daha da yükseltip göbeğine kadar bakdı. Daha sonra bakışını yükselterek yüzüne kadar bakdı. Bu bakışları ta'kîben Hamza :

— Sizler, babamın köleleri değil misiniz? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onun sarhoş olduğunu anladı ve iki topuğu üzerine arka arkaya çekilerek dışarı çıktı. Biz de onunla beraber dışarı çıkdık.

() : Buradaki râvî de Zuhri'den bu isnâd ile yukarıki hâdis gibi rivâyet etmiştir.

۳ — (۱۹۸۰) حدیثی أبوالریبع، سلیمان بن داود النخعی . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كُنْتُ سَاقِ الْقَوْمِ ، يَوْمَ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ ، فِي بَيْتِ أَبِي طَلْحَةَ . وَمَا شَرَابُهُمْ إِلَّا الْقَضِيبُ : الْبُسْرُ وَالْتَمْرُ . فَإِذَا مُنَادٍ يُنَادِي . فَقَالَ : أَخْرُجْ فَانْظُرْ . فَخَرَجْتُ فَإِذَا مُنَادٍ يُنَادِي : أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ . قَالَ فَجَرَّتْ فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ . فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ : أَخْرُجْ فَاهْرِقْهَا . فَهَرَقْتُهَا . فَقَالُوا (أَوْ قَالَ بَعْضُهُمْ) : قُتِلَ فُلَانٌ . قُتِلَ فُلَانٌ . وَهِيَ فِي بَطُونِهِمْ . (قَالَ فَلَا أَذْرَى هُوَ مِنْ حَدِيثِ أَنَسٍ) فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا

إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ [۱۱۰/۱۱۱/۱۱۲] .

3 — (1980) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : İçkinin harâm kılındığı gün ben, Ebû Talha'nın evinde bir içki meclisinde sâkîlik yapıyordum. Onların o günkü içkileri hurma korusu ve hurmadan yapılab fadîh adı verilen içkiden ibâretti. Derken bir münâdî nidâ etmeğe başladı. Ebû Talha :

— Çık bak! dedi. Ben de çıkdım. Bir münâdî «haberiniz olsun ki şarâb harâm kılınmıştır» diye nidâ ediyordu. Hemen Medîne sokaklarında şu gibi şarâb aktı. Ebû Talha da bana :

— Çık şarâbları dök dedi. Ben de onları dökdüm. Bu sırada halk arasında ba'zı kimseler :

— (Uhud günü) fulân ve fulân mücâhidler karınlarında şarâb olduğu halde öldürüldüler (bunlar ne olacak)? dediler. Râvî : Bu son söz, Enes'in hadisinden midir? bilmiyorum demiştir. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah şu âyetleri indirdi :

«İymân edib de güzel amellerde bulunan kimseler. Bundan sonra sa-kındıkları ve iymânlarında sebât ile iyi iyi işlere devâm etdikleri, sonra takvâlarında ve iymânlarında rûsûh buldukları, sonra bu takvâ ile beraber her yaptığını güzel yapan ihsân mertebesine erdikleri takdirde (harâm kılınmazdan evvel) tatdıklarında üzerlerine bir suç yoktur. Allah güzel hareket edenleri sever» (el-Mâide : 93).

٤ — (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ . قَالَ : سَأَلُوا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الْفَضِيخِ ؟ فَقَالَ : مَا كَانَتْ لَنَا خَمْرٌ غَيْرَ فَضِيخِكُمْ هَذَا الَّذِي تَسْمُونَهُ الْفَضِيخَ . إِنِّي لَقَائِمٌ أَسْقِيهَا أَبَاطِلِحَةَ وَأَبَا أَيُّوبَ وَرِجَالًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فِي بَيْتِنَا . إِذَا جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ : هَلْ بَلَّغْتُمْ الْخَبْرَ ؟ قُلْنَا : لَا . قَالَ : فَإِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ . فَقَالَ : يَا أَنَسُ ! أَرِقْ هَذِهِ الْقِلَالِ . قَالَ : فَمَا رَاجِعُوهَا وَلَا سَأَلُوا عَنْهَا ، بَعْدَ خَبَرِ الرَّجُلِ .

4 — () : Abdulaziz ibn Suheyb haber verib dedi ki : Enes ibn Mâlik'e fadîh denilen içkiden sordular. Enes (R) şöyle dedi : Vaktiyle bizim şu fadîh ismini vermekde olduğumuz hurma şarâbından başka bir içkimiz yoktu. Bir kerre ben kendi evimizde Ebû Talha'ya, Ebû Eyyûb'a ve Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bir takım insanlara bu fadîh şarâbını içerlerken sâkilik vazîfesini ifâ ediyordum. Bu sırada birisi geldi ve :

— Size haber ulaşmadı mı? dedi. Bizler :

— Hayır dedik. O zât :

— Şarâb harâm kılınmıştır dedi. Bunun üzerine (üvey babam) Ebû Talha bana :

— Yâ Enes! Şu küp büyüklüğüne yakın cesâmetdeki şarâb tesdilerini dök diye emretti.

Enes ibn Mâlik dedi ki : Bu adamın haberinden sonra meclisde bulunanlar, bir daha şarâb içmeğe dönmediler ve şarâbın nasıl ve ne zaman harâm kılındığını araştırmaya da luzûm görmediler.

٥ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . قَالَ : وَأَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : إِنِّي لَقَائِمٌ عَلَى الْحَيِّ ، عَلَى عُمُومَتِي ، أَسْقِيهِمْ مِنْ فَضِيخِ لَهُمْ . وَأَنَا أَصْرَهُمْ سِنًا . جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ : إِنَّهَا قَدْ حُرِّمَتْ الْخَمْرُ . فَقَالُوا : اكْفَيْهَا . يَا أَنَسُ ! فَكَفَّأْتَهَا . قَالَ قُلْتُ لِأَنَسٍ : مَا هُوَ ؟ قَالَ : بُسْرٌ وَرُطْبٌ . قَالَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ : كَانَتْ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ . قَالَ سُلَيْمَانُ : وَحَدَّثَنِي رَجُلٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ ذَلِكَ أَيْضًا .

5 — () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis edib şöyle dedi : Ben bir işret meclisinde amucalarım fadîh denilen içkilerinden kendilerine sunub sâkilik vazifesini ifa ediyorum. Ben yaşca onların en küçüğü bulunuyordum. Bu sırada bir kimse geldi ve : Şu muhakkak ki şarâb harâm kılınmıştır dedi. Orada bulunanlar bana : Şarâb destilerini devir yâ Enes! dediler. Ben de onları devirib dökdüm.

Süleyman et-Teymî dedi ki : Ben, Enes'e : O ne içkisi idi? diye sordum da Enes : Hurma koruğu ve yaş hurma diye cevâb verdi. Ebû Bekr ibn Enes : Bu, o gün onların içkisi idi dedi.

Süleyman Teymî : Bana bir kimse Enes ibn Mâlik'den, onun böyle dediğini tahdîs etti dedi.

٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا الْمُقْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : كُنْتُ قَائِمًا عَلَى الْحَيِّ أُسْقِيهِمْ . يَتْلُو حَدِيثَ ابْنِ عُلَيَّةَ : غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ : كَانَ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ . وَأَنَسٌ شَاهِدٌ . فَلَمْ يُنْكِرْ أَنَسٌ ذَلِكَ .
وَقَالَ ابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى : حَدَّثَنَا الْمُقْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : حَدَّثَنِي بَعْضُ مَنْ كَانَ مَعِيَ : أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ : كَانَ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ .

6 — () : Buradaki râvîler de Enes'in : Ben bir işret meclisinde içenlere içki sunarak sâkilik vazifesi yapıyordum dediğini rivâyet ettiler. Şukadar var ki burada râvî şöyle dedi : Ebû Bekr ibn Enes : O gün onların içkileri fadîh idi dedi. Enes de orada hâzır bulunduğu halde bu sözü red etmedi.

Râvî Muhammed İbn Abdi'l-A'lâ şöyle dedi : Bize, Mu'temir, babasından tahdis etti. Dedi ki : Bana beraberimde bulunan kimselerin biri tahdis etti ki o, Enes ibn Mâlik'den : Fadîh, o gün onların içkileri idi derken işitmiştir.

٧ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي ثَوْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ . قَالَ : وَأَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كُنْتُ أَسْنِي أَبَا طَلْحَةَ وَأَبَا دُجَانَةَ وَمُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ ، فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَنْصَارِ . فَدَخَلَ عَلَيْنَا دَاخِلٌ فَقَالَ : حَدَّثَ خَبَرٌ . نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ . فَكُفْنَا نَاهَا يَوْمَئِذٍ . وَإِنَّمَا لَخْلِيطُ الْبُشْرِ وَالنَّعْرِ . قَالَ قَتَادَةُ : وَقَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : لَقَدْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ . وَكَانَتْ طَائِفَةٌ مُخَوِّرِينَ ، يَوْمَئِذٍ ، خَلِيطَ الْبُشْرِ وَالنَّعْرِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الِيسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : أَخْبَرَنَا مُمَّازُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : إِنِّي لَأَسْقِي أَبَا طَلْحَةَ وَأَبَا دُجَانَةَ وَسُهَيْلَ بْنَ يَنْثَاءَ مِنْ مَزَادَةٍ ، فِيهَا خَلِيطٌ بُسْرٍ وَتَمْرٍ . يَنْخَوِ حَدِيثِ سَعِيدٍ .

7 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben Ebû Talha'ya, Ebû Ducâne'ye ve Muâz ibn Cebel'e, Ensâr'dan bir cemâat içinde içki dağıtıyordum. Yanımıza bir kimse girdi ve : Bir haber hâdis oldu. Şarâbın harâm kılınması emri nâzil oldu dedi. Bunun üzerine biz o gün içkileri dökdük. Bu içkiler hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmıştı.

Râvî Katâde dedi ki : Enes ibn Mâlik : Andolsun ki alkollü içki harâm kılındı. Halbuki o vakıt onların alkollü içkilerinin çoğu hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmış olan içki idi dedi.

() : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in : Ben Ebû Talha'ya, Ebû Ducâne'ye ve Süheyl ibn Beydâ'ya mezâde denilen ve içinde alacası düşmüş hurma koruğu ile hurma karışığı bulunan bir kabdan içki dağıttım dediğini yukarıki Saîd hadisi gibi rivâyet etti.

٨ — (١٩٨١) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَنَجِدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ قَتَادَةَ بْنَ دِعَامَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَخْلَطَ التَّمْرُ وَالزَّمْعُ ثُمَّ يُشْرَبَ . وَإِنْ ذَلِكَ كَانَ مَاءَ مُحْوَرٍ ، يَوْمَ حُرْمَتِ الْخَمْرِ .

8 — (1981) : Katâdetu'bnü Diâme tahdîs etti : Kendisi Enes ibn Mâlik (R) den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) hurma ile alacası düşmüş hurma koruğunun karıştırılmasını sonra da içilmesini nehy etti. Ve bu karışımdan yapılan şey, şarâbın harâm kılındığı gün onların (Medîne'lilerin) içkilerinin ekserisini teşkil ediyordu.

٩ — (١٩٨٠) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأَبِيَّ بْنَ كَعْبٍ ، شَرَابًا مِنْ فَضِيحٍ وَتَمْرٍ . فَأَتَانَا آتٍ فَقَالَ : إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أَنَسُ ! نَمُ إِلَى هَذِهِ الْجُرَّةِ فَاكْبِرْهَا . فَقَعْتُ إِلَى مِهْرَاسٍ لَنَا فَضَرَبْتُهَا بِأَسْفَلِهِ . حَتَّى تَكَثَّرَتْ .

9 — (1980) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben Ebû Ubeydete'bne'l-Cerrâh'a, Ebû Talha'ya, Ubeyy ibn Ka'ba hurmadan yapılmış fadîh şarâbı dağıtıyordum. O sırada bu içki içenlerin yanına birisi geldi ve :

— Şarâb harâm kılındı dedi. Ebû Talha bana :

— Yâ Enes! Şu topraktan yapılmış büyük şarâb destisine doğru kalk da onu kır dedi. Ben de bizim ortası oyuk bir taşımıza yani dibegimize doğru kalktım, onunla büyük şarâb destisinin aşağısına vurdum. Nihâyet o param parça kırıldı.

۱۰ — (۱۹۸۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ (يَعْنِي الْحَنَفِيُّ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ ابْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنِي أَبِي ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : لَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ الْآيَةَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ فِيهَا الْخَمْرَ ، وَمَا بِالْمَدِينَةِ شَرَابٌ يُشْرَبُ إِلَّا مِنْ تَمْرٍ .

10 — (1982) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle der : Gerçekden yüce Allah, içinde şarâbı harâm kılmış olduğu âyeti indirdiği zaman Medîne'de hurma şarâbından başka içilen bir içki yokdu⁴.

(۲) بَابُ نَهْيِهِ تَخْلِيْلِ الْخَمْرِ

۱۱ — (۱۹۸۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ع وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ الْمُدِّي ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُبَادٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَنِ الْخَمْرِ تَتَّخَذُ خَلًّا ؟ فَقَالَ « لَا » .

(2) ŞARÂBİ SİRKE YAPMANIN HARÂM KILINMASI BÂBİ

11 — (1983) : Enes (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) e şarâbdan sirke edinilmesinin hükmü soruldu da Peygamber : «Hayır (olmaz)» buyurdu.

4. Bu hadis, içkiyi harâm kılan âyet indiği zaman hurma şarasından yapılan içkiye şarâb denildiğini gösteriyor. Bundan dolayı üç mezhebin imamlarına göre sarhoşluk veren her içki şarâbdır ve üzüm şarasından yapılan şarâb ile sair içkiler arasında hüküm i'tibârıyla bir fark yoktur. Herhangi birinden az bir mikdâr de içilse hadd vurmak icab eder.

Hanefilere göre ise, hamr denilen ve üzüm şarasından yapılan şarâbın hükmü diğer içkilerden farklıdır. Onlarca her içkiye hamr yani şarâb denilmez. Böyle olunca hükümleri de bir değildir. Şarâbın bir damlasını içmek bile haddi icab eder. Fakat sair içkiler böyle değildir. Onlar ancak sarhoş edecek mikdârı içilirse haddi icab eder. Daha fazla tafsilat için fıkıh kitablara baş vurulmalıdır.

(۳) بَابُ نَهْيِهِ التَّدَاوِي بِالْخَمْرِ

۱۲ - (۱۹۸۴) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَالْأَفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ وَائِلِ الْخَضْرِيِّ ؛ أَنَّ طَارِقَ ابْنَ سُوَيْدٍ الْجُعْفِيَّ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْخَمْرِ ؟ فَتَهَا ، أَوْ كَرِهَ أَنْ يَصْنَعَهَا . فَقَالَ : « إِنَّمَا أَصْنَعُهَا لِلدَّوَاءِ . فَقَالَ : « إِنَّهُ لَيْسَ بِدَوَاءٍ . وَلَكِنَّهُ دَاءٌ » .

(3) ŞARÂBLA TEDÂVİNİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

12 — (1984) : Târik ibn Suveyd el-Cu'fi (R) Peygamber'e şarâbdan sordu. Peygamber onu şarâbdan nehy etti. Yahut da onun şarâb yapmasını çirkin gördü. Târik : Ben şarâbı ancak devâ için yapıyorum dedi. Peygamber (S) bu cevaba karşılık : «O, devâ değildir, fakat o bir dertdir» buyurdu⁵.

(۴) بَابُ بَيَانِهِ أَنَّهُ جَمَعَ مَا بَيْنَهُ ، مِمَّا يَتَخَذُ مِنَ النَّخْلِ وَالنَّعْنَةِ ، بِسْمِ صَمْرٍ

۱۳ - (۱۹۸۵) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ؛ أَنَّ أَبَا كَثِيرٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ : النَّخْلَةِ وَالنَّعْنَةِ » .

(4) HURMADAN VE ÜZÜMDEN ÇIKARILARAK ŞİRA KURULAN HER ŞEYE HAMR İSMİ VERİLDİĞİNİ BEYÂN BÂBİ

13 — (1985) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hamr, şu iki ağaçdan : Hurma ve üzumdendir» buyurdu⁶.

۱۴ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو كَثِيرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ : النَّخْلَةِ وَالنَّعْنَةِ » .

5. Hadis, şarâbla tedâvinin harâm olduğuna delildir. Peygamber onun bir devâ değil, dert olduğunu en açık şekilde bildirmiştir. Şarâb içenlerin hâli onun hakikaten bir çok dertlere sebep olduğunu her zaman gözler önüne sermekdedir.

6. Bu hadisler, hurmadan, elacası düşmüş hurma korugundan, kuru üzümünden ve diğerlerinden edinilen şıralara, mayalanıb sarboş edici vasfını aldıkları zaman hamr ismi verileceğine delildir (Nevevî).

Ebû Hanefî'ye göre, hamr, mayalanıb kızıştığı ve köpük attığı zamanki üzüm suyudur. Üzüm suyunun gayrından yapılabileceği hakikaten hamr denmez (Aynî).

14 — () : Ebû Kesîr tahdîs edib dedi ki : Ben Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Hamr, şu iki ağaçtan : Hurma ile üzumdendir» buyuruyordu.

١٥ — (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ وَعِكرِمَةَ

ابنِ صَمَّارٍ وَعُقْبَةُ بْنُ التُّوَّامِ ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ : الْكَرْمَةِ وَالنَّخْلَةِ » .

وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ « الْكَرْمِ وَالنَّخْلِ » .

15 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hamr, şu iki ağaçdandır : Asmadan ve hurmadan» buyurdu.

Ebû Kurayb'ın rivâyetinde de : «Asma kütüğünden ve hurmadandır» tarzındadır.

(٥) بَابُ كَرَاهَةِ انْبِذِ الْخَمْرِ وَالزَّيْبِ مَعَهُ

١٦ — (١٩٨٦) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِمٍ . سَمِعْتُ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ .

حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُخْلَطَ الزَّيْبُ وَالْخَمْرُ ، وَالْبُسْرُ وَالْخَمْرُ .

(5) HURMA İLE ÜZÜMDEN KARIŞTIRILMIŞ OLDUKLARI HALDE ŞİRA KURMANIN KERÂHATİ BÂBİ

16 — (1986) : Câbir ibn Abdillâh (R) tahdîs etti ki : Peygamber (S) kuru üzümle hurmayı ve hurma koruğuyla hurmayı karıştırmaktan nehy etmiştir.

١٧ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا آيْتُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُبْنَذَ التَّمْرُ وَالزَّيْبُ جَمِيعًا . وَنَهَى أَنْ يُبْنَذَ الرُّطْبُ وَالْبُسْرُ جَمِيعًا .

17 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) dan : Rasûlullah (S) hurma ile kuru üzümün birleştirilerek şıra kurulmasını ve tâze hurma ile koruk hurmanın birleştirilerek şıra yapılmasını nehy etmiştir.

١٨ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ وَحُمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : قَالَ لِي عَطَاءٌ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَجْمَعُوا بَيْنَ الرُّطَبِ وَالْبُسْرِ ، وَبَيْنَ الزَّيْبِ وَالتَّمْرِ ، نَبِيذًا » .

18 — () : İbn Cureyc haber verib dedi ki : Atâ, bana şöyle dedi : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Tâze hurma ile olmamış hurma koruğunu ve yine kuru üzüm ile hurmayı şıra yapmak için bir arada birleştirmeyiniz».

١٩ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، مَوْلَى حَكِيمِ بْنِ جَزَامٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ الزَّيْبُ وَالتَّمْرُ جَمِيعًا . وَنَهَى أَنْ يُنْبَذَ الْبُسْرُ وَالرُّطَبُ جَمِيعًا .

19 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) dan : Rasûlullah (S) kuru üzüm ile hurmadan bir arada oldukları halde şıra yapılmasını ve yine olmamış hurma koruğu ile taze hurmadan birleştirilerek şıra yapılmasını nehy etmiştir.

٢٠ - (١٩٨٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي نَصْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ التَّمْرِ وَالزَّيْبِ أَنْ يُخْلَطَ بَيْنَهُمَا . وَعَنِ التَّمْرِ وَالْبُسْرِ أَنْ يُخْلَطَ بَيْنَهُمَا .

20 — (1987) : Ebû Saîd (R) den, Peygamber (S) hurma ile kuru üzümün bir arada karıştırılmasını ve yine hurma ile olmamış hurma koruğunun bir arada karıştırılmasını nehy etmiştir.

٢١ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلْيَةَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ ، أَبُو مَسْلَمَةَ عَنْ أَبِي نَصْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَخْلُطَ بَيْنَ الزَّيْبِ وَالتَّمْرِ . وَأَنْ نَخْلُطَ الْبُسْرَ وَالتَّمْرَ .

(...) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ . حَدَّثَنَا إِشْرُ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

21 — () : Ebû Saîd (R) : Rasûlullah (S) kuru üzüm ile hurmayı bir arada karıştırmaktan ve yine henüz olgunlaşmamış hurma koruğunu hurma ile karıştırmaktan bizleri nehy etti dedi.

() : Buradaki râviler de Ebû Mesleme'den bu isnâdla yukarıki hadis gibi rivâyet ettiler.

۲۲ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيِّ ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ شَرِبَ التَّبِيذَ مِنْكُمْ ، فَلْيَشْرِبْهُ زَيْبًا فَرْدًا . أَوْ تَمْرًا فَرْدًا . أَوْ بُسْرًا فَرْدًا » .

22 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sizden her kim sıra içerse karışiksız olarak yalnız kuru üzüm yahut yalnız hurma yahut yalnız hurma koruğu şırası içsin» buyurdu.

۲۳ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا دَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيُّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَخْلُطَ بُسْرًا بِتَمْرٍ . أَوْ زَيْبًا بِتَمْرٍ . أَوْ زَيْبًا بِبُسْرِ . وَقَالَ « مَنْ شَرِبَ مِنْكُمْ » . فَذَكَرَ بِثَلَاثِ حَدِيثٍ وَكَيْعٍ .

23 — () : Bize İsmail ibn Muslim el-Abdî yine bu isnâdla tahdîs etti. Burada da Ebû Saîd (R) : Rasûlullah (S) bizleri koruk hurma ile hurmayı, yahut kuru üzümle hurmayı, yahut kuru üzümle hurma koruğunu karıştırmaktan nehy buyurdu dedi. Râvî burada da (21 rakamlı) Vekî' hadîsi gibi zikretmiştir.

۲۴ - (۱۹۸۸) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَتَّبِذُوا الزَّمُومَ وَالرُّطْبَ جَمِيعًا . وَلَا تَتَّبِذُوا الزَّيْبَ وَالتَّمْرَ جَمِيعًا . وَاتَّبِذُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَّتِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

24 — (1988) : Ebû Katâde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Alacalanmış hurma koruğu ile taze hurmayı birleştirerek sıra yapmayı-

nız. Kuru üzümle hurmayı birleştirerek de sıra yapmayınız. Fakat bunlardan her birini ayrı ayrı sıra yapınız» buyurdu⁷.

() : Buradaki râvî de yine Yahyâ ibn Kesîr'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

٢٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْبُخْتِ . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرَ . أَخْبَرَنَا عَلِيٌّ (وَهُوَ ابْنُ الْمُبَارَكِ) عَنْ

يَحْيَى ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَتَّبِذُوا الزَّهْوَ وَالرُّطْبَ جَمِيعًا وَلَا تَتَّبِذُوا الرُّطْبَ وَالزَّيْبَ جَمِيعًا . وَلَكِنْ انْتَبِذُوا كُلَّ وَاحِدٍ عَلَى حَدِيثِهِ » .
وَزَعَمَ يَحْيَى أَنَّهُ لَقِيَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي قَتَادَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِثَلَاثِ هَذَا .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْمَعْلَمِ . حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « الرُّطْبُ وَالزَّهْوُ . وَالتَّمْرُ وَالزَّيْبُ » .

25 — () : Ebû Katâde (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Alacalanmış hurma koruğu ile taze hurmayı birleştirerek sıra yapmayınız. Tâze hurma ile kuru üzümü birleştirmek sûretiyle de sıra yapmayınız. Lâkin bunlardan her birini ayrı ayrı sıra yapınız».

() : Burada da Yahyâ ibn Kesîr, bu iki isnâd ile tahdîs etti. Şukadar ki râvî burada : «Tâze hurma ile alacası düşmüş koruk hurma ve hurma ile kuru üzüm» şeklinde rivâyet etmiştir.

٢٦ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا أَبَانُ الْمَطَّارُ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ خَلِيطِ التَّمْرِ وَالْبُسْرِ . وَعَنْ خَلِيطِ الرَّيْبِ وَالتَّمْرِ . وَعَنْ خَلِيطِ الزَّهْوِ وَالرُّطْبِ . وَقَالَ « انْتَبِذُوا كُلَّ وَاحِدٍ عَلَى حَدِيثِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِثَلَاثِ هَذَا الْحَدِيثِ .

26 — () : Abdullah ibn Ebî Katâde, babası Ebû Katâde'den tahdîs etti ki Allah'ın Peygamber'i (S) hurma ile hurma koruğu ka-

⁷ Bu hadis metinlerindeki *temr*, *kemâle* gelmiş hurmanın adıdır. *Zehv* de kemâle gelmemiş fakat alacalanmış hurma koruğunun adıdır. Arab'lar hurma koruğu üzerinde kırmızı, sarı renkler görünce mahsûlun bu renklenme hâline *zehv* derler. Hurmanın bu sıradaki manzarasının pek câzib olması *zehv* adı verilmesine sebep olmuştur. Hurma Arapların hatta bütün milletlerin en nefis meyve ve gıdası olduğu için Arablar bu güzel meyveye çiçek zamanından başlayarak *temr* denilen en olgun çağına varıncaya kadar

rışımından; kuru üzüm ile hurma karışımından; alacası düşmüş koruk hurma ile taze hurma karışımından nehy etmiş ve : «Her birini ayrı ayrı sıra yapınız» buyurmuştur.

() : Buradaki râvî de Ebû Katâde'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

٢٦ م — (١٩٨٩) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لَزُهَيْرٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ الْحَنَفِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الزَّيْبِ وَالْبُسْرِ وَالْبُسْرِ وَالْتَّمْرِ . وَقَالَ « يُنْبَذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حَدِيثِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَذِينَةَ (وَهُوَ أَبُو كَثِيرٍ الْغُبَرِيُّ) . حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ،

26 M — (1989) : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) kuru üzümle hurmadan ve hurma koruğu ile hurmadan nehy buyurdu da : «Bunlardan her biri ayrı ayrı sıra yapılır» buyurdu.

() : Buradaki râvî de : Ebû Hureyre tahdîs edib dedi ki, Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etti.

٢٧ — (١٩٩٠) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ حَبِيبٍ ، عَنْ سَمِيعِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَخْلَطَ التَّمْرُ وَالزَّيْبُ جَمِيعًا . وَأَنْ يَخْلَطَ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ جَمِيعًا . وَكَتَبَ إِلَى أَهْلِ جُرَشَ يَنْهَاهُمْ عَنْ خَلِيطِ التَّمْرِ وَالزَّيْبِ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ وَهْبُ بْنُ يَكْفَةَ . أَخْبَرَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي الطَّعَّانَ) عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . فِي التَّمْرِ وَالزَّيْبِ . وَلَمْ يَذْكُرْ : الْبُسْرَ وَالتَّمْرَ .

27 — (1990) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Peygamber (S) hurma ile kuru üzümün bir arada karıştırılmasını ve ermemiş hurma koruğu ile ermiş hurmanın da birleştirilerek karıştırılmasını nehy etti ve

her tekâmül devrine ayrı ayrı adlar vermişlerdir. Kamus mütercimi Asım Mulla buna dâir «er-Ravdu'l-Meslûk fi mâ lehû ismânî ile'l-Ulûf» adlı bir kitâb yazdığını bildiriyor. (Kamus Ter. II, 158).

Temr ile zehvin, temr ile üzümün birleştirilmesinin nehy sebebine gelince bu nehyin sebebi maîşet darlığı ve tasarruf endişesi olduğu söylenmiştir. Yoksa iki katığın bir arada birleştirilmesini nehy değildir. Şâribler hadîsdeki bu nehyler tenzihîdir, tenzihi kerâhate hamledilmiştir, tahrimî nehy değildir demişlerdir.

(Yemen'deki) Huraş ahâlisine de kendilerini hurma ile kuru üzüm karışımından nehyeyliyen bir mektûb yazdı.

() : Buradaki râvî de Şeybânî'den bu isnâdla, hurma ve kuru üzüm hakkındaki hadîsi rivâyet etmiş fakat : Ermemiş hurma koruğu ile hurmayı zikretmemiştir.

۲۸ - (۱۹۹۱) حدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى ابْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : قَدْ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ الْبُسْرُ وَالرُّطْبُ جَمِيعًا . وَالتَّمْرُ وَالزَّيْبُ جَمِيعًا .

28 — (1991) : İbn Umer (R) : Ermemiş hurma koruğu ile taze hurmanın birleştirilerek ve yine hurma ile kuru üzümün birleştirilerek sıra yapılması nehy olunmuştur dedi.

۲۹ - (.) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا دَوْحٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَدْ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ الْبُسْرُ وَالرُّطْبُ جَمِيعًا . وَالتَّمْرُ وَالزَّيْبُ جَمِيعًا .

29 — () : İbn Umer (R) : Ermemiş hurma koruğu ile taze hurmanın birleştirilerek ve hurma ile kuru üzümün yine birleştirilerek sıra edinilmesi nehy olunmuştur. dedi.

(۶) باب النهي عن الانغذاء في المزف والتماء والختم والتفبر ،

ويجاء أنه منسوخ، وأنه اليوم مهول، ما لم يهر مسكرا

۳۰ - (۱۹۹۲) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الدُّبَاءِ وَالْمَزَفِ ، أَنْ يُنْبَذَ فِيهِ .

(6) MÜZEFFET, DUBBÂ', HANTEM VE NAKİR⁸ DENİLEN KABLARDA ŞIRA KURMAK DAN NEHY VE BU NEHYİN MENSÜH OLUB ARTIK BU GÜN SARHOŞLUK VERİCİ OLMADIKCA BUNLARDA ŞIRA TUTMANIN HALÂL OLDUĞUNU BEYÂN BÂBİ

30 — (1992) : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S), dubbâ'

8. Bunlar, içlerinde sıra ve şarâb yani sıra ile şarâb kurma âdet olan dört nevi desti adıdır. İçlerinde sıra kolayca tahammur edib sarhoşluk verici hâle gelir imiş. Bunlardan *hantem* : İçi sırlı, ağzı yanından, kırmızı yahut yeşil topraktan yapılmış bir destidir. *Dubbâ'* : Desti yerine kullanılan boş kuru kabaktır. *Nakîr* : Şıra kurmaya mahsûs içi oyulmuş ağaç parçasıdır. *Müzeffet* : Ziftle yani kara sakızla sıvanmış destidir. *Mukayyar* : Yine zift ma'nâsına olan *kar* veya *kîr* ile sıvanmış destidir. Bu kablar hakkında *Kitâbu'l-İymân*, altıncı bâb 23 rakamlı hadîsde de izâhat verilmişti (*Sahîh-i Muslim Tercemesi*, I, 72)

ve müzeffet denilen kablarda (huıma yahut üzümnden) şıra yapılmasını nehyetti diye haber vermiştir.

۳۱ - (...) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الدُّبَاءِ وَالْمُرَقَّاتِ أَنْ يُنْتَبَذَ فِيهِ .
(۱۹۹۳) قَالَ : وَأَخْبَرَهُ أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَنْتَبِذُوا فِي الدُّبَاءِ وَلَا فِي الْمُرَقَّاتِ » . ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ : وَاجْتَنِبُوا الْخَنَامَ .

31 — () : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) dubbâ' ve müzeffet denilen kablarda şıra kurulmasını nehy etti.

(1993) Ve Ebû Seleme haber verdi ki kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitiniştir : Rasûlullah (S) : «Dubbâ'da ve müzeffetde şıra kurmayınız» buyurdu. Ebû Hureyre bundan sonra : Hantem denilen kablardan da çekininiz derdi.

۳۲ - (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْمُرَقَّاتِ وَالْخَنَمِ وَالنَّقِيرِ . قَالَ قِيلَ لِأَبِي هُرَيْرَةَ : مَا الْخَنَمُ ؟ قَالَ : الْجَرَارُ الْخَضِرُ .

32 — () : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) müzeffet, hantem ve nakîr denilen kablardan nehy etmiştir.

Ebû Hureyre'ye : Hantem nedir? diye soruldu. Ebû Hureyre : Yeşil destidir diye cevap verdi.

۳۳ - (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْعِيُّ . أَخْبَرَنَا نُوحُ بْنُ قَيْسٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَوْ فِدَ عَبْدِ الْقَيْسِ « أَنْهَاكُمْ عَنِ الدُّبَاءِ وَالْخَنَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْحَنْتَمِ الْمَزَادَةِ الْمَجْبُوبَةِ - وَلَكِنْ اشْرَبْ فِي سِقَائِكَ وَأَوْكِه » .

33 — () : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) Abdu'l-Kays hey'etine hitâben şöyle buyurdu : «Ben sizleri dubbâ'dan, hantemden, nakîrden, mukayyar'dan nehy ediyorum — hantem

başı kesilmiş, aşağıdan da ağzı olmayan her tarafı kapalı deri kabdır — 9
lâkin sen deri tulumundan iç de onun ağzını bağla» 10.

۳۴ — (۱۹۹۴) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَسْعَدِيُّ أَخْبَرَنَا عَبَّزٌ . م وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ .
حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . م وَحَدَّثَنِي يَشْرُ بْنُ خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ شُعْبَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ ،
عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُنْتَبَذَ فِي الدُّبَاءِ
وَالْمَرْفَتِ .

هَذَا حَدِيثُ جَرِيرٍ .

وَفِي حَدِيثِ عَبَّزٍ وَشُعْبَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الدُّبَاءِ وَالْمَرْفَتِ .

34 — (1994) : Ali (R) : Rasûlullah (S) Dubbâ'da ve müzef-
fetde sıra tutulmasını nehy etti dedi. Bu, râvîlerden Cerîr'in hadîsidir. Di-
ğer iki râvî Abser ile Şu'be'nin hadîsinde : Peygamber (S) dubbâ'dan ve
müzeffetden nehy etti tarzındadır.

۳۵ — (۱۹۹۵) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ زُهَيْرٌ :
حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : قُلْتُ لِلْأَسْوَدِ : هَلْ سَأَلْتَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ عَمَّا يُكْرَهُ أَنْ
يُنْتَبَذَ فِيهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! أَخْبِرِينِي عَمَّا نَهَى عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُنْتَبَذَ فِيهِ .
قَالَتْ : نَهَانَا ، أَهْلَ الْبَيْتِ ، أَنْ نُنْتَبَذَ فِي الدُّبَاءِ وَالْمَرْفَتِ .

قَالَ قُلْتُ لَهُ : أَمَا ذَكَرْتَ الْحَنْتَمَ وَالْجَرْ ؟ قَالَ : إِنَّمَا أَحَدْتُكَ بِمَا سَمِعْتُ . أَأَحَدْتُكَ بِمَا لَمْ أَسْمَعْ ؟

35 — (1995) : İbrahim dedi ki : Ben Esved'e : Sen Ummu'l-
Mu'mininin Âişe'ye, hangi şeyler içinde sıra tutulması mekrûh olur diye

9. Bizim diyârımızdaki bütün Muslim nushalarında bu ifâde böyle «ve'l-hantemu, el-
müzâdetu'l-mecbûbetu» tarzında gelmiştir. Kadı İyâd da Muslim Sahîhi'nin râviler
topluluklarından ve nushaların çoğundan bu şekilde nakl etmiştir. Ba'zı nushalarda :
«Ve'l-hantemi ve'l-mezâdeti'l-mecbûbeti» tarzında vâki olmuştur. Kadı İyâd, doğru olan
bu ikincisidir, birincisi tağyîr ve vehmdir dedi. Mecbûbe, baş tarafı kesilerek uzun ve
söbe bir şekil alan deriden bir kabdır. Cebb, kesmek ma'nâsındadır. Mecbûbe, başı ke-
silmiş ve aşağısındaki ağzları da bulunmayan büyük bir tulumdur. Bunun şarâbı çok
keskin olur. Keskinlik derecesi ağzı olmadığı için dışardan bilinmezmiş (Nevevî).

10. «Lâkin tulumundan iç de ağzını bağla» sözünün ma'nâsı şudur : Deri tulumun ağzı bağ-
landığı zaman içindeki sıranın alkollenmesi mef'edetinden emin olunur. Çünkü sıranın
değişib şiddetlenerek sarhoşluk verici bir hal aldığı zaman ağzındaki bağlanmış deriyi
yarar. Binâenaleyh içindeki sıra ağızdaki deriyi yarmadığı müddetce sarhoşluk verici
olmaz. Halbuki dubbâ', hantem, ağzı kesilmiş tulum, müzeffet ve diğer kalın kablar
böyle değildir. Onlarda sıra ba'zan şarâb oluverir de şarâb olduğu bilinemez (Nevevî).

sordun mu? dedim. Esved : Evet dedi ve şöyle ilâve etti : Ben : Ey Mu'minlerin anası! Bana Rasûlullah'ın, içinde sıra tutulmasını nehyettiği şeylerden haber ver dedim. Âişe : Biz ev halkını dubbâ'da ve müzeffetde sıra kurmamızdan nehy etti dedi.

Ben Esved'e : Âişe : hantemi ve cerr denilen destiyi zikretmedi mi? diye sordum. Esved : Ben sana ancak işitdiğim şeyi tahdîs ediyorum, sana işitmediğim şeyi mi tahdîs edeyim? dedi.

٣٦ - (...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْمَعِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبَّادُ بْنُ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى 'عَنِ الدُّبَاءِ وَالْمَرْفَتِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَشُعْبَةُ . قَالَا : حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ وَسُلَيْمَانُ وَحَمَّادُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِإِسْنَادِهِ .

36 — () : Âişe (R) : Peygamber (S) dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etmiştir.

() : Buradaki râvîler de Âişe'den, o da Peygamber'den yurakıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٣٧ - (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ (يَعْنِي ابْنَ الْفَضْلِ) . حَدَّثَنَا ثُمَامَةُ بْنُ حَزَنٍ الْقُسَيْرِيُّ . قَالَ : لَقِيتُ عَائِشَةَ فَسَأَلْتُهَا عَنِ النَّبِيِّ ؟ فَقَدَّمَتْنِي ؛ أَنْ وَقَفَ عَبْدُ الْقَيْسِ قَدِمُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَسَأَلُوا النَّبِيَّ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ؟ فَهَأَمُّ أَنْ يَنْتَبِذُوا فِي الدُّبَاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْفَتِ وَالْحَنْتَمِ .

37 — () : Sumâmetu'bnü Hazm tahdîs edib şöyle dedi : Ben Âişe'ye kavuşdum ve ona nebîz denilen şıranın hükmünü sordum. Âişe (R) bana şöyle tahdîs etti : Abdulkays hey'eti Peygamber'in yanına geldiler ve Peygamber'e nebîzden sordular. Peygamber (S) de onları, dubbâ, nakîr, müzeffet ve hantem denilen kablara hurma yahut üzüm şırası koymaktan nehy etti.

٣٨ - (...) وَحَدَّثَنَا يَهُثُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُليَّةَ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُوَيْدٍ عَنْ مُعَاذَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْفَتِ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُوَيْدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . إِلَّا أَنَّهُ جَعَلَ - مَكَانَ الْمَرْفَتِ - الْمَقِيرَ .

38 — () : Âişe (R) : Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, nakîrden ve müzeffetden nehy etti dedi.

() : Burada da Ishâk ibn Suveyd yine bu isnâdla tahdîs etmiştir. Ancak burada râvî, — müzeffet yerine — mukayyarı koymuştur.

۳۹ — (۱۷) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. مَعَ وَحَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: قَدِمَ وَفَدُ عَبْدِ الْقَيْسِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَنْهَاكُمْ عَنِ الذَّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ». وَفِي حَدِيثِ حَمَّادٍ، جَمَلٌ - مَكَانُ الْمُقَيْرِ - الْمَزَفَّتِ.

39 — (17) : Ebû Hamza dedi ki: Ben İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu: Abdu'l-Kays hey'eti Rasûlullah'ın huzûruna geldiler. Peygamber (S) de onlara: «Ben sizleri, dubbâ', hantem, nakîr ve mukayyar (denilen kablara hurma yahut üzüm sırası koymak) dan nehy ediyorum» buyurdu.

Hammâd hadisinde (mukayyar yerine) müzeffeti koymuştur ¹¹.

۴۰ — (...) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الذَّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمَزَفَّتِ وَالنَّقِيرِ.

40 — () : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, müzeffetden ve nakîrden nehy etti dedi.

۴۱ — (...) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الذَّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمَزَفَّتِ وَالنَّقِيرِ. وَأَنْ يَخْلَطَ الْبَلَحُ بِالزَّمَرِ.

41 — () : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, müzeffetden, nakîrden ve henüz alacası düşmüş yeşil hurma koruğunun sararmış hurma koruğu ile karıştırılmasından nehy etti dedi ¹².

11. Bu ve müteâkib hadislerde geçen *vefd*, vâfidin cem'i'dir. Vâfid, bulunduğu yerden husûsî bir maksad ile kendi kavmı nâmma diğer bir memlekete giden kimseye denir. Bu sûretle hükümdarlar ile emirler nezdine gidene de itlâk olunur. Yerine göre mümessil veya sefir gibi bir ma'nâ ifâde eder. O halde buradaki vefd, mümessil hey'et demek olur. Bu hey'et Rabla kabilelerinden olan Abdu'l-kays tarafından Hudeybiyye'den sonra ve Mekke fethinden biraz evvel Peygamber'in huzuruna Munzir ibn Âiz el-Asarî'nin başkanlığında bir nevi sefâretle gönderilmişdi. Bu hey'et hakkındaki tafsilat daha önce geçti: *Sahîh-i Muslim tercemesi*, I, 72.

12. *Belah*, hurmanın bûsr ile bilâl halleri arasında olan alaca hurma koruğuna denir ki yeşil ve henüz sararıp tatlılanmış olur. Kokusu güzel olduğu için koku içine de katarlar. Hurmada altı mertebe vardır: İbtida, tal sonra hilâl, belah, busr, rutab ve temrdir (*Kamus Ter.* I, 859).

٤٢ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ يَحْيَى الْبَهْرَانِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ نَشَارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الدُّبَاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْفَتِ .

42 — () : İbn Abbâs (R), Rasûlullah (S) dubbâ'dan, nakirden ve müzeffetden nehyetti dedi.

٤٣ - (١٩٩٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنِ الثَّيْمِيِّ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلْيَةَ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ الثَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْجُرِّ أَنْ يُنْبَذَ فِيهِ .

43 — (1996) : Ebû Saïd (R) den, Rasûlullah (S) topraktan yapılmış büyük desti içine şıra kurulmasını nehyetmiştir ¹³.

٤٤ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلْيَةَ . أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَرْفَتِ . (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ . فَذَكَرَ مِثْلَهُ .

44 — () : Ebû Saïd Hudrî (R) den, Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, nakirden, müzeffetden nehy etmiştir.

() : Buradaki râvî de Katâde'den bu isnâdla; Allah'ın Peygamber'i şıra kurulmasını nehyetti diye rivâyet etmiş ve yukarıki hadis gibi zikretmiştir.

٤٥ - (...) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الشَّرْبِ فِي الْحَنْتَمَةِ وَالِدُّبَاءِ وَالنَّقِيرِ .

45 — () : Ebû Saïd Hudrî (R) : Rasûlullah (S) hantemde, dubbâ'da ve nakirde içmekden nehyetti dedi.

13. Cerr, topraktan yapılmış büyük destiye denir, el ile çekib götürmesi kabil olur (Kamus Ter. II, 210).

٤٦ - (١٩٩٧) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالَا :

حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَيَّانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ : أَشْهَدُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ وَابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُمَا شَهِدَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الدُّبَاءِ وَالْحَنَمِ وَالْمَرْقَةِ وَالنَّقِيرِ .

46 — (1997) : Saïd ibn Cubeyr şöyle dedi : Ben İbn Umer ve İbn Abbâs (R) üzerlerine şehâdet ediyorum ki onların ikisi de : Rasûlullah (S) ın dubbâ'dan, hantemden, müzeffetden ve nakîrden nehy ettiğini şehâdet ettiler.

٤٧ - (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ) . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ . قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنْ نَبِيذِ الْجُرِّ ؟ فَقَالَ : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَبِيذَ الْجُرِّ . فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ : أَلَا تَسْمَعُ مَا يَقُولُ ابْنُ عُمَرَ ؟ قَالَ : وَمَا يَقُولُ ؟ قُلْتُ : قَالَ : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَبِيذَ الْجُرِّ . فَقَالَ : صَدَقَ ابْنُ عُمَرَ : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَبِيذَ الْجُرِّ . قُلْتُ : وَأَيُّ شَيْءٍ نَبِيذُ الْجُرِّ ؟ فَقَالَ : كُلُّ شَيْءٍ يُصْنَعُ مِنَ الْمَدَرِ .

47 — () : Saïd ibn Cubeyr şöyle dedi : Ben İbn Umer'e, büyük toprak destiye konulan şıra (nın hükmün) den sordum. İbn Umer: — Rasûlullah (S) desti şırasını harâm kıldı dedi. Müteakiben İbn Abbâs'a gelib :

— İbn Umer'in ne demekde olduğunu işitmiyor musun? dedim. İbn Abbâs :

— Ne söylüyor? dedi. Ben :

— Rasûlullah, desti şırasını harâm kıldı dedi dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs :

— İbn Umer doğru söyledi. Rasûlullah desti şırasını harâm etmiştir dedi. Ben bu sefer :

— Hangi çeşit desti şırası diye sordum. İbn Abbâs :

— Toprakdan yapılan her desti dedi.

٤٨ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ فِي بَعْضِ مَخَارِيهِ . قَالَ ابْنُ عُمَرَ : فَأَقْبَلْتُ نَحْوَهُ . فَانْصَرَفَ قَبْلَ أَنْ أُبَلِّغَهُ . فَسَأَلْتُ : مَاذَا قَالَ ؟ قَالُوا : نَهَى أَنْ يُنْتَبَذَ فِي الدُّبَاءِ وَالْمَرْقَةِ .

48 — () : İbn Umer (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) gazvelerinin birinde halka bir hutbe îrad etti. Ben hemen kendisine doğru

sur'atle geldim. Fakat ben yanına ulaşmadan evvel Peygamber hutbesini bitirdi. Oradakilere : Peygamber ne söyledi? diye sordum. Onlar : Dubbâ'da ve müzeffetde şıra konulmasını nehyetti dediler.

٤٩ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْجٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ عَنِ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي قُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . ح وَحَدَّثَنِي هَرُونَ الْأَيْلِيُّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ . وَلَمْ يَذْكُرُوا : فِي بَعْضِ مَقَارِيهِ . إِلَّا مَالِكٌ وَأُسَامَةُ .

49 — () : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den (48 rakamıyla geçen) Mâlik hadîsi gibi rivâyet ettiler. Şukadar var ki Mâlik ile Usâme müstesnâ bunlar : «Gazvelerinin birinde» fıkrasını zikretmediler.

٥٠ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ . قَالَ : قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَبِيذِ الْجُرِّ ؟ قَالَ فَقَالَ : قَدْ زَعَمُوا ذَلِكَ . قُلْتُ : أَنَعَى عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : قَدْ زَعَمُوا ذَلِكَ .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ طَلُوسٍ . قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ : أَنَعَى نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَبِيذِ الْجُرِّ ؟ قَالَ : نَعَمْ . ثُمَّ قَالَ طَالُوسٌ : وَاللَّهِ ! إِنِّي سَمِعْتُهُ مِنْهُ .

50 — () : Sâbit dedi ki : Ben İbn Umer'e :

— Rasûlullah (S) testi sırasında nehy etti mi? diye sordum. İbn Umer :

— Bunu söylemişlerdir dedi. Ben tekrar :

— Rasûlullah bundan nehy etti mi? dedim. İbn Umer yine :

— Bunu söylemişlerdir dedi.

() : Tâvûs dedi ki : Bir kimse İbn Umer'e :

— Allah'ın Peygamber'i, desti sırasında nehy etti mi? diye sordu.

O da :

— Evet dedi. Sonra Tâvûs : Allâh'a yemin ederim ki ben de bunu İbn Umer'den işittim diye ilâve etti.

٥١ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَجُلًا جَاءَهُ فَقَالَ : أُنْعَى النَّبِيَّ ﷺ أَنْ يُنْبَذَ فِي الْجُرِّ وَالذَّبَابِ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

51 — () : Tâvûs'un oğlu babası Tâvûs'dan, o da İbn Umer (R) den şöyle haber verdi : İbn Umer'e birisi gelib : Peygamber (S) cerr ve dubbâ' denilen kablarda sıra konulmasını nehy etti mi? diye sordu. İbn Umer de : Evet dedi.

٥٢ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْجُرِّ وَالذَّبَابِ .

52 — () : Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs'dan, o da İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) cerr denilen toprak destiden ve dubbâ'dan nehyetti diye tahdîs etti.

٥٣ - (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ طَاوُسًا يَقُولُ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ . جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : أُنْعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَبْذِ الْجُرِّ وَالذَّبَابِ وَالْمُرَقَّتِ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

53 — () : Tâvûs şöyle diyordu : Ben İbn Umer'in yanında oturuyordum. Derken ona bir kimse geldi ve : Rasûlullah (S) büyük toprak destinin, dubbâ'nın ve kara sakızla sıvanmış olan kabın şirasından nehy etti mi? diye sordu. İbn Umer : Evet dedi.

٥٤ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِينَارٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحَنَمِ وَالذَّبَابِ وَالْمُرَقَّتِ . قَالَ : سَمِعْتُهُ غَيْرَ مَرَّةٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْمَعِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبَّاسُ بْنُ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَمْشِيهِ . قَالَ : وَأَرَاهُ قَالَ : وَالنَّقِيرِ .

54 — () : Muhârib ibn Disâr şöyle dedi : Ben İbn Umer (R) den işittim : Rasûlullah (S) hantemden, dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etti diyordu. Râvî Muhârib : Ben bunu İbn Umer'den birçok defalar işittim diye ilâve etmiştir.

() : Buradaki râvî de yine Muhâribden, o da İbn Umer'-

den, o da Peygamber'den yukarıki gibi rivâyet etmiştir. Ancak burada râvî, İbn Umer'in : Ve nakîrden dediğini de zannediyorum demiştir.

۵۵ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُقَبَةَ بْنِ حُرَيْثٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْجُرِّ وَالذَّبَابِ وَالْمُرَقَّتِ . وَقَالَ « اتَّبِعُوا فِي الْأَسْقِيَةِ » .

55 — () : Hurays dedi ki : Ben İbn Umer (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) cerr denilen toprak destiden, dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etti de : «Sizler sıralarınızı deri kablarda tutun» buyurdu.

۵۶ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَبَلَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحَنْتَمَةِ . فَقُلْتُ : مَا الْحَنْتَمَةُ ؟ قَالَ : الْجُرَّةُ .

56 — () : Cebele dedi ki : Ben İbn Umer (R) den işittim, o tahdîs edib : Rasûlullah (S) hantemden nehy etti dedi. Ben : Hantem nedir? diye sordum. İbn Umer : Toprakdan yapılmış büyük destidir dedi.

۵۷ — (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ . حَدَّثَنِي زَادَانُ . قَالَ : قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ : حَدَّثَنِي بِمَا نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْأَشْرِبَةِ بِلُغَتِكَ . وَفَسَّرَهُ لِي بِلُغَتِنَا . فَإِنْ لَكُمْ لُغَةٌ سِوَى لُغَتِنَا . فَقَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحَنْتَمِ ، وَهِيَ الْجُرَّةُ . وَعَنِ الذَّبَابِ ، وَهِيَ الْقِرَاعَةُ . وَعَنِ الْمُرَقَّتِ ، وَهِيَ الْمُقَيَّرُ . وَعَنِ النَّقِيرِ ، وَهِيَ النَّخْلَةُ تَنْسَحُ نَسْحًا ، وَتَنْقَرُ تَقْرًا . وَأَمَرَ أَنْ يُتَّبَعَ فِي الْأَسْقِيَةِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

57 — () : Zâzân dedi ki : Ben İbn Umer'e :

— Peygamber (S) in nehy etmiş olduğu içki nevilerini evvelâ bana kendi dilinle (yani Arabca olarak) tahdîs et, sonra da bunu bana bizim dilimizle (yani Farsca olarak) tefsîr edib açıkla. Çünkü sizin öyle bir diliniz var ki o bizim dilimizden başkadır dedim. Bunun üzerine İbn Umer şöyle dedi :

— Rasûlullah (S) hantemden nehy etti. Hantem, toprakdan yapılmış büyük destidir. Dubbâ'dan da nehy etti. Dubbâ' da (içinde şarab kurulan) bir kabaktır. Müzeffetden de nehy etti. Müzeffet de kar veya kîr denilen kara sakız sürülmüş olan bir kabaktır. Nakîrden de nehy etti. Nakîr ise evvelâ soyulmak, sonra da içi oyulmak sûretiyle elde edilerek şarâb

kurulmakda kullanılan hurma kütüğüdür. İşte Rasûlullah (bu izâh edilen kablara değil de ancak) deriden yapılmış olan tulumlarda sıra konulmasını emir buyurdu.

() : Burada da Şu'be, bu isnâdla yukarıki gibi tahdîs etmiştir.

٥٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هَرُونَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْهَالِكِ ابْنُ سَلَمَةَ . قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ، عِنْدَ هَذَا الْمِنْبَرِ، وَأَشَارَ إِلَى مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: قَدِمَ وَقَدْ عَبْدَ الْقَيْسِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَسَأَلُوهُ عَنِ الْأَثَرِ بِهِ . فَتَنَاهُمْ عَنِ الدُّبَاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْحَتَمِ . فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ! وَالْمَرْفُفُ! وَظَنَّا أَنَّهُ ذِمِّيَّة . فَقَالَ: لَمْ أَسْمَعْهُ يَوْمَئِذٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . وَقَدْ كَانَ يَكْرَهُ .

58 — () : Abdu'l-Hâlik ibn Selime haber verib dedi ki : Ben Saîd ibn Museyyeb'den işittim. Rasûlullah (S) ın minberine işâret ederek şöyle diyordu : Ben şu minberin yanında Abdullah ibn Umer'den işittim şöyle diyordu : Abdulkays elçileri Rasûlullah'ın yanına geldiler ve kendisine içki nevilerinden sordular. Rasûlullah da onları dubbâ'dan, nakîrden ve hantemden nehy etti.

Abdu'l-Hâlik der ki : Ben onun unutmuş olacağını zannederek İbn Museyyeb'e : Yâ Ebâ Muhammed! Muzeffetten de (nehyetmiş değil mi)? dedim. İbn Museyyeb : Ben o gün bunu Abdullah ibn Umer'den işitmedim. Kendisi bunu mekrûh görür idi dedi.

٥٩ - (١٩٩٨) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزَّيْرِ . ع . وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى .. أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْشَمَةَ عَنْ أَبِي الزَّيْرِ، عَنْ جَابِرٍ وَابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ النَّقِيرِ وَالْمَرْفُفِ وَالذُّبَاءِ .

59 — (1998) : Ebû Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir ile İbn Umer (R) den, Rasûlullah (S) ın nakîr'den, müzeffetten ve dubbâ'dan nehy ettiğini haber verdi.

٦٠ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنِ الْجُرِّ وَالذُّبَاءِ وَالْمَرْفُفِ .

(...) قَالَ أَبُو الزَّيْرِ: وَسَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْجُرِّ وَالْمَرْفُفِ وَالنَّقِيرِ .

(۱۹۹۹) وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا لَمْ يَجِدْ شَيْئًا يُنْتَبَذُ لَهُ فِيهِ، نَبَذَ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ .

60 — () : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki : Kendisi İbn Umer (R) den şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, büyük toprak destiden, dubbâ'dan ve müzeffetden nehy ediyordu.

() Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Ve ben Câbir ibn Abdillâh'dan da işittim o : Rasûlullah (S) büyük toprak destiden ve müzeffetden nehyetti diyordu.

(1999) Rasûlullah (S), içinde sıra yapılacak bir kab bulamadığı zaman, kendisi için taşdan oyulmuş bir tas içinde sıra yapılırdı.

٦١ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُنْبَذُ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ .

61 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) e taşdan bir çanak içinde sıra yapılırdı.

٦٢ — (...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُمَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ: كَانَ يُنْتَبَذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ . فَإِذَا لَمْ يَجِدُوا سِقَاءً نَبَذَ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ - وَأَنَا أَسْمَعُ لِأَبِي الزُّبَيْرِ - : مِنْ بَرَامٍ ؛ قَالَ: مِنْ بَرَامٍ .

62 — () : Ebû Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den haber verdi : Câbir (R) : Rasûlullah (S) için deriden bir kab içinde sıra yapılırdı. Deriden bir kab bulamadıkları zaman ise taşdan düzülmüş bir çanak içinde sıra yapılırdı dedi. Ebû Hayseme der ki : Ben Ebu'z-Zubeyr'i dinliyorken cemâatden biri : Çömlek taşından (değil mi)? dedi. Ebu'z-Zubeyr : Evet çömlek taşından dedi.

٦٣ — (٩٧٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضِيلٍ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَنْ أَبِي سِنَانٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : عَنْ ضِرَارِ بْنِ مُرَّةَ) عَنْ مُحَارِبٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضِيلٍ . حَدَّثَنَا ضِرَارُ بْنُ مُرَّةَ ، أَبُو سِنَانٍ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَهَيْتُكُمْ عَنِ النَّبِيدِ إِلَّا فِي سِقَاءٍ . فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا . وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا » .

63 — (977) : Bureyde (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ (başka kablarda)

şıra koymanızdan nehy etmişdim. Artık bütün kablardan (şıra) içiniz. Fakat sarhoş edici olan hiçbir içkiyi içmeyiniz»¹⁴.

٦٤ - (...) (..) وَحَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا صَحَّاحُ بْنُ غَزَلٍ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « نَهَيْتُكُمْ عَنِ الظُّرُوفِ . وَإِنَّ الظُّرُوفَ - أَوْ ظُرْفًا - لَا يَحِلُّ شَيْئًا وَلَا يَحْرُمُ . وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ » .

64 — () : Bureyde (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizleri bir takım zarflardan — kablardan — nehy ettim. Halbuki zarflar (yahut hiçbir zarf) herhangi bir şeyi halâl da kılmaz, harâm da kılmaz. (Zarflar değil ancak) her sarhoş edici içki harâmdır».

٦٥ - (...) (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مُعْرِفِ بْنِ وَاصِلٍ ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنِ الْأَشْرِبَةِ فِي ظُرُوفِ الْأَدَمِ . فَاشْرَبُوا فِي كُلِّ وَهَاءٍ . غَيْرَ أَنْ لَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا » .

65 — () : Bureyde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizleri deri kabarda — olmak müstesnâ —¹⁵ şerbetlerden

14. Bu ve müteakib hadisler bundan evvelki içki kablardan şıra içmeği men eden bütün hadisleri nesh etmektedir. Bu neshi de bizzât hadislerin içinde Rasûlullah haber vermektedir. Öteden beri içlerinde insanlığı uyuştura gelen içkilerin içildiği ve bu içkileri hatırlatan bütün kablardan, bir müddet için şıra içmek de yasak edilmişti. Artık içkisiz hayata alıştırdıktan sonra bu şiddet tedbiri kaldırılmış ve her türlü kablarda alkolsüz içkilerin içilmesine izin verilmiştir. Bu müsâade de gayet belîğ bir tarzda ifade edilmiştir: Hiç bir kabın hiç bir şeyi harâm veya halâl kılamayacağı, harâm ve halâl mercitin ancak Allah olduğu öğretilmiş, alkollü içkilerin içilmemesi ısrarla ve açıklıkla tenbih edilmiştir.

15. Yukarıda 63 rakamlı hadiste : «Ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ şıra tutmaktan nehy ettim»; 64 rakamlı hadiste : «Ben sizleri zarflardan nehy ettim. Halbuki zarflar — yahut hiçbir zarf — herhangi bir şeyi halâl da kılmaz, harâm da kılmaz»; 65 rakamlı bu üçüncü rivâyetde ise : «Ben sizleri deri kablarda şerbetlerden nehy etmiş idim. Artık şimdi her nevi kabdan içebilirsiniz. Ancak sarhoş edici içki içmeyiniz» tarzında gelmiştir.

Kadı İyâd şöyle dedi : İkinci rivâyetde râvîlerin ba'zısından gelen bir tağyîr vardır. Doğrusu : «Ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ şerbetlerden nehy etmiş idim» tarzıdır. Buradan istisnâ için olan «illâ» lafzı bazfedilmiştir. Halbuki bu lafzın bulunması zarûridir. Birinci rivâyet de yani 63 üncü hadiste de yine bir tağyîr vardır. Doğrusu : «Her türlü kablardan içiniz» tarzıdır. Çünkü, tulum ve kurbelar ve diğer deri kablardan zaten mübah ve onlar hakkında izinlilik dâima var olagelmıştır. Rasûlullah ancak deri kablardan hâricindekileri nehy etmişti. Nitekim birinci rivâyetde (yani 63 üncü hadiste) «ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ başka kablarda şıra kurmakdan nehy etmişdim» buyurulmuştur. Hulâsa sonraki iki rivâyetin doğrusu : «Ben sizleri deri kabda olmak müstesnâ şıra kurmakdan nehy etmiş idim. Artık şimdi şıra yapınız ve her türlü kabde içiniz» ifâdeleridir. Bundan gayrisi râvîlerden gelen bir tağyîr ve değiştirmeden ibârettir (Nevevî).

nehy etmiş idim. Artık şimdi her nevi kabdan içebilirsiniz. Ancak sarhoş edici içki içmeyiniz».

٦٦ - (٢٠٠٠) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ) قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ أَبِي عِيَّاضٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ . لَمَّا نَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ فِي الْأَوْعِيَةِ قَالُوا : لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ يَجِدُ . فَأَرْخَصَ لَهُمْ فِي الْجُرِّ غَيْرِ الْمَرْفُتِ .

66 — (2000) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir çok kablarda şıra ve şerbet konulub içilmesini nehy ettiği zaman sahâbîler : (Yâ Rasûlallah!) herkes tulum, kırba gibi deri kablar bulamaz ki dediler. Bunun üzerine Rasûlullah onlara; çömlek, desti, küb gibi balçıkdan yapılmış fakat ziftlendirilmemiş kablar içinde şıra, şerbet, sirke kurmalarını müşâade etti.

(٧) بَابُ يَأْهُدُ كُلَّ مَكْرٍ ضَمْرٌ ، وَهُوَ كُلُّ ضَمْرٍ مَرَامٍ

٦٧ - (٢٠٠١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ : ؟ فَقَالَ : كُلُّ شَرَابٍ أَشْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ .

(7) ŞARHOŞLUK VEREN HER İÇKİNİN HAMR VE HAMRIN DA HARÂM OLDUĞUNU BEYÂN BÂBİ¹⁶

16. *Hamr*, esâsen örtmek ma'nâsına masdar olduğu halde çiğ üzüm şirasından şiddetlenmiş ve köpüğünü atmış olan şarâba isim olmuştur. Çünkü akli bürüyüb örter ve bir tâbir ile kafayı dumanlar ki buna *humâr* denilir. Hamrın bu üzüm şarâbına itlâkı, hâas bir itlâktır. Bu münâsebetle hamr bir de umûmiyetle akla *humâr* veren şey ma'nâsına kullanılır ki bu ma'nâca müskirâtın hepsi harâmdır. İbn Umer'den rivâyet edilmiştir ki «hamrın tahrîmî nâzil olduğu gün hamr beş şeyden : Üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan, darıdan idi. Ve hamr, akla *humâr* veren demektir». Ebû Dâvûd'da Nu'man ibn Beşir'den rivâyet olunduğu üzere Rasûlullah : «Üzümden bir hamr, hurmadan bir hamr, baldan bir hamr, buğdaydan bir hamr, arpadan bir hamr vardır» buyurmuştur. Buna binâen İmâm Mâlik ve Şâfiî ve bunlardan evvel ve sonra bir hayli âlimler ve fakihler Kur'ân'daki hamrın umûmî ma'nâsı ile alelittlak muskir demek olduğuna ve binâenaleyh her nevi müskirâtın Kur'ân'ın nassı ile aynen harâm bulunduğu ve her birinin yalnız sarhoşluk verme derecesi değil, damlalarının bile içilmesi, kullanılması, satılıp alınması asla câiz olmayacağına hükmetmişlerdir. Çünkü Mâide 93 üncü âyetde aynen rics yani necs olduğu beyânı ile ictinâb emri buna dayandırılmıştır.

Fakat İmâm Azam Ebû Hanîfe ile beraber ashâb ve tâbiilerden bir çok âlimler ve fakihler, hamr kelimesinin beyyîn ve kat'i olan ma'nâsı, bilhassa üzüm şarâbı olduğundan inkârı kâfirlik olabilecek vechile Kur'ân nassı ile li aynili harâm olan şarâb

67 — (2001) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah'a bıt'ı (içkinin hükmü) sorulmuştu. Rasûlullah (S) : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» buyurdu ¹⁷.

bu olduğuna ve diğer müskiratın aynen ve bizzât değil sarhoşluk vermesinden dolayı Kur'ân'ın kıyâsına uygun, «her sarhoşluk veren harâmdır» gibi hadislerle harâm olduklarına ve binâenaleyh hamr aynen necs olmak hasebiyle bir damlasının bile içilip kullanılması kat'iyyen harâm ve musliman için satılıp alınması câiz bulunmadığına ve lakin üzüm şarâbı bulunmayan ve ondan yapılmış olmayan diğer muskiratın harâmlığı ancak sarhoşluk verme vasfı ile sâbit olduğundan içilmekten başka bir sûretle kullanılmaları için satılıp alınması da câiz olabileceğine kâil olmuşlardır. Demek olur ki Kur'ân nassı üzüm şarâbının aynen harâmlığında kat'idir. Bu nassın diğer muskirâta şumûlû ise lafzan değil harâmlık hikmeti olan sarhoş etme kudrayısıyla ve hadislerin tansisiyledir. Kur'ân'daki lafzın eamm ma'nâsına hamli muhtemil ise de bâss ma'nâsı gibi kat'i değildir. Binâenaleyh İslâm Dininde alelumûm muskirâtın muskirât olarak kullanılması harâm ve fakat üzüm şarâbı aynen ve mutlak olarak harâmdır. Ve bunu inkâr eden kâfirdir. Üzüm şarâbı ve bundan yapılan muskirat aynen necsdir. Obûrlerinin ise necs olması şüphelidir. Meselâ üzerine şarâb, şanpanya, arak, konyak dökülmüş olanlar her halde yıkanmadıkca namaz kılamazlar. Lakin üzüm şarabından ma'mûl olmayan ispirto, bira ve sair müskirât içilemese de elbiseye veya bedene sürülmesi de namaza mâni' olur diye iddia edilemez. Ebû Hanîfe bu sûretle şarâbdan maada müskiratın aynı ve damlası necs ve harâm olmadığına ve binâenaleyh sarhoşluk verecek dereceye varmaksızın ve fâsıklara, kâfirlere benzemek kasdı bulunmaksızın kuvvet için az bir mikdârda içilmesi câiz olabileceğine kail olmuş ise de *Fethu'l-Kadîr'de Kitâbu'l-Egribe'de* beyân olunduğu üzere diğer üç mezheb ile beraber Hanefî mezhebinde dahi muhtar olan «çoğu sarhoşluk verenin azı da harâmdır» hadisi mûcibince çoğu sarhoş edenin azı da harâm olmasıdır. Şer'an şürb noktasından bütün muskirât en umûmî ma'nâsı ile harâmdır. Bu günkü fen ehlinin kimyâ ilmine göre görüşleri de ihtimâr (mayalanma) ta'bîr olunan kimyevî hâdise itibarıyla her nevi müskiratın hamr mâhiyetinde müşterek olmasıdır ki buna Arabca'da «el-kûhl» kelimesinin frekleştirilmiş olan «alkol», «el-kûl» veya sâdece «kûl» ta'bîr ederler. Bu da hamrın ma'nây-ı eammına uygun ise de aynı zamanda bâss ma'nâsının esas olduğunu da müşîrdır. Tabâbet ve tedâvi nokta-i nazârına gelince bu cihet, «

فن اضطر غير باغ ولا ماد

: Kim bunlardan yemeğe

muztar kalırsa diğerinin hakkına tecâvuz etmemek ve zarûret mikdârını geçmemek şartıyla...» (el-Bakara : 173; el-En'âm : 145; en-Nahl : 115; ve biraz farklı olarak : el-Mâide : 4; el-En'âm : 119) ruhsatına tâbî' olarak zarûret ve zarûret hükmünde bulunan ihtiyâc meselelerindendir (*Hak Dîni*, I, 760-763).

17. Bu hadisin bir rivâyeti «Bıt'ı, Yemen halkının içtikleri ve baldan yapılan bir içki idi» izâhını ihtivâ ediyor. Ebû Hanîfe de : «Bu bıt'ı, Yemen içkisidir, fakat Yemen halkı bu kelimenin (t) harfini üstün okurlar da bîta' derler» demiştir. Baldan yapılan koyu ve kıvamlı bir içkidir.

İbn Mubayyir : Ben Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den Basra câmîinin minberinde hutbe îrâd ederken işittim : Ey Basra'lılar! Medîne ehâlisinin içkisi hurma ve hurma koruğundan yapılan şarâbdır. Fars halkının içkisi üzüm suyundan yapılan şarâbdır. Yemen'îllerin içkisi bıt'ı, Habeş'lilerin içkisi sükürkedir ki pirinçden, darıdan yapılır diyordu demiştir.

Bu suâli soran zât hadiste tasrîh edilmemiştir. Onun Yemen'e vâli olarak gönderildiği sırada Ebû Mûsâ'nın sormuş olması, Peygamber'in de : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» diye hükmünü bildirmiş olması en yakın ihtimâldir. Bu da cevâmiu'l-kelim hadislerdendir. Kelimeleri az, ifâde ettiği ma'nâlar ve hükümler çoktur. Peygamber'den yalnız Yemen içkisinin hükmü sorulmuştu, o içkinin mâhiyetini umûmî bir kanun hâlinde ta'rîf ederek cevâb vermiştir ki her içki bununla ölçülmelidir demek oluyor.

٦٨ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّحِيْبِيُّ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقُولُ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْبَيْتِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ».

68 — () : Ebu Seleme ibn Abdirrahman, Âişe'den işitti ki, Âişe (R) şöyle diyordu: Rasûlullah'a, bit'i (denilen içkinin hükmün) den soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Sarhoşluk veren her içki harâmıdır» buyurdu.

٦٩ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ. ح. وَحَدَّثَنَا حَسَنُ الْخَلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُهْمِدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ. ح. وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُهْمِدٍ قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَصَالِحٍ: سُئِلَ عَنِ الْبَيْتِ؟ وَهُوَ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ. وَفِي حَدِيثِ صَالِحٍ: أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ شَرَابٍ مُسْكِرٌ حَرَامٌ».

69 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den olmak üzere bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlardan Sufyân ibn Uyeyne ile Sâlih'in hadisinde: Biti'den soruldu? fıkrası yokdur. Sâlih'in hadisinde ise: Âişe, Rasûlullah'dan, «sarhoşluk verici olan her içki harâmıdır» buyururken işitti tarzındadır.

٧٠ - (١٧٣٣) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ) قَالَا: حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ أَنَا وَمُعَاذُ ابْنُ جَبَلٍ إِلَى الْيَمَنِ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ شَرَبْنَا يُصْنَعُ بِأَرْضِنَا يُقَالُ لَهُ الْيَزْرُ مِنْ الشَّعِيرِ. وَشَرَابٌ يُقَالُ لَهُ الْبَيْتُ مِنَ الْعَسَلِ. فَقَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ».

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو. سَمِعَهُ مِنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَهُ وَمُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ لَهُمَا «بَشْرًا وَيَسْرًا. وَعِلْمًا وَلَا تَنْفَرَا» وَأَرَاهُ قَالَ «وَنَطَاوَعًا» قَالَ فَلَمَّا وَلَّى رَجَعَ أَبُو مُوسَى فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ أَهَمَّ شَرَابًا مِنَ الْعَسَلِ يُطْبَخُ حَتَّى يَفِيدَ. وَالْيَزْرُ يُصْنَعُ مِنَ الشَّعِيرِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلُّ مَا أَسْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ فَهُوَ حَرَامٌ».

70 — (1733) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Peygamber (S) beni ve Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdi. Ben : Yâ Rasûlallah! Bizim Yemen arâzilerimizde yapılan bir içki vardır ki arpadan olur ve buna mızr adı verilir. Diğer bir içki daha vardır ki o da baldan yapılır ve el-bit' adı verilir dedim (ve bunların hükmünü sordum). Rasûlullah : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» buyurdu.

() Bize Muhammed ibn Abbâd tahdîs etti. Bize Sufyân, Amr'dan tahdîs etti, o, Saîd ibn Ebî Burde'den işitti, o da babasından, o da babasından ki : Peygamber (S) onu — yani Ebû Mûsâ'yı — ve Muâz'ı Yemen'e göndermiş ve gönderirken de kendilerine : «Müjdeleyiniz, kolaylaştırınız. Öğretmenlik yapıp öğretiniz ve sakın nefret ettirmeyiniz» buyurmuştur. Râvî : Peygamber'in «ve itâatlı ve saygılı davranın» dediğini de zannediyorum demiştir. Peygamber bu emri verib yürüyünce Ebû Mûsâ geriye döndü ve : Yâ Rasûlallah! Yemen'lilerin baldan bir içkileri vardır ki koyulaşınca kadar pişirilerek yapılır. Bir de arpadan yapılan mızr içkileri vardır? diye (bunların hükmünü) sordu. Rasûlullah : «Namazdan men eden her içki harâmdır» buyurdu¹⁸.

٧١ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي خَلْفٍ)

قَالَ : حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ (وَهُوَ ابْنُ عَمْرٍو) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ . فَقَالَ « ادْعُوا النَّاسَ . وَبَشِّرَا وَلَا تُنْفَرَا ، وَبَشِّرَا وَلَا تُسْرَا » قَالَ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَفْتِنَا فِي شَرَابَيْنِ كُنَّا نَصْنَعُهُمَا بِالْيَمَنِ : الْبَشْعُ ، وَهُوَ مِنَ الْعَسَلِ يُنْبَذُ حَتَّى يَشْتَدَّ . وَالْمِزْرُ ، وَهُوَ مِنَ الذَّرَةِ وَالشَّعِيرِ يُنْبَذُ حَتَّى يَشْتَدَّ . قَالَ : وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أُعْطِيَ جَوَامِعَ الْكَلِمِ بِخَوَاتِمِهِ . فَقَالَ « أَنَّهُ عَنِ كُلِّ مُسْكِرٍ أُنْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ » .

71 — () : Ebû Burde babasından tahdîs etti. Babası Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) beni ve Muâz'ı Yemen'e gönderdi de : «Her -ikiniz de insanları İslâm'a da'vet ediniz : Müjdeleyiniz, nefret ettirib ürkütmeyiniz. Kolaylık gösteriniz, güçlük göstermeyiniz» diye emir buyurdu. Ben : Yâ Rasûlallah! Bizlerin Yemen'de yapmakda olduğumuz iki nevi içki hakkında bize fetvâ ver! Biri bit' denilen içki ki o baldan, şiddet kazanıncaya kadar şerbet kurularak yapılır. Diğer mızr denilen içkidir. O da darıdan ve arpadan yine şiddetleninceye kadar kurulmak

18. Namazdan men etme, namazdan men edib alı koyma ma'nâsıdır. Bu hadis, «şeytan, içkide ve kumarda ancak aranızda düşmanlık düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alı koymak ister...» (el-Mâide : 91) âyetindeki ifâdenin bir benzeridir.

sûretiyle yapılır dedim. Rasûlullah'a bir çok ma'nâları toplayan kısa ve cîz, belîğ sözleri kesin hâtimeleri ile ifâde eyleme kabiliyeti ihsân olunmuşdu. Benim bu talebim üzerine : «Namaza mâni olan her sarhoş edenden nehy ediyorum» buyurdu.

۷۲ — (۲۰۰۲) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيُّ) عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ أَبِي الزَّيْبِرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ أَنَّ رَجُلًا قَدِمَ مِنْ جَيْشَانَ (وَجَيْشَانَ مِنَ الْيَمَنِ) فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ شَرَابٍ يَشْرَبُونَهُ بِأَرْضِهِمْ مِنَ الذَّرَّةِ يُقَالُ لَهُ الْيَزْرُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَوْ مُسْكِرٌ هُوَ؟» قَالَ : نَعَمْ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ . إِنَّ عَلَى اللَّهِ، عَزَّ وَجَلَّ، عَهْدًا، لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ، أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ» قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَمَا طِينَةُ الْخَبَالِ؟ قَالَ «عَرَقَ أَهْلُ النَّارِ، أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ» .

72 — (2002) : Câbir (R) den, (şöyle demiştir) : Yemen'in Ceyşân şehrinden bir kimse geldi ve Peygamber'e darıdan yapılib da mızr denilen ve kendi arâzilerinde içmekde bulundukları bir içkinin hük-münü sordu. Peygamber (S) : «Bu içki sarhoşluk verici midir?» diye sor-du. O kimse : Evet dedi. Rasûlullah : «Her sarhoşluk veren harâmdır. Dünyâda iken sarhoş edici içki içene âhiretde tînetu'l-habâlden (yani yan-ma esnâsında cehennem ehlinin bedenlerinden akan sarı sudan) içirmesi Azîz ve Celîl olan Allah üzerinde bir taahhüddür» buyurdu. Bunu du-yanlar : Yâ Rasûlallah! Tînetu'l-habâl nedir? diye sordular. Rasûlullah : «Gehennem ehlinin teri yahut cehennem ehlinin usâresidir» buyurdu.

۷۳ — (۲۰۰۳) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ النَّسَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ . وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا فَمَاتَ وَهُوَ يَذْمِيهَا، لَمْ يَنْبُ، لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ» .

73 — (2003) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her sarhoşluk veren harâmdır ve her sarhoşluk veren harâmdır. Her kim dünyâda sarhoş edici içki içir ve içki içmekde devam ederken tevbe edemedi ölürse, o kişi âhiretde cennet şarâbından içmiyecektir» bu-yurdu.

۷۴ — (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ . كِلَاهُمَا عَنْ رَوْحِ بْنِ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ . وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» .

(...) وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ مِثْمَارٍ السُّلَمِيُّ . حَدَّثَنَا مَعْنٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُطَّلِبِ عَنْ مُوسَى ابْنِ عُقْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

74 — () : Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Her sarhoş edici şey harâmdır, her sarhoş edici şey harâmdır» buyurmuşdur.

() : Buradaki râvî de yine Mûsâ ibn Ukbe'den bu isnâd ile onun benzerini rivâyet etmiştir.

٧٥ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ حَامٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنَا نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ (وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ) قَالَ « كُلُّ مُسَكِرٍ تَخْمَرُ . وَكُلُّ تَخْمِرٍ حَرَامٌ » .

75 — () : Nâfi', İbn Umer (R) in şöyle dediğini haber verdi : Peygamber (S) : «Her sarhoşluk verici şey hamırdır. Ve her hamr da harâmdır» buyurdu.

(٨) . بَابُ خُورَةِ مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ إِذَا لَمْ يَنْبِ مِنْهَا ، بِمَنْعِهَا فِي الْوَحْدَةِ

٧٦ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ، حُرِمَهَا فِي الْآخِرَةِ » .

(8) İÇKİ İÇEN KİMSENİN İÇKİDEN TEVBE EDEMEDİĞİ TAKDİRDE ÂHİRETDE CENNET İÇKİSİNDEN MEN' OLUNMAK SURETİYLE CEZALANMASI BÂBİ

76 — () Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den iki Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda şarâb içerse âhiretde cennet şarâbından mahrûm olur» buyurmuşdur.

٧٧ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ « مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا فَلَمْ يَنْبِ مِنْهَا ، حُرِمَهَا فِي الْآخِرَةِ فَلَمْ يُسْقَهَا » قِيلَ لِمَالِكٍ : رَفَعَهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

77 — () : Mâlik, Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda şarâb içers de bu günâhından

tevbe edemezse, âhiretde cennet şarâbından mahrûm olur ve ondan içirilmez» buyurdu ¹⁹.

٧٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ شَرِبَ الْحَمْرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ . إِلَّا أَنْ يَتُوبَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ (بَعْنَى ابْنِ سُلَيْمَانَ الْمَخْزُومِيِّ) عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عُيَيْدِ اللَّهِ .

78 — () : Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda şarâb içerse, tevbe etmesi hâli müstesnâ, artık âhiretde cennet şarâbı içemez» buyurmuşdur ²⁰.

() : Buradaki râviler de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere (77 rakamlı) Ubeydullah hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

19. Bu hadislerde dünyâda şarâb içib de yine dünyâda bundan tevbe edemiyenlerin, âhiretde muttakîlere va'd olunan cennet şarâbından mahrûm olacakları onlara bir cezâ olarak bildiriliyor. Ma'siyet ve günah cennetden mahrûmiyeti mûcib olduğundan bu içkiciler cennete girecekler fakat hiç sarhoşluğu olmayan ve içenlere yüksek lezzet bahşeden rengârenk şarâblarla dolu bardakları cennetlikler hiç el dokunmamış hûrîlerin ellerinden alıp içerlerken, dünyâdaki sarhoşlar onlardan mahrûm kalacaklardır.

Cennetliklere va'd olunan cennet ırmakları hakkında şöyle buyuruluyor : «Mut-takîlere va'd olunan cennetin sıfatı (şudur :) İçinde rengi, kokusu, hiçbir vasfı bozulmayan sudan ırmaklar, tadına asla hâlel gelmeyen sûtten ırmaklar, içenlere lezzet veren şarâbdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. (Üstelik) Rablarından da bir mağfiret vardır...» (Muhammed : 15).

«Hayır yarışlarında tâ öne geçib kazananlar, onlar (orada da) öncüdürler. İşte onlar (Allah'a) en çok yaklaştırılmış olanlardır. Na'im cennetlerindedirler. Bir çoğu evvelkilerden, birazı da sonrakilerdendir. Onlar, cevherlerle örülmüş tahtlar üzerindedirler. Üstlerinde karşı karşıya yaslanıcılar olarak ebediliğe mazhar edilmiş evlâdlar (hizmet için) etraflarında dolanırlar. Maından dolu büyük kablalarla, ibriklerle ve kadehlerle ki bundan baş ağrısına uğratılmıyacakları gibi akılları da giderilmez. Beğeneceklerinden türlü meyveler, istahlanacaklarından kuş etleri ile. Orada şahin gözlü hûrîler de vardır. Saklı inci timsalleri gibi. İşledikleri iyi amellere bir mükâfat olarak onlar orada ne boş bir laf, ne de günâha sokacak bir şey işitmezler. Yalnız bir söz (işitirler ki o da) selâm, selâmdır» (el-Vâkıa : 10-26).

20. Bu hadislerdeki «cennet şarâbı içemez» va'idini ba'zı âlimler, cennete giremez demektir, çünkü cennete girildiği takdirde nefsin arzuladığı her şey yenilib içileceği âyetlerle sâbitdir demişlerdir. Ba'zısı, burada şarâb içenler içme lezzetini dünyâda acele edib taddıkları için bir cezâ olarak cennetde içseler de lezzet alma ni'metinden mahrûm olacaklardır demiştir. Ve ba'zı âlimler de, bunlar âhiret halleridir, onların nasıl cereyan edecekleri aklın idrâkı dışındadır. Binâenaleyh Kur'ânın ve hadisin haber verdiği kadarıyla yetinib te'villere gitmemelidir demişlerdir.

(۹) باب إِيَّامِ النَّبِيِّ لَمْ يَسْتَدِ وَلَمْ يَصِرْ مَكْرًا

۷۹ — (۲۰۰۴) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ النَّمِيرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَبِي عُمَرَ الْبَهْرَانِيِّ، قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنْتَبِذُ لَهُ أَوَّلَ اللَّيْلِ ، فَيَشْرَبُهُ ، إِذَا أَصْبَحَ ، يَوْمَهُ ذَلِكَ ، وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَحِيَّ ، وَالنَّعْدَ وَاللَّيْلَةَ الْآخِرَى ، وَالنَّعْدَ إِلَى الْعَصْرِ . فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ ، سَقَاهُ الْخَادِمُ ؛ أَوْ أَمَرَ بِهِ فَصَبَّ .

(9) ŞİDDETLENMEMİŞ VE SARHOŞLUK VERİCİ DERECEYE VARMAMIŞ OLAN ŞIRANIN MÜBÂH KILINMASI BÂBİ

79 — (2004) : İbn Abbâs (R) şöyle diyordu : Rasûlullah (S) için gecenin evvelinde sıra kurulurdu da kendisi bu sıradan sabaha girdiği zaman, o günün tamamında, gelecek olan gecede, ertesi günde, ertesi gecede ve daha ertesi günün ikindi vaktına kadar içer dururdu. Bu üçüncü günde o şarâbdan bir şey kalırsa, onu da hizmetçisine içirir yahut da ona emrederdi de o sıra dökülürdü.

۸۰ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَحْيَى الْبَهْرَانِيِّ . قَالَ : ذَكَرُوا النَّبِيَّ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنْتَبِذُ لَهُ فِي سِقَاءٍ . قَالَ شُعْبَةُ : مِنْ لَيْلَةِ الْاِثْنَيْنِ ، فَيَشْرَبُهُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ إِلَى الْعَصْرِ . فَإِنْ فَضِّلَ مِنْهُ شَيْءٌ ، سَقَاهُ الْخَادِمُ أَوْ صَبَّه .

80 — () : Şu'be yine Yahyâ el-Bahrânî'den tahdis etti ki şöyle demiştir : İbn Abbâs (R) ın yanında sırayı zikrettiler. O da : Rasûlullah (S) için deriden bir kab (tulum veya kırba) içinde sıra kurulur idi dedi. Şu'be dedi ki : Pazartesi gecesinden (sıra kurulurdu da) Peygamber onu Pazartesi günü ile salı günü ikindiye kadar içerdi. Eğer o gün bu sıradan bir şey artarsa, Rasûlullah onu ya hizmetçisine içirir, yahut da dökerdi.

۸۱ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ وَأَبِي كُرَيْبٍ - (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَرٍّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنْقَعُ لَهُ الزَّيْبُ . فَيَشْرَبُهُ الْيَوْمَ وَالنَّعْدَ وَالنَّعْدَ إِلَى مَسَاءِ النَّالَةِ . ثُمَّ يَأْمُرُ بِهِ فَيُسْقَى أَوْ يُهْرَقُ .

81 — () : İbn Abbâs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) için sıra yapmak maksadıyla kırbadaki kuru üzüm ıslatılırdı da kendisi bu sırayı o

günü, ertesi günü ve daha ertesi günü, üçüncü günün öğleni ile akşam arasındaki herhangi bir zamana kadar içerdi. Sonra emrederdi de kalan sıra içilir, yahut dökülürdü.

٨٢ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ بَحْيٍ بْنِ أَبِي مُعَرٍّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبْنِذُ لَهُ الزَّيْبُ فِي السَّقَاءِ . فَيَشْرِبُهُ يَوْمَهُ وَالْمَدَّ وَبَعْدَ الْمَدِّ . فَإِذَا كَانَ مَسَاءَ الثَّلَاثَةِ شَرِبَهُ وَمَسَاءَهُ . فَإِنْ فَضَلَ شَرِبَهُ أَهْرَاقَهُ .

82 — () : İbn Abbâs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) için sıra kurmak üzere tulum içinde kuru üzüm ıslatılırdı da kendisi bu sıradan o günü, ertesi günü ve daha ertesi günü içer idi. Üçüncü günün öğleni ile akşamı arasında herhangi bir zaman olunca o sırayı kendisi içer ve başkasına da içirirdi. Eğer o sıradan bir şey artarsa onu da dökerdi.

٨٣ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . حَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ يَحْيَى ، أَبِي ثَمَرٍ النَّخَعِيُّ . قَالَ : سَأَلَ قَوْمٌ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ يَتِيمِ الْخَمْرِ وَشِرَافِهَا وَالتَّجَارَةِ فِيهَا ؟ فَقَالَ : أُمْسِلُوهُنَّ أَنْتُمْ ؟ قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ : فَإِنَّهُ لَا يَصْلُحُ يَتِيمُهَا وَلَا شِرَاوُهَا وَلَا التَّجَارَةُ فِيهَا . قَالَ : فَسَأَلُوهُ عَنِ الْبَيْدِ ؟ فَقَالَ : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . ثُمَّ رَجَعَ وَقَدْ نَبَذَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فِي حَنَائِمٍ وَتَقِيرٍ وَدُبَّاءَ . فَأَمَرَ بِهِ فَأُهْرِيقَ . ثُمَّ أَمَرَ بِسِقَاءٍ فُجِّلَ فِيهِ زَيْبٌ وَمَاءٌ . فَجُعِلَ مِنَ اللَّيْلِ فَأَصْبَحَ . فَشَرِبَ مِنْهُ يَوْمَهُ ذَلِكَ وَلَيْلَتَهُ الْمُسْتَقْبَلَةَ . وَمِنَ النَّعْدِ حَتَّى أُمْسَى . فَشَرِبَ وَسَقَى . فَلَمَّا أَصْبَحَ أَمَرَ بِمَا بَقِيَ مِنْهُ فَأُهْرِيقَ .

83 — () : Ebû Umer en-Nehaî dedi ki : Bir cemâat İbn Abbâs (R) a, şarâb satmak, şarâb satın almak ve şarâb husûsunda ticâret yapmakdan sordu. İbn Abbâs : Sizler muslimanlar mısınız? dedi. Onlar : Evet, dediler : İbn Abbâs : Şu bir hakikattir ki şarâb satmak, şarâb satın almak ve şarâb husûsunda ticâret yapmak iyi olmaz ve yakışmaz dedi. Bunun üzerine kendisine nebinin hükmünü sordular. İbn Abbâs şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir sefere çıktı. Sonra seferden döndüğünde sahâbîlerinden bir takım insanlar hantemlerde, nakîrde ve dubbâ'da sıra kurmuşlardı. Rasûlullah hemen emretti de sıralar döküldü. Sonra deri bir kab getirilmesini emretti. Muteakiben onun içine kuru üzüm ile su konuldu ve o gece bu şekilde bırakıldı. Sabaha girince Rasûlullah bundan o gününde, gelmekte bulunan gecesinde ve ertesi gününün de tâ akşam

oluncaya kadar içti. Hem kendisi içti, hem başkalarına içirdi. Müteâkib sabah olunca o sıradan kalmış bulunan artığın bulunmasını emretti ve döküldü.

۸۴ — (۲۰۰۵) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ (يَعْنِي ابْنَ الْفَضْلِ الْخُدَّانِيَّ). حَدَّثَنَا ثُمَامَةُ (يَعْنِي ابْنَ حَزْنِ الْقُشَيْرِيِّ) قَالَ: لَقِيتُ عَائِشَةَ. فَسَأَلْتُهَا عَنِ النَّبِيِّ؟ فَدَعَتْ عَائِشَةَ جَارِيَةً حَبَشِيَّةً فَقَالَتْ: سَلْ هَذِهِ. فَإِنَّمَا كُنْتُ تَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَتِ الْحَبَشِيَّةُ: كُنْتُ أَنْبِذُ لَهُ فِي سِقَاهِ مِنَ اللَّيْلِ. وَأَوْكِيهِ وَأَعْلَقَهُ. فَإِذَا أَصْبَحَ شَرِبَ مِنْهُ.

84 — (2005) : Sumâme (ibn Hazn el-Kuşeyrî) tahdis edib şöyle dedi : Ben Âişe'ye kavuşdum ve ona nebîz (in hükmün) den sordum. Âişe (R) hemen Habeşli bir kız çağırdı ve bana : Buna sor, çünkü bu kız Rasûlullah (S) için nebîz yani sıra kurar idi dedi. Habeşli kız : Ben Rasûlullah için geceden bir kırba içinde sıra kurardım. Müteâkiben o kırba'nın ağzını iple bağlar ve onu bir yere asardım. Sabah olunca da Rasûlullah ondan içerdi dedi.

۸۵ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْقُشَيْرِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاهِ. يُوْكِي أَغْلَاهُ. وَلَهُ غَزْلَاءُ. وَنَنْبِذُهُ غُدُوَّةً، فَيَشْرَبُهُ عِشَاءً. وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً، فَيَشْرَبُهُ غُدُوَّةً.

85 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Bizler, Rasûlullah (S) için yukarısından bağlanılan ve aşağısından da bir ağzı bulunan bir tulum içinde sıra kurar idik. Biz bu sırayı kah sabahlayın kurardık, Rasûlullah onu akşamlayın içerdi, kah akşamlayın kurardık da gündüzleyin içerdi.

۸۶ — (۲۰۰۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. قَالَ: دَعَا أَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي عُرْسِيهِ. فَكَانَتْ امْرَأَتُهُ يَوْمَئِذٍ خَادِمَتُهُمْ. وَهِيَ الْعُرُوسُ. قَالَ سَهْلٌ: تَذَرُونَ مَا سَقَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ أَتَقْتُلُونَ لَهَا تَحَرَّاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرِ. فَلَمَّا أَكَلَ سَقْتَهُ إِيَّاهُ..

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ. قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلًا يَقُولُ: أَتَى أَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَدَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. يَتَذَلُّ. وَلَمْ يَقُلْ: فَلَمَّا أَكَلَ سَقْتَهُ إِيَّاهُ.

86 — (2006) : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Ebû Useyd es-Sâidî, Rasûlullah'ı kendi düğün yemeğine da'vet etmişti. O gün gelin olan karısı da da'vetililere hizmet etmekte idi. Râvî Sehl, muhâtablarına şöyle demiştir: Siz o gelinin Rasûlullah'a ne içirdiğini biliyor musunuz? Gelin, Peygamber (S) için *tevr* (denilen bir kab) içinde geceden birkaç hurma ıslattı. Peygamber yemeğini yeyince ıslattığı bu hurma sırasını kendisine içirdi²¹.

() : Burada da Ebû Hâzım: Ben Sehl'den işittim; Ebû Useyd es-Sâidî, Rasûlullah'a geldi ve Rasûlullah'ı da'vet etti diyordu, diye yukarıki hadis gibi rivâyet etmiştir. Râvî burada: Rasûlullah yemeğini yeyince gelin o şırayı Rasûlullah'a içirdi fıkrasını söylemedi.

۸۷ — (...) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي أَبَا عَسَّانَ). حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، بِهَذَا الْحَدِيثِ. وَقَالَ: فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ. فَلَمَّا فَرَّغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الطَّعَامِ أَمَاتَهُ فَسَقَتُهُ. تَخَصُّهُ بِذَلِكَ.

87 — () : Buradaki râvî de Ebû Hâzım'ın, Sehl ibn Sa'd-dan tahdîs ettiği bu hadîsi rivâyet etmiştir. Râvî burada: Taşdan oyulmuş bir çanak içinde. Rasûlullah (S) yemekden ayrılınca gelin onu ezdi ve sırasını Peygamber'e içirdi. Gelin bu şırayı Peygamber'e tahsîs ediyordu demiştir.

۸۸ — (۲۰۰۷) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ ابْنُ سَهْلٍ: حَدَّثَنَا) ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (وَهُوَ ابْنُ مُطَرِّفٍ، أَبُو عَسَّانَ). أَخْبَرَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. قَالَ: ذَكَرَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ امْرَأَةٌ مِنَ الْعَرَبِ. فَأَمَرَ أَبَا أُسَيْدٍ أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْهَا. فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا. فَقَدِمَتْ. فَقَزَّاتِ فِي أَجْمٍ بَنِي سَاعِدَةَ. فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى جَاءَهَا. فَدَخَلَ عَلَيْهَا. فَإِذَا امْرَأَةٌ مُنْكَسَةٌ رَأْسَهَا. فَلَمَّا كَلَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ. قَالَ: «فَدَأَعَذْتُكَ مِنِّي» فَقَالُوا لَهَا: أَنْتَ دَرِينٌ مِّنْ هَذَا؟ فَقَالَتْ: لَا. فَقَالُوا: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. جَاءَكَ لِيَحْطَبَكَ. قَالَتْ: أَنَا كُنْتُ أَشَقَى مِنْ ذَلِكَ.

21. Lugatcılar hadîsdeki *tevr* kelimesinin, bakır kab, çömlek, kâse, desti ve taştan oyulmuş çanak ma'nâlarına geldiğini bildirmişlerdir.

İnka' lafzı da kuru üzüm ve hurmayı ıslatarak şıra yapmak ma'nâsına gelir. Gece ıslatılırsa, gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi. Ve böylece mayalanıp şarablan- lanmasına zaman verilmezdi.

قَالَ سَهْلٌ : فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ حَتَّى جَلَسَ فِي سَفِيْفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ هُوَ وَاصْحَابُهُ . ثُمَّ قَالَ « اسْقِنَا » لِسَهْلٍ . قَالَ : فَأَخْرَجْتُ لَهُمْ هَذَا الْقَدَحَ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ .
 قَالَ أَبُو حَازِمٍ : فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلٌ ذَلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا فِيهِ . قَالَ : ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَوَهَبَهُ لَهُ . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ إِسْحَاقَ : قَالَ « اسْقِنَا يَا سَهْلُ » .

88 — (2007) : Ebû Hâzım, Sehl ibn Sa'd'den haber verdi ki, Sehl şöyle demiştir : Rasûlullah'a Arab kavmindan bir kadın zikredilmişdi. Ebû Useyd'e o kadına haber göndermesini emretti. Ebû Useyd de o kadına haber yolladı. Bunun üzerine kadın Medîne'ye geldi ve Benû Sâide kal'asına indi. Rasûlullah çıktı. Nihâyet kadının bulunduğu yere geldi ve yanına girdi. Başını aşağıya doğru eğmiş bir kadınla karşılaştı. Rasûlullah o kadına söz söyledi. Kadın : «Eûzu billâhi minke = sende Allâh'a sığınırım» dedi. Rasûlullah (S) : «O halde ben de seni terk ettim» buyurdu. Muteâkiben oradakiler kadına : Sen onun kim olduğunu biliyor musun? diye sordular. Kadın : Hayır bilmiyorum dedi. Oradakiler : Bu Rasûlullah'dır Seni görüb zevceliğe istemek maksadıyla sana gelmişdi dediler. Kadın : Ben Peygamber'le evlenmeyi kaçırmaktan dolayı bedbaht oldum dedi²².

Sehl der ki : O gün Rasûlullah dönüb geldi de kendisi ve sahâbîleri Benû Sâide sofasına oturdular. Sonra Rasûlullah ben Sehl'e : «Bize su ver!» buyurdu. Ben de onlar için su kadehi çıkardım ve bununla kendilerine su içirdim.

Ebû Hâzım der ki : Sehl bu kadehi bize çıkarıb gösterdi, biz de bunun içinden teberrüken su içdik. Sonra bu hâdisenin ardından Umer ibn Abdilaziz (Medîne vâlisi iken) Sehl'den bu kadehin kendisine hediye edilmesini istedi. Sehl de bu kadehi ona hediye etti.

Ebû Bekr İbn Ishâk'ın rivâyetinde : Ey Sehl! Bize su ver!» tarzındadır.

٨٩ — (٢٠٠٨) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ، بِقَدَحِي هَذَا ، الشَّرَابَ كُلَّهُ . الْعَسَلُ وَالنَّبِيذَ وَالْمَاءَ وَاللَّبَنَ .

22. Bu kadının, Cevn oğullarından Nu'mân ibn Şurahbil'in kızı Umeyme olduğu, Cevn oğullarının da Ezd soyundan bir kabîle olup Kinde emirlerinden bulundukları rivâyet edilmiştir. Kadının adının Esmâ olduğu da nakledilir. Yine rivâyete göre Kinde emiri Peygamber'le akrabâlık kurmak için dul kızı Umeyme'yi Peygamber'e arz etmiş, o da muvafakat buyurmuş idi. İşte Umeyme Medîne'ye bu sebeple gelmişdi. Fakat bir yanlış hareket veya yerinde söylenmemiş bir söz yüzünden bu evlenme gerçekleşmemiştir.

Bu hadisden evlenecek kimselerin birbirlerini evlenmeden önce görüb tanımalarının lüzûmunu hükmü de çıkarılmışdır.

89 — (2008) : Enes ibn Mâlik (R) : Andolsun ki ben şu kadehimle Rasûlullah (S) a bal, nebîz (şıra) su ve süt gibi bütün içilecek şeyleri içirdim dedi²³.

(۱۰) باب جواز شرب اللبن

۹۰ — (۲۰۰۹) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ الْبَرَاءِ . قَالَ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : لَمَّا خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مَرَرْنَا بِرِجَاعٍ . وَقَدْ عَطِشَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَحَلَبْتُ لَهُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ . فَأَتَيْتُهُ بِهَا . فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ .

(10) SÜT İÇMENİN CEVÂZİ BÂBİ²⁴

90 — (2009) : Berâ' (R) dedi ki : Ebû Bekr es-Sıddîk (R) şöyle dedi : Peygamber (S) ile beraber (hicret sırasında) Mekke'den Medine'ye doğru yola çıktığımız zaman bir çobana uğradık. Rasûlullah susamış halde bulunuyordu. Ben Rasûlullah için biraz süt sağdım ve bunu Rasûlullah'a getirdim. Kendisi içti, nihâyet ben de susuzluğunu karşıladığımı bilib râzıy oldum.

۹۱ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ : لَمَّا أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَأَتَيْتُهُ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشَمٍ . قَالَ قَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَسَاحَتْ فَرَسُهُ . فَقَالَ : ادْعُ اللَّهَ لِي وَلَا أَضُرُّكَ . قَالَ قَدَعَا اللَّهُ . قَالَ فَعَطِشَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَمَرُّوا بِرِجَاعٍ غَمٍّ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : فَأَخَذْتُ قَدْعًا فَحَلَبْتُ فِيهِ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ . فَأَتَيْتُهُ بِهِ فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ .

23. Buhârî'de bu kadehle ilgili olarak şu rivâyet vardır : Asım el-Ahvel der ki : Enes ibn Mâlik'in yanında Rasûlullah'ın kadehi vardı. Bu kadeh çatlamıştı da Enes onu gümüşle birbirine bağlamıştı. Ve yine bu, nudâr ağacından yapılmış anlı güzel bir su bardağı idi. Enes ibn Mâlik : Ben bu kadeh içinde Rasûlullah'a şukadar çok zaman su verdim dedi. İbn Sirin der ki : Bu kadehin üzerinde demirden yapılmış bir halka vardı. Enes ibn Mâlik bunun yerine altın veya gümüşten bir halka geçirmek istedi. Fakat Ebû Talha ona : Sakın Rasûlullah'ın yaptığından hiçbir şey değiştirme! diye tenbih etti. Enes de onu olduğu gibi bıraktı (Buhârî, eşrîbe, şûrb fi'l-akdâh).

Lugat âlimlerinin bildirdiklerine göre nudâr ağacı Necd havâlisinde yetişirdi. En güzel kadehler, bardaklar, bu ağacdan yapılırdı. Rasûlullah'ın bu bardağı da o ağacdan yapılmış yayvanca güzel bir bardak olduğu anlaşılıyor.

24. «Sağmal hayvanlarda da sizin için elbetde bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki fişkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolayca geçen hâlsiz bir süt içiriyoruz» (en-Nahl : 66).

91 — () : Şu'be tahdis edib dedi ki : Ben, Ebû Ishâk Hemdânî'den işittim şöyle diyordu : Ben Berâ' (R) dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) — hicret esnâsında — Mekke'den Medîne'ye hareket ettiği zaman arkasından Surâkatu'bnü Mâlik ibn Cu'şum kendisini ta'kîb etti. Yaklaştığında Rasûlullah ona bedduâ etti. Surâka'nın atı derhal tökezleyib ayakları yere battı. Bunun üzerine Surâka : Benim için Allah'a duâ et, artık sana zarar vermiyeceğim dedi. Rasûlullah da onun için Allah'a duâ etti Sonra giderken Rasûlullah susuzluğa ma'rûz kaldı. Bir koyun çobanına uğradılar. Ebû Bekr Sıddîk der ki : Ben bir kadeh aldım, ve onun içine Rasûlullah için biraz süt sağdım, müteakiben onu kendisine getirdim. Rasûlullah içti. Ben de susuzluğunu giderdiğini bilib râzıy oldum.

٩٢ - (١٦٨) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَادٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ. قَالَ: قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى لَيْلَةً أُسْرِي بِهِ، بِبَيْلِيَاءَ، بِقَدَحَيْنِ مِنْ تَخْمِيرٍ وَلَبَنٍ. فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّابَنَ. فَقَالَ لَهُ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ. لَوْ أَخَذْتَ الْحَمْرَ، غَوَتْ أُمَّتُكَ.

(...) وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. عِشْلَهُ. وَلَمْ يَذْكُرْ: بِبَيْلِيَاءَ.

92 — (168) : Zuhri dedi ki : İbnu'l-Müseyyeb şöyle dedi : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Peygamber (S), semalara götürüldüğü İsra gecesinde İlyâ şehrinde yani Kudüs'de kendisine birinde şarâb, diğerinde süt dolu iki kadeh getirildi (ve bunlardan istediğini seç denildi). Rasûlullah ikisine baktı da südü aldı. Bunun üzerine Cibrîl (aleyhisselâm) Peygamber'e : Seni fıtrata hidâyet eden Allah'a hamd olsun. Şâyet şarâbı alsaydın ummetin azacak (hayırdan sapıp şerli işlere dalacak) dı, dedi²⁵.

() : Burada da Saîd ibn Müseyyeb, Ebû Hureyre'den, onun : Rasûlullah'a getirildi derken işittiğini yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak buradaki râvî İliyâ şehrini zikretmemiştir.

25. Bu, Peygamber'e Cibrîl vâsıtasıyla süt ve şarâb dolu iki bardak ikrâm edilmesi hâdisi mi'râc bâbında (SAHİH-İ MUSLİM TERCİMESİ, I, 219 .272-) geçmişti. Onun için bu hadîs oradaki hadîsin müteselsil rakamı olan 168 sayısını almıştır.

(۱۱) باب فی شرب النبیذ وضمیر الیه

۹۳ — (۲۰۱۰) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَحُمَدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي قَاصِمٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي أَبُو مُعَيْدٍ السَّاعِدِيُّ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِقَدَحٍ لَبَنٍ مِنَ الدَّقِيقِ . لَيْسَ مُغَمَّرًا . فَقَالَ « أَلَا حَمْرَتُهُ وَلَوْ تَعَرَّضُ عَلَيْهِ عُوْدًا » .

قَالَ أَبُو مُعَيْدٍ : إِنَّمَا أَمِرَ بِالْأَسْقِيَةِ أَنْ تُوكَأَ لَيْلًا . وَبِالْأَبْوَابِ أَنْ تُغْلَقَ لَيْلًا .

(...) وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ وَزَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي أَبُو مُعَيْدٍ السَّاعِدِيُّ ؛ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِقَدَحٍ لَبَنٍ . يَشْلُو . قَالَ : وَلَمْ يَذْكُرْ زَكَرِيَّا قَوْلَ أَبِي مُعَيْدٍ : بِاللَّيْلِ .

(11) NEBİZ — ŞİRA — İÇMEK, YİYECEK VE İÇECEK KABLARINI AÇIK BIRAKMAYIB ÖRTMEK HAKKINDA BÂB

93 — (2010) : İbn Cüreyc şöyle haber verdi : Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmişdir : Bana Ebû Humeyd es-Sâidî haber verib şöyle dedi : Ben bir kerre Peygamber'e Naki' (mer'asın) den üstü örtülmemiş halde bir kâse süt getirdim. Rasûlullah (S) : «Bu kâseyi bir bezle örtmedin mi? Keşki bunun üzerine enilemesine olarak bir tahta parçası olsun koyaydın!» buyurdu.

Ebû Humeyd : Tulum ve kırbaların geceleyin ağızlarının bağlanması, kapuların da geceleyin kilitlenmesi emredilmişdir dedi²⁶.

() : Buradaki iki râvî de : Bize Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmişdir : Bana Ebû Humeyd es-Sâidî haber verdi ki kendisi Peygamber'e bir kâse süt getirmişdir... diyerek yukarıki hadis gibi rivâyet ettiler. Buradaki râvî, Ebû Humeyd'in, «geceleyin» sözünü zikretmemiştir.

26. Hadis metnindeki Naki', Akik vâdisinde bir yerin adıdır. Medîne'ye 20 fersah mesâfede bulunan bu mevkiî Rasûlullah koyun yayılımı olmak üzere ayırmıştı. Zikredilen bu süt oradaki koyunlardan sağılıp getirilmiş olacaktır.

Peygamber'in : Bir bez, bu da olmazsa bir tahta parçasını südün üstüne koymak sûretiyle kapatılmasını emretmesi, yiyecek ve içecek maddelerini toz toprak ve diğer zararlı mikroplardan koruma hedefini gütmektedir. Büyük Peygamber bu emri ile de en kıymetli bir sıhhat ve temizlik dersi vermiş bulunmaktadır.

٩٤ - (٢٠١١) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَسْقَى . فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَلَا نَسْقِيكَ نَبِيذًا ؟ فَقَالَ « بَلَى » قَالَ فَخَرَجَ الرَّجُلُ يَسْعَى . فَجَاءَ بِقَدَحٍ فِيهِ نَبِيذٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا خَرَّتُهُ وَلَوْ تَعَرَّضُ عَلَيْهِ عُدَا ! » قَالَ فَشَرِبَ .

94 — (2011) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Bizler Rasûlullah (S) ile beraber idik. Bir aralık kendisi içecek su istedi. Bir kimse : Yâ Rasûlallah! Sana nebîz (yani şıra) içireyim mi? dedi. Rasûlullah : «Evet içir» buyurdu. O zât koşarak çıktı, müteâkiben içinde nebîz bulunan bir kâse getirdi. Rasûlullah : «Bu kâseyi bir bezle niye örtmedin? Keşki bunun üzerine enlilemesine olarak bir tahta parçası olsun koyaydın» buyurdu ve içti.

٩٥ - (...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، وَأَبِي صَالِحٍ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو مُعَيْدٍ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ مِنَ النَّقِيعِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا خَرَّتُهُ وَلَوْ تَعَرَّضُ عَلَيْهِ عُدَا ! » .

95 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Ebû Humeyd denilen bir zât Nakî' (mer'asın) dan bir kâse süt getirdi. Rasûlullah (S) ona : «Bu kâseyi keşki üstüne enlilemesine bir tahta parçası koyarak dahi olsa örtseydin!» buyurdu.

(١٢) باب الأمر بتغطية الإماء وإطعام السقاء وإغراق الأبواب وذكر اسم الله عليها .

وإطعام السراج والنار عند النوم . وكف الصبيان والمرأى بعد المغرب .

٩٦ - (٢٠١٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزَّيَّيرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « غَطُّوا الْإِنَاءَ ، وَأَوْكُوا السَّقَاءَ ، وَأَغْلِقُوا الْبَابَ ، وَأَطْفِئُوا السَّرَاجَ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَحُلُ سِقَاءً ، وَلَا يَفْتَحُ بَابًا ، وَلَا يَكْشِفُ إِنَاءً . فَإِنْ لَمْ يَحِذْ أَحَدُكُمْ إِلَّا أَنْ يَتَعَرَّضَ عَلَى إِنَائِهِ عُدَا ، وَيَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ ، فَلْيَفْعَلْ . فَإِنَّ الْفَوَيْسِقَةَ تُضْرِمُ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ يَنْتَهُمُ » وَلَمْ يَذْكُرْ قُتَيْبَةُ فِي حَدِيثِهِ « وَأَغْلِقُوا الْبَابَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزَّيَّيرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ،

بِهَذَا الْحَدِيثِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَاكْفُوا الْإِنَاءَ أَوْ خَمَرُوا الْإِنَاءَ » .

وَلَمْ يَذْكُرْ : تَعْرِيفُ الْعُودِ عَلَى الْإِنَاءِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَغْلِقُوا الْبَابَ » فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَخَمَرُوا الْآيَةَ » . وَقَالَ « نَضْرُمُ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ ثِيَابَهُمْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ . وَقَالَ « وَالْقَوَائِمُ تُضْرَمُ الْبَيْتَ عَلَى أَهْلِهِ » .

(12) ÜZERLERİNE ALLAH'IN İSMİNİ ANARAK KAP KACAKLARI ÖRTMEK, DERİ KAPLARIN AĞIZLARINI BAĞLAMAK, KAPULARI KİLİTLEMELİK, UYUNACAĞI SIRADA KANDİLLERİ SÖNDÜRMEK, AKŞAMDAN SONRA ÇOCUKLARIN VE HAYVANLARIN DIŞARI ÇIKMALARINA MÂNİ' OLMAK İLE EMREDİLMESİ BÂBİ

96 — (2012) Bize Kutyebe'tu'bnü Saîd tahdîs etti. Bize Leys tahdîs etti. H yine bize Muhammed ibn Rumh tahdîs etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Kapları örtün, kırıbaların ağızlarını bağlayın, kapuyu kilitleyin, kandili söndürün. Çünkü şeytan hiçbir kırba bağını çözemez, hiçbir kapu açamaz ve hiçbir kap kacak ağzını açamaz. Şâyet sizden herhangi biriniz kap kacağına örtmek için onun üzerine enlilemesine bir tahta parçası koymakdan başka bir imkân bulamazsa ALLÂH'IN İSMİNİ anarak (yani BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM diyerek) bunu yapsın. Çünkü küçük bir fâsık (yâni fâre), ev halkı (içerde iken) üzerine evlerini yakabilir».

Râvî Kuteybe kendi hadîsinde «ve kapuyu kapayın» fıkrasını zikretmemiştir.

() Ve yine bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet etti. Şukadar var ki burada «kapları yüz aşağı kapayın, yahut kapların üzerlerini bir şeyle örtün» diye rivâyet etmiştir. Ve râvî burada kaplar üzerine enlilemesine tahta konulmasını zikretmemiştir.

() : Buradaki râvî de Câbir'in : Rasûlullah : «Kapuyu kilitleyin» buyurdu dediğini yukarıki Leys hadîsi gibi rivâyet etti. Şukadar ki; «kabı örtünüz» ve «ev halkı üzerine elbiselerini yakar» diye rivâyet etmiştir.

() : Buradaki râvî de Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den yukarıkilerin hadîsi gibi rivâyet etmiş ve «küçük fâsık, ev halkı üzerine evi yakar» demiştir.

٩٧ - (...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ - أَوْ أَمْسَيْتُمْ - فَكُفُّوا صَبِيَانَكُمْ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ . فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ . وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ . وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا . وَأَوْكُرُوا قَرَبَكُمْ . وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ . وَخَمِّرُوا آيَاتَكُمْ . وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ . وَلَوْ أَنَّ تَمَرَّضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا . وَأَطْفُوا مَصَائِيحَكُمْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي قُتَيْبَةُ بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ نَحْوًا مِمَّا أَخْبَرَ عَطَاءٌ . إِلَّا أَنَّهُ لَا يَقُولُ « اذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ ، عَزَّ وَجَلَّ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ عَنْ عَطَاءٍ وَخَمْرٍ وَبْنِ دِينَارٍ . كَرِوَايَةِ رَوْحٍ .

97 — () : Atâ haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Gece karanlığı olduğu zaman — yahut akşama girdiğiniz vakıt — çocuklarınızı (dışarı çıkmaktan) men ediniz. Çünkü şeytanlar o sırada dağılır (faâliyete geçer) ler. Geceden bir sâat geçince (dışardaki) çocuklarınızı (evlerinize) koyunuz ve Allâh'ın ismini anarak (BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM diyerek) kapuları kapatınız. Çünkü şeytan kilitlenmiş bir kapuyu açamaz. Yine sizler ALLÂH'IN İSMİNİ anarak kırbalarınızın ağızlarını bağlayınız. BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM diyerek üzerlerine enlilemesine bir şey koymak suretiyle de olsa kablarınızın ağızlarını örtünüz. Kandillerinizi söndürünüz» 27.

() : Burada Amr ibn Dînâr, Câbir ibn Abdillâh'dan, Atâ'-

27. Bu hadîsde dünyâ ve âhiret iyilikleri için birçok hayr neveleri ve câmialı âdâblar vardır. Peygamber (S) şeytanın ezâsından selâmete, sebep olan bu âdâbları emretti. Aziz ve Celîl olan Allah da bu sebepleri, şeytanın ezâ vermesinden selâmetde kalmağa bir takım sebebler kıldı. Artık bu sebebler mevcûd olduğu zaman şeytan kapu açmaya, kırba ağzını çözmeğe, çocuklara eziyet vermiye ve diğer şeylere müktedir olamayacaktır. Dünyevî bir takım menfaatları ta'lim ve irşâda delâlet eden bu emirler şüphesiz pek kıymetlidir. Bunları tatbik eden her mu'min muhakkak bir takım zararlardan selâmetde kalacaktır.

nın haber verdiği hadis tarzında haber vermiştir. Ancak bu râvî «Azîz ve Celîl olan Allâh'ın ismini anın» diye rivâyet etmiştir.

() : Burada da İbn Cureyc, bu hadîsi yine Atâ'dan ve Amr ibn Dînâr'dan (97 rakamlı) Ravh ibn Ubâde rivâyeti gibi haber vermiştir.

٩٨ - (٢٠١٣) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزَّيْبَرِ عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزَّيْبَرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُرْسِلُوا فَوَاشِيَكُمْ وَصِبْيَانَكُمْ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ حَتَّى تَذْهَبَ فَحَمَةُ الْمَاءِ . فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْبَعُ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ حَتَّى تَذْهَبَ فَحَمَةُ الْمَاءِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزَّيْبَرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْحَوِ حَدِيثَ زُهَيْرٍ .

98 — (2013) : Bize Ebû Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi. Câbir dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Güneş battığı zaman tâ gecenin karanlığı gidinceye kadar, koyun, keçi, sığır, deve makûlesi yabanda otlayan hayvanlarınızı ve çocuklarınızı dışarıya salmayınız. Çünkü şeytanlar güneş battığı vakit yatsu karanlığı gidinceye kadar dağılır, faâliyetâ geçeler».

() : Burada Sufyân, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den olmak üzere (98 rakamlı) Zubeyr hadîsi tarzında rivâyet etmiştir.

٩٩ - (٢٠١٤) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسَمَةَ بْنِ الْهَادِ، اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « غَطُّوا الْإِنَاءَ . وَأَوْكُوا السَّقَاءَ . فَإِنَّ فِي السَّنَةِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَاءٌ . لَا يَمُرُّ بِإِنَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ غَطَاءٌ ، أَوْ سِقَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ وَكَاءٌ ، إِلَّا نَزَلَ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْوَبَاءُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَإِنَّ فِي السَّنَةِ يَوْمًا يَنْزِلُ فِيهِ وَبَاءٌ » . وَزَادَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ : قَالَ اللَّيْثُ : فَلَا عَاجِمُ عِنْدَنَا يَتَّقُونَ ذَلِكَ فِي كَانُونِ الْأَوَّلِ .

99 — (2014) : Câbir ibn Abdillâh (R) dedi ki : Ben, Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kapları örtünüz, kırbaların ağızlarını bağlayınız. Çünkü sene içinde öyle bir gece vardır ki o gecede veba hastalığı nâzil olur. Üzerinde perde bulunmayan bir kaba, yahut üzerinde bağı bulunmayan bir kırbaya uğrarsa muhakkak bu vebadan oraya iner».

() : Burada yine Leys ibn Sa'd, bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir. Şukadar ki burada «sene içinde kendisinde veba nâzil olan bir gün vardır» demiştir. Bir de hadîsin sonunda şu ziyâde edilmiştir : Leys : Bizim yanıımızdaki Arab olmayan milletler Kânûnu'l-evvel ayında bunun vukûunu bekleyib korkuyorlar demiştir.

۱۰۰ — (۲۰۱۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَتْرُكُوا النَّارَ فِي بُيُوتِكُمْ حِينَ تَنَامُونَ ».

100 — (2015) : Sâlim, babası Abdullah ibn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Uykuya yatacağınız vakit evlerinizde ateş bırakmayınız» buyurmuştur.

۱۰۱ — (۲۰۱۶) حَدَّثَنَا سَمِيدُ بْنُ عَمْرِو الْأَشْعَثِيِّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو حَالِمٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَالْفُظُّ لِأَبِي حَالِمٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى. قَالَ : اخْتَرَقَ يَنْتَ عَلَى أَهْلِ الْمَدِينَةِ مِنَ اللَّيْلِ. فَلَمَّا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَأْنِهِمْ قَالَ « إِنَّ هَذِهِ النَّارُ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ. فَإِذَا نَعِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ ».

101 — (2016) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Bir kerre Medîne'-de gece vakti sâhibinin ikamet ettiği bir ev yandı. Yangın felâketine uğrayan ev halkının hâli Rasûlullah'a haber verilince Rasûlullah (S) : «Şüphesiz yok ki bu ateş sizin için ancak bir düşmandır. Binâenaleyh uyumak istediğiniz zaman ateşi söndürünüz» buyurdu²⁸.

28. Bu yatılacağı zaman ateşin söndürülmesi emri umûmîdir. Yangma vesîle olabilecek her şeye şâmilidir. Yüce Peygamber'in bu ölümsüz ve eskimez tavsiyeleri insanlık için nekadardaki kıymetli hayât ve bahtıyarlık tedbirleri ihtivâ etmektedir. En sâde ve basitlerinden, en modern olan bütün yanıcı ve yakıcı maddelere, bunların sebep olabilecekleri maddi ve ma'nevî zararlara, felâketlere karşı en müessir tedbirleri almak lüzûmu güneş kadar açık zarûretler cümlesindendir. Dünyâda alınacak bu sıkı tedbirlerin yanında âbirette ateşe girmeye sebep olabilecek ve dolayısıyla kenâileri de bir nevi ateş demek olan günahlardan sakınıb korunmak da bu basiretli tedbirlerdendir.

(۱۳) بَاب آدَابِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَأَمَّا مَصْرُهَا

۱۰۲ - (۲۰۱۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ أَبِي حُذَيْفَةَ ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ : كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا لَمْ نَضَعْ أَيْدِينَا ، حَتَّى يَبْدَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَيَضَعُ يَدَهُ . وَإِنَّا حَضَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً ، طَعَامًا . فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ كَانَتْهَا تُدْفَعُ . فَذَهَبَتْ لِتَضَعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهَا . ثُمَّ جَاءَ أَغْرَابِيٌّ كَانَتْهَا تُدْفَعُ . فَأَخَذَ يَدَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ . وَإِنْ جَاءَ بِهَذِهِ الْجَارِيَةِ لِيَسْتَحِلَّ بِهَا . فَأَخَذْتُ يَدَهَا . فَجَاءَ بِهَذَا الْأَغْرَابِيُّ لِيَسْتَحِلَّ بِهِ . فَأَخَذْتُ يَدَهُ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ يَدُهُ فِي يَدِي مَعَ يَدِهَا . »

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . أَخْبَرَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ خَيْثَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي حُذَيْفَةَ الْأَرْحَبِيِّ ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ . قَالَ : كُنَّا إِذَا دُعِينَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى طَعَامٍ . فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ . وَقَالَ « كَانَتْهَا تُطْرَدُ » وَفِي الْجَارِيَةِ « كَانَتْهَا تُطْرَدُ » وَقَدَّمَ حُجِّي الْأَغْرَابِيُّ فِي حَدِيثِهِ قَبْلَ حُجِّي الْجَارِيَةِ . وَزَادَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ : ثُمَّ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ وَآكَلَ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَدَّمَ حُجِّي الْجَارِيَةِ قَبْلَ حُجِّي الْأَغْرَابِيِّ .

(13) YEMEK, İÇMEK ÂDÂBİ VE BUNLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER BÂBİ

102 — (2017) : Huzeyfe (R) şöyle dedi : Bizler, Peygamber (S) ile beraber bir yemekde hâzır bulunduğumuz zaman evvelâ Rasûlullah başlayıp elini yemeğe koymadıkca biz ellerimizi koymazdık. Bir defa kendisi ile beraber bir yemekde hâzır bulunduk. Bir kız da geldi. Kız sanki yemeğe doğru itiliyor gibiydi. Kız elini yemeğe uzatmaya davranırdı. Rasûlullah hemen onun elini tuttu. Sonra bir çöl Arab'ı geldi. O da sanki yemeğe doğru itiliyor gibiydi²⁹. Rasûlullah onun elini de tuttu ve

29. «Sanki o itiliyordu» yani onu bir itici itiyordu. Bu itici de kendisi ile beraber bulunan ve Kur'an'da : «*Karınahu*» — Kaf : 23-26 — denen şeytandır ki Rasûlullah'dan evvel ve besmele çekmeksizin yemeğe başlaması için bunu yapıyordu. O kimse böyle yaptığı takdirde şeytan maksadına ulaşmış olacaktı. Peygamber onların böyle besmelesiz yemeğe el uzattıklarını görünce onların ellerini ve şeytanının elini beraberce yakaladı ve besmelesiz yemekden onları men' etti.

şöyle buyurdu : «Şüphesiz şeytan, üzerine Allâh'ın ismi anılmaksızın yemek yemeği halâl i'tikad eder. O, bu câriyeyi de besmelesiz yemek yemeği halâl i'tikad ettirmek için getirmişdi. Ben bundan dolayı kadının elini tuttum. Müteakibe bu çöl Arabını da besmelesiz yemek yemeği halâl i'tikad ettirmek için getirdi. Ben onun da elini tuttum. Nefsim elinde bulunan Allâh'a yemin ederim ki şeytanın eli, kadının eli ile beraber benim elimin içinde olmuştur».

() : Buradaki râvî de Huzeyfetu'bnu'l-Yemân'ın : Biz Rasûlullah ile beraber bir yemeğe da'vet olduğumuz zaman şöyle yaptık diyerek rivâyet ettiği hadîsi haber vermiş ve yukarıki Muâviye hadîsi tarzında zikretmiştir. Bir de, A'râbî hakkında «sanki (yemeğe doğru) itiliyor gibiydi»; câriye hakkında da «sanki kadın (yemeğe doğru) itiliyor gibiydi» demiştir. Bu râvî bir de kendi hadîsinde çöl Arabının gelişini câriyenin gelişini öne geçirmiştir. Hadîsin sonunda da : Sonra Allah'ın ismini andı ve yemek yedi fıkrasını ziyâde etmiştir.

() : Burada da Sufyân, A'meş'den bu isnâd ile tahdîs etmiş ve câriyenin gelmesini A'râbî'nin gelmesinden önce zikretmiştir.

١٠٣ - (٢٠١٨) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَتَرِيُّ . حَدَّثَنَا الضُّحَّاكُ (يَعْنِي أَبَا عَلَاصِمٍ) عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْبَرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ ، فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ ، قَالَ الشَّيْطَانُ : لَا مَيِّتَ لَكُمْ وَلَا عَشاءَ . وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ ، قَالَ الشَّيْطَانُ : أَذْرَكْتُمُ الْمَيِّتَ . وَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ ، قَالَ : أَذْرَكْتُمُ الْمَيِّتَ وَالْعَشاءَ . »

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْبَرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ . يَمْلِكُ حَدِيثُ أَبِي عَلَاصِمٍ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ « وَإِنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عِنْدَ طَعَامِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عِنْدَ دُخُولِهِ . »

103 — (2018) : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh'dan haber verdi ki Câbir (R), Peygamber (S) den şöyle buyururken işitmiştir : «Kişi evine girdiği zaman girişi sırasında ve yemeği esnâsında ALLÂH'ı anarsa şeytan (kendi arkadaşlarına ve avanesine) : Sizin için bu evde geceleme ve yemek yoktur der. Kişi eve girib de girerken Allâh'ı zikretmezse şeytan (kendi avanesine) : Gece faâliyet gösterilecek yere

nâil oldunuz der. Kişi yemeği sırasında Allah'ı zikretmezse (şeytan kendi yardımcılara) : Gece faaliyet gösterilecek yere ve yemeğe idrâk ettiniz der.

() : Burada da Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdullah'dan hadisi söylerken işittiğini, Câbir de Peygamber'den hadisi buyururken işittiğini haber verib yukarıki Ebû Âsım hadisi gibi rivâyet etmiştir. Ancak burada : «Yemeği sırasında ALLÂH'IN İSMİNİ anmazsa, girişi sırasında Allâh'ın ismini anmazsa» demiştir.

۱۰۴ — (۲۰۱۹) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَأْكُلُوا بِالشَّمَالِ ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِالشَّمَالِ » .

104 — (2019) Bize Kuteybetu'bnü Saîd tahdîs etti. Bize Leys tahdîs etti. H Ve keza bize Muhammed ibn Rumh tahdîs etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Sol elinizle yemeyiniz, çünkü şeytan sol ile yer» buyurmuşdur.

۱۰۵ — (۲۰۲۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ جَدِّهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ . وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِشِمَالِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . كِلَاهُمَا عَنْ عُمَيْرٍ عَنِ اللَّهِ . جَمِيعًا عَنِ الزُّهْرِيِّ . بِإِسْنَادِ سُفْيَانَ .

105* — (2020) : İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Biriniz yemek yediği zaman sağ eli ile yesin. İçtiği zaman da sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan solu ile yer ve solu ile içers».

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de Zuhri'den, Sufyân isnâdı ile rivâyet etmişlerdir.

١٠٦ - (...) وحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ حَرَمَلَةُ: حَدَّثَنَا) عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَفِيٍّ . حَدَّثَنِي مُرَّرُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . حَدَّثَهُ عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَأْكُلَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ بِشِمَالِهِ . وَلَا يَشْرَبَنَّ بِهَا . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِهَا » .
قَالَ : وَكَانَ نَافِعٌ يَزِيدُ فِيهَا « وَلَا يَأْخُذُ بِهَا وَلَا يُعْطَى بِهَا » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي الطَّاهِرِ « لَا يَأْكُلَنَّ أَحَدُكُمْ » .

106 — () : Abdullah ibn Umer (R) den, Rasûlullah (S) : «Sizden hiçbir kimse sakın sol eliyle yemesin ve içmesin! Çünkü şeytan solu ile yer ve solu ile içer» buyurmuştur.

Râvî dedi ki : Nâfi' bu rivâyetde «sol eli almaz ve sol eli ile vermez» fıkrasını; Ebu't-Tâhir'in rivâyetinde ise «sakın hiç biriniz solu ile yemesin!» fıkrasını ziyâde ediyordu.

١٠٧ - (٢٠٢١) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِشِمَالِهِ . فَقَالَ « كُلْ بِيَمِينِكَ » قَالَ : لَا أَطِيعُ . قَالَ « لَا اسْتَطِيعْتَ » مَا مَنَعَهُ إِلَّا الْكِبَرُ . قَالَ : فَمَا رَفَعَهَا إِلَّا فِيهِ .

107 — (2021) : İyâs ibn Seleme tahdîs etti ki, babası Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) ona şöyle tahdîs etmiştir : Bir kimse Rasûlullah (S) ın yanında sol eliyle yemek yedi. Rasûlullah : «Sağ elinle ye!» buyurdu. O zât : Ben sağ elimle yemeğe muktedir olamıyorum dedi. Rasûlullah da : «Muktedir olmayasın!» diye bedduâ etti. O zâtın sağ eli ile yemesini ancak kibir mânî olmuştur. Râvî : Artık o zât elini ağzına kaldıramadı demiştir.

١٠٨ - (٢٠٢٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، سَمِعَهُ مِنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ . قَالَ : كُنْتُ فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَكَانَتْ يَدِي تَطْبِشُ فِي الصَّحْفَةِ . فَقَالَ لِي « يَا غُلَامُ ! سَمَّ اللَّهُ . وَكُلْ بِيَمِينِكَ . وَكُلْ بِمَا يَلِيكَ » ..

108 — (2022) : Umer ibn Ebî Seleme (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'ın terbiyesi altında bulunuyordum. Yemek yerken elim yemek

kabının her tarafına dolaşırdı. Rasûlullah (S) bana : «Ey oğul! Allah adını an, sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye!» buyurdu ³⁰.

۱۰۹ — (...) وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ حَلْهَلَةَ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: أَكَلْتُ يَوْمًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَجَعَلْتُ أَخْذُ مِنْ لَحْمٍ حَوْلَ الصَّحْفَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلْ مِمَّا يَلِيكَ»..

109 — () : Umer ibn Ebî Seleme (R) şöyle demiştir : Ben bir gün Rasûlullah ile beraber yemek yedim de çanağın her tarafındaki etlerden almağa başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Sana yakın olan taraftan ye!» buyurdu.

۱۱۰ — (۲۰۲۳) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ النَّاقِدِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، قَالَ : نَعَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ اخْتِنَانِ الْأَسْقِيَةِ

30. Bu hadisin râvisi Umer, Ebû Seleme'nin oğludur. Annesi de Peygamber'in kadınlarından Ummu Seleme'dir. Ebû Seleme ile karısı Ummu Seleme Habesistan'a hicret etmişlerdi. Umer orada dünyâya gelmiştir. Ebû Seleme Habesistan'da vefat etmiştir. Bu ana oğul Medîne'ye geldiklerinde Rasûlullah, Ummu Seleme'yi nikâh edib kadınları arasına almak sûretiyle taltif eylemiştir. Bu sûretle Umer, Peygamber'in oğulluğu oldu onun terbiyesi altında büyüdü. İbn Abdilberr'in beyânına göre Peygamber'in vefâtında bu Umer dokuz yaşında idi. Hicretten iki sene evvel doğduğuna dâir de bir rivâyet vardır.

Yemeğin bamda BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHİM demek lâzımdır. Sofrada bulanların besmeleyi unutmaları ihtimaline karşı aşıkdan söylemek de ayrıca müstehabdır. Yemeğin önünde unutulur da ortasında veya sonunda hatırlanırsa, hatırlandığı zaman söylenmesi de müstehabdır.

Yemeğin sonunda Allah'a hamd etmek yani ELHAMDU LİLLAH demek de ayrıca müstehabdır.

Şüphesiz ki yediğimiz bunca ni'metleri ihsân eden Allâh'ı anarak yemeğe bağlamak ve sonunda da Allah'a hamd etmek en medenî bir insanlık şîârıdır. Rasûlullah'ın merâsimsiz, külfetsiz, kısa veciz yemek sofrası duâlarından birkaçı şunlardır :

a. «ELHAMDU LİLLÂHİ HAMDEN KESİRAN TAYYİBEN MUBÂREKEN GAYRA MEKFÛYYİN VE LÂ MÜVEDDAİN VE LÂ MÜSTAGNEN ANHU RABBENÂ = Hamd Allah'a mahsûsdur. Biz sana çok, temiz, mubârek red edilmeyen ve terk olunmayan, kendisinden mustağni de olunmayan bir hamd ile hamd eyleriz ey Rabbımız!» (Buhârî, et'ime).

b. «ELHAMDU LİLLÂHİ LLEZİ KEFÂNÂ VE ERVÂNÂ GAYRA MEKFÛYYİN VE LÂ MEKFÛRİN = Bize kifâyet edecek ni'metler veren ve bizi suya kandıran Allah'a hamd olsun. Hiçbir zaman kâfi gelmeyecek ve red de olunmayacak bir hamd olarak» (Buhârî, et'ime).

c. «ELHAMDU LİLLÂHİ LLEZİ ET'AMENÂ VE SEKANÂ VE CEALENÂ MUSLÎMİN = Bizi (ni'metleri ile) doyuran, suya kandıran ve müslimanlar kılan Allâh'a hamd olsun!» (Ebû Dâvûd).

110 — (2023) : Ebû Saîd (R) : Peygamber (S) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırmakdan nehyetti dedi.

۱۱۱ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ : أَنْ يُشْرَبَ مِنْ أَفْوَاهِهَا .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَاخْتِنَاتُهَا أَنْ يُقْلَبَ رَأْسُهَا ثُمَّ يُشْرَبَ مِنْهُ .

111 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) : Rasûlullah (S) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırmakdan yani (bir maşrabaya koymadan) tulumların ağızlarından içilmesini nehyetti dedi.

() Keza bunu bize Abdulhamîd tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk haber verdi. Bize Ma'mer, Zuhri'den, bu isnâdla yukarıki hadîs gibi haber vermiştir. Şukadar ki burada : Kırbaların, tulumların eğilib kıvrılmaları, baş taraflarının ters döndürülmesi, sonra da ondan su içilmesidir demiştir.

(۱۴) بَابُ كَرَاهِيَةِ الشَّرْبِ قَائِمًا

۱۱۲ - (۲۰۲۴) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ زَجَرَ عَنِ الشَّرْبِ قَائِمًا .

(14) AYAKDA DİKİLEREK İÇMENİN KERÂHATİ BÂBİ

112 — (2024) : Katâde, Enes (R) den tahdîs etti ki Peygamber (S) ayakda dikilerek içmekden men etmiştir³¹.

31. Ayakda su, süt gibi herhangi bir şeyin içilmesinin câiz olup olmadığını ifade eden birçok hadisler gelmiştir. Biz, fakihlerin cevâz, kerâhat, harâm hükümlerini, nehy hadislerinin müsbet hadisleri nehyini veya bunun aksini iddia edenlerin görüşlerini hikâye etmek istemiyoruz. Yalnız muhakkik Nevevî'nin görüşünü bildirmekle yetineceğiz : «En doğrusu hadisdeki nehyin tenzihî kerâhate haml olunmasıdır. Peygamber'in içmesi, bunun da câiz olduğunu beyândan ibâretidir. Binâenaleyh iki nevi nasslar arasında teâruz yoktur. Hele bu nasslar arasında nâsîh, mensûh aramak fâhiş bir yanlışlıktır...».

۱۱۳ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا . قَالَ قَتَادَةُ : فَقُلْنَا . قَالَا كُلُّهُ ؟ فَقَالَ : ذَاكَ أَشْرُ أَوْ أَخْبَثُ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ قَتَادَةَ .

113 — () : Saïd, Katâde'den, o da Enes (R) den tahdis etti ki, Peygamber (S) kişinin ayakda dikilerek (su) içmesini nehy etmiştir. Katâde şöyle dedi : Biz ayakda dikilerek yemek nasıldır? diye sorduk da Enes : Bu daha şerli, yahut daha çirkindir dedi.

() : Buradaki râvî de yine Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak Katâde'nin sözünü zikretmedi.

۱۱۴ — (۲۰۲۵) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي عِيْسَى الْأَسْوَارِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ زَجَرَ عَنِ الشَّرْبِ قَائِمًا .

114 — (2025) : Katâde, Ebû İsâ el-Usvârî'den, o da Ebû Saïd Hudrî (R) den, Peygamber (S) in ayakda dikilerek içmekden men ettiğini tahdîs etti.

۱۱۵ — (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ وَابْنِ الْمُثَنَّى) قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي عِيْسَى الْأَسْوَارِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الشَّرْبِ قَائِمًا .

115 — () : Katâde, Ebû İsâ el-Usvârî'den, o da Ebû Saïd Hudrî'den, Rasûlullah (S) in ayakda dikilerek içmekden nehy ettiğini tahdîs etti.

۱۱۶ — (۲۰۲۶) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجُبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَمْنِي الْفَزَارِيُّ) . حَدَّثَنَا عُمرُ بْنُ حَمْزَةَ . أَخْبَرَنِي أَبُو غَطَفَانَ الْمُرِّي ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَائِمًا . فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقْ » .

116 — (2026) : Ebû Gatafân el-Murri haber verdi ki kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Sizden hiçbir kimse sakın ayakda dikilerek içmesin. Her kim de unutur (içer) se derhal kussun!»

(۱۵) باب في الشرب من زمزم فأما

۱۱۷ — (۲۰۲۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ زَمْزَمَ . فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ .

(15) ZEMZEMDEN AYAKDA DİKİLEBEK İÇMEK HAKKINDA BÂB

117 — (2027) : İbn Abbâs (R) : Ben Rasûlullah (S) a zem-zemden su verdim de kendisi ayakda olduğu halde içti dedi.

۱۱۸ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُخَيْرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ شَرِبَ مِنْ زَمْزَمَ ، مِنْ دَلْوٍ مِنْهَا ، وَهُوَ قَائِمٌ .

118 — () : İbn Abbâs (R) dan, Peygamber (S) ayakda olduğu halde zemzemden çekilmiş bir kovadan zemzem suyu içmiştir.

۱۱۹ — (...) وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا حَاصِمُ الْأَخْوَلُ . ع وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ الدَّورَقِيُّ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ (قَالَ إِسْمَاعِيلُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ يَعْقُوبُ : حَدَّثَنَا) هُشَيْمٌ . حَدَّثَنَا حَاصِمُ الْأَخْوَلُ وَمُغِيرَةُ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَرِبَ مِنْ زَمْزَمَ وَهُوَ قَائِمٌ .

119 — () : İbn Abbâs (R) dan, Rasûlullah (S) ayakda bulunduğu halde zemzemden içmiştir.

۱۲۰ — (...) وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَاصِمٍ . سَمِعَ الشَّعْبِيُّ ، سَمِعَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، قَالَ : سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ زَمْزَمَ . فَشَرِبَ قَائِمًا . وَاسْتَسْقَى وَهُوَ عِنْدَ الْبَيْتِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . كَلَامُهَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهَا : فَأَتَيْتُهُ بِدَلْوٍ .

120 — () : Şu'be, Âsım'dan tahdis etti. Âsım, Şa'bi'den

işitti. Şa'bî, İbn Abbâs (R) dan şöyle dediğini işitti : Rasûlullah (S) Ka'-be'nin yanında iken su istedi. Ben ona zemzemden su verdim, kendisi ayakda dikilerek içti ³².

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Bu iki râvînin hadîsinde : Ben Peygamber'e bir kova su getirdim fıkrası vardır.

(۱۶) بَابُ كَرَاهَةِ النَّفْسِ فِي نَفْسِ الْإِنَاءِ، وَاسْتِحْبَابِ النَّفْسِ ثَلَاثًا، خَارِجَ الْإِنَاءِ

۱۲۱ — (۲۶۷) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا التَّقِيُّ عَنْ أُثُوبَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُتَنَفَّسَ فِي الْإِنَاءِ .

(16) BİR ŞEY İÇERKEN KABIN İÇİNDE NEFES ALMANIN KERÂHATİ VE KABIN HÂRİCİNDE ÜÇ DEFA NEFES ALMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

121 — (267) : Abdullah ibn Ebî Katâde, babası Ebû Katâde (R) den, Peygamber (S) kabın içine nefes alınmasını nehy etmiştir ³³.

۱۲۲ — (۲۶۷) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ مَسْعُودٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَزْرَةَ بْنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا .

122 — (2028) : Enes (R) den, Rasûlullah (S) — su içerken — bir bardak suda üç defa nefes alırdı ³⁴.

32. Buhârî'de şu rivâyet de vardır : Ali ibn Ebî Tâlib (R) den : Kendisi bir kerre (Kûfe mescidinin) geniş kapusuna gelmiş ve orada ayak üzeri su içmişti. (Halkın şüphesini gidermek için) : «Bir takım kimseler birisinin ayak üstünde su içtiğini fena görürler. Halbuki ben Peygamber (S) 'ın benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm» dedi. (Buhârî, eşrîbe, bâbu'ş-şirb kaime, VII, 200 -39, 40.).

33. Bu hadîs ile bir şey içerken su kabının içinde nefes almakdan nehy olunduğu gibi su kabında nefes vermek, hırlamak, üfürmek de nehy olunmuştur. Bu nehyin yemek ve diğer kablara şumûlu vardır. Çünkü nehyin sebebi, onun tûkrûğünden bir şey su ve yemek kabına sıçrayarak, yenilen, içilen şeyi kirlendirmesi ve başkalarını tiksindirmesidir. Topluluk ve muâşeret âdâbı ile sağlık konuları hisâbına bu nehyin ne kadar büyük bir kıymet taşıdığı şüphesizdir.

34. İbn Abbâs'dan, Peygamber'in : «Bir şey içerken ağır gibi bir solukda içmeyiniz. İki, üç nefes alarak içiniz. İçmeğe başlarken BESMELE çekiniz. İçib bardağı kaldırdınca da ELHAMDU LİLLÂH deyiniz!» buyurduğu nakledilmiştir. Şüphesiz ki en az üç defa nefes alarak dinlene dinlene içmenin sıhhi yönden de pek çok faydaları vardır.

۱۲۳ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَمِيدٍ، م وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي عِصَامٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا، وَيَقُولُ: «إِنَّهُ أَرَوَى وَأَبْرَأُ وَأَنْزَأُ». .
قَالَ أَنَسٌ: فَأَنَا أَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا.

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ السَّمْتَوَانِيِّ، عَنْ أَبِي عِصَامٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ. وَقَالَ: فِي الْإِنَاءِ.

123 — () : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) içmek işinde üç defa nefes alırdı ve : «Muhakkak ki üç nefesde içmek, daha kandırıcı, elemenden daha sâlim kılıcı ve boğazdan daha kolay akıp sinicidir» buyururdu.

Enes : İşte ben içmekde üç defa (dinlenib) nefes alıyorum dedi.

() : Buradaki râvî de Enes'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Bu rivâyetde : Bir bardak su içmekde demiştir.

(۱۷) باب استحباب إدارة الماء واللبن، ومحوهما، عن عيينة البصري

۱۲۴ — (۲۰۲۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِلَبَنٍ قَدْ شِيبَ بِلَاءً. وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ وَعَنْ يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ. فَشَرِبَ. ثُمَّ أَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ. وَقَالَ: «الْأَيْمَنُ فَالْأَيْمَنُ».

(17) SU, SÜT VE BENZERİ ŞEYLERİ NEVBETLE İÇERKEN İLK BAŞLIYANIN SAĞINDAN İTİBAREN DOLAŞTIRMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

124 — (2020) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Enes ibn Mâlik (R) den : Rasûlullah'a su ile karıştırılmış bir mikdâr süt getirildi. Rasûlullah'ın sağ tarafında bir çöl Arabı, sol tarafında ise Ebû Bekr bulunuyordu. Rasûlullah (S) içdikten sonra çöl Arabına verdi ve : «Sağa (ver!) sıra ile sağa (ver!)» buyurdu.

١٢٥ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لَزُهَيْرٍ) قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَأَنَا ابْنُ عَشْرِ. وَمَاتَ وَأَنَا ابْنُ عَشْرِينَ. وَكُنْ أُمَّاتِي يَحْتَضِنُنِي عَلَى خِدْمَتِهِ. فَدَخَلَ عَلَيْنَا دَارَنَا. فَحَلَبْنَا لَهُ مِنْ شَاةٍ دَاجِنٍ. وَشَيْبَ لَهُ مِنْ بَرٍّ فِي النَّارِ. فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ - وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ شِمَالِهِ -: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَعْطِ أَبَا بَكْرٍ. فَأَعْطَاهُ أُعْرَائِيًّا عَنْ يَمِينِهِ. وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْأَيْمَنُ قَالَا يَمْنَنُ».

125 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben on yaşında iken Peygamber (S) Medîne'ye geldi. Ben yirmini yaşında bulunurken de vefat etti. Bütün annelerim beni Peygamber'e hizmet etmeğe teşvik ederlerdi ³⁵. Bir gün Peygamber evimize bizim yanımıza geldi. Biz de onun için evdeki besi koyununun ³⁶ sütünü sağdık. Bu süt evdeki kuyudan biraz su ile karıştırıldı. Rasûlullah içti. Bu sırada Ebû Bekr solunda bulunuyordu. Umer : Yâ Rasûlallah! Sütün artanını Ebû Bekr'e ver dedi. Rasûlullah ise onu (solundaki Ebû Bekr'e değil) sağ tarafındaki çöl Arabına verdi de : «Sağa! Sıra ile sağa (ver!)» buyurdu ³⁷.

١٢٦ - (...) حَدَّثَنَا بِحْيَى بْنُ أَبِي يُوسُفَ وَقَتِيبَةُ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعْمَرٍ بْنِ حَزْمٍ، أَبِي طَوَّالَةَ الْأَنْصَارِيِّ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ. ح. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَعْنَبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ. قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي دَارِنَا. فَاسْتَسْقَى. فَحَلَبْنَا لَهُ شَاةً. ثُمَّ شُبَّتْهُ مِنْ مَاءِ بَرٍّ هَذِهِ. قَالَ: فَأَعْطَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَسَارِهِ، وَعُمَرُ وَجَاهَهُ، وَأُعْرَائِي عَنْ يَمِينِهِ. فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ شُرْبِهِ. قَالَ عُمَرُ: هَذَا أَبُو بَكْرٍ. يَا رَسُولَ اللَّهِ! يُرِيدُ إِيَّاهُ. فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْأُعْرَائِيَّ. وَتَرَكَ أَبَا بَكْرَ وَعُمَرَ. وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْأَيْمَنُونَ، الْأَيْمَنُونَ، الْأَيْمَنُونَ».

قَالَ أَنَسٌ: فَعِيَ سُنَّةٌ، فَعِيَ سُنَّةٌ، فَعِيَ سُنَّةٌ.

35. Bu annelerden maksad, kendi annesi Ummu Süleym, teyzesi Ummu Harâm ve diğer mahremleridir. Binâenaleyh anne lafzını, hakikat ve mecâzi ma'nâlarında beraberce kullandı.

36. Dâcin : «Halkın evlerinde besledikleri elcil koyundur» (İbnu'l-Esr, en-Nihâye).

37. «el-Eymen, el-eymen» cümlesi iki türlü okunur : Biri nasb ile, el-eymene; diğeri ref' ile, el-eymenu'dur. Nasb okuyuşuna göre mukadder bir fiilin mef'ûludur ki, «âti'l-eymene = sağ tarafdakine ver!» denmiş olur. Ref' okuyuşa göre bunlar birer mübtedâ

126 — () : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi : Rasûlullah (S) evimizde bize ziyârete geldi, müteâkiben su istedi. Biz onun için bir koyunun sütünü sağdık. Sonra ben süte, şu kuyunun suyundan karıştırdım da Rasûlullah'a takdim ettim. Rasûlullah (S) içti. Bu sırada solunda Ebû Bekr, karşısında Umer, sağında da bir çöl Arabı bulunuyordu. Rasûlullah içmesini bitirince Umer, Peygamber'e Ebû Bekr'i göstererek : Yâ Rasûlallah! Bu Ebû Bekr'dir dedi. Rasûlullah ise Ebû Bekr ile Umer'i terk ederek artan sütü çöl Arabına verdi ve : «Sağ taraftakiler, sağ taraftakiler, sağ taraftakiler (evvel verilmeğe daha lââyık dırlar)!» buyurdu. Enes : Sağ tarafın öne geçirilmesi bir sünnetdir, sağ tarafın öne geçirilmesi bir sünnetdir, sağ tarafın öne geçirilmesi bir sünnetdir dedi.

۱۲۷ — (۲۰۳۰) : حَدَّثَنَا قَتِيبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ أَبِي حَارِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِشَرَابٍ. فَشَرِبَ مِنْهُ. وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ وَعَنْ يَسَارِهِ أَشْيَاحٌ. فَقَالَ لِلْغُلَامِ «أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟» فَقَالَ الْغُلَامُ: لَا. وَاللَّهِ! لَا أُؤِثِّرُ بِنَصِيْبِي مِنْكَ أَحَدًا.

قَالَ: فَتَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَدِهِ.

127 — (2030) : Sehl ibn Sa'd (R) dan (şöyle demiştir) : Rasûlullah'a içecek bir şey getirildi. Rasûlullah bundan (bir mikdâr) içti. Sağında bir genç, solunda da bir takım yaşlı kimseler yer tutmuşlardı. Bu vaz'iyette Rasûlullah (S) o gence hitâben :

— Bardakda kalanı bu ihtiyarlara vermekliğim için bana izin veriyor musun? diye sordu. Genç sahâbî :

— Hayır vallâhi, senden gelen nasîbimi hiçbir kimseye ihsân edemem diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bardağı o gencin eline koyuverdi ³⁸.

kılınıb haberleri takdîr ediliyor : «el-Eymenu ehakku = sağ taraf ikrâma daha hâkîdır» gibi.

Umer'in : Yâ Rasûlallah! Ebû Bekr'e veriniz demesi, Rasûlullah'a Ebû Bekr'in huzûrda bulunduğunu hatırlatmak ve bedevîye de Ebû Bekr'in büyük bir mevkîe sâhib olduğunu bildirmek gâyesine ma'tûfdur. Fakat Peygamber fi'len ve kavlen soldakine vermenin doğru olmadığını bildirmiştir. Böylece sağ tarafın sol tarafa fadl ve rüchânına işâretle içenin sol tarafındaki zât ne kadar şeref ve i'tibâra sâhib olursa olsun yine sağındakine ikrâm etmesi meşrû' olduğunu ta'lim buyurmuştur. Enes de bunu ta'kîb eden rivâyetde üç defa «o sünnetdir, o sünnetdir, o sünnetdir» demekle sağ taraftakine ikrâmın ve sağ tarafı üstün tutmanın sünnet olduğunu ifâde etmiştir.

38. Peygamber'in âdeti, bir şey içtiğinde artan kısmı sağında bulunan kimseye vermek üzere cereyan edegelmisti. Bu vâkıada sağında amucasunun oğlu Fadl ibn Abbâs, diğer rivâyete göre Abdullah ibn Abbâs bulunuyordu. Bu sünnet gereğince Peygamber'in

١٢٨ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَقُولَا : قَتْلَهُ . وَلَكِنْ فِي رِوَايَةِ يَمْقُوبَ : قَالَ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ

128 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'd (R) 'dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere yukarıki (127 rakamlı) hadîs gibi rivâyet ettiler. Bunlar, «onu gencin eline koyuverdi» demediler. Lâkin Ya'kûb'un rivâyetinde : «Onu gence verdi» demiştir.

(١٨) باب استحباب لمن الأصابع والفص، وأكل اللقمة السافرة بعد مسح ما بصيرها من أذى،

وكرامة مسح اليد قبل نعلها

١٢٩ - (٢٠٣١) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَتَمْرُ بْنُ النَّافِدِ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ عَنْ تَمْرٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا ، فَلَا يَمْسَحُ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَمَهَا ، أَوْ يُلْعِمَهَا » .

artığını alıp içmek bu iki kardeş gençlerden biri için mükteseb bir hak olmuşdu. Bundan dolayı Peygamber sol tarafında bulunan Hâlid ibn Velid gibi yaşlıca kimselere vermek için genç sahâbinin muvafakatını almağa teşebbüs etmiştir. O da : Yâ Rasûlallah! Bir fazilet olan bu hakkımı kimseye bağışlayamam demesi üzerine Peygamber bardaktaki artığı bu gence vermiştir.

Rasûlullah'ın sağ tarafında bulunanların kimler olduğunda görüş ayrılıkları vardır. Ancak İbn Abdilberr'in, İbn Abbâs'dan gelen şu rivâyetinde bu hususta bir bilgi bulunmaktadır :

Bir kerre ben Rasûlullah ile beraber, Hâlid ibn Velid de bulunduğu halde Meymûne'nin odasına girmiştim. Meymûne bize içi süt dolu bir kap ile geldi. Rasûlullah içti. Ben de yanında kendisi ile beraberdim. Hâlid de sol tarafında idi. Peygamber bana :

— İçmek neveti senin hakkındır. Fakat istersen Hâlid'i tafdîl edebilirsin buyurdu. Ben de :

— Yâ Rasûlallah! Senin artığını hiçbir kimseye bahsedemem dedim. Sonra Rasûlullah :

— Allah her kime bir taam ihsân ederse o : ALLÂHUMME BÂRİK LENÂ FÎH VE ATÎMNÂ HAYRAN MÎNHU (= Yâ Allâh! Bunda bize bereket ihsân et ve bizi bundan daha hayırlısı ile doyur!) desin. Allah her kime süt içmek nasûb ederse o da : ALLÂHUMME BÂRİK LENÂ FÎH VE ZİDNÂ MÎNH (= Yâ Allah! Bunu bize mubârek kıl ve bize bundan ziyâdesini de ihsân eyle» diye duâ etsin buyurdu (Ebû Amr ve İbnu Abdilberr).

(18) PARMAKLARI VE ÇANAĞI YALAYIB SIYIRMANIN, DÜŞEN LOYMAYI, ONA İSÂBET EDEN KİRİ SİLDİKTEN SONRA YEMENİN MÜSTEHABLIĞI İLE LOKMA TUTAN ELİ YALAMADAN ÖNCE SİLMENİN KERÂHATİ BÂBİ

129 — (2031) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sizden biriniz yemek yediği (ve elini yıkamak mümkün olmadığı) zaman yemek yediği parmaklarını yalamadıkça yahut yalatıp temizlemedikçe elini bir bezle silmesin» buyurdu³⁹.

۱۳۰ - (...) حَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو عَلَاصِمٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ مُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءَ يَقُولُ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ مِنَ الطَّعَامِ ، فَلَا يَمْسَحُ يَدَهُ حَتَّى يَلْمَعَهَا أَوْ يَلْمَعَهَا » .

39. Peygamber'imiz zamanındaki yemek tarzı ve âdâbı ile zamanımızın yemek şekil ve âdâbı birbirinden farklıdır. Yemek levâzımı ve teferruatına âid ictimâî görenekleri birbirleri ile ölçülemeyecek derecede değişiktir. Peygamber'imizin sahâbilleri ateşde pişmiş yemek yüzü pek az görürlerdi. Pek çok vakıtları arpa kavutu, hurma, süt gibi ele bulaşmıyan şeylerle gıdalanırlardı. Yanlarında mendilleri ve silecek bezleri de bulunmazdı. Bu derece yokluk ve yoksulluk içinde yaşayan, harb ve cihâd meydanlarında sudan mahrûm bulunan bir cemiyet ferdleri, arasına yedikleri bir et yemeğinin parmaklarındaki bulaşığı ne ile giderebilirlerdi? Elbetde ya kendisi yalıtıyarak, yahut devesine yalatarak izâle edecekti. Arkasına giydiği ihrâmına sürecekti değildi. İşte Rasûlullah harb ve gazâ meydanlarında arasına sıcak yemek yüzü gören gâzilere bulaşık parmaklarını ihrâm-larına dokundurmadan iyice yalamalarını tavsiye etmiştir.

Bizim de Türkçemizde «bal tutan parmağını yalar» diye bir atasözümüz vardır. Bal tutan parmağın yalanması ayıblanmayı da iyice temizlenmiş olan bir elin yemek yenen parmaklarını yalamak o devrin ictimâî hayat ve zarûretleri üzerine yalaması neden çirkin görülsün? Bunun bu devirlerde hoş görülmemesi yukarıda işaret ettiğimiz yaşama tarzlarının farklı olmasındandır. Yoksa zarûrete dayalı ictimâî bir hakikat olması böyle bir ayıblamağa müsâit değildir.

Şu da hatırdan çıkarılmamalıdır ki normal zamanlarda riâyet olunan İslâm yemek âdâbı, yemeğin hem önünde, hem de sonunda ellerin iyice yıkanıp temizlenmesi esâsıdır. Sonra bu temizlik yalnız ellere inhisâr etmeyip dişden tırnağa kadar bütün vücûdun tertemiz tutulması ve namazlar vesilesi ile günde beş defa muayyen uzuvların yıkanıp temizlenmesi esâsen dehirler geçse de eskimeyecek en ulvî temizlik ve medeniyet örnekleridir.

Netice olarak deriz ki bu derece ileri bir temizlikten sonra zarûretlerden dolayı tertemiz parmaklarla yemek yenince o parmakları yalamakda sıhhat ve âdâb noktasından bir sakınca görülmemelidir. Çünkü o parmakdaki artık da yenilen yemekten bir parçadır. Kaldı ki insanlığın büyük kısmı bu gün dahi Peygamber devrindeki sâde mâişet seviyesinden de aşağıda ve hatta zaman zaman açlık tehlikeleri ile karşı karşıyadır. Bu sebeble yüce Peygamber'in düşen lokmayı alıp temizleyerek yemek, çanağın dibinde kalan artığı sıyırmak, parmaklardaki artığı yalamak gibi tavsiyeleri son derece önemli ve hiçbir zaman değerini kaybetmeyecek öğütlerdir. Bu öğütlerin azametini insanlık âilesinde müreffeh ve her türlü imkânlar ve ni'metler içinde kibirli bir hayat süren mahdûd zümreler hakkıyla göremezler.

130 — () : Buradaki üç tarîk râvîleri de İbn Cureyc'den rivâyet ettiler. İbn Cureyc tahdîs edib şöyle dedi : Ben Atâ'dan işittim şöyle diyordu : Ben İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Biriniz yemekden yediği (ve yıkamak kabil olmadığı) zaman yemek yediği parmaklarını yalamadıkca yahut yalatmadıkca elini bir bezle silmesin» buyurdu.

۱۳۱ — (۲۰۳۲) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَلْعَقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ مِنَ الطَّعَامِ . وَلَمْ يَذْكُرْ ابْنُ حَاتِمٍ : الثَّلَاثَ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي رِوَايَتِهِ : عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ . وَيَلْعَقُ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يَمْسَحَهَا .

131 — (2032) : Kâ'b ibn Mâlik (R) : Ben Peygamber (S) i yemek yediği üç parmağını yalarken gördüm demiştir. Râvîlerden İbn Hâtim, üç lâfzını zikretmedi. İbn Ebî Şeybe ise kendi rivâyetinde : Abdurrahman ibn Kâ'b'dan, o da babasından diye isnâd etmiştir.

() : Kâ'b ibn Mâlik : Rasûlullah (S) üç parmakla yemek yer idi ve onları silmeden önce de elini yalardı dedi.

۱۳۲ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ - أَوْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ - أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ . فَإِذَا فَرَغَ لَعَقَهَا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ حَدَّثَاهُ - أَوْ أَحَدُهُمَا - عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . رِوَايَتُهُ .

132 — () : Hişâm, Abdurrahman ibn Sa'd'dan tahdîs etti. Ona da Kâ'b ibn Mâlik'in oğlu Abdurrahman — yahut Abdullah ibn Kâ'b — babası Kâ'b'dan haber verdi ki Kâ'b (R) onlara şöyle tahdîs et-

mişdir : Rasûlullah (S) üç parmakla yemek yer, yemeği bitirince de parmakları yalardı.

() : Burada da Hişâm Abdurrahman ibn Sâ'd'dan tahdîs etti. Ona da Kâ'b ibn Mâlik'in iki oğlu — yahut da ikisinden biri — Abdurrahman ve Abdullah babaları Kâ'b ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

۱۳۳ — (۲۰۳۳) : وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِتَلْقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّحْفَةِ . وَقَالَ « إِنَّكُمْ لَا تَذُرُونَ فِي أَيِّهِ الْبَرَكَةَ » .

133 — (2033) : Câbir (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) parmakların ve çanağın sıyrılıb yalanmasını emretti ve : «Sizler bereketin hangisinde bulunduğunu bilemezsiniz» buyurdu ⁴⁰.

۱۳۴ — (...) : وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا وَقَعَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا . فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَدَى وَلْيَأْكُلْهَا . وَلَا يَدْمُهَا لِلشَّيْطَانِ . وَلَا يَمْسَحَ يَدُهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْمَقَ أَصَابِعَهُ . فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ الْبَرَكَةُ » .

(...) : وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَفِي حَدِيثِهِمَا « وَلَا يَمْسَحَ يَدُهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْمَقَهَا ، أَوْ يَلْعَقَهَا » وَمَا بَعْدَهُ .

134 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Birinizin lukması düştüğü zaman hemen onu alsın ve onda bulunan toz toprak ve benzeri şeyleri gidersin, sonra da onu yesin. Sakın o düşen lukmayı (ziyân edib) şeytana terk etmesin. Yemek yediği parmaklarını yalamadıkça da mindîl ile silmesin. Çünkü yemek yiyen kimse, bereketin, yemeğinin hangi cüz'ünde olduğunu bilemez».

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Sufyân'ın bu isnâd

40. Şüphesiz Allah en iyi bilendir. Bunun ma'nâsı şu olabilir: İnsanın hazır bulunduğu yemekde bir bereket vardır. Lakin insan bu bereketin, yemiş olduğu kısımda mı, parmakları üzerinde kalan kısımda mı, yahut çanağın dibinde kalan kısımda mı, yoksa yere düşen lukmada mı? olduğunu bilemez. Böyle olunca o bereketi elde etmek için bu kısımların ve parçaların hepsini muhafaza etmesi icâh eder.

Bereketin aslı ise artmak, hayır sâbit olmak, bir şeyle fayda te'min etmektir. Burada ise kendisi ile gıdalandırma hâsıl olan, âkıbeti ezâdan sâlim olan, Allah'a itâata ve diğer hayır işlerine karşı insanda kuvvet hâsıl eden şeydir.

ile yukarıki hadis gibi rivâyet etmişlerdir. Bu iki râvinin hadisinde, «parmaklarını yalamadıkca, yahut yalatmadıkca elini mindîl ile silmesin» ifâdesi ve ondan sonrası vardır.

۱۳۵ - (...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ . حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ . فَإِذَا سَقَطَتْ مِنْ أَحَدِكُمُ اللَّقْمَةُ فَلْيُطِمْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَدَى . ثُمَّ لْيَأْكُلْهَا . وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ . فَإِذَا فَرَغَ فَلْيَلْعَقْ أَصَابِعَهُ . فَإِنَّهُ لَا يَذَرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ تَكُونُ الْبَرَكَاتُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ « إِذَا سَقَطَتْ لَقْمَةٌ أَحَدِكُمْ » إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ . وَلَمْ يَذْكُرْ أَوَّلَ الْحَدِيثِ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ وَأَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي ذِكْرِ اللَّعَقِ . وَعَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَذَكَرَ اللَّقْمَةَ . نَحْوَ حَدِيثِهِمَا .

135 — () : Câbir (R) dedi ki: Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu: «Muhakkak şeytan sizin her birerlerinizin yanında, her bir tavr ve hâlinde hâzır olur. Nihâyet yemek yediği sırada da insanın yanında bulunur. Binâenaleyh birinizden bir lukma düştüğü zaman o lukmada ezâ verici şeylerden ne bulunduğu ise onları gidersin. Sonra da onu yesin ve sakın o bir lukmayı şeytana terk etmesin. Yemekden fâriğ olunca da parmaklarını sıyırıp yalasın. Çünkü yemek yeyen kimse, bereketin, yemeğinin hangi parçasında olaeğini bilemez».

() : Buradaki râvî de A'meş'den bu isnâd ile «sizden birinizin lukması düştüğü zaman» fıkrasından i'tibâren hadisin sonuna kadar rivâyet etmiş, hadisin evvelini yani «muhakkak şeytan sizin her birinizin yanında hâzır olur» fıkrasını zikretmemiştir.

() : Buradaki râvî de A'meş'den, o da Ebû Sâlih ve Ebû Sinân'dan, onlar da Câbir'den, o da Peygamber'den, yalamanın zikri hakkındaki hadisi rivâyet etmiştir. Ebû Sufyân'dan, onun da Câbir'den, onun da Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsde ise lukmayı zikr edib yukarıki iki râvinin hadîsi tarzında rivâyet etmiştir.

۱۳۶ - (۲۰۳۴) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْقَبْدِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى . حَدَّثَنَا
حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا مَاتُ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا لَبِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ .
قَالَ وَقَالَ « إِذَا سَقَطَتْ أَقْمَةُ أَحَدِكُمْ فَلْيُمِطْ عَنْهَا الْأَذَى . وَلْيَأْكُلْهَا . وَلَا يَدْعُمْ لِلشَّيْطَانِ » وَأَمَرَنَا
أَنْ نَلْمَسَ الْقَصَمَةَ . قَالَ « فَإِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةُ » .

136 — (2034) : Sâbit, Enes (R) den şöyle tahdîs etti : Ra-
sûlullah (S) bir yemek yediği zaman üç parmağını yalardı ve şöyle bu-
yururdu : «Sizden herhangi birinizin lukması düştüğünde hemen ondan
ezâ verecek şeyleri gidersin ve onu yesin, sakın o lukmayı şeytana bırak-
masın». Yine Rasûlullah bizlere yemek çanağını iyice sıyırmamızı em-
retti ve : «Çünkü sizler bereketin, yemeğinizin hangi cüz'ünde bulundu-
ğunu bilemezsiniz» buyurdu.

۱۳۷ - (۲۰۳۵) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى . حَدَّثَنَا وَهْبٌ . حَدَّثَنَا سُهِيلٌ عَنْ أَبِيهِ ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَلْعَقْ أَصَابِعَهُ . فَإِنَّهُ لَا يَذْرِى فِي أُتَيْهِنَّ
الْبَرَكَةُ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (بَعْنِي ابْنُ مَهْدِيٍّ) قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ ،
بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَلَيْسَتْ أَحَدُكُمْ الصَّحْفَةُ » . وَقَالَ « فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةُ ،
أَوْ يُبَارِكُ لَكُمْ » .

137 — (2035) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Her-
hangi biriniz yemek yediği zaman (yemekde kullandığı) parmaklarım
yalasın. Çünkü yemek yiyen kimse bereketin, o parmakların hangisinde
bulunduğunu bilmez» buyurdu⁴¹.

() : Buradaki iki râvî de, bize Hammâd tahdîs etti diyerek
bu isnâdla o hadîsi rivâyet ettiler. Şukadar ki burada «sizden biriniz ye-
mek çanağını iyice sıyırsın» demiş, bir de «bereket, yemeğinizin hangi

41. Bu bâbın hadislerini böylece terceme ettikten sonra benüm bunlarla ilgili olarak söy-
lemek istediğim tek şey şudur : Bütün insanlık câmiasının müşterek rızkı olan gıdâ mad-
delerini isrâflardan ve boşuna ziyâflardan korumak ve bunları en iktisâdlı ve yararlı
şekillerle muhâfaza etmek husûslarında ulu Peygamber'in bu sâde, kolay ve hiç eski-
meyecek ulvî tavsiyeleri kadar güzel tedbirler bulmak kabil olmaz!

Ne mutlu ben müslımmamı deyib de bu büyük Peygamber'in sünnetinden ve tav-
siyelerinden ayrılmayan bahtiyarlara! (Mütercim).

kısımındadır, yahut sizin için hangi kısmı mübârek kılınmıştır?» buyurmuştur.

(۱۹) باب ما يغفل الغيب إذا تبع غير من دعاه صاحب الطعام ، واستجاب إزده صاحب الطعام للتابع

۱۳۸ - (۲۰۳۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ . وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَامٌ . فَرَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَرَفَ فِي وَجْهِهِ الْجُوعَ . فَقَالَ لِغُلَامِهِ : وَيْحَكَ ! اصْنَعْ لَنَا طَعَامًا لِخَمْسَةِ قَهْرٍ . فَلَمَّا أُرِيدَ أَنْ أَدْعُو النَّبِيَّ ﷺ خَامِسَ خَمْسَةٍ : قَالَ فَصْنَعَ . ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَدَعَاهُ خَامِسَ خَمْسَةٍ . وَاتَّبَعَهُمْ رَجُلٌ . فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنْ هَذَا اتَّبَعَنَا . فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ . وَإِنْ شِئْتَ رَجَعْ » قَالَ : لَا . بَلْ آذَنُ لَهُ . يَا رَسُولَ اللَّهِ !

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَلْهُمِيُّ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ عَنْ سُفْيَانَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِ حَدِيثِ جَرِيرٍ .

قَالَ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ فِي رِوَايَتِهِ لِهَذَا الْحَدِيثِ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ . حَدَّثَنَا شَيْقِقُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ تَمْرٍو بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَّابِ . حَدَّثَنَا عَمَّارٌ (وَهُوَ ابْنُ رُزَيْقٍ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . ح وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ

أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَيْقِقٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَعَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ .

(19) YEMEK SÂHİBİNİN DA'VET ETMEDİĞİ KİMSE, DA'VETLİNİN ARKASINA TAKILIB GELDİĞİ ZAMAN, ZİYÂFETE GİDEN DA'VETLİNİN NE YAPACAĞI; YEMEK SÂHİBİNİN BU TAKILIB GELEN KİMSE İÇİN DE İZİN VERMESİNİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

138 — (2036) : Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle dedi : Ensâr'-dan Ebû Şuayb denilen bir kimse vardı. Bu zâtın da et satan bir kölesi vardı. Ebû Şuayb bir gün Rasûlullah'ı gördü ve derhal yüzünden aç olduğunu anladı. Hizmetcisine : Vay sana! Bize beş kişilik yap. Ben beş kişinin beşincisi olarak Peygamber'i da'vet etmek istiyorum dedi. Hizmetçi yemeği yaptı, sonra Peygamber'e gelib beş kişinin beşincisi olarak onu yemeğe da'vet etti. Müteâkiben bu da'vetlilere (altıncı) bir kimse takilib gitti. Peygamber, da'vetli oldukları kapuya ulaşınca : «Bu zât bize tâbi' olub geldi. İstersen kendisine de izin ver, istersen dönüb gitsin» buyurdu. Da'vet sâhibi : Hayır dönüb gitmesin. Ben ona da da'vete izin veriyorum yâ Rasûlallah! dedi ⁴².

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de yine A'meş'-den, o da Ebû Vâil'den, o da Ebû Mes'ûd'dan, o da Peygamber'den bu hadîsi (138 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Râvî Nasr ibn Ali bu hadîse âid olan kendi rivâyetinde : Bize Ebû Usâme tahdîs etti. Bize A'meş tahdîs etti. Bize Şakîk ibn Seleme tahdîs etti. Bize Ebû Mes'ûd Ensârî tahdîs etti diyerek hadîşin tamamını sevk etmiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine A'meş'-den almışlardır. A'meş ise Şakîk'dan, o da Ebû Mes'ûd'dan, o da Peygamber'den ve keza yine A'meş, Ebû Sufyân'dan, o da Câbir'den yolları ile bu hadîsi rivâyet etmiştir.

۱۳۹ — (۲۰۳۷) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرُوْدَةَ أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ نَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ جَارًا، لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَارِئِيًّا. كَانَ طَيْبَ الْمَرْقِ. فَصَنَعَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. ثُمَّ جَاءَ يَدْعُوهُ. فَقَالَ «وَهَذِهِ؟» لِمَائِشَةَ. فَقَالَ : لَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا». فَمَادَ يَدْعُوهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «وَهَذِهِ؟» قَالَ : لَا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا». ثُمَّ عَادَ يَدْعُوهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «وَهَذِهِ؟» قَالَ : نَعَمْ. فِي الثَّلَاثَةِ. فَقَامَا يَتَدَافَعَانِ حَتَّى أَتَيَا مَنْرَلَهُ.

139 — (2037) : Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Enes

42. Da'vet yerine da'vetsiz tufeyli olarak gitmek doğru değildir. Ancak ev sâhibi ile da'vetsiz giden kimse arasında dostluk bulunması ve bu sebeple ziyâfet sâhibinin bundan râzıy ve memnûn olacağı bilinmiş olması müstesnâdır. Bu halde da'vetsiz gidebilir.

(R) den şöyle haber verdi : Rasûlullah'ın güzel çorba pişiren İranlı bir komşusu vardı. Bu zât bir gün Rasûlullah için yemek hazırladı ve sonra gidib kendisini da'vet etti. Rasûlullah (S) Âişe'ye işâret ederek : «Bu da da'vetli mi?» diye sordu. O zât : Hayır (Âişe da'vetli değil) dedi. Rasûlullah : «Öyle ise ben de gelemem» dedi. Mûteâkiben o zât Peygamber'i da'vet için tekrar geldi. Rasûlullah yine Âişe'yi göstererek : «Bu da gelecek mi?» diye sordu. O zât yine : Hayır dedi. Rasûlullah da : «Hayır» dedi. Sonra o zât dönüb yine da'vet ediyordu. Bu sefer de Rasûlullah : «Bu da gelecek mi?» dedi. Da'vet eden zât bu üçüncü sefer : Evet gelecek dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ile Âişe beraberce kalkıb biribiri ardınca yürüyerek o zâtın evine geldiler 43.

(۲۰) باب جواز استبانه غيره إلى دار من نحو برضاه بذلك، ونحوه نقفا تاما، واستحباب الاجتماع على الطعام

۱۴۰ - (۲۰۳۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ خَلِيفَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةً . فَإِذَا هُوَ بِأَبِي بَكْرٍ وَثَمَرٍ ! فَقَالَ « مَا أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُمَا هَذِهِ السَّاعَةُ ؟ » قَالَا : الْجُوعُ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « وَأَنَا . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَأُخْرِجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُمَا . قُومُوا ، قَعَامُوا مَعَهُ . فَأَتَى رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ . فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِي بَيْتِهِ . فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ قَالَتْ : مَرْحَبًا وَأَهْلًا ! فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَبْنِ فُلَانٌ ؟ » قَالَتْ : دَهَبَ يَسْتَعِذُّ لَنَا مِنَ الْمَاءِ . إِذْ جَاءَ الْأَنْصَارِيُّ فَنَظَرَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَصَاحِبَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ . مَا أَحَدُ الْيَوْمِ أَكْرَمَ أَصْيَافًا مِنِّي . قَالَ فَانْطَلَقَ فَجَاءَهُمْ بِمِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وَثَمَرٌ وَرَطْبٌ . فَقَالَ : كُلُوا مِنْ هَذِهِ . وَأَخَذَ الْمِذْقَةَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِيَّاكَ وَالْحُلُوبَ » فَذَبَحَ لَهُمْ . فَأَكَلُوا مِنَ الشَّاةِ . وَمِنْ ذَلِكَ الْمِذْقِ . وَشَرِبُوا . فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُّوا ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي بَكْرٍ وَثَمَرٍ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَتُسْأَلُنَّ عَنْ هَذَا النَّعِيمِ . يَوْمَ الْقِيَامَةِ . أَخْرَجَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمُ الْجُوعُ . ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هَذَا النَّعِيمُ » .

43. Rasûlullah burada ziyâfet ve da'vetlere eşi ile gitmek gibi en medenî bir hareketi ısrarla isteyib bizzât tatbik etmiştir. Rasûlullah'ın bu eskimez hareketinden dolayı da Allah'a sayısız hamd u senâlar olsun!

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو هِشَامٍ (يَعْنِي الْمَغِيرَةَ بْنَ سَلَمَةَ) . حَدَّثَنَا عَنْدُ الْوَاحِدِ ابْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : بَيْنَا أَبُو بَكْرٍ قَاعِدٌ وَهُمْرُ مَعَهُ ، إِذْ أَتَاهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « مَا أَقْعَدَكُمَا هَهُنَا ؟ » قَالَا : أَخْرَجَنَا الْجُوعُ مِنْ يَتُوتِنَا . وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ خَلْفِ بْنِ خَلِيفَةَ .

(20) RÂZİY OLACAĞINA GÜVENDİĞİ VE BUNA TAM İ'TİMÂD EYLEDİĞİ KİMSENİN EVİNE BERABERİNDE BAŞKASINI DA GÖTÜRMEİNİN CEVÂZİ VE YEMEK ÜZERİNE TOPLANMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

140 — (2038) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Bir gün yahut bir gece Rasûlullah (S) dışarı çıktı. Dışarıda Ebû Bekr ve Umer ile karışılınca : «Bu sâatde sizleri evlerinizden çıkaran nedir?» dedi. Onlar : Açlıktır yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah : «Ben de öyleyim. Nefsim elinde olan Allâh'a yemîn ederim ki beni de sizleri dışarı çıkaran çıkarmışdır. Kalkınız!» buyurdu. Bunun üzerine onlar Peygamber'in maiyyetinde olarak kalkdılar. Peygamber Ensâr'dan bir kimsenin evine geldi. O zât bu sâatde evinde yokdu. O zâtın karısı Peygamber'i görünce : Hoş geldiniz, safâ geldiniz buyurun, dedi. Peygamber kadına : «Fulân nerededir?» diye sordu. Kadın : Bize içmek için tatlı su getirmeğe gitti dedi. Bu konuşmalar esnâsında o Ensârî çıkageldi. Rasûlullah ile iki arkadaşına baktı da sonra : Allâh'a hamd olsun, bu gün benim kadar kıymetli müsâfirlerle nâil olmuş kimse yokdur dedi. Hemen gitti ve onlara üzerinde henüz alacası düşmüş koruk hurma, taze hurma ve olgun hurmalar bulunan bir hurma dalı getirdi de : Bunlardan yeyin dedi. Sonra eline bıçak aldı. Rasûlullah ona hitâben : «Sütlü sağım hayvanı kesmeyesin ha!» dedi. O zât; müsâfirleri için bir koyun kesti Neticede müsâfirler bu koyundan ve o hurma dalından yediler, suyu da içtiler. Böylece karınları doyub suya da kandıkları zaman Rasûlullah, Ebû Bekr ve Umer'e hitâben : «Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki sizler kıyâmet gününde bu ni'metlerden muhakkak sorulacaksınız. Sizleri evlerinizden dışarıya ancak açlık çıkarmışdı. Sonra sizler, kendinize bu ni'metler isâbet etmeden dönmediniz» buyurdu.

() : Burada da Ebû Hâzım tahdîs edib : Ben Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu : Ebû Bekr, Umer'l'e beraber otururken yanlarına Rasûlullah çıkageldi ve : «Sizi burada oturtan nedir?» diye sordu. Onlar : Seni hak ile gönderen Allâh'a yemîn olsun ki bizleri evlerimizden açlık çıkardı dediler dedi sonra yukarıki (140 rakamlı) Halef ibn Halîfe hadîsi tarzında zikretti.

۱۴۱ - (۲۰۳۹) حدثنی حجاج بن الشاعر . حدثنی الضحاک بن غنم ، من رُقعة عارض لی بها ، ثم قرأه علی . قال : أخبرناه حنظلة بن أبی سفیان . حدثننا سمید بن میناء . قال : سمعت جابر بن عبد الله یقول : لما حفر الخندق رأیت برَسُولِ اللَّهِ ﷺ حصًا . فانکفأت . إلی امرأتی . فقلت لها : هل عندک شیء ؟ فإنی رأیت رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حصًا شدیدًا . فأخرجت لی جرابًا^(۱) . فیه صاع من شعیر . ولنا بهیمة داجن . قال فذبحناها وطحن . ففرغت إلی فراغی . فقطعتُها فی بُرمِها . ثم ولّیت إلی رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فقالت : لا تقضحنی برَسُولِ اللَّهِ ﷺ ومن معه . قال جنته فساررتُ . فقلت : یا رَسُولَ اللَّهِ ! إنا قد ذبحنا بهیمة لنا . وطحن صاعًا من شعیر کان عندنا . فعمال أنت فی نقرِ مَمک . فصاح رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وقال « یا أهل الخندق ! إن جابرًا قد صنع لکم سورًا . فحییّلا بکم » . وقال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لا تُنزلن بُرمَتکم ولا تحیزن عجینتکم ، حتّی أجي » . جئت وجاء رَسُولُ اللَّهِ ﷺ یقدمُ الناس . حتّی جئت امرأتی . فقالت : بک . وبک . فقلت : قد فعلتُ الذی قلت لی . فأخرجت له عجینتنا فبصق فیها وبارک . ثم عمد إلی بُرمِتنا فبصق فیها وبارک . ثم قال « ادعی خایرة فلتخیر مَمک . واقذحی من بُرمِتکم ولا تُنزلوها » . وهم ألف . فأقسم بالله ! لا کلوا حتّی ترکوه وانحرفوا . وإن بُرمِتنا لنعط کما هی . وإن عجینتنا - أو کما قال الضحاک - لتخیر کما هو .

141 — (2039) : Sâid ibn Minâ' tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan işittim şöyle diyordu : Handak kazıldığı zaman ben Rasûlullah'da bir karın boşluğu (yani şiddetli bir açlık) gördüm. Herken karıma dönüb ona : Evinde yiyecek bir şey var mı? Ben Rasûlullah'da şiddetli bir açlık gördüm dedim. Karım (Mes'ûd kızı Sehle) bana içinde bir sâ' arpa bulunan deriden bir dağarcık çıkardı. Bizim evcil bir oğlağımız da vardı. Ben oğlağı kestim, karım da arpayı el değirmeninde çekti. Ben oğlak işini bitirirken o da arpanın işini bitirdi. Mûteâkiben ben oğlağı parça parça edib bir çömlek içine koydum. Sonra Rasûlullah'ın yanına döndüm. Evden ayrılırken karım : Sakın Rasûlullah ve yanındakilerle beni mahcûb etme diye tenbîh etmişti. Ben Rasûlullah'a gizlice konuşarak : Ya Râsûlallah! Biz, kendimize âid olan bir keçi yavrusunu kestik. Karım da evimizde bulunan bir sâ' arpayı öğütdü. Şimdi maiyetindeki bir gurub insanla birlikde buyur gel, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) yüksek bir sesle : «Ey Handak halkı! Câbir sizler için bir ziyâfet yemeği yapmıştır. Sizleri yemeğe da'vet ediyor» dedi. Rasûlullah

bana da : «Ben evinize gelinceye kadar et çömleğinizi tandırdan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayınız» diye tenbih etti. Ben önden geldim. Rasûlullah da insanlardan önce geldi. Ben karıma gelince karım bana : Mahcûbiyet sana râci'dir, kötülenmek sana âiddir. Buna sen sebep oldun! dedi. Ben de : Ben senin bana söylediğini yaptım (yani yanımızda erzâkın az olduğunu Peygamber'e haber verdim) dedim. Mûteâkiben karım, hamurumuzu Peygamber'e çıkardı. Peygamber hamurun içine tükürük sürdü ve bereket duâsı yaptı. Sonra et çömleğimizin yanına geldi. Onu tükürükledi ve bereket duâsı yaptı. Sonra karıma hitâben : «Bir ekmekci kadın çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Çömleğinizden de kepçe kepçe al, sakın çömleği yerc indirme!» buyurdu. Allah'a yemîn ediyorum ki gelenler bin kişi oldukları halde hep yediler de nihâyet dönüb ayrıldılar. Çömleğimiz hâlâ olduğu gibi kaynamakta, hamurumuz ise — yahut Dehhâk'ın dediği gibi — hâlâ olduğu gibi ekmek yapılmakta idi.

١٤٢ — (٢٠٤٠) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ضَعِيفًا . أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ . قَبْلَ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ . فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ : ثُمَّ أَخَذَتْ خَمَارًا لَهَا . فَلَقَّتِ الْخُبْزَ بِنَعْصِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي . وَرَدَّتْنِي بِنَعْصِهِ . ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ فَذَهَبْتُ بِهِ فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ . وَمَعَهُ النَّاسُ . فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرْسَلَكِ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » قَالَ فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقَالَ « أَلِطْعَامِ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَنْ مَعَهُ « قُومُوا » قَالَ فَاذْهَبِي وَأَنْطَلِقِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ . حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ . فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! قَدْ حَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ . وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نَطْعِمُهُمْ . فَقَالَتْ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ فَاذْهَبِي أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَلُمِّي . مَا عِنْدَكَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! » فَأَتَتْ بِذَلِكَ الْخُبْزِ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُتِلَ . وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُسْكَةً لَهَا فَأَدَمَتْهُ . ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا . ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ » حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا . وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُونَ .

lik ibn Enes'in huzurunda okudum. O da Ishâk ibn Abdillâh ibn Ebî Talha'dan, o da Enes ibn Mâlik'den işitti. Enes (R) şöyle diyordu : Ebû Talha Ummu Suleym'e hitaben : Ben bu defa Rasûlullah'ın sesini zaîf olarak işittim. Kendisinde açlık olduğunu biliyorum, yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Ummu Suleym : Evet var dedi ve arpadan yapılmış bir kaç tane ekmek külçesi çıkardı. Sonra kendi baş örtüsünü aldı da onun bir kısmı ile ekmekleri sarıb dürdü. Sonra bohçayı benim elbisemin altına gizledi. Örtünün bir kısmını da başımın üzerine ridâ yaptı. Sonra beni Rasûlullah'ın yanına gönderdi. Ben de bunu götürdüm. Rasûlullah'ı mes-cidde oturur halde buldum. Beraberinde de insanlar vardı. Ber onların yanına varıb dikildim. Rasûlullah (S) : «Seni Ebû Talha mı gönderdi?» diye sordu. Ben : Evet dedim. Rasûlullah : «Yemek için mi?» dedi. Ben evet dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) beraberlerinde bulunanlara hitâben : «Kalkınız!» buyurdu. Müteâkiben yürüdü, ben de aralarında yürüdüm. Nihâyet Ebû Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebû Talha (annem) Ummu Suleym'e : Yâ Umme Suleym! Rasûlullah insanları getirmektedir. Halbuki yanımızda onları doyurabileceğimiz bir şey yokdur dedi. Ummu Suleym : Allah ve Rasûlu en iyi bilendir dedi. Müteâkiben Ebû Talha gitti, nihâyet Rasûlullah'a kavuştu. Rasûlullah Ebû Talha ile beraber geldi ve ikisi içeriye girdiler. Rasûlullah : «Yâ Umme Suleymin! Yanında ne varsa getir! buyurdu. O da bu ekmekleri getirdi. Rasûlullah emretti, ekmekler parmak ile küçük küçük parçalara bölündü. Ummu Suleym bunun üzerine kendine âid yağ tulumundan biraz yağ sıktı ve onu bulayıb katık yaptı. Sonra Rasûlullah o katık hakkında, Allah'ın söyletmek istediği şeyleri söyledi. Sonra «on kişi için izin ver» buyurdu. Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler ve sonra dışarı çıkdılar. Sonra «on kişiye daha izin ver» buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yedikden sonra dışarıya çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrar : «On kişiye daha izin ver» buyurdu. Nihâyet böylece cemâtın hepsi de yediler ve doydular. Halbuki bu topluluk yetmiş yahut da seksen kişi idi.

١٤٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَمِيعٍ . حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : بَعَثَنِي أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِادْعَاةٍ . وَتَدَجَّلَ طَعَامًا . قَالَ فَأَقْبَلْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَ النَّاسِ . فَنَظَرَ إِلَيَّ

فَاسْتَحْيَيْتُ فَقُلْتُ: أَجِبْ أَبَا طَلْحَةَ . فَقَالَ لِلنَّاسِ « قُومُوا » فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّمَا مَنَعْتُ لَكَ شَيْئًا . قَالَ فَمَسَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَدَعَا فِيهَا بِالْبَرَكَةِ . ثُمَّ قَالَ « أَذْخِلْ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِي ، عَشْرَةَ » وَقَالَ « كُلُوا » وَأَخْرَجَ لَهُمْ شَيْئًا مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ . فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا . فَخَرَجُوا . فَقَالَ « أَذْخِلْ عَشْرَةَ » فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا . فَمَا زَالَ يُدْخِلُ عَشْرَةَ وَيُخْرِجُ عَشْرَةَ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حَتَّى شَبِعَ . ثُمَّ هَيَّأَهَا . فَإِذَا هِيَ مِثْلُهَا حِينَ أَكَلُوا مِنْهَا .

(...) وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ : بَعَثَنِي أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِخَوِ حَدِيثِ ابْنِ عُثَيْمٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهِ : ثُمَّ أَخَذَ مَا بَقِيَ فَجَمَعَهُ . ثُمَّ دَعَا فِيهِ بِالْبَرَكَةِ . قَالَ فَمَادَ كَمَا كَانَ فَقَالَ « دُونَكُمْ هَذَا » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِذُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ عُثَيْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْسَى ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : أَمَرَ أَبُو طَلْحَةَ أُمَّ سُلَيْمٍ أَنْ تَصْنَعَ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا لِنَفْسِهِ خَاصَّةً . ثُمَّ أُرْسِلَنِي إِلَيْهِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَقَالَ فِيهِ : فَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ وَسَمَّى عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « ائْتِنِي لِعَشْرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا . فَقَالَ « كُلُوا وَتَمُوا اللَّهَ » فَأَكَلُوا . حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ شِمَانِ بْنِ رَجَلًا . ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ بَعْدَ ذَلِكَ وَأَهْلُ الْبَيْتِ . وَتَرَكَوا سُورًا .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، بِهَذِهِ الْقِصَّةِ ، فِي طَعَامِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ فِيهِ : فَقَامَ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى الْبَابِ . حَتَّى أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّمَا كَانَ شَيْءٌ يُبَسِّرُ . قَالَ « هَلُمُّهُ . فَإِنَّ اللَّهَ سَيَجْعَلُ فِيهِ الْبَرَكَةَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ الْبَجَلِيُّ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ . وَقَالَ فِيهِ : ثُمَّ أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَكَلَ أَهْلُ الْبَيْتِ . وَأَفْضَلُوا مَا أَبْلَغُوا جِيرَانَهُمْ .

(...) وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَ : سَمِعْتُ جَرِيرَ ابْنَ زَيْدٍ يُحَدِّثُ عَنْ تَمْرٍ وَبْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : رَأَى أَبُو طَلْحَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُضْطَجِعًا فِي الْمَسْجِدِ . يَتَقَلَّبُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ . فَأَتَى أُمَّ سُلَيْمٍ فَقَالَ : إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُضْطَجِعًا فِي الْمَسْجِدِ . يَتَقَلَّبُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ وَأُظُنُّهُ جَائِعًا . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ . وَقَالَ فِيهِ : ثُمَّ أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو طَلْحَةَ وَأُمُّ سُلَيْمٍ وَأَنَسُ بْنُ مَالِكٍ . وَفَضَّلَتْ فَضْلَةً . فَأَهْدَيْنَاهُ لِحَبِيرَانِيَا .

(..) وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّحِيْبِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ ؛ أَنَّ يَمْقُوبَ ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا . فَوَجَدْتُهُ جَالِسًا مَعَ أَصْحَابِهِ يُحَدِّثُهُمْ ، وَقَدْ عَصَبَ بَطْنُهُ بِمِصَابَةِ . قَالَ أُسَامَةُ : وَأَنَا أَشْكُ - عَلَى حَجَرٍ . فَقُلْتُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ : لِمَ عَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَطْنُهُ ؟ فَقَالُوا : مِنْ الْجُوعِ . فَذَهَبْتُ إِلَى أَبِي طَلْحَةَ ، وَهُوَ زَوْجُ أُمِّ سُلَيْمٍ بِنْتِ مِلْحَانَ . فَقُلْتُ : يَا أَبَتَاهُ ! قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَصَبَ بَطْنُهُ بِمِصَابَةِ . فَسَأَلْتُ بَعْضَ أَصْحَابِهِ فَقَالُوا : مِنَ الْجُوعِ . فَدَخَلَ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى أُمِّي . فَقَالَ : هَلْ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ . عِنْدِي كِسْرٌ مِنْ خُبْزٍ وَتَمْرَاتٌ . فَإِنْ جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحَدَّهُ أَشْبَعْنَاهُ . وَإِنْ جَاءَ آخَرُ مَعَهُ قُلْ عَنْهُمْ . ثُمَّ ذَكَرَ سَائِرَ الْحَدِيثِ بِقِصَّتِهِ .

(..) وَحَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ مَيْمُونٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي طَعَامِ أَبِي طَلْحَةَ ، نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

143 — () : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi. Ebû Talha beni, hazırlamış olduğu bir yemeğe da'vet etmem için Rasûlullah'a gönderdi. Ben Rasûlullah'ın yanına geldim. O, insanlarla beraberdi. Rasûlullah bana baktı. Ben utandım. Müteâkiben : Ebû Talha'ya icâbet et dedim. Rasûlullah (S) insanlara hitâben : «Kalkınız» dedi. Ebû Talha : Yâ Rasûlallah! Ben ancak senin için bir şey hazırladım dedi. Rasûlullah hazırlanan yiyeceğe el sürdü ve onun hakkında bereketle duâ etti. Sonra : «Sahâbîlerimden on neferi içeriye koy!» buyurdu. Onlara : «Yeyiniz» emrini verdi. Ve onlar için parmaklarının arasından bir şey çıkardı. Müteâkiben onlar doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. «On kişi daha koy» buyurdu. Onlar da doyuncaya kadar yediler. Ebû Talha on kişiyi içeriye alıp on kişiyi dışarı çıkarmaya devam etti Nihâyet onlardan içeriye girib doyuncaya kadar yemek yemedik hiçbir kimse kalmadı.

() : Burada Sa'd ibn Saîd : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim dedi ki : Ebû Talha benî Rasûlullah'a yolladı... diyerek hadîsin tamamını (143 rakamlı) İbn Numeyr hadîsi tarzında sevk etti. Şukadar ki bu hadîsin sonunda şunları söylemiştir : Sonra kalanı alıp bir yere toplandı. Sonra da o toplanan yemeğe bereket duâsı yaptı. O yemek yine ilk önceki hâline döndü. Müteâkiben Rasûlullah : «Bunu da sizler yeyin» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'in : Ebû Talha, Ummu Suleym'e husûsî olarak Peygamber'in kendisi için bir yemek yapmasını emretti. Sonra da benî Peygamber'e yolladı dediğini rivâyet ederek hadîsin tamamını sevk etmiştir. Râvî burada şunları da söylemiştir : Peygamber elini yemeğe koydu, üzerine BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM'i okudu. Sonra da, «on kişiye izin ver» buyurdu. On kişiye izin verildi ve onlar içeriye girdiler. Rasûlullah : «BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM diyerek yeyiniz» buyurdu. Onlar da yediler. Rasûlullah : tâ seksen kişiyi hep böyle yaptı, sonra bunun ardından Peygamber ve ev halkı yediler ve bir artık da bıraktılar,

() : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den olmak üzere Ebû Talha'nın yemeği hakkındaki bu kıssayı rivâyet etmişlerdir. Râvî burada şöyle demiştir : Ebû Talha kapuda dikildi, nihâyet Rasûlullah gelince : Yâ Rasûlallah! Hazırlanan yemek pek az bir şeyden ibârettir dedi. Rasûlullah : «Onu getir, çünkü Allah onda muhakkak bereket halk edecektir» buyurdu.

() : Burada da Ebû Talha oğlu Abdullah'ın oğlu Abdullah, Enes'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet etmiştir. Râvî Enes burada : Sonra Rasûlullah yedi. Ev halkı da yedi Bunlar da komşularına ulaştırabilecekleri bir mikdâr yemek artırdılar demiştir.

() : Buradaki râvî de Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu Amr'dan, o da Enes ibn Mâlik'den rivâyet etti. Enes şöyle demiştir : Ebû Talha, Rasûlullah'ı mescidde yatmış ve sırtını karnına çevirir halde gördü. Müteakiben Ummu Suleym'e geldi ve : Ben Rasûlullah'ı inescidde yatmış vaziyette gördüm, sırtını karnına döndürüb duruyordu. Rasûlullah'ın ac olduğunu zannediyorum dedi. Râvî hadîsin tamamını böylece sevk etmiş ve sonunda : Sonra Rasûlullah (S), Ebû Talha, Ummu Suleym ve Enes ibn Mâlik yedi de yine bir fazlalık arttı. Biz de o artanı komşularımıza hediye ettik demiştir.

() : Usâme haber verdi ki, kendisine Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu Ya'kûb tahdîs etmiştir. O da Enes ibn Mâlik'den şöyle derken işittir : Ben bir gün Rasûlullah'a geldim. Onu, sahâbîleri ile beraber oturmuş, onlarla konuşur halde buldum. Karnına bir bağ bağlamış, sıkıntılı bir vaziyette idi. — Usâme : Ben «sargıyı taş üzerinden bağladım» fıkrasının inevsûk olup olmadığı husûsunda şüphe ediyorum dedi —

sahâbîlerinden ba'zısına : Rasûlullah karnına niçin sargı sardı? diye sordum. Onlar : Açlıktan diye cevâb verdiler. Bunun üzerine ben Ebû Talha'ya gittim. Ebû Talha, Milhân kızı Ummu Suleym'in kocası (ve benim de üvey babam) idi. Ey babacığım! Ben Rasûlullah'ı karnına bir sargı sarmış olarak sıkıntılı vaz'iyette gördüm. Sahâbîlerinden ba'zısına sordum. Bunu açlıktan yaptığını söylediler dedim. Ebû Talha hemen annem Ummu Suleym'in yanına girdi ve : Yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Annem : Evet, yanımda birkaç parça ekmek ve bir mikdâr hurma vardır. Eğer Rasûlullah bize tek başına yalnız olarak gelirse biz onu doyurabiliriz. Eğer beraberinde başkası da gelirse bu yiyecekler onlara az gelir dedi. Râvî bundan sonra hadîsin kalanını bütün hikâyesi ile zikretmiştir.

() : Buradaki râvîler de yine Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den Ebû Talha'nın yemeği husûsundaki bu hadîsi yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir ⁴⁴.

(۲۱) بَابُ مِرْوَاةِ أَكْلِ الْمَرْقِ، وَاسْتِحَابِّ أَكْلِ الْبَقْلِيِّ، وَيَسَارِ أَهْلِ الْمَاءِ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

وَبِهِ فَانْزِعْنَا، إِذَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ صَاحِبَ الطَّعَامِ

۱۴۴ — (۲۰۴۱) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ إِسْدَاقِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: إِنَّ خِيَاطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِطَعَامٍ صَنَعَهُ. قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى ذَلِكَ الطَّعَامِ. فَقَرَّبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ. وَمَرَقًا فِيهِ دُبَابٌ. وَقَدِيدٌ. قَالَ أَنَسٌ: فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَّبِعُ الدُّبَابَ مِنْ حَوَالِي الصَّحْفَةِ. قَالَ: فَلَمْ أَزَلْ أَحِبُّ الدُّبَابَ مِنْذُ يَوْمَئِذٍ.

(21) ÇORBA YEMENİN CEVÂZI, KABAK YEMENİN MÜSTEHABLIĞI, SOFRA HALKININ HEPSİ MUSÂFİR OLSALAR DA YEMEK SÂHİBİ KERİH GÖRMEDİĞİ TAKDİRDE SOFRADAKİLERİN BİRİBİRLERİNİ TERCİH ETMELERİNİN CEVÂZI BÂBİ

144 — (2041) Bize Kuteybetu'bnü Saîd, huzûrunda okunan hadîsler içinde olarak Mâlik ibn Enes'den, o da Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu

44. Bu hadîsin bütün rivâyet tariklerinde nakledilen ifâdeler, bâb başlığındaki hükümleri isbât ve te'yîd etmektedir. Bir de bu vak'ada Rasûlullah'm bir mu'cizesi müşâhade edilmiştir ki o da az olan yiyecek maddesinin daha bir çok kimselere yetmesi, biraz da artmasıdır. Bir çok kimselerin müşâhade edib bizzât yaşadıkları bu hâli olduğu gibi şahidlerle haber vermeleri ve bu haberin de bütün ilmî şartlar ve vesikalarla nakledilmiş bulunması artık bunun red edilmesine ilmen yol bırakmamıştır.

Ishâk'dan tahdîs etti ki, o da Enes ibn Mâlik (R) şöyle derken işitmiştir : Bir terzi Rasûlullah'ı hazırladığı yemeğe da'vet etti. Enes ibn Mâlik dedi ki : Ben de Rasûlullah (S) ile beraber bu yemeğe gittim. Terzi Rasûlullah'a bir mikdar arpa ekmeği, bir mikdâr da çorba takdîm etti. Çorbanın içinde kabak ve kuru et parçaları vardı. Yemek sırasında Rasûlullah'ı yemek kabının etrafından kabak araştırırken gördüm. Artık o günden itibaren ben kabağı sevmekde devam ettim.

١٤٥ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ : دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ . فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ . فَبِئْسَ عَمَلٌ فِيهَا دُبَّاءٌ . فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ مِنْ ذَلِكَ الدُّبَّاءِ وَيُعْجِبُهُ . قَالَ : فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ جَعَلْتُ أَلْقِيهِ إِلَيْهِ وَلَا أَطْعُمُهُ . قَالَ فَقَالَ أَنَسٌ : فَمَا زِلْتُ ، بَعْدُ ، يُعْجِبُنِي الدُّبَّاءُ .

(...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَنَسٍ وَقَاصِمِ الْأَخْوَلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا خِيَّاطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَزَادَ : قَالَ ثَابِتٌ : فَسَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : فَمَا صُنِعَ لِي طَعَامٌ ، بَعْدُ ، أَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُصْنَعَ فِيهِ دُبَّاءٌ إِلَّا صُنِعَ .

145 — () : Enes (R) şöyle dedi : Bir kimse Rasûlullah'ı da'vet etti. Ben de kendisi ile birlikde gittim. Rasûlullah'a bir çorba getirildi. İçinde kabak parçaları vardı. Rasûlullah (S) bu kabaklardan yemeğe ve yedikce de hoşlanmağa başladı. Ben onun bu hâlini görünce kabak parçalarını yemiyerek ona vermeğe başladım. Artık ondan sonra ben kabağı sevmekden vaz geçmedim ⁴⁵.

() : Ma'mer, Sâbit el-Bunânî ile Âsım'dan, onlar da Enes

45. Dâvûdî, hadîsdeki yemek hakkında : «Bu bir çorba idi. İçinde kabak ve doğranmış kuru et parçaları vardı» sûretindeki tafsile göre bu yemek, arpa ekmeği ile çorbadan yapılmış bir tiriâ idi demişdir.

Hadîsdeki dubbâ' kelimesinin tefsiri hakkında : Dubbâ', «yaktın» denilen, gövdesi üzerinde yükselmeyib yere düşenerek yayılan karpuz, kavun ve hıyar fasîlesinden bir nebattır denilmiş ki bu da kabak olacaktır.

Bu yemekden Peygamber'in yiyeceği mikdârı ayrı bir kab içinde önüne konulduğu için Peygamber kabın her tarafından yemekde be's görmemiştir.

Bu hadîslerden şu hükümler çıkarılmıştır :

a. Da'vete icâbet : Ba'zı âlimler bu icâbetin vucûbuna, ba'zıları sünnet, ba'zıları da mendûb olduğuna kail olmuşlardır.

b. Rasûlullah'm tevâzuunun kemâli : Terzinin ve herhangi mütevâzi bir san'atkarın da'vetine icâbet ve onun çorba veya tiriâdan ibâret olan yemeğini yemek sûretiyle taltif buyurması tevâzuun en güzel bir örneğidir.

c. Enes'in fazîleti ve Peygamber'e yakınlığı.

d. Kabak yemeğinin, Peygamber'in tercihine lâyık olmak sebebiyle çirkin görülme-yib sevilmesi gerektiği.

bin Mâlik'den, terzi bir kimsenin Rasûlullah'ı da'vet ettiğini haber verdi. Burada şunu ziyâde etmiştir : Sâbit dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim şöyle diyordu : Artık bundan sonra benim için bir yemek yapılır ve ben de içine kabak konulmasına muktedir bulunursam muhakkak öyle yapılmıştır.

(۲۲) باب استحب وضع النوى خارج التمر ، واستحب دواء الضيف زهول الطعام ،

وطلب الدواء من الضيف الصالح ، وإجابته لذلك

۱۴۶ - (۲۰۴۲) حدثني مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْقَتَرِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ ابْنِ مُحَيَّرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ . قَالَ : نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي . قَالَ فَقَرَّبْنَا إِلَيْهِ طَعَامًا وَوَطْبَةً . فَأَكَلَ مِنْهَا . ثُمَّ أَتَى بِتَمْرٍ فَكَانَ يَأْكُلُهُ وَيُلْقِي النَّوَى بَيْنَ إصْبَعَيْهِ وَيَجْمَعُ السَّجَابَةَ وَالْوُسْطَى (قَالَ شُعْبَةُ : هُوَ ظَنِّي . وَهُوَ فِيهِ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، إِنْقَاءُ النَّوَى بَيْنَ الإِصْبَعَيْنِ) . ثُمَّ أَتَى بِشَرَابٍ فَشَرِبَهُ . ثُمَّ نَأَوَلَهُ الَّذِي عَنْ يَمِينِهِ . قَالَ فَقَالَ أَبِي ، وَأَخَذَ بِلِجَامِ دَابَّتِهِ : ادْعُ اللَّهَ لَنَا . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! بَارِكْ لَهُمْ فِي مَا رَزَقْتَهُمْ . وَاعْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمَهُمْ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ حَمَّادٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَشْكُرَا فِي إِنْقَاءِ النَّوَى بَيْنَ الإِصْبَعَيْنِ .

(22) ÇEKİRDEKLERİ HURMALARIN HÂRİCİNE KOYMANIN, MUSÂFİRİN YEMEK SÂHİBLERİNE DUÂ ETMESİNİN, SÂLİH OLAN MUSÂFİRDEN DUÂ TALEB ETMENİN VE ONUN DA BU DUÂ İSTEĞİNE İCÂBET EYLEMESİNİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

146 — (2042) : Abdullah ibn Busr şöyle dedi : Rasûlullah (S) babamın yanına müsâfir olarak indi. Biz de kendisine bir yemek ve vatbe aşısı takdim ettik⁴⁶. O da bunlardan yedi. Sonra kendisine bir mik-

46. Vatbe aşısı, hays aşısıdır. Hays, çekirdeği çıkarılmış hurmayı sâde yağ ve keş ta'bir olunan yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırarak, bazan içine sevlık de ilâve ederek tertib ederler (Kamus Ter. II, 903).

Yemek duâları hakkında bir özet

وَإِذَا تَأَذَّرْتُمْ بِكُمْ لَنْ شَكَرْتُمْ لِأَزِيدَكُمْ وَلَنْ كَفَرْتُمْ إِنْ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

: Hatırlayın ki Rabbiniz gunu bildirmiştir: Andolsun gükrederseniz elbette sizi artırım. Andolsun nankörlük ederseniz hiç şüphesiz benim azabım cidden şetindir (İbrâhîm : 7) âyeti ve daha başka âyetlere göre gükür ve hamd ni'metlerin artmasına vesilledir. Bi-

dâr hurma getirildi. Rasûlullah hurmayı yiyor, çekirdekleri de şehâdet parmağı ile orta parmağı bir yere getirerek iki parmak arasına atıyordu. (Râvî Şu'be : Benim zannım şudur ki, inşaallah çekirdekleri iki parmak arasına atmak, belki çekirdek ağzının içinde iken olmuştur dedi). Sonra kendisine bir içecek şey getirildi. Rasûlullah onu da içdikden sonra sağındaki kimseye uzattı. Müteakiben babam Rasûlullah'ın binek hayvanının dizgininden tuttu da : Bizim için Allah'a duâ ediver dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «ALLÂHUMME BÂRİK LEHUM Fİ MÂ RAZAKTEHUM, VE'ĞFİR LEHUM VE'RHAMMUM = Yâ Allâh! Kendilerine ihsân ettiğin rızıkları onlar için mübârek kıl. Onlar için mağfiret ve kendilcrine merhamet eyle!» diye duâ etti.

() : Buradaki iki râvî de Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlar, iki parmak arasına çekirdek atmak husûsunda şüphe etmediler.

(۲۳) بَابُ أَكْلِ الْقَتَاءِ بِالرُّطْبِ

۱۴۷ - (۲۰۴۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ الْهَلَالِيُّ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا .

وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ : حَدَّثَنَا) إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ . قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ الْقَتَاءَ بِالرُّطْبِ .

nâenaleyh yemeğe BESMELE ile başlanması, sonunda da bu ni'metlerin ve saymasına tâkat getiremeyeceğimiz diğer ni'metlerin hâlikına, râzıkına hamd ve teşekkür edilmesi İslâmî ve en medenî bir harekettir. Bu, hemen hemen bütün milletlerde, tâbî' oldukları dinlerin usulünce yapılan beşerî ve güzel bir gelenektir. Milletler arasında mer'î olan bu âdet yalnız âile sofralarına münhasır kalmamıştır. Dinî faziletlerle hürmetkâr olarak kurulan umûmî ziyâfetlerde ve topluca yenilen yemek sofralarında her medenî milletin bu kadim âdâba uyageldiği inkâr edilemez bir vâkıdır. İslâm Peygamber'i, bütün milletlerde cârî olup çeşitli merâsımlarla icrâ edilen bu hamd ve teşekkür vazifesini bu hadiste de görüldüğü gibi külfetsiz, merâsimsiz, sâde ve gâyet veciz bir iki sözle yerine getirmiştir. Daha sonraki devirlerde âdet edilen uzun, çok sözlü, tekrarlı, merâsimli, külfetli yemek duâlarına luzûm ve ihtiyâc yoktur. Rasûlullah, kendi âile sofrasında, umûmî olarak sahâbileri ile beraber yediğinde, husûsî da'vetlerde yemek yediğinde, sefer hâlinde, ayak üstü bir şey yeyip içtiğinde bu HAMD vazifesini en veciz bir ifâde ile yerine getirmiştir. Onun bu veciz, merâsimsiz, sâde ve kolay yemek duâları bellenmeğe ve her zaman uygulanmaya en lâayık olan yemek duâlarıdır. Bunlardan ba'zılarını burada vermek yerinde olacaktır :

a. ELHAMDU LİLLAHİ'LLEZİ ATAMENÂ VE SAKANÂ VE CEAMENÂ MUSLİMİN = Bizleri doyuran, suya kandıran ve bizi muslmanlar kılan Allah'a hamd olsun! (Ebû Dâvûd).

b. ALLÂHUMME! BÂRİK LENÂ FİHİ VE ETİMNÂ HAYRAN MİNHU = Yâ Allâh! Bu ni'metini bize mübârek kıl ve bize bundan daha hayırlısını ihsân eyle!

c. ALLÂHUMME! BÂRİK LENÂ FİHİ VE ZİDNÂ MİNHU = Yâ Allâh! Bunu bize mübârek kıl, bize bundan ziyâdesini de ihsân eyle! (Ebû Amr ve İbn Abdîberr).

Buhârî'deki diğer yemek duâları, Kitâbu'l-egribe 14 üncü bâb, 112-(2024) rakamlı hadîsin bâşiyesinde (31 inci hâşiyede) verilmişti.

(23) ACÛR VE HİYAR SERZELERİNİ TAZE HURMA İLE YEMEK BÂBİ

147 — (2043) : Câ'fer ibn Ebî Tâlib'in oğlu Abdullah (R) : Ben Rasûlullah'ı yeşil hurma ile hıyar yerken gördüm demiştir ⁴⁷.

(۲۴) باب استحب نواضع الاكل، ومضة فعوده

۱۴۸ — (۲۰۴۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ حَفْصِ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سُلَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ . قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مُقْعِمًا ، يَأْكُلُ تَمْرًا .

(24) YİYEN KİMSENİN MÜTEVÂZİ OLMASININ MÜSTEHABLIĞI VE OTURUŞUNUN SIFATI BÂBİ

148 — (2044) : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib : Ben Peygamber (S) i iki inciğini (baldırım) dikmiş ve iki kınağı üzerine oturmuş olarak hurma yerken gördüm dedi.

۱۴۹ — (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَتَمَرٌ . فَجَمَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْعِمُهُ وَهُوَ مُخْتَفِرٌ . يَأْكُلُ مِنْهُ أَكْلًا ذَرِيًّا . وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ : أَكَلَا حَيْثُمَا .

149 — () : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah'a bir mikdâr hurma getirildi. Peygamber (S) gereği gibi oturub yerleşmeden o hurmayı taksîm etti. Kendisi de ondan acele gitmek ister bir vaz'iyette çabucak yiyordu ⁴⁸.

47. Bu hadîsin başka rivâyet tariklerinde Peygamber'in hurma ile hıyarı bir ondan, bir ötekinden almak sûretıyla her ikisini de beraber yediği bildirilmiştir. Bunu da hurma tab'an harâret verici olduğundan, tab'an serinlik verici olan hıyarla hurmanın harâretini gidermek sebebine bağlamışlardır. Nitekim Hz. Aişe'den gelen bir rivâyetde karpuzla taze hurmayı beraber yediği, bir diğesinde ise hıyarı tuzla yediği bildirilmişti.

48. el-İhtifâs, gereği şekilde yerleşmeyib acele kalkar gibi ayaklarını dikib, yahut dizlerini yere koyub dibini koymamak vechile oturmak ma'nâsınadır. Yürümekte çabalayıb gayret eylemek ma'nâsına da gelir (Kamus Ter. II, 796).

Demek ki Peygamber muhim bir işi ve acele görülmesi gereken bir meşgûliyeti sırasında dört köşe selesâfe oturub yemek yiyemiyor. Hemen sür'atle gâyet sâde ve mütevâzi bir oturuşla otururub yiyecek ihtiyacını gideriyor, akabinde yoluna veya işine gidiyordu. Uzun boylu yemek içmek, oturmak merâsimlerine hiçbir zaman tevessül etmiyor ve bu gibi oyalayıcı merâsimplere tavsiye ve i'tibâr eylemiyordu.

(۲۵) باب نهى الأكل مع جماعة، عن فراده تمرين ونحوهما في لغته، إلا بإذنه أصحابه

١٥٠ - (٢٠٤٥) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ جَبَلَةَ ابْنَ سُحَيْمٍ قَالَ : كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ . قَالَ وَقَدْ كَانَ أَصَابَ النَّاسَ يَوْمَئِذٍ جَهْدٌ . وَكُنَّا نَأْكُلُ فِيمَا عَلَيْنَا ابْنُ عُمَرَ وَنَحْنُ نَأْكُلُ . فَيَقُولُ : لَا تَقَارِنُوا . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْإِقْرَانِ . إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ .

قَالَ شُعْبَةُ : لَا أَرَى هَذِهِ الْكَلِمَةَ إِلَّا مِنْ كَلِمَةِ ابْنِ عُمَرَ . يَعْنِي الْإِسْتِثْنَانَ .

(..) وَحَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . نَحْوَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا ، قَوْلُ شُعْبَةَ . وَلَا قَوْلُهُ : وَقَدْ كَانَ أَصَابَ النَّاسَ يَوْمَئِذٍ جَهْدٌ .

(25) ARKADAŞLARININ İZİN VERMESİ MÜSTESNÂ, TOPLULUKLA BERABER YİYEN KİMSEYİ HURMA VE BENZERİ ŞEYLERİN İKİ TANESİNİ BİR LOKMADA BİRLEŞTİRMEKDEN NEHY BÂBİ

150 — (2045) : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Cebeletu'bnü Suhaym'dan işittim şöyle dedi : Abdullah ibn Zubeyr bize rızık olarak hurma veriyordu. O günlerde halka bir kıtlık ve açlık isâbet etmiş halde idi. Biz hurmaları yedik, biz yerken de İbn Umer yanımızdan geçer ve: Sakın hurmaları ikiye ikiye çiftliyerek yemeyiniz. Çünkü Rasûlullah (S), kişinin (dîn) kardeşinden izin istemesi hâli müstesnâ iki hurmayı birleştirilerek yemesini nehy etmiştir derdi⁴⁹.

Şu'be : Bu kelimenin yani izin isteme fıkrasının ancak İbn Umer'in sözü olduğunu zannederim dedi.

() : Buradaki iki râvî de yine Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Ancak bunların hadîsinde Şu'be'nin sözü ile «o günlerde halka bir açlık isâbet etmiş halde idi» sözü yoktur.

49. Cebeletu'bnü Suhaym, Kûfe'de yetişen tâbil âlimlerindendir. Muâviye ve Abdullah ibn Zubeyr'den rivâyeti vardır. Kendisinden de Şu'be, Sufyân es-Sevrî gibi tâbiller rivâyet etmişlerdir. Hicrî 125 târihinde vefat etmiştir.

Bu rivâyetlerde kıtlık ve açlık sâikasıyla hurmaların birleştirilerek yenildiği bildirilmektedir. Öyle bir zarûrete müstenid olsa bile, Peygamber ictimâî âdâba aykırı olan bu hareketten men etmiştir. Bunun sebebi, ikiye ikiye yemenin ac gözlülük ve pis-hoğazlık gibi bir hareket olması ve sâhibinin kötülenmesine yol açmasıdır. Ancak âlimler kişinin, kendi malını dilediği gibi yemesi câizdir demişlerdir. Bu sebeple âlimler cumhûru bu nehyi, hadîsin sevk mahallî i'tibârıyla ortak bir yiyeceğin topluca yenilmesi hâline tahsis etmişlerdir.

١٥١ - (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى : قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ جَبَلَةَ بْنِ سُحَيْمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقْرَنَ الرَّجُلُ بَيْنَ التَّمْرَيْنِ حَتَّى يَسْتَأْذِنَ أَصْحَابَهُ .

151 — () : Cebeletu'bnü Suhaym dedi ki : Ben İbn Umer (R) den işittim : Rasûlullah (S), kişinin arkadaşlarından izin istemedikce iki hurma arasını birleştirerek yemesini nehyetti diyordu.

(٢٦) باب في إدخال التمر ونحوه من الأقوات للمبال

١٥٢ - (٢٠٤٦) حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا يَجُوعُ أَهْلُ بَيْتٍ عِنْدَهُمُ التَّمْرُ » .

(26) HURMA VE BENZERİ AZIKLARI ÂİLE İÇİN EVE İDHÂL ETMEK HUSÛSUNDA RÂB

152 — (2046) : Âişe (R) den : Peygamber (S) : «Yanlarında hurma bulunan bir ev halkı ac olmaz» buyurmuştur.

١٥٣ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ طَخْلَاءَ عَنْ أَبِي الرَّجَالِ ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَائِشَةُ ! يَنْتُ لَا تَمْرُ فِيهِ ، جِيعَ أَهْلُهُ . يَا عَائِشَةُ ! يَنْتُ لَا تَمْرُ فِيهِ جِيعَ أَهْلُهُ . أَوْ جَاعَ أَهْلُهُ » قَالَتْ مَرَّتَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثًا .

153 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Yâ Âişe! İçinde hurma bulunmayan bir ev halkı acırlar. Yâ Âişe! İçinde hurma bulunmayan bir ev halkı acırlar — yahut da acıkmıştır —» buyurdu. Rasûlullah bu sözü iki kerre yahut üç kerre söyledi.

(٢٧) باب فضل تمر المدينة

١٥٤ - (٢٠٤٧) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَكَلَ سَبْعَ تَمَرَاتٍ ، مِمَّا يَنْتُ لَا بَقِيَّةَا ، حِينَ يُصْبِحُ ، لَمْ يَضُرَّهُ سُمٌّ حَتَّى يُمَيِّتَ » .

(27) MEDİNE HURMASININ FAZİLETİ BÂBİ

154 — (2047) : Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'den, o da babası Sa'd (R) dan; Rasûlullah (S) : «Her kim sabaha girerken Medîne'nin Lâbe denilen iki kara taşlığı arasındaki hurmalardan yedi tâne hurma yerse akşama girinceğe kadar ona hiçbir zehir zarar vermez» buyurmuştur.

۱۵۵ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هَاشِمِ بْنِ هَاشِمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَامِرَ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ سَعْدًا يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ تَمَرَاتٍ ، عَجْوَةٍ ، لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سُمٌّ وَلَا سِحْرٌ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو بَدْرِ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ . كِلَاهُمَا عَنْ هَاشِمِ بْنِ هَاشِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ . وَلَا يَقُولَانِ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ .

155 — () : Hâşim ibn Hâşim dedi ki : Ben Sad' ibn Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'dan işittim şöyle diyordu : Ben Sa'd (R) dan işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim acve (yani balçık) hurması nevinden yedi tane hurma ile sabah kahvaltısı yaparsa o gün ona hiçbir zehir ve hiçbir sihr zarar vermez».

() : Buradaki iki râvî de Hâşim ibn Hâşim'den bu isnâdla Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadis gibi rivâyet etmişler, ancak bunlar : -Peygamber'den işittim dememişlerdir.

۱۵۶ — (۲۰۴۸) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَإِبْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) إِسْمَاعِيلُ ، وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ ، عَنْ شَرِيكَ ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ فِي عَجْوَةِ الْعَالِيَةِ شِفَاءً ، أَوْ إِنَّمَا تَرِيَّاقٌ ، أَوَّلَ الْبُسْكَةِ » .

156 — (2048) : Âişe' (R) den; Rasûlullah (S) : «Medîne'nin Âliye denilen yüksek yerlerinin balçık hurması içinde bir şifâ vardır. Yahut o, sabahın ilk vaktında tıryâk adı verilen bir devâdır» buyurdu ⁵⁰.

50. Âliye, Medîne'nin Necd tarafını ta'kîb eden yüksek cihetindeki hurmalıklar, köyler ve imâretlerdir. Sâfile ise diğer cihetdeki Tihâme'yi ta'kîb eden kısımdır. Âliye denilen bu kenar köylerin en yakını Medîne'ye üç mil, en uzağı ise Medîne'den sekiz mil me-

(۲۸) باب فضل الکماء، ومداراة العین بها

۱۵۷ — (۲۰۴۹) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . م . وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَعَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُعْمِرٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نُفَيْلٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنِّ . وَمَاوَاهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

(28) DOMALAN — VEYA DOLAMAN — DENİLEN MANTARIN FAZİLETİ VE BUNUNLA GÖZ TEDÂVİSİ BÂBİ

157 — (2049) : Saïd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl (R) şöyle dedi : Ben Peygamber(S) den işittim : «Doluman adlı mantar kudret helvası (gibi Allah'ın külfetsiz ni'metleri) nevinden bir rızktır. Suyu da göz için bir şifâdır» buyuruyordu.

۱۵۸ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ

ابْنِ مُعْمِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ حُرَيْثٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنِّ . وَمَاوَاهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي الْحَكَمُ بْنُ عُتَيْبَةَ عَنِ الْحَسَنِ الْأَمْرِيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ شُعْبَةُ : لَمَّا حَدَّثَنِي بِهِ الْحَكَمُ لَمْ أَنْكِرْهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْمَلِكِ .

158 — () : Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki : Ben Amr ibn Hureys'den işittim şöyle dedi : Ben Saïd ibn Zeyd (R) den işittim şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Domalan adı verilen mantar,

sâfededir. Acve ise hurmanın en iyi bir cinsidir.

Tiryâk, mürekkebi bir devâdır ki eski Yunan hekimleri bunu tekemmül ettirmişlerdir.

Bu hadislerde Medine hurmasının ve bilhassa Türkcde balçık hurması ta'bir edilen acve nevinin fazileti ve bundan yedi tâne hurma ile sabah kahvaltısı yapmanın fazileti ifâde edilmiştir.

•Hassaten diğerlerinin değil de Medine acvesinin zikredilmesi ve yedi sayısı, bizler hikmetini bilmediğimiz halde Şâriin bilmiş olduğu işlerdendir. Binâenaleyh bunlara inanmak, faziletine ve bundaki hikmete i'tikad etmek icab eder. Bu, namazların adetleri, zekât ve diğer farzların dikilmesi gibidir. İşte hadîsde sahîh olan yorum bundan ibâretdir.» (Nevevî).

kudret helvası (gibi Allah'ın külfetsiz ihsân ettiği ni'metler) nevinden bir rızktır. Onun suyu ise göz için bir şifâdır» buyuruyordu ⁵¹.

() : Buradaki râvîler de yine Amr ibn Hureys'den, o da Saîd ibn Zeyd'den, o da Peygamber'den rivâyet etmişlerdir. Şu'be : Hakem, bu hadîsi bana tahdîs ettiği zaman ben kendisini Abdulmelik hadîsinden dolayı inkâr ve red etmedim dedi.

١٥٩ - (...) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْمِيُّ. أَخْبَرَنَا عَبَّازٌ عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ قُتَيْبٍ. قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْكَمَاءُ مِنَ النَّعْنِ، الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ. وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ ».

159 — () : Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl (R) dedi ki ; Rasûlullah (S) : «Domalan mantarı Allah tebâreke ve Teâlâ'nın İsrail

51. Hadisdeki *kem'e* hakkında şu ta'rifler yapılmıştır : *el-Kem'e* bir bitkidir. Buna «*gah-mu'l-ard*» da denilir. İlkbaharda toprak altında bulunur. Yuvarlak, sapı ve dalı olmayan bir kökdür, rengi de toprak rengine meyleder (*el-Muncid*, 841).

«*el-Kem'e*», dalı ve yaprağı olmayan toparlak bir nebâtdir. Rengi kırmızımsıdır, beyaza mâildir. Bahar mevsiminde biter. Çiğ ve pişmiş olarak yenir. Suyu en iyi göz ilacıdır (İbnu Baytar, *Câmiu'l-edviye ve'l-a'âdiye*).

el-Kem'u : Mantar dedikleri nebâta denir ki, yer elması ondan bir nevidir (*Kamus Ter.* I, 91).

Bu ta'riflere göre *kem'e*, Aydın ili etrafında halk dilinde *domalan* veya *doluman* ta'bir edilen bir mantar çeşidi olacaktır. Bu bitki ilkbaharda sürülmemiş çimenliklerde yer altından patates büyüklüğünde çıkarılır. Toprak üstündeki hafif bir kabartıdan veya toprağa bir değnekle vurulmak sûretiyle çıkan vuruş sesinden bulunduğu yer fark edilir. Yer hafifce kazılarak çıkarılır.

el-Menn ise, el-Bakara: 57; el-A'râf: 260; Tâhâ: 80 inci âyetlerinde İsrail oğullarına ihsân edildiği haber verilen bir yiyecek maddesidir. Bu, İsrail oğulları Tih sahrasında dolaştıkları zamanlarda Allah tarafından kendilerine kolayca elde edebilecekleri tarzda ihsân olunan iki ni'metden birisidir.

Domalan mantarının bu *menn* nevinden sayılması belki de şu sebeptendir : Mantar ekilmeden ve kul emeği karışmadan kendi kendine meydana gelen ilâhî bir ni'mettir. İsrâil oğullarına verilen *menn* adındaki yiyecek de böyle kul emeği olmaksızın Allah tarafından onlara ihsân olunmuşdu. İşte mantar bu husule gelişdeki benzeyiş dolayısıyla *menn* nevinden sayılmıştır.

Bazı hadis şârihleri *menn*'i in'âm ma'nâsına hamletmişlerdir ki bu halde hadîsin ma'nâsı : Domalan mantarı, Allah'ın külfetsiz verdiği ni'metlerindendir demek olur.

Domalan mantarı suyunun göz için bir şifâ olduğu bu hadislerde Peygamber tarafından haber verilmiştir. Suyu sıkılıp göze konulduğunda hakikaten şifâ olduğu eski musliman tabiblerce tecrübe edilmiştir. Nevevi bu husûsda şöyle der : «Ben ve benden başkaları bizim zamanımızda kör olan ve gözü hakikaten gitmiş olan kimseyi gördük. Onun gözüne sırf domalan mantarının suyu sürüldü de o zât şifa buldu ve gözü görmeğe başladı. Bu zât, hadîs rivâyetinde adl ve emîn bir üstâd olan Kemal ibn Abdillâh ed-Dimaşkî'dir. Onun bu dolaman mantarının suyunu kullanması, hadîse i'tikadı ve onunla teberrük için olmuşdu».

Dolaman mantarı suyu ile göz tedâvisi işi bu gün tamâmiyle göz tabâbeti sâhasına giren bir ihtisas konusu olduğundan dolayı bize bu husûsda daha fazla söz etmek gerekmez.

oğulları üzerine indirmiş olduğu kudret helvası nevinden bir rızıktır. Onun suyu da göz için bir şifâdır» buyurdu.

۱۶۰ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُطَرِّفٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ الْمُرَرِّيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْكُمَاةُ مِنَ الْمَنْ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى . وَمَاوَاهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

160 — () : Burada yine Saîd ibn Zeyd (R) den, Peygamber (S) : «Domalan mantarı, Allah'ın Mûsâ peygamberi üzerine indirmiş olduğu kudret helvası nevinden bir rızıktır, suyu da göz için bir şifâdır» buyurmuştur.

۱۶۱ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُعْمِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ حُرَيْثٍ يَقُولُ : قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْكُمَاةُ مِنَ الْمَنْ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ ، عَزَّ وَجَلَّ ، عَلَى ابْنِ إِسْرَائِيلَ . وَمَاوَاهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

161 — () : Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki : Ben Amr ibn Hureys'den işittim şöyle diyordu : Ben, Saîd ibn Zeyd (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Domalan mantarı Aziz ve Celil olan Allah'ın İsrail oğulları üzerine indirmiş olduğu kudret helvası nevinden (külfetsiz) bir rızıktır, suyu da göz için bir şifâdır» buyurdu.

۱۶۲ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شَيْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُهُ مِنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ . فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ : سَمِعْتُهُ مِنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُعْمِرٍ . قَالَ فَلَقِيتُ عَبْدَ الْمَلِكِ . فَحَدَّثَنِي عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْكُمَاةُ مِنَ الْمَنْ . وَمَاوَاهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

162 — () : Bize Muhammed ibn Şebîb tahdîs edib dedi ki: Ben bunu Şehr ibn Havşeb'den işittim ve kendisinden sordum. O da şöyle dedi : Ben bu hadîsi Abdulmelik ibn Umeyr'den işittim. Ben Abdulmelik'e kavuştum da o bana Amr ibn Hureys'den tahdîs etti. Saîd ibn Zeyd (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Domalan mantarı, kudret helvası nevinden (külfetsiz) bir in'âmdır. Suyu da göz için bir şifâdır».

(۲۹) باب فضيلة الأسود من الكبات

۱۶۳ — (۲۰۵۰) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَّابٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِمَرْ الظَّهْرَانِ . وَنَحْنُ نُبْجِنِي الْكَبَاتِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِثَّةً » قَالَ فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَأَنَّكَ رَعَيْتَ الْقَتْمَ . قَالَ « نَعَمْ . وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَمَاهَا » أَوْ نَحْوَ هَذَا مِنْ الْقَوْلِ .

(29) MİSVAK AĞACININ OLGUNLAŞMIŞ SIYAH MEYVESİNİN FAZİLETİ RÂBİ

163 — (2050) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Peygamber (S) ile beraber Merru'z-Zahrân'da bulunduk. Biz orada misvak ağacının olgun yemişlerini topluyorduk. Peygamber (S) : «Bundan siyah olanı alınız!» buyurdu. Biz de : Yâ Rasûlallah! Koyun çobanlığı yapmış gibisiniz dedik. «Evet. Her peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmıştır» buyurdu, yahut da buna benzer bir söz söyledi⁵².

52. Buhârî'de şu rivâyet vardır :

Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Allah'ın gönderdiği her Peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmıştır» buyurdu. Bunun üzerine sahâbileri : Sen de çobanlık yaptın mı? diye sordular. Rasûlullah : «Evet, ben de Mekke ahâlisi için Karârî (mekkî) üzerinde koyun güderdim» buyurdu (*Buhârî, icâre, bâbu ra'yi'l-ğanem alâ Karârîta*, III, 180 «3»).

Peygamberlerin çobanlık sebebi : İleride her biri bir ummetin çobanı olacak Peygamber'leri, kulları iyi yola sevk ve idâre etmek işini öğretip tanıtmak için hayvan çobanlığı, insan çobanlığının bir mukaddimesi olmuştur. Başlangıçtaki bu koyun çobanlığı ileride mükellef olacakları ummeti idâre etmek ve Peygamber'lik vazifesini başarı ile yerine getirmek için bir temrindir.

Bu husûs için koyunun seçilmesi de, bu hayvanın diğer hayvanlardan ziyâde mûnis, itâati sûr'atli, fıtratan zaîf ve himâyeye muhtâc olmasındandır. Bir de koyun, öbür hayvanlardan ziyâde makbûl özelliklere, uğur ve bereketi hâiz bir hayvan olmakla beraber mer'adaki hayatı i'tibârıyla dağınık yaşamaya meyyâldır. Çayırılık bir yere bir sürü salıverildiğinde her biri gurub gurub bir tarafa çeker. Bunları bir arada toplu güdmek, ayrı husûsiyetler gerektiren muhim bir işdir. Bu cihetle herkes çobanlık edemez. Usta bir çoban sesinin her tonundan, her âbenginden koyunlarına derin bir mütâvaat hissi meydana getirir. Tab'an mütêhalif olan bir sürü hayvanı toplu otlatmak ve bir arada yaşatmak yolunu çok iyi bilir. Peygamberler de ileride bir ummeti idâreye, güdüb gözetmeğe me'mûr olacaklarından Peygamber'lik vazifesini hakkıyla yerine getirmek maksadıyla gençliklerinde temrân için koyun gütmüşlerdir.

Rasûlullah, mahlûkatın en şerefli olduğu halde kendisini çobanlar zinciri arasına katması, Allah'a karşı tevâzu ızhârı olduğu gibi ummetine de en yüksek bir tevâzu örneği vermektedir.

(۳۰) بَابُ فَضِيلَةِ الْخَلِّ، وَالتَّادِمِ .

۱۶۴ — (۲۰۵۱) حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَائِصَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « نِعِمَّ الْأُدُمُ ، أَوْ الْإِدَامُ ، الْخَلُّ » .

(30) SİRKENİN FAZİLETİ VE ONU KATIK EDİNME BÂBİ

164 — (2051) : Süleyman ibn Bilâl, Hişâm'dan, o da babası Urve'den, o da Âişe (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Sirke ne güzel katıktır!» buyurmuştur.

۱۶۵ — (...) وَحَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ قُرَيْشٍ بْنُ نَافِعِ التَّمِيمِيِّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَقَالَ « نِعِمَّ الْأُدُمُ » وَلَمْ يَشْكُ .

165 — () : Buradaki râvî de : Bize Suleyman ibn Bilâl tahdîs etti diyerek bu isnâdla rivâyet etmiş ve şüphe etmeden «ne güzel katıktır!» demiştir.

۱۶۶ — (۲۰۵۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَّانَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي سَفْيَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدُمَ . فَقَالُوا : مَا عِنْدَنَا إِلَّا خَلٌّ . فَعَمَّا بِهِ . فَجَعَلَ يَأْكُلُ بِهِ . وَيَقُولُ « نِعِمَّ الْأُدُمُ الْخَلُّ » .

166 — (2052) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, o da Ebû Sufyân'dan, o da Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle haber verdi : Peygamber (S) kendi ev halkından katık istedi. Onlar da : Yanımızda sirkeden başka bir şey yokdur dediler. Rasûlullah onun getirilmesini istedi. Müteakiben : «Sirke ne güzel katıktır, sirke ne güzel katıktır!» diyerek ekmeğini onunla yemeğe başladı.

۱۶۷ — (...) حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدُّورِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةَ) عَنْ الْمُثَنَّى بْنِ سَعِيدٍ . حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدِي ، ذَاتَ يَوْمٍ ، إِلَى مَتْرَلِهِ . فَأَخْرَجَ إِلَيْهِ فَلَقَا مِنْ خُبْزٍ . فَقَالَ « مَا مِنْ أَدُمٍ ؟ » فَقَالُوا : لَا . إِلَّا شَيْءٌ مِنْ خَلٍّ . قَالَ « فَإِنَّ الْخَلَّ نِعِمَّ الْأُدُمُ » .

قَالَ جَابِرٌ : فَمَا زِلْتُ أَحِبُّ الْخَلَّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ . وَقَالَ طَلْحَةُ : مَا زِلْتُ أَحِبُّ الْخَلَّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ جَابِرٍ .

167 — () : Nâfi'in oğlu Talha tahdîs etti ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir; Rasûlullah (S) bir gün benim elimden tutarak beni evine götürdü. Müteakiben hizmetçi kendisine birkaç parça ekmek getirdi. Rasûlullah : «Yanınızda hiç katık yok mu?» diye sordu. Evdekiler : Hayır, biraz sirkeden başka bir şey yoktur dediler. Rasûlullah : «(Onu getirin), şüphesiz sirke güzel katıktır» buyurdu.

Câbir : Artık ben Allah'ın Peygamberinden bunu duyduğumdan beri sirkeyi sevmekde devâm ediyorum dedi. Râvî Talha da : Ben bunu Câbir'den işittiğimden beri sirkeyi sevmekde devam ediyorum dedi.

١٦٨ — (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ يَدَهُ إِلَى مَتْرَلِهِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُذَيْبَةَ . إِلَى قَوْلِهِ « فَيَمَمَ الْأُذْمُ الْجَلُّ » وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

168 — () : Buradaki râvî de Câbir ibn Abdillâh (R) ın : Rasûlullah (S) elimden tutub beni evine götürdü diyerek tahdîs ettiği hadîsi, (167 rakamlı İsmail) ibn Uleyye hadîsi gibi rivâyet etmiş, ondan sonrasını zikretmemiştir.

١٦٩ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ . أَخْبَرَنَا حَجَّاجُ بْنُ أَبِي زَيْنَبٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ ، طَلْحَةُ بْنُ نَافِعٍ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا فِي دَارِي . فَمَرَّ بِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَشَارَ إِلَيَّ . فَقُمْتُ إِلَيْهِ . فَأَخَذَ يَدِي . فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَى بَعْضَ حُجَرِ نِسَائِهِ . فَدَخَلَ . ثُمَّ أَذِنَ لِي . فَدَخَلْتُ الْحِجَابَ عَلَيْهَا . فَقَالَ « هَلْ مِنْ غَدَاءٍ ؟ » فَقَالُوا : نَعَمْ .

فَأَتَى بِثَلَاثَةِ أَفْرِصَةٍ . فَوَضَعَ عَلَى نَبِيٍّ . فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُرْصًا فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ . وَأَخَذَ قُرْصًا آخَرَ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيَّ . ثُمَّ أَخَذَ الثَّالِثَ فَكَسَرَهُ بِإِثْنَيْنِ . فَجَمَلَ نِصْفَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَنِصْفَهُ بَيْنَ يَدَيَّ . ثُمَّ قَالَ « هَلْ مِنْ أُذْمٍ ؟ » قَالُوا : لَا . إِلَّا مِثْيًى مِنْ خَلٍّ . قَالَ « هَاتُوهُ . فَيَمَمَ الْأُذْمُ هُوَ » .

169 — () : Talha'nın oğlu Nâfi' dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan işittim, o şöyle dedi : Ben evimde oturuyordum. Derken Rasûlullah (S) bana uğradı ve haydi, diye işâret etti. Ben, ona doğru kalktım. Elimden tuttu, beraber yürüdük. Nihâyet kadınlarının hücrelerinden birine geldi ve içeriye girdi. Sonra bana da içeriye girme izni verdi. Ben de perde arkasına kadının yanına girdim. Rasûlullah : «Sabah kahvaltısı olacak bir şey var mı?» diye sordu. Evdekiler : Evet vardır

dediler. Müteakiben üç parça ekmek getirildi ve bu parçalar bir sofraya üzerine konuldu. Rasûlullah bir parçayı aldı ve önüne koydu. Diğer bir parça aldı onu da benim önüme koydu. Sonra üçüncü parçayı aldı ve onu ikiye böldü. Onun da bir bölümünü yine kendi önüne, diğer bölümünü benim önüme koydu. Sonra : «Katık var mı?» diye sordu. Evdekiler : Hayır, sirkeden başka bir şey yoktur dediler. Rasûlullah : «Onu getirin, o ne güzel katıktır!» buyurdu⁵³.

(۳۱) باب إيامة أكل التوم ، وأثر ينفى لمن أراد غطاب الكبار تركه ، وكذا ما في معناه

۱۷۰ — (۲۰۵۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

ابْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا أَتَى بِطَعَامٍ ، أَكَلَ مِنْهُ وَبَعَثَ بِفَضْلِهِ إِلَى . وَإِنَّهُ بَعَثَ إِلَى يَوْمًا بِفَضْلِهِ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا . لِأَنَّهُ فِيهَا ثُومًا . فَسَأَلْتُهُ : أَحَرَامٌ هُوَ ؟ قَالَ : لَا . وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ مِنْ أَجْلِ رِيحِهِ .
قَالَ : فَلَمَّا أَكْرَهُهُ مَا كَرِهْتُ . . .

(. .) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَمِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

(31) HALKA HİTÂB ETMEK İSTEYEN KİMSENİN SARMISAK VE BUNA BENZER KOKULU ŞEYLERİ TERK ETMESİ GEREKMEKLE BERABER, SARMISAK YEMENİN MUBÂH KILINMASI BÂBİ

170 — (2053) : Şu'be, Simâk ibn Harb'den, o da Câbir ibn Semure'den, o da Ebû Eyyûb Ensârî (R) den tahdîs etti. Ebû Eyyûb şöyle demiştir : Rasûlullah'a bir yemek getirildiği zaman Rasûlullah bu yemekten yer, artanını da bana gönderirdi. Bir gün bana bir artık yemek yolladı ki kendisi bundan hiç yememişti. Çünkü bu yemekde sarmısak vardı. Ben kendisinden : Sarmısak harâm mıdır? diye sordum. Rasûlullah

53. Bu hadislerde yüce Peygamber'in sâde hayatı en parlak şekilde gözler önüne serilmektedir. O, hiçbir katığı kûşûmsamemiş, ne bulursa onunla aclığını gidermiştir. Sirkeyi bile katık yaparak yemek yemesi onun ne derece mütevâzi olduğunu gâyet bellî bir şekilde ifâde etmektedir. Yirminci asrda dahi insanlık âilesinin büyük kısmı acıdır. Her milletde ancak müreffeh bir zümre çeşit çeşit gıdalar ve yiyeceklerle beslenmekte, gerideki fakirler kütlesi ise sâdece ekmek, pirinç, patates ve benzeri bir iki çeşit besinle yetinmektedir. İşte yüce Peygamber'in o sâde hayatı bu gün de bile insanlığın büyük kısmına en iyi tesellî ve yaşayış örneğidir.

(S) : «Hayır harâm değil, lâkin ben onu kokusundan dolayı sevmem» buyurdu ⁵⁴.

Râvî Ebû Eyyûb : Öyle ise senin hoşlanmadığını ben de hoşlanmam demiştir.

() : Buradaki râviler de yine Şu'be'den bu isnâd içinde aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٧١ - (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ صَخْرٍ (وَالْأَفْظُ مِنْهُمَا قَرِيبٌ) قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ (فِي رِوَايَةِ حَجَّاجِ بْنِ يَزِيدَ : أَبُو زَيْدٍ الْأَحْوَلُ) . حَدَّثَنَا حَاصِمٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَفْلَحَ ، مَوْلَى أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَزَلَ عَلَيْهِ . فَنَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي السِّفْلِ وَأَبُو أَيُّوبَ فِي الْعُلُوِّ . قَالَ فَانْتَبَهَ أَبُو أَيُّوبَ لَيْلَةً فَقَالَ : نَعَشَى فَوْقَ رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَنَحَّوْا . فَبَاتُوا فِي جَانِبٍ . ثُمَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « السِّفْلُ أَرْفَقُ » فَقَالَ : لَا أَعْلُو سَقِيفَةً أَنْتَ تَحْتَهَا . فَتَحَوَّلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْعُلُوِّ وَأَبُو أَيُّوبَ فِي السِّفْلِ . فَكَانَ يَصْنَعُ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا . فَإِذَا جِئَ بِهِ إِلَيْهِ سَأَلَ عَنْ مَوْضِعِ أَصَابِعِهِ . فَيَتَّبِعُ مَوْضِعَ أَصَابِعِهِ . فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا فِيهِ ثُومٌ . فَلَمَّا رُدَّ إِلَيْهِ سَأَلَ عَنْ مَوْضِعِ أَصَابِعِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقِيلَ لَهُ : لَمْ يَأْكُلْ . فَقَرَعَ وَصَعِدَ إِلَيْهِ . فَقَالَ : أَحْرَامٌ هُوَ ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا . وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ » قَالَ : فَإِنِّي أَكْرَهُ مَا تَكْرَهُهُ ، أَوْ مَا كَرِهْتَ . قَالَ : وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُؤْتِي .

171 - () : Ebû Eyyûb'un kölesi Eflah, Ebû Eyyûb (R) dan; Peygamber (S) — hicreti sırasında — Ebû Eyyûb'un evine musâfir indi. Peygamber evin alt katına inmişti. Ebû Eyyûb ise üst katda bulu-

54. Bu hadislerden çıkarılan hükümlere gelince : Çiğ sarmısağı yemek harâm değil mekrûh'dur. Zâhiri'lerden ba'zıları müstesnâ, sarmısağı harâmlığına kail olan yokdur, ke-râhati de kokusundan dolayıdır. Zîra gerek mesciddeki cemâat, gerek mescid dışındaki topluluklarda hâzır bulunanlar, onun kokusundan eziyet duyarlar. Hatta meleklerin de insanların eziyet duydukları şeylerden eziyetlendikleri diğer hadislerde haber verilmiştir. Çiğ sarmısak böyle insanlara ve meleklerle eziyet verdiği için kokusundan ötürü mekrûh ise de pişmiş mekrûh değildir.

Soğan, prasa, turp gibi kerih kokusu olan yeşillikler de sarmısak gibidir. Böyle kokuları hoş gitmeyen şeyler karışmış yemeklerin de yine çiğ olarak yenilmesinde ke-râhat olduğu gibi bunları yiyenler koku zâil oluncaya kadar topluluklara varmakdan nehy olunmuştur. Nehy illeti, başkalarına ezâ olduğu için sarmısak yemislere kıyâsen ağzı kokuhanların, yarası ağır kokuhanların, kassâb, balıkçı, cüzâmı, uyuzlu makûlesi kim-selerin de cemâate devâm etmemelerine fetvâ verilmiştir...

İşte bu emr ve nehylerden İslâm'ın temizliğe ne derece ehemmiyet verdiği, bir çok muslimanların da bu emirlere nekadâr itâat eyledikleri ibret ve insâfla tezekkür edil-melidir.

nuyordu. Bir gece Ebû Eyyûb uyandı ve : Biz Rasûlullah'ın başı üzerinde yürüyoruz! diye söylendi. Âilece derhal bir tarafa çekildiler ve o geceyi bir köşede geçirdiler. Sonra Ebû Eyyûb bu düşüncesini Peygamber'e arz etti. Peygamber : «Alt taraf bana göre daha uygundur» buyurdu. Ebû Eyyûb : Altında senin mevcûd bulunduğun bir tavan üzerine ben yükselemem dedi. Bunun üzerine Peygamber üst kata, Ebû Eyyûb ise alt kata geçtiler. Ebû Eyyûb, Peygamber için yemek yapardı. Peygamber'den artan yemek tekrar kendisine getirildiği zaman, Peygamber'in parmaklarının dokunduğu yerleri sorardı da onun parmak yerlerini ta'kib ederdi. Bir defa Peygamber'e içinde sarmısak bulunan bir yemek yapmışdı. Yemek tekrar geri gönderildiği zaman getirenden Peygamber'in parmak yerlerini sordu. Kendisine : Peygamber'in ondan yemediği söylendi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb telâşlanarak hemen yukarıya Peygamber'in yanına çıktı ve : O harâm mıdır? diye sordu? Peygamber : «Hayır harâm değildir, lâkin ben hoşlanmam» buyurdu.

Râvî : Öyle ise senin hoşlanmadığın şeyi, yahut senin kerih gördüğünü ben de hoşlanmam demiştir. Râvî : Halbuki Peygamber melekler tarafından ziyâret olunub vahy getirilirdi demiştir.

(۳۲) باب إكرام الضيف وفضل إشارته

۱۷۲ - (۲۰۰۴) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ فَضِيلِ بْنِ غَزْوَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِنِّي مَجْهُودٌ . فَأَرْسَلَ إِلَيَّ بَعْضُ نِسَائِهِ . فَقَالَتْ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ أُخْرَى . فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ . حَتَّى قُلْنَ كُلُّهُنَّ مِثْلَ ذَلِكَ : لَا . وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . فَقَالَ « مَنْ يُضَيِّفُ هَذَا ، اللَّيْلَةَ ، رَحِمَهُ اللَّهُ » فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : أَنَا . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَأَنْطَلَقَ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ . فَقَالَ لِمَرَأَتِهِ : هَلْ عِنْدَكَ شَيْءٌ ؟ قَالَتْ : لَا . إِلَّا قُوتٌ صِبْيَانِي . قَالَ : فَعَلَّاهُمْ بِشَيْءٍ . فَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَطْفَأَ السَّرَاجَ وَأَرَادَ أَنَا كُلُّ . فَإِذَا أَهْوَى لِأَنَا كُلُّ فَقَوَّيَ إِلَى السَّرَاجِ حَتَّى تُطْفِئَهُ . قَالَ : فَتَقَعْدُوا وَأَكُلِ الضَّيْفُ . فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « قَدْ عَجِبَ اللَّهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ » .

(32) MUSÂFİRE İKRÂM ETMEK VE ONUN İHTİYÂCINI KENDİ ÖZ CANININ İHTİYÂCINDAN ÜSTÜN TUTMANIN FAZİLETİ BÂBİ ⁵⁵

172 — (2054) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah'a bir adam geldi ve : (Yâ Rasûlallah!) Bana ihtiyâc ve zarûret isâbet etti, yani aclıktan dermansız kaldım dedi. Rasûlullah (S) kadınlarından birine haber gönderdi. Kadın : Seni hak ile gönderen Allâh'a yemîn olsun ki yanımda sudan başka bir şey yokdur dedi. Sonra Rasûlullah diğer bir kadına haber yolladı. O da yanımda hiçbir şey olmadığını söyledi. Nihâyet hütün kadınları : Hayır, seni hak ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki yanımda sudan başka bir şey yokdur diye cevâb verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Bu adamı bu gece musâfir edecek yok mu ki Allah ona rahmet huyursun?» dedi. Derhal Ensâr'dan bir zât kalkdı : Ben, yâ Rasûlallah! diye cevap verdi. Hemen o adamı alıp evine götürdü. Zevcesine hitâben : Yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Kadın : Benim yanımda küçük çocuklarımın ağızından başka bir şey yok dedi. O halde sen, çocukları bir şeyle avudub eğlendir. Musâfirimiz içeriye girdiği zaman kandili söndürüver de ona yemek yiyor bulunduğumuz rolünü göster. O, yemeğe uzandığında sen kandile doğru kalk da onu söndürüver diye ta'lîmat verdi. Nihâyet sofraya oturdular ve musâfir yedi. Ev sâhibi sabah olub da Peygamber huzûruna varınca : «Bu gece Allah her ikinizin musâfirinize karşı yaptığınız muâmelenizden acib hoşnûd olmuştur» buyurdu.

١٧٣ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ فَضِيلِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ بَاتَ بِضَيْفٍ . فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ إِلَّا قُوْتُهُ وَقُوْتُ صَبِيَّائِهِ . فَقَالَ لِمَرْأَتِهِ : نَوِّمِي الصَّبِيَّةَ وَأَطْفِئِي السَّرَاجَ وَفَرِّبِي لِلضَّيْفِ مَا عِنْدَكَ . قَالَ فَتَرَلْتُ هَذِهِ الْآيَةَ : وَيُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ [٥٩/المحر/٩] .

173 — () : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : En-

55. Kişinin kendisi muhtâc iken başkasının ihtiyâcını daha önde görerek onun yardımına koşmasına Türkcede *nefis feragati*, diyergâmlık ta'bîr edilir. Bunun Arabcada karşılığı *isâr*dır. İslâm târihi birçok isâr misâlleri ile doludur. Nitekim sahîh hadislerle de sâbit olduğu üzere Medîne yerlileri olan Ensâr, oraya hicret eden dîn kardeşlerini bütün mallarda ortak etmişler, hatta birden fazla zevcesi olanlarından kimi kadınlarını boşayarak bekâr muhâcirlere nikâhlamak teşebbüslerinde bile bulunmuşlardır. Muhâcirlere samîmi kardeşlik andlaşması yapmışlardır. Uzun müddet onları evlerinde, mülklerinde, rızıklarında ortak kılmışlardır.

İslâm'ın neşredib kökleştirdiği bu nefis ferâgati örnekleri, sonraları da en parlak misallerle devâm ettirilmişdir. Yermuk vak'asında şehidler içinde son nefesine gelmiş yaralıların kendilerine verilen bir yudum suyu bile yanımda inleyen arkadaşından arkadaşına nasıl isâr edib dolaştırdığı târihî vak'anın kudsiyeti Mehmed Âkîf'in *Safahâtında*

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُضِيفُهُ . فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَا يُضِيفُهُ . فَقَالَ « أَلَا رَجُلٌ يُضِيفُ هَذَا ، رَحِمَهُ اللَّهُ » فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ . فَأَنْطَلَقَ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ جَرِيرٍ . وَذَكَرَ فِيهِ نَزُولَ الْآيَةِ كَمَا ذَكَرَهُ وَكِيعٌ .

sâr'dan bir kimsenin yanında bir musâfir gece geçirdi. Bu Ensârî'nin yanında ise kendinin ve küçük çocuklarının azığından başka bir şey yokdu. Bu zât karısına : Çocukları uyut, kandili söndür, yanında bulunan yiyeceği de musâfirin önüne koy diye ta'lîmat verdi. Müteakiben şu âyet nâzil oldu :

«Onlardan evvel (Medîne'yi) yurt ve iymân (evi) edinmiş olan kimseler, kenîdilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâc (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakr ve ihtiyâc olsa bile onları öz canlarından üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muradlarına erenler onlardır» (el-Haşr : 9).

() : Ebû Hureyre şöyle dedi : Bir kimse, kendisini musâfir etmesi için Rasûlullah'ın yanına geldi. Rasûlullah'ın yanında da onu mi-sâfir edib yedireceği bir şeyi yokdu. Bunun üzerine : «Bu zâtı bu gün musâfir edecek bir kimse yok mu ki Allah ona rahmet buyursun?» dedi. Derhal Ensâr'dan Ebû Talha denilen bir kimse kalkdı ve o musâfiri evine götürdü.

Râvî İbn Fudayl, burada da hadîsin tamamını (172 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında sevk etmiştir. Bu hadîsde de râvî, (173 rakamlı) Vekî'in zikrettiği gibi âyetin nuzûlünü de zikretmiştir.

ne güzel tasvîr edilmıştır! (Safahât, yedinci kitâb, vahdet, «Huzeyfetu'l-Adevî der ki harb-i Yermuk'un...», s. 486-487).

«VE MEN YÜKA ŞUHHA NEFSİHI FE ULÂİKE HUMU'L-MUFLİHÜN : Kim nefsinin koyu cimriliğinden korunursa, işte onlar felâha erenlerin tâ kendileridir» (el-Haşr : 10; et-Teğâbun : 16).

١٧٤ - (٢٠٥٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ الْمِقْدَادِ . قَالَ : أَقْبَلْتُ أَنَا وَصَاحِبَانِ لِي . وَقَدْ ذَهَبَتْ أَسْمَاعُنَا وَأَبْصَارُنَا مِنَ الْجَهْدِ . فَجَمَلْنَا نَعْرِضُ أَنْفُسَنَا عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْهُمْ يَقْبَلُنَا . فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَنْطَلَقَ بِنَا إِلَى أَهْلِهِ . فَإِذَا ثَلَاثَةٌ أَعْتَرِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اخْتَلَبُوا هَذَا اللَّيْلَ يَتَنَّا » . قَالَ : فَكُنَّا نَحْتَلِبُ فَيَشْرَبُ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنَّا نَصِيبَهُ . وَنَرْفَعُ لِلنَّبِيِّ ﷺ نَصِيبَهُ . قَالَ : فَيَجِيئُ مِنَ اللَّيْلِ فَيُسَلِّمُ تَسْلِيمًا لَا يُوقِظُ نَاعًا . وَيُسْمِعُ الْيَقْظَانَ . قَالَ ثُمَّ يَأْتِي الْمَسْجِدَ فَيُصَلِّي . ثُمَّ يَأْتِي شَرَابَهُ فَيَشْرَبُ . فَأَتَانِي الشَّيْطَانُ ذَاتَ لَيْلَةٍ ، وَقَدْ شَرِبْتُ نَصِيبِي . فَقَالَ : مُحَمَّدُ يَا نِي الْأَنْصَارَ فَيُتَحَمُّوهُ ، وَيُصِيبُ عِنْدَهُمْ . مَا بِهِ حَاجَةٌ إِلَى هَذِهِ الْجُرْعَةِ . فَأَتَيْتُهَا فَشَرِبْتُهَا . فَلَمَّا أَنْ وَغَلْتُ فِي بَطْنِي ، وَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَيْسَ إِلَيَّ سَبِيلٌ . قَالَ نَدَّ بَنِي الشَّيْطَانِ . فَقَالَ : وَيْحَكَ ! مَا صَنَعْتَ ؟ أَشَرِبْتَ شَرَابَ مُحَمَّدٍ ؟ فَيَجِيئُ فَلَا يَحِدُّهُ فَيَدْعُو عَلَيْكَ فَتَهْلِكُ . فَتَذْهَبُ دُنْيَاكَ وَآخِرَتُكَ . وَعَلَى شِمْلَةٍ . إِذَا وَضَعْتُهَا عَلَى قَدَمِي خَرَجَ رَأْسِي ، وَإِذَا وَضَعْتُهَا عَلَى رَأْسِي خَرَجَ قَدَمَايَ . وَجَمَلٌ لَا يَجِيئُنِي النَّوْمُ . وَأَمَّا صَاحِبَايَ فَنَامَا وَلَمْ يَصْنَعَا مَا صَنَعْتُ . قَالَ فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَسَلَّمَ كَمَا كَانَ يُسَلِّمُ . ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ فَصَلَّى . ثُمَّ أَتَى شَرَابَهُ فَكَشَفَ عَنْهُ فَلَمْ يَحِدْ فِيهِ شَيْئًا . فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ . فَقُلْتُ : الْآنَ يَدْعُو عَلَى فَأَهْلِكَ . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! أَطْعِمْ مَنْ أَطْعَمَنِي . وَأَسْقِ مَنْ أَسْقَانِي » . قَالَ فَمَدَّتْ إِلَى الشِّمْلَةِ فَشَدَّدَتْهَا عَلَى . وَأَخَذَتْ الشَّفْرَةَ فَأَنْطَلَقَتْ إِلَى الْأَعْتَرِ أَيُّهَا أَتَمُّنُ فَأَذْبَحُهَا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَإِذَا هِيَ حَافِلَةٌ . وَإِذَا مِنْ حُفْلٍ كُلُّهُمْ . فَمَدَّتْ إِلَى إِيَّاهُ لَأَلِ مُحَمَّدٍ ﷺ مَا كَانُوا يَطْمُونُونَ أَنْ يَحْتَلِبُوا فِيهِ . قَالَ فَحَلَبْتُ فِيهِ حَتَّى عَلَتْهُ رَغْوَةٌ . فَنَفِثْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَشَرِبْتُمْ شَرَابَكُمْ اللَّيْلَةَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! اشْرَبْ . فَقَرَّبَ ثُمَّ نَآوَلَنِي . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! اشْرَبْ . فَشَرِبَ ثُمَّ نَآوَلَنِي . فَلَمَّا عَرَفْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ رَوَى ، وَأَصَبْتُ دَعْوَتَهُ ، صَحِحْتُ حَتَّى أَلْقَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ . قَالَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِحْدَى سَوَاتِكَ يَا مِقْدَادُ » . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَانَتْ مِنْ أَمْرِي كَذَا وَكَذَا . وَفَعَلْتُ كَذَا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَا هَذِهِ إِلَّا رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ . أَفَلَا كُنْتَ آذَنْتَنِي ، فَتَوْقِظُ صَاحِبَيْنَا فَيُصِيبَانِ مِنْهَا » . قَالَ فَقُلْتُ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! مَا أَبَالِي إِذَا أَصَبْتُهَا وَأَصَبْتُهَا مَعَكَ ، مَنْ أَصَابَهَا مِنَ النَّاسِ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ ، بِهَذَا
الْإِسْنَادِ .

174 — (2055) : Mikdâd (R) şöyle dedi : Ben iki arkadaşım ile beraber yönelib geldim. Açlıktan ve meşakketden dolayı kulaklarımız işitmez, gözlerimiz görmez olmuş halde idi. Kendilerimizi Rasûlullah'ın sahâbilerine arz etmeğe başladık. Onlardan hiçbirisi bizleri musâfir kabul etmiyordu⁵⁶. Nihâyet Peygamber'e geldik. O, bizleri âilesinin yanına götürdü. Orada üç tâne dişi keçi ile karşılaştık. Peygamber (S) : «Şu keçilerin sütlerini sağınız da aramızda paylaşalım» buyurdu. Artık bizler keçileri sağıyor ve akabinde de bizden her bir insan kendi payını içiyordu. Peygamber'in payını da kendisi için kaldırıyordu. Peygamber geceleyin gelir öyle bir 'selâm verirdi ki bu selâmı uyanık bulunana işittirir, uyumakda olan hiç kimseyi uyandırmazdı. Sonra mescide gelir ve namaz kılardı. Sonra da içeceği sütünün yanına gelir ve onu içerdi. Bir gece ben kendi payım olan sütü içmiş olduğum halde şeytan bana geldi ve şunu telkîn etti : Muhammed, Ensârın yanına gider, onlar da kendisine yiyecek takdîm ederler ve kendisi onların yanında yiyecek payına nâil olur ve şu bir içimlik süde hiçbir ihtiyacı kalmaz! Ben, şeytanın bu telkînine kapılarak Peygamber'in sütünün yanına geldim ve onu da içtim. Süt karnıma girib yerleştiği ve artık ona hiçbir yol olmadığını bildiğim zaman şeytan beni pişmanlığa düşürdü ve şu duyguları telkîn etti : Sana yazıklar olsun! Sen ne yaptın? Sen Muhammed'in içeceği sütü de içtin öyle mi? Birazdan Muhammed gelir, sütünü yerinde bulamayınca sana bedduâ eder, sen de helâk olursun. Bu yüzden dünyân ve âhiretin yok olur gider!

Şeytanın bu telkinleri sırasında üzerimde saçaklı bir örtü vardı ki bunu ayaklarımın üstüne örtersem başım açıkda kalıyor, başımı örtersem ayaklarım dışarıya çıkıyordu. Artık beni uyku tutmamağa başladı. İki arkadaşıma gelince onlar uyumuşlar ve benim yaptığım işi yapmamışlardı. Müteâkiben Peygamber geldi ve selâm vermekde olduğu âdeti üzere selâm verdi. Sonra mescide gidib namaz kıldı. Sonra içeceğinin yanına geldi, kabın örtüsünü açtı, fakat içinde bir şey bulamadı. Bunun üzerine başını semâya doğru kaldırdı. Ben de kendi kendime : İşte şimdi aleyhime beddûâ ediyor, artık ben helâk oluyorum dedim. Peygamber başını semâya doğru kaldırdıktan sonra : «ALLÂHUMME! ET'İM MEN

56. Muhtemil ki musâfir edilib doyurulmaları için kendilerine arz ettikleri kimseler sahâbilerin fakir olanları idi de, onların yanında bu ac musâfirlere ikrâm edecekleri hiçbir şeyleri bulunmuyordu. Yoksa musâfir kabul etmemek gibi gayr medenî bir tutumu hiçbir sahâbide müşâhade etmek kabil değildir.

ET'AMENİ VE ESKİ MEN ESKANİ = Yâ Allâh! Beni doyurmanı doyur, beni suya kandırmanı da suya kandır» diye duâ etti. Ben hemen örtüye doğru uzanıb onu üzerime bağladım. Elime bıçağı alarak dişi keçilerin yanına gittim. Onların hangisi semiz ise onu Rasûlullah için boğazlıyacakdım. Bir de baktım ki o, memesi süt dolu bir hayvan! Onların hepsinin de memeleri süt dolu halde idi. Kesmek işinden vaz geçib, Muhammed âilesine âid olan bir kaba doğru gittim. Kendileri bu kabın içine süt sağmalarını arzu ve tama' etmezlerdi. Ben o kabın içine süt sağdım, hatta sağdığım südün üzerine bir kaymak da yükseldi. Bu sütü Rasûlullah'a getirdim. Rasûlullah : «Sizler bu gece südünüzü içtiniz mi?» diye sordu. Ben : Yâ Rasûlallah! Bunu içiniz dedim. İçti sonra bana uzattı. Ben tekrar : Yâ Rasûlallah! siz içiniz dedim. O, tekrar içti ve sonra bana uzattı. Artık ben Peygamber'in doyduğunu ve duâsına da nâil olduğumu anlayınca güldüm ve hatta sevincimden kendimi yere attım⁵⁷. Bunun üzerine Peygamber : «Yâ Mikdâd! Seni gamlandırıp, tasalandıran işlerinden birini işledin, acaba nedir ki?» dedi. Ben de : Yâ Rasûlallah! Benim şöyle şöyle işlerim oldu ve ben şunu yaptım diye cereyân eden işleri kendisine söyledim. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Bu Allah cânibinden gelme bir rahmetden başka bir şey değildir. Keşki bana haber verseydin de arkadaşlarımızı da uyandırsaydık ve bu sütden onlar da nasîbedar olsalardı!» buyurdu. Ben : Seni hak ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, sen içdikden ve seninle beraber ben de içdikden sonra insanlardan kim içerse aldırı mam dedim.

() : Burada da Suleyman ibn Muğîra bu isnâdla tahdîs etmiştir.

۱۷۵ - (۲۰۰۶) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُمَازٍ النَّبَرِيُّ وَحَامِدُ بْنُ مُسَرِّ الْبَكْرَاوِيُّ وَحُمَّدُ بْنُ

57. Bunun ma'nâsı şudur : Mikdâd, Peygamber'in payını giderdiği ve onu ezâlandırıldığı için Peygamber'in, kendisi aleyhine bedduâ etmesi korkusundan dolayı şiddetli bir hüzne kapılmıştı. Böyle derin bir endişe içinde iken Peygamber'in duâsının kabûl edilib sütle doymuş olduğunu bilince sevindi, güldü, hatta gülmesinin çokluğundan yere düştü. Çünkü Peygamber'in süt içmesi ile, doyuran ve sulayan için yaptığı duânın kabûl göreceği ve bütün bu işlerin Mikdâd'ın eliyle cereyân etmesi ve bir mu'cizenin meydana gelmiş olmasından dolayı kendisinde bulunan hüzn gitmiş, hüzn sevince inkılâb etmişti (Nevevî).

عَبْدُ الْأَعْلَى . حَبِيبًا عَنِ الْمُعْتَمِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ مُعَازٍ) . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِي عُثْمَانَ (وَحَدَّثَ أَيْضًا) ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثِينَ وَمِائَةً . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ ؟ » فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ . فَعُجِنَ . ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ ، مُشْرِكٌ مُشْعَانٌ طَوِيلٌ ، يَنْعَمُ يَسُوقُهَا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَيَسَعُ أُمُّ عَطِيَّةٍ - أَوْ قَالَ - أُمُّ هَبِةٍ ؟ » فَقَالَ : لَا . بَلْ يَسَعُ . فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً . فَصَنَعَتْ . وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسَوَادِ الْبَطْنِ أَنْ يُشَوَّى . قَالَ : وَابْتِئِمَّ اللَّهُ ! مَا مِنْ الثَّلَاثِينَ وَمِائَةٍ إِلَّا حَزَّ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُزَّةً حُزَّةً مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا . إِنْ كَانَ شَاهِدًا ، أَعْطَاهُ . وَإِنْ كَانَ غَائِبًا ، خَبَأَ لَهُ . قَالَ وَجَعَلَ قَصْعَتَيْنِ . فَلَا كَلْنَا مِنْهُمَا أَجْمَعُونَ . وَشَبَعْنَا . وَفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ . فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيرِ . أَوْ كَمَا قَالَ .

175 — (2056) : Abdurrahman ibn Ebî Bekr (R) şöyle dedi :

Biz Peygamber'in maiyyetinde olarak yüz otuz kişi — bir seferde — bulunduk. Peygamber (S) : «Sizden birinizin yanında yiyecek bir şey var mıdır? diye sordu. O sırada bir kişinin yanında bir sâ' yahut buna benzer bir kab erzak bulundu. O erzak, yoğrulub hamur yapıldı. Sonra başı açık ve perişan, uzun boylu bir müşrik kimse bir sürü koyunu sürerek getirdi. Peygamber ona : «Koyunlar satılık mı, yoksa hediye mi — yahut da hibe' mi — ?» diye sordu. Çoban : Hayır, hediye değildir, fakat satılıktır diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah ondan bir koyun satın aldı. Müteâkıben koyun kesildi. Rasûlullah evvelâ ciğer takımının pişirilmesini emr buyurdu. Râvî Abdurrahman şöyle der : Allah'a yemîn ederim ki sefer hey'etinde bulunan yüz otuz kişi içinden hiçbirisi eksik kalmadı. İlle Rasûlullah bu hayvanın ciğerinden bir parça kesib orada hâzır bulunuyorsa hemen verdi. Hâricde bulunanların hissesini de onlar için alıyordu. Sonra koyunun eti (pişirilip) iki kaba konuldu. Bu iki kabdan hepimiz, bütün sefer hey'eti yedik ve doyduk. İki kabın içinde bir mikdâr yemek de arttı. Onu da deveye yükledik. (Râvî hâdisin ifâde sûretinde cezm etmiyerek) yahut Abdurrahman ibn Ebî Bekr'in dediği söz gibidir demiştir.

۱۷۶ - (۲۰۵۷) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْمُنَبِّرِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ . كُلُّهُمْ عَنِ الْمُقْتَرِبِ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ مُعَاذٍ) . حَدَّثَنَا الْمُحْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ : قَالَ أَبِي : حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ، أَنَّ أَصْحَابَ الْمُثَنَّةِ كَانُوا نَاسًا فَقَرَاءَ . وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَرَّةً « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ اثْنَيْنِ ، فَلْيُذْهِبْ بِثَلَاثَةٍ . وَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ أَرْبَعَةٍ ، فَلْيُذْهِبْ بِخَمْسٍ ، بِسَادِسٍ » . أَوْ كَمَا قَالَ . وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ . وَانْطَلَقَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ بِعَشْرَةٍ . وَأَبُو بَكْرٍ بِثَلَاثَةٍ . قَالَ فَهُوَ وَأَنَا وَأَبِي وَأُمِّي - وَلَا أَدْرِي هَلْ قَالَ - وَامْرَأَتِي وَخَادِمٌ بَيْنَ يَتَيْنَا وَيَتِ

أَبِي بَكْرٍ - قَالَ وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . ثُمَّ لَبِثَ حَتَّى صَلَّيْتَ الْعِشَاءَ . ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّى نَعَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللَّهُ . قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ : مَا جَبَسَكَ عَنْ أَصْيَافِكَ ، أَوْ قَالَتْ صَنِيفَكَ ؟ قَالَ : أَوْ مَا عَشِيْتِهِمْ ؟ قَالَتْ : أَبَوَا حَتَّى تَجِي . قَدْ عَرَضُوا عَلَيْهِمْ فَقَلَبُواهُمْ . قَالَ فَذَهَبْتُ أَنَا فَاخْتَبَأْتُ . وَقَالَ : يَا غَنُتْرُ امْجَدِّعْ وَسَبِّ . وَقَالَ : كُلُوا . لَا هِنَيْنَا . وَقَالَ : وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا . قَالَ فَأَيُّمَ اللَّهِ ! مَا كُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ إِلَّا رَبًّا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرُ مِنْهَا . قَالَ حَتَّى شَبِعْنَا وَصَارَتْ أَكْثَرُ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ . فَنَظَرَ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ فَلِذَا هِيَ كَمَا هِيَ أَوْ أَكْثَرُ . قَالَ لِامْرَأَتِهِ : يَا أُخْتُ بَنِي فِرَاسٍ ! مَا هَذَا ؟ قَالَتْ : لَا . وَفَرَّةٌ عَيْنِي . أَلَيْسَ الْآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِثَلَاثِ مِرَارٍ . قَالَ فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ : إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ . يَعْنِي بِعَيْنِهِ . ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً . ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ . قَالَ وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمٍ عَقْدُ فَمَضَى الْأَجَلُ . فَمَرَرْنَا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا . مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْسٌ . اللَّهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ . إِلَّا أَنَّهُ بَعَثَ مَعَهُمْ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ . أَوْ كَمَا قَالَ .

176 — (2057) : Abdurrahman ibn Ebi Bekr (R) şöyle tahdîs etti : Suffa ashâbı bir takım fakir insanlardı³⁸. Bir defa Rasûlullah (S) iki kişilik yiyeceği olan (onlardan) bir üçüncüsünü; dört kişilik yiyeceği olan bir beşincisini; yahut da altıncısını alıp birlikte götürsün» buyur-

38. Suffa, Peygamber'in mescidinin şeri tarafında, yeri yurdu, ehl iyâhı olmayan kimselerin barınağı olmağa tahsis edilmiş üstü örtülü bir yer idi. Orada barınan fakir sahabîlere Ehlü Suffa ve Ashâbu Suffa denirdi. Bunların adedi — içlerinden evlenen, vefat eden yahut sefer edenlerin adedine göre — kâh artar, kâh eksilirdi. Bir aralık yetmiş bulmuşlardı. Hâfız Ebû Nuaym İsfahânî, *Hilyetu'l-Evliyâ'sında* suffada oturmuş olanların isimlerinden yüzden fazlasını saymıştır.

du ⁵⁹. Yahut da buna benzer bir söz söyledi. Ebû Bekr bunlardan üçünü eve getirdi. Allah'ın Peygamberi de on tânesini birlikde alıp evine götürdü. Bizim ev halkı, ben, babam ve annemden ibâretti. — (Râvî Ebû Usmân Nehdî) : Bir de benim zevcemden ve bizim ev ile Ebû Bekr'in evinde müştereken hizmet eden hizmetçiden dedi mi, demedi mi? bilmiyorum diyor — Yine Abdurrahman der ki : Ebû Bekr, Peygamber'in evinde (musâfirlerinden ayrı olarak) akşam yemeğini yedi. Yatsu namazı kılınıncaya kadar orada kaldı. Sonra (musâfirleri ile birlikde) kendi evine döndü ve musâfirlerin ağırlanmasını âilesine emredib Rasûlullah uyuklayıncaya kadar yanında eğlendi. (Sonra yine Peygamber'in evine dönüb onun yanında kaldıktan sonra kendi evine döndü). Geldiğinde gece hayli ilerlemişdi ⁶⁰. Karısı ona : Sanâ musâfirlerinin yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? diye sordu. O da : Ay, hâlâ onlara yemek vermediñ mi? diye çıkıştı. Kadın : Sen gelmedikce yemek yemiyeceklerini söylediler. Bizimkiler onlara yemek çıkardılar, fakat onlar ısrarlarında galebe edib kabul etmediler dedi.

Abdurrahman ibn Ebî Bekr der ki : Ben savuşub saklandım. Babam bana : Be hey câhil insan! diye hitâb etti, sövüb saydı. Sonra hiddetle : İçinize sinmez olsun, yeyiniz! Vallâhi ben bu yemekden ebeden yemiyeceğim dedi ⁶¹.

Abdurrahman ibn Ebî Bekr der ki : Allâh'a yemin ederim, biz yerken hiçbir lukmaya el uzatmadık ki altından yemek daha ziyâde çoğalmış olmasın. Nihâyet doyduk. Yemek de yenmezden evvelki mikdârından daha ziyâde olarak duruyordu. Ebû Bekr yemeğe bakdı, bir de gördü ki

59. O sıralarda bütün sahâbîler, mâşet darlığı çektikleri için üç nufuslu eve yalnız bir; dört nufuslu olana yine bir, ya iki fakir ayrılmıştır ki bu takdirde nufus başına isâbet eden yiyeceğin yalnız üçde biri, dörtde biri, yahut beşde biri isâr edilmiş bulunuyordu. Sahâbîleri daha fazla fakir doyurmakla mükellef tutmak fakirlerle beraber âile halkının da aç kalmasını gerektirebilir. Bundan kıtlık zamanlarında yoksul olanları varlıklı olanların evlerinde beslemenin cevâzı hükmü çıkıyor ki, zarûretler de zenginlerin fakirlere bakıp aç bırakmamasının farz olduğu anlaşılıyor.

60. Şârih Kastallânî, kavı içindeki mahfûzları takdir ediyor. Bu rivâyete göre Ebû Bekr'in, Peygamber'in evinde yemek yediği haber verildikten sonra yatsuyu müteâkıben musâfirlerini alıp, kendi evine dönmüş ve o vakte kadar Rasûlullah henüz yemek yememiş olduğundan, yemek yiyecek kadar bekleyib tekrar görülmek üzere yanına gitmiş ve ondan sonra evine yatmağa gelmiş oluyor. «Sümme reke» rivâyetine göre ise iş daha açık anlaşılıyor. Bu rivâyete göre Ebû Bekr, Peygamber'in yanında yemek yemiş, sonra yatsu sünnetini de kılmış, sonra Rasûlullah'm uykusu gelinceye kadar durmuş da ondan sonra gece geç vakit kendi evine dönmüş oluyor.

61. «Kulû lâ henlen = sinmez olsun, yiyiniz!» sözü, musâfirlerine mi, yoksa kendi âilesine mi hitâb olduğu sarîh olarak anlaşamıyor. Herhalde öfkesine delâlet eder. Eğer musâfirlerine ise onları tehdid için olmak gerektir. Zira yemeğe müsâade olunduğunu bildikleri halde, ev sâhibine behemehâl bizimle beraber yiyeceksin diye bu kadar tabakküme hakları yokdu. Bununla beraber musâfirler de bir dereceye kadar ma'zûr idiler. Çünkü onlar da Ebû Bekr ile bir sofrada yemek yemekle teberrük etmek istiyorlardı. Bu mânâya göre de buradaki «lâ benlen», yemekte tad, tuz bırakmadınız demek oluyor.

olduğu gibi duruyor, belki de artmış. Karısına : Bu ne? ey Firâs oğullarının kızı! dedi ⁶². O da : Gözümün nûruna yemin ederim ki şimdi evvelkinden üç kat ziyâdedir dedi ⁶³. Bunun üzerine Ebû Bekr o yemekden yedi ve yaptığı yemini kasdederek : O olan şey şeytandan indi dedi. O yemekden bir lukma yedikden sonra onu Rasûlullah'a gönderdi. Yemek orada sabaha kadar durdu. Bizimle bir kavm arasında bir ahd vardı. Müddet son bulmuş (olduğu için Medîne'ye gelmişler) du. İçlerinden arîf olarak ⁶⁴ on iki kişi ayırdık. Bunların her birinin maiyyetinde bir gurub insan vardı. Her biri ile beraber kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir. İşte Peygamber bu yemeği onlara gönderdi. Onların hepsi o yemekden yediler (de öyle ağırlandılar). — Râvî rivâyetini bitirdikten sonra — yahut bu sözlere benzer sözlerle rivâyet etmiştir der.

١٧٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ الْمَطَّارُ عَنِ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ،

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ. قَالَ: نَزَلَ عَلَيْنَا أَضْيَافٌ لَنَا. قَالَ وَكَانَ أَبِي يَتَحَدَّثُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ اللَّيْلِ. قَالَ فَانْطَلَقَ وَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ! افْرُغْ مِنْ أَضْيَافِكَ. قَالَ فَلَمَّا أَمْسَيْتُ جِئْنَا بِقَرَاهِمُ. قَالَ فَأَبَوْا. فَقَالُوا: حَتَّى يَحْيَى أَبُو مَتْرٍ لَنَا فَيَطْعَمَ مَعَنَا. قَالَ فَقُلْتُ لَهُمْ: إِنَّهُ رَجُلٌ حَدِيدٌ. وَإِنْ كُمْ إِنْ لَمْ تَفْعَلُوا خِفْتُ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْهُ أَدَى. قَالَ فَأَبَوْا. فَلَمَّا جَاءَ لَمْ يَبْدَأْ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنْهُمْ. فَقَالَ: أَفَرَعْتُمْ مِنْ أَضْيَافِكُمْ؟ قَالَ قَالُوا: لَا. وَاللَّهِ! مَا فَرَعْنَا. قَالَ: أَلَمْ أَمُرْ عَبْدَ الرَّحْمَنِ؟ قَالَ وَتَنَحَّيْتُ عَنْهُ. فَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ! قَالَ فَتَنَحَّيْتُ. قَالَ فَقَالَ: يَا غُثْرُ! أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ تَسْمَعُ صَوْتِي إِلَّا جِئْتَ.

62. Ebû Bekr'in karısı Ummu Rûmân, Firâse oğullarına mensûb olduğu için kendisine böyle hitâb etmiştir. Metinde «yâ uhte Benî Firâsin = Ey Firâs oğullarının kız kardeşi!» denilmiş olup «yâ Firâslyyetu!» yerindedir. Bunun Türkcede karşılığı tercemâde olduğu gibi «ey Firâs oğullarının kızı!» olmak lazım gelir. Çünkü «yâ aha'l-Arab!» gibi nidâlar yerinde «Arab oğlu» denir.

63. Bu yemekde görülen bereket, evliyâ kerâmetlerine kail olan sünnet ehli mezhebini te'yîd edicidir. Bu bereket, Peygamber'in mu'cizesinin eseri olarak Ebû Bekr'in eliyle zâhir olmuş büyük bir kerâmetdir (Ahmed Naim).

64. el-Arif, bilginci ta'bir olunan bilgili kimseye denir. Ve kendi kavminin ricâl, ahvâl ve ef'allerini bilmeğe ta'yîn ve tahsis edilen kimseye denir. Cem'i urafâ gelir... ve bir kavmin reisine, reisliği ile bilindiği için; bir kavle göre de kavmin nakibine denir ki pâyesi reisdan aşağı olur. Kavmin işlerini ve maslahatlarına o bakar. Gereken büyük ve muhim işlerde reise mürâacaat eder. Kavmin söz sâhibi ve kethudâsı olacaktır (Kamûs Ter).

قَالَ لِحَنْتُ فَقُلْتُ : وَاللَّهِ ! مَالِي ذَنْبٌ . هَؤُلَاءِ أَصْيَافُكَ فَسَلِّمْهُمْ . فَمَا أَتَيْتُهُمْ بِقِرَافَتِهِمْ فَأَبَوْا أَنْ يَطْعَمُوا حَتَّى تَجِيءَ . قَالَ فَقَالَ : مَا لَكُمْ ! أَلَا تَقْبَلُوا عَنَّا قِرَافَتَكُمْ ! قَالَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَوَاللَّهِ ! لَا أَطْعَمُهُ إِلَّا لَيْلَةً . قَالَ فَقَالُوا : فَوَاللَّهِ ! لَا نَطْعَمُهُ حَتَّى نَطْعَمَهُ . قَالَ : فَمَا رَأَيْتُ كَالنَّسْرِ كَاللَّيْلَةِ قَطُّ . وَيَلَكُمْ ! مَا لَكُمْ أَنْ لَا تَقْبَلُوا عَنَّا قِرَافَتَكُمْ ؟ قَالَ ثُمَّ قَالَ : أَمَّا الْأَوَّلَىٰ فَمِنْ الشَّيْطَانِ . هَلُمُّوا قِرَافَتَكُمْ . قَالَ لِحَنْتُ بِالطَّعَامِ فَسَيُّ قَا كَلَّ وَأَا كَلُّوا . قَالَ : فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بَرُّوا وَحَنَيْتُ . قَالَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ « بَلْ أَنْتَ أَبْرَهُمْ وَأَخَيْرُهُمْ » .

قَالَ وَلَمْ تَبْلُغْنِي كِفَارَةً .

177 — () : Abdurrahman ibn Ebî Bekr (R) der ki : Bize musâfirler geldi. Babam da geceleri Rasûlullah'ın yanına gidib konuştu. Oraya gitti. Giderken de : Abdurrahman! Ben gelinceye kadar musâfirlerin hizmetlerinde bulunub yemeklerini vermiş bulunmalısın dedi. Akşam olunca yemeklerini önlerine koyduk. Yemediler. Şu oturduğumuz menzilin babası, sâhibi gelib bizimle beraber yeyinceye kadar bekleriz dediler. Babam sert bir kimsedir. Eğer yemiyecek olursanız korkarım bana fena darılır dedimse de yine yemekden çekindiler. Babam geldiğinde evvelâ onları sordu : Musâfirlerinizin işini gördünüz mü? dedi. Hayır vallâhi o işi göremedik dediler. Ben bu işi yapmasını Abdurrahman'a emretmedim mi? dedi. Ben saklandım. O : Yâ Abderrahman! diye çağırıldı. Ben yine saklandım : Behey câhil! Sesimi işitiyorsan Allah aşkına gel! dedi. Yanına gidib : Vallâhi günahım yok. İşte musâfirlerin onlara sor, yemeklerini önlerine koydum. Sen gelinceye kadar yemek istemediler dedim. Bu sefer musâfirlere dönüb : Size ne oluyor ki yemeğinizi yemiyorsunuz? İşte vallâhi ben de bu gece bu yemeği yemiyeceğim dedi. Onlar da : Vallâhi sen yemedikce biz de yemeyiz dediler. Ömrümde bu gece gibi belâyâ çarpmadım. Yahu ne oluyorsunuz? Yemeğinizi neden yemiyorsunuz? diye öfkelenildi. Sonra : Evvelâ ettiğim yemîn şeytandandır. Haydi buyurun yemeğe dedi. Yemek getirildi. Babam BESMELEYi çekti ve yedi, onlar da yediler. Sabah olunca babam Peygamber'in yanına varıb (musâfirlerin yaptıklarını naklettikten sonra) : Yâ Rasûlallah! Onlar yemînlerinde bârr oldular. Yani sâdık kaldılar. Ben ise yemînimden döndüm dedi. Peygamber de ona : «Hayır, onların en bârrı ve en hayırlısı sensin» buyurdu.

Hadîsin râvîsi Sâlim : Bu yemînden dolayı keffâret verildiği hakkında ma'lûmatım yokdur dedi ⁶⁵.

65. Bu gibi yerlerde keffâretin vâcib olduğunda ihtilâf yokdur (Nevevî).

(۳۳) باب فضيلة المرافاة في الطعام افضل ، وأنه طعام الاثنين يكفي الثلاثة ، وهو ذلك

۱۷۸ — (۲۰۵۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «طَعَامُ الْاِثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ. وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافِي الْأَرْبَعَةِ».

(33) AZ OLAN YİYECEKLERDE BİRİBİRİNE YÂR OLMANIN FAZİLETİ, İKİ KİŞİLİK YEMEĞİN ÜÇ KİŞİYE VE BU TARZDA MUAYYEN KİŞİLİK YEMEĞİN DAHA FAZLA KİŞİLERE YETECEĞİ RÂBİ

178 — (2058) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «İki kişinin yemeği üç kişiye yeter, üç kişinin yemeği de dört kişiye yeter» buyurdu.

۱۷۹ — (۲۰۵۹) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ ع وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ: حَدَّثَنَا رَوْحٌ. حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْنِر: أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ وَطَعَامُ الْاِثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ. وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثَّمَانِيَةَ».

وَفِي رِوَايَةِ إِسْحَقَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَمْ يَذْكُرْ: سَمِعْتُ.

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ: حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي الزَّيْنِر، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: يَتِمُّ حَدِيثُ ابْنِ جُرَيْجٍ.

179 — (2059) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan şöyle derken işittim şöyle buyuruyordu : «Bir kişinin yemeği iki kişiye yetiştir, iki kişinin yemeği de dört kişiye yetiştir, dört kişinin yemeği ise sekiz kişiye yetiştir»⁶⁶.

Râviler'den Ishâk'ın rivâyetinde : Rasûlullah buyurdu dedi de; «ben işittim» fıkrasını zikretmedi.

() : Buradaki râvî Abdurrahman da Sufyân'dan, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den (179 rakamlı) İbn Cureyc hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

66. Şüphesiz ki bu hadisler ile kifâyet derecede doyuma kanâat edilerek ac fakirlere yardım olunması gibi ictimâî ve ulvî bir gaye kastedilmiştir.

١٨٠ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ . وَطَعَامُ الْاِثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ » .

180 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Bir kişinin yemeği iki kişiye yetiştir, iki kişinin yemeği de dört kişiye yetiştir» buyurdu.

١٨١ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « طَعَامُ الرَّجُلِ يَكْفِي رَجُلَيْنِ . وَطَعَامُ رَجُلَيْنِ يَكْفِي أَرْبَعَةَ . وَطَعَامُ أَرْبَعَةٍ يَكْفِي ثَمَانِيَةَ » .

181 — () : Burada Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Sufyân'dan, o da Câbir'den rivâyet etti ki Peygamber (S) : «Bir insanın yemeği iki insana yetiştir, iki insanın yemeği de dört insana yetiştir. Dört insanın yemeği ise sekiz insana kifâyet eder» buyurdu.

(٣٤) بَابُ الْمُؤْمِنِ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ ، وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ

١٨٢ - (٢٠٦٠) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا : أَخْبَرَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « الْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ . وَالْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ مُنِيرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . قَالَ : أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ عَنْ أَيُّوبَ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(34) «MU'MİN BİR BAĞIRSAĞI DOLDURMAK İÇİN YER,
KÂFİR İSE YEDİ BAĞIRSAĞI DOLDURMAK İÇİN YER»
HADİSİ RÂBİ

182 — (2060) : Nâfi', İbn Umer (R) den haber verdi ki Peygamber (S) : «Kâfir yedi bağırsığı doldurmak için yer, mu'min ise bir bağırsığı doldurmak için yer» buyurmuşdur.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

۱۸۳ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَائِلِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ نَافِعًا قَالَ : رَأَى ابْنَ عُمَرَ وَسَكِينًا . فَجَعَلَ يَضَعُ يَدَيْهِ ، وَيَضَعُ يَدَيْهِ . قَالَ : فَجَعَلَ يَأْكُلُ أَكْلًا كَثِيرًا . قَالَ فَقَالَ : لَا يَدْخُلَنَّ هَذَا عَلَى . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ الْكَافِرَ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ » .

183 — () : Şu'be, Vâkîd ibn Muhammed ibn Zeyd'den tahdîs etti ki o, Nâfi'den şöyle dediğini işitmiştir : İbn Umer (R) bir fakîr gördü. Akabinde o fakîrin önüne koymağa yine onun önüne koymağa başladı. O fakîr de pek çok yemeğe başladı. Bunun üzerine İbn Umer : Bu fakir bir daha benim yanıma konulmasın. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim o : «Kâfir yedi bağırsağını doldurmak (yani karnını şişirmek) için yer» buyuruyordu dedi⁶⁷.

۱۸۴ - (۲۰۶۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي الزَّيَّيرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عُمرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعَى وَاحِدٍ . وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِينَ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزَّيَّيرِ ، عَنْ جَابِرِ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ .

184 — (2061) : Câbir'den ve İbn Umer'den (şöyle demişlerdir) : Rasûlullah (S) : «Mu'min bir tek bağırsağı doldurmak için yer, kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için yer» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Câbir'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiş fakat İbn Umer'i zikretmemiştir.

67. Bu hadîslerin tefsirinde ayrı ayrı görüşler ileri sürülmüştür : Bu görüşler içinde bir bakıma en isâbetlisi, mu'minin ihtirâsıdan ferâgatı, kâfirin ve mumâfıkın da doymak bilmeyen hırsı için bir mesel ve en bellîğ bir örnek olarak irâd edilmiş olmaları görüşüdür. Hadîsler ile bir ihtirâs ve feragat meseli kasdeden âlimler, hadîslerdeki yiyecekler hakîkî ma'nâ kasdetmemişlerdir. Çünkü nice mu'minler vardır ki kâfirlardan çok yerler. Nice kâfir de vardır ki sıhhatına riâyet ederek perhîzkarlıkla mu'minlerden az yer. Bu sebepten hadîsleri hakîkat ma'nâsına tamletmek muhtemel görülmüştür.

١٨٥ - (٢٠٦٢) حَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . حَدَّثَنَا بَرِيدٌ عَنْ جَدِّهِ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ «الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ . وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ» .
 (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَمِثِلُ حَدِيثِهِمْ .

185 — (2062) : Bureyd, dedesi Ebû Mûsâ'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Mu'min bir tek bağırsağı doldurmak için yer. Kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için yer».

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıkilerin hadîsi gibi tahdîs ettiler.

١٨٦ - (٢٠٦٣) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى . أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَافَهُ ضَيْفٌ ، وَهُوَ كَافِرٌ ، فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَاؤِ فَحْلَيْتَ . فَشَرِبَ حِلَابَهَا . ثُمَّ أُخْرِي فَشْرِبَهُ . ثُمَّ أُخْرِي فَشْرِبَهُ . حَتَّى شَرِبَ حِلَابَ سَبْعِ شِئَاءٍ . ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ . فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَاؤِ فَشْرِبَ حِلَابَهَا . ثُمَّ أَمَرَ بِأُخْرَى فَلَمْ يَسْتَسْمَأْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْمُؤْمِنُ يَشْرَبُ فِي مَعَى وَاحِدٍ . وَالْكَافِرُ يَشْرَبُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ» .

186 — (2063) : Bize Mâlik, Suheyl ibn Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hureyre (R) den haber verdi ki kâfir halde bulunan bir musâfir Rasûlullah'a konuk oldu. Rasûlullah (S) da onun için bir koyunun sağılmasını emretti. Koyunun sütü sağıldı. Müteâkiben o konuk sağılan koyunun sütünü içti. Sonra bir diğeri daha sağıldı, onu da içti. Sonra bir diğerini daha, onu da içti. Nihâyet böylece yedi koyunun sütünü içti. Sonra o zât sabaha erişince musliman oldu. Bu sefer Rasûlullah onun için bir koyun sağılmasını emretti. Müteakiben musâfir o koyunun sütünü içti. Sonra bir diğer koyunun sağılmasını emir buyurdu. Fakat bu sefer musâfir onun sütünü tamâmıyle içemedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Mu'min bir bağırsağı doldurmak için içer. Kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için içer» buyurdu.

(۳۵) بَابُ لَا يَجِبُ الطَّعَامُ

۱۸۷ - (۲۰۶۴). حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا) جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : مَا عَلَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا قَطُّ . كَانَ إِذَا اشْتَعَى شَيْئًا أَكَلَهُ ، وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَعَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ قَمَرٍ وَصُرَّ بْنُ سَمْدٍ ، أَبُو دَاوُدَ الْخَفَرِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(35) YEMEK AYIBLANMAZ BÂBİ

187 — (2064) : Ebû-Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hiçbir zaman hiç bir yemeği beğenmemelik etmedi. Bir şey yemeğe istihâsı olduğu zaman onu yer, yemek istemediği zaman ise bırakırdı⁶⁸.

() : Buradaki râvî Suleyman el-A'meş de bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi tahdîs etmiştir.

() : Buradaki râvîlerin hepsi Sufyân'dan, o da A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

68. Bu hadîslerde ictimâî âdâbdan mühim bir husûsa temas edilmiştir ki yemek ayıblanmamasıdır. Peygamber'in yemek ayıblanmaması, kusur bulmaması, halâl olan yiyeceklerle âiddir. Harâm olanlar ise hem kötülenmiş, hem de yenilmesi nehy edilmiştir.

Bir yiyeceği — Allah'm yaratma eseri olduğu için — yaradılışa cihetleyle kötülemek câiz değildir. Çünkü bu Allah'm fiilini kötülemeğe varır. İnsanların san'atı eseri olmak itibarıyla kusur bulmak mekrûh olmamakla beraber musâfir tarafından ayıblanması edebe aykırıdır. Yani bu yemek tuzludur, tuzsuzdur, eksidir, katıdır, olmamıştır, pişmemiştir gibi bir takım kusurlar bulmamak ve ayıblanmamak yemek âdâbındandır. Hülâsa herhangi bir yiyeceği ayıblamak, onun hilkatini ayıblamağa varırsa bu nankörlüktür. O yiyeceğin pişirilmesi, terkibi veya diğer husûsları ile ilgili tenkidler olursa, bu daha ehven olmakla beraber yine doğrudur.

Her türlü beşerî faâliyetlerde olduğu gibi en medenî yemek âdâbını da Peygamber'den öğrenmeli ve ancak onu en yüksek örnek kabul etmelidir.

١٨٨ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعَمْرُو النَّاقِدُ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) قَالُوا: أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي يَحْيَى، مَوْلَى آلِ جَعْفَرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَابَ طَعَامًا قَطُّ . كَانَ إِذَا اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَشْتَهِهِ سَكَتَ .

وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِإِسْنَادِهِ .

188 — () : Ebû Hureyre (R) : Ben hiç bir zaman Rasûlul-lah (S) ın bir yemek ayıbladığını görmedim. Yemeğe iştahası olduğunda yer, iştihâsı olmazsa sükût ederdi.

... Buradaki râviler de yine A'meş'den, o da Ebû Hâzım'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet ettiler.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۷ - كتاب اللباس والزينة

(۱) باب تحريم استعمال أوافى الذهب والفضة في الترتب وغيره ، على الرجال والنساء

۱ - (۲۰۶۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الصَّدِيقِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الَّذِي يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ ، إِنَّمَا يَجْرُجُ فِي بَطْنِهِ نَارُ جَهَنَّمَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةَ) عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ ثُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرِ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا الْفَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّرَّاجِ كُلُّهُ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ . يَمْتَلِكُ حَدِيثَ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . بِإِسْنَادِهِ عَنْ نَافِعٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ عَلِيِّ بْنِ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ « أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ » وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ ذِكْرُ الْأَكْلِ وَالذَّهَبِ . إِلَّا فِي حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

37—KİTÂBU'L-LİBÂS VE'Z-ZİYNET¹

(Giyim ve ziynet kitâbı)

(1) YEMEDE, İÇMEDE VE DİĞER İŞLERDE ALTUN VE GÜMÜŞ KABLAR KULLANMANIN ERKEKLEBE VE KADINLARA HARÂM KILINMASI BÂBİ

1 — (2065) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâ-

1. «Ey Adem oğulları! Size (şeytanın açmak istediği) çirkin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyib süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takvâ libâsı ise o daha hayırlıdır. Bu (libâsın indirilmesi) Allah'ın âyetlerindendir tâ ki iyice düşünsünler. Ey Adem oğulları! Şeytan ana ve babanızı, çirkin yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetden çıkardıysa sakın size de bir fitne yapma. Çünkü o da kabilesinden olanlar

lik'in huzûrunda okudum. () da Nâfi'den, o da Zeyd ibn Abdillâh'dan, o da Ebû Bekr Sıddîk'ın oğlu Abdurrahman oğlu Abdullâh'dan, o da Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Hani şu gümüş kapdan bir şey içen kişi yok mu, işte o kişi muhakkak karnına cehennem ateşini içerek gönderir».

() : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, yukarıki Mâlik ibn Enes hadîsi gibi ve onun Nâfi'den gelen isnâdı ile rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerden Ali ibn Muzhir'in, Ubeydullah'dan gelen hadîsinde : «Gümüş ve altun kabda yiyen yahut içen kimse» fıkrası ziyâdedir. Diğer râvîlerden hiçbirinin hadîsinde yemek ve altunun zikri yoktur. Bunlar yalnız İbnu Muzhir'in hadîsinde vardır.

٢ - (...) وَحَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ زَيْدٍ، أَبُو مَعْنٍ الرَّقَّاشِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاصِمٍ عَنْ عُثْمَانَ (يَعْنِي ابْنَ مَرْثَةَ). حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ سَلَمَةَ. قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ، فَلَا تَأْمَأُ يَخْرُجُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ» .

2 - () : Abdurrahman oğlu Abdullâh teyzesi Ummu Seleme'den tahdîs etti. Ummu Seleme (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim altundan yahut gümüşden yapılmış bir kabdan içerse o kişi karnına ancak cehennemden bir ateş parçasını içerek gönderir».

(٢) باب تحريم استعمال إناء الذهب والفضة على الرجال والنساء، وغاتم الذهب والحديد على الرجل،

وإيأمة للنساء. وإيأمة العلم ونحوه للرجل، عالم يزد على أربع أصابع

٣ - (٢٠٦٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ. وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا أَشْعَثُ. حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ سُؤَيْدٍ بْنُ مُقَرِّنٍ. قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الْبَرَاءِ بْنِ قَارِبٍ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسَبْعٍ. وَنَهَاَنَا عَنْ سَبْعٍ. أَمَرَنَا بِإِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَازَةِ، وَتَشْيِيتِ الْمَاطِسِ، وَإِزَارِ الْقَسَمِ، أَوْ الْقَسِمِ، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ. وَنَهَاَنَا عَنْ خَوَاتِيمَ، أَوْ عَنْ تَحْنَمٍ بِالذَّهَبِ، وَعَنْ شُرْبِ الْفِضَّةِ، وَعَنْ الْمَيَّاثِرِ، وَعَنْ الْقَسِيِّ، وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالِدِّيَّاجِ

da sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. Biz şeytanları iymân etmiyeceklerin velîleri yaptık» (el-A'râf : 26-27).

«Ey Âdem oğulları! Her mescid huzûrunda ziynetlerinizi alın. Yiyin, için, isrâf etmeyin. Çünkü o (Allah) isrâf edenleri sevmeyiz. De ki : Allah'ın kulları için çıkardığı ziynet, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş? De ki : Onlar, dünyâ hayatında iymân

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ التَّمَكِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سُلَيْمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . إِلَّا قَوْلَهُ : وَإِزَارِ الْقَسَمِ . أَوْ الْقَسَمِ . فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ هَذَا الْحَرْفَ فِي الْحَدِيثِ . وَجَمَلَ مَكَانَهُ : وَإِنْشَادِ الضَّالِّ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . مَعَ وَحَدَّثَنَا عَثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعَثَاءِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ زُهَيْرٍ . وَقَالَ : إِزَارِ الْقَسَمِ . مِنْ غَيْرِ شَكٍّ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : وَعَنِ الشَّرْبِ فِي الْفِضَّةِ . فَإِنَّهُ مَنْ شَرِبَ فِيهَا فِي الدُّنْيَا ، لَمْ يَشْرَبْ فِي الْآخِرَةِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ وَلَيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ . عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعَثَاءِ . بِإِسْنَادِهِمْ . وَلَمْ يَذْكُرْ زِيَادَةَ جَرِيرٍ وَابْنِ مُسْهِرٍ . مَعَ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . مَعَ وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . مَعَ وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . مَعَ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَسْرِ . حَدَّثَنَا بِهِمْ . قَالُوا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سُلَيْمٍ بِإِسْنَادِهِمْ ، وَمَعْنَى حَدِيثِهِمْ ، إِلَّا قَوْلَهُ : وَإِنْشَاءَ السَّلَامِ . فَإِنَّهُ قَالَ بَدَلَهَا : وَرَدَّ السَّلَامِ . وَقَالَ : نَهَانَا عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ أَوْ حَلَقَةِ الذَّهَبِ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ وَعَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعَثَاءِ . بِإِسْنَادِهِمْ . وَقَالَ : وَإِنْشَاءَ السَّلَامِ وَخَاتَمِ الذَّهَبِ . مِنْ غَيْرِ شَكٍّ .

(2) ALTUN VE GÜMÜŞ KAB KULLANMANIN ERKEKLERE VE KADINLARA HARÂM KILINMASI; ALTUN YÜZÜK İLE İPEĞİN YALNIZ ERKEĞE HARÂM OLUB KADINLARA MUBÂH KILINMASI; DÖRT PARMAK ÜZERİNE ZİYÂDE OLMADIĞI SÜRECE NİŞÂN VE BENZERİ ŞEYLERİN ERKEĞE MUBÂH KILINMASI BÂBİ

—

3 — (2066) : Muâviyetu'bnu Suveyd ibn Mukarrın tahdîs edib dedi ki : Berâ' ibn Âzib'in yanına girdim ve onu şöyle derken işit-

edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûsdur. İşte biz âyetleri, bilirler için böylece tafsîl ederiz» (el-A'râf : 31-32).

Bu emirler ve tavsiyelerden dolayı avret yerini örtmek insanâ her zaman farz olduğu gibi bilhassa namazda ve tavafta da farzdır.

tim : Rasûlullah (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti. Yedi şeyden de bizleri nehy etti. Rasûlullah bize hastayı ziyâret etmeği, cenâze arkasından gitmeği, aksırana duâ etmeği, yemîni yahut yemîn edenin yemînini kabûl etmeği, zulme uğrayana yardım etmeği, da'vet edene icâbet etmeği, selâmı çok söyleyib yaymayı emreyledi. Ve yine Rasûlullah bizleri yüzüklerden, yahut altun yüzük takınmaktan, gümüş kabdan içmekden, eğer ve semerlerin üstüne, binicinin altına ipekden yapılmış fânir althıklar koymakdan kassıyy (yahut kıssıy) harîr, istebrak, dîbâc denilen ipekli ve lüks kumaşları kullanmaktan nehyetti².

() : Buradaki râvî de Eş'as'dan bu isnâd ile yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiş, yalnız «yemîni yahut yemîn edenin yemînini tasdik ve kabûl etmeği» fıkrasını rivâyet etmemiştir. Zira bu râvî hadîsdeki bu cümleyi zikretmemiş, fakat onun yerine : Ğayb olan şeyi ilân etmeği, fıkrasını koymuştur.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her biri de Şeybânî'den, o da Eş'as ibn Ebi's-Şa'sâ'dan bu isnâdla (üç rakamlı) Züheyr hadîsi gibi rivâyet edib şeksiz olarak : Yemîni kabûl etmeği demiştir. Râvî bu hadîsde : Gümüşde içmekden de nehyetti. Çünkü her kim bu dünyâda iken gümüş kabda içerse âhirette içmez fıkrasını ziyâde etmiştir.

() : Buradaki altı tarîk râvîleri de cemîan : Bize Şu'be, Eş'as ibn Suleym'den tahdîs etti diyerek yukarıkilerin isnâdı ve hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Buradaki râvî yalnız : Selâmı çok söyleyib yaymak, fıkrasını rivâyet etmeyib bunun yerine : Selâmı karşılamak şeklini söylemiştir. Bir de : Rasûlullah bizleri altun yüzük, yahut altun hal-ka (takınmak) dan nehyetti demiştir.

() : Buradaki râvîlerin herbiri de : Bize Sufyân, Eş'as ibn Ebi's-Şa'sâ'dan tahdîs etti diyerek yukarıkilerin isnâdı ile rivâyet etti. Râvî burada : Selâmı ifşâ etmek ve bir de şeksiz olarak altun yüzük fıkralarını söylemiştir.

2. Hadîsdeki nehiylerin ve bu arada altun kab kullanmak hakkındaki nehyin tahrîm için olduğu bir çok müctehidlerce kabûl edilmiştir. Buna göre, buhurdan, misk kutusu, kaşık, tepsi ve buna benzer altun ve gümüş eşyanın kullanılması kadın ve erkek için istisnâsız olarak harâm görülmüştür. Çünkü nehy mutlakdır, umûmîdir. İmâm Yûsuf gibi bazı âlimler de bu nehiylerin kerâhat için olduğuna kail olmuşlardır.

Altun ve gümüş meselesinin mühim bir şu'besi de yüzük kullanılmasıdır. Erkekler için altun yüzük kullanmak harâm kılınmıştır. Delîli de terceme ettiğimiz Berâ' hadîsinde altun, yüzük kullanmanın nehy edildiği sarâhaten bildirilmiş olmasıdır. Kadınlar için istisnâ delîli vardır. Erkekler için de altun yüzük kullanmanın mübâh olduğuna hükmeden fakihler vardır. Gümüş yüzük kullanmağa gelince, bunun câiz olduğu hakkında sarîh hadîsler vardır.

Harîr, kassıyy, dîbâc ve diğer isimlerle adlandırılan, hemen hemen her devirde lüks eşyâ sayılan ipek kumaşlar da erkekler için harâm kılınmıştır.

٤ - (٢٠٦٧) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَهْلٍ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . سَمِعْتُهُ يَذْكُرُهُ عَنْ أَبِي فَرْوَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُكَيْمٍ قَالَ : كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ بِالْمَدَائِنِ . فَاسْتَسْقَى حُذَيْفَةُ . فَجَاءَهُ دِهْقَانٌ بِشَرَابٍ فِي إِنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ . فَرَمَاهُ بِهِ . وَقَالَ : إِنِّي أَخْبَرْتُكُمْ أَنِّي قَدْ أَمَرْتُهُ أَنْ لَا يَسْقِيَنِي فِيهِ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَشْرَبُوا فِي إِنَاءٍ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ . وَلَا تَلْبَسُوا الدِّيَابَجَ وَالْحَرِيرَ . فَإِنَّهُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا ، وَهُوَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي فَرْوَةَ الْجُهَنِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُكَيْمٍ يَقُولُ : كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ بِالْمَدَائِنِ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ « يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ ، أَوَّلًا ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ حُذَيْفَةَ . ثُمَّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ ، سَمِعَهُ مِنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ حُذَيْفَةَ . ثُمَّ حَدَّثَنَا أَبُو فَرْوَةَ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُكَيْمٍ . فَظَنَنْتُ أَنَّ ابْنَ أَبِي لَيْلَى إِنَّمَا سَمِعَهُ مِنْ ابْنِ عُكَيْمٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ بِالْمَدَائِنِ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ . وَلَمْ يَقُلْ « يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ النَّخَعِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي لَيْلَى) قَالَ : شَهِدْتُ حُذَيْفَةَ اسْتَسْقَى بِالْمَدَائِنِ . فَأَتَاهُ إِنْسَانٌ بِإِنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ . فَذَكَرَهُ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ عُكَيْمٍ عَنْ حُذَيْفَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ . يُمِثِّلُ حَدِيثَ مُعَاذٍ وَإِسْنَادِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ أَحَدٌ مِنْهُمْ فِي الْحَدِيثِ : شَهِدْتُ حُذَيْفَةَ . غَيْرَ مُعَاذٍ وَحَدَّهُ . إِنَّمَا قَالُوا : إِنَّ حُذَيْفَةَ اسْتَسْقَى .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ ابْنِ عَوْنٍ . كِلَاهُمَا عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ حُذَيْفَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثٍ مَنْ ذَكَرْنَاهُ .

içmek istedi. Medâin'ın ırâfından bir zât, gümüş bir bardak içinde içecek bir şey getirdi. Huzeyfe'ye gümüş bardak sunulunca, bardağı alıp sâhibine fırlattı ve : Bana gümüş kab içinde su vermemesini ona kat'î sûrette emrettiğimi sizlere haber veriyorum. Çünkü Rasûlullah (S) : «Altun ve gümüş kabdan içmeyiniz. Atlas ve harîr elbise giymeyiniz. Çünkü bu eşyâ dünyâda onlara âid ziynet, âhiretde kıyâmet gününde ise sizindir» buyurdu dedi³.

() : Burada da Ebû Ferve el-Cühenî : Ben Abdullah ibn Ukeym'den : Biz Medâin'de Huzeyfe'nin yanında idik... diye anlatırken işittim dedi ve yukarıki hadîs tarzında zikretti. Fakat bu hadîsde «kıyâmet gününde» sözünü zikretmedi.

() : Buradaki râvîler de yine Abdullah ibn Ukeym'in : Biz Medâin'de Huzeyfe'nin maiyyetinde idik diye anlattığı hadîsi yukarıki tarzda rivâyet etmişlerdir. Râvî burada da «kıyâmet günü» sözünü söylememiştir.

() : Burada da Abdurrahman (ibn Ebî Leylâ) : Ben, Medâin'de Huzeyfe'nin yanında hâzır bulundum. Huzeyfe su içmek istedi. Bir insan gümüş bir bardakla ona su getirdi... diyerek, Abdullah ibn Ukeym'in Huzeyfe'den rivâyet ettiği hadîs tarzında zikretmiştir.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bir satır üstdeki Muâz hadîsi ve isnâdı gibi rivâyet etmişlerdir. Tek başına Muâz'dan başka bunlardan hiçbir kimse hadîsde : Huzeyfe'ye şâhid oldum dememiştir. Bunlar ancak : Huzeyfe su içmek istedi demişlerdir.

3. Medâin. Bağdad'ın 30 Km. kadar güney doğusunda Dicle üzerinde o devrin en büyük şehirlerinden biri idi. İran hükümdarlarının ihtişamlı merkezlerinden biri olduğu için Kısra'nın sarayı olan meşhûr Kısra eyvanı da orada bulunuyordu. Bu eyvanın büyük bir kısmı bugüne kadar hâlâ ayakda kalabilmiştir (1957). Medâin Hz. Umer zamanında Sa'd ibn Ebî Vakkas eliyle feth edilmişti. Huzeyfe de bu futûbât sırasında Nihâvent'de kumandanlık etmiş, Hemedân, Rey ve Dinûru feth eylemiş bulunduğundan Umer ve Usmân devirlerinde Medâin vâlisi bulunmuşdu. Bu hadîse de vâliliği zamanında cereyân etmiş olacaktır. Hiç şüphesiz İran baştanbaşa feth edilmekle beraber İran medeniyetinin âileler arasındaki debdebe ve ihtişamı devâm ediyordu. O zaman İran'ın umûmî vâlisi olmak hasebiyle Huzeyfe'ye kimbilir ne kadar süslü gümüş bir bardakla su verilmişti. Halbuki İslâm dîni insanlar için sâde bir hayât ve sâde bir medeniyet te'sis etmek, zenginlerin ipekli kumaşlarla, altun, gümüş kablara fakirlere karşı tefâhürünü ortadan kaldırmak istiyordu. İnsanlara sâde ve mümkün olduğu kadar musâvî bir hayât yolu gösteriyordu. Peygamber'in hedef edindiği bu ahlâkî ve ictimâî gâye ile beraber ikinci bir gâyesi de iktisâdî olup, halkı isrâf ve sefâhetden men etmekdi. Nice hâneleri söndüren ve büyük medeniyetleri ve saltanatları yıkan isrâfı ortadan kaldırmak, zengin fakir herkesi tutumlu sâde bir hayâta alışdırmak istiyordu.

Huzeyfe, Peygamber'in en mumtaz sahâbîlerinden olduğu için Peygamber'in tefâhur ve isrâf meselesi olan şeyleri kullanmaktan halkı men etmesindeki sebep ve hikmeti çok iyi biliyordu. Bu sebeple Huzeyfe, eski medeniyetin tefâhur vâsıtası olan bardağı tereddütsüz fırlatmış ve Peygamber'in bu konudaki yasağını cezrî bir sûrette tatbîke başlamışdı. Bu kaba bir hareket değildi. Çünkü müslimanların İran vâlisi bulunduğu ziyâfetlerde mükerrer olarak ve şiddetle bu yasağı ilan ve ihtâr etmiş bulunuyordu. Bu halde hâlâ inâd eder gibi altun bardakla su getirilmesi büyük bir kabalık idi

٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَيْفٌ . قَالَ : سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ : اسْتَسْقَى حَذِيفَةُ . فَسَقَاهُ مُجَوِبِيٌّ فِي إِيَّاهُ مِنْ فِضَّةٍ . فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيَابَجَ . وَلَا تَشْرَبُوا فِي آيَةِ النَّعَبِ وَالنِّعَةِ . وَلَا تَأْكُلُوا فِي صَحَافِهَا . فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا » .

5 — () : Seyf tahdîs edib dedi ki : Ben Mücâhid'den işittim şöyle diyordu : Ben Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan işittim şöyle dedi : Huzeyfe (R) — Medâin'de bulunduğu sırada bir mecliste — su içmek istedi. Bir mecûsî gümüşden bir bardak içinde ona su getirdi. Bunun üzerine Huzeyfe şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Sizler harîr ve dibâc denilen ipekli kumaşlardan yapılmış elbiseleri giymeyiniz. Altun ve gümüş kablardan da içmeyiniz. Bu ma'dinlerin çanak ve tabakları içine konulan yemekleri de yemeyiniz. Çünkü bu eşyâ dünyâda onlara (kâfirlere) âid ziynet eşyâsıdır, (âhiretde de bizim süslenme vâsıtalarımız olacaktır)» buyuruyordu ⁴.

٦ - (٢٠٦٨) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةَ سِرَاءٍ عِنْدَ بَابِ السَّجْدِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبَسْتَهَا لِلنَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلْقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا حُلَّةٌ . فَأَعْطَى عُمَرَ مِنْهَا حُلَّةً . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَوْنَتْ فِيهَا . وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَمْ أَكُكَّهَا لِتَلْبَسَهَا » فَكَسَاهَا عُمَرُ أَخَاهُ مُشْرَكًا ، بِمَكَّةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ .

ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمَقْدِسِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . كُلُّهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْخُورُ حَدِيثُ مَالِكٍ .

4. Bu hadisler, erişi ve argacı hâlis ipekden dokunmuş kumaş elbise giymenin erkeklere harâm olduğuna, yine böyle altun ve gümüş kablardan yemek ve içmenin erkek kadın her mu'mine harâm olduğuna delâlet ederler. Sahâbî ve tâbîl fakihlerinden çoğu ile Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed ibn Hanbel, hadisdeki nehyin hurmetine hükmetmişlerdir. Şâfiî ve diğer bazıları da kerâhate hamletmişlerdir.

6 — (2068) Bîzâ Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den : Bir defa Umer ibn Hattâb mescidin kapusunda (Utârit ibn Hâcib'e âid satılık) ipekden bir hulle gördü ve : Yâ Rasûlallah! Bunu satın alsan da cumua günleri ve yanına hey'etler geldiği vakıtda giysen, dedi. Rasûlullah (S): «Bunu ancak âhiretten nasibi olmayan kimse giyer» buyurdu. Sonraları (bir kerre) Rasûlullah'a o neviden ipek hulleler geldi. Rasûlullah, Umer'e bu hullelerden birini bahşetti. Bunun üzerine Umer : Yâ Rasûlallah! Bunu bana verdin, halbuki Utârit'in hullesi için o söylediğini söylemişdin? dedi. Rasûlullah da cevâben : «Bunu ben sana giyesin diye vermedim ki» buyurdu. Umer hulleyi alıp Mekke'de henüz müşrik olan bir kardeşine verdi.

() : Buradaki tarîklerin râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki Mâlik hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۷ — (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ . حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : رَأَى عُمَرُ عُطَارِدًا تَبِيعِيٍّ يُقِيمُ بِالسُّوقِ حُلَّةَ سِيرَاءٍ . وَكَانَ رَجُلًا يَغْشَى الْمُلُوكَ وَيُصِيبُ مِنْهُمْ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي رَأَيْتُ عُطَارِدًا يُقِيمُ فِي السُّوقِ حُلَّةَ سِيرَاءٍ . فَلَوْ اشْتَرَيْتَهَا فَلَبِستَهَا لَوْفُودِ الْعَرَبِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ ! وَأُظِنُّهُ قَالَ : وَلَبِستَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِحُلَّةٍ سِيرَاءٍ . فَبَعَثَ إِلَى عُمَرَ بِحُلَّةٍ . وَبَعَثَ إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ بِحُلَّةٍ . وَأَعْطَى عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ حُلَّةً . وَقَالَ « شَقَّقْهَا مُخْرًا بَيْنَ نِسَائِكَ » قَالَ فَجَاءَ عُمَرُ بِحُلَّتِهِ بِحُمُلِهَا . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ . وَقَدْ قُلْتَ بِالْأَمْسِ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ . فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . وَلَكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا » وَأَمَّا أُسَامَةُ فَرَاحَ فِي حُلَّتِهِ . فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَظْرًا عَرَفَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَنْكَرَ مَا صَنَعَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا تَنْظُرُ إِلَيَّ ؟ فَأَنْتَ بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَا . فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . وَلَكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا مُخْرًا بَيْنَ نِسَائِكَ » .

7 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Umer, Utârit et-Temîmî'yi çarşıda satış için ipekden hulleler arzederken gördü. Bu Utârit, hükümdarların yanlarına girib onlardan atıyyelere nâil olan bir kimse idi. Umer : Yâ Rasûlallah! Ben Utârit'i çarşıda ipekden bir hulleyi satış için arzederken gördüm. Keşki bunu satın alsan da huzûruna geldikleri zaman Arab hey'etleri için giysen? dedi.

Râvî : Ve bir de cumua günü giysen! dediğini sanıyorum, demiştir. Rasûlullah : «İpekli kumaşı dünyâda ancak, âhiretde nasîbi olmayan kimse giyer» buyurdu. Bunun ardından bir zaman sonra Rasûlullah'a bir takım ipek hulleler getirildi. Rasûlullah bunlardan bir hulle Umer'e, bir hulle Usâmetu'bnü Zeyde' gönderdi. Ali ibn Ebî Tâlib'e de bir hulle verdi ve : «Bu ipek kumaşı evdeki kadın ve kızların arasında baş örtüleri olarak taksîm et» buyurdu. Müteâkıben Umer hullesini yüklenerek getirdi ve : Yâ Rasûlallah! Bu hulleyi bana gönderdin, halbuki geçen gün Utârit'in hullesi hakkında o söylediğini söylemişdin? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben bu hulleyi sana giyesin diye yollamadım. Lâkin ben bunu sana bununla başka türlü faydalanasın diye gönderdim» buyurdu. Usâme ise hullesini giymiş olarak gelmişti. Rasûlullah kendisine öyle bir bakış bakdı ki Usâme bu bakışdan yapmış olduğu işi Rasûlullah'ın beğenmediğini anladı ve : Yâ Rasûlallah! Bana niye bakıyorsun? Bunu bana sen gönderdin dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben bunu sana giyinesin diye göndermedim. Lâkin ben bunu sana kadınların arasında baş örtüleri olarak taksîm edesin diye gönderdim» buyurdu.

٨ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لِحَرَمَلَةَ) قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : وَجَدَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حُلَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ تَبَاعُ بِالشُّوقِ . فَأَخَذَهَا فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ابْتَغِ هَذِهِ فَتَجْعَلْ بِهَا لِلْعِيدِ وَلِلْوَفْدِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مِنْ لَا خَلَقَ لَهُ » قَالَ فَلَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللَّهُ . ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِجُبَّةٍ دِيْبَاجٍ . فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ حَتَّى أَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قُلْتُ « إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مِنْ لَا خَلَقَ لَهُ » . أَوْ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ » . ثُمَّ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَبِيعُهَا وَتُصِيبُ بِهَا حَاجَتَكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

8 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Umer ibn Hattâb çarşıda istebrak denilen neviden ipek bir hulleyi satılırken buldu. Onu alıb Rasûlullah'a getirdi ve : Yâ Rasûlallah! Bu hulleyi satın al da bayram için ve gelecek hey'etler için bununla ziynetlen dedi. Rasûlullah (S) : «Bu ancak âhiretde nasîbi olmayanların elbisesidir» buyurdu. Umer, Allah'ın dilediği bir müddet eylendi. Sonra Rasûlullah ona dibâc denilen ipek bir cübbe yolladı. Akabinde Umer bu cübbe ile geldi

ve onu Rasûlullah'ın huzuruna götürerek : Yâ Rasûlallah! Sen «bu ancak âhiretde nasibi olmayanların elbisesidir» yahut «bunu ancak âhiretde nasibi olmayan giyer» dedin. Sonra da bu hulleyi bana gönderdin? dedi. Rasûlullah da ona : «Sen bunu satarsın ve bedeli ile bir ihtiyacını karşılarsın» buyurdu.

() : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile yukarıki hadis gibi rivâyet etmiştir

٩ - (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ. أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ عُمَرَ رَأَى عَلَى رَجُلٍ مِنْ آلِ عَطَارِدٍ قَبَاءَ مِنْ دِيْبَاجٍ أَوْ حَرِيرٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَوْ اشْتَرَيْتَهُ! فَقَالَ: «إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذَا مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ». فَأَهْدَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُلَّةً سِيْرَاءَ. فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيَّ. قَالَ قُلْتُ: أُرْسَلْتَ بِهَا إِلَيَّ، وَقَدْ سَمِعْتُكَ قُلْتَ فِيهَا مَا قُلْتَ! قَالَ: «إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَسْتَمِيعَ بِهَا».

(...) وَحَدَّثَنِي ابْنُ عُثْمِرٍ. حَدَّثَنَا رَوْحٌ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ عَنْ سَالِمٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى عَلَى رَجُلٍ مِنْ آلِ عَطَارِدٍ. يَمِثِلُ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَنْتَفِعَ بِهَا»، وَلَمْ أُبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا.

(...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي اسْتَحْقَ قَالَ: قَالَ لِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فِي الْإِسْتَبْرَقِ. قَالَ قُلْتُ: مَا غُلِظَ مِنَ الدِّيْبَاجِ وَخَشَنَ مِنْهُ. فَقَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: رَأَى عُمَرُ عَلَى رَجُلٍ حُلَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ. فَأَتَى بِهَا النَّبِيُّ ﷺ. فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَقَالَ: «إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا مَالًا».

9 — () : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) : Umer, Utârit âilesinden bir zâtın üzerinde dîbâc yahut harîrden yapılmış ipek bir kaftan gördü. Akabinde Rasûlullah'a gelib : Keşki bu kaftanı satın alsaydınız, dedi. Rasûlullah (S) : «Bu kaftanı ancak âhiretten nasibi olmayan giyer» buyurdu. Müteâkıben Rasûlullah'a siyerâ' nevinden bir hulle hediye edildi. Rasûlullah o hulleyi bana yolladı. Ben : Bu hulleyi bana yolladın, halbuki ben senden bu hulle hakkında söylediğin sözleri işitmişdim dedim. Rasûlullah : «Ben bunu sana ancak satıp da bedelinden faydalanasın diye gönderdim» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Abdullah ibn Umer'den babası Umer ibn Hattâb'ın Utârit âilesinden bir kimsenin üzerinde bir kaftan gördü-

günü (9 rakamlı) Yahyâ ibn Saîd hadîsi gibi rivâyet etmiştir. Şukadar var ki burada «ben sana bunu ancak satıp bedeli ile faydalanasın diye gönderdim, yoksa bunu sana giyinesin diye göndermedim» buyurdu.

() : Yahyâ ibn Ebî Ishâk tahdîs edib dedi ki : Sâlim ibn Abdillâh bana istebrak hakkında, o nedir? dedi. Ben, dîbâc denilen ipek kumaşın kalın ve katı olanıdır dedim. Ben Abdullâh ibn Umer'den işittim ki o, şöyle diyordu : Umer bir kimse üzerinde İstebrak denilen ipek kumaşdan yapılmış bir hulle gördü, akabinde bunu Peygamber'e getirdi... Bu râvî de yukarıkilerin hadîsleri tarzında zikretmiştir. Şukadar ki burada «ben bunu sana ancak, bununla bir mala nâil olasın diye gönderdim» demiştir ⁶.

١٠ - (٢٠٦٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، مَوْلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَ خَالَ وَلَدٍ عَطَاءَ . قَالَ : أُرْسَلَتْنِي أَسْمَاءُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . فَقَالَتْ : بَلَّغْنِي أَنَّكَ تُحَرِّمُ أَشْيَاءَ ثَلَاثَةً : الْعَلَمَ فِي الثَّوْبِ ، وَمِثْرَةَ الْأَرْجُوانِ ، وَصَوْمَ رَجَبٍ كُلِّهِ . فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ : أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ رَجَبٍ ، فَكَيْفَ يَمْنُ بِصَوْمِ الْأَبَدِ . وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنَ الْعَلَمِ فِي الثَّوْبِ ، فَأَنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ مَنْ لَا خَلْقَ لَهُ» فَقُلْتُ أَنْ يَكُونَ الْعَلَمُ مِنْهُ . وَأَمَّا مِثْرَةُ الْأَرْجُوانِ ، فَهَذِهِ مِثْرَةُ عَبْدِ اللَّهِ ، فَإِذَا هِيَ أَرْجُوانٌ . فَرَجَعْتُ إِلَى أَسْمَاءَ فَخَبَّرْتُهَا فَقَالَتْ : هَذِهِ جِبَّةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَخْرَجَتْ لِي جِبَّةً طَيَّالِسَةً كِسْرَوَانِيَّةً . لَهَا لَبَنَةٌ دِيْبَاجٍ . وَفَرَجَيْنَا مَكْفُوفَتَيْنِ بِالْذِّيْبَاجِ . فَقَالَتْ : هَذِهِ كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ حَتَّى قُبِضَتْ . فَلَمَّا قُبِضَتْ قُبِضَتْهَا . وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَلْبَسُهَا . فَخَنَنْ نَفْسَاهُمَا لِلْعَرْضَى يُسْتَشْنَى بِهَا .

6. Dîbâc, erişi ve argacı ipek olan kumaşdır. Türkcede dîbâ ta'bir edilir.

Kasavy, ketenle karışık ipekli kumaşın adıdır.

İstebrak, kalın ipekli kumaşdır.

Siyerâ', bir nevi alaca kumaşdır ki, yol yol sarı kalemli ve çubuklu olur. Dokumasında bol bol ipek karıştırılmış bulunur (Kamûs Ter.).

Harîr, ipekden dokunmuş kumaşdır.

Peygamber asrında ipekli olarak bu kumaşlar kullanılmış ve her biri de ya i'mâl edildikleri mahalle, yahut dokunuş tarzına göre bir isim almıştır ve hepsi de ipekli. Bunların umûmî unvânı harîrdir. Geçen ve gelecek hadislerde bunların biribiri üzerine atfedilmesi yalnız te'kid maksadıyla yapılmış atıftan ibâret. Harîrden yani ipekten yapılmış kumaşlar kullanmak erkekler için men edilib kadınlara mubâh kılınmıştır.

Bu hadislerde zikredilen abâ da bol ipekli olduğu için Peygamber tarafmdan nehy edilmiştir. Binâenaleyh ipeği az olan kumaşın kullanılması şer'an câiz oluyor. Kumaşdaki ipeğin azlığı veya çokluğu hususunda Hanefî imâmları kumaşın argacı ile erişini, Şâfiîler de ağırlığını mikeyâs olarak kabul etmişlerdir. Binâenaleyh Hanefilere göre bir kumaşın erişi ibrişim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaşdan yapılan elbiseyi giymekte be's yokdur.

10 — (2069) : Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın azadlısı Abdullah ki Atâ'nın çocuğunun dayısı idi — şöyle dedi : Esmâ beni Abdullah ibn Umer'e gönderdi de ona şöyle dedi : Bana senin üç şeyi harâm kıldığın haberi ulaştı : Elbiselik kumaşda alemleri yani şekli, kırmızı katifeden minderleri, receb ayının tamâmını oruc tutmayı. Abdullah bana şunları söyledi : Receb ayında söylediği şeye gelince : Ebed orucu tutan (benim gibi) bir kimse bunu nasıl söyleyebilir (yani bu haberi red ederim)! Elbiselik ipek kumaşdaki zikrettiğin aleme gelince, ben Umer ibn Hattâb'dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) dan işittim : «Harîr denilen ipek kumaşı ancak (âhiretten) nasîbi olmayan erkek giyer» buyuruyordu. İşte bu hadîsden dolayı, alemin (yani kumaş üzerindeki çizgi ve şekillerin) nehyedilen ipek nevinden (yani onun umûmî hükmüne dâhil) olmasından korktum. Amma kırmızı katife mindere gelince, işte Abdullah'ın minderleri şudur, görüyorsun ki o da erguvân denilen kırmızı katifedendir. (Râvî der ki) : Abdullah ibn Umer'in bu sözlerini dinledikten sonra, Esmâ'nın yanına döndüm ve kendisine Abdullah'dan duyduklarımı haber verdim. Esmâ : İşte Rasûlullah'ın cübbesi şudur dedi ve İran hükümdarlarının elbise yapıp giydikleri taylesân kumaşından yapılmış bir cübbe çıkardı. Cübbenin yakasında dîbâcdan bir parça vardı. Eteğinin ön ve arkada bulunan iki açık tarafında (ve yenleri üzerinde de) yine dîbâcdan birer çevre kıvrıntısı yapılmış gördüm. Esmâ : Bu cübbe, vefat edinceye kadar Âişe'nin yanında bulundu. Âişe vefat edince cübbeyi ben aldım. Bunu Peygamber giyerdi. Şimdi biz onu hastalar için yıkıyoruz da onunla şifa talep olunuyor dedi.

١١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ كَتَبٍ، أَبِي ذِيَّانَ. قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ يَقُولُ : أَلَا تَلْبِسُوا نِسَاءَكُمْ الْحَرِيرَ. فَإِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَلْبِسُوا الْحَرِيرَ . فَإِنَّهُ مِنْ لِبْسَةِ فِي الدُّنْيَا ، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ » .

11 — () : Ebû Zubyân şöyle dedi : Ben Abdullah ibn Zübeyr (R) den hutbe yaparken işittim şöyle diyordu : Ehemmiyetle haber veriyorum ki kadınlarınıza harîr giydirmeyiniz. Çünkü ben Umer ibn Hattâb'dan işittim o şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Sizler ipek elbiseyi giymeyiniz. Çünkü onu her kim dünyada giyerse âhirette giymez» buyurdu.

١٢ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَخْوَلُ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ . قَالَ : كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ . وَنَحْنُ بِأَذْرَبِجَانَ : يَا عُتْبَةُ بْنُ فَرْقَدٍ ! إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكَ كَذْكُ وَلَا مِنْكَ كَذْكُ . وَأَيُّكَ وَلَا مِنْكَ كَذْكُ . فَأَشْبَحَ الْمُسْلِمِينَ فِي رِحَالِهِمْ ، بِمَا تَشْبَعُ مِنْهُ فِي رَحْلِكَ ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّنْعَمَ ، وَزَيْ أَهْلِ الشَّرِّ ، وَلَبُوسَ الْحَرِيرِ ! فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ لَبُوسِ الْحَرِيرِ . قَالَ إِلَّا هَكَذَا . وَرَفَعَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إصْبَعِيهِ الْوُسْطَى وَالسَّبَابَةَ وَضَمَّهُمَا . قَالَ زُهَيْرٌ : قَالَ عَاصِمٌ : هَذَا فِي الْكِتَابِ . قَالَ وَرَفَعَ زُهَيْرٌ إصْبَعِيهِ .

12 — () : Ebû Usmân dedi ki : Biz Ezrabican'da bulunurken Umer ibn Hattâb, Utbe'ye hitâben bizlere şöyle mektûb yazdı : Yâ Utbetu ibn Ferkat! Senin yanında bulunan mal, ne senin, ne babanın ve ne de ananın yorulması sûretiyle kazanılmış bir mal değildir. O, bütün muslimanların malıdır. Binâenaleyh sen o maldan, kendi menziline doymakda olduğun cins ve sıfatdan olmak üzere bütün muslimanları da evlerinde doyur. Sizleri nâz ni'met, refah ve maişetle hoş gönül olarak beslenib gevşemenizden, şirk ehlinin giyim modasından ve ipek elbiselerden sakındırırım. Çünkü Rasûlullah (S) hâlis ipek giymekden (erkekleri) nehy etmiştir. Yalnız Rasûlullah bizlere şehâdet ve orta parmağı birbirine bitiştirib kaldırmak sûretiyle işâret ederek şu kadarı müstesnâ demiştir.

Râvî Zuheyir : Râvî Âsım'ın kitabda böyle yazılmıştır dediğini söyledi ve o da iki parmağını yükseltti.

١٣ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَاصِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْحَرِيرِ . بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَهُوَ عُثْمَانُ) وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ (وَالْفُظُّ لِإِسْحَاقَ) . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ . قَالَ : كُنَّا مَعَ عُتْبَةَ بْنِ فَرْقَدٍ .

فَجَاءَنَا كِتَابُ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ إِلَّا مَنْ لَيْسَ لَهُ مِنْهُ شَيْءٌ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا هَكَذَا » وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ : بِإِصْبَعِيهِ اللَّتَيْنِ تَلْيَانِ الْإِبْهَامَ . فَرُبُّنَهُمَا أَرْزَارَ الطَّيَالِسَةِ ، حِينَ رَأَيْتُ الطَّيَالِسَةَ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا الْمُتَمِيمُ عَنْ أَبِيهِ . حَدَّثَنَا أَبُو عُمَانَ . قَالَ : كُنَّا مَعَ عُتْبَةَ ابْنِ فَرْقَدٍ . يَمِثِلُ حَدِيثَ جَرِيرٍ .

13 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Âsım'dan bu isnâd ile Peygamber (S) in hâlis ipek elbise hakkındaki hadîsini yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

() : Ebû Usmân en-Nehdî şöyle dedi : Biz — Azrebiçân'-da — Utbatu'bnu Ferkat'ın maiyyetinde idik. Bize Umer (R) in mektûbu geldi ki Rasûlullah (S) : «Hâlis ipeği, şukadar müstesnâ âhiretde bundan hiçbir nasîbi olmayandan başkası giymez» buyurmuşdur. Râvî Ebû Usmân en-Nehdî : Başparmağını ta'kîb eden iki parmağı ile (yani şehâdet ve orta parmağı ile) işâret edib : Onlar bana taylesân örtülerini gördüğüm zaman taylesân örtülerinin düğmeleri kadar gösterilmiştir demiştir.

() : Buradaki râvî de yine Ebû Usmân'ın : Biz Ukbetu'bnu Ferkat'ın maiyyetinde idik diyerek haber verdiği hadîsi yukarıki Cerîr hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

١٤ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : مِمَّتْ أَبَا عُمَانَ النَّهْدِيُّ قَالَ : جَاءَنَا كِتَابُ عُمَرَ وَنَحْنُ بِأَذْرَبِجَانَ مَعَ عُتْبَةَ بْنِ فَرْقَدٍ ، أَوْ بِالشَّامِ : أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَعَى عَنِ الْحَرِيرِ إِلَّا هَكَذَا . إصْبَعَيْنِ . قَالَ أَبُو عُمَانَ : فَمَا عَتَمْنَا أَنَّهُ يَهْنِي الْأَعْلَامَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمُسَمِّيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذٌ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ أَبِي عُمَانَ .

14 — () : Katâde dedi ki : Ben Ebû Usmân en-Nehdî'den şöyle dediğini işittim : Bize Ezrebiçân'da yahut Şâm'da Ukbetu'bnu Ferkat'ın maiyyetinde bulunurken bize Umer'in mektûbu geldi : Amma ba'du (= sözün bundan sonrasına gelince), Rasûlullah (S) işâret ederek şu kadarı müstesnâ hâlis ipek elbise giymekden nehy etmiştir.

Râvî Ebû Usmân : Rasûlullah'ın bu işâretiyle elbisenin iki parmak mikdârı ipek alâmetlerini (ve bu mikdârın nehy edilmiş olmadığını) kasdettiğini anlamakda gecikmedik dedi.

() : Buradaki râvî de Katâde'den bu isnâdla yukardaki hadîs gibi rivâyet etti ve Ebû Usmân'ın sözünü zikretmedi.

١٥ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو غَسَّانَ الْمِصْمِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (قَالَ إِسْحَقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا) مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَطَبَ بِالْبَجَايَةِ فَقَالَ : نَهَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ . إِلَّا مَوْضِعَ إصْبَعَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثٍ ، أَوْ أَرْبَعٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّزَّازِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

15 — () : Katâde'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den, o da Suveyd ibn Gafele'den, (şöyle demiştir) : Umer ibn Hattâb (R), Şâm'daki Câbiye beldesinde hitâb edib : Allâh'ın Peygamber'i iki yahut üç, yahut da dört parmak mikdârı kadar yer müstesnâ hâlis ipek elbise giymekden nehy etti dedi⁷.

() : Buradaki râvî de yine Katâde'den bu isnâdla o hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

١٦ - (٢٠٧٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَرَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْخَنْزَلِيُّ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَبِيبٍ - (قَالَ إِسْحَقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا) رَوْحُ بْنُ هُبَّادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : لَبَسَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ قَبَاءٍ مِنْ دِيْبَاجٍ أَهْدَى لَهُ . ثُمَّ أَوْشَكَ أَنْ تَرَعَهُ . فَأَرْسَلَ بِهِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقِيلَ لَهُ : قَدْ أَوْشَكَ مَا تَرَعْتَهُ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ « نَهَانِي عَنْهُ جِبْرِيلُ » ، فَجَاءَهُ عُمَرُ يَبْكِي . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَرِهْتَ أَمْرًا وَأَعْطَيْتَنِيهِ ، فَمَا لِي ؟ قَالَ « إِنِّي لَمْ أُعْطِكَ لِيَلْبَسَهُ . إِنَّمَا أُعْطِيْتُكَ تَبِيعُهُ » ، فَبَاعَهُ بِأَلْفِي دِرْهَمٍ .

16 — (2070) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle der : Peygamber (S) bir gün kendisine hediye edilen dibâcdan yapılmış ipek bir kaftan giydi. Sonra onu çıkarmaya sür'at etti ve Umer ibn Hattâb'a yolladı.

7. Bu ve bundan evvel geçen hadislerle dayanarak âlimler cumhûru hâlis ipekden elbise giymenin erkeklere harâm olduğuna hükmetmişlerdir. İpekli giymenin harâmlık sebebine gelince, bunun erkekler için isrâf olması, gurur vesilesi olması ve kadınlara lâayık olan neviden bir süslenmeğe kalkışarak kadınlara benzemesi gibi sebeplerdir.

Bu Umer hadislerinde, elbisedeki iki parmak ile dört parmak mikdârı ipek alâmet — ki kumaşların kenarlarına konulur ve saçak te'bir olunur — müstesnâdır, harâm değildir.

Kendisine : Yâ Rasûlallah! Onu kendinden çıkarman sür'atli oldu denildi. Rasûlullah : «Bunu giymekden beni Cibril nehyetti» buyurdu. Müteâkıben Umer ağlıyarak geldi ve : Yâ Rasûlallah! Bir şeyi hoşlanmadın halbuki onu bana verdin, bana ne oluyor ki? dedi. Rasûlullah : «Ben onu sana giyesin diye vermedim. Ben onu sana ancak satasın diye verdim» buyurdu. Müteakiben Umer o kaftanı iki bin dirhem mukabilinde sattı.

١٧ - (٢٠٧١) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَوْنٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : أَهْدَيْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُلَّةً سَيَرَاءَ . فَبَعَثَ بِهَا إِلَيَّ . فَلَبِسْتُهَا . فَمَرَفْتُ الْمَضْبَ فِي وَجْهِهِ . فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا مُخْرَأَيْنِ النِّسَاءِ » .

(...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَوْنٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، فِي حَدِيثِ مُعَاذٍ : فَأَتَرَنِي فَأَطَرْتَهَا تَيْنِ نِسَائِي . وَفِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ : فَأَطَرْتَهَا تَيْنِ نِسَائِي . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَأَتَرَنِي .

17 — (2071) : Ebû Avn dedi ki : Ben Ebû Sâlih'den işittim, o, Ali (R) den tahdîs ediyordu. Ali şöyle demiştir : Rasûlullah'a siyerâ' denilen ipek kumaşdan, yani yol yol sarı kalemli ve çubuklu ipek kumaşdan⁸ yapılmış bir hulle hediye edilmişti. Akabinde Rasûlullah onu

8. *Hulletu siyerâ'* : Hulle, ridâ ile izârın mecmûundan meydana gelen bir takım libâsa denir. Siyerâ', bir nevi alaca kumaş adıdır ki yol yol sarı kalemli ve çubuklu olur. Bir kavle göre dokumasına yol yol ipek karıştırılmış olur (*Kamûs Ter.*).

Demek ki bu, bol ipekli olduğu için Peygamber tarafından nehy edilmiştir. Binâenaleyh ipeği az olan kumaşın kullanılması şer'an câiz oluyor. Kumaşdaki ipeğin azlığı veya çokluğu hususunda Hanefî imâmı kumaşın argacı ile erişini, Şâfiîler de veznini mikyâs olarak kabûl etmişlerdir. Binâenaleyh Hanefilere göre bir kumaşın erişî ibrisim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaşdan yapılan elbiseyi geymekde be's yokdur.

Peygamber en iyi elbise olarak pamuk, keten, yün elbise tavsiye eder. Bunların da ne kibir, ne gurur vesîlesi olacak derecede nefis olmaları ne de tahkiri mûcib olacak sûretde hasîs bulunmaları arzu edilmez. İşte bu bir zarûrî giyim tarzıdır. Bunun bir de müstehab kısmı vardır. O da Allah'm ni'metlerini ızhâr için süslenmektir. «Ey Adem evlâdları! Mescide her gidiğinizde ziynetinizi takınınız. Yeyiniz, içiniz fakat isrâf etmeyiniz. Allah isrâf edenleri sevmeyiz. De ki : Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş? De ki : Onlar dünyâ hayatında iymân edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûsdur. İşte biz âyetleri bilirler için böylece tafsîl ederiz» (el-A'râf : 31-32) âyeti bu husûsu bütûn şumulu ile ifâde etmektedir. Peygam-

bana yolladı. Ben de bu hulleyi geydim. Fakat Rasûlullah'ın yüzünde öfkeyi sezdim. «Ben o hulleyi sana giymen için göndermedim. Fakat ben onu sana ancak kadınların arasında baş örtüleri olarak parçalayasın diye yolladım.» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de : Bize Şu'be, Ebû Avn'dan, bu isnâdla tahdîs etti dediler. Bunlardan Muâz'ın hadîsinde râvî : Rasûlullah bana emretti, ben de o hulleyi kadınların arasında taksîm ettim demiş; Muhammed ibn Ca'fer'in hadîsinde ise : Onu kadınların arasında taksîm ettim deyib «bana emretti» sözünü zikretmemiştir.

١٨ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ - وَاللَّفْظُ لَزُهَيْرٍ - قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا (وَكَيْعٌ عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنْ أَبِي عَوْنٍ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ الْحَنْظَلِيِّ ، عَنْ عَلِيٍّ : أَنَّ أَكْبَدِرَ دُومَةَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ثَوْبَ حَرِيرٍ . فَأَعْطَاهُ عَلِيًّا . فَقَالَ « شَقَقْتُهُمُخْرًا بَيْنَ الْفَوَاطِمِ » .
وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ : بَيْنَ النِّسَاءِ .

18 — () : Ali (R) den, (şöyle demiştir) :

Dûmetu'l-Cendel beyi Ukeydir, Peygamber'e hâlis ipekden bir elbise hediye etti. Peygamber (S) de o elbiseyi Ali'ye verdi de : «Bunu Fâtıma'lar⁹ arasında baş örtüleri olarak taksîm et» buyurdu.

Ebû Bekr ve Ebû Kurayb : Kadınlar arasında demişlerdir.

١٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . قَالَ : كَسَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُلَّةً سَيَرَاءَ . فَخَرَجْتُ فِيهَا . فَرَأَيْتُ الْمُنْصَبَ فِي وَجْهِهِ . قَالَ فَشَقَقْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي .

19 — () : Ali ibn Ebî Tâlib (R) şöyle dedi : Rasûlullah

ber de : «Allah, kullarına verdiği ni'metlerinin eserini kullarının üzerinde görmeği hoşlanı» buyurmuştur.

Giyim husûsunda bir de mübâh derecesi vardır ki o da, cumualarda, bayramlarda, halk toplantılarında güzel elbise giyilmesidir. Bunun da gurur vesilesi olmaması şarttır. Peygamber evinden hârice çıkarken bin dirhem değerinde bir ridâ giydiği sahîh rivâyetlerdendir (Tecdîd Ter. III, 45).

9. Fevâtım, Fâtıma'lar demektir. Herevî, Ezherî ve cumhûra göre bu Fâtıma'lar üç tanedir ve şunlardır :

- Rasûlullah'ın kızı Fâtıma,
- Fâtıma Bintu Esed ki bu, Ali ibn Ebî Tâlib'in annesidir.
- Harza'nın kızı Fâtıma.

(S) bana yol yol sarı kalemli dokunmuş ipek kumaşdan bir hulle hediye etti. Müteâkıben ben o hulleyi giyerek dışarı çıktığımda Rasûlullah'ın yüzünde öfke gördüm. Bunun üzerine o hulleyi kadınlarım arasında taksim ettim.

٢٠ — (٢٠٧٢) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ قَرُوخٍ وَأَبُو كَامِلٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَحْمَرِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ سُنْدُسًا. فَقَالَ عُمَرُ: بَعَثْتَ بِهَا إِلَيَّ وَقَدْ قُلْتَ فِيهَا مَا قُلْتَ؟ قَالَ: «إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، وَإِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَنْتَفِعَ بِشَمَنِهَا».

20 — (2072) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Umer'e *sündüs*¹⁰ denilen ipek kumaşdan yapılmış bir cübbe gönderdi. Umer : Bu cübbeyi bana gönderdin, halbuki sen bu cübbe hakkında söylediğini söylemişdin? dedi. Rasûlullah : «Ben o cübbeyi sana giymen için göndermedim. Ben onu sana ancak bedeli ile faydalanasın diye gönderdim» buyurdu.

٢١ — (٢٠٧٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةٍ) عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ».

21 — (2073) : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her kim dünyada hâlis ipek giyerse âhiretde onu giyemez» buyurdu.

٢٢ — (٢٠٧٤) وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ. أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ الدَّمَشَقِيُّ مِنَ الْأَوْزَاعِيِّ. حَدَّثَنِي شَدَّادُ، أَبُو عَمَّارٍ. حَدَّثَنِي أَبُو أَمَامَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ».

22 — (2074) : Ebû Umâme (R) şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda hâlis ipek giyerse, âhiretde giymez» buyurdu.

10. *Sündüs*, bir nevi ince ve nâzik atlasa denir. Bir kavle göre de, ince, latîf ve nâzik dîbâya denir (*Kamûs Ter.*)

۲۳ - (۲۰۷۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرُوحُ حَرِيرٍ . فَلَبِسهُ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ . ثُمَّ انْصَرَفَ فَتَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا . كَالْكَارِهِ لَهُ . ثُمَّ قَالَ « لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّقِينَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا الصَّحَّاحُ (يَعْنِي أَبَا عَاصِمٍ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

23 — (2075) : Ukbetu'bnü Âmir (el-Cühenî R) ¹¹ şöyle demiştir : Rasûlullah'a bir ipek ferrûce ¹² hediye edilmişti ¹³. Onu geyib içinde namaz kıldı. Namazdan çıkdıktan sonra hoşlanmıyan bir kimse tavrıyla onu bedeninden şiddetle çıkardı ve : «Bunu kullanmak müttakîlere yaraşmaz» buyurdu ¹⁴.

11. Kur'anı ezberlemiş sahâbîlerinden fasih, kâtib bir zât idi. Kur'an'ı Muahaf içinde ilk cem' eden odur. Muâviye ile birlikte Süffine iştirak ederek onun tarafından Mısır vâliliğinde bulunmuş ve onun günlerinde vefât etmiştir.

12. el-Ferrûc, küçük çocuk gömleğine denir. Ve ensesinden yırtınacı olan kaftana denir ki üstde giyilir. Bu bâlâ ferrâce dediğimizdir ki Farsca'da ferecî derler. Eski zamanlarda yırtmacı ensesinden olurdu. Sonra şimdiki bilinen hey'ete girmiştir (Asım Efendi, Kamûs Ter.).

13. Bu ferrâceyi hediye eden 18 rakamlı Ali hadisinde geçtiği üzere Dûmetu'l-Cendel meliki Ukeydir ibn Abdilmelik'dir. Dûmetu'l-Cendel, Şâm ile Irak arasında Medine'den 13, Dûnaşk'dan yedi ile on merhale, Kûfe'den yine on merhale mesâfede bulunan bir kal'anın ismidir. Rasûlullah Tebük'de iken Hâlid ibn Velid'i oranın fethine me'mûr buyurmuş ve : «Onu av avlarken yakalayacaksın» diye haber vermişti. Hakikaten bir yaban sığırı gelib boynuzları ile kal'anın kapısına sûrtülmüş, Ukeydir de ona tama' ederek geceleyin kal'asından inib avlamağa davranmış. Gözetlemekte olan Hâlid de üzerine hücum ile kendisini esir ve kardeşi Hasen ibn Abdilmelik'i katletti. Hâlid kal'ayı zorla 9 uncu hicret yılında feth eyledi. Sonra Ukeydir, Peygamber ile cizye vermek üzere sulh akdetmiş ise de birinci Halife zamanında akdini bozmuş ve yine Hâlid ibn Velid onu kal'asında muhâsara ettikten sonra ele geçirib müşrik Nasrânî olduğu halde öldürmüştür. Diğer kardeşi Hureys ibn Abdilmelik İslâm'ı kabûl etmiştir. Hâfız Ebû Nuaym'ın rivâyetine göre Ukeydir İslâm'ı kabûl etmiş ve Peygamber'e bir siyerâ' hulle hediye etmiştir.

14. Muttakîn, cem'u muzekker sâlim olduğu için ipeğin yalnız erkeklere harâm olub kadınların müstesnâ olduklarını bu lafz ile ihbârda işâret vardır. Bununla beraber cem' müzekker sâlimi tağlib tarikiyle kadınlara tesnül etmek isteyenler, ipeğin erkek dışı bütün ümmete harâm olduğuna kail olmuşlardır. Zâhiriye âlimlerinden bazıları ile Abdullah ibn Ebi Muleyke Misver ibn Mahreme hadisi ile ihticâc ederek ipeğin kullanılması bilakis kadınlar ve erkekler için balâl olduğuna kail olmuşlardır.

Fakihler cumhurunun hucceti ise on beş sahâbiden rivâyet olunan bu hadis ile diğer bazı hadislerdir ki ötekilerin hucceti olan hadislerdeki ibâhayı nesh etmişlerdir. Erkekler ve kadınlar için harâmdır diyenler arasında İbn Umer ile İbn Zubeyr de vardır. Bunlar : «İpeği her kim dünyâda giyerse, âhirette giymekten mahrûn olur» meâlindeki hadislerle bakıb takvâ yolunu tutmuşlar ve anlaşılan Zeyd ibn Erkam'dan rivâyet edilen : «Altunla ipek, ummetimin dişilerine halâl, erkeklerine harâmdır» hadisine ve Ali ibn Ebî Tâlib ile Ebû Mûsâ, Abdullah ibn Amr ibn Âs ve Ukbetu'bnü Âmir'in

() : Buradaki râvî de : Bana, Yezîd ibn Ebî Habîb tahdîs etti diyerek bu isnâdla rivâyet etmiştir.

(۳) باب إمامة لیس الحریر للرجل، إذا كان به مكنة أو نحوها

۲۴ — (۲۰۷۶) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ ؛ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أُنْبَأَهُمْ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ ابْنِ الْعَوَّامِ فِي الْقُمُصِ الْحَرِيرِ . فِي السَّفَرِ . مِنْ حِكْمَةٍ كَانَتْ بِهِمَا . أَوْ وَجِعَ كَانَ بِهِمَا .

(.) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَلَمْ يَذْكُرْ : فِي السَّفَرِ .

(3) KENDİSİNDE UYUZ VE BENZERİ BİR HASTALIK OLDUĞU ZAMAN (SİHHİ BİR LUZÛM ÜZERİNE) ERKEĞE DE İPEKLİ GİYMENİN MUBÂH KILINMASI BÂBİ

24 — (2076) : Enes ibn Mâlik (R), Katâde ve arkadaşlarına haber verdi ki : Rasûlullah (S) Abdurrahman ibn Avf ile Zubeyr ibn Avvâm'a bir seferde kendilerinde meydana gelen uyuz illetinden dolayı yahut kendilerindeki bir hastalıktan dolayı ipekli gömlekler giymelerine ruhsat vermiştir.

() : Burada da yine Saîd ibn Arûbe bu isnadla tahdîs etmiş fakat : Seferde, sözünü zikretmemiştir.

۲۵ — (.) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، أَوْ رَخَّصَ ، لِلزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فِي لُبْسِ الْحَرِيرِ . لِحِكْمَةٍ كَانَتْ بِهِمَا .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشِيرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

25 — () : Enes (R) : Rasûlullah (S) Zubeyr İbnu'l-Avvâm ile Abdurrahman ibn Avf'a, kendilerinde meydana gelen uyuz yahut ben-

bu meâlde Peygamber'den işitib müttefikân rivâyet ettikleri hadîslere muttali' olamamışlar gibi görünüyor.

Mâlikiye imâmlarından Ebû Bekr ibn Arabî ipek kumaş kullanmak hakkındaki âlimlerin ihtilafını on kavle kadar çıkarmıştır (Tecdîd Ter. II, 264-265).

zeri olan kaşıntılı bir hastalıktan dolayı ipekli geymek husûsunda ruhsat verdi. Yahut böyle bir hastalık sebebiyle bu ikisine ruhsat verildi dedi.

() : Burada da Şu'be bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

٣٦ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ ؛ أَنَّ أُنْسًا أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرَ بْنَ الْمَوَّامِ شَكَوَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمَلِ . فَرَخَّصَ لَهُمَا فِي قُمَصِي الْحَرِيرِ . فِي غَزَاةٍ لَهُمَا .

26 — () : Enes ibn Mâlik (R) Katâde'ye şöyle haber vermiştir : Abdurrahman ibn Avf ile Zubeyr ibn Avvâm bir gazvede bitlenerek Rasûlullah'a bitden şikâyet ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onlara bulunacakları herhangi bir gazada ipekli gömlekler giymeleri husûsunda ruhsat ve musâade bahşetti.

(٤) بَابُ النَّهْيِ عَنِ بَسِّ الرَّجُلِ الثَّوبَ الْمَصْفَرَّ

٢٧ - (٢٠٧٧) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ ابْنَ مَعْدَانَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ جُبَيْرَ بْنَ نَفِيرٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَخْبَرَهُ . قَالَ : رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ثَوْبَيْنِ مُصْفَرَيْنِ . فَقَالَ « إِنَّ هَذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ ، فَلَا تَلْبَسُهَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا هِشَامٌ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، يَهْدَا الْإِسْنَادَ . وَقَالَ : عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ .

(4) ERKEĞİ, USFUR BİTKİSİYLE SARIYA BOYANMIŞ ELBİSE GİYMEKDEN NEHY BÂBİ

27 — (2077) : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) haber verib şöyle dedi : Rasûlullah (S) benim üzerimde usfur bitkisi ile sarıya boyanmış iki elbise gördü ve : «Şüphesiz ki bu, kuffâr elbiselerindendir binâenaleyh sen bunu giyme» buyurdu ¹⁵.

15. Usfur, kunfuz vezninde bir nebât adıdır ki galiz eti mülhre eder ve tohumuna kurtum derler. Türkcede tahrif ile aspûr ve tohumuna da aspûr tohumu dedikleridir. Bu bitki ile sarı boyanır (Kamus Ter.).

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Yahyâ ibn Kesîr'den bu isnâdla rivâyet etmişler ve her ikisi de : Hâlid ibn Ma'dân'dan diye isnâd eylemişlerdir.

٢٨ - (...) حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا مُعَرُّ بْنُ أَيُّوبَ الْمُوصِلِيُّ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . قَالَ : رَأَى النَّبِيَّ ﷺ عَلَى تَوْبَتَيْنِ مُعَصَّرَتَيْنِ . فَقَالَ «أَأَمَّاكَ أَمَرْتُكَ بِهَذَا ؟» قُلْتُ : أَغْسِلُهُمَا . قَالَ « بَلْ أَخْرِقُهُمَا » .

28 — () : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi : Peygamber (S) benim üzerimde usfur bitkisi ile boyanmış iki elbise gördü ve : «Bunu giymeni sana annen mi emretti?» dedi. Ben onları yıkarım dedim. Rasûlullah : «Hayır onları yak!» buyurdu ¹⁶.

٢٩ - (٢٠٧٨) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ حُنَيْنٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ لُبْسِ الْقَتَنِ وَالْمُعَصَّرِ . وَعَنْ تَحْتَمِ الدَّهَبِ . وَعَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرَّكُوعِ .

29 — (2078) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben (İmâm) Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbrahim ibn Abdillâh ibn Huneyn'den, o da babası Abdullah ibn Huneyn'den, o da Âlî ibn Ebî Tâlib (R) den ki Rasûlullah (S) kassıyy denilen ipek kumaşdan, usfur bitkisi ile boyanmış elbiseden, altun yüzük takınmaktan ve rûkû' hâlinde iken Kur'ân okumaktan nehy etmiştir ¹⁷.

16. «Bunu sana annen mi emretti?» sözü, bu, kadınların elbisesi, kıyâfeti ve ahlaklarıdır demektir. Bu iki elbisenin yakılma emri hakkında ; Bu hem kendisini, hem de başkalarını bu gibi fiilden şiddetle men ve ukûbetdir, denilmiştir. Ba'zıları da yakmak ile, onları satmak, hibe etmek sûretiyle kendinden def etmeği murad etti. Bunun için de mubâlağa olsun diye yakmak lafzını istiâre buyurdu demişlerdir. Böyle olduğuna şu delâlet eder : Abdullah onları yaktı. Sonra gelince Rasûlullah : Yâ Abdellâh! Ne yaptın? diye sordu. Abdullah yakdığını haber verince Rasûlullah : Onları ehlerinden birine verseydin, çünkü kadınlar için onları giymekte bir be's yoktur buyurmuşdur, (Nevevî ve Sunâsî).

17. Kassiyy, ipekle karışık ketenden dokunmuş bir kumaştır. Mısır'da Tenis şehrî yakınında deniz kenarında Kass veya Kiss denilen bir beldeye nisbet edilmiştir. Bu kumaş oradan getirilir imiş. Ba'zı hadis âlimleri de kassiyyın aslı kazziydir. Kazziy de İbrîşim denilen ham ipek ma'nâsına gelen kazz kelimesinin ism mensûbudur. Kazziy kelimesindeki zây harfleri slnlere tebdîl edilerek kassiyy olmuştur dediler.

۳۰ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ : نَهَانِي النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْقِرَاءَةِ وَأَنَا رَاكِعٌ ، وَعَنْ لُبْسِ الذَّهَبِ وَالْمَصْفَرِّ .

30 — () : Abdullah ibn Huneyn, Ali ibn Ebî Tâlib (R) den işitti ki o : Peygamber (S) beni rükû' eder halde bulunduğum sırada Kur'ân okumaktan, altun takınmaktan ve usfur bitkisi ile boyanmış elbise geymekten nehyetti diyordu.

۳۱ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . قَالَ : نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّخْتُمِ بِالذَّهَبِ ، وَعَنْ لِبَاسِ الْقَبْئِ ، وَعَنِ الْقِرَاءَةِ فِي الرُّكُوعِ وَالْجُودِ ، وَعَنْ لِبَاسِ الْمَمْسُورِ .

31 — () : Alî ibn Ebî Tâlib (R) : Rasûlullah (S) beni altun yüzük takınmaktan, kassıyy denilen ipek kumaşı geymekten, rükû' ve sucûd hâlinde iken kıraat etmekten, usfur bitkisi ile boyanmış elbise giymekden nehyetti dedi.

(۵) بَابُ فَضْلِ لِبَاسِ نِيَابِ الْخَبَرَةِ

۳۲ - (۲۰۷۹) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ . قَالَ : قُلْنَا لِأَنْسِ بْنِ مَالِكٍ : أَيُّ اللَّبَاسِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَوْ أَجَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : الْخَبَرَةُ

(5) PAMUK VE KETEN BEZİ GEYMENİN FAZİLETİ BÂBİ

32 — (2079) Bize Haddâb ibn Hâlid tahdîs etti. Bize Hemmâm tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs edib dedi ki : Biz Enes ibn Mâlik'e : Rasûlullah'a hangi elbise en sevgili idi, yahut Rasûlullah'ın en çok hoşuna giden elbise hangisi idi? diye sordu. Enes : Hiberedir dedi ¹⁸.

18. Hîbere, bir nevi Yemen kumaşının adıdır ki pamukdan yahut ketenden dokunan şubuklu bir kumaştır. Buna burdu yemânî da denilir. Tahbir, tezyin ve tahsîn ma'nâsına olub bu kumaş da yol yol şubuklarla süslendiği için «sevbun muhabbar (= süslü kumaş)» ta'biri de vardır.

Rasûlullah vefat ettiği zamanda üzeri böyle beyaz bir bürdü yemânî ile örtülmüş idi (Buhârî, libâs).

Rasûlullah bütün hayatında sâde giyinmiştir. Hadîslerde de görüldüğü gibi pamuk

۳۳ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْأَشْثَى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْحَبْرَةُ .

33 — () : Enes (R) : Hibere, Rasûlullah'a göre kumaşların en sevimli olanı idi demiştir.

(۶) بَابُ التَّوَضُّعِ فِي اللِّبَاسِ، وَالْوَقْفِ عَلَى الْغِلْظِ مِنَ الْبَسْرِ، فِي اللِّبَاسِ وَالْفَرَّاسِ وَفِيهِمَا ،

وَمِنْ بَسِ الثَّوْبِ الشَّرَّ، وَمِنْهُ أَعْلَمُ

۳۴ — (۲۰۸۰) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى مَائِشَةَ فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا إِزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ بِالْيَمَنِ . وَكِسَاهُ مِنْ التِّبْرِ يُسَوِّئُهَا الْمَلَبَّدَةُ . قَالَ : فَأَنْسَمَتِ بِاللهِ ؛ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبِضَ فِي هَذَيْنِ الثَّوْبَيْنِ .

(6) GİYİMDE MÜTEVÂZİ OLMAK; ELBİSEDE, KİLİM, KEÇE, HALI GİBİ YAYGILARDA VE DİĞER EV DÖŞEMELERİNDE AZ, KOLAY VE KALINCA OLANLARLA YETİNMEK; VE KILDAN YAPILMIŞ ELBİSE İLE ÜZERİNDE ŞEKİLLER BULUNAN ELBİSELER GİYMENİN CEVÂZİ BÂBİ

34 — (2080) : Ebû Bürde dedi ki : Ben Âişe'nin yanına girmişdim. O bize Yemen'de dokunan kumaşlardan yapılmış kalınca bir izâr ile mulebbede ismini vermekde oldukları yamalarla keçelendirilmiş bir yaygı çıkardı da Rasûlullah (S) işte bu iki bez içinde vefat etmiştir diye Allâh'a yemin etti.

۳۵ — (...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُثَيْمٍ . قَالَ ابْنُ حُجْرٍ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ . قَالَ : أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا مَائِشَةُ إِزَارًا وَكِسَاهُ مُلَبَّدًا . فَقَالَتْ : فِي هَذَا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ فِي حَدِيثِهِ : إِزَارًا غَلِيظًا .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَ : إِزَارًا غَلِيظًا .

ve ketenden dokunmuş sâde ve ekseriya beyaz bezler onun en hoşlandığı kumaşlardı. O hiçbir zaman ağır ve lüks kumaşlardan elbise giymemiş, ummetini de dâima sâde giyinmeğe teşvik eylemiştir.

35 — () : Ebû Burde şöyle dedi : Âişe (R) bizlere bir izâr ve bir de ortası yamalık ile keçelendirilib kalınlaştırılmış bir yaygı çıkardı da : Rasûlullah (S) işte bunların içinde vefat etmiştir dedi.

Râvî Muhammed ibn Hâtim kendi hadisinde : Kalın bir izâr demiştir.

() : Buradaki râvî de yine Eyyûb'dan bu isnâd ile o hadisin benzerini rivâyet etmiş ve bu da : Kalın bir izâr demiştir.

۳۶ — (۲۰۸۱) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكْرِيَّا، بْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ .
ع وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ . ع وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكْرِيَّا . أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ صَفِيَّةِ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ قَائِشَةَ . قَالَتْ : خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ ، وَعَلَيْهِ رِطٌ مُرَحَلٌ مِنْ شَعْرِ أَسْوَدَ .

36 — (2081) : Âişe (R) : Peygamber (S) bir sabah erkenden sırtında siyah kıldan dokunub üzerinde deve semerleri tarzında bir takım çizgiler bulunan bir giyecekla dışarıya çıkmışdır dedi¹⁹.

۳۷ — (۲۰۸۲) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ قَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ وَسَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، الَّتِي يَتَكِي عَلَيْهَا ، مِنْ أَدَمٍ حَشَوَهَا لَيْفٌ .

37 — (2082) : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ın üzerine söykünüb dayanmakda olduğu yastığı, içerisi liflerle (yani hurma yaprakları ile) dolu tabaklanmış deriden ibâretti dedi²⁰.

۳۸ — (...) : حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ قَائِشَةَ . قَالَتْ : إِنَّمَا كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، الَّذِي يَنَامُ عَلَيْهِ ، أَدَمًا حَشَوَهُ لَيْفٌ .

(...) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَرَّرٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَقَالَا : ضِجَاعُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ : يَنَامُ عَلَيْهِ .

19. Kumaşlar ve dokumalar üzerinde bir takım sûretler, çizgiler, şekillerin mevcûd bulunmasında be's yokdur. Ancak hayvan resimleri harâm olur (Nevevî).

20. Bu hadisler Rasûlullah'ın dünyâda fâhir elbiselere ve lüks eşyâya rağbet etmeyib sâde ve maksadı hâsıl edecek şeylerle yetinir olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca dayanmak, oturmak, yatmak üzere deriden ve benzeri şeylerden yastık, minder, koltuk, sandalya, döşek gibi ev eşyâları edinmenin cevâzı da bu hadislerden anlaşılmaktadır. Yalnız bütün bu şeylerde külfete ve lükse kaçmamak lazımdır.

38 — () : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ın, üstünde uyumakda bulunduğu döşegi ancak içi lif dolu olan tabaklanmış bir deriden ibâretti dedi.

() : Buradaki iki râvî de Hişâm ibn Urve'den bu isnâdla rivâyet etmişler ve ikisi de : Rasûlullah'ın, üstünde yattığı yatağı demişlerdir.

Ebû Muâviye hadisinde : Üzerinde uyuduğu tarzındadır.

(۷) بَابُ مَوَازِ اتِّخَاذِ الْأَنْمَاطِ

۳۹ — (۲۰۸۳) : حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَمْرُو بْنُ النَّاقِدِ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِعَمْرُو - (قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا) سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، لَمَّا تَزَوَّجْتُ « أَتَخَذُ أَنْمَاطًا ؟ » قُلْتُ : « وَأَنْتَى لَنَا أَنْمَاطٌ ؟ » قَالَ « أَمَّا إِنَّمَا سَتُكُونُ » .

(7) EV DÖŞEMELERİ EDİNMENİN CEVÂZİ BÂBİ

39 — (2083) : Câbir (R) şöyle dedi : Ben evlendiğim zaman Rasûlullah (S) bana :

— Etrafı saçaklı oda döşemeleri edindin mi? diye sordu. Ben :

— Bizim nereden saçaklı, süslü oda döşemelerimiz olacak? dedim.

Rasûlullah :

— Fakat yemin edebilirim ki yakın zaman sonra sizlerin öyle süslü döşemeleriniz olacaktır buyurdu²¹.

۴۰ — (...) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : لَمَّا تَزَوَّجْتُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَتَخَذُ أَنْمَاطًا ؟ » قُلْتُ : « وَأَنْتَى لَنَا أَنْمَاطٌ ؟ » قَالَ « أَمَّا إِنَّمَا سَتُكُونُ » .

قَالَ جَابِرٌ : وَعِنْدَ امْرَأَتِي نَمَطٌ . فَأَنَا أَقُولُ : نَحْيِي عَنْهُ . وَتَقُولُ : قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا سَتُكُونُ » .

(...) : وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَزَادَ : فَأَدْعَاهَا .

21. Enmât, namat'ın cem'idir. Namat, süslü saçaklı döşek yüzüne ve bir nevi döşemeğe denir.

Bu hadislerde o zamanki müslümanların yakın bir gelecekte bol ve mûreffeh yaşayışlara nâil olacakları mu'cizesi ve ihbârı görülmektedir.

40 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) dedi ki : Ben evlendiğim zaman Rasûlullah (S) bana :

— Süslü saçaklı bir takım oda döşemeleri edindin mi? diye sordu. Ben :

— Bizim böyle oda döşemelerimiz nereden olacak! diye cevap verdim. Rasûlullah :

— Yemîn edebilirim ki yakında sizlerin öyle süslü saçaklı oda döşemeleriniz olacaktır buyurdu.

Câbir der ki : Kadınının yanında böyle bir döşeme vardı. Ben kadına : Şu süslü döşemeni gözümün önünden kaldır dedim. O da bana : Rasûlullah : «Sizin yakında süslü ev döşemeleriniz olacaktır» buyurmuştur dedi.

() : Burada da Sufyân, bu isnâdla rivâyet etmiş ve Câbir'in : Bunun üzerine ben de bu süslü mefrûşatı yerinde bırakırdım dediğini ziyâde etmiştir.

(۸) بَابُ كَرَاهَةِ مَا زَادَ عَلَى الْخَامَةِ مِنَ الْفِرَاشِ وَاللِّبَاسِ

۴۱ — (۲۰۸۴) : حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ مَرْجٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أَبُو هَانِيءٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ « فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ . وَالثَّالِثُ لِلضَّيْفِ . وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ » .

(8) YAYGI, DÖŞEK VE GİYİM EŞYALARININ İHTİYACDAN FAZLA OLMASININ KERÂHETİ BÂBİ

41 — (2084) : Câbir ibn Abdillâh (R) dan, Rasûlullah (S) Câbir'in kendisine : «Bir yatak erkek için, bir yatak karısı içindir. Üçüncü yatak da musâfir içindir. Dördüncüsü ise şeytanındır buyurmuştur.

(۹) بَابُ تَحْرِيمِ جَمْعِ التَّوْبِ خِيَلًا ، وَبَيَانِ مَا يَجُوزُ إِذَا تَوَّأَهُ إِلَيْهِ ، وَمَا يَسْتَحِبُّ

۴۲ — (۲۰۸۵) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ وَزَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ . كُلُّهُمْ يُخْبِرُهُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . كَلَّمَهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كَلَّاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا هَرُونَ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَثْبُلُ حَدِيثُ مَالِكٍ . وَزَادُوا فِيهِ «يَوْمَ الْقِيَامَةِ» .

(9) KİBİRLE YERDE ELBİSE SÜRÜMENİN HARÂM KILINMASI;
ELBİSE UZADIB SARKITMANIN CÂİZ VE MÜSTEHAĞ OLAN
HUDÜDUNU BEYÂN BÂBİ

42 — (2085) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, Abdullah ibn Dînâr'dan ve Zeyd ibn Eslem'den. Bunların hepsi de İbn Umer (R) den haber verdiler ki Rasûlullah (S) : «Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kimseye Allah (merhamet bakışı ile) bakmaz» buyurmuşdur.

() : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki Mâlik hadîsi gibi rivâyet ettiler. Râvî bu hadîsde «kıyâmet gününde» kaydını ziyâde etmiştir.

٤٣ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ وَسَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَنَافِعٌ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُهَرَّجٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الَّذِي يَجْرُؤُ قِيَابَهُ مِنَ الْخِيَلَاءِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كَلَّاهُمَا عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِنَارٍ وَجَبَلَةَ بْنِ سَحِيمٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَثْبُلُ حَدِيثُهُمْ .

43 — () : Abdullah ibn Umer (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Kibirden dolayı elbisesini yerde sürükleyen kimseye kıyâmet gününde Allah (merhamet bakışı ile) bakmayacaktır» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de İbn Umer'den, o da Peygamber'-den yukarkilerin hadisi gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٤ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ سَالِمًا عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مِنَ الْخِلَاءِ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : نَبَاهَةٌ .

44 — () : İbn Umer (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim büyüklük taşıyarak elbisesini (uzadı) yerde sürürse Allah kıyâmet gününde ona (merhamet bakışı ile) bakmaz».

() : Buradaki râvî, bize Hanzalatu'bnü Ebî Sufyân tahdis edib dedi ki : Ben İbn Umer'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'-dan işittim şöyle buyuruyordu diyerek yukarıki hadis gibi rivâyet etmiş, ancak burada (sevbehu yerine aynı ma'nâda olan) sıyâbehu kelimesini kullanmıştır.

٤٥ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ مُسْلِمَ ابْنِ يَنَاقٍ يُحَدِّثُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَجُرُّ إِزَارَهُ . فَقَالَ : يَمْنُ أَنْتَ ؟ فَأَنْتَسَبَ لَهُ . فَإِذَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي لَيْثٍ فَمَرَّقَهُ ابْنُ عُمَرَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، بِأَذْنِ هَاتَيْنِ ، يَقُولُ « مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ ، لَا يُرِيدُ بِذَلِكَ إِلَّا الْمَخِيلَةَ ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي سُلَيْمَانَ) . ع وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي خَلْفٍ حَدَّثَنَا بِحْجَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَنِيفَةَ) . كَلَّمَهُمْ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَنَاقٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ أَبِي يُونُسَ : عَنْ مُسْلِمٍ ، أَبِي الْحَسَنِ . وَفِي رِوَايَتِهِمْ جَمِيعًا « مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ » وَلَمْ يَقُولُوا : ثَوْبَهُ .

45 — () : Şu'be tahdis edib şöyle dedi : Ben Muslim ibn Yennâk'dan işittim. O, İbn Umer'den şöyle tahdis ediyordu : İbn Umer (R) izârını yerde sürükleyen bir kimse gördü ve ona : Sen kimlerdensin? diye sordu. O zât da İbn Umer'e kendi soyunu ve nisbetini söyledi. Bir de baktı ki o kimse Leys oğullarından imiş. İbn Umer onu tanıdı ve : Ben Rasûlullah (S) dan şu iki kulağımla işittim : «Her kim, bununla ancak büyüklük taslamağı irâde ederek izâr denilen üst elbisesini yerde

sürüklerse, Allah kıyâmet gününde o kimseye (rahmet bakışı ile) bakmayacaktır» buyuruyordu dedi.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Muslim ibn Yennâk'dan, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den o hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan Ebû Yûnus'un hadîsinde : Ebû'l-Hasen, Muslim ibn Yennâk'dan isnâdı vardır. Bunların topdan rivâyetlerinde, «her kim izârını sürüklerse» tarzı vardır da, «sevbehu (= elbisesini)» sözünü söylememişlerdir.

٤٦ — (...) () : وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَالِمٍ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَابْنُ أَبِي خَلْفٍ . وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ . قَالُوا : حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَادَةَ بْنَ جَعْفَرٍ يَقُولُ : أَمَرْتُ مُسْلِمَ بْنَ يَسَارٍ، مَوْلَى نَافِعِ بْنِ عَبْدِ الْحَارِثِ أَنْ يَسْأَلَ ابْنَ عُمَرَ . قَالَ وَأَنَا جَالِسٌ بَيْنَهُمَا : أَسَمِعْتَ، مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الَّذِي يَجْرُ إِزَارُهُ مِنَ الْخِيَلَاءِ، شَيْئًا؟ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ « لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

46 — () Bana Muhammed ibn Hâtim, Hârûn ibn Abdillâh ve İbn Ebî Halef, hepsinin de lafızları biribirine yakın olarak tahdîs edib şöyle dediler : Bize Ravh ibn Ubâde tahdîs etti. Bize İbn Cureyc tahdîs edib dedi ki : Ben, Muhammed ibn Abbâd ibn Ca'fer'den işittim şöyle diyordu : Ben, Nâfi' ibn Abdi'l-Hâris'in azadlısı olan Muslim ibn Yesâr'a, İbn Umer'den şöyle sormasını emrettim : Ben de aralarında oturuyordum : Sen, Peygamber (S) den, kibirden dolayı izârını yerde sürükleyen kimse hakkında bir şey (söylerken) işittin mi? İbn Umer : Peygamber'den işittim o : «Allah kıyâmet gününde ona (rahmetle) nazar buyurmaz» diyordu dedi.

٤٧ — (٢٠٨٦) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَائِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: مَرَرْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَفِي إِزَارِي اسْتِرْخَالٌ، فَقَالَ « يَا عَبْدَ اللَّهِ! ارْفَعْ إِزَارَكَ » فَرَفَعْتُهُ. ثُمَّ قَالَ « زِدْ » فَرَدْتُ. فَمَا زِلْتُ أَتَحَرَّاهَا بَعْدُ. فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: إِلَى أَيْنَ؟ فَقَالَ: أَنْصَافِ السَّائِقِينَ.

47 — (2086) : İbn Umer (R) şöyle dedi. Ben Rasûlullah'ın yanına uğramışdım, izârımda da bir mikdâr sarkıklık (ve uzunluk) vardı. Rasûlullah (S) : «Yâ Abdallah! İzârını yukarı kaldır» buyurdu. Ben hemen izârımı yukarı kaldırdım. Sonra : «Kaldırmayı daha artır!» buyurdu. Ben de artırdım. Artık ben bundan sonra o ölçüyü taharrî edib aramakdan vaz geçmedim (yani izârımı her zaman o mikdârdan yukarı kaldırmaktan ayrılmadım). (Râvî der ki:) Oradaki toplulukdan biri İbn Umer'e : Nereye kadar (kaldırdın)? diye sordu. İbn Umer : «Bacakların yarısına kadar dedi.

٤٨ — (٢٠٨٧) حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ) قَالَ : سَمِعْتُ أَبَاهُ رَيْرَةَ ، وَرَأَى رَجُلًا يَجْرُ إِزَارَهُ ، فَجَمَلَ يَضْرِبُ الْأَرْضَ بِرِجْلِهِ ، وَهُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْبَحْرَيْنِ ، وَهُوَ يَقُولُ : جَاءَ الْأَمِيرُ . جَاءَ الْأَمِيرُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجْرُ إِزَارَهُ بَطَرًا » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ : كَانَ مَرْوَانَ يَسْتَخْلِفُ أَبَاهُ رَيْرَةَ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ الْمُثَنَّى : كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُسْتَخْلَفُ عَلَى الْمَدِينَةِ .

48 — (2087) : Muhammed (ibn Ziyâd) dedi ki : Ben Ebû Hureyre (R) den işittim, kendisi Bahreyn üzerinde emîr iken izârını yerde sürüyen bir kimse gördü de ayağı ile yere vurmağa ve : Emîr geldi! Emîr geldi! Rasûlullah (S) : «Yüce Allah, büyüklük taşıyarak izârını (yerlerde) sürüyen kimseye (merhamet nazarı ile) bakmaz» buyurmuşdur de-meğe başladı ²².

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerden Ca'fer'in hadîsinde; Mervân, Ebû Hureyre'yi kendisine halef kılar idi; İbn Musennâ'nın hadîsinde ise : Ebû Hureyre, Medîne üzerine halef ta'yîn edilirdi, ifâdeleri vardır.

(١٠) بَابُ تَحْرِيمِ التَّخَرُّفِ فِي الْمَتَى، مَعَ اعْجَابِهِ بِبَابِهِ

٤٩ — (٢٠٨٨) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّيِّعُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدٍ ابْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَتَنَمَّى رَجُلٌ يَمْشِي ، قَدْ أُحْبِبَتْهُ جَمَّةٌ وَبُرْدَاهُ ، إِذْ خُفِيَ بِهِ الْأَرْضُ ، فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ فِي الْأَرْضِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ » .

22. Buhârî'de şu rivâyet de vardır :

Ebû Hureyre'den; Peygamber (S) : «İzârın iki topukdan aşağı sarkması ateştedir» buyurmuştur (Buhârî, libâs, bâbun mâ esfelâ mine'l-kâ'beyn fe hüve fi'n-nâri, VII, 258 «5»).

İzâr, Arabların giydikleri boy elbisesidir ki bunun topukdan aşağı luzûmsuz uzatılması kibirlenmek şîârı idi. Bu sebepten dolayı hadîsde şiddetli bir cezâ haber verilerek kibirlilik ifâde eden bu türlü uzun ve lüks giyimler nehy olunmuşdur. Hiç şüphesiz ki ateşde olacak yer, elbisenin ma'kûl ölçüden fazlası değil, bu fazla kısmın hizâsında bulunan beden kısmı yani ayaklardır.

(...) وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ .
ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . قَالُوا أَجْمَعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ
أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْحَوِرُ هَذَا .

(10) YÜRÜRKEN, ELBİSESİ İLE GURURLANARAK SALLANA SALLANA ÇALIMLI VE KIBİRLİ BİR TARZDA YÜBÜMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

49 — (2088) : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «(Eski ummetlerden) bir kimse, omuzlarına kadar sarkmış olan bol saçları ve iki bürdesi ile gururlanarak çalimli ve kibirli bir tarzda yürürken birden bire yer yarılıb bastığı toprakla beraber onu içine alıverdi. Artık o anda, kendisi tâ kıyâmet kopuncaya kadar orada kalmak üzere yerin içine doğru feryâd ede ede gömülüb gidiyordu»²³.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de : Bize Şu'be tahdîs etti diyerek, Muhammed ibn Ziyâd'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere bu hadîs tarzında rivâyet etti dediler.

٥٠ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْمُفَيْرَةُ (يَعْنِي الْحَرَامِيَّ) عَنْ أَبِي الزُّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَنْتَمَا رَجُلٌ يَنْبَخْتُ ، يَمْشِي فِي بُرْدَيْهِ ، قَدْ أُعْجِبَتْهُ نَفْسُهُ ،
فَنَخَسَفَ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ ، فَهُوَ يَتَجَلَجَلُ فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ تَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا
مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَنْتَمَا رَجُلٌ
يَنْبَخْتُ فِي بُرْدَيْنِ » . ثُمَّ ذَكَرَ عِثْلَهُ .

23. Böyle kendini beğenmiş olarak, büyüklene büyüklene çalimli ve şımarık bir yürüyüşle yürümek, Kur'an dili ile de men edilmiştir :

« وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَا حِبَّ كُلِّ مَخْتَالٍ فَخُورٍ »

: Yer yüzünde şımarık yürümek. Zira Allah her kibir taşıyana, kendini beğenib öğüneni sevmez» (Lukmân : 18).

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ رَجُلًا مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَتَبَخَّرُ فِي حُلَّةٍ » ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِهِمْ .

50 — () : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Bir kimse iki bürdesi içinde kendini beğenmiş halde çalımlı çalımlı yürüdüğü sırada Allah onu yere geçiriverdi de artık o kimse kıyâmete kadar kalmak üzere yerin içine doğru feryâd ede ede gömülüb gidiyordu».

() : Buradaki râvî de : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri şudur : Rasûlullah (S) : «Bir kimse iki bürde içinde çalımlı ve kibirli bir tarzda yürüdüğü sırada...» buyurdu diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

() : Buradaki râvî; Ebû Hureyre'nin : Ben Rasûlullah'dan «sizden önceki (ummet) lerden bir kimse, bir hulle (takım elbise) içinde kurula kurula çalımlı ve kibirli bir yürüyüşle yürüyordu...» buyururken işittim dediğini rivâyet etti. Sonra yukarıkilerin hadîsi gibi zikretti.

(۱۱) بَابُ تَحْرِيمِ خَاتَمِ الذَّهَبِ عَلَى الرِّجَالِ ، وَنَسْخِ مَا كَانَ مِنْ إِبَاعِهِ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ

۵۱ — (۲۰۸۹) حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ نَهَى عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(11) ERKEKLERE ALTUN YÜZÜK TAKINMANIN HARÂM KILINMASI VE İSLÂM'IN EVVELİNDE MEVCÛD OLAN MUBÂHLİĞİNİN YÜRÜRLÜKDEN KALDIRILMASI BÂBİ

51 — (2089) Bize Ubeydullah ibn Muâz tahdîs etti. Bize babam tahdis etti. Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr ibn Enes'den, o da Beşîr ibn Nehîk'den, o da Ebû Hureyre (R) den tahdîs etti ki Peygamber (S) altun yüzük takınmayı nehy etmiştir.

() : Burada da Şu'be bu isnâdla tahdîs etmiştir.

۵۲ — (۲۰۹۰) وَفِي حَدِيثِ ابْنِ الْمُنْثَى . قَالَ : سَمِعْتُ النَّضَرَ بْنَ أَنَسٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى خَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ . فَتَزَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ « يَمِئِدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْمَلُهَا فِي يَدِهِ » فَقِيلَ لِلرَّجُلِ ، بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : خُذْ خَاتِمَكَ انْتَفِعْ بِهِ . قَالَ : لَا . وَاللَّهِ ! لَا أَخْذُهُ أَبَدًا . وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

52 — (2090) : İbrahim ibn Ukbe, İbn Abbâs'ın himâyesinde bulunan Kurayb'den, o da Abdullah ibn Abbâs (R) dan şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) bir kimsenin elinde altundan yapılmış bir yüzük gördü de onu çıkarıp attı ve : «Sizden biriniz bir ateş parçasını kasdedip almağa onu elinde koymağa teşebbüs ediyor» buyurdu. Rasûlullah gittikten sonra o zâta : Yüzüğünü al da onunla başka menfaat te'mîn et dendi. O zât : Hayır vallâhi, Rasûlullah onu atmışken artık ben onu ebediyyen almam dedi.

۵۳ — (۲۰۹۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . م وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اصْطَنَعَ خَاتِمًا مِنْ ذَهَبٍ . فَكَانَ يَجْمَلُ قَصَّةً فِي بَاطِنِ كَفِّهِ إِذَا لَبَسَهُ . فَصَنَعَ النَّاسُ . ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَتَزَعَهُ . فَقَالَ « إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتِمَ وَأَجْمَلُ قَصَّةً مِنْ دَاخِلٍ » فَرَمَى بِهِ . ثُمَّ قَالَ « وَاللَّهِ ! لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا » فَبَذَلَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ . وَلَفِظَ الْحَدِيثُ لِيَحْيَى .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ . م وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . م وَحَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ ، فِي خَاتَمِ الذَّهَبِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ عُقْبَةَ بْنِ خَالِدٍ : وَجَمَلَهُ فِي يَدِهِ الْيَمْنَى .

(...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسَيْبِيُّ . حَدَّثَنَا أَنَسُ (يَعْنِي ابْنَ عِيَّاضَ) عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ . م وَحَدَّثَنَا هَرُونَ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . كُلُّهُمْ عَنْ أُسَامَةَ . جَمَاعَتُهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي خَاتَمِ الذَّهَبِ . نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ .

53 — (2091) : Leys, Nâfi'den, o da Abdullâh (R) dan şöyle tahdîs etti, Rasûlullah (S) evvelâ altundan bir mühür yüzük yaptırdı. Bunu takındığı zaman yazılı kaşını avucunun içine alırdı. Peygamber'in elinde altun yüzük gören herkes kuyumculara koşarak bir altun yüzük yaptırıp parmağına taktı. Kısa bir müddet sonra Rasûlullah, minber üzerine oturdu ve elindeki yüzüğü çıkardı. Müteâkıben : «Ben bu mühür yüzüğü takınıyordum. Yazılı kaşını da iç tarafda tutuyordum» buyurdu ve bu yüzüğü elinden attı. Sonra da : «Vallâhi bu altun olan mühür yüzüğü âbediyyen takınmam» buyurdu. Bunun üzerine parmaklarına altun yüzük takmış olan sahâbîler de kendi yüzüklerini çıkarıp attılar²⁴. Hadîsin lafzı, râvîlerden Yahyâ'ya âiddir.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere altun yüzük hakkındaki bu hadîsi rivâyet ettiler. Buradaki râvîlerden Ukbetu'bnü Hâlid'in hadîsinde : Peygamber bu mühür yüzüğü sol eline takmışdı fıkrası ziyâde olmuştur.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin bütün cemâatları da yine Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere altun yüzük hakkındaki bu hadîsi (53 rakamlı) Leys hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۱۲) بَابُ لِبَسِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَمَّا مِنْ وَرَقٍ نَقَشَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ، وَلِبَسِ الْخَلَاءُ مِنْ بَعْدِهِ

۵۴ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْمِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنْمِرٍ .

حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ فَكَانَ فِي يَدِهِ . ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ . ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُمَرَ . ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُثْمَانَ . حَتَّى وَقَعَ مِنْهُ فِي بَيْتِ أَرِبْسٍ . نَقَشَهُ - مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - .

قَالَ ابْنُ مُنْمِرٍ : حَتَّى وَقَعَ فِي بَيْتٍ . وَلَمْ يَقُلْ : مِنْهُ .

24. Peygamber'in altun yüzükden vaz geçmesinin ve bu sûretle erkeklere harâm olmasının sebepleri arasında, piyasada tedâvül etmekte olan altunun gîtide halkın parmaklarına geçerek tedâvülden alıkonulması ve bu sûretle iktisâdî hayat üzerinde ciddi te'sirler yapması da zikredilebilir. Peygamber altun yüzük takmakta devam etseydi, yeryüzündeki erkek dişi her mu'min bu hareketi şüphesiz bir sünnet telakki edecek, herkes parmağına küçük büyük bir mikdâr altun yüzük takacaktı. Bunun neticesinde de muazzam bir yekün tutacak olan tonlarca altun da ticârî ve iktisadî hareketden men olunacaktı. Bu habs ve men ise yalnız İslâm âleminin iktisadiyatına değil, belki bütün insanlık âlemindeki iktisadî hareketlere menfi yönden te'sir altında bulunduracaktı. Altun yüzük kullanılması bir defa sünnet telakki edilince de artık hiç bir kanûn, hiç bir siyâs

(12) PEYGAMBER (S) İN NAKŞI «MUHAMMED RASÛLULLAH» OLAN GÜMÜŞDEN BİR MÜHÜR YÜZÜK TAKINMASI; KENDİNDEN SONRA BU MÜHÜR YÜZÜĞÜ HALİFELERİN TAKINMALARI BÂBİ

54 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) gümüşden bir mühür yüzük edindi. Bu hayâtında onun elinde kaldı. Sonra Ebû Bekr'in elinde oldu. Sonra Umer'in elinde bulundu. Sonra Usmân'ın elinde bulundu. Nihâyet Usmân'ın elinden Eris kuyusuna düştü. Bu mühür yüzüğün nakşı «MUHAMMED RASÛLULLAH» dır.

Râvî İbn Umer : Nihâyet kuyuya düştü dedi de, «minhu (= ondan)» lafzını söylemedi.

۵۵ — (...) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : اتَّخَذَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ . ثُمَّ أَلْقَاهُ . ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ . وَنَقَشَ فِيهِ - مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - وَقَالَ « لَا يَنْقُشُ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِ خَاتَمِي هَذَا » وَكَانَ إِذَا لَبِسَهُ جَمَلَ فَصَّهُ ثُمَّ ابْلَى بِطَنَ كَفِّهِ . وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ ، مِنْ مُعَيَّقِيْبٍ ، فِي بَيْتِ أَرَيْسٍ .

(۲۰۹۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَخَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّيِّسِ الْقَسْبِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ . وَنَقَشَ فِيهِ - مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - وَقَالَ لِلنَّاسِ « إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ . وَنَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - فَلَا يَنْقُشُ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ » .

(...) : وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنُونَ ابْنَ عُثَيْمَةَ) عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ : مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ .

55 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Peygamber (S) altundan bir mühür yüzük edindi. Sonra bu altın yüzüğü attı. Sonra da gümüşden nakşı MUHAMMEDUN RASÛLULLAH olan bir mühür yüzük edindi ve : «Hiç bir kimse benim şu mühür yüzüğümün nakşını yüzüğüne

ve idâri tedbîr bunun önüne geçmiye muktedir olamayacaktı. Bu bakımdan Peygamber'in bizzât parmağından mühür yüzüğü çıkarıp atması ve bunu ebediyyen takınmayacağını beyân ederek men etmesi yalnız İslâm âlemi için değil, fakat bütün insanlık için büyük bir iyilik ve büyük bir rahmet olmuştur.

nakş ve taklîd etmesin» buyurdu. Rasûlullah bu mühür yüzüğü takındığında nakşını avucunun içi tarafına getirirdi. İşte Saîd ibn Ebi'l-Âs'ın himâyesinde bulunan Muaykîb'dan Eris kuyusuna düşen yüzük bu yüzük idi ²⁵.

(2092) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) gümüşden bir mühür yüzük edindi. Üzerine de «MUHAMMEDUN RASÛLULLAH» yazısını nakşettirdi. Muteâkıben insanlara hitâben : «Ben gümüşden bir mühür yüzük edindim. Üzerine de MUHAMMEDUN RASÛLULLAH yazısını nakşettirdim. Artık hiç kimse (ben hayatta iken) bu yazıyı yüzüğüne nakş ve taklîd etmesin» buyurdu ²⁶.

() : Buradaki râvîler de yine Enes'den, o da Peygamber'den olmak üzere bu hadîsi rivâyet ettiler. Ancak bu hadîsde râvî : MUHAMMEDUN RASÛLULLAH sözünü zikretmemiştir.

(۱۳) باب في اتخاذ النبي صلى الله عليه وسلم خاتماً، لما أراد أن يكتب إلى العجم

٥٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الرُّومِ ، قَالَ قَالُوا : إِنَّهُمْ لَا يَقْرَءُونَ كِتَابَنَا إِلَّا مَخْتُومًا . قَالَ : فَاتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ . كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى تِيَاصِهِ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . نَقَشَهُ - مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - .

25. Bu Muaykîb, Saîd ibn Ebi'l-Âs'm himâyesinde idi. Bir rivâyete göre yüzük Usmân'm elinden düşmüştür. Bu iki rivâyeti cem' etmek mümkündür : Halife'ler Peygamber'in bu mühür yüzüğünü bazan teberriken takınmışlardır. Ekser vakıtlarda da yüzük bu adı geçen Muaykîb'ın yanında kalıyordu. Usmân bir şeyi mühürlemek istediği zaman mührü ondan istiyordu. İşte böyle bir alıb verme sırasında yüzük kuyuya düşmüş, bundan dolayı da yüzüğün düşmesi Usmân ile Muaykîb'a nisbet edilmiştir.

Diğer bir ifâdeye göre Usmân Eris kuyusunun başında otururken bu yüzüğü dalgın bir halde parmağından çıkarıp takmak sûretiyle oynadığı sırada kuyuya düşürmüştür. Enes ibn Mâlik : Kuyunun suyunu çekerek yüzüğü üç gün aradıksa da bir türlü bulamadık der.

Eris kuyusu Medine'de Kuba köyündeki mescidin yakınında bir bahçe kuyusunun adıdır.

Buhârî'nin diğer bir rivâyet tarıkında halife Usmân tarafından aynı yazı yazılı gümüş bir mühür daha yaptırıldığı haber veriliyor.

26. Hâtim (tânın kesriyle) tamamlıyan ve sona erdiren demektir. Tânun fethi ile hâtem ise yazılı veskaları, mektûbları damgalayan mühür demektir. Bu kelime her iki okunuşa göre de tesbî ve zabd edilmiştir. Hadislerdeki bu kelimeyi mühür yüzük diye tercüme etmeği daha uygun bulduk. Çünkü bu yalnız mühür ve yalnız yüzük değildi. Üzerinde MUHAMMEDUN RASULULLAH nakşedilmiş bulunduğu ve resmî mektûblar bununla damgalandığı için bir mühürdü. Parmağa takılan bir yüzük kaşında bulunduğu için de yüzük manzarasında idi.

Peygamber'in bu mühür yüzüğü bir ma'nâca nübüvvet mühürü idi. Bu mühür yüzük böyle resmî evrakı ve mektûbları damgalamak maksadıyla edinildiği için başkalarının bu yazı ile bir mühür yüzük edinmesi Peygamber tarafından sarîh olarak men edilmiştir. Ve bu yasak Peygamber'in hayatı zamanına munhasır idi.

**(13) PEYGAMBER (S) İN, YABANCI DEVLET BAŞKANLARINA
MEKTÛB YAZMAK İSTEDİĞİ ZAMAN BİR MÜHÜR YÜZÜK
EDİNMESİ HAKKINDA BÂB**

56 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Bizans'lılara bir mektûb yazmak istediği zaman sahâbîler : (Yâ Rasûlallah!) Onlar bir mektûbu mühürlü olmadıkca okumazlar dediler. Bunun üzerine Rasûlullah gümüşden bir mühür yüzük edindi ki bu mührün Rasûlullah'ın elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir. Mühür yüzüğün nakışı : MUHAMMEDUN RASÛLLAH idi²⁷.

٥٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الْمَجَمِّ . فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ الْمَجَمَّ لَا يَقْبَلُونَ إِلَّا كِتَابًا عَلَيْهِ خَاتَمٌ فَاصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ فِصَّةٍ . قَالَ : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ .

57 — () : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) : Allah'ın Peygamber'i (S) yabancı devlet başkanlarına mektûb yazmak istemiş idi. Sahâbîler tarafından kendisine : Yabancı devlet başkanları, üzerinde mühür bulunan mektûbdan başkasını kabûl etmezler denildi. Bunun üzerine Rasûlullah gümüşden bir mühür yüzük yaptırdı. Enes : Bu mührün Peygamber'in elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir demiştir.

27. Bu hadislerdeki tasrîhe göre Peygamber'in yabancı devlet başkanları ile siyâsî münâsebetlere başlaması ve bilhassa Doğu Roma imparatorluğuna gönderilecek bir mektûbun gönderilmesi lazımı üzerine adı geçen mühür yüzük edinilmişti. Mühür yüzük, siyâsî bir maksad ve iş için edinildiğinden, Peygamber başkalarının böyle bir yazı ile yüzük edinmelerini men etmişti.

Yine Enes'den gelen başka bir rivâyetde Rasûlullah'ın bu mühür yüzüğünün yazısı üç satır hâlinde olduğu yani MUHAMMED, RASÛL, ALLÂH yazılarının birer satır teşkil ettiği haber verilmiştir.

Rasûlullah'ın bu mühür yüzüğünü küçük parmağına taktığı haber verilmiştir. Ancak sağ elinin mi, yoksa sol elinin parmağına mı taktığı hakkında rivâyetler muhtelifdir. Şârih Aynî, *Umdetu'l-Karî*'de bu sağ ve sol el rivâyetlerini birer birer nakletmiştir. İmâm Şâfiî sağ el, İmâm Mâlik sol el hakkındaki rivâyetleri tercih etmişlerdir. Hanefilere âid reyler ise muhtelifdir. Bagavî'nin beyanına göre Peygamber ilk defa sağ eline, sonra sol eline takmıştır. Muhakkak olan bir cihet de Peygamber'in mühür yüzüğün yazılı kaşını avucunun iç tarafına almasıdır. Nitekim bu husûs (55' ve 62 rakamlı) hadislerde de tasrîh edilmiştir.

٥٨ - (...) حَدَّثَنَا نُوحُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ أَخِيهِ حَالِدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى كِسْرَى وَفَيْصَرَ وَالتَّجَاشِي . فَقِيلَ : إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ كِتَابَهَا إِلَّا بِخَاتَمٍ . فَصَاغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا خَلْقَةً فِضَّةً . وَنَقَشَ فِيهِ - مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ - .

58 — () : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) İran Kısırâsına, Bizans Kayserine ve Habeş Necâşisine birer mektûb yazmak istedi. Sahâbîler tarafından kendisine : Onlar (yani Rûm'dan, Acem'den, Habeş'den muhâtab olanlar) bir mektûbu mühürlü olmadıkça kabûl etmezler denildi. Bunun üzerine Rasûlullah gümüş bir halka yüzük mühür düzdürüp yaptırdı. Bu mühür yüzükde de MUHAMMEDUN RASÛLULLAH sözlerini naksettirdi.

(١٤) بَابُ فِي طَرَحِ الْخَوَاتِمِ

٥٩ - (٢٠٩٣) حَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ زِيَادٍ . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ أَبْصَرَ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ ، يَوْمًا وَاحِدًا . قَالَ : فَصَنَعَ النَّاسُ الْخَوَاتِمَ مِنْ وَرَقٍ فَلْيَسُوهُ . فَطَرَحَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمَهُ . فَطَرَحَ النَّاسُ خَوَاتِمَهُمْ .

(14) YÜZÜKLERİ ELDEN ATMAK HAKKINDA BÂB

59 — (2093) Bana Ebû Imrân Muhammed ibn Ca'fer ibn Ziyâd tahdîs etti. Bize İbrâhîm (ibn Sa'd), İbn Şihâb'dan, o da Enes ibn Mâlik'den haber verdi ki Enes ibn Mâlik (R) bir gün Rasûlullah (S) ın elinde gümüşden yapılmış bir yüzük gördü. Enes der ki : Müteakiben bunu gören halk da gümüşden yüzükler yaptırıp parmaklarına taktılar. Bunun üzerine Peygamber kendi parmağındaki yüzüğünü çıkarıp attı. Akabinde insanlar da parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp attılar²⁸.

28. Bütün hadis ehli şöyle dedi : Bu, İbn Şihâb'ın vehmidir. İbn Şihâb altın yüzükden gümüş yüzüğe saptı. Çünkü İbn Şihâb'ınkinden başka olan Enes rivâyetlerinde ma'rûf olan Peygamber'in gümüş yüzük edinmesi ve onu elinden atmadığıdır. Nitekim Muslim de hadislerin bâkisinde bunu zikretmiştir (Kadı İyâd).

Hadîscilerden bazıları da İbn Şihâb'ın hadîsini te'vîl ederek bu hadîsle diğer rivâyetler arasını cem' etmiştir, şöyle ki : Peygamber (S) altın yüzüğü harâm kılmak istediği zaman, bir gümüş yüzük edindi. Gümüş yüzüğü takındığında aynı gün içinde onun mübahlığını insanlara öğretmek maksadıyla onu insanlara gösterdi. Sonra altın yüzüğü çıkardı ve onun tahrîmini insanlara bildirdi. Bunun üzerine insanlar altın yüzüklerini ellerinden attılar. Binâenaleyh «insanlar yüzüklerini ellerinden attılar» sözü, altın yüzüklerini ellerinden attılar demek olur. Bu sahîh olan bir Te'vîldir. Hadîsde bunu men edecek bir husûs yoktur (Nevevî).

٦٠ - (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ . أَنَبَرَاءُ بْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي زِيَادٌ ؛ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَسَّ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ رَأَى فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ يَوْمًا وَاحِدًا . ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اصْطَرَبُوا الْخَوَاتِمَ مِنْ وَرَقٍ . فَلَبَسُوهَا . فَطَرَحَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمَهُ . فَطَرَحَ النَّاسُ خَوَاتِمَهُمْ .

(...) حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

60 — () : İbn Şihâb, Ziyâd'a haber verdi. Ona da Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi bir gün Rasûlullah'ın elinde gümüşden yapılmış bir yüzük görmüşdü. Sonra insanlar da kendileri için gümüşden birer yüzük dökülmesini istediler ve yapılan yüzükleri parmaklarına taktiler. Müteakiben Peygamber (S) kendi yüzüğünü elinden çıkarıp attı. Bunun üzerine insanlar da yüzüklerini ellerinden çıkarıp attılar.

() : Buradaki râvîler de İbn Cureyc'den bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

(١٥) بَابُ فِي مَاتِمِ الْوَرَقِ فَصْصٌ مَبْنِي

٦١ - (٢٠٩٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ الْمِصْرِيُّ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي أَسُّ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : كَانَ حَاتِمٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ وَرَقٍ . وَكَانَ فَصُّهُ حَبَشِيًّا .

(15) KAŞI HABEŞİSTAN TAŞI OLAN GÜMÜŞ YÜZÜK HAKKINDA BÂB

61 — (2094) : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi : Rasûlullah (S) ın mühür yüzüğü gümüşden idi, bu yüzüğün kaşı da Habeş'li idi²⁹.

29. Âlimler, bu yüzüğün kaşı Habeşistan taşı idi, yani ciz' yahut *akâk* nevinden bir taş idi. Çünkü bu iki taşın ma'dinleri Habeşistan'da ve Yemen'de vardır dediler. Bunun rengi Habeşî idi. Yani siyâh idi de denilmiştir. Ciz' hakkında şu bilgi verilmiştir : Ciz' (جَزْع)

Yemen'e ve Çin'e mensûb akı karalı bir boncuktur, Yemen ve Çin diyârında çıkar. Göze ve göz tabakalarına benzer siyah beyaz bir taş olduğu için göze benzetilib, göz boncuğu ta'bir ederler (*Kamûs Ter. ciz' maddesi*).

٦٢ - (...) وَحَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبَادُ بْنُ مُوسَى . قَالَا : حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى (وَهُوَ الْأَنْصَارِيُّ ثُمَّ الزُّرْقِيُّ) عَنْ يُونُسَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ خَاتَمُ فَضِيَّةٍ فِي يَمِينِهِ . فِيهِ فَصٌّ حَبَشِيٌّ . كَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يُونُسَ ابْنِ يَزِيدَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى .

62 — () : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) sağ elinde gümüşten bir mühür yüzük takındı. Bu yüzükde Habeşistan'a mensûb bir kaş vardı. Rasûlullah yüzüğün kaşını avucunun iç tarafında tutardı.

() : Buradaki râviler de yine Yûnus ibn Yezîd'den bu isnâd ile (62 rakamlı) Talhatu'bnu Yahyâ hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

(١٦) بَابُ فِي لَبْسِ الْخَاتَمِ فِي الْخَصْرِ مِنَ الْبَدَنِ

٦٣ - (٢٠٩٥) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَادٍ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : كَانَ خَاتَمُ النَّبِيِّ ﷺ فِي هَذِهِ . وَأَشَارَ إِلَى الْخَصْرِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى .

(16) YÜZÜĞÜ ELİN KÜÇÜK PARMAĞINA TAKMAK HAKKINDA BÂB

63 — (2095) : Enes ibn Mâlik (R), sol elinin küçük parmağına işâret ederek : Peygamber (S) in mühür yüzüğü şunda idi dedi³⁰.

(١٧) بَابُ النَّهْيِ عَنِ التَّخَمُّمِ فِي الْوَسْطَى وَالْأُتَى تَلْبِهَا

٦٤ - (٢٠٧٨) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْذِرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ إِدْرِيسَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) . حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَاصِمَ بْنَ كُلَيْبٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : نَهَاَنِ ، يَمْنِي النَّبِيُّ ﷺ ، أَنْ أَجْعَلَ خَاتَمِي فِي هَذِهِ . أَوِ الْتَى تَلْبِهَا - أَمْ يَذُرُ عَاصِمٌ فِي أَىِّ الثَّانَتَيْنِ - وَنَهَاَنِ عَنْ لُبْسِ الْقَمِيٍّ . وَعَنْ جُلُوسِ عَلَى الْمَيَاثِرِ .

قَالَ : فَأَمَّا الْقَمِيٌّ فَخِيَابٌ مُضْلَعَةٌ يُؤْتَى بِهَا مِنْ مِصْرَ وَالشَّامِ وَهِيَ شَبِيهٌ كَذَا . وَأَمَّا الْمَيَاثِرُ فَثَوْبٌ كَانَتْ تَجْعَلُهُ النِّسَاءُ لِبُعُولَتِهِنَّ عَلَى الرَّحْلِ ، كَأَقْطَافِ الْأَرْجَوَانِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كَلَيْبٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُوسَى قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيًّا . فَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كَلَيْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قَالَ : نَهَى ، أَوْ نَهَاَنِ ، يَمْنِي النَّبِيَّ ﷺ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

(17) ORTA PARMAĞA VE ONU TA'KİB EDEN PARMAĞA YÜZÜK TAKINMAK DAN NEHY BÂBİ

64 — (2078) : İbn İdris tahdîs edib dedi ki : Ben Âsım ibn Kuleyb'den işittim, o da Ebû Burde'den, o da Ali'den. Ali (R), Peygamber (S) i kasederek : O beni yüzüğümü şu parmakda yahut bunu ta'kîb eden şunda takmamamdan nehy etti ³¹. — Âsım, bu iki parmağın hangisinde olduğunu bilememiştir — keza kasıyy denilen hâlis ipek giymekden; harîr ve dîbâc gibi hâlis ipek kumaşlarla yapılan süslü ve yumuşak eğer ve palan minderlerine oturmakdan da nehy etti dedi.

Râvî der ki : Kassıyy denilen şeye gelince, o ba'zı yeri dokunub, bazı yeri bırakılarak kaburga tarzında aralık aralık dokunan bir kumaştır ki Mısır'dan ve Şâm'dan getirilir. Onda bunun gibi yol yol iplik çitâreler vardır. Eğer ve palan minderlerine gelince onlar, kadınların kocaları için

30. Arabcada elin parmaklarının adları baş parmakdan i'tibâren şöyledir :

İbham : El olsun, ayağın olsun baş parmağa denir.

Sebbâbe : Kezzâbe vezninde şehâdet parmağına itlâk olunur, güyâ ki kişinin lisânen sövmesine, kalben öfkesine alâmet olur. Çünkü sövme ve tehdid vaktında bu parmak yukarıya kaldırılır. Buna *müsebbiha* (yani tesbîh parmağı) dahi denir.

Vusta : Fu'lâ vezninde orta parmakdır.

Bınsır : Orta parmakla sırça parmak arasında olan parmağa denir ki adsız parmak ta'bîr olunur.

Hınsır : Küçük parmağa denir ki sırça parmak ta'bîr olunur (*Kamûs Ter.* ilgili maddeler).

31. Buradaki «yahud», râvînin tereddüdü ve şüphesi için değil, tenvî' içindir. Müslimanlar sünnetin erkeğin yüzüğü, küçük parmağa takması olduğunda ittifak ettiler. Kadın ise diğer parmaklarında da birden fazla yüzükler edinebilir. Yüzüğün küçük parmakda olmasının hikmeti şudur : O, elin bir tarafında olduğu için el ile almıy verilecek bir işde mihnet ve zorluk vermez. Zira o el ile görülecek işlerde eli meşgûl etmez.

Erkeğin orta ve adsız parmağa yüzük takması bu hadîse göre mekrûh olur. Amma bu kerâhat, tenzihiyyedir. Sağ yahut sol elde yüzük takmağa gelince : Bu husûsda iki hadîs gelmiştir. Bunların ikisi de sahîhdir. Birincisi : İbn Şihâb'ın Enes'den, ikincisi de Sâbit'in yine Enes'den gelen hadîsleridir. İbn Şihâb'ın Enes'den gelen hadîsi 61 rakamlı olan, Sâbit'in yine Enes'den gelen hadîsi de 63 rakamlı hadîsdir.

deve semerinin üstüne koymakda oldukları kırmızı katifeler gibi şeylerdir³².

() : Burada da Ebû Mûsâ'nın bir oğlu : Ben Ali'den işittim diyerek bu hadisi yukarıki tarzda Peygamber'den zikretmiştir.

() : Âsım ibn Kuleyb dedi ki : Ben Ebû Burde'den işittim şöyle dedi : Ben Ali ibn Ebî Tâlib'den işittim, Peygamber'i kasedederek : O nehyetti, yahut beni nehyetti dedi ve yukarıki tarzda zikretti.

٦٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ نَحْيٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كَلَيْبٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ. قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ: نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَتَخْتَمَ فِي إصْبَعِي هَٰذَا أَوْ هَٰذَا. قَالَ: فَأَوْمَأُ إِلَى الْوُسْطَىٰ وَالَّتِي تَلِيهَا.

65 — () : Ebû Burde şöyle dedi : Ali (R) orta parmağa ve onu ta'kib eden parmağa imâ ederek : Rasûlullah (S) beni şu veya şu parmağımda yüzük takınmaktan nehy etti dedi.

(١٨) باب استحباب لبس النعال وما في معناها

٦٦ - (٢٠٩٦) حَدَّثَنَا سَلْمَةُ بْنُ شَيْبٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أُعَيْنَ، حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزَّيَّيرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ، فِي غُرُوفٍ غَرَوْنَاهَا، «اسْتَكْبَرُوا مِنَ النَّعَالِ. فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ رَاكِبًا مَا اتَّعَلَّ».

32. Bu hadiste izahı gereken kelimeler hakkında Kamûs mütercimi Âsım Efendi şu bilgileri veriyor :

Siyâbun mudalla' : Ba'zı yerleri dokunmuş, ba'zı yerleri dokunmadan bırakılmış olan kumaşa denir ki aralık aralık kaburga tarzında olur. Bir de yol yol iplikle çitâre tarzında dokunmuş kumaşa denir.

Misere (cem'i, meyâsir ve mevâsir) : Miknese vezninde ve aslı mi'seredir. Şu el-biseye denir ki, diğer esvâb üzerine giyilmekle onları dahi kabarıp yûkselirler, murâd üstlük libâs olacaktır.

Mi'sere : Eyer yastığına denir ki eyer, baldırı incitmesin diye edinilir. Ba'zı diyârda ona kôpçük ta'bîr ederler. Meyâsir, keza yırtıcı canavar postlarına denir. Harîrden, dibâcdan olan eyer ve palan minderlerine denir (*Kamus Ter.*).

Mi'sere : Acemlerin binme eşyâlarındandır, ipekden, dibâcdan yapılır ve küçük minder gibi edinilir. İçi, pamuk yahut yün ile doldurulur. Binici bunu deve semerinin, yahut at eyerinin üstüne kendi oturmağının altına kor (*en-Nihâye*).

Bunlardan nehyin sebebi, bu kumaşların her devr için pahalı ve lüks şeyler olması; en âdi kumaşdan bile mahrûm bulunan bunca fakirlere karşı tefâhur olacağı; zarûri eşyâlardan olmayıp fazladan meşgale ve teferruât olmaları gibi husûsalar olması muhtemeldir.

(18) AYAKKABILAR VEYA ONLARIN YERİNİ TUTACAK ŞEYLER GİYMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

66 — (2096) : Câbir (R) şöyle dedi : Ben iştirak ettiğimiz bir gazvede Peygamber (S) den işittim : «Ayakkabılardan çok te'mîn edin. Çünkü insan ayakkabı geydiği müddetce ayakkabının binicisi olmakda devam eder» buyuruyordu³³.

(۱۹) باب استحباب لبس النعل في اليمنى أولاً ، والخلع من اليسرى أولاً ، وكراهة التمسك في نعل واحد

۶۷ — (۲۰۹۷) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدٍ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ) ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَنَدَّ بِالْيَمَنِ . وَإِذَا خَلَعَ فَلْيَتَنَدَّ بِالشَّامِ . وَلْيَتَعْلَمُهَا جَمِيعًا . أَوْ لِيَخْلَعُهَا جَمِيعًا » .

(19) AYAKKABI GİMEDE EVVELÂ SAĞ AYAĞA GİYMENİN; ÇIKARIRKEN DE EVVELÂ SOL AYAKTAN ÇIKARMANIN MÜSTEHABLIĞI VE BİR TEK AYAKKABI İLE YÜRÜMENİN KERAHATİ BÂBİ

67 — (2097) : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : Sizin biriniz ayakkabı giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da sol ayağı ile çıkarmağa başlasın (giydiğinde) ayakkabılarının her ikisini beraber giysin, (çıkardığı zaman ise) her ikisini de beraber çıkarsın».

۶۸ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَمْسُ أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدٍ . لِيَتَعْلَمُهَا جَمِيعًا ، أَوْ لِيَخْلَعُهَا جَمِيعًا » .

68 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle bu-

33. Na'l, ayağı yere çıblak dokunmaktan koruyacak nesneye denir ki, ayakkabı ve pabuç ta'bir olunur. Bütün nevilerine şâmilidir. Her mahalde bir gûna dikilib ayaklarına giyerler. Türkçede nâlin dedikleri ve çamurlukda giyilen şeyler de bu kelimedden tahrif edilmiştir. Bunun cem'i, niâl gelir. Na'l kelimesi başka ma'nâlarda da kullanılır (Kamûs Ter.).

Peygamber'in «bir binici olmakda devam eder» sözü, kişi ayakkabı giydiği sürece kendisine meşakkatlerin hafif olacağı, ayağının diken ve benzeri ezâlardan selâmetde kalacağı için âdeta bir binici gibi olur demektir. Bu hadîsde, sefere çıkacak kimsenin kendine lâzım olacak ayakkabı ve diğer zarûrî eşyâları tedârük etmesinin müstehablığı, kafil başkanının yolculara bu gibi husûsları hatırlatıp tavsiyede bulunmasının da müstehablığı anlaşılmaktadır.

yurmuşdur : «Sizin biriniz sakın bir tek ayakkabı ile yürümesin. Ayakkabılarının her ikisini birden giysin, yahut her ikisini de birlikde çıkar-sın»³⁴.

٦٩ - (٢٠٩٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ ، قَالَ : خَرَجَ إِلَيْنَا أَبُو هُرَيْرَةَ فَضَرَبَ يَدَيْهِ عَلَى جَبْهَتِهِ فَقَالَ : أَلَا إِنَّكُمْ تَحَدَّثُونَ أَنِّي أَكْذِبُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيَهْتَدُوا وَأَصِلُ . أَلَا وَإِنِّي أَشْهَدُ أَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا انْقَطَعَ شَيْعُ أَحَدِكُمْ ، فَلَا يَمْشِي فِي الْأُخْرَى حَتَّى يُصْلِحَهَا » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . أَخْبَرَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي رَزِينٍ وَأَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْمَعْنَى .

69 — (2098) : Ebû Razîn şöyle dedi : Bir kerre Ebû Hureyre (R) bizim yanımıza çıkageldi ve eliyle kendi anlına vurdu da şöyle dedi : Haberiniz olsun ki .sizler, benim kendimin sapıtıb sizlerin hidâyete kavuşmanız için, benim Rasûlullah (S) üzerine yalan söylemekte olduğumu konuşuyorsunuz. Haberiniz olsun ben şehâdetle yemin ederek söylüyorum ki ben Rasûlullah'dan işittim o : «Sizden herhangi birinizin ayakkabısının tasmaşı koptuğunda onu ta'mîr edib düzeltmedikce sakın diğeri ile yürümesin» buyuruyordu³⁵.

() : Buradaki râvî el-A'meş de, Ebû Razîn'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere bu ma'nâda haber vermiştir.

34. Bir ayakkabı ile yürünürse ayağın biri diğerinden yüksek olur. Bu hem manzara i'tibârıyla çirkin olub fâilî ayıblanır ve hem de sūrcūb düşmeğe sebep olabilir. Sıbhl bir zarûretten dolayı bir tek ayakkabı ile gezmek mecbûriyeti bu nehiyden tabiatıyla müstesnâdır. Böyle bir ma'ziret çok iken tek giyimli olarak yürümek ve dolaşmak, insanın intizam ve edebine uygun değildir. Günlük yaşayışta her türlü muâşeret âdabına ve hayât disiplinine en mükemmel şekilde riâyet eden yüce Peygamber ummêtinin her ferdine de bu âdab ve intizâma riâyet etme emr ve tavsiyelerini ısrarla tekrarlamıştır.

35. Hadis metnindeki şes', ayakkabı tasmaşına denir. Kelimenin cem'i, şusû' gelir. Seyr de gayr vezinde deriden ince ince dilinib dilim dilim olan uzunca kayışa denir ki sıırım ta'bir olunur (Kamûs Ter.).

İşte gerek tasmaşı, gerek sırimlarından biri koymuş olan ayakkabı ile yürümek de bundan evvel geçen hâşiyede bildirilen sebeplerden dolayı nehy edilmiştir.

(۲۰) باب النهي عن استعمال الصماء، والإغناء في ثوب واحد

۷۰ - (۲۰۹۹) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ - فِيمَا قَرَأَ عَلَيْهِ - عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ ، أَوْ يَتَمَشَّى فِي ثَمَلٍ وَاحِدَةٍ . وَأَنْ يَشْتَمِلَ الصَّمَاءَ ، وَأَنْ يَحْتَسِيَ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، كَاشِفًا عَنْ فَرْجِهِ .

(20) İŞTİMÂLU'S-SAMMÂ'DAN VE BİR TEK KUMAŞ İÇİNDE İHTİBÂ OTURUŞUNDAN NEHY BÂBİ ³⁷

37. Sevb, kumaş demektir. O zamanın tam takım elbisesi — biri *izâr*, diğeri *ridâ'* olmak üzere — iki sevb idi. Bunun hepsi bir *hülle* ederdî. Burada bir sevbden maksad *ridâ'*dır ki sağ ucunu, sol omuzundan geçirmek ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarmak sûretiyle iki ucunu ya göğsü tarafından, ya arkadan bağlanarak tesettür edilirdi. Bu türlü geyinmeğe *teveşşuh*, *iltihâf* ve *ıştimâl* de denir. Kumaşın iki ucunu bağlamaktaki hikmet, *rûkû'* esnâsında libâsın düşmemesi ve namaz kılanın kendi avretine gözû isâbet etmemesidir.

İştîmâlu's-sammâ': Kumaşla bedevîlerin büründükleri gibi bürünmektir ki ihrâmı sağ cânibinden sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden götürdükten sonra sağ kolunun ve sağ omuzunun üzerinden atmakla tamamen bürünmekden ibârettdir. Elleri ve ayakları ve bütün âzası bağlanmış olur. Bir kavle göre *izâr* ve ihrâm makûlesinden yalnızca bir kat sevbî bürünmekden ibârettdir. Şöyle ki: Eyninde ondan başka sevb olmayıp ve onun bir tarafını kaldırarak diğer omuza atar, lâkin bedeni tamamen örtemediğinden avret yerinin ba'zısı meydana çıkar... Şârih der ki ikinci ta'rif fakihlerin kavlidir. İki ta'rifde de mahzûr olduğundan dolayı Peygamber'in nehyi sâdır olmuştur. Birinci kavle, namaz kılma hâline binâ edilmiştir (*Kamûs Ter.*).

Fakihlerin kavli olan tefsire göre *ıştimâlu's-sammâ'*ya *ıhtibâ'* (اضطباع) da denir. Lugatçıların verdiği ilk ma'nâca *ıştimâlin* ta'rifine nazaran vücûdun her tarafı sun sıkı sarılmış olacağından sevbî bu tarzda geymiş olan kimse avret yeri görünmemek için ellerini behemehal libâsın aşağısından dışarıya çıkarabilir. Ve namaz esnâsında ellerini istediği gibi hareket ettiremez. Nehydeki hikmet budur. Fakihlerin ta'rifine muvâfık olan ve *ıhtibâ'* denilen bürünme sûreti — ki ihramlı olan adam tavaf zamanında omuzunda olan fûtayı sol tarafından arkadan götürüp sağ koltuğu altından alarak göğsünden getirmek sûretiyle sol omuzundan aşırılmış bırakmaktan ibârettdir. Sağ omuzu açık kalmak haysiyetiyle kolun birisi yani sağ kol açık kaldığından dolayı böyle isimlendirilmiştir (*Kamûs Ter.*) — ise avret mahallinden bir şey açık kalacak vechile olursa harâmdır, yoksa mekrûhdur (*Tecrid Ter.* II, 243).

Huff,... İnsanın ayağına giydiği çizmeye, mest, edik, gedik, tomâk makûlesi ayakkabına denir ki üzerine mesh etmek mümkün olur... Bir kat olduğu için hafifliğinden dolayı bu isim verilmiştir. Bunun üzerine giyilen ayakkabına *çermûk* denir.. (*Kamûs Ter.*).

İhtibâ': Bir adam sevbine sarmış bürünmek, bir kavle göre dülbent ve kemer makûlesi ile sırtını ve baldırını sarıp toplamak ma'nâsınadır.. Daha kolay tefsiri, insan kaba etleri üzerinde oturub bacaklarını da dikerek o hey'et üzere sarınmaktır. Bu tertibde dikkatsizce sarınan kimsenin görünmesi harâm olan beden âzâlarından ba'zılarını örtmemesi ihtimâli gâlib olduğu için böyle oturanın dikkatli olması lâzım gelir. Hammâmlarda belinde peştemal yıkanan dikkatsiz kimselerde ekseriye vaki olur. Herhalde *ıştimâlu's-sammâ'* ile *ıhtibâ'daki* nehyin sebebi harâm avret yerinin açılması korkusudur. Avret yerinin açılmasına mahâl vermiyecek derecede olursa harâm olmazlar (*Tecrid Ter.* II, 243).

70 — (2099) : Câbir (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S), insanın sol eli ile yemek yemesini; bir tek ayakkabı ile yürümesini; bir tek kumaşı sımsıkı bürünmesini; bir tek beze sarınıb dizlerini yukarı dikmek sûretiyle kaba etleri üzerine fercini açarak oturmasını nehy etmiştir.

٧١ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ - أَوْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ - « إِذَا انْقَطَعَ شَيْعُ أَحَدِكُمْ - أَوْ مَنِ انْقَطَعَ شَيْعُ نَعْلِهِ - فَلَا يَمْسُ فِي نَعْلٍ وَاحِدٍ حَتَّى يُصْلِحَ شَيْعَهُ . وَلَا يَمْسُ فِي خُفٍّ وَاحِدٍ وَلَا يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ . وَلَا يَحْتَبِي بِالنَّوْبِ الْوَاحِدِ . وَلَا يَلْتَجِفُ الْمَاءَ » .

71 — () : Câbir (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : — yahut Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu — : «Sizden herhangi birinizin ayakkabısının tasmaşı koptuğu zaman — yahut her kimin ayakkabısının tasmaşı koparsa — o tasmayı tamir edip düzeltmedikçe sakın bir tek ayakkabı ile yürümesin. Bir tek edik ile de yürümesin. Sol eli ile yemek yemesin. Bir tek beze sarınıb dizlerini dikmek sûretiyle kaba etleri üzerine oturmasın. Bir kumaşı kendi bedenine sımsıkı bir sûretde de sarıb bürünmesin»³⁸.

Dinimizin bunca yüksek ve en medenî bir tarzda edebli geyiniş ve edebli oturuş kalkış ta'limleri yanında, bedevîce ve gayr medenî şekilde en geri milletlerin giyiniş tarzlarını taklid etmek özentilerine şaşılmalıdır. Mini etek ve emsâli giyiniş şekilleri aslında Afrika ve Avusturalya'nın vahşî yarı çıblak geri insanların giyinişleridir. O geri giyiniş şekillerinin ilerilik ve asrîlik modası altında İslâm diyârına kadar yayılması İslâmî ölçülerle düşünen insanları ne kadar bedbin etse yeridir!..

38. Buhârî'de yine Câbir'in rivâyet ettiği şu hadis bu meseleyi daha açıklıkla ifâde etmek tedir :

Câbir ibn Abdullah'dan şöyle dedi : Peygamber'in seferlerinden birine Peygamberin maliyyetinde olarak çıkmıştım. Bir gece bir ıslımdan dolayı Peygamber'in yanına gittim. Baktım ki namaz kılıyordu. Benim de üzerimde bir tek sevb vardı. Onunla ıstimâl edib (yani ihrama bürünür gibi bürünüb) yanibaşında namaza durdum. Namazdan çıktığında :

— Câbir, gece ortasında bu gelişin sebebi nedir? diye sordu. İsimi arz ettim. Sözümlü bitirdikten sonra :

— Ya şu gördüğüm ıstimâl ne oluyor? diye suâl etti.

— (Üstümde olan yalnız) bir sevbdir dedim. Bunun üzerine :

— Libâsın geniş olursa ona bürün. (Bunun gibi) dar olursa (izâr olarak) beline bağla buyurdu (Buhârî, salât, izâ kâne's-sevbu dayyikan).

Bu hadisdeki Peygamber'in istifsâr ve ta'limi yukarıda geçen hadislerdeki ıstimâli tefsir edicidir. Peygamber'in bu emrinden anlaşılıyor ki evvelki hadislerde ta'rif buyurulan ıstimâl (iltihâf, tevassuh), hep geniş olan bir sevbe göre olub dar gelen esvâb, münferiden ıstimâle elverişli değilmiş. İçine bürünülen dar sevbler, bedeni dikelerken örtse bile bükülme ve eğilme hâlinde avret yerinin açılmasına mâni değildir. Bu sebeple tek ve dar sevb, namaza göre mahzûrunu gidermek için onu fûta (yani eteklik) gibi bağlamak gerekeceği öğretilmiş bulunuyor.

(۲۱) باب فی منع الاستلقاء علی الظهر، ووضعی یدي الرجلین علی الأخری

۷۲- (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحَ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزَّيْبِرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ اشْتِمَالِ الصَّمَاءِ ، وَالِاخْتِيَاءِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، وَأَنْ يَرْفَعَ الرَّجُلُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى ، وَهُوَ مُسْتَلْقٍ عَلَى ظَهْرِهِ .

(21) SIRT ÜSTÜ YATMA VE AYAKLARDAN BİRİNİ DİĞERİ ÜZERİNE KOYMANIN MEN'İ HAKKINDA BÂB

72 — () : Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki, Rasûlullah (S) ıstımâlu's-sammâ'dan, bir tek sevb içinde ıhtıbâ' etmekden ve bir insan kendisi sırt üstü yatmış halde iken ayaklarından birini diğeri üzerine yükseltmesinden nehy etmiştir³⁹.

۷۳- (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ حَاتِمٍ: حَدَّثَنَا) مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْبِرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَمْشِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ . وَلَا تَحْتَبِ فِي إِزَارٍ وَاحِدٍ . وَلَا تَأْكُلْ بِشِمَالِكَ . وَلَا تَشْتِمِلِ الصَّمَاءَ . وَلَا تَضَعْ إِحْدَى رِجْلَيْكَ عَلَى الْأُخْرَى ، إِذَا امْتَلَقْتِ » .

73 — () : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle tahdis ederken işitmiştir : Peygamber (S) buyurdu ki : «Sen bir tek ayakkabı ile yürüme. Bir izâr içinde ıhtıbâ' oturuşu ile oturma. Sol elin ile yemek yeme. ıstımâlu's-sammâ' yapma (yani kumaş bütün bedenine ellerini hareket ettiremeyecek tarzda sımsıkı sarıb sarmalama) ve sırt üstü yattığın zaman ayaklarından birini diğeri üzerine atma».

39. Câbir ibn Abdillâh'dan rivâyet edilen bu üç hadiste ki nehy hakkında sahâbi ve tâbiî âlimleri üç türlü görüşe kail olmuşlardır. Ba'zıları bu fiillerin mutlak olarak nehy edildiğine; ba'zıları bu fiillerin mutlak olarak cevâzına; diğeri ba'zıları da bu fiiller ancak avret yerlerinin açılması endişesi olduğu zamanlara mahsûs olarak nehyedilmiştir demişlerdir. Bu nehyin mensûh olduğu görüşü de ileri sürülmüştür. Fakat delilsiz nesh da'vâsı makbûl olmadığından bu görüş kuvvetli değildir.

Bu bâbın hadisleri ile bunu ta'kid eden bâbın hadisleri arasını cem' için en uygun gelen görüş bu nehyin ancak avret yerlerinin açılma endişesi bulunduğu hallere hasredilmesi görüşüdür. Bundan sonraki bâbın hâşiyesini de oku.

۷۴ — (...) (وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنِي عُيَيْدُ اللَّهِ (بَعْنِي ابْنُ أَبِي الْأَخْنَسِ) عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا يَسْتَلْقِينَ أَحَدُكُمْ ثُمَّ يَضَعُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى » .

74 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) dan, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) : «Sizden herhangi biriniz sakın sırt üstü yatıp sonra da iki ayağından birini diğeri üzerine koymasın» buyurdu.

(۲۲) بَابُ فِي إِيمَانِ الْأَسْتَفَاءِ، وَوَضْعِ إِمْرِي الْمَرْجُلَيْنِ عَلَى الْأُخْرَى

۷۵ — (۲۱۰۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبَادِ بْنِ تَمِيمٍ ، عَنْ قَوْمِهِ ؛ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى .

(22) SIRT ÜSTÜ YATMANIN VE AYAKLARINDAN BİRİNİ DİĞERİ ÜZERİNE ATMANIN MÜBAH KILINMASI HAKKINDA BÂB

75 — (2100) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Abbâd ibn Temîm'den, o da amucasından ki o, Rasûlullah (S) ın mescidde sırt üstü yatıp bir ayağını diğeri üzerine atmış vaziyette görmüştür⁴⁰.

۷۶ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

40. Diğer rivâyetlerden Ebû Bekr, Umer, Üsmân, İbn Umer, İbn Mes'ûd ve Enes'in de mescidde bu vaziyette görüldükleri sâbit oluyor. Metinde rivâyet edilen Rasûlullah'ın bu fiil ile isimlerini saydığımız bu sahâbilerin fiilleri bunun cevâzına delildir. Bundan evvelki 21 inci bâbın Câbir ibn Abdillâh'dan rivâyet edilen üç hadîsinde ise bu fiil nehy buyurulmuştu. Ba'zıları bu nehy'n mensûh olduğuna kail olmak istemişlerse de delille dayanmıyan nesh da'vâsı makbûl olamayacağından, nehyi avret yerinin açılması korkusu olduğu zamana kâşredib diğeri hallerde bu fiilin mutlaka cevâzma hükmedilmiştir. Bütün eâiz olmadığına kail olanlar da vardır: Muhammed ibn Sîrin, Mucâhid, Tâvûs, İbrahim Nebâî gibi. Sahâbilerden İbn Abbâs ile Ka'b ibn Acûre'yi de bu isimler arasına katmalıdır.

Hasan Basrî, Şa'bi, Saîd ibn Müseyyeb, Ebû Miclez, Muhammed ibn Hanefiyye gibi zevât ise bunda be's görmemişlerdir. Be's görmeyen sahâbiler içinde Usâmetu'bnü Zeyd, Abdullah ibn Umer ile babasını, Üsmân ile İbn Mes'ûd ve Enes ibn Mâlik'i de zikretmek lâzumdur. Bunlara göre mescidde dayanmak, yan yatmak, bağdaş kurmak, ihtibâ' etmek, yani hulâsatan انبطاح (yüzü koyun yatmak) dan başka istirahat vaziyetlerinin hepsi

76 — () : Buradaki tarîklerin kaynağı olan İbn Uyeyne ile Zuhri de bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi haber vermişlerdir.

(۲۳) باب نهى الرجل من الزعفران

۷۷ — (۲۱۰۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّيِّسِ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (قَالَ يَحْيَى) : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . وَقَالَ الْإِسْرَافِيُّ : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (عَنْ عَبْدِ الرَّزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ التَّرَعُّفِ . قَالَ قُتَيْبَةُ : قَالَ حَمَّادٌ : يَعْنِي لِلرِّجَالِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ) عَنْ عَبْدِ الرَّزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَتَرَعَّفَ الرَّجُلُ .

(23) ERKEĞİ ZAĞFERÂN İLE BOYALAMAKDAN NEHY BÂBİ

77 — (2101) : Enes ibn Mâlik (R) den; Peygamber (S) erkeğin (süslenmek için) zağferan ile elbisesini boyamasını nehy etmiştir. Kuteybe'nin rivâyetinde Hammâd : Erkekler için demek ister demiştir.

() : Enes ibn Mâlik : Peygamber, erkek kişinin (süslenmek ve neşelenmek için vücûduna) zağferân — safran — sürünmesini nehy etti dedi ⁴¹.

(۲۴) باب استحباب غصاب الثوب بصفرة أو حمرة، وتحريره بالسواد

۷۸ — (۲۱۰۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : أَتَى بِأَبِي عَمَّافَةَ ، أَوْ جَاءَ ، فَأَمَّ الْفَتَحَ أَوْ يَوْمَ الْفَتَحِ ، وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ مِثْلُ النَّخَامِ أَوْ النَّخَامَةِ . فَأَمَرَ ، أَوْ فَأَمَرَ بِهِ إِلَى نِسَائِهِ ، قَالَ : « غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ » .

câizdir. İbnibâh ise nehy edilmiştir ve hakkında : «İnnehâ dı'atun yubğlduhâ'llâhu teâlâ = O, yüce Allah'ın hiç sevmediği bir yatıştırıcı» buyurulmuştur (Tecrîd Ter. II, 349 ba'zı tasarruf ve ilâvelerle).

41. Ahmed ibn Hanbel ve diğer Sünen sâhiblerinin Ebû Umâme'den sahîh olarak rivâyetlerine göre Peygamber : « البذاذة من الإحسان = (Hayatta) sâdelik iymândandır» buyurmuştur. Bundan dolayı erkekler için renkli şeylerle yapılacak vücûd ve yüz tuvaleti mekrûh ve çirkin addolunmuştur. Yalnız yeni evlenen gençler bu kerâhetden müstesnâ sayılmışlardır.

**(24) AĞARMIŞ SAÇ VE SAKALI SARI YAHUT KIRMIZI BOYA İLE
BOYAMANIN MÜSTEHABLIĞI; SİYAHLA BOYAMANIN İSE
HARÂM KILINMASI BÂBİ**

78 — (2102) : Câbir ibn Abdillâh (R) dedi ki : Fetih yılında yahut feth gününde Ebû Kuhafe ya getirildi, ya da kendisi geldi. Başı ve sakalı yandık otu ⁴² dedikleri beyaz dikenler gibi benbeyaz bir halde idi. Bunun üzerine (Peygamber) ya emretti, yahut kadınlarına emredilerek : «Bu beyaz saçların rengini bir şey ile değiştiriniz» buyurdu.

۷۹— (...) وحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : أَتَى بِأَبِي قُحَافَةَ يَوْمَ فَتَحِ مَكَّةَ . وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ كَالثَّنَاءَةِ يَافِئًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ ، وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ » .

79 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Mekke'nin fethi günü Ebû Kuhafe Rasûlullah'ın huzuruna getirildi. Onun başı ve sakalı yandık dikenini gibi benbeyaz bir halde idi. Rasûlullah (S) : «Bu beyaz saçların rengini bir şey ile tağyir edib değiştiriniz. Fakat siyah boyadan sakınlınız!» buyurdu.

(۲۵) بَابُ فِي مُحَافَةِ الْيَهُودِ فِي الصَّبْغِ

۸۰— (۲۱۰۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَصَمْرُؤُ النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) مُفَيَّانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَسَلَيْمَانَ بْنِ إِسَارٍ ، عَنْ أَبِي مُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبِغُونَ . فَخَالِفُوهُمْ » .

**(25) BOYAMAK HUSUSUNDA YAHÜDİLERE MUHÂLEFET
ETMEĞE DÂİR BÂB**

80 — (2103) : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Ya-

42. Seğâm, sehâb vezninde bir nebât ismidir ki farscada dermene derler. Bu yandık otu dedikleri beyaz dikendir. Müfredi seğâmedir (Kamûs Ter.).

Bu hadislere göre erkekler de isterlerse siyâhdan gayrı bir renkle saç ve sakallarını boyayabilirler. Buradaki emirler bu boyama işinin mübahlığına delildir. Siyah boya ise erkeklere mekrûh görülmüştür.

hüdfiler ve Hristiyanlar (maç ve sakallarını) boyamazlar. Siz onlara muhâlefet ediniz. buyurdu ⁴³.

(۲۶) باب تحریم تصویر صورة الحیوان ، و تحریم اتخاذ ما فی صورة غیر منتهیه بافرش و نحوه :

وأنه المأثمة عليهم السلام لا بدخلوا بهما فی صورة ولا کلب

۸۱ — (۲۱۰۴) حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : وَاعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فِي سَاعَةٍ يَأْتِيهِ فِيهَا . فَجَاءَتْ تِلْكَ السَّاعَةُ وَلَمْ يَأْتِهِ . وَفِي يَدِهِ عَصَا قَالَتْهَا مِنْ يَدِهِ . وَقَالَ « مَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ ، وَلَا رُسُلُهُ » ثُمَّ انْتَفَتَ فَإِذَا جَرُّهُ كَلْبٌ تَحْتَ سَرِيرِهِ . فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! مَتَى دَخَلَ هَذَا الْكَلْبُ هَهُنَا ؟ » فَقَالَتْ : وَاللَّهِ ! مَا دَرَيْتُ . فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ . فَجَاءَ جَبْرِيلُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَاعَدْتَنِي فَحَلَسْتُ لَكَ قَلَمٌ تَأْتِ » . فَقَالَ : مَنَعَنِي الْكَلْبُ الَّذِي كَانَ فِي يَدِيكَ . إِنَّمَا لَا نَدْخُلُ بَيْنَنَا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ جَبْرِيلَ وَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَأْتِيَهُ . فَلَمَّا كَرَّ الْحَدِيثَ . وَلَمْ يُطَوَّلْهُ كَتَبُوهُ لِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ .

(26) HAYVAN RESMİ YAPMANIN; YAYMAK, DÖŞEMEK VE BENZERİ YOLLARLA KULLANILIP ZELİL KILINMAYAN RESİMLİ EŞYA EDÜNMENİN HARÂM KILINMASI; İÇİNDE RESİM VE KÖPEK BULUNAN BİR EVE MELEKLERİN GİRMİYECEĞİ BÂBİ

81 — (2104) : Âişe (R) şöyle dedi : Cibril aleyhisselâm geleceği bir saat hakkında Rasûlullah (S) ile vaadleşdi. Nihâyet vaadleşilen bu saat geldi fakat Cibril o saatde gelmedi. Rasûlullah elinde bir değnek olduğu halde beklemekte idi. Değneyi elinden attı ve : «Allah va'dinden

43. İslâm'ın evvelinde Rasûlullah, hakkmda vahy nâzil olmayan hususlarda Yahûdilerin ve Hristiyanların gönülleri hoş etmek için bu kitab ehli insanlara muvafakat edib yalnız müşriklerle muhâlefet ederdi. Cenâb Hak, İslâm-dinini diğer dinler üzerine âli kılıb böyle bir saygıya luzum kalmayınca kitab ehli milletlerin âdetlerine muhâlefet etmiştir. Şu kadar ki burada ehl kitaba muhalefet ediniz emri vucûbî bir emr değil, ibâhaya hamledilmiştir yani boyamak mübahdır demektir. Bu cihetle Peygamber'in kendi sakalını boyadığı — en sahîh rivâyete göre — vaki' değildir. Maamafih Rasûlullah'ın boyamağa ihtiyacı yoktur. Çünkü sakalın beyaz telleri yirmiye bile bâliğ olmaşdı. Ebû Bekr'in, Umer'in boyadığı rivâyet olunmuştur.

Bu hadiste başlarının ak saçlarını ve sakallarını boyamayan Yahûdî ve Hristiyan-

dönmez, rasûlleri de dönmezler» buyurdu. Sonra arkasına döndü ve serîrinin altında bir köpek yavrusu gördü. Bunun üzerine : «Yâ Âişe! Bu köpek buraya ne zaman girdi?» diye sordu. Âişe : Allah'a yemîn ederim ki bilmiyorum dedi. Rasûlullah köpeğin çıkarılmasını emretti, o da çıkarıldı. Akabinde Cibril geldi. Rasûlullah ona : «Bana geleceğin sâati va'd ettin, ben de senin için oturub bekledim, fakat gelmedin!» dedi. Cibrîl : Benim gelmemi evinde bulunan köpek men etmiştir. Biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan bir eve girmeyiz dedi.

() : Burada Vuhayb, Ebû Hâzım'dan bu isnâd ile tahdîs edib : Cibril, Rasûlullah'a geleceğini va'd etti diyerek hadîsin tamamını zikretmiştir. Ancak hadîsi İbn Ebî Hâzım'ın uzatması kadar uzatmamıştır.

۸۲ - (۲۱۰۵) حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ ابْنِ السَّبَّاقِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ : أَخْبَرَنِي مَيْمُونَةُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَصْبَحَ يَوْمًا وَاجِمًا . فَقَالَتْ مَيْمُونَةُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَقَدْ اسْتَنْكَرْتُ مِثْلَكَ مِنْذُ الْيَوْمِ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ جِبْرِيلَ كَانَ وَعْدَنِي أَنْ يَلْقَانِي اللَّيْلَةَ . فَلَمْ يَأْتَنِي . أَمْ وَاللَّهِ ! مَا أَخْلَفَنِي » قَالَ فَظَلَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَهُ ذَلِكَ عَلَى ذَلِكَ . ثُمَّ وَقَعَ فِي نَفْسِهِ جِرْوُ كَلْبٍ تَحْتَ فُسْطَاطٍ لَنَا . فَأَمَرَ بِهِ فَأَخْرَجَ . ثُمَّ أَخَذَ يَدَيْهِمَا فَنَضَعَ مَكَانَهُ . فَلَمَّا أَمْسَى لَقِيَ جِبْرِيلَ . فَقَالَ لَهُ « قَدْ كُنْتَ وَعَدْتَنِي أَنْ تَلْقَانِي الْبَارِحَةَ » قَالَ : أَجَلٌ . وَلَكِنَّا لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ . فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، يَوْمَئِذٍ ، فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ . حَتَّى إِنَّهُ يَأْمُرُ بِقَتْلِ كَلْبِ الْحَائِطِ الصَّغِيرِ ، وَيَتْرُكُ كَلْبَ الْحَائِطِ الْكَبِيرِ .

82 — (2105) : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi : Meymûne bana şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) bir gün kederli olarak sabaha ulaştı. Meymûne : Yâ Rasûlallah! Yemîn olsun ki gündüzden beri senin bu durumunu sorub anlamak istemişimdir dedi. Rasûlullah : «Cibrîl bu gece benimle buluşacağını bana va'd etmişti, fakat benimle buluşmadı. Amma Allâh'a yemîn ederim ki o bana karşı sözünden dönmemiştir» dedi. Artık Rasûlullah o gününü bu düşünceli hâli üzere devâm etti. Sonra Rasûlullah'ın gönlüne evimizin bir direği altında bulunan bir köpek yavrusu düştü. Hemen onun çıkarılmasını emretti. Köpek yavrusu dışarı çıkarıldı. Sonra eline bir mikdâr su alıb köpek yavrusunun yattığı yere serpti.

lara muhalefet emrolunduğuna göre, boyamakla emrolunmuş demek olur. Biraz evvel de belirtildiği gibi bu emr vucûb için olmayıp mendûbluğa mahmûldur. Yani boyamak mendûbdur demektir. Fakat bu boyama her boya ile değil bilhassa kına gibi sarı ve kırmızıya çalan renkdeki boyalarla boyamak tavsiye olunmuş, silâh ile boyamaktan nehy edilmiştir. Bu cihetle Nevevî; siyahla saç sakal boyamak tahrimî kerâhatla mekrûhdur demiştir. Bu da erkeklere mahsûs olub kadınların siyahla boyamalarında kerâhat yoktur.

Nihâyet akşam olunca Cibril Peygamber'le buluştu. Rasûlullah Cibrile : «Dün gece benimle buluşacağını bana va'd etmiş idin» dedi. Cibril : Evet, öyle idi. Lâkin biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan hiçbir eve girmeyiz dedi. Rasûlullah o gün sabaha erişince köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta o dereceye kadar ki küçük bahçelerin bekçi köpeklerinin bile öldürülmesini emrediyordu da sâdece büyük bostanların bekçi köpeklerini bırakdırıyordu.

۸۳ — (۲۱۰۶) : İbn Abbas'dan o da Ebu Talha (R) dan : Peygamber (S) : «içinde köpek ve (canlı hayvan) sûreti bulunan eve (rahmet dileyici) melekler girmez» buyurmuşdur.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ يَحْيَى وَإِسْحَقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ » .

83 — (2106) : İbn Abbas'dan o da Ebu Talha (R) dan : Peygamber (S) : «içinde köpek ve (canlı hayvan) sûreti bulunan eve (rahmet dileyici) melekler girmez» buyurmuşdur.

۸۴ — (...) : حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ : أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا طَلْحَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ » .

(...) : وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُعْمِدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ ، وَذَكَرَهُ الْآخَرَانِ فِي الْإِسْنَادِ .

84 — () : Ubeydullah İbn Abdillâh İbn Utbe, İbn Abbas (R) dan şöyle derken işitmişdir : Ben Ebû Talha'dan işittim şöyle diyor-du : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, «içinde köpek ve suret (resim) bulunan eve (rahmet dileyici) melekler girmez» buyuruyordu.

() : Burada da Abdurrazâk, Ma'mer'den, Ma'mer de Zuhri'den bu isnadla (84 rakamlı) Yûnusin hadîsi ve isnaddaki haberleri zikretmesi gibi haber vermişlerdir.

٨٥ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ بُكَيْرٍ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ، صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ صُورَةٌ » .

قَالَ بُسْرٌ : ثُمَّ اشْتَكَى زَيْدٌ بَعْدَ . فَمَدَّنَاهُ فَإِذَا عَلَى بَابِهِ سِتْرٌ فِيهِ صُورَةٌ . قَالَ فَقُلْتُ لِعُبَيْدِ اللَّهِ الْخَوْلَانِي ، رَيْبٌ مَيْمُونَةٌ ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ : أَلَمْ يُخْبِرْنَا زَيْدٌ عَنِ الصُّورِ يَوْمَ الْأَوَّلِ ؟ فَقَالَ عُيَيْدُ اللَّهِ : أَلَمْ تَسْمَعْهُ حِينَ قَالَ : إِلَّا رَقْمًا فِي ثَوْبٍ . .

85 — () Bize Kuteybetu'bnu Saïd tahdis etti. Bize Leys, Bukeyr'den, o da Busru'bnu Saïd'den, o da Zeyd İbn Halid'den, o da Rasûlullah'ın sahâbîsi olan Ebu Talha'dan tahdis etti ki Ebu Talha : Rasulullah (S), «Melekler içinde sûret bulunan herhangi bir eve girmezler» buyurdu demiştir.

Busr der ki : Bu hadîsi bana rivayet eden Zeyd İbn Hâlid'dir. Bunu bana bildirdikten bir zaman sonra hastalanmış, biz de ona hasta ziyaretine gitmiştik. Eve girdiğimde kapusunda bir perde asılı olduğunu, perdede de bir sûret bulunduğunu gördüm. Orada bulunan Ubeydullah el-Havlâniyy'e — ki Peygamber'in zevcesi Meymune'nin Rabîbidir — 44 :

— İslâmın ilk günlerinde sûretin nehyedilmiş olduğunu bize haber veren Zeyd İbn Hâlid değil midir? (şimdi bu resimli perde nedir ya)? dedim. Ubeydullah bana :

— Zeyd İbn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize nakl ederken sonunda : « الْارْقَامُ فِي ثَوْبٍ » (= Elbisedeki nakış ve resim müstesnâdır) dediğini işitmedin mi? diye cevap verdi.

٨٦ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ بُكَيْرَ بْنَ الْأَشَجِّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ حَدَّثَهُ ، وَمَعَ بُسْرِ عُبَيْدُ اللَّهِ الْخَوْلَانِي ؛ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ صُورَةٌ » .

قَالَ بُسْرٌ : فَمَرَضَ زَيْدُ بْنُ خَالِدٍ . فَمَدَّنَاهُ . فَإِذَا نَحْنُ فِي بَيْتِهِ بَسْتَرٍ فِيهِ أَصَاوِيرُ . فَقُلْتُ لِعُبَيْدِ اللَّهِ الْخَوْلَانِي : أَلَمْ يُخْبِرْنَا فِي الْأَوَّلِ ؟ قَالَ : إِنَّهُ قَالَ : إِلَّا رَقْمًا فِي ثَوْبٍ . أَلَمْ تَسْمَعْهُ ؟ قُلْتُ : لَا . قَالَ : بَلَى . قَدْ ذَكَرْتُ ذَلِكَ .

44. Rabib, üvey oğul demektir. Fakat Ubeydullah'a, mü'minlerin anası Meymune'nin rabibi denilmesi, Meymune'nin kölelerinden birisinin çocuğu olup Meymune tarafından terbiye edildiği içindir. Hakikatta Meymune'nin üvey oğlu değildir.

86 — () Bize Ebu Tahir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Amru'bnü'l-Hâris haber verdi. Ona Bukeyr İbnü'l-Eşecç tahdîs etti. Ona Busr İbn Said tahdîs etti. Ona beraberinde Ubeydullah el-Havlânîyy olduğu halde Ebû Talha tahdîs etti ki Rasûlullah (S) : «Melekler içinde sûret bulunan herhangi bir eve girmez» buyurmuştur.

Busr dedi ki : Bunu bana haber verdikten bir zaman sonra Zeyd İbn Hâlid hastalandı, biz de ona hasta ziyâretine gittik. Evine girdiğimizde, bir perde ile karşılaştık ki o perdede bir çok tasvîrler bulunuyordu. Bunun üzerine Ubeydullah el-Havlânîyy'e hitaben :

— Bize tasvîrler hakkındaki nehyi şu Zeyd İbn Hâlid tahdîs etmedi mi? dedim. Ubeydullah bana :

— Zeyd İbn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize naklettiği zaman sonunda : «İLLÂ RAKMEN FÎ SEVBİN = elbisedeki nakış ve şekil müstesnâdır» demişti, sen bunu işitmedin mi? dedi. Ben :

— Hayır bunu işitmemiştim dedim. Ubeydullah :

— Evet, Zeyd İbn Hâlid böyle zikretmiştir dedi ⁴⁵.

45. Tersîm ve Tanzîrden nehyin sebebi : Tersîm ve tasvirin nehyedilmesine yegâne sebep, resimlere sûretlere taabbüd endişesidir. İslâm dini tevhîd dini, zâtında ve sıfatında bir Allâh'a ibadet dini olduğundan ve diğer deyişle, tevhîd islâmî umdelerin ve islâm nûrunun mihrak noktası bulunduğundan bu noktanın hiçbir suretle şîrk ile şâibeli olmaması Peygamber'in büyük bir kıskançlıkla üzerinde durduğu bir mesele idi. Bu sebeble islâmın ilk günlerinde Peygamber ister ta'zîm ister tahkîr ifade eder şekilde kullanılsın, resimli eşya kullanmayı mutlak sûrette nehy etmişti. Çünkü Peygamber islâmın bu ilk günlerinde şîrk ile mücâdele halinde idi. Beşeriyeti putlara, timsâllere, tasvîrlere ibadet etmekten men'e çalışıyordu. Resim ve tasvîr hakkında mutlak sûrette void ifade eden hadisler hep islâmın bu ilk günlerinde vârid olmuştur. Fakat islâmın şîrke galebesi ve hakikî zaferi tahakkuk ettikten sonra ilk devrelerdeki kadar şiddetli harekete lüzûm kalmamıştı. Tasvîr ve timsâllerin ta'zîm ifade etmiyecek bir sûrette kullanılmasına mü'sade edilmiştir. Ki bu mü'sade yukarıki Ebû Talha hadîsinin son fıkrasındaki istisnâdan çıkarılmıştır.

Seneden seneye İslâm nûru her tarafa yayılmaya başlayıp, Tevhîd akidesi gönüllerde gereği gibi yerleşince birçok Selef imamları ile fikhî mezheb sâhibleri manzara resimlerini, tâmmu'l-hılka olunan insan ve sair rûh sâhibi hayvanların tasvîrini ve ihtirâm göstermiyerek bunların kullanılmasını mubâh addetmişlerdir. Bu sebeble hadis şârihleri şiddetli tahzirleri ihtivâ eden hadisleri tam hilkatlı olan tasvîrlere hasretmişler ve meselâ belden yukarı çekilen resmin i'mâlinde ve kullanılmasında bir be'is görmemişlerdir.

Buhârî'nin eski şârihlerinden Ebu Süleyman Hattâbî, Ebû Talha hadîsinin son fıkrasından istifade ederek tam hilkatlı olmamak gibi bir kayda da lüzûm görmemiş ve sadece bunun kerâhatine kaail olmuştur. Kerâhat sebebi olarak ta kalbin mâ lâyanî ile meşgûl olmasını göstermiştir :

وقال الخطابي: المصور الذي يصور اشكال الحيوان والنقش الذي ينقش اشكال الشجر ونحوها فاني ارجو ان لا يدخل في هذا الوعيد وان كان جلة هذا الباب مكروها وداخلا فيما يشغل القلب بما لا ينبغي

= Hayvan şekilleri tasvîr eden musavvir ile ağaç ve benzeri nakışlar, resimler yapan nakkâş ve ressam'ın, resim ve tasvîr hakkında vârid olan vâide dahil olmayacağını unud

۸۷ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، أَبِي الْحُبَابِ ، مَوْلَى ابْنِ النَّجَّارِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَمَائِيلٌ » .

(۲۱۰۷) قَالَ فَأَتَيْتُ فَاتَيْتُهُ فَقُلْتُ : إِنَّ هَذَا يُخْبِرُنِي ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَمَائِيلٌ » فَهَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ ذَلِكَ ؟ فَقَالَتْ : لَا . وَلَكِنْ سَأَخَذُكُمْ مَا رَأَيْتُهُ فَعَلَّ . رَأَيْتُهُ خَرَجَ فِي غَزَاتِهِ . فَأَخَذْتُ نَمَطًا فَسَرَّتُهُ عَلَى الْبَابِ . فَلَمَّا تَدِيمَ قَرَأَى النَّمَطَ ، عَرَفْتُ الْكِرَامِيَّةَ فِي وَجْهِهِ . فَجَذَبَهُ حَتَّى هَنَكَهُ أَوْ قَطَعَهُ . وَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَأْمُرْنَا أَنْ نَكْسُو الْحِجَارَةَ وَالطِّينَ » قَالَتْ فَقَطَعْنَا مِنْهُ وَسَادَاتَيْنِ وَحَشَوْنَهُمَا لَيْقًا . فَلَمْ يَعْيبْ ذَلِكَ عَلَيَّ .

87 — () : Ebû Talha el-Ensârî (R) : Ben Rasulullah (S)-dan işittim «Melekler, içinde köpek ve timsâller bulunan eve girmez» buyuruyordu dedi.

(2107) Râvi Zeyd İbn Halid dedi ki : Bunun üzerine Âişe'ye geldim ve : Bu zat (yani Ebû Talha) bana Peygamber (S) in «Melekler, içinde köpek ve timsâller bulunan eve girmez» buyurduğunu haber veriyor. Sen Rasûlullah'dan bunu zikrettiğini işittin mi? diye sordum. Âişe dedi ki : Hayır ben bunu işitmedim. Lâkin ben size Peygamber'in yaptığını gördüğüm şeyi tahdîs edeceğim : Ben Peygamber'in bir gazaya çıktığını gördüm. O sırada ben kenarı saçaklı bir yatak örtüsü almış ve bunu kapu üzerine asmışdım. Peygamber dönüb geldiğinde bu perdeyi kabuda gördü. Ben Peygamber'in yüzündeki hoşnutsuzluğu hissetmişdim. Peygamber perdeyi çekti hattâ onu yırttı yahut kopardı da : «şüphesiz ki Allah bizlere duvarın taşını ve toprağını böyle sûretli kumaşla örtmemizi emretmedi» buyurdu.

Âişe : Mutâkiben biz örtüyü parçaladıkta ondan iki yastık yaptık, bu iki yastığın içine hurma yaprakları doldurdum. Peygamber benim bu işi mi bana karşı ayıplamadı demişti ⁴⁶.

ediyorum, her nekad bu işlerin hepsi mekrûh ve kalbi mâ lâya'nî ile meşgûliyette dâhil iseler del» (Umdetu'l-kaarî, X, 313).

Hattâbinin kerâhat sebebini kalbi mâlâya'nî ile iştiğal derecesinden ileri götürmesi, o devirlerde resme ta'zîm ve taabbud hissinin Hattâbî nazarında şuurulu hiçbir muslimanın hatırından geçmiyeceği muhakkak olmasından ileri gelse gerekdir.

46. Aliyyu'l-Kaarî bu hadisin şerhinde : Âişe'nin bu örtüyü asması zinet içindi, perde ve hicâb yapmak için değildi. Bundan dolayı Peygamber tarafından azarlandı. Bu hadis ile yastık, yaygı gibi hususlarda şekilli kumaş kullanmanın cevâzına, fakat duvara ziynet için resimli kumaş makûlesi şeyler asmanın haramlığına değil tenzihî kerâhet olduğuna istidlâl edilmiştir diyor. Çünkü Peygamber'in : «Allah bizlere taşları ve çamurları böyle

۸۸ — (...) حدثنی زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن داود ، عن عزره ، عن محمد بن عبد الرحمن ، عن سعد بن هشام ، عن عائشة . قالت : كان أبا ستر فيه تمثال طائر . وكان الداخل إذا دخل استقبله . فقال لي رسول الله ﷺ « حولى هذا . فإني كلما دخلت فرأيتُهُ ذكرت الدنيا » . قالت : وكانت لنا قطيفة كُنَّا نقولُ عليها حريرٌ . فكُنَّا نلبسُها .

88 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Bizim, kendisinde kuş şekli bulunan bir perdemiz vardı. İçeriye giren kimse onu karşıladı. Bir gün Rasûlullah (S) bana : «Bunu çevir. Çünkü her girişimde bunu görüyor ve dünyayı hatırlıyorum» buyurdu.

Yine Âişe : Bizim bir kâtifemiz vardı ki biz onun âlemi ipektir derdik. İşte biz onu giyiyorduk demiştir.

۸۹ — (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ وَعَبْدُ الْأَعْلَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : وَزَادَ فِيهِ - يُرِيدُ عَبْدَ الْأَعْلَى - فَلَمْ يَأْمُرْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَطْعِهِ .

89 — () : Burada da İbn Ebi Adıyy ve Abdu'l-A'lâ bu isnad ile tahdis etmişlerdir. İbnu'l Musennâ : — Abdu'l-A'lâyı kasd ederek — O burada, Rasûlullah (S) bize örtüyü parçalamakla emretmedi, fıkrasını ziyade etmiştir dedi.

۹۰ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ سَفَرٍ . وَقَدْ سَتَرْتُ عَلَى بَابِي دُرُوكًا فِيهِ الْخَلِيلُ ذَوَاتُ الْأَجْنَحَةِ . فَأَمَرَنِي فَتَرَعْتُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُهُ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ عَبْدِ : قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ .

90 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir seferden geldi. Ben de kapunun üzerine, kendisinde kanatlı at şekilleri bulunan bir örtü perdelemişdim. Rasûlullah çıkarmamı emretti ben de onu yerinden çıkardım.

() : Burada Abde ve Vekî' bu isnadla talidîs etmişlerdir. Abdenin hadîsinde : Bir seferden geldi kısmı yokdur.

suretli kumaşla örtmemizi emretmedi.» sözü, ne böyle kumaş asmaktan nehye, ne vucûba ve ne de mendûbluğa delâlet etmez diye ihticâc edildiğini haber veriyor (Mirkat, IV, 485).

٩١ - (...) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاجِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مُتَسْتَرَّةٌ بِقِرَامٍ فِيهِ صُورَةٌ . فَتَلَوْنَ وَجْهَهُ . ثُمَّ تَنَاوَلَ السُّتْرَ فَهَكَهُ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، الَّذِينَ يُشَبِّهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا . بِمِثْلِ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : ثُمَّ أَهْوَى إِلَى الْقِرَامِ فَهَكَهُ بِيَدِهِ .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِمَا « إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا » لَمْ يَذْكُرَا : مِنْ .

91 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Ben, sûretli ince bir perdeyi kendime perde edinmiş olduğum halde yanıma Rasûlullah (S) girdi. Benim perdeyi görünce yüzünün rengi attı. Sonra perdeyi uzanıp aldı ve yırttı. Bundan : «Allah'ın yaratmasına benzetmeye çalışan kimseler kıyâmet gününde insanların en şiddetli azâb görecektelerdir» buyurdu ⁴⁷.

() : Buradaki râvî de, Âişe'nin, kendi yanına Rasûlullah'ın girdiğini tahdîs ettiğini (91 rakamlı) İbrahim İbn Sa'd hadîsi gibi rivayet etmiştir. Şukadar ki burada râvî : Sonra perdeye uzandı ve onu eliyle yırttı demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de : bize Abdürrâzzâk haber verdi. Bize Ma'mer, Zuhri'den haber verdi diyerek bu isnadla rivayet etmişlerdir. Bunların hadîslerinde «İnsanların en şiddetli azablısı» vardır da en şiddetli azablısından ma'nâsını ifâde eden min harfu cerrini zikretmemişlerdir.

47. Hadis metnindeki Kırâm hakkında Asım efendi şu izahı veriyor : Kırâm, al perdeye ve duvağa denir. Bir kavle göre yünden alaca ve nakış işlenmiş ince nihaliye denir ki kapılara perde ederler. Yahut begâyet ince zâra ve çarşafa denir (Kamus Ter.).

Hadisteki bu tehdid, tapmak maksadıyla sûret yapanlara hamledilmiştir. Yahutta bununla Allah'm yaratmasına benzetmeyi kastedene ve böyle itikât edene hamledilmiştir ki böylesi kâfidir. Bunun azabı ise küfrünün ziyadeliği nisbetinde artacaktır... (Nevevî).

٩٢ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ (وَاللَّفْظُ لِرُزْهَرٍ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقُولُ : دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ سَرَتْ سَهْوَةٌ لِي بِقِرَامٍ فِيهِ عَمَائِيلُ . فَلَمَّا رَأَاهُ هَتَكَهُ وَتَلَوْنَ وَجْهَهُ وَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، الَّذِينَ يُصَاهُونَ بِمَخْلُوقِ اللَّهِ » . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَجَعَلَنَاهُ وَجَعَلَنَاهُ وَسَادَةً أَوْ وَسَادَتَيْنِ .

92 — () : Âişe (R) şöyle der : Ben kendime âid olan bir raf'a⁴⁸, üstünde bir takım timsâller bulunan bir perde ile örtülmüştüm ki Rasûlullah (S) yanıma girdi. O timsâlli perdeyi görünce onu yırttı ve yüzünün rengi attı. Müteâkiben : «Yâ Âişe! Kıyamet gününde Allah katında insanların en şedîd azablısı, Allah'ın yaratmasına benzetmiye çalışan kimiselerdir» buyurdu.

Âişe müteâkiben biz o perdeyi kestik de ondan bir yahut iki tane yaptık yaptık dedi. .

٩٣ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ . قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يَحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ لَهَا ثَوْبٌ فِيهِ تَصَاوِيرُ . تَمْدُودٌ إِلَى سَهْوَةٍ . فَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي إِلَيْهِ . فَقَالَ « أَخْرِيهِ عَنِّي » . قَالَتْ : فَأَخْرَيْتُهُ فَجَعَلْتُهُ وَسَادَةً .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ طَلْحٍ . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

93 — () : Abdurrahman İbn Kasım dedi ki : Ben Kasım'dan işittim; o, Âişe'den şöyle tahdîs ediyordu : Âişe'nin, kendisinde birtakım tasvîrler bulunan bir kumaşı vardı. Bu kumaş bir raf boyunca uzatılmıştı. Peygamber (S) o rafa doğru namaz kıldırı. Bir defa «o perdeyi

48. Sehve hakkında şu tarifler verilmiştir :

es-Sehvetu... suffa ve eyvâna, bir kavle göre iki oda aralığında olan kilere, yahut hazine odasına denir. Yahut raf ve musandura ve şîrvân makûlesine denir ki ona bazı ihtiyaç maddeleri konulur. Yahut küçük hazine odası şeklinde odaya denir, yahut üç dört ağaçtan çatma tahta pûşa denir ki üzerine ev meta'ları nev'in'den şeyler konulur. Ve kendûç ismidir ki taşra diyarlarda sarpûn ve petenk ta'bir ettikleri büyük zarfdır, fıçı mâncına tarzında olur. Tahta anbara dahi denir ve odanın bacasına ve penceresine denir. Gelinin cihaz evine yahut o şekilde olan eve denir, evin havlusu önüne şekilen perdeye denir, cemi'leri sıhâ gelir (Kamus Ter.).

benden geriye al!» buyurdu. Âişe der ki : Ben de onu geriye aldım da, müteakiben ondan birkaç yastık yaptım.

() : Buradaki râviler de cemîan Şu'be'den bu isnad ile ri-vayet etmişlerdir.

٩٤ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيَّ وَفَدَّ سَتَرْتُ نَظْأَ فِيهِ تَصَاوِيرُ . فَتَحَّاهُ . فَاتَّخَذْتُ مِنْهُ وِسَادَتَيْنِ .

94 — () : Âişe (R) : Peygamber (S) benim yanıma girdi. Halbuki ben tasvîrleri bulunan bir namatı⁴⁹, perde yapmışdım. Peygam-ber onu uzaklaştırdı. Müteakiben ben de ondan iki yastık yaptım dedi.

٩٥ - (...) وَحَدَّثَنَا هَرُؤُنُ بْنُ مَعْرُوفٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا نَصَبَتْ سِتْرًا فِيهِ تَصَاوِيرُ . فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَرَعَهُ . قَالَتْ : فَقَطَعْتُهُ وِسَادَتَيْنِ . فَقَالَ رَجُلٌ فِي الْمَجْلِسِ حِينَئِذٍ ، يُقَالُ لَهُ رَيْبَعَةُ بْنُ عَطَاءٍ ، مَوْلَى ابْنِ زُهْرَةَ : أَمَّا سَمِعْتَ أَبَا مُحَمَّدٍ يَذْكُرُ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْتَفِقُ عَلَيْهِمَا ؟ قَالَ ابْنُ الْقَاسِمِ : لَا . قَالَ : لَكِنِّي قَدْ سَمِعْتُهُ . يُرِيدُ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ .

95 — () : Abdurrahman İbn Kâsım tahdîs etti, ona da ba-bası Kâsım İbn Muhammed, Peygamber'in zevcesi Âişe'den şöyle tâhdîs etmiştir. Âişe, tasvîrleri bulunan bir perde asınırdı. Akabinde (R) içeriye girdi ve onu yerinden sökdü. Âişe : Ben de onu iki yastık olarak kestim demişdir. O zaman mecliste bulunan ve kendisine Zühre oğullarının hima-ye ettiği, Rabîatubnu Atâ denilen bir kimse : Sen Ebû Muhammed'den işitmedin mi ki o, Âişe'nin : Rasûlullah o iki yastığa yaslanır dayanırdı dediğini zikrediyordu? diye sordu. Abdurrahmân İbnu'l-Kasım : Hayır ben de ondan işittim dedi. Bununla da Kasım İbni Muhammed'i kasde-di-yordu.

49. Namat, mutlaka döşek yüzüne denir ki alaca nihâlî ve cîs ta'bîr ettikleridir. Bir kavle göre bir nev' döşemeye denir... ve namat yünden dokunmuş bir nev' kumaşdır ki hev-dec örtüsü ederler. İnce kâvi olur, hâlen ihrâm ettiğimiz şey olacaktır. Cem'i enmât ve mimât gelir (Kamus Ter.).

٩٦ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا اشْتَرَتْ مُرْقَةً فِيهَا نِصَاوِيرٌ . فَلَمَّا رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْبَابِ فَلَمْ يَدْخُلْ . فَمَرَقْتُ ، أَوْ فَمَرَقْتُ ، فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةُ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ . فَمَاذَا أَذْنَبْتُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا بَالُ هَذِهِ الْمُرْقَةِ ؟ » فَقَالَتْ : اشْتَرَيْتُهَا لَكَ . تَقَعُدُّ عَلَيْهَا وَتَوَسَّدُهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يُعَذِّبُونَ . وَيُقَالُ لَهُمْ : أَخْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » ثُمَّ قَالَ « إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الثَّقَفِيُّ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّي ، عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْخَزَاعِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَخِي الْمَاجِشُونِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ . عَنْ عَائِشَةَ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ . وَبَعْضُهُمْ أَتَمَّ حَدِيثًا لَهُ مِنْ بَعْضٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَخِي الْمَاجِشُونِ : قَالَتْ فَأَخَذَتْهُ فَجَعَلَتْهُ مِرْقَتَيْنِ . فَكَانَ يَرْتَقِي بِهِمَا فِي الْبَيْتِ .

96 — () Bize Yahyâ İbn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da Kasım İbn Muhammed'den, o da Âişe'den : Âişe (R) bir küçük yastık satın almışdı, üstünde birtakım (hayvan) resimleri vardı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapunun önünde dikildi de içeriye girmedi. (Âişe der ki) : Bu sırada ben hoşnutsuzluğu sezdim yahut da Rasûlullah'ın yüzünden hoşnutsuzluk ve iğrenme sezildi. Âişe :

— Yâ Rasûlallah! Allâh'a ve Allâh'ın Rasûlune tevbe ediyorum. Acaba ne kusur ettim? dedi. Rasûlullah :

— Şu yastığın hali nedir? buyurdu. Âişe :

— Ben onu senin için, üzerine oturursun ve yaslanırsın diye satın aldım dedi. Rasûlullâh :

— Bu suretlerin sâhibleri kıyamet gününde muhakkak azab olunurlar. Ve bu kimselere (tehekküm ve acizlerini ortaya koymak için) : Sûretlerini yaptığınız bu hayvanları (haydî) diriltiniz! denilir buyurdu. Yine Rasûlullah : «içinde sûretler bulunan eve melekler girmez» buyurdu⁵⁰.

50. Bu Hz. Âişe hadisinde Âişe tarafından yapılan alış veriş akdini Peygamber fesh etmemişdir. Bu fesh etmemenin delâleti ile bu resimli yastık hakkındaki Peygamber'in beyanatı haramlığa değil belki kerâhate hamlolunabilir.

() Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da Kasım'dan, o da Âişe'den olmak üzere bu hadîsi rivayet ettiler. Bunların bazıının hadîsi diğerinden daha tamamdır. Bunlardan Abdulazîz İbnu ahi'l-Mâcişûn'un hadîsinde şu ziyade olmuştur : Âişe : Müteakiben ben onu aldım da iki dirsek yastığı yaptım. Artık Rasûlullah evde onlara dirseğini dayar yaslanırdı dedi.

٩٧ - (٢١٠٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْأَثَمِ .

حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الَّذِينَ يَصْنَعُونَ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . يُقَالُ لَهُمْ : أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إسماعيلُ ، بَعَثَ ابْنُ عُثَيْمٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

97 — (2108) : İbn Umer (R) haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Şu sûretleri yapanlar kıyâmet gününde azâb olurlar. Onlara : Haydi yaptığınız sûretlere can veriniz! denilir» buyurdu.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere Ubeydullah'ın Nâfi'den, onun da İbn Umer'den, onun da Peygamber'den rivâyet ettiği (97 rakamlı) hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٩٨ - (٢١٠٩) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَمَيْدٍ الْأَشْجِيُّ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي الضُّحَى ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ » وَلَمْ يَذْكُرِ الْأَشْجِيُّ : إِنَّ .

Nitekim Peygamber perde gibi ta'zîm ve tekrîm ifade eder bir surette resimli esya kullanmayı kerih görmüş, fakat yayınlamak ve örtünmek gibi ta'zîme delâlet etmiyecek şekilde kullanmayı mekrûh saymamıştır. Sa'd ibn Ebi Vakkas, Sâlim, Urve, İbn Sirân, Atâ, İkrime bu suretle hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Sevrî ve Şâfiînin mezhepleri de budur denilmiştir.

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . كَلَّمَهُمْ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ .
ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كَلَامُهَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي رِوَايَةِ يَحْيَى
وَأَبِي كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ « إِنَّ مِنْ أَشَدِّ أَهْلِ النَّارِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَذَابًا ، الْمُصَوِّرُونَ »
وَحَدِيثُ سُفْيَانَ كَحَدِيثِ وَكِيعٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ مُسْلِمِ
ابْنِ صُبَيْحٍ . قَالَ : كُنْتُ مَعَ مَسْرُوقٍ فِي بَيْتٍ فِيهِ تَمَائِيلُ مَرِيَمَ . فَقَالَ مَسْرُوقٌ : هَذَا تَمَائِيلُ كِسْرَى .
فَقُلْتُ : لَا . هَذَا تَمَائِيلُ مَرِيَمَ . فَقَالَ مَسْرُوقٌ : أَمَا إِنِّي سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ : قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ » .

98 — (2109) : Abdullah İbn Mes'ûd (R) dedi ki; Rasûlullah (S) : «şüphesiz ki kıyamet gününde insanların en şedid azablısı, sûret yapanlardır» buyurdu. Râvilerden el-Eşecc; inne lâfzını zikretmemiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de A'meş'den, bu isnad ile rivâyet ettiler. Yahyâ ile Ebû Kureyb'in, Ebû Muâviye'den olan rivâyetlerinde «muhakkak ki kıyâmet gününde ateş ehlinin en şiddetli azaplarından bir kısmı sûret yapanlardır» tarzı vardır. Sufyân'ın hadîsinde ise (98 rakamıyla geçen) Vekî' hadisi gibidir.

() : Muslim İbn Subayh şöyle dedi : Ben mesrûk ile beraber bir evde bulundum ki o evde Hz. Meryem'in timsâlleri vardı. Mesrûk :

— Bunlar Kisrâ'nın timsâlleridir dedi. Ben :

— Hayır, bunlar Hz. Meryem'in timsâlleridir dedim. Mesrûk :

— Ben Abdullah İbn Mes'ûd'dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) : «Kıyâmet gününde azabı en şiddetli olan insanlar musavvirlerdir» buyurdu.

۹۹ — (۲۱۱۰) قَالَ مُسْلِمٌ : قَرَأْتُ عَلَى نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ الْجَهْضِيِّ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى .
حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ . فَقَالَ : إِنِّي رَجُلٌ

أَصَوِّرُ هَذِهِ الصُّورَ . فَأَقْنِي فِيهَا . فَقَالَ لَهُ : اذْنُ مِنِّي . فَنَدَانَا مِنْهُ . ثُمَّ قَالَ : اذْنُ مِنِّي . فَنَادَا حَتَّى وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ . قَالَ : أَنْبِئَكَ بِمَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ . يَجْمَلُ لَهُ ، بِكُلِّ دُورَةٍ صَوَّرَهَا ، نَفْسًا قَتَمَذُبُهُ فِي جَهَنَّمَ » . وَقَالَ : إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَأَعْلًا ، فَاصْنَعْ الشَّجَرَ وَمَا لَا نَفْسَ لَهُ . فَأَقَرَّ بِهِ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ .

99 — (2110) Muslim dedi ki : Ben Nadrubnu Ali el-Cehdamî'nin huzûrunda okudum, o da Abdul' A'lâ İbn Abdil a'lâ'dan. Bize Yahyâ İbn Ebî Ishâk, Saîd İbn Ebî'l-Hasen'den tahâlis etti. O şöyle demiştir : İbn Abbâs (R) a ressam bir kimse geldi ve :

— Ben şu sûretleri resmederek geçinirim. Bunlar ve san'atım hakkında bana bir fetva ver dedi. İbn Abbas ona :

— Bana yaklaş dedi. Ressam ona yaklaştı. Sonra tekrar : Bana yaklaş dedi. Ressam İbn Abbas'a yaklaşıncı İbn Abbas elini bu fetva istiyen ressamın başı üstüne koyarak : Şimdi sana ben Rasûlullah (S) dan işittiğim bir hadîsi haber vereceğim (iyi dinle). Ben Rasûlullah'dan işittim o : «Her musavvir cehennemdedir. Musavvirin tasvîr ettiği her sûrete kıyâmet gününde (Allah) hayat verir de o canlı suret de cehennemde kendini yapan sâhibine azab eder» buyuruyordu dedi. Bunun ardından İbn Abbâs ressamı karşı devamla :

— Eğer sen san'atine devam etmek mecbûriyetinde isen ağaç resmi ve hayat sahibi olmayan vücut kısımlarımın resmini yap dedi. Bu hadîsi Nadru'bnü Ali takrîr etmiştir⁵¹.

51. İbn Abbas'ın bu fetvasının delili şu hadis olabilir : «Ebü Hureyre (R) den. Dedi ki : Bir kere Cibrîl aleyhisselâm Rasûlullah'ın yanına girmek için izin istemiştir. Rasûlullah (S) ona «gir» diyerek izin vermiştir. Fakat Cibrîl : Şimdi ben senin evine nasıl girebilirim? Çünkü senin evinde bir takım at ve insan misallerini ihtiva eden bir perde asılıdır. Ya bu resimlerin başlarını koparmalısın yahut bu perdeyi indirib onu yerde yayılan bir yaygı yapmalısın (yani ona yere sermelisin)! Biz melekler zümresi, içinde resimler olan eve girmeyiz diye cevap verdi (Tahâvî).

Bu hadîsden Tahâvî şu hükümü çıkarıyor : Bu hadîsin zahirine göre bir resmin başı koparılmıca, resim ve timsal mübah oluyor. Çünkü resmin temsil ettiği hayat sahibinin başsız yaşaması mümkün değildir. Hadîsin ifade ettiği bu hüküm, bir hayat sahibinin, insan veya hayvanın onsuz yaşaması mümkün olmayan bir kısmı hâric olmak üzere tasvir ve tersimi mübâh olduğuna delâlet eder. Şu halde :

- a. Canlı oluyun eşya ve manzaraların tersimi;
- b. Canlılardan da benzeri hayat sâhibi olmayacak bir beden kısmının tasviri mübâh oluyor. Ve bu iki nev'i tasvirin, resim hakkında gelen hadislerin ifade ettikleri nehy hükümünden hâric olduğuna da delâlet eder (Umdetu'l-Kaari, V, 460).

۱۰۰ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ النَّظَرِيِّ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ . فَجَمَلْتُ يُفْتَى وَلَا يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . حَتَّى سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : إِنِّي رَجُلٌ أَصَوَّرُ هَذِهِ الصُّورَ . فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : اذْنُهُ . فَدَنَا الرَّجُلُ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كَلَّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَلَيْسَ بِنَافِخٍ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ الْيَسْمَعِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ النَّظَرِيِّ بْنِ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى ابْنَ عَبَّاسٍ . فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

100 — () : Nadru'bnü Enes İbn Mâlik şöyle dedi : Ben İbn Abbas'ın yanında oturuyordum. O fetvâ vermiye başladı fakat «Rasûlullah şöyle buyurdu» demiyordu. Nihayet bir kimse kendisinden fetva istiyerek :

— Ben şu resimleri yapan ressam bir kimseyim dedi. İbn Abbas ona:

— Yakınlaş! dedi. O zat İbn Abbâs'a yaklaştı. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi :

— Ben Rasûlullah (S) işittim : «her kim dünyada (hayat sahibi) bir sûret resmederse kendisine kıyamet gününde o sûrete rûh vermesi teklîf olunur. Halbuki o, hayat vermek kudretini hâiz değildir» buyuruyordu ⁵².

() : Buradaki râvî de Nadr İbn Enes'den, bir kimse İbn Abbas'a geldi diyerek Peygamber'den yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

۱۰۱ - (۲۱۱۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . وَالْفَاضِلُ مُتْقَارِبَةٌ . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ . قَالَ : دَخَلْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي دَارِ مَرْوَانَ . فَرَأَى فِيهَا نَصَافِيرَ . فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ خَلْقًا كَخَلْقِي ؟ فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً . أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً . أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ . قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا

⁵². Resim ve tasmın hakkında vârid olan cezalar müşriklikden sakındırmak içindir. Yukarıda da izâh ettiğimiz vechile islâmın başlangıcındaki cezâlar Allah'ın birliği esasını muhâfaza etmek için daha şiddetli idi. Şirk rejimi yıkılıp İslâm inkılâbının temeli olan Allah'ın birliği umdesi teessüs ettikçe bu cezâlar tedricî olarak hafifletilmiştir.

وَأَبُو هُرَيْرَةَ دَارًا بُنِيَ بِالْمَدِينَةِ ، لِسَعِيدٍ أَوْ لِمَرْوَانَ . قَالَ : فَرَأَى مُصَوِّرًا يُصَوِّرُ فِي الدَّارِ . فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . «لَمْ يَذْكُرْ» أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً .

101 — (2111) : Ebû Zur'a şöyle dedi : Ben Ebû Hureyre (R) ile beraber Mervan'ın evine girdim. Ebû Hureyre orada birtakım tâsvirler görünce şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurmuştur : Benim yarattığım gibi yaratmaya savaşılan kişiden daha zalim kim vardır? Haydi onlar (yokdan) bir zerre yaratsınlar yahut bir habbe vücûda getirsinler veyahut bir arpa dânesi yaratsınlar»⁵³.

() : Ebû zur'a şöyle dedi : Ben ve Ubû Hureyre Medîne'de Saîd yahut Mervan'a âid olarak binâ edilmekte olan bir eve girdik⁵⁴. Ebû Hureyre o evde sûretler yapan bir ressâm gördü. Bunun üzerine : Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek yukarıki hadîs gibi zikretti. Râvî burada «yahud bir arpa danesi yaratsınlar» fıkrasını zikretmemiştir.

53. Bu emirler muhatabların yaratmaktaki acizlerini meydana çıkarmak için verilen ta'cizi emirlerdir. Tasvir yapanların yokdan yaratma husûsundaki acizlerini belâgatla ızhâr ve beyandan ibâretidir. Fakihler ve hadîs âlimleri cumhûru bu hadislerden hayat sâhibi hayvanların resimlerini yapmanın haram olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak hareketli bir hayatı olmıyan manzara resimleri ile ta'zîm vesîlesi olmıyan eşya üzerindeki resimlerin kullanılmasında be's görmemişlerdir.

İslâm dîni tevblid akidesi üzerine kurulmuş bulunduğundan islâmın ilk devirlerinde Peygamber şirkin kaynağı olan Mekke'de ister ta'zîm, ister ibâdet, ister hakâret kasdı ile olsun resim yapmayı ve resimli eşya kullanmayı mutlak sûrette yasak etmişti. Fakat Medîne'ye hicret ettikten ve bilhassa Mekke'nin fethi ile asırlık putlar yerlere serildikten sonra ilk devirlerdeki şiddetli yasaklar hafiflemiştir. Hattâ Peygamber'in evinde bile yastık ve düseklik gibi eşyalar üzerinde nakışlar ve hayvan sûretleri olduğu geçen hadislerde görülmüştü. Nihâyet Musliman topluluğu timsallere ve resimlere ibâdet etmek gibi hûrafelerden tamâmiyle uzaklaşınca selef âlimleri tâ'zîm ifâde etmiyen hayvan ve manzara resimlerinin kullanılmasını mubâh saymışlardır. Gît gide şirk ile tapınmakla alâkası kalmıyan resim ve tersim işinin bazı husûslarda medenî bir ihtiyâç ve zarûret halini alması üzerine sonraki devirlerdeki bazı âlimler daha geniş ihtihadlarda bulunmuşlardır.

54. Râvî Ebû Zur'a'nın Ebû Hureyre ile girdiklerini bildirdiği bu ev hadîsin metninde de tasrîh edildiği üzere Mervan'ın yahut Emevîler'den Saîd İbn Âs'a ait idi. Bunların ikisi de birbirinin arkası sıra Muaviye tarafından Medîne vâlisî ta'yîn olmuşlardı. Bir kayda göre de bu ressâm binanın üst katında resim ve sûret yaparken Ebû Hureyre tarafından görülmüş ve bunun üzerine Ebû Hureyre metindeki hadîsl haber vermiştir. Bu karinelerle hadîste zikrolunan bu evin vâli konağı olmak ihtimâli kuvvetlidir.

Resim hakkında bir özetleme :

Buraya kadar resim ve tasvir hakkında gelen hadisleri imâm Müslim'in tertibi üzere görmüş olduk. Bu hadislerden bazılarının hâşiyelerinde Selef ve Halef âlimlerinden bir kısmının re'y ve ictihadlarını da tesbît ettik. Bu tesbite göre âlimlerin iki noktada ittîfak, bir noktada da ihtilâf ettiklerini görüyoruz. İttîfak ettikleri noktalardan birisi, ağaç, dal, taş gibi eşya ve manzara resimlerinin mutlak surette mubâh olduğudur. Öbürüsü de vesikalık fotoğraflar gibi tâm hilkatlı olmıyarak bedeninin bir kısmına âid olan canlı varlık resimlerinin hem yapılmalarının hem de kullanılmalarının cevâzıdır. Tam hilkatlı olanlar hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazı âlimler ta'zîm vesîlesi olmaksızın bun-

۱۰۲ — (۲۱۱۲) : Ebu Hureyre (R); Rasûlullah (S) : «Melekler, içinde timsaller yahut tasvirler bulunan herhangi bir eve girmezler» buyurmuştur dedi.

أَوْ نَعَاوِيرُ . عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ تَمَاثِيلُ »

102 — (2112) : Ebu Hureyre (R); Rasûlullah (S) : «Melekler, içinde timsaller yahut tasvirler bulunan herhangi bir eve girmezler» buyurmuştur dedi.

(۲۷) بَابُ كَرَاهَةِ الْكَلْبِ وَالْجُرْسِ فِي الْمَسْرِ

۱۰۳ — (۲۱۱۳) : Ebu Hureyre (R); Rasûlullah (S) : «Melekler, içinde timsaller yahut tasvirler bulunan herhangi bir eve girmezler» buyurmuştur dedi.

حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةُ رُقَّةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ » .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِي) . كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(27) SEFER ESNASINDA KÖPEK BULUNDURMANIN VE ÇAN TAKMANIN KERÂHATI BÂBİ

103 — (2113) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Me-

ların kullanılmasını da kerâhatle beraber tecvîz etmişlerdir. Bazıları da tecvîz etmemişdir.

Bu bahiste müstakil risâle ve kitâblar da yazılmıştır :

a. «es-suver ve't-temâsil ve fevâiduhâ ve hukmuhâ», Tarîhu'l-Ustaz el-imâm Muftî Abdüh.

b. A. Hamdi Akseki, «tasvır ve ittihazı suver».

Bunda altı kitâbda ve diğer hadîs kitâblarında tahrîc edilen bütün hadîs ve haberleri ve bunlar üzerinde tedkikât yapan âlimlerin ve fakihlerin re'y ve ictihâdlarını fıkıh kitâblarından toplayıp nakletmiştir. Bu eserde tasvîr ve suret edinme hakkındaki âlimlerin kavil ve ictihâdları hurmet, kerâhet ve cevâz sûretinde tecellî etmektedir.

Bazı âlimler tarafından bu bahiste uzun tedkiklere girişilmesi ve müstakil eserler meydana getirilmesi bazı muhitlerde resim kullanmanın ve resim yapmanın mutlak sûrette haram zannolunmasından dolayıdır. Halbuki bu günkü içtimâî, resmî, hukûkî... ihtiyâç ve zarûretler bu husûsdaki mahzûrları, yalnız taabbud ve saygı gösterme hâli müstesna mubâh kılacak sebeplerdir. Fotoğraf ve resim i'mâl eden ve kullanan birçok kimse bunda dinî bir mahzûr olup olmadığını sormağa mecbûriyet hissetmiş olmalarından dolayı mes'elenin ilmi vaziyetini olduğu gibi ortaya koymak için yukarıda zikrettiğimiz araştırmalar yapılmıştır.

lekler, içinde köpek ve çan bulunan hiçbir yolcu kafilesine yoldaşlık etmezler» buyurmuştur ⁵⁵.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin ikisi de yine Suhey'l'den bu isnadla rivâyet etmişlerdir.

۱۰۴ — (۲۱۱۴) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقَتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، يَمْعُونُ ابْنُ جَعْفَرٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْجَرَسُ مَرَامِيرُ الشَّيْطَانِ » .

104 — (2114) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Çan, şeytânın mizmârlarıdır.» buyurmuştur ⁵⁶.

(۲۸) بَابُ كَرَاهَةِ الْوَزْرِ فِي رِقَةِ الْعَبْرِ

۱۰۵ — (۲۱۱۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ؛ أَنَّ أَبَا بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ . قَالَ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَسُولًا - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ : وَالنَّاسُ فِي مَبِيدِهِمْ - « لَا يَتَّقِينَ فِي رِقَةِ بَعِيرٍ قِلَادَةً مِنْ وَتَرٍ ، أَوْ قِلَادَةً ، إِلَّا قُطِعَتْ » . قَالَ مَالِكٌ : أَرَى ذَلِكَ مِنَ التَّيْنِ .

(28) DEVENİN BOYNUNA KIRIŞDEN GERDANLIK TAKMANIN KERÂHATI BÂBİ

105 — (2115) Bize Yahyâ İbn Yahyâ tahdîs etti ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Abdullah İbn Ebî Bekr'den, o da Abbâd İbn Temîm'den, ona da Ebû Beşîr el-Ensârî (R), seferlerinin birinde Rasûlullah (S) maiyyetinde bulunduğunu haber verib şöyle dedi : Rasûlullah bir elçi gönderdi ve — bu hadîsin râvîlerinden biri olan Abdullah İbn Ebî Bekr : Râvî Abbâd İbn Temîmin, insanlar geceleme yerlerinde bulunurlarken dediğini sanıyorum demiştir — : «Hiçbir devenin boynunda, kırıştan ya-

55. Burada yoldaşlık etmiyeceği haber verilen melekler, rahmet ve muâvenet melekleridir, hafaza melekleri değildir. Çünkü hafaza melekleri yolcuların hiçbirinden ayrılamazlar. Zira onlar yolcu olsun mukim olsun herbir ferdin fiillerini ve hallerini hıfz etmekle vazifeli kılınmışlardır.

Çan, boynunda asılan hayvana rahatsızlık verdiği yahut sesinden meleklerin rahatsız oldukları gibi sebeplerden dolayı nehyedilmiştir.

56. Mizmâr, nay, kaval, zurna gibi üflenerek ses veren mûsikîy aletlerine denir.

pılmış bir gerdanlık (yahud gerdan'ık) kalmasın, (gerdanlıklar) muhakak kesilsin» buyurdu⁵⁷.

İmâm Mâlik : Ben bu nehyin göz değmesinin zarârını def'etmek için gerdanlık aşanlara mahsûs olduğunu sanıyorum demiştir.

(۲۹) بَابُ النَّهْيِ عَنْ ضَرْبِ الْجَوَانِ فِي وَجْهِهِ ، وَوَسْمِهِ

۱۰۶ - (۲۱۱۶) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ ، وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ .

(...) وَحَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَبَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ بَكْرِ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ : أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . عَنِ الْوَسْمِ .

(29) HAYVANIN YÜZÜNE VURMAK DAN, YÜZDE DAMGA VE DAĞLAMA YAPMAK DAN NEHİY BÂBİ⁵⁸

106 — (2116) : Câbir (R) : Rasûlullah (S) yüze vurmaktan, yüzde (damgalama ve dağlama âletiyle) damga ve dağlama yapmaktan nehyetti demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine İbn Cureyc'den rivâyet ettiler. O da : Bana Ebû Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir İbn Abdillâh'dan, Rasûlullah nehy buyurdu derken işitmiştir. Bu hadîs de (106 rakamlı) hadîs gibidir.

57. Peygamberin, «Kiriş'den gerdanlık» veya sadece «gerdanlık» buyurduğu husûsunda râvî şek etmiştir. Birinci ihtimale göre kirişden olmiyan gerdanlıkları bırakmak câiz oluyor. İkinciye göre ise hangi şeyden olursa olsun bütün gerdanlıklar câiz olmuyor. Bu şekden dolayı âlimler bu bâbda ve nehyin sebebinde ihtilâf etmişlerdir. Bazısı devenin sür'atle koşması esnasında bu kirişin boynunu sıkması ile yahud kirişin bir ağaca takılması suretiyle boğulması endişesinden dolayı nehyedilmiştir demiştir. Bazısı da, araplar göz deymesinin zararını def'etmek için develere kirişlerden gerdanlıklar takarlardı. İşte Peygamber kirişlerin hiçbir zararı def' edemeyeceğini bildirmek için bunu yapmaktan onları nehyetmiştir, amma bunu zinet için yapana gelince öylesine bir be's yokdur demişlerdir.

58. Yüze vurmak, her hayvan hakkında nebyedilmiştir. Bu nehy insan yüzü hakkında daha şiddetlidir. Nehyin yüze tahsisi, yüzün bütün güzelliklerin toplandığı yer olması, en küçük bir izin dahî onda çirkinleştirme yapması, belki de göze zarar vermesi, Allah'ın mükerrem kıldığı süreti horlaması gibi sebeplerden dolayıdır. Hattâ harbde bile yüzden vurmamak ve mümkün olursa başka yerlerden vurmak evlâdır.

Yüzüne damga vurmağa gelince insanlar hakkında mükerrem kılındığı ve buna ihtiyac da olmadığı için haramdır. İnsandan başka hayvanların yüzüne damga vurmak câiz değildir. Diğer hayvanların yüzlerinden başka yerlerine damgalamak câizdir. Zekât ve cizye koyunlarını damgalamak ise müstahabdır, bu nehyolunmamıştır (Névevi ve Sunûsi).

۱۰۷ — (۲۱۱۷) وحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أُعَيْنٍ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ عَلَيْهِ جِمَارٌ قَدْ وُصِمَ فِي وَجْهِهِ . فَقَالَ : « لَمَنْ اللَّهُ الَّذِي وَسَّمَهُ » .

107 — (2117) : Câbir (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) in yanından, yüzüne damga vurulmuş bir merkeb geçti. Bunun üzerine Peygamber : «Allah bu merkebin yüzüne damga yapan kimseyi rahmetinden uzak eylesin» diye bedduâ etti.

۱۰۸ — (۲۱۱۸) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ ؛ أَنَّ نَاعِمًا ، أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : وَرَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جِمَارًا مَوْصُومَ الْوَجْهِ فَأَنْكَرَ ذَلِكَ . قَالَ : فَوَاقِهِ إِلَّا أَسِئَمَهُ إِلَّا فِي أَفْعَى شَيْءٍ مِنَ الْوَجْهِ . فَأَمَرَ بِجِمَارِهِ فُكِّى فِي جَابِرَتِهِ . فَهُوَ أَوَّلُ مَنْ كَوَى الْجَابِرَتَيْنِ .

108 — (2118) : Ummu Seleme'nin himâyesinde bulunan Nâim Ebû Abdillâh tahdis etti ki kendisi İbn Abbâs'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S), yüzüne damga vurulmuş olan bir merkeb gördü de bu yüze damga vurma işini red etti. Bundan dolayı Allâh'a yemin ederim ki ben yüzden en uzak yerde olmak müstesnâ hayvanı damgalamam.

(Râvî der ki :) İbn Abbâs bunu takiben kendisine âid olan bir merkebe damga vurulmasını emretti de merkeb iki kış kemiği üzerinden damgalandı. Böylece kendisi kış kemiği üzerine dağlama damgası yapanların ilki oldu ⁵⁹.

(۳۰) بَابُ جَوَازِ وَصْمِ الْخَيْلِ غَيْرِ الدَّرَمِيِّ فِي غَيْرِ الْوَجْهِ ، وَنَبْرِهِ فِي نَعْمِ الزَّلَاطَةِ وَالْجَزْرِ

۱۰۹ — (۲۱۱۹) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : لَمَّا وَلَنْتُ أُمَّ سَلِيمٍ قَالَتْ لِي : يَا أُنْسُ ! انْظُرْ هَذَا الثَّلَامَ . فَلَا يُصَيِّبُ شَيْئًا حَتَّى تَمُدَّوْهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِمَنْكِهِ . قَالَ فَقَدَوْتُ فَإِذَا هُوَ فِي الْحَائِطِ . وَعَلَيْهِ حِمِصَةٌ حَوْيِيَّةٌ وَهُوَ بِسَمِّ الظَّهْرِ الَّذِي قَدِمَ عَلَيْهِ فِي الْفَتَحِ .

(30) İNSAN MÜSTESNÂ DİĞER HAYVANLARIN YÜZDEN BAŞKA YERLERİNE DAMGA YAPMANIN CEVÂZİ, ZEKÂT VE CİZYE HAYVANLARINDA İSE MENDÜBLÜĞÜ BÂBİ

109 — (2119) : Enes (R) şöyle dedi : Ummu Suleym doğur-

59. Bu hadîsdeki câirâtın kelimesi «en-Nihaye» de : Onlar kuyruk kökünü kuşatan iki ettir diye de ta'rif edilmiştir.

duğu zaman bana : YA Enes! Şu oğlana bak, ona hiç bir şey isâbet ettirmiyerek Peygamber'in yanına götür de Peygamber bir hurmayı ezib parmağı ile çocuğun damağına çalsın! dedi. Bunun üzerine ben hemen gittim Peygamber'i bustanda buldum; üzerinde Huveytiyye denilen renkli ve aynı zamanda bir takım şekiller ihtivâ eden bir kumaş vardı. Kendisi, fetihden gelmiş olan develeri damgalamakla meşgul bulunuyordu.

۱۱۰ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يُحَدِّثُ : أَنَّ أُمَّهُ حِينَ وَلَدَتْ ، أُنْطَلِقُوا بِالصَّبِيِّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يُخَنِّكُهُ . قَالَ : فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ فِي مِرْبَدٍ يُسَمُّ غَنَمًا . قَالَ شُعْبَةُ : وَأَكْثَرُ عَلَيَّ أَنَّهُ قَالَ : فِي آذَانِهَا .

110 — () : Hişâm İbn Zeyd şöyle dedi : Ben Enes (R) dan işittim, o, annesi doğurduğu zaman, doğan çocuğu, hurma ezib parmağıyla damağına çalması için Peygamberin yanına götürdüklerini tahdîs ediyordu. Enes Peygamber (S) i bir deve ağılında koyunları damga yapar halde bulduk dedi. Râvî Şu'be : Benim gâlib zannım onun «koyunların kulaklarına» demiş olduğudur, demiştir.

۱۱۱ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ . حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ زَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِرْبَدًا وَهُوَ يُسَمُّ غَنَمًا . قَالَ : أَحْسِبُهُ قَالَ : فِي آذَانِهَا .

(..) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ . وَيَحْيَى وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

111 — () : Hişâm İbn Zeyd tahdîs edib şöyle dedi : «Ben Enes (R) den işittim şöyle diyordu : Biz bir deve ağılında, Rasûlullah (S) ın huzûruna girdik. Rasûlullah orada koyun damgalıyordu.

Râvî : Ben onun, koyunların kulaklarına (damgalıyordu) dediğini zannediyorum demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den, bu isnadla onun benzeri olan hadisi rivâyet etmişlerdir.

۱۱۲ - (...) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَرْوَفٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : رَأَيْتُ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمِيسَمَ . وَهُوَ يُسَمُّ إِبِلَ الصَّدَقَةِ .

112 — () : Enes İbn Mâlik (R) : Ben Rasûlullah (S) ın

elinde damgalama âletini gördüm, kendisi zekât develerini damgalar haldeydi demiştir ⁶⁰.

(۳۱) بَابُ كَرَاهَةِ الْقَزَعِ

۱۱۳ - (۲۱۲۰) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ نَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْقَزَعِ . قَالَ قُلْتُ لِنَافِعٍ : وَمَا الْقَزَعُ ؟ قَالَ : يُحْلَقُ بَعْضُ رَأْسِ الصَّبِيِّ وَيُتْرَكُ بَعْضٌ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَرَ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَا : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَجَمَلَ التَّفْسِيرَ ، فِي حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ ، مِنْ قَوْلِ عُبَيْدِ اللَّهِ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُثْمَانَ الطُّفَّيْنِيُّ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ نَافِعٍ . ح وَحَدَّثَنِي أُمِّيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ) . حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ . بِإِسْنَادِ عُبَيْدِ اللَّهِ . مِثْلُهُ . وَالْحَقُّ التَّفْسِيرُ فِي الْحَدِيثِ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّرَّاجِ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِذَلِكَ .

(31) ÇOCUK BAŞININ BİR KISIM SAÇINI TRAŞ EDİB
BİR KISMINI BIRAKMANIN KERÂHATİ BÂBİ

113 — (2120) : Ubeydullah'dan : Bana Nâfi'nin oğlu Umer, babası Nafi'den, o da İbn Umer (R) dan haber verdi ki Rasûlullah (S) çocuğun başının bazı yerlerini tıraş edib, bazı yerlerinde dağınık bulut parçaları gibi saç bırakmaktan nehyetmiştir.

60. Bu hadisler hayvanlara damga yapmanın cevâzını ifâde etmektedirler. Zekât ve cizye hayvanlarına damga yapmak ise müstahab olur. Bu bizim mezhebimiz (yani Şâfiî mezhebi), sahâbîlerin hepsinin mezhebi ve onlardan sonra gelen âlimler cumhûrunun mezhebidir. İbnu's-Sabbâğ ve diğerleri bu mesele üzerinde sahâbîlerin icmâu naklettiler. Ebû Hanîfe ise hayvana (dağlama veya yarma sûretleriyle) damga yapmanın mekrûh olduğuna kail oldu. Çünkü bu şekilde damga yapmak (ona göre) ta'zib ve musledir. Müsle ise nehyolunmuştur (Nevevî).

Umer der ki; Nâfi'e : Kaza' nedir? diye sordum. Nâfi' : Çocuğun başının bir kısmı tıraş olunub, bir kısmının terk olunmasıdır dedi⁶¹.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de : Bize Ubeydullah bu isnadla tahdîs etti ve Ebû Usâme hadîsindeki tefsîri, Ubeydullah'ın sözünden kıldı dediler.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de Ubeydullah'ın isnadîyle, Nâfi'nin oğlu Umer'den yukarıdaki hadîs gibi rivâyet ettiler. Bu iki râvî'de o tefsîri hadîse ilhak etmişlerdir.

() : Buradaki iki târik râvilerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere bunu rivâyet etmişlerdir.

(۳۲) باب النهي عن الجلوس في الطرقات، وإعطاء الطريق منه

۱۱۴ — (۲۱۲۱) حَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ فِي الطَّرِيقَاتِ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا لَنَا بُدٌّ مِنْ مَجَالِسِنَا . تَتَحَدَّثُ فِيهَا . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِذَا أُيِّنْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ ، فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ » قَالُوا : وَمَا حَقُّهُ ؟ قَالَ « غَضُّ الْبَصَرِ ، وَكَفُّ الْأَذَى ، وَرَدُّ السَّلَامِ ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(32) YOLLAR ÜZERİNE OTURMAKDAN NEHİY VE (OTURULDUĞUNDA İSE) YOLUN HAKKINI VERMEK BÂBİ

114 — (2121) : Ebu Saîd Hudriyy (R) den; Peygamber (S) :

— Yollar üzerine oturmakdan sizleri sakındırırım buyurdu. Sahâbîler (müsâade ister bir tarzda) :

61. Hadîsdeki Kaza' kelimesi aslında cem'i sığasıdır. Müfredi Kaz'a'dır. Kaza' gök yüzünde şuraya buraya dağınık bir halde bulunan bulut parçalarına denir. Bu asıl manaya göre çocuğun başının bazı yerlerini tıraş edib bazı yerlerinin saçını bulut parçaları gibi dağınık halde bırakmaya denilmiştir ki Türkçede buna perçem bırakmak ta'bir olunur.

Kaza'nın ya'nî perçem bırakılmasının yasak edilmesi sebebine gelince o devirde perçem bırakmak Yahudiler, müşrikler, fâsikler arasında yaygın bir âdet olması ve gene çocuklar için töhmet vesilesi bulunmasıdır. Bundan dolayı Nevevî : Bunun kerâhat olduğunda âlimlerin icmâ'ı vardır, demiştir. Temizlik maksadile başın tamâmiyle tıraş edilmesinde yahud da tamâmen saçın bırakılmasında mahzûr olmadığı da bildirilmiştir. Her halde düzgün ve muntazam olmak ve başın horlamasına sebep olmayacak tarzda başda bir kısım saç bırakmakta da bir beis olmasa gerektir. Çünkü İslâm da asl' olan temizlik nezafet ve intizamlı bir güzelliştir.

— Yâ Rasûlallah! Bizim için bu oturuşlarımızdan kurtuluş yoktur. Bizler oralarda (oturub) konuşuruz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Madem ki sizler için her halde oralarda oturmak zarûreti vardır, öyleyse yola hakkını verin buyurdu. Sahabîler :

— Yolun hakkı nedir? diye sordular. Rasûlullah :

— Gözü (haramdan) sakınmak, ezâ vermekten çekinmek, selâm almak, ma'rûf ile emredib münkerden nehyetmektir buyurdu ⁶².

() : Buradaki iki t'arîk râvîlerinin her ikisi de Zeyd İbn Eslem'den bu isnâd ile o hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(۳۳) باب تحريم فعل الواصلة والمستوصلة، والواصلة والمستوصلة، والنامسة والمتنصبة،

والمعلجات، والمغبرات على الله

۱۱۵ - (۲۱۲۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي تَكْرِ قَالَتْ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ لِي ابْنَةً عَرِيسًا . أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمَرَّقَتْ شَمْرُهَا . أَفَأَصِلُهَا ؟ فَقَالَ « لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ » .

62. Gaddu'l basar : Gözü harama bakmaktan men etmektir. Şârihler burada kavlen ve fiilen gelib geçenlere taarruzdan sakınmak üzere daha geniş bir ma'nâ kastedildiğini bildiriyorlar.

Keffu'l-ezâ : Gelib geçeni tahkir, gıybet etmek gibi hallerden sakınmaktır.

Reddu's-Selâm : Selâm verenlerin selâmlarını karşılamaktır.

Ma'rufia emr : Dinen ve aklen iyi ve güzel olan şeyleri emretmektir.

Munkerden nehiy de : Dinen ve aklen kötü ve zararlı şeyleri menetmektir.

Ebû Davûd'un Edeb bahsindeki rivâyet de : Yol göstermek, Tabarânî'nin Hz. Umer'-den rivâyetinde : Mazlûmu yardım etmek ziyadeleri de vardır.

Bu hadîsin sevkinden sarâhatla anlaşıldığına göre Peygamber evvelâ sahabileri yol üzerinde oturmakdan men etmişti. Fakat bilâhare sahabiler tarafından bunun iktisâdi hayat için lüzûm ve zarûreti arz olununca Peygamber gelib geçen kadınlara bakılmaması; kimseye eziyet verilmemesi gibi şartlarla bu men'i kaldırıp mü'sade vermiştir.

Burada kadınlara hayasızca ve arsız nazarlarla bakmanın kötülüğünü çok güzel belirten şu âyeti işaret etmek yerinde olacaktır :

«Allah hem hâin gözler (in tecessüslerin) i hem de (fâsîd) gönüllerin gizliyeceği temayülleri bilir» (el-Mu'min : 19).

İbnu Ebî Hâtim'in Abdullah İbn Abbâs vasıtasıyla rivâyetine göre âyetteki hâin gözlerin tecessüs ve fâsîd gönüllerin temâyülü şöyle tasvîr buyurulmuştur : Hâin gözlü o kimsedir ki o bir cemâatle bir yerde otururken yanından güzel bir kadın geçerse, yahud girdiği bir evde güzel bir kadın görürse yanındakilerden hırsızlıyarak kadına sinsi sinsi bakar. Yanındakiler kendisine bakınca da hemen gözünü ayırır. Fakat Allah bilir ki o hâin gözlü kimse kadının mahremiyet dairesine girmeğe gücü yetse muhakkak girmek ve zinâ etmek ister.

Netice : Yol uğrağı yerlerde kimseye zarar vermeden oturmak câizdir. Fakat bunun mukabilinde gelib geçenlere hayırhah olub zararlı olmamak gereklidir.

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبِي وَعَبْدَةُ .
ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . أَخْبَرَنَا أُسُودُ بْنُ قَامِرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ .
كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ . غَيْرَ أَنَّ وَكِيعًا وَشُعْبَةَ فِي حَدِيثِهِمَا :
فَقَرَّطَ شَعْرَهَا .

(33) SAÇINA BAŞKASININ SAÇINDAN EKLEYEN; SAÇINA SAÇ EKLETTİREN; BEDENİNE DÖĞME YAPAN; BEDENİNE DÖĞME YAPTIRAN; YÜZÜN TÜYLERİNİ YOLAN; YÜZÜN TÜYLERİNİ YOLDURAN; SEYREK DİŞLİ GÜZEL GÖRÜNMEK İÇİN DİŞLERİN ARASINI YONTANLAR VE BÖYLECE ALLÂH'IN YARATTIĞINI DEĞİŞTİRENLERİN BÜTÜN BU FİİLLERİNİN HARAM KILINMASI BÂBİ ⁶³

115 — (2122) Bize Yahya İbn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Muâviye, Hîşam İbn Urve'den, o da Munzir kızı Fâtıma'dan, o da Ebû Bekrin kızı Esma'dan haber verdi. Esma şöyle demiştir. Peygamber'e bir kadın geldi ve : Yâ Rasûlallah! Benim yeni zifâfa girecek bir oğlum vardır ki ona cildinde sivilciler çıkaran bir hastalık isâbet etti, bu sebebden saçları döküldü. Şimdi ben onun saçlarını başka saç ekliyeyim mi? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Saçına başkasının saçından ekliylene ve saçına başkasının saçından eklettirene Allah lâ'net etsin» buyurdu.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Hîşam İbn Urve'den bu isnâd ile (115 rakamlı) Ebû Muâviye hadîsi tarzında rivâyet et-

63. Bu bab başlığındaki kelimelerin manaları :

Vâsıla : Saçı kısa ve az olduğu için başkasının saçından kendi saçına ekliyen kadına denir.

Mustavvıla : Saçına saç eklemeyi talep eden kadına denir. *en-Nihâyyede* : Genç iken fâhişe olub koca karı olduğunda pezevenklik eden, mel'ûneye denir, hadîsdeki vâ'sıladan maksad budur denmiştir.

Veşm : Vucûdun el, kol gibi bir uzvunu iğneliyerek müteessir ettikten sonra üzerine çivit ekib gök bir şekil verilmesidir. Türkçede buna na'l ve döğün ta'bir olunmuş. Bunu yapana *Vâşime* denir.

Mustevşime : Na'l ve döğün yaptırana denir.

Nâmusâ : Kadınların yüzlerinde olan kılları yolub gidermekle süsleyen kadına denir.

Mutenemmısa : Çehresindeki tüy ve kılları yolduran kadına denir.

Mutefellicât : Seyrek dişli güzel görünmesi için dişlerinin arasını yontan sırtkanlar.

Mugayyirât : Tağğir edib değiştirenler (*Kamus Ter.*).

Hasbe, Hasibe ve Hasabe : Bedende zuhûr eden bir nev'i küçük sivilcelerdir ki Türkçede kızamık ta'bir olunur. Bunun bir nev'i bazı fena hastalarda zuhûr eder, pul, pul kırmızı ve siyah olur. Beyazı daha selâmetlidir (*Kamus Ter.*).

Bu hadîsde döğün yapan ve yaptırana ve diğer fiilleri yapan ve yaptırana kadınlar fıtratın bahşettiği zâtî güzelliğe isyan, Allâh'ın yarattığı *Ahseni Takvîm* (et-Tîn : 4) i tağyir ettikleri için lânete müstahik oldukları bildirilmiştir.

tiler. Ancak bunlardan Vekî' ile Şu'benin hadislerinde «temarraka (= tüğü yolundu)» değil de «fe temarrata şa'ruha (= bedeninden kılları yolunub döküldü)» vardır.

۱۱۶ - (...) وَحَدَّثَنِیْ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِیُّ . أَخْبَرَنَا حَبَّانُ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَتْ : إِنِّي زَوَّجْتُ ابْنَتِي . فَتَمَرَّقَ شَعْرُ رَأْسِهَا . وَزَوَّجُهَا يَسْتَحْسِنُهَا . أَفَأَصِلُ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَتَهَاهَا .

116 — () : Mansûr, annesinden, o da Ebû Bekrin kızı Es-mâ'dan şöyle tahdis etti : Bir kadın Peygamber'e gelib : Ben kızımı evlendirdim. Muteâkiben başının saçları döküldü. Kocası da onun güzelleşmesini arzu ediyor. Binaenaleyh ben kızımın saçlarına başkasının saçından ekliyeyim mi? Yâ Rasûlallah dedi. Rasûlullah (S) o kadını saç eklemekten nehyetti.

۱۱۷ - (۲۱۲۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ نَسَارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ مُسْلِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ جَارِيَةً مِنَ الْأَنْصَارِ تَزَوَّجَتْ . وَأَنَّهَا مَرَّضَتْ فَتَمَرَّقَ شَعْرُهَا . فَأَرَادُوا أَنْ يَصْلُوهُ . فَسَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ ؟ فَلَعَنَ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ .

117 — (2123) : Amr İbn Murre şöyle dedi : Ben Hasen İbn Muslim'den işittim, o Şeybe kızı Safiyye'den, o da Âişe (R) den diye tahdis ediyordu : (Âişe şöyle demiştir) : Ensâr'dan bir kız evlendi ve hastalandı. Bu sebebden kızın saçları yolunub döküldü. Kızın akrabâları ona takma saç bağlamak istediler de bunu Rasûlullah (S) dan sordular. Rasûlullah da, başkasının saçından kendi başına saç ekliylene ve saç eklettirene lânet etti.

۱۱۸ - (...) حَدَّثَنِیْ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَافِعٍ . أَخْبَرَنِیْ الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ بْنِ يَتَاقَ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ زَوَّجَتْ ابْنَةً لَهَا . فَاشْتَكَتْ فَتَسَاقَطَ شَعْرُهَا . فَأَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ : إِنَّ زَوْجَهَا يُرِيدُهَا . أَفَأَصِلُ شَعْرَهَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَعْنُ الْوَاصِلَاتِ» .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ،
وَقَالَ « لَعْنُ الْمُوصِلَاتُ »

118 — () : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Ensâr'dan bir kadın kızını evlendirdi. Mûteâkıben kızı hastalandı da bu yüzden saçları döküldü. Bunun üzerine kadın Peygamber'e geldi de : Kocası saçlı arzu ediyor, binaenaleyh ben kızımın başına başkasının saçından saç bağliya-
yım mı? dedi. Rasûlullah (S) «Başkasının saçından kendi başına saç ek-
liyenler lânetlenmiştir» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de yine İbrahim İbn Nâfi'den bu is-
nâd ile, Rasûlullah'ın «başkasının saçından kendi başına saç ekliyenler
lânetlenmiştir» buyurduğunu rivayet etmişlerdir.

۱۱۹ — (۲۱۲۴) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَحُمَدُ
ابْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِرُحْمِةٍ) قَالَ: حَدَّثَنَا نَجِي' (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَاثِمَةَ وَالْمُسْتَوْثِمَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيعٍ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ
عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

119 — (2124) : Nâfi', İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) baş-
kasının saçından kendi başına saç takan, böyle saç takdırmak istiyen, ken-
di vücûduna döğün yapan ve döğün yaptırmak istiyene la'net etti diye
haber vermiştir ⁶⁴.

() : Burada da Sahru'bnu Cuveyriye, Nâfi'den, o da Abdul-
lah'dan, o da Peygamber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etmiştir.

64. İslâm dini, fitrata ehemmiyet veren bir din olduğundan AHSENİ TAKVİM (et-Tin: 4) üzere yaratılan insanın asli fitratını tağyir eden vücûd mudahâlelerinden, süslenmek için de olsa sahte ziyetlerden ve döğün yapmalarından insanları nehyetmiştir. Bu âdetler en ziyade arap kadınları arasında yaygındı. Şimdi ise hemen hemen bütün dünyada yay-
gın bir hal almıştır. Hattâ perukacılık ve sâire isimleri ile bu işleri meslek edinen züm-
meler de peydâ olmuşdur.

۱۲۰ - (۲۱۲۵) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعُمَرَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِإِسْحَاقَ) . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : لَمَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ ، وَالنَّامِصَاتِ وَالْمَتَنِمَّصَاتِ ، وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ . قَالَ فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أُمَيْيٍّ . يُقَالُ لَهَا : أُمُّ يَعْقُوبَ . وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ . فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ : مَا حَدِيثُ يَلْمَنِي عَنْكَ ؛ أَنْتَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمَتَنِمَّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : وَمَا لِي لَا أَلْمَنُ مَنْ لَمَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ . فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ : لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحِي الْمُسْتَحْفِ فَمَا وَجَدْتُهُ فَقَالَ : لَنْ كُنْتُ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ . قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَمَا ، إِنَّا كُمُ الرُّسُولُ فَخَذُّوهُ وَمَا نَهَيْكُمُ عَنْهُ فَاتَّبِعُوا [۰۹/المعر/۷] . فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ : فَإِنِّي أَرَى شَيْئًا مِنْ هَذَا عَلَى امْرَأَتِكَ الْآنَ . قَالَ : أَذْهَبِي فَأَنْظُرِي . قَالَ فَدَخَلَتْ عَلَى امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا . فَجَاءَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ : مَا رَأَيْتُ شَيْئًا . فَقَالَ : أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكَ ، لَمْ نُجَامِعْهَا

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (وَهُوَ ابْنُ مَهْدِيٍّ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا مُفَضَّلُ (وَهُوَ ابْنُ مُهْلَبٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ : الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ . وَفِي حَدِيثِ مُفَضَّلٍ : الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مُجَرَّدًا عَنْ سَائِرِ الْقِصَّةِ . مِنْ ذِكْرِ أُمِّ يَعْقُوبَ .

(...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ) . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ .

120 — (2125) : Abdullah İbn Mes'ud (R) demiştir ki : Allah şu kadınlara la'net etmiştir : Döğün yapanlar, yaptıranlar, yüzün tüyle-rini yolanlar, yüz tüylerini yoldurtanlar, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan sırtkanlar, Allâh'ın yarattığını değiştirenler.

Bu söz Benû Esed'den Ummu Ya'kûb denilen bir kadının kulağına

erişdi. Bu kadın KUR'ÂN okur anlardı. Kadın İbnû Mes'uda gitti ve : Senden bana ulaşan söz nedir? İşittim ki sen, döğün yapan, yaptıran, yüz tüylerini yolan, yüz tüylerini yolduran, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan ve Allâh'ın yarattığını değiştiren kadınlara lânet etmişsin dedi. Abdullah İbn Mesûd : Ben Rasûlullah'ın lânet ettiği kimse- lere neye lânet etmiyeceğim? O Allâh'ın Kitâbında var diye cevap verdi. Kadın : Yemîn olsun ki bne MUSHAF'ın iki kabı arasında ne varsa oku- dum, fakat onu bulamadım dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ud : Eğer oku- dunsan muhakkak onu bulmuşundur. Azîz ve celîl olan Allah'ın «**VE MÂ ÂTÂKUMU'R, RASÛLU FE-HUZÔHU, VEMÂ NEHÂKUM ANHU FE'N- TEHÛ** : Peygamber size ne emir verirse onu tutun, size yasak ettiğinden de sakının!» (el-Haşr : 7) buyurduğunu okumadın mı? dedi. Kadın (evet dedikten sonra) : Ben bu kabilden bir şeyi şimdi senin kadının üzerinde görüyorum diye söylendi. İbn Mes'ud : Git ve bak dedi. Kadın gidib Ab- dullah'ın karısının yanına girdi, fakat öyle bir şey göremedi. Sonra Ab- dullah'a gelib : Ben hiç bir şey göremedim dedi. Bunun üzerine Abdullah : Benim karımda şâyet böyle birşey mevcut olsaydı biz onunla arkadaşlık yapamazdık dedi ⁶⁵.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Mansûr'dan bu isnâd içinde (120 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Şu kadar ki bunlardan Sufyân'ın hadîsinde : Bedeninin her hangi bir yerine iğne ile sürme, boya nakşedenler ve bunu nakşettirenler; Mufaddal'ın hadîsin- de ise : Bedeninin her hangi bir yerine iğne ile sürme, boya nakşedenler ve böyle nakşedilenler şeklindedir.

() : Burada Şu'be yine Mansûr'dan bu isnâdla Peygamber'- den bu hadîsi, Ummu Ya'kûb'un zikri gibi kıssalardan soyulmuş olarak tahdîs etmiştir.

() : Burada da A'meş, İbrâhîm'den, o da Alkame'den, o da Abdullah İbn Mes'ûd'dan, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıkilerin hadîsi tarzında tahdîs etmiştir.

65. Veymiş, yukarıda da izah ettiğimiz gibi, yüze, kola veya bedenin herhangi bir tarafına iğne batırıp boya sürerek tesbît edilen nakşa denir.

Hadîsde zikredilen (el-Haşr : 7.) âyet, fey denilen mallar hakkında nâzil olmakla beraber müfessirlerin tasrîh ettikleri gibi mazmûnu her emre şâmilidir. Abdullah İbn Mes'ud da bu şumûlu, nehyedilmiş olan yukarıki husûslara tatbîk etmek sûretiyle o kadına göstermiş olmaktadır.

۱۲۱ -- (۲۱۲۶) وحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : زَجَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ بِرَأْسِهَا شَيْئًا .

121 — (2126) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir İbn Abdullah : Peygamber (S) kadının, kendi başına her hangi bir şey eklemesini nehyetti, derken işitmiştir.

۱۲۲ — (۲۱۲۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُأْوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، مَامَ حَجَّ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَتَنَاولَ قُصَّةً مِنْ شَعْرٍ كَانَتْ فِي يَدِ حَرَسِيٍّ . يَقُولُ : يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ ! إِنَّ عُلَمَاؤَكُمْ ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّمَا هَلَكْتَ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هَذِهِ نِسَاؤَهُمْ » .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . م وَحَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . م وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ « إِنَّمَا عَذَّبَ بَنُو إِسْرَائِيلَ » .

122 — (2127) Bana Yahyâ İbn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi. Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Humeyd İbn Abdîrrahmân İbn Avf'dan, Humeyd İbn Abdîrrahmân, Muâviyetubnu Ebî Sufyân hac yaptığı yıl minber üzerinde iken işitmiştir. Muâviye bu arada bir muhafız askerinin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatıp aldı da şöyle diyordu : Ey Medîne ahâlisi! Sizin âlimleriniz nerededir? ⁶⁶ Ben Rasûlullah (S) dan işittim ki O, şu elimdeki gibi saçlar(ı takınmak) dan nehyediyor ve «İsrâil oğulları, ancak onların kadınları şu saçları edindikleri zaman helâk olmuşlardır» buyuruyordu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Zuhri'den (122 rakamlı) Mâlik hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Şu kadar var ki bunlardan Ma'mer'in hadîsinde «İsrâil oğulları ancak azab olundular» şeklindedir.

66. Bu «Ey Medîne ahâlisi! Sizin âlimleriniz nerededir?» bitâbı, Medine âlimlerinin bu münker işi değiştirmeyib ihmal ettikleri için onlara red ve şiddetli bir tevbihtir.

۱۲۳ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ صَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ . قَالَ : قَدِمَ مُعَاوِيَةُ الْمَدِينَةَ فَخَطَبَنَا وَأَخْرَجَ كَبْجَةً مِنْ شَعْرِ . فَقَالَ : مَا كُنْتُ أَرَى أَنْ أَحَدًا يَفْعَلُهُ إِلَّا الْيَهُودَ . إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَلَّغَهُ فَسَمَاءُ الزُّورِ .

123 — () : Saïd İbn Museyyeb şöyle dedi : Muâviye Medine'ye geldi ve bizlere bir hitâbede bulundu. Bu arada biribiri üzerine dürülmüş birkaç demet saç çıkardı da : Bunu yahûdîden başka bir kimsenin yapacağını sanmıyorum. Bu iş (yani takma saç kullanma işi) Rasûlullah (S) a ulaşmışdı da o bunu yalancılık ve bâtil şey diye isimlendirmişdir dedi.

۱۲۴ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو عَسَاةَ الْمِصْمِيُّ وَحُمَيْدُ بْنُ أُمِّ شَيْبَةَ . قَالَ : أَخْبَرَنَا مُعَاذُ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ صَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ مُعَاوِيَةَ قَالَ ذَاتَ يَوْمٍ : إِنَّكُمْ قَدْ أَخَذْتُمْ زِيَّ سَوَاهِ . وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الزُّورِ . قَالَ : وَجَاءَ رَجُلٌ بِمِصْصَا عَلَى رَأْسِهَا خِرْقَةٌ . قَالَ مُعَاوِيَةُ : أَلَا وَهَذَا الزُّورُ . قَالَ قَتَادَةُ : بَعْثَنِي مَا يُكْثَرُ بِهِ النِّسَاءُ أَشْعَارُهُنَّ مِنَ الْخَرْقِ .

124 — () : Saïd İbn Museyyeb'den (şöyle demiştir) : Bir gün Muâviye hitâb ederek : Sizler kötü kıyâfet modasını ihdâs edib çıkardınız. Halbuki Allah'ın Peygamberi (S) yalan (ve sahte ziynetlenme yapmak) dan nehyetmişdir dedi. Râvî der ki : Bu sırada bir adam bir asâ getirdi, asânın başında da bez parçası bulunuyordu. Muâviye : Haberiniz olsun ki işte bu yalan ve sahte birşeydir dedi. Râvî Katâde : Muâviye bu sözü ile kadınların bir takım bez parçaları ile saçlarını çoğaltmalarını kastediyor demiştir.

(۳۴) بَابُ النِّسَاءِ الْأَسْيَابِ الْعَارِيَّاتِ الْمَأْتِيَةِ مِنَ الْمَيْمُونِ

۱۲۵ - (۲۱۲۸) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سَهْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا . قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ . وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ ، مُبِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ ، لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ ، وَلَا يَحِذْنَ رِيحَهَا ، وَإِنْ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا » .

**(34) ELBİSE GIYMIŞ (FAKAT) ÇIPLAK OLAN, KİBİRLE
SALINARAK YÜRÜYEN, ERKEKLERİN KALPLERİNİ
KENDİLERİNE MEYL ETTİREN KADINLAR BÂBİ 67**

125 — (2128) : Ebû Hureyre (R) dedi ki : . Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Cehennem ehlinde iki sınıf vardır ki artık ben onlara bir daha bakmadım : Biri öyle bir kavim ki beraberlerinde sığır kuyruklarına benzer birtakım kamçılar var, kendileri bu kamçılarla insanları dövmektedirler. Bir de elbise giyinmiş (fakat) çıplak olan, erkeklerin kalblerini kendilerine meyl ettiren, kibirle salınarak yürüyen, başları (saçlar ve bez parçaları dolanmak sûretiyle) Horasan develerinin hörgüçleri gibi iri iri olan kadınlar⁶⁸. Bu kadınlar cennete girmezler, onun kokusunu da duymazlar. Halbuki cennetin kokusu şu ve şu kadar mesafeden muhakkak duyulur».

(۳۵) باب النهى عن الزور في اللباس وغيره، والتبع بما لم يُعطَ

۱۲۶ — (۲۱۲۹) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَعَبْدَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَقُولُ : إِنَّ زَوْجِي أَعْطَانِي مَا لَمْ يُعْطِنِي ؛ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْمُنْشَبَعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ ، كَلَابِيسِ ثَوْبِي زُورٌ » .

**(35) GIYİNMEDE VE DİĞER HUSÛSLARDA YALAN DAVRANIŞDAN
VE KENDİNE VERİLMEMİŞ BİR ŞEYLE TOKLUK GÖSTERİŞİ
YAPMAKDAN NEHY BÂBİ**

126 — (2129) : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Bir kadın : Yâ Rasûlallah! Ben, kocamın bana vermediği şeyi kocam bana verdi diye-

67. Bu hadisteki sıfatlar hakkında şu tevcihler yapılmıştır :

Kâsiyât, âriyât : Bedenin bazı yerlerini örten bazı yerlerini de güzelliğini göstermek için açan kadınlar. Yahut da bedeninin rengini gösterecek ince elbiseler giyenler ki hakikâta elbise giymişler ise de ma'nâda çıplaklardır. Yahut ziynetli elbiseler giyinmiş fakat takvâ libasından çıplak olan kadınlar. Yahut da giyinik oldukları halde âhi-rette sevabdan âri olan kadınlardır.

Mumîlât : Başkalarını kendi fiillerine girmeyi meyl ettirenler, yahut erkekleri nâz ve cilveli hareketleri ile kendilerine meyl ettirenler, yahud elbiselerini ve örtülerini omuzlarından aşağı meyl ettirib bir kısmını açık bırakanlar (Kamus Ter. IV, 101).

Mâilât : Tâat'dan meyl edenler, yahud kibirle ve salınarak yürüyenler.

el-Buht : Horasânî dedikleri develere denir ki arap devesi ile Acem devesi yani iki hörgüçlü deve ile arab devesinden doğan develerdir. Boyunları uzun olur (Kamus Ter.).

68. Hadisdeki bu teşbihden ınaksad, sargı, külâh, saç bükümleri ve benzeri şeylerle başlarını büyüten kadınlardır.

bilir miyim? dedi. Rasûlullah (S) : «Verilmemiş bir şeyle tokluk (ve mustağnilik) gösterişi yapan kimse yalandan iki elbise giyen kimse gibidir» buyurdu ⁶⁹.

۱۲۷ — (۲۱۳۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعْمَرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ : جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ : إِنَّ لِي خُرَّةً . فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أُنْشِيعَ مِنْ مَالِ زَوْجِي بِمَا لَمْ يُعْطِنِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْمُنْشِيعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ ، كَلَابِيسِ تَوْبَتِي زُورٌ» .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

127 — (2130) : Esmâ (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber'e bir kadın geldi ve :

— Yâ Rasûlallah!.. Benim bir kumam (yani kadın eşim) var. Kocamın malından onun bana vermediği bir şeyi yalandan verdi diye kocamdan yana eşime gösteriş yapmaktığının bana günahı var mıdır? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah) (S) :

— Verilmemiş bir şeyle tokluk ve süs gösterişi yapan kimse yalandan iki elbise giyen kimsedir buyurdu ⁷⁰.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Hişâm İbn Urve'den bu isnadla rivâyet ettiler.

69. Teşebbü': Tefe'ul vezninde henüz karnı doymamış iken tokluk göstermek ve beyhûde zenginlik satmak manasınadır.

Tezvir: Yalan söz, yalan söz söylemek, yalandan güzel gösterme ve zînet verme ma'nâlarıdır. Hadîsdeki «Sevbe' Zûrin» da iki yalancı elbise demektir ki bir gömleğin koluna başka bir kumaşdan ikinci bir kol eklenerek iki kat gösterilen elbisedir. Veya Sevbin tesniye yapılması, İfâr ve Rıdâ itibâriyledir. Mâlik olmadığı servet, ilim, nüfûz ve faziletle öğünen kişi böyle yalandan iki kat elbise giyen kalpazana benzetilir. Bu benzetme, ilim, servet ve fazilet sahtakârları hakkında söylenilen ve yüksek bir belâgat ihtiva eden bir meseldir.

70. Bu hadîs'in râvisi olan Esmâ bintu Ebî Bekr, Peygembere gelip de bu suâl soran kadındır. Hadîsi rivâyet ederken gâib sigasını kullanarak kendini tecrid etmiş oluyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۸ - کتاب الآداب

(۱) باب النهی عن التکنى بأبی القاسم ، ویباه ما یسحب من الأسماء

۱ - (۲۱۳۱) حدثنی أبو کربیب، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (قَالَ أَبُو کَرِيبٍ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا) وَاللَّفْظُ لَهُ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَمِينِيَانِ الْفَرَارِيُّ) عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : نَادَى رَجُلٌ رَجُلًا بِالْبَيْعِ : يَا أَبَا الْقَاسِمِ . فَانْتَقَتَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي لَمْ أَغْنِكَ . إِنَّمَا دَعَوْتُ فَلَانًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : تَسَمَّوْا بِأَسْمِي وَلَا تَكْنُوا بِكُنْيَتِي .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

38 — KİTÂBU'L - ÂDÂB¹ (Edebler Kitâbı)

(1) EBU'L-KASIM KÜNYESİLE KÜNYELENMEKDEN NEHİY VE (ALINMASI) MUSTAHAB OLAN İSİMLERİ BEYÂN RÂBİ

1 — (2131) : Enes İbn Mâlik (R) şöyle dedi : Bir kimse Bakî'de diğer bir kimseye : yâ Ebâ'l-Kasım! diye nidâ etti. Rasûlullah (S) da Ona dönüb bakdı. Bu sefer o nidâ eden zat : Yâ Rasûlallah! Ben seni

1. Âdâb, edeb'in cem'idir. Edeb, zarâfet ve usluluk ki insanlarla kavlen ve fillen lütufkâr muâmele ve güzellik eylemekten ibaretdir. Seyyid şerif et-Tarîfât da; Edeb, bütûn hata nevîlerinden kendisiyle korunulan şeyi bilmekten ibaretdir diye ta'rif etmiştir..

Edeb nefsin köklü bir kuvvetidir ki muttasıl olan kimseyi kötülenme ve ayıplanma sebeblerinden korur. Edeb iki nevidir : Edebum nefis ve edebu'd-ders...

Fakihler istilâhında edeb, sünnete bina kılınan hareketler demektir. İşbu edeb kelimesi edb lâfzından isimdir. Edb ise bir kimseyi taâm ve ziyafete davet eylemek manasına olduğu için, zihredilen ahlâk sahibinin bayırlara ve güzelliğe çağırıcı olmak münasebetiyle edeb denilmiştir. Âlimler arasında bir de edebu'l-bahs vardır ki munâzara ilmini müstemildir. Hulasa edebin tahtında zâhiri makbul huylardan mâada dînin vâcib kılınmak istediği ve ahlâkın da güzel kabûl ettiği bütûn tavırlar, haviller dahildir. İffet,

kasdetmedim, ben anırak fulan kimseyi çağırışdım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Benim öz adıyla isimleniniz, fakat künyemle künyelenmeyiniz!» buyurdu².

٢ — (٢١٣٢) حَدَّثَنِى اِبْرَاهِيْمُ بْنُ زِيَادٍ (وَهُوَ الْمَلَقَبُ بِسَبْلَانَ) . اَخْبَرَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ وَأَخِيهِ عَبْدِ اللَّهِ . سَمِعَهُ مِنْهَا سَنَةَ اَرْبَعٍ وَاَرْبَعِينَ وَمِائَةٍ . يُحَدِّثَانِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اِنْ أَحَبَّ أَتْمَانِيَكُمْ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ .

2 — (2132) Bana İbrâhîm İbn Ziyâd (ki Sebelân ile lakablandırılmışdır) tahdîs etti. Bize Abbâd İbn Abbâd, Ubeydullah İbn Umer ile onun kardeşi Abdullah'dan haber verdi. Kendisi yüz kırk dört hicrî senesinde bu iki kardeşden işitmiştir ki onlar Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs ediyorlardı. İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «İsimlerinizin Al-lâh'a en sevimli olanı ABDULLAH VE ABDURRAHMÂNDIR» buyurdu³.

zerâfet, nezâket, adâlet izhârı, lutuflu muâmele, ve diğ. şerefli huylar ve güzel sıfatlar gibi...» (Kamus Ter.)

Bu ta'rif ve izâhlara göre Edeb, insanların, kendisine dâvet olunduğu bilumûm hayır, fazilet ve iyi ahlâk demek olur. Bu sûretle de bütün öğretmenler birer mueddib, öğrenciler de birer müeddebdirler.

En güzel ve hiç modası geçmeyecek edeb ve âdâb ise şüphesiz Kur'an-ı Kerimde öğretilen ve Hz. Muhammed'in sünneti ile tatbik edilib yaşanan âdâbdır. Bu kitabın muhtelif bâb ve hadislerinde ve yeri geldikçe hâşiyelerde bu ölümsüz ve modası geçmez âdâbdan kısım kısım arz edilecektir.

2. Künye ve kinye bir kimseye Eb, unım, ibn ve bint (yani baba, ana, oğul ve kız) kelimelerinin birini muzâf ederek tesmiye eylemek manasındır ki onunla isminden tevriye eylemiş olur (Kamus Ter.). Şimdi Türkçede isim, öz adı, künyede takrîbî olarak soyadı yerine alınabilir.

Araplarda baba ve ana ilk doğan çocuklarının ismi ile künyelenirler. Peygamber'in adı MUHAMMED, künyesi de EBU'L-KASİM'dir. Kasım, Peygamberin Hadice annemizden doğan ilk oğlu idi, küçük yaşında Mekke'de peygamberliğin başlangıçlarında vefat etmiştir.

Bu hadîsteki nehy'n tahrîm için olmadığı ve nehy'n Peygamberin hayatı devrine aid bir nehiy olduğu hattâ Peygamberin bu husûsda musâmahakâ davrandığı tesbîtl edilmiştir.

3. «İsimlerinizin Allâh'a en sevimlisi...» demek, isimlerinizin Allah katında en râzı olunanı Abdullah ve Abdurrahman'dır demektir. Çünkü Abdullah isminde Ubudiyyet ve tezel-lülû itirâf vardır. İkincide ise her mahluka âm ve şâmil olan RAHMETİ itirâf vardır. Keza birinci isimde bu isimle adlandırılan kimsenin Allah'a ibâdet edici olması; ikincideyse ilâhî rahmeti izhâr edici olması tefe'ülû vardır.

Hâkim ve Taberânî, Ebû Zuheyir es-Sakafî'den merfuan : «*İzâ semmeytum fe abbîdû ey insebû ubûdiyyetekum ilâ'llâhi taâlâ* = İsim koyduğunuzda ABD kelimesi ile koyunuz, yani ubûdiyyetinizi yüce Allâh'a nisbet ediniz» hadîsini rivâyet etmişlerdir.

Buna göre tavsiye, Abdurrahmân, Abdulmelik ve diğerlerine de şâmil olur.

۳ - (۲۱۳۳) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا) جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: وَلَدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ. فَسَمَاهُ مُحَمَّدًا. فَقَالَ لَهُ قَوْمُهُ: لَا تَدْعُكَ تُسَمَّى بِاسْمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَنعَلَقَ بِابْنِهِ حَامِلَهُ عَلَى ظَهْرِهِ. فَأَتَى بِهِ النَّبِيُّ ﷺ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلَدَ لِي غُلَامٌ. فَسَمَيْتُهُ مُحَمَّدًا. فَقَالَ لِي قَوْمِي: لَا تَدْعُكَ تُسَمَّى بِاسْمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَسَمُّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكْتُمُوا بِكُنْيَتِي. فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ. أَفْسِمُ بَيْنَكُمْ».

3 — (2133) : Câbir İbn Abdullah (R) şöyle dedi : Bizim Ensârdan birisinin bir oğlu doğdu da çocuğuna MUHAMMED diye isim koydu. Kavmi kendisine : Biz senin, Rasûlullah (S) ın ismini çocuğuna isim takmana müsâade etmeyiz dediler. O zat oğlunu sırtına yüklenerek gitti ve oğlunu Peygambere getirdi : Yâ Rasûlallah! Benim bir oğlum doğdu, ben de ona Muhammed diye isim koydum. Kendi kavmim bana : «Senin, Rasûlullah'ın ismini oğluna isim yapmana müsâade etmeyiz!» dediler dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Benim ismimi kullanınız. Fakat benim künyemle künyelenmeyiniz. Çünkü Kaasım (yani taksim eden) yalnız ben'imdir. (Miras, ganimet ve sâireyi) aranızda (Allah tarafından niyabeten) ben taksim ediyorum» buyurdu.

۴ - (...) حَدَّثَنَا هُثَايَةُ بْنُ السَّرِيِّ. حَدَّثَنَا عَبَّازٌ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: وَلَدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ. فَسَمَاهُ مُحَمَّدًا. فَقُلْنَا: لَا تَكْنِيكَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى تَسْتَأْمِرَهُ. قَالَ فَأَنَاهُ. فَقَالَ: إِنَّهُ وَلَدَ لِي غُلَامٌ فَسَمَيْتُهُ بِرَسُولِ اللَّهِ. وَإِنَّ قَوْمِي أَبَوْا أَنْ يَكُونُوا بِهِ. حَتَّى تَسْتَأْذِنَ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَ «تَسَمُّوْا بِاسْمِي. وَلَا تَكْتُمُوا بِكُنْيَتِي. فَإِنَّمَا بُعِثْتُ قَاسِمًا. أَفْسِمُ بَيْنَكُمْ».

(...) حَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي الطَّحَّانَ) عَنْ حُصَيْنٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَلَمْ يَذْكُرْ «فَإِنَّمَا بُعِثْتُ قَاسِمًا. أَفْسِمُ بَيْنَكُمْ».

4 — () : Câbir İbn Abdillâh (R) şöyle dedi : Biz Ensârdan bir kimsenin bir oğlu doğdu da o kimse çocuğa Muhammed ismini koydu.

Biz de kendisine : Senî, Rasûlullah (S) dan izin almadığın müddetçe onun ismi ile künyelemeyiz! dedik. Bunun üzerine o zat Peygambere geldi de : Benim bir oğlum dünyaya geldi, ben çocuğu Rasulullah'ın ismi ile isimlendirdim. Benim kavmim ise, Peygamberden izin almadıkça benî bu isim ile künyelemekden çekindiler diye söyledi⁴. Bunun üzerine Rasûlullah : «Benim ismim ile isim verebilirsiniz. Fakat künyem ile künyelenmeyiniz. Çünkü ben ancak bir Kaasım (yani taksîm edici) olarak gönderildim ki ben sizin aranızda (ilim, ganimet vesâireyi) taksîm ediyorum» buyurdu.

() : Buradaki râvîde Husayn'dan bu isnâd ile tahdîs etti, fakat «çünkü ben ancak bir Kaasım olarak gönderildim ki sizin aranızda taksîm ediyorum» fıkrasını zikretmedi.

٥ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَعِ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَسَمُّوْا بِأَسْمِي وَلَا تَكْنُؤْا بِكُنْيَتِي . فَإِنِّي أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ . أَفَسِمُ يَتَنَكُّمُ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ « وَلَا تَكْنُؤْا » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « إِنَّمَا جُعِلْتُ قَاسِمًا أَفَسِمُ يَتَنَكُّمُ » .

5 — () : Câbir İbn Abdillâh (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Benim ismimle isimleniniz. Fakat künyemle künyelenmeyiniz. Çünkü Ebu'l-Kaasım olan ben'imdir ki aranızda (ilim, mîrâs, ganîmet ve sâireyi) ben taksîm ediyorum» buyurdu. Buradaki Ebû Bekr'in rivâyetinde «(Benim künyem ile) künyelenmeyin» tarzındadır.

() : Buradaki râvîde, yine A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etmiş ve «Ben aranızda taksîm yapan bir KAASIM kıldım» demiştir.

4. Yâni 'Sahâbiler, Rasûlullah'dan izin almadıkça o şahsa : senin «Ebu Muhammed» künyesi ile çağırılmanı müsaade etmiyeceğiz demişlerdi. Bu künye, Muhammed'in babası, Muhammed'in sâhibi ma'nâsını ifade ettiği için Peygamber'den izin almadıkça herhangi bir şahsa böyle hitâb etmeyi hoş görmüyorlardı.

Kasım ismi, lugatta taksîm edici ma'nâsına bir fâ'il isimdir. Peygambere nazaran da iyilere müjdeyi, kötülere inzârı taksîm eden, veya yukarıda da söylediğimiz gibi ilim, fazilet, ganimet, mîrâs ve sâireyi taksîm eden ma'nâlarını da ifâde etmektedir. Yâni bu Kaasım kelimesi Peygamber'in hem künyesi, hem sıfatı, hem vazîfesini ifâde eden bir sözdür. Şu halde Peygamber : Ben sadece oğlum, Kaasım ismîle isimlendirilmiş olduğum için Ebu'l-Kasım değilim. Fakat benim hakkımda dünya ve âhiret işleri husûsundaki ezeli taksîm itibâriyle Kaasimîyyet yani taksîm edicilik ma'nâsı da mulâhaza olunmuştur. Binaenaleyh ben, zâtımda, isimlerde ve sıfatlarda sizden her hangi biri gibi değilim... demiş oluyor (Sunnîl).

٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ قَتَادَةَ عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَلِدَ لَهُ غُلَامٌ . فَأَرَادَ أَنْ يُسَمِّيَهُ مُحَمَّدًا . فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ . فَقَالَ « أَحْسَنْتِ الْأَنْصَارُ . سَمُّوا بِاسْمِي وَلَا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي » .

6 — () : Câbir İbn Abdillâh (R) den, (şöyle demiştir) : Ensâr'dan bir kimsenin bir oğlu dünyâyâ geldi. Bu zât oğluna Muhammed diye isim koymak istedi. Peygamber'e gelib bunu ondan sual etti. Peygamber (S) : «Ensâr güzel yapmıştır. Benim ismim ile isim koyunuz. Fakat künyem ile künyelenmeyiniz» buyurdu⁵.

٧ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ . عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مَنْصُورٍ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ جَبَلَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى .

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ حُصَيْنٍ . ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سُلَيْمَانَ . كُلُّهُمَّ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . قَالَ : أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ وَمَنْصُورٍ وَسُلَيْمَانَ وَحُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . قَالُوا : سَمِعْنَا سَالِمَ بْنَ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْحُو حَدِيثَ مَنْ ذَكَرْنَا حَدِيثَهُمْ مِنْ قَبْلُ . وَفِي حَدِيثِ النَّضْرِ عَنْ شُعْبَةَ ، قَالَ : وَزَادَ فِيهِ حُصَيْنٌ وَسُلَيْمَانُ . قَالَ حُصَيْنٌ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا بُعِثْتُ قَاسِمًا أَقْسِمُ يَنْتَكُمُ » . وَقَالَ سُلَيْمَانُ « فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ أَقْسِمُ يَنْتَكُمُ » .

(.) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ النَّاقِدِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ عَمْرُو : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : وَلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ . فَسَمَّاهُ الْقَاسِمَ . فَقُلْنَا : لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ . وَلَا نَعْمُكَ عَيْنًا . فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ . فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ « أَسْمِ ابْنَكَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ » .

5. Peygamber'in hem adını, hem künyesini kendisi hayatta üken almak câiz değildi. Bu nehliler tenzihi nehiy olmakla beraber adı Ahmed ve Muhammed olan kişinin oğluna Kaasım diye ad vererek Rasûlullah'ın adı ile ve lâkabiyle karışması nehyedilmiştir. Adsız yalnız künye benzeyişinin ise nehi olmadığı görüşü de vardır.

(...) وَحَدَّثَنِي أُمِّيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ) . ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةَ) . كِلَاهُمَا عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُسْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ : وَلَا تُعَمِّكْ عَيْنًا .

7 — () : Buradaki dört tarîk râvîleri de Câbir İbn Abdillâh (R) dan, bundan evvel hadislerini zikrettiğimiz râvîlerin hadisleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Nadrın, Şu'beden gelen hadisinde dedi ki : Bunda Husayn ve Süleyman (isimleri) ziyâde oldu. Husayn : Rasûlullah (S) «Ben ancak sizin aranızda taksîm yapan bir Kaasım'ımdır» buyurdu dedi. Süleyman da, «çünkü ben ancak aranızda taksîm yapan bir Kasım'ım» demiştir.

() : İbnu'l Münkedir tahdis etdi ki kendisi Câbir İbn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Biz (Ensârîler) den bir kimsenin bir oğlu doğdu, kendisi çocuğa el-Kasım ismini verdi. Biz de kendisine : Biz seni Ebu'l-Kasım lâkabıyla künyelemeyiz ve sana bu doğum sebebiyle «göz aydın!» diye ikrâm da etmeyiz dedi. O zât Peygamber'e gelip bu meseleyi kendisine arzetti. Bunun üzerine Rasûlullah : «Oğluna Abdurrahman ismini ver!» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ravh İbn Kâasım'dan, o da Muhammed İbn Munkedir'den, o da Câbir'den üst taraftaki İbnu uleyye hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki râvî burada : Bununla gözün aydın olsun diye ikramda bulunmayız, fıkrasını zikretmemiştir.

۸ — (۲۱۳۴) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي ثَوْبٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ «تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكْذِبُوا بِكُنْيَتِي» قَالَ عَمْرُو : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَلَمْ يَقُلْ : سَمِعْتُ .

8 — (2134) : Muhammed İbn Sîrîn dedi ki : Ben Ebû Hureyre (R) den işittim şöyle diyordu : Ebu'l Kaasım (S) : «Benim ismim ile isimleniniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz» buyurdu. Râvîlerden Amr : Ebû Hureyre'den gelen hadîsinin isnâdında, râvî İbn Sîrîn : «Se-mi'tu (= Ben işittim)» lâfzını söylemedi demiştir.

۹ — (۲۱۳۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَعِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَثَرِ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ ثُمَيْرٍ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَاثِلٍ ، عَنِ الْمُخِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . قَالَ : لَمَّا قَدِمْتُ نَجْرَانَ سَأَلُونِي . فَقَالُوا : إِنَّكُمْ تَقْرَوْنَ : يَا أُخْتَ هَارُونَ . وَمُوسَى قَبْلَ عِيسَى بِكَذَا وَكَذَا . فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ . فَقَالَ : «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَمُّونَ بِأَنْبِيَائِهِمْ وَالصَّالِحِينَ قَبْلَهُمْ» .

9 — (2135) : Mugîretu'bnu Şu'be şöyle dedi : Ben Necrân'a geldiğim zaman (Hiristiyanlar) benden şöyle sorub : Sizler kitâbınızda : YÂ UHTE HÂRÛNE! (Meryem : 28) diye okuyorsunuz. Halbuki Mûsâ, Hz. İysâ'dan şu kadar sene evvel, şu kadar fetretten öncedir. (Hârûn'da onun kardeşidir. Binaenaleyh Meryem nasıl Hârûn'un kardeşi olur)? dediler. Ben Medîne'ye Rasûlullah'ın huzûruna gelince bu meseleyi kendisinden sordum. Rasûlullah (S). «Hz. Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerinin ve iyi kimselerin isimlerini çocuklarına isim yaparlardı (yani Hz. Meryem kendi zamanındaki Hârûn isimli bir şahsın kız kardeşidir, Mûsâ aleyhisselâmın kardeşi olan Hârûn'un de-ğil)» buyurdu 6.

(۲) بَابُ كَرَاهَةِ التَّسْمِيَةِ بِالْأَسْمَاءِ الْقَبِيحَةِ ، وَبَنَافِعِ وَنَحْوِهِ

۱۰ — (۲۱۳۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا مُقْتَرِرُ ابْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ الزُّكَيْنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَمُرَةَ . وَقَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ : قَالَ : سَمِعْتُ الزُّكَيْنَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ) قَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُسَمِّيَ رَفِيقَنَا بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءَ : أَفْلَحَ ، وَرَبَاجٍ ، وَيَسَارٍ ، وَنَافِعٍ .

(2) ÇİRKİN İSİMLERLE, NÂFI' VE BENZERİ İSİMLERLE İSİM VERMENİN KERÂHATİ BÂBİ

10 — (2136) : Semuretu'bnu Cundeb (R) dedi ki Rasûlullah

6. Hz. Meryem, Hârûn aleyhisselâmın kız veya erkek kardeşinin neslindendi. Bazılarına göre de bizzat Hârûn aleyhisselâmın neslindendi. Ona, «Hârûn'un kız kardeşi» demek, «Hârûn'un neslinden biri» demektir (Beyzâvî).

Bir önceki ile beraber bu âyetin tamâmı maâlen şöyledir : «Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler : Hey Meryem, andolsun acâیب bir şey yapmışsın (yâni babasız çocuk doğurmuşsun). Ey Hârûn'un kız kardeşi senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi» (Meryem : 27-28).

(S), kölelerinizi şu dört isimle isimlendirmemizden bizleri nehyetti : Eflah, Rabâh, Yesâr ve Nâfil.

۱۱ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الزُّكَيْنِ بْنِ الرَّيِّسِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَسْمُ غَلَامَكَ رَبَّاحًا ، وَلَا يَسَارًا ، وَلَا أَفْلَحَ ، وَلَا نَافِعًا » .

11 — () : Semuretu'bnü Cundeb (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sen uşağını, Rebâh, Yesâr, Eflah ve Nâfi' isimleri ile isimlendirme! buyurdu.

۱۲ - (۲۱۳۷) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ ، عَنْ رَيْسِ بْنِ عُمَيْلَةَ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَحَبُّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ أَرْبَعٌ : سُبْحَانَ اللَّهِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ . لَا يَفْضُرُكَ بِأَيِّنٌ بَدَأَتْ . وَلَا تُسَمِّنُ غَلَامَكَ يَسَارًا ، وَلَا رَبَّاحًا ، وَلَا نَجِيحًا ، وَلَا أَفْلَحَ ، فَإِنَّكَ تَقُولُ : أَتَمُّ هُوَ؟ فَلَا يَكُونُ . فَيَقُولُ : لَا » .

لِنَا مِنْ أَرْبَعٍ . فَلَا تَزِيدُنَّ عَلَى

(..) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنِي جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا زَوْجُ (وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ) . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كُلُّهُمْ عَنْ مَنْصُورٍ ، بِإِسْنَادِ زُهَيْرٍ . فَأَمَّا حَدِيثُ جَرِيرٍ وَزَوْجٍ ، فَكَمِثِلِ حَدِيثِ زُهَيْرٍ بِقِصَّتِهِ . وَأَمَّا حَدِيثُ شُعْبَةَ فَلَيْسَ فِيهِ إِلَّا ذِكْرُ تَسْمِيَةِ الْغَلَامِ . وَلَمْ يَذْكُرِ الْكَلَامَ الْأَرْبَعَ .

12 — (2137) : Semuretu'bnü Cundeb (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah'a en sevgili olan kelâm dört tânedir : SUBHÂNALLÂHİ, VE'L-HAMDU Lİ'LLÂHİ, VELÂ İLÂHE İLLE'LLÂHU, VALLÂHU EKBER. Bunların hangisi ile başlarsan zarar vermez. Sen sakın uşağına Yesâr, Rabâh, Necîh ve Eflah isimleriyle isimlendirme. Çünkü sen : O burada mı? diye sorarsın. O da bulunmaz. Bunun üzerine muhatabın olan kimse : Hayır burada yok der»⁷.

7. Nevevî der ki : Ashâbımız, hadîsde zikredilen bu isimlerle ve bunların ma'nâsında olan isimlerle isimlendirmeyi kerih görürler ve kerâhat da yalnız bu isimlere has olmaz. Bu

Râvî kendisinden rivâyette bulunacak olanlara : Bu kelimeler ancak dört tânedir. Bunları benden rivâyet ederken sakın daha ziyade yapmayın demişdi.

() : Buradaki üç tarîk râvilerinin her üçü de Zuheyr'in is-nâdiyle yine Mansûr'dan rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Cerîr ile Ravhın hadîsine gelince o tamâmîyle Zuheyr'in hadîsi gibidir. Şu'benin hadîsine gelince, onda uşağı isimlendirmenin zikrinden başka bir şey yoktur ve dört kelâmı da zikretmemiştir. *

۱۳ - (۲۱۳۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْتِ : أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَنْهَى عَنْ أَنْ يُسَمَّى بِبِرَّةٍ ، وَبِرَّةٍ ، وَبِأَفْلَحٍ ، وَبِئْسَارٍ ، وَبِنَافِعٍ . وَبَنَحْوِ ذَلِكَ . ثُمَّ رَأَيْتُهُ سَكَتَ بَعْدَ عَمَّا . فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا . ثُمَّ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَنْهَ عَنْ ذَلِكَ . ثُمَّ أَرَادَ عُمَرُ أَنْ يَنْهَى عَنْ ذَلِكَ . ثُمَّ تَرَكَهُ .

13 — (2138) : Ebuzzubeyr işitti ki Câbir İbn Abdillâh (R) şöyle diyordu : Peygamber (R), Ya'lâ, Bereke, Eflah, Yesâr, Nâfi' ve bunların benzeri olan isimlerle isimlendirilmeyi nehyetmek istedi. Sonra bunun ardından Rasûlullah'ın sukût ettiğini gördüm. Artık o birşey söylemedi. Sonra da Rasûlullah bunlardan nehyetmiyerek kabzolundu. Sonra Umer bunlardan nehyetmeyi istedi. Sonra o da bu nehy işini terketti⁸.

kerahat tabrimî kerahat değil, tenzihi bir kerahattır. Kerâbatdaki illet ise, Rasûlullah'm, «çünkü sen o burada mı? diye sorarsın, mubâtabında : hayır, der» kavlinde beyân buyurduğu sebeptir. Bu da, alınacak cevabın yakışıksız, çirkin ve acı olmasıdır. Belki de bazı kimselerin gönlünde uğursuzluk telâkkisi düşürecektir... Bu isimlerden Rabâh, kazanç demek olan ribh'den; Yesâr, kolaylık demek olan yaser'den; eflah, muradına ermek ma'nâsına olan felâh'dan, Nâfi' de fayda ve menfaat ma'nâsına olan nef'den gelmektedir. (Böyle güzel şeylerin sorulması anında yok cevabı almak elbette hoş olmayacaktır). Bu hadîslerdeki nehyin tenzihi olduğuna karine Rasûlullah'ın Rabâh adında bir uşağı ve Yesâr adında bir azatlısı olduğu halde bunların isimlerini, — cevâzını beyân etmek için — olduğu gibi bırakmasıdır.

«Allah'a en sevimli olan söz» deki sözden murad, beşer sözüdür. Çünkü Peygamber bir hadisinde : «Allah'm kitâbından sonra zikrin en faziletlisi SUBHÂNALLAH, VE'L-HAMDULİLÂHİ...» buyurmuştur. Bu dört söz tenzih, tahmid, tevhid ve temcid olan zikir nevilerinin hepsine şâmil olduklarından dolayı Allah'a en sevimli söz olmuşlardır. Rasûlullah'ın : «Bunlardan hangisi ile başlarsan sana zarar vermez» sözü de bu cümlelerden her biri mustakil olduğundan tasdedilen ma'nâ şu zikredilen tertibe bağlı değildir, fikrini ifâde için söylenmiştir (Nevevi, Sunûsî).

8. Bu bâbın hadîslerindeki nehiylerin, tenzihi kerâhet olduğuna dâir bundan önceki hâşiyede verilen izâhları bu hadîs tamâmîyle te'yîd etmektedir.

(۳) باب استجاب تغيير الاسم الفصح الى من ، وقبيل اسم برة الى زغب وجويرة ونحوهما

۱۴ — (۲۱۳۹) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبيدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَيَّرَ اسْمَ عَاصِيَةَ ، وَقَالَ « أَنْتِ جَيْلَةٌ » . قَالَ أَحْمَدُ - مَكَانَ أَخْبَرَنِي - عَنْ .

(3) ÇIBKİN İSMİN GÜZEL İSME DEĞİŞTİRİLMESİNİN; BERRE İSMİNİN DE ZEYNEBE, CUVEYRİYE'VE VE BENZERLERİNE TEDBİL EDİLMESİNİN MUSTAHABLIĞI BÂBİ

14 — (2139) : Nâfi' İbn Umer (R) den haber verdi ki; Rasûlullah (S), Âsiye'nin ismini değiştirib «Sen Cemîlesin» buyurmuşdur. Hadîsin râvîlerinden biri olan Ahmed İbn Hanbel, isnâdda — bana haber verdi yerine — an harfucerrini kullanmışdır.

۱۵ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عُبيدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ ابْنَةَ لِعُمَرَ كَانَتْ يُقَالُ لَهَا عَاصِيَةُ . فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَيْلَةً .

14 — (2139) : Nâfi', İbn Umer Umer'in Âsiye denilen bir kızı vardı, Rasûlullah (S) o kızı Cemîle diye isimlendirdi.

۱۶ — (۲۱۴۰) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ النَّافِذِ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ (وَاللَّفْظُ لِعُمَرَ) . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، مَوْلَى آلِ طَاهَةَ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَتْ جُوَيْرِيَةَ اسْمَهَا بَرَّةٌ . فَقَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ اسْمَهَا جُوَيْرِيَةَ . وَكَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُقَالَ : خَرَجَ مِنْ عِنْدِ بَرَّةٍ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي مُرَّةٍ عَنْ كُرَيْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ .

16 — (2140) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Cuveyriye'nin ismi Berre idi. Rasûlullah (S) onun bu eski ismini Cuveyriye'ye çevirdi. Çünkü Rasûlullah : Berre'nin yanından çıktı denilmesini kerîh görürdü⁹.

9. Birr ısla, in'âm, hayır fiilinde genişlik, ibâdet ve gerçeklik, doğruluk, itâat, inkiyâd... ma'nâlarıdır. Zikr edilen bu ma'nâlardan birr kelimesinin alem ismi Berredir. Bu da

İbn Ebi Umer'in, Kurayb'dan gelen hadisinde — an İbn Abbâs yerine — İbn Abbas'dan işittim şeklindedir.

۱۷ — (۲۱۴۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ . سَمِعْتُ أَبَا رَافِعٍ يَحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ع وَ حَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ زَيْنَبَ كَانَتْ اسْمَهَا بَرَّةَ . فَقِيلَ : تَزَكَّى قَسَمًا . فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ . وَلَفْظُ الْحَدِيثِ لِهَوَالَاءِ دُونَ ابْنِ بَشَّارٍ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ .

17 — (2141) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Zeynebin ismi Berre idi. Bu kız, adıyla kendisini tezkiye eder (beğenir) denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) ona Zeyneb adını verdi. Hadîsin lafzı, Muhammed İbn Beşşâr haric diğer râvîlerindir. İbn Ebi Şeybe : Bize Muhammed İbn Ca'fer, Şu'beden tahdîs etti demiştir.

۱۸ — (۲۱۴۲) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ع وَ حَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ . حَدَّثَنِي زَيْنَبُ بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ . قَالَتْ : كَانَتْ اسْمِي بَرَّةَ . فَسَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ . قَالَتْ : وَدَجَلْتُ عَلَيْهِ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ ، وَاسْمُهَا بَرَّةُ . فَسَمَّاهَا زَيْنَبَ .

18 — (2142) : Zeyneb bintu Ebi Seleme (R) tahdîs edib şöyle dedi. Benim ismim Berre idi. Muteâkıben Rasûlullah (S) bana Zeyneb adını verdi.

Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb der ki : Rasûlullah'ın yanına Cahş kızı Zeyneb girdi. Onun ismi de Berre iken Rasûlullah onun eski ismini Zeyneb ismiyle değiştirdi¹⁰.

gerçeklik, tâat ve ibâdet ma'nâsıdır. İşte Rasûlullah bu ma'naları ifâde eden BERREnin yanından çıktı demeyi, gerçeklikten, itâatten, ibâdetten çıktı ma'nâsına geldiği için kerih görüyordu.

10. Bu hadislerden öğrenildiğine göre Berre adı, Peygamberin kadınlarmdan Zeyneb bintu Cahş ile yine Peygamber'in kadınlarmdan Ummu Seleme'nin kızı ve Peygamber'in rabîbesi yani üvey kızı olan Zeyneb'in adları idi. Sonra Peygamber her ikisinin de Berre adını Zeyneb adı ile değiştirdi.

Ummu Seleme kocası Ebû Seleme ile beraber Habeshistan'a hicret etmişdi. Zeyneb

١٩ - (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ،

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ قَالَ : سَمَّيْتُ ابْنَتِي بَرَّةَ . فَقَالَتْ لِي زَيْنَبُ بِنْتُ أَبِي سَلَمَةَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ هَذَا الْإِسْمِ . وَسَمَّيْتُ بَرَّةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَرْكُوا أَنْفُسَكُمْ ، اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبَرِّ مِنْكُمْ » ، فَقَالُوا : بِمَ نَسَمِيهَا ؟ قَالَ « سَمُّوْهَا زَيْنَبَ » .

19 — () : Muhammed İbn Amr İbn Atâ şöyle dedi. Ben kı-zıma Berre ismi vermişdim. Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb (R) bana şöyle dedi : Rasûlullah (S) bu ismi kullanmaktan nehyetti. Halbuki ben de bu Berre ismi ile isimlendirilmişdim. Mutaâkıben Rasûlullah : «Kendi kendinize nefislerinizi tezkiye etmeyiniz. Allah sizlerden iyilik, itâat ve doğruluk sâhiblerini en iyi bilendir» buyurdu. Bunun üzerine benim ak-ribâlarım : Biz onu hangi isimle isimlendirelim? diye sordular. Rasûlullah da : «Ona Zeyneb adını veriniz» buyurdu.

(٤) بَابُ عَمْرِى النَّسْمِ بِمَلِكِ الْأَمْوَالِ ، وَبِمَلِكِ الْمَالِ

٢٠ - (٢١٤٣) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرِو الْأَشْعَثِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ - وَاللَّفْظُ لِأَحْمَدَ - (قَالَ الْأَشْعَثِيُّ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنْ أَخْنَعَ اسْمٌ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلًا تَسْمَى الْمَلِكُ الْأَمْوَالِ » زَادَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي رِوَايَتِهِ « لَا مَالِكَ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ » .

قَالَ الْأَشْعَثِيُّ : قَالَ سُفْيَانُ : مِثْلُ شَاهَانِ شَاءَ .

وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ : سَأَلْتُ أَبَا عَمْرٍو عَنْ أَخْنَعَ ؟ فَقَالَ : أَوْضَعَ .

orada doğmuş ve kendisine Berre adı verilmişti. Bilâhare babası Ebû Seleme Habeşis-tan'da vefat etmekle Ummu Seleme dul kalmıştı. Peygamber böyle vatanından uzak bir hicret yurdunda dul kalan Ummu Seleme'nin uğradığı bu musibeti hafifletmek için o daha Habeşistan'da iken kendisine nikâh ederek taltif eylemişti. Bu sûretle Berre Pey-gamber'in üvey kızı olmuşdu. Bu ana kız Medine'ye geldikten sonra Peygamber Berre adını Zeyneb ile değiştirmişdir.

Bütün bu rivâyetlere göre çocuğum ana ve babası üzerindeki mühim bir hakkı da kendisine ileride eksiklik ve ayıp getirmeyecek güzel bir isim verilmesidir.

(4) MELİKU'L-EMLÂK VE MELİKU'L-MULÜK SIFATLARIYLA İSİMLENMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

20 — (2143) : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) «Allah dîvânında en çirkin isim (yani en çirkin ismin sâhibi) Meliku'l-Emlâk diye isim alan kimsedir» buyurmuştur. Râvilerden İbn Ebî Şeybe, kendi rivâyetinde; «halbuki Azîz ve Celîl olan Allah'dan başka hiçbir Mâlik yoktur» fıkrasını ziyade etmiştir. Diğer râvî el-Eş'asî de : Sufyan İbn Uyeyne, ŞAHÂN ŞÂH gibi diyerek bir misâl verdi demiştir.

Ahmed İbn Hanbel : Ben Ebû Amr'dan hadîsdeki ahna' kelimesinin ma'nâsını sordum da o, en alçak diye cevap verdi demiştir¹¹.

۲۱ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ .

قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَعْظُ رَجُلٌ عَلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَأَخْبَهُ وَأَعْيَظُهُ عَلَيْهِ ، رَجُلٌ كَانَ يُسَمَّى 'مَلِكَ الْأَمْلَاقِ' . لَا مَلِكَ إِلَّا اللَّهُ » .

21 — () : Hëmmâm İbn Munebbîh : Bu Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve bir çok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) : «Kıyâmet gününde Allah dîvânında en menfûr, en çirkin ve kendisine en çok ğayz ve ğadab olunacak kimse, ALLAH'DAN BAŞKA HİÇ BİR HAKİKİ MELİK YOK iken, MELİKU'L-EMLÂK — Meliklerin Meliki — adı ile adlandırılmış olan adamdır» buyurdu.

11. Mim üç harakesi ve lâ: m sukûnu ile M L K , MELEKE, MEMLEKE, MEMLUKE... bir nesneye istiklâl vechi üzere zapt eylemeye kadir olarak zafer bulub ele almak manâsı- nadır ki mâlik obnak ta'bir olunur. Mîmin üç harakesi yahut iki ötüre ile MLK, mülkiyet üzere zapt ve tasarruf olunacak nesneye denir... MELK, MELİK ve MÂLİK mülk sâhibine denir ki murad padişahdır. Bunların cemi'leri, MULÜK, EMLÂK, MULEKÂ ve MULLEK gelir. MULK, isimdir, hukm ile bir nesnenin zabt ve tasarrufuna denir ve tasarrufunda olan şeye denir, müzekker ve müennes olur.

İZZ, azamet, şevket, saltanat ma'nâsına kullanılır ve «mülk (yani izz saltanat) onundur» denilir... (Kamus Ter.).

Bu izahlara göre MELİKU'L-EMLÂK = memleketlerin, kıt'aların sâhibi ve hükümdarı demektir. MELİKUL-MULÜK ise bütün hükümdarların hükümdarı ma'nâsına gelir. Nitekim 20 rakamı hadîsde Sufyan İbn Uyeyne bunu : ŞAHÂN ŞÂH gibi diyerek farsça karşılığı ile terceme ve tefsir eylemiştir. Hiç şüphe yok ki bu azametli unvanlar yalnız Allah'a mahsûsdur. Mahlûk'un bu sıfatlarla sıfatlanması câiz değildir. Kullara yakışan Abdullah, Ubeydullah, tanrı kulu gibi tavâzu ve ubûdiyyet ifâde eden isimlerdir. Bu âcizliklerine rağmen Allah'a âid olan bu sıfatları kullanan kimselerin Allah dîvânında en çirkin, en alçak, en menfûr kimseler olacağı bu hadîslerde Peygamber tarafından haber verilmiş ve bundan da o azametli sıfatları kullar için kullanmanın haramlığı hük- mü çıkarılmıştır.

(5) باب استحباب تحنك المولود عند ولادته وسمه إلى صالح بحسبكم، وجرار نسبه يوم ولادته،

واستحباب التسمية بعبد الله وإبراهيم وسائر أسماء الأنبياء عليهم السلام

٢٢ - (٢١٤٤) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : فَهَبْتُ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ وَلِدَ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي عِبَادَةِ يَهْنَأُ بِعِيرَالِهِ . فَقَالَ « مَنْ مَعَكَ تَمْرٌ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَأَنَاوَلْتُهُ تَمْرَاتٍ . فَأَلْقَاهُنَّ فِي فِيهِ . فَلَا كَهْنَ . ثُمَّ قَرَّرَ فَأَا الصَّبِيَّ فَمَجَّاهُ فِي فِيهِ . فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « حُبُّ الْأَنْصَارِ التَّمْرُ » وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ .

(5) DOĞAN ÇOCUĞUN DOĞUMU MÜTEAKİB DAMAĞINI OĞMANIN VE DAMAĞINI OVACAK SÂLİH BİR KİMSE YANINA GÖTÜRÜLMESİNİN MÜSTAHAPLIĞI; DOĞUM GÜNÜNDE ÇOCUĞA İSİM VERİLMESİNİN CEVÂZI; ABDULLAH, İBRAHİM VE SÂİR PEYGAMBERLERİN İSİMLERİYLE İSİMLENDİRMENİN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBİ ¹²

22 — (2144) : Enes İbn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben, Ebû Tal-

12. Bu hadisdeki bazı kelimelerin ma'nâları :

Hanak : Ağzın iç yüzündeki yüksek tavanın iç yüzü ile çene kemiklerinin önlerinin uçlarından aşağıca olan uzva denir ki maksad ağzın tamâmen üst tavanıdır. Farsçada kâm, türkçede damak ta'bîr olunur... Yahut ağzın üst tavanına da, alt tavanına da hanak denir ve bu pek mülâyimdir. Zira lisânımızda yukarısına üst damak ve aşağısına alt damak ta'biri vardır. Lâkin Zemahşeri el-Esûs da ve Mukaddimetu'l edeb de, o ağzın üst tavanıdır unvânile tasrih ettiği için tercemede bu ma'nâ öne geçirildi...

Tahnîk : Bir kimsenin damağını oğmak ma'nâsınadır... ve hurma makulesini ağızda çiğneyip çocuğun damağına çalmak ma'nâsınadır.

Lemz : Dil ile ağzın köşelerinde kalan taâm bakıyyesini araştırmak manâsınadır, yiyip içtikden sonra dili çıkarıp dudaklarını silib yalamak, bir kavle göre bir nesnenin tadını bilmek için abça abça tatmak... **Telemmuz** da aynı ma'nâyadır.

el-Meccu : Ağızdan su ve şerbet makulesini dışarı püskürüb atmak ma'nâsınadır ki püskürmek ta'bîr olunur... İş bu mecc maddesi ağızdan sıvık nesne atmağa mahsûsdur, nitekim sıvık olmıyana atmaya Lafz derler (Kamus Ter. ilgili maddeler).

Hadisdeki, hurmadan çiğnem yapılab çocuğun ağızına ve damağına çalınması husûsu, çocuğa gıda verilmesi için değildir. Çünkü yeni doğan çocuğun ana sütünden başka bir şeyle gıdalandırılması keyfiyeti çocuğun bedeni kabiliyetine ve sıhhi durumuna göre ancak tabib ile tecrübeli kadınlar tarafından ta'ylın olunur. Hem de belki sağlam ve ağız hastalıklı olmadığı takdirde ancak annesinin çiğnemini çocuğun ağızına koymak akla yakın gelirken başkasının çiğnemini çocuğun ağızına koymak husûsu izaha muhtaç bir durum oluyor.

İşte bu husûsa ancak Peygambere has bir durumdur ki, bu onun ağız suyundan teberrük gayesine ma'tûfdur. Bir de tecrübeli kimseler tarafından yeni doğan çocuğun damağına temiz olmak kaydıyla hurma ve benzeri tatlı bir şeyle ovmanın, çocuğun memeyi daha kolayca emmesi gibi diğer bazı faydaları da bulunabilir.

ha el-Ensâri'nin oğlu (üvey kardeşim) Abdullah doğduğu zaman onu Rasûlullah'ın yanına götürdüm. Rasûlullah'ı bir abâ içinde kendisine âid olan bir deveye katran sürer halde buldum. Bana : «yanında hurma var mı?» diye sordu, ben : Evet diyerek kendisine birkaç tâne hurma uzattım. Rasûlullah (S) bu hurmaları kendi ağzına attı ve onları iyice çiğneyib geveledi. Sonra çocuğun ağızını açtı ağızındaki sıvık ezmeyi onun ağzı içine püskürdü. Bunun üzerine çocuk dili ile ağızındaki şeyi arayıp yalanmaya başladı. Rasûlullah da : «Hurma Ensârın sevgilisidir» buyurdu ve çocuğa Abdullah ismini verdi.

۲۳ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ

ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كَانَ ابْنُ لَآبِي طَلْحَةَ يَشْتَكِي . فَخَرَجَ أَبُو طَلْحَةَ . فَقَبِضَ الصَّبِيَّ . فَلَمَّا رَجَعَ أَبُو طَلْحَةَ قَالَ : مَا فَعَلَ ابْنِي ؟ قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ : هُوَ اسْكَنُ نِمْمَا كَانَ . فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الْعِشَاءَ فَتَمَشَّى . ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا . فَلَمَّا فَرَغَ قَالَتْ : وَاژُوا الصَّبِيَّ . فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبُو طَلْحَةَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ « أَغْرَسْتُمُ اللَّيْلَةَ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « اللَّهُمَّ ! بَارِكْ لَهُمَا » فَوَلَدَتْ غُلَامًا . فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ : ائِجِلْهُ حَتَّى تَأْتِيَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . فَأَتَى بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . وَبَعَثَتْ مَعَهُ تَمْرَاتٍ . فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « أَمْسَهُ شَيْءٌ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . تَمْرَاتٌ . فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ فَمَضَغَهَا . ثُمَّ أَخَذَهَا مِنْ فِيهِ . فَجَعَلَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ . ثُمَّ حَنَكَهُ ، وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ ،

بِهِذِهِ الْقِصَّةِ ، تَحْوِ حَدِيثِ يَزِيدَ .

23 — () : Enes İbn Mâlik (R) şöyle dedi : Ebû Talha'nın bir oğlu vardı ki o hastalanmışdı. Çocuk bu vaziyetde iken Ebû Talha dışarıya gitti. Akabinde çocuk kabzolundu. Nihâyet Ebû Talha dönüb geldiğinde karısı Ümmü Süleyme hitâben : Oğlum nasıl oldu? diye sordu¹³.

13. Bu hadisin Ebû Dâvûd Tayâlisî rivâyetinde :

« فَبَلَكَ الصَّبِيَّ فَهَامَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ فَضَلَّاهُ وَكَفَّتْ وَحَنَطَهُ وَسَجَّتْ عَلَيْهِ نِوَابًا »

= Çocuk öldü. Ümmü Süleym hemen çocuğu gasl etti, kefenledi, kokuladı. Üzerine de bir örtü örttü» fıkrası vardır.

Sabit'ten Ca'fer'in rivâyetinde de : « ثُمَّ نَطَبَتْ فَرْضَتْ لَهُ ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا »

= Yemekden sonra Ümmü Süleym tuvaletini yapıp Ebû Talha'ya göründü. Ebû Talha

Ummu Süleym : () bulunduğru haldeñ daha sâkin oldu dedi. Müteâkiben Ebû Talha'ya ıkşam yemeğini getirdi. Ebû Talha bu işi bitirince karısı : Çocuğru defnediniz dedi. Sabah olunca Ebû Talha Rasûlullah'ın yanına geldi ve olan işi kendisine haber verdi. Rasûlullah (S) : «bu gece zıfıf mı? ettiniz (yani cinsi münâsebet mi? yaptınız)-?» diye sordu. Ebû Talha : Evet dedi. Rasûlullah : «Yâ Allâh! Onlara mubârek kıl» diye duâ etti. Sonra Ummu Süleym bir oğlan çocuğru doğurdu. Bunun üzerine Ebû Talha bana : Bu çocuğru yüklen ve onu Peygamber'e götür dedi. Bu emir üzerine (ben) Enes, çocuğru Peygambere getirdi. Ummu Süleym de beraberinde biraz hurma yollamışdı. Nihâyet Peygamber çocuğru aldı ve : «Onun yanında bir şey var mı?» diye sordu. Oradakiler : Evet, bir mikdar hurma vardır dediler. Peygamber bu hurmaları aldı ve onları ağzında çiğnedi. Sonra o çiğnenbeci kendi ağzından alıp çocuğru ağzına koydu. Sonra onunla çocuğru damağını oğuşturdu. Çocuğru da Abdullah adını verdi.

() : Buradaki râviler de yine ibn Avn'dan, o da Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Enes'den olmak üzere bu kıssayı (23 rakamlı) Yezîd ibn Hârûn hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۲۴ - (۲۱۴۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كَرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ : وَلَدَ لِي غُلَامٌ . فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ ، وَحَنَكُهُ بِتَمْرَةٍ .

24 — (2145) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Bir oğlum doğdu ben hemen onu alıp Peygambere götürdüm. Peygamber (S) oğluma İbrâhîm adını verdi. Ve hurma ile çiğnem yapıp damağına çaldı.

۲۵ - (۲۱۴۶) حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى ، أَبُو صَالِحٍ . حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ) . أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ . حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَقَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُمَا قَالَا : خَرَجَتُ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ ، حِينَ هَاجَرَتْ ، وَهِيَ حَبْلَى بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . فَقَدِمَتْ قُبَاءً . فَتَفِئْتُ بِعَبْدِ اللَّهِ

da eşine yaklaştı» fıkrası vardır. Bu fıkra cinsi münâsebet işinde daha sarîhtir. Bu hadîsin «Müslim, Kısâbu Fadıâlis-Sahâbe, Babun min Fadıâli Ebî Talha» daki 2144. rakamlı rivâyeti daha uzun ve daha câmiialıdır.

Bu hadîsde Ümmu Süleym'in fevkalâde sabrı, metâneti ve tarihte benzerine nâdir tesâdüf edilir bir sûrette ilâhî kazaya kemâli ile mutâvaat ve rızâ göstermesi, kendisi lehine başlı başına büyük bir menkabedir. Ümmu Süleym'in bu hareketinden âlimler muktedir olanlar için ruhsatı terk ederek şiddet yolunu tutmanın da caiz olduğunu ifade etmişlerdir.

يُقْبَاءَ . ثُمَّ خَرَجَتْ حِينَ تَفِستَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِجَنَّتِكَ . فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا فَوَضَعَهُ فِي حَجْرِهِ . ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ . قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ : فَمَكْنَتْنَا سَاعَةً نَلْتَمِسُهَا قَبْلَ أَنْ نَجِدَهَا . فَمَضَتْهَا . ثُمَّ بَصَقَهَا فِي فِيهِ . فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ بَطْنَهُ لَرِيقِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ قَالَتْ أَسْمَاءُ : ثُمَّ مَسَحَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَاسْمَاءُ عَبْدَ اللَّهِ . ثُمَّ جَاءَ ، وَهُوَ ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ أَوْ ثَمَانٍ ، لِيَتَابِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَأَمَرَهُ بِذَلِكَ الزَّيْرُ . فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَأَاهُ مُقْلًا إِلَيْهِ . ثُمَّ بَايَعَهُ .

25 — (2146) : Urvetu'bnuz-Zübeyr ile Munzir ibn Zübeyr'in kızı Fâtıma tahdis edib şöyle dediler : Ebû Bekr'in kızı Esmâ, hicret ettiği sırada Abdullah ibn Zübeyr'i hâmile olarak Mekke'den çıktı. Nihâyet Kuba'ya geldi. (Hâmileliği tamâm olduğu için) Kuba'da Abdullah'ı doğurub nifaslandı. Sonra bu nifaslı hâli ile oğlunun damağına çiğnem ile oğması için Rasûlullah'ın yanına çıktı. Rasûlullah (S) ondan çocuğu aldı ve kendi kucağına koydu. Sonra bir hurma istedi. Âişe : Biz o hurmayı bulamadan önce onu arıyarak bir müddet eylendik der. Müteâkıben Rasûlullah o hurmayı ağzında çiğnedi, sonra da o çiğnebeci çocuğun ağzının içine tükürdü. Bu sûretle çocuğun karnına ilk giren şey muhakkak olarak Rasûlullah'ın tükürüğü (ve hurma tadı) oldu.

Sonra Esmâ' şöyle dedi : Sonra Rasûlullah eliyle çocuğa mesh edib sıvazlıyarak ona hayır duâ etti ve ona Abdullah ismini takdı. Sonra işte bu Abdullah yedi yahut sekiz yaşında iken Rasûlullah ile bey'at yapmak için geldi. Bunu da ona babası Zubéyr emretmişti. Rasûlullah bu küçük Abdullah'ın kendisine doğru gelmekte olduğunu görünce gülümsedi ve sonra onunla bey'atlaştı ¹⁴.

14. Rasûlullah'm bu tükürüğü diğer insanların tükürüğü ile asla mukayese edilmemelidir. O, dünyâya gelmiş ve gelecek insanlar arasında kendisinde hiçbir hastalık ve mikrop bulunmayan çok nâdir kimselerdendir. Onun her hâli, her fi'li insanlık için yüzde yüz hayır ve berâket idi. Onun hayatda iken böyle çiğnebec yapıp damağını ovaladığı çocuklardan hiçbirinin bu muâmeleden zarâr gördüğü naklolunmamışdır. Şüphesiz ki başkalarının böyle bir fiili sıhhat ve tebâbet yönünden münâkaşa edilebilir (Mütercim).

٢٦ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْقَزَّازِ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ ؛ أَنَّهَا حَمَلَتْ ، بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزَّيْرِ ، بِمَكَّةَ . قَالَتْ : فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتِمٌّ . فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ . فَتَزَلْتُ بِقُبَاءٍ . فَوَلَدَتْهُ بِقُبَاءَ . ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَوَضَعَهُ فِي حَجْرِهِ . ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَمَهَا . ثُمَّ تَقَلُّ فِي فِيهِ . فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ حَكَّهُ بِالتَّمْرَةِ . ثُمَّ دَعَا لَهُ وَبَرَكَ عَلَيْهِ . وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وَلِدَ فِي الْإِسْلَامِ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُسْهِرٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّهَا هَاجَرَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَهِيَ حُبْلَى بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزَّيْرِ . فَذَكَرْنَا نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ .

26 — () Bize Ebû Kureyb, Muhammed İbnu'l-Alâ tahdis etti. Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan, o da babası Urve'den, o da Esmâ'dan tahdis etti ki, Esmâ' Mekke'de Abdullah ibn Zubeyr'e hâmile olmuşdu. Esmâ şöyle dedi : Ben gebelik müddetimi tamamlayarak (Mekke'den) çıkdım. (Muhâcir olarak) Medîne'ye geldim. Kuba köyüne indim. Abdullah'ı orada doğurdum. Sonra çocuğu Rasûlullah'a getirdim .Rasûlullah (S) onu kendi kucağına koydu. Sonra bir hurma istedi. Onu ağzında çiğnedikten sonra çocuğun ağzına tükürdü. Bu sûretle oğlumun mi'desine ilk giren şey, Rasûlullah'ın tükürüğü oldu. Sonra Rasûlullah hurma çiğnenbeci ile çocuğun damağını ovdu. En sonra çocuğa duâ edib ona bereket ve saâdet temennî eyledi. Ve nihâyet bu Abdullah ibn Zubeyr, (hicretten sonra Medîne'deyi muhâcir) musliman âileleri içinde ilk doğan çocuk oldu¹⁵.

() : Buradaki râvî de yine Hişâm ibn Urve'den, o da babası Urve'den, o da Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan, onun Abdullah ibn Zu-

15. Hicretten sonra Medîne hâricindeki muhâcir musliman âileleri arasında ilk doğan erkek çocuk olarak da Habesistan'da doğan Abdullah ibn Ca'fer bildiriliyor. Medîne'de Ensâr âileleri arasında da Mesleme ibn Mähled yahut, Nu'mân ibn Beşir ilk doğan çocukdur deniliyor. Rasûlullah'ın Abdullah ibn Zubeyr hakkındaki bu hayır ve bereket duâsı tamâmıyle zuhûr etmiştir. Çünkü bu Abdullah halifeliği sırasında insanların en faziletlisi, en cesûru ve en âdili olmuştur. Nihâyet kendisi şehiden katlolunmuştur.

Rasûlullah'ın çocuğun gelişini görünce tebessüm etmesi, onun gelişi ile sevindiği içindir. Fakat istikbalde ona vâki' olacak işlerden taaccüb etmesinden dolayı da olabilir.

Rasûlullah'ın küçük Abdullah ile yaptığı o bey'at da teberrük ve tegerrûf bey'atıdır. Yoksa teklif bey'atı değildir. Çünkü Abdullah o zaman henüz bülûğ çağından çok küçük bulunuyordu (Ubbî ve Sunûsî).

beyr'e hâmile olarak Rasûlullah'a hicret ettiğini rivâyet edib üst taraf-daki Ebû Usâme hadisi tarzında zikretmiştir.

۲۷ - (۲۱۴۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ (يَعْنِي ابْنَ عُرْوَةَ) عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُؤْتِي الصَّبِيَّانِ . فَيَبْرِكُ عَلَيْهِمَا ، وَيُحَنِّكُهُمَا .

27 — (2147) : Âişe (R) : Rasûlullah (S) a küçük çocuklar getirilirdi de kendisi onların damaklarını ovarak onlara bereket ve saâdet duâsında bulunurdu.

۲۸ - (۲۱۴۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَنْمَرِيُّ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : جِئْنَا بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزَّيْرِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يُحَنِّكُهُ . فَطَابْنَا تَمْرَةً . فَمَرَّ عَلَيْنَا طَلَبُهَا .

28 — (2148) : Âişe (R) : Biz Abdullah ibn Zubeyr'i çiğnen-
bec yapıp damağını ovması için Rasûlullah'a getirdik de bir tek hurma
aradık. Bu tek hurmayı aramak bize cidden zor gelmişti demiştir.

۲۹ - (۲۱۴۹) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ (وَهُوَ ابْنُ مُطَرِّفٍ ، أَبُو غَسَّانَ) . حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ . قَالَ : أَتَى بِالْمُنْذِرِ ابْنِ أَبِي أُسَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، حِينَ وُلِدَ ، فَوَضَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى فَخْذِهِ . وَأَبُو أُسَيْدٍ جَالِسٌ . فَلَمَّحَ النَّبِيُّ ﷺ بِشَيْءٍ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَأَمَرَ أَبُو أُسَيْدٍ بِابْنِهِ فَاحْتَمَلَ مِنْ عَلَى فَخْذِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَقْلَبُوهُ . فَاسْتَفَاقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « أَيْنَ الصَّبِيُّ ؟ » فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ : أَقْلَبْنَاهُ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ « مَا اسْمُهُ ؟ » قَالَ : فُلَانٌ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « لَا . وَلَكِنْ اسْمُهُ الْمُنْذِرُ » فَسَمَّاهُ ، يَوْمَئِذٍ ، الْمُنْذِرَ .

29 — (2149) : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi : Ebû Useyd'in
oğlu Munzir doğduğu zaman Rasûlullah'ın yanına getirildi. Peygamber
de çocuğu kendi uyluğunun üzerine koydu. Babası Ebû Useyd de orada
oturmakta idi. Bu sırada Peygamber (S) önünde bulunan bir şey ile meş-

gül olub daldı. Ebû Umeyr bu vaz'ıyyeti görünce oğlunun alınmasını emretti. Böylece çocuğu Rasûlullah'ın uyluğu üzerinden kaldırıp onu geriye götürdüler. Nihâyet Rasûlullah daldığı işten kendine gelib uyanarak : «Çocuk nerededir?» diye sordu. Ebû Umeyr : Biz onu geriye çevirip götürdük yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah : «Onun ismi ne idi?» diye sordu. Babası : Fulandır yâ Rasûlallah ! diye cevâb verdi. Rasûlullah : «Hayır, lâkin onun ismi Munzir'dir» buyurdu da o gün o çocuğun ismini Munzir koydu ¹⁶.

۳۰ - (۲۱۵۰) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ التَّمَكِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ. حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ. حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ. ع وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا. وَكَانَ لِي أَخٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو مُعْمِرٍ. قَالَ: أَحَبُّهُ قَالَ: كَانَ فَعِيمًا. قَالَ: فَكَانَ إِذَا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَأَاهُ قَالَ «أَبَا مُعْمِرٍ! مَا فَعَلَ النَّمِيرُ؟». قَالَ: فَكَانَ يَلْمُبُ بِهِ.

30 — (2150) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) insanların en güzel ahlâklısı idi. Benim Ebû Umeyr denilen bir erkek kardeşim vardı. Enes'den rivâyet eden Ebû Teyyâc : Onun sütnden kesilmişdi dediğini zannediyorum demiştir. Rasûlullah bize gelib de 'onu gördüğü zamanlarda : «Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne oldu?» der (latife eder) di. Çünkü kardeşim Ebû Umeyr, o Nuğayr kuşu ile oynardı ¹⁷.

16. Demek ki Rasûlullah, Ensâr'dan Ebû Umeyr'din kendi oğluna verdiği bu ismi beğenmiyerek onu yeniden Munzir diye isimlendirmişdir.

17. Ebû Umeyr, Umeyr'cik babası demektir ve küçük çocuğa Rasûlullah tarafından verilen künyedir. Üç, beş yaşındaki çocuğa babalık izâfesi bir latifedir. Çocuğun asıl adı Zeyd ibn Sehl'dir. Râvi Enes ile ana bir kardeşdir. Bu çocuk Peygamber'in sağlığında ölmüştür.

Nuğayr, nuğr isminin, taşğır sigasıdır. Nuğr, serçe kuşu kadar, gagası kırmızı bir kuşdur. Kastallâni, Medîne'lilerin bu kuşa bülbül dedüklerini bildiriyor. Kamûs tercesmesinde de bülbül kuşuna denir denmektedir. Küçük Zeyd'in böyle bir kuşu varmış ve kendisi bununla oynarmış. Bir gün bu kuşcağız ölmüş. Peygamber de çocuğu gördükçe latife eder, «Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne oldu?» dermiş. Şüphesiz ki Peygamber'in çocuklara karşı güler yüzle latife etmesi, güzel huyunun kerem ve tevâzurunun yüksek bir eseridir. Enes'in Rasûlullah (S) insanların en güzel ahlâklısı idi şeklindeki beyânı ne kadar yerinde bir teşhisdir. Hakikaten Peygamber'in yüksek fiillerini, ulvî hallerini düşünen bir kimse onun makbûl ahlâkın zirvesinde bulunduğu husûsunda hiç şüphe edemez. Nitekim Âişe (R) de Rasûlullah'm ahlâkını soran bir kimseye : Onun ahlâkı Kur'ân'dan ibâretti diye cevâb vermişdi (Muslim, salâtu'l-musâfirin, câmiu salâti'l-leyl, 139- (746)). Yüce Allah da onun yüksek şâm hakkında : «VE İNNEKE LE ALÂ HULUKIN AZİM : Hiç şüphe yok ki sen büyük bir ahlâk üzerindesin» (el-Kalem : 4) buyurmuştur. İşte Allah'ın iki beyânı : «

من اصدق من الله حديثا : O Allah'dan daha doğru sözlü kimdir?» (en-Nisâ : 86). «ومن اصدق من الله قیلا : Allah'dan daha doğru sözlü kim olabilir?» (en-Nisâ : 122).

(۶) باب جواز قوله لغيره : يا بني ، واستجاب للمعصية

۳۱ — (۲۰۵۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُيَيْنَةَ النَّبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي عُمَانَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا بُنَيَّ » .

(6) KENDİ OĞLUNDAN BAŞKASINA «EY OĞULCUĞUM!»
DEMENİN CEVÂZİ VE İYİLİK ETMEK İÇİN
MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

31 — (2151) : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) bana : «Ey oğulcuğum!» diye hitâb etti dedi ¹⁸.

۳۲ — (۲۱۵۲) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَالْأَفْظَلَانِ ابْنِ أَبِي عُمَرَ) . قَالَ : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ عَنْ إسماعيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . قَالَ : مَا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَحَدٌ عَنِ الدَّجَالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُهُ عَنْهُ . فَقَالَ لِي « أَيْ بُنَيَّ ! وَمَا يُنْصِبُكَ مِنْهُ ؟ إِنَّهُ لَنْ يَضُرَّكَ » قَالَ قُلْتُ : إِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ مَعَهُ أَنْهَارَ الْمَاءِ وَجِبَالَ الْخَبَرِ . قَالَ « هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ » .

(..) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ عُثْمِرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ إسماعيلَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لِلْمُغِيرَةِ « أَيْ بُنَيَّ » ، إِلَّا فِي حَدِيثِ يَزِيدَ وَحْدَهُ .

32 — (2152) : Muğîretu'bnü Şu'be (R) şöyle dedi : Rasûlul-

Bu hadîsde pek çok faydalar vardır : Baba olmayan kimsenin künyelenmesinin cevâzı, çocuğa künye vermenin cevâzı ve bunun bir yalan olmadığı; günah olmayan husûslarda mizâhın cevâzı, bazı isimlerin küçültme sigası ile söylenilmesinin cevâzı; çocuğun serçe kuşu ile oynamasının ve velisinin çocuğa kuşu elde etmesine muktedir kılınmasının cevâzı, külfetsiz olarak güzel sözde secî' yapmanın, çocuklarla mülâtefe yapıp onlarla ülfet eylemenin cevâzı ve lüzûmu; Peygamber'in üzerinde bulunduğu en yüksek ahlâkın beyânı (Nevevî).

18. Bu hadîslerden kişinin küçük ve genç kimselere «ey oğlum, ey oğulcuğum!» diye hitâb etmesinin cevâzı hükmü çıkarılmışdır. Bu hitâbdaki ma'nâ ise : Sen yaş ve şefekat husûslarında benim oğlum menzilesindesin, demektir.

lah'a benim sorduğum kadar hiç bir kimse Deccâl hakkında sormamıştır. Nihâyet Rasûlullah (S) bana : «Ey oğulcuğum! Deccâl mes'elesinden seni bu kadar meşakkate düşürüb yoran nedir? Deccâl sana asla zarar vermiyecektir» buyurdu. Ben : İnsanlar, onun yanında su nehirleri ve ekmek dağları olacağını iddia ediyorlar dedim. Rasûlullah (S) : « هوامون

== O Allah'a karşı bundan daha hakîrdir» buyurdu.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Yalnız Yezîd ibn Hârûn'un hadisindeki müstesnâ, bunlardan hiçbirinin hadîsinde Peygamber'in, Muğîre'ye hitâben söylediği «ey oğulcuğum!» sözü yoktur.

(۷) باب امر السقترى

۳۳ - (۲۱۵۳) حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ بُكَيْرٍ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنَا ، وَاللَّهُ ! يَزِيدُ بْنُ خُصَيْفَةَ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : كُنْتُ جَالِسًا بِالْمَدِينَةِ فِي مَجْلِسِ الْأَنْصَارِ . فَأَتَانَا أَبُو مُوسَى قَزَعًا أَوْ مَذْعُورًا . قُلْنَا : مَا شَأْنُكَ ؟ قَالَ : إِنَّ مُعَمَّرَ أَرْسَلَ إِلَيَّ أَنْ آتِيَهُ . فَأَتَيْتُ بَابَهُ فَسَلَّمْتُ ثَلَاثًا فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ . فَرَجَعْتُ فَقَالَ : مَا مَنَعَكَ أَنْ تَأْتِيَنَا ؟ فَقُلْتُ : إِنِّي أَتَيْتُكَ . فَسَلَّمْتُ عَلَى بَابِكَ ثَلَاثًا . فَلَمْ يَرُدُّوا عَلَيَّ . فَرَجَعْتُ . وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا اسْتَأْذَنْ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ ، فَلْيَرْجِعْ . فَقَالَ مُعَمَّرٌ : أَقِمْ عَلَيْهِ الْيَتَنَةَ . وَإِلَّا أَوْجَعْتُكَ .

فَقَالَ أَبُو بَرْزَةَ كُنْ : لَا يَقُومُ مَعَهُ إِلَّا أَصْغَرُ الْقَوْمِ . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : قُلْتُ : أَنَا أَصْغَرُ الْقَوْمِ . قَالَ : فَادْهَبْ بِهِ .

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ أَبِي مُعَمَّرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ ابْنُ أَبِي مُعَمَّرٍ فِي حَدِيثِهِ : قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَقُمْتُ مَعَهُ ، فَذَهَبْتُ إِلَى مُعَمَّرٍ ، فَشَهِدْتُ .

(7) — KİŞİNİN KENDİ TASARRUFUNDA OLMAYAN BİR YERE GİRMEK İÇİN SÂHİBİNDEN — İZİN İSTEMEK BÂBİ

33 — (2153) : Busr ibn Saîd dedi ki : Ben Ebû Saîd Hudrî (R) den işittim şöyle diyordu : Ben, Medîne'de Ensâr meclisinde otuyordum. Bizim yanımıza Ebû Mûsâ telâşlı bir halde yahut bir şeyden korkmuş olarak geldi. Biz :

— Sana ne oldu? diye sorduk. Ebû Mûsâ :

— Umer bana haberci gönderib kendi yanına gitmemi istedi. Ben onun kapusuna geldim ve üç defa selâm verdim. Fakat Umer selâmıma karşılık vermedi. Ben de geriye döndüm. Muteâkıben Umer bana :

— Seni bizim yanımıza gelmekden men' eden nedir? diye sordu. Ben:

— Ben senin yanına gelmiş ve senin kapunun önünde üç defa selâm vermişimdir. Fakat benim selâm ve izin istememe karşılık vermediler. Ben de geri dönüb gittim. Çünkü Rasûlullah (S) : «Sizden biriniz üç defa izin ister de kendisine (içeri girmek için) izin verilmezse kapudan geri dönsün» buyurmuşdur dedim. Bunun üzerine Umer :

— Peygamber'in böyle söylediğine dâir beyyine getir, yoksa sana clîm bir cczâ' ta'yîn ederim dedi. (Ebû Mûsâ'nın bu isteğini işiten) Ubeyy ibn Kâ'b :

— Ebû Mûsâ ile beraber bu cemâatin en küçüğü (bile) gidib bu şe-hâdeti yerine getirir dedi. Ebû Saîd : Cemâatin en küçüğü benim dedi. Ubeyy :

— Haydi Ebû Mûsâ ile git dedi.

(): Buradaki râvîler de Yezîd ibn Husayfe'den bu isnâd ile rivâyet ettiler. Râvî İbn Ebî Umer kendi hadîsinde; Ebû Saîd : Ben Ebû Mûsâ ile kalkdım ve Umer'in yanına gittim de (Peygamber'in böyle dönmekle emir buyurduğuna dâir) şehâdet eyledim dedi fıkrasını ziyâde etti.

۳۴ - (..) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ ؛ أَنَّ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : كُنَّا فِي مَجْلِسٍ عِنْدَ أَبِي بِنِ كَعْبٍ . فَأَتَى أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ مُنْضَبًا حَتَّى وَقَفَ . فَقَالَ : أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ ! هَلْ سَمِعَ أَحَدٌ مِنْكُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «الْإِسْتِئْذَانُ ثَلَاثٌ . فَإِنْ أذِنَ لَكَ . وَإِلَّا فَارْجِعْ» . قَالَ أَبُو بِنِ : وَمَا ذَاكَ ؟ قَالَ : اسْتَأْذَنْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَمْسَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ . ثُمَّ جِئْتُهُ الْيَوْمَ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ . فَأَخْبَرْتُهُ ؛ أَنِّي جِئْتُ أَمْسَ فَسَلَّمْتُ ثَلَاثًا . ثُمَّ انْصَرَفْتُ . قَالَ : قَدْ سَمِعْنَاكَ وَنَحْنُ حِينَئِذٍ عَلَى شُغْلٍ . فَلَوْ مَا اسْتَأْذَنْتَ حَتَّى يُؤْذَنَ لَكَ ؟ قَالَ : اسْتَأْذَنْتُ ، كَمَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَوَاللَّهِ ! لَا وَجِعَ ظَهْرَكَ وَبَطْنَكَ . أَوْلَتْأَتَيْنِ بَيْنَ يَشْهَدُ لَكَ عَلَى هَذَا .

فَقَالَ أَبُو بِنِ كَعْبٍ : فَوَاللَّهِ ! لَا يَقُومُ مَعَكَ إِلَّا أَحَدُنَا مِينًا . قُمْ . يَا أَبَا سَعِيدٍ ! فَقَعْتُ حَتَّى أَتَيْتُ عُمَرَ . فَقُلْتُ : قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ هَذَا .

34 — () : Busr ibn Saîd tahdis etti ki kendisi Ebû Saîd Hudrî (R) den şöyle derken işitmiştir : Biz bir mecliste Ubeyy ibn Kâ'b'ın yanında oturuyorduk. Bu sırada Ebû Mûsâ Eş'arî öfkelenendirilmiş olarak geldi ve yanımıza durdu. Sonra :

— Allah aşkına size soruyorum : Sizden herhangi bir kimse Rasûlullah (S) dan «izin istemek üçdür. Eğer sana izin verilirse ne alâ, yoksa geri dön!» buyururken işitti mi? dedi. Ubeyy :

— Bu da neden icab etti? dedi. Ebû Mûsâ :

— Ben dün Umer ibn Hattâb'ın yanına girmek için üç defa izin istedim. Fakat bana izin verilmedi. Bu sebebdan ben de geri döndüm. Sonra bu gün ona gelib yanına girdim de dün kendisine gelib üç defa selâm verdiğimi, sonra da geri döndüğümü ona haber verdim. Umer :

— Biz senin izin istediğini duyduk, fakat biz o sırada bir işle meşgûl bulunuyorduk. Keşki sana girmek için izin verilinceye kadar izin isteseydin dedi. Ben :

— Rasûlullah'dan işittiğim gibi izin istedim dedim. Umer :

— Allah'a yemîn ediyorum! Muhakkak ya sırtını ve karnını acıtacağım, yahut da Rasûlullah'ın böyle söylediğine dâir senin lehine şahidlik yapacak kimse getirirsin dedi ¹⁹. Bunun üzerine Ubeyy ibn Kâ'b :

— Vallâhi, bizden sâdece en küçüğümüz (bile) seninle beraber kalkıp bu şehâdeti yerine getirir. Kalk yâ Ebû Saîd! dedi. Bunun üzerine ben Ebû Saîd kalktım ve nihâyet Umer'in yanına gelerek : Ben Rasûlullah'dan bunu söylerken kat'î olarak işittim dedim.

19. İmâm Mâlik, *Muvatta'*nda : Bunun üzerine Umer, Ebû Mûsâ'ya hitâben : Vâkıa ben seni ittiham etmek istemem. Fakat insanların Rasûlullah'a yalan isnâd etmesinden endişe ederim dedi. (Mâlik, *el-Muvatta'*; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*).

Bu hadîslerde Hz. Umer'in Ebû Mûsâ'dan rivâyeti hakkında beyyine ve şahid istemesine bakarak Umer'i vâhid haberi ile amel etmezdi sanılmamalıdır. Nitekim ba'zıları bu hâdise ile ihticâc ederek vâhid haberi ile amel câiz değildir demişlerdir. Halbuki Umer birçok dînî ve hukûkî mes'elelerde vâhid haberi ile amel etmiştir. Bu izin isteme mes'elesinde Ebû Mûsâ'dan şahid istemesi ve münferiden Ebû Mûsâ'nın rivâyetini kabûl etmemesini o sırada halifenin yanında Irâk ve Şâm halkından yeni musliman olmuş ba'zı kimselerin bulunması, bunların da ulu orta, yalan yanlış hadîs rivâyetine kalkışmalarından endişe etmesi sebep olabilir. Yukarıda İmâm Mâlik'in *Muvatta'*nda nakledilen rivâyet ziyâdesinde Hz. Umer'in : «Ben sizi ittiham maksadıyla şahid istemiyorum...» demesi de bu ihtimali te'yîd eder ki Umer bu hareketi ile yanında bulunanlara hadîs rivâyetinde riâyet edilmesi gereken subût ve tesbît yolunu öğretmiş olmaktadır.

٣٥- (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ أَبَا مُوسَى أَتَى بَابَ مُعَرٍّ . فَاسْتَأْذَنَ . فَقَالَ مُعَرٌّ وَاحِدَةٌ . ثُمَّ اسْتَأْذَنَ الثَّانِيَةَ . فَقَالَ مُعَرٌّ : مِثْلَانِ . ثُمَّ اسْتَأْذَنَ الثَّالِثَةَ . فَقَالَ مُعَرٌّ : ثَلَاثٌ . ثُمَّ انْصَرَفَ فَاتَّبَعَهُ قَرْدُهُ . فَقَالَ : إِنْ كَانَ هَذَا شَيْئًا حَفِظْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَهِيَ وَإِلَّا ، فَلَا جَمْلَتَكَ عِظَةً . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَأَتَانَا فَقَالَ : أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْإِسْتِئْذَانُ ثَلَاثٌ ؟ » قَالَ : فَجَمَلُوا بِضَحْكَوْنِ . قَالَ فَقُلْتُ : أَتَاكُمْ أَخُوكُمُ الْمُسْلِمُ قَدْ أَفْرَعٌ ، تَضَحَّكُونَ ؟ انْطَلِقْ فَأَنَا شَرِيكَكَ فِي هَذِهِ الْمُقُوبَةِ . فَأَتَاهُ فَقَالَ : هَذَا أَبُو سَعِيدٍ .

(..) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . مَعَ وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خِرَاشٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْجَرِيرِيِّ وَسَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، قَالَا : سَمِعْنَاهُ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . يَعْنِي حَدِيثَ بِشْرِ بْنِ مُفَضَّلٍ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ .

35 — () : Said ibn Yezîd, Ebû Nadre'den, o da Ebû Saîd Hudrî'den şöyle tahdîs etti : Ebû Mûsâ, Umer'in kapusuna gelib kendisinden içeri girme izni istedi. Umer içeride kendi kendine : Bu birincidir dedi. Sonra Ebû Mûsâ ikinci defa içeri girme izni istedi. Umer : Bu ikidir dedi. Sonra Ebû Mûsâ üçüncü defa içeri girme izni istedi. Umer : Bu üç dedi. Sonra Ebû Mûsâ geri dönüb gitti. Umer de onun arkasından ta'kîb etti ve onu geriye getirtti. Ebû Mûsâ gelince Umer ona hitâben : Eğer bu üç defa izin istemeği müteâkib geriye dönüb gitmen, Rasûlullah (S)-dan ezberlemiş olduğun bir şey ise bunun beyyinesini getir. Yoksa bir öğüt olmak için muhakkak senin canını acıtırım dedi. Ebû Saîd der ki : Bunun üzerine Ebû Mûsâ bizim yanımıza geldi de : Sizler Rasûlullah'ın «içeri girmek için izin istemek üç defadır» buyurduğunu bilmediniz mi? diye sordu. Meclisdekiler gülmeğe başladılar. Ben meclise hitâben : Musliman kardeşiniz korkutulmuş olduğu halde size gelmiştir. Buna neden gülüyorsunuz? (dedikten sonra Ebû Mûsâ'ya :) Haydi yürü bu ukûbetde ben senin ortağınım dedim. Bu sûretle Ebû Mûsâ, Ebû Saîd'i Umer'in yanına getirdi de : İşte bu Saîd'dir, bu benim sana rivâyet ettiğim hadîs husûsunda şehâdet edecektir dedi.

() : Buradaki râvîler de yine Ebû Saîd Hudrî'den, yukarıki Bişr ibn Mufaddal'ın, Ebû Seleme'den rivâyet ettiği (35 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۳۶ - (...) وحديث محمد بن حاتم . حدثنا يحيى بن سعيد القطان عن ابن جريج . حدثنا

عطاء عن عبيد بن عمير ؛ أن أبا موسى استأذن على عمر ثلاثاً . فكأنه وجدته مشغولاً . فرجع . فقال عمر ؛ ألم تسمع صوت عبد الله بن قيس . ائذنوا له . فدمي له . فقال ؛ ما حملك على ما صنعت . قال ؛ إنا كنا نؤمر بهذا . قال ؛ لتقين على هذا بينة أو لأفعلن . فخرج فانطلق إلى مجلس من الأنصار . فقالوا ؛ لا يشهد لك على هذا إلا أضمرنا . فقام أبو سعيد فقال ؛ كنا نؤمر بهذا . فقال عمر ؛ خفي على هذا من أمر رسول الله ﷺ . ألهاني عنه الصنف بالأسواق .

(..) حدثنا محمد بن بشر . حدثنا أبو عاصم . ح وحدثنا حسين بن حريث . حدثنا الثوري (يمني ابن شميل) قالاً جميعاً ؛ حدثنا ابن جريج ، بهذا الإسناد ، نحوه . ولم يذكر في حديث الثوري ؛ ألهاني عنه الصنف بالأسواق .

36 — () : Atâ, Ubeyd ibn Umeyr'den şöyle tahdîs etti : Ebû Mûsâ (R), Umer'in huzûruna girmek için üç kerre izin istedi²⁰. Umer'i (o sırada muslimanların işi ile) meşgûl bularak geri dönüb gitti. Umer (meşgûliyetden kurtulunca, Ebû Mûsâ'yı kasedederek) :

— Abdullah ibn Kays'ın sesini işitmedim mi? Ona içeriye girme izni veriniz dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ çağrılıb getirildi. Umer, Ebû Mûsâ'ya hitâben :

— Yaptığın dönüb gitme işine seni sevk eden nedir? diye sordu. Ebû Mûsâ :

20. Üç defa izin isteme esâsı, bunu ifâde eden hadislerden öğrenildiği gibi şu âyetlerden de çıkarılmışdır :

«Ey îmân edenler! Sağ ellerinizin mâlik olduğu kimseler, bir de sizden olup da henüz bulûğ çağına girmemiş küçükler şu üç vakıta : Sabah namazından önce, öğle sıcağında elbiselerinizi çıkardığınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin için avret (ve halvet vakıtları) -dır. Bunlardan sonra ise biribirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzeri- ne bir vebâl yoktur. Allah âyetleri size böylece açıklar. Allah hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir. Sizden olan çocuklar bulûğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler. Allah size âyetlerini böylece beyân eder. Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir» (en-Nûr : 58-59).

Gerçi bu âyetde memlûklerle çocukların izin istemeleri beyân edilmiştir. Fakat Rasûlullah'ın sünneti hurrlar, köleler, büyükler de dâhil olmak üzere bütün insanların izin isteme âdâbına şâmilidir.

— Biz bununla (yani girmeğe izin verilmeyen .kapudan dönmekle) emrolunduk dedi. Umer, (Ebû Mûsâ'nın bu rivâyetine karşı) :

— Rasûlullah'ın böyle söylediğine ya bir beyyine ve şâhid ikame edersin, yahut sana yapacağımı yaparım dedi. Bunun akabinde Ebû Mûsâ (şâhid bulmak üzere) çıktı ve Ensârdan bir meclisin yanına gitti. Meclisdekiler kendisine :

— Bu mes'ele üzerine senin için (büyüklerimiz değil) en küçüğümüz muhakkak şehâdet eder dediler. Ve Ebû Saîd kalkıp giderek :

— Evet biz, içeri girme izni verilmediği zaman böyle dönüp gitmekle emrolunurduk diye şehâdet etti. Bunun üzerine Umer :

— Rasûlullah'ın emrinden bu geri dönme mes'elesi bana kapalı kalmışdı. Çarşıya pazara çıkıp da ticâret muâmeleleri ile meşgûl olmak beni Rasûlullah'ın meclisine devâmdan alıkoydu dedi (de eseflendi) ²¹.

() : Buradaki iki râvî de İbn Cureyc'den bu isnâdla hadis tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan Nadr'ın hadisinde râvî : Çarşılarda ticâretle meşgûl olmak beni ondan alıkoydu, fıkrasını zikretmemiştir.

۳۷ - (۲۱۵۴) حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، أَبُو عَمَّارٍ . حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى . أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ، قَالَ : جَاءَ أَبُو مُوسَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ . فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ . فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . هَذَا أَبُو مُوسَى . السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . هَذَا الْأَشْعَرِيُّ . ثُمَّ انْصَرَفَ . فَقَالَ : رُدُّوا عَلَيَّ . رُدُّوا عَلَيَّ . جَاءَهُ فَقَالَ : يَا أَبَا مُوسَى ! مَا رَدَّكَ ؟ كُنَّا فِي شُغْلٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْإِسْتِئْذَانُ ثَلَاثٌ . فَإِنْ أُذِنَ لَكَ ، وَإِلَّا فَارْجِعْ » . قَالَ : لَسْتُ بِتَنِي عَلَى هَذَا بَيِّنَةٍ . وَإِلَّا فَعَلْتُ وَفَعَلْتُ . فَذَهَبَ أَبُو مُوسَى .

قَالَ عُمَرُ : إِنْ وَجَدَ يَنْتَه تَجِدُوهُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ عَشِيَّةً . وَإِنْ لَمْ يَجِدْ يَنْتَه فَلَمْ تَجِدُوهُ . فَلَمَّا أَنْ جَاءَ بِالْعِشِيِّ وَجَدُوهُ . قَالَ : يَا أَبَا مُوسَى ! مَا تَقُولُ ؟ أَقَدْ وَجَدْتُ ؟ قَالَ : نَعَمْ . أَبِي بْنُ كَعْبٍ . قَالَ : عَدُلْ . قَالَ : يَا أَبَا الطُّفَيْلِ ! مَا يَقُولُ هَذَا ؟ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ذَلِكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ !

21. Hz. Umer'in «çarşıya, pazara çıkıp ticâret muâmeleleriyle meşgûl olmak, beni Rasûlullah'ın meclisine devâmdan alı koydu» demesinden onun, Peygamber'in meclislerine devâmsızlığı ma'nâsı anlaşılmalıdır. Umer bu sözü munhasıran nefsine levh ve itâb için söylemiştir. Hakikatde Umer, Peygamber'in meclislerinde bizzarûre bulunamadığı vakıtlarda komşusu ile nevbetleşir ve böylece Peygamber'in meclisiyle irtibatına hiç ara vermezdi.

فَلَا تَكُونَنَّ عَذَابًا عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! إِنَّمَا سَمِعْتُ شَيْئًا . فَأُخْبِتُ أَنْ أَتَبِّتَ .

(. .) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبَانَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ مَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : قَالَتْ : يَا أَبَا الْمُنْذِرِ ! أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . فَلَا تَكُنْ ، يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ! عَذَابًا عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرْ مِنْ قَوْلِ عُمَرَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ، وَمَا بَعْدَهُ .

37 — (2154) : Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle dedi : Ebû Mûsâ, Umer ibn Hattâb'a geldi de ES-SELÂMU ALEYKUM, bu Abdullah ibn Kays'dır diye kendini takdim ederek içeriye girme izni istedi. Umer ona izin vermedi. Bu sefer de Ebû Mûsâ iki kerre arka arkaya ES-SELÂMU ALEYKUM, bu Ebû Mûsâ'dır. ES-SELÂMU ALEYKUM, bu Eş'arî'dir dedikten sonra dönüb gitti. Umer adamlarına :

— Onu bana getirin, onu bana geri getirin diye emretti. Müteâki-ben Ebû Mûsâ gelince Umer ona :

— Yâ Ebâ Mûsâ! Seni geri döndüren nedir? Biz bir işle meşgûl bulunuyorduk dedi. Ebû Mûsâ :

— Ben Rasûlullah (S) dan işittim «içeriye girmek için izin isteme üç defadır. Eğer sana izin verilirse girersin, yok izin verilmezse geriye dön» buyuruyordu dedi. Umer :

— Rasûlullah'ın böyle söylediğine dâir bana muhakkak bir beyyine getireceksin. Yoksa sana şöyle şöyle yaparım dedi. Ebû Mûsâ beyyine için gitti. Umer yanındakilere : Eğer bir beyyine bulursa sizler onu gündüzün sonunda minberin yanında bulursunuz. Eğer bir beyyine bulamazsa sizler onu orada bulamazsınız dedi. Nihâyet gündüzün âhiri gelince Ebû Mûsâ'yı orada buldular. Umer :

— Yâ Ebâ Mûsâ! Ne diyorsun? Beyyine bulabildin mi? dedi. Ebû Mûsâ

— Evet, Ubeyy ibn Kâ'b'dır dedi. Umer :

— O adldır dedi. Bu sefer :

— Yâ Ebâ't-Tufeyl! Bu ne söylüyor? dedi. Ebu't-Tufeyl :

— Ey Hattâb oğlu! Ben Rasûlullah'dan böyle söylerken işittim. Binâ-enaleyh sen sağan Rasûlullah'ın sahâbîleri üzerine bir azâb olma! dedi. Umer :

— Subhâna'llâh! Ben bir şey işittim de ancak o şeyi tesbît etmeliğimi arzu ettim dedi ²².

() : Buradaki râvî de yine Ebû Talha'dan bu isnâdla rivâyet etti. Şukadar var ki burada râvî : Umer :

— Yâ Eba'l-Munzir! Sen de bu sözü Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordu. Ebu'l-Munzir :

— Evet işittim ey Hattâboğlu! Sen Rasûlullah'ın sahâbîleri üzerine bir azâb olma dedi, demiş. Ve Umer'in : Subhâne'llah! Ve ondan sonraki sözlerini zikretmemiştir.

(۸) بَابُ كَرَاهَةِ قَوْلِ الْمُنَازَرَةِ أَنَا ، إِذَا قِيلَ مِنْ هَذَا

۳۸ — (۲۱۵۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْزِرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ . فَدَعَوْتُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ هَذَا ؟ » قُلْتُ : أَنَا . قَالَ : فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ « أَنَا ، أَنَا » .

(8) İÇERİYE GİRME İZİNİ İSTEYEN KİMSENİN İÇERİDEN, «KİM O?» DENİLDİĞİ ZAMAN, «BENİM» DEMESİNİN KERÂHATİ BÂBİ

38 — (2155) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Peygamber'e ziyârete geldim ve (izin istemek için dışarıdan kendisini) çağırdım. Peygamber (S) : «Kimdir o?» diye sordu. Ben de : Ben! diye cevâb

22. Bu hadisten çıkarılan hükümler :

a. Yabancı bir eve hatta odaya girileceği zaman sâhibinden izin istemenin lüzûmu. Bu medeni ve ahlâkî lâzûme bundan evvelki hâşiyelerde vermiş olduğunuz en-Nûr sûresi: 27, 28, 58, 59 âyetlerinde daha vâzih sûrette öğretilmiştir.

b. Âlim bir zâtın vâkıf olmadığı ilmi bir hakîkate, ilmen kendisinden aşağı mertebede olan başka bir kimsenin vukûfu bulunmasıdır. Hz. Umer'in hakkında vukûu tecvîz edilen bu hakikat başkaları hakkında evleviyetle kabûl edilir.

c. Peygamber'e âid sözlerin en sağlam ve ilmi bir sûrette tesbîti için gereken bütün dikkat ve tedbirlerin daha Peygamber ve sahâbîler devrinde kararlaştırılmış olduğu.

d. Bir mes'elenin sâbit olduğunu isbâtta gereken delillerin ve şahidlerin toplanması için mes'eale sâhibine muayyen bir mûhlet verilmesi.

e. Dostluk ve yakınlığın ilmi ve hukûkî mes'ealeleri tesbît etmede bîtarafılığı mâni' olmaması gerektiği. Zira hakka ve hakîkate olan dostluk ve yakınlık diğer bütün dostluk ve yakınlıklardan daha önde olmalıdır. Nitekim Umer, Ebû Mûsâ'ya karşı ilmi bir husûsun delillerini isterken gâyet haşin ve tehdidkâr bir durum takınmıştı. Bu, Ebû Mûsâ gibi büyük bir sahâbîden yalan sâdır olabileceğinden ileri gelmiyordu. Bu, sırf ilmi bir mes'elenin tesbît ve isbâtında tutulacak yolu ve ciddiliği onun şahsında başkalarına da öğretmeği hedef tutuyordu. Nitekim geçen hadislerin birinde bu husûs beyân edilmiştir.

verdim. Peygamber (bu mübhem cevâbından hoşlanmadı da) : «Ene, ene = ben, ben! diyerek dışarı çıktı²³.

23. Alimler dediler ki : İçeriye girme izni istendiğinde, «kimdir o?» yahut «bu kimdir?» diye sorulduğu zaman, «benim» diye cevâb vermek bu hadîsden dolayı mekrûh olmuştur. Çünkü «benim» sözü ile hiçbir fayda ve ziyâdelik hâsıl olmamış, fakat mübhemlik bâkî kalmıştır. Burada lââyık olan, ismini söylemek sûretiyle «fulân kimsedir» demektir. «Ben fulân kimseyim» derse de be's yokdur. Nitekim Ummu Hânî', Peygamber'den izin istediği zaman, Peygamber : Bu kadın kimdir? dediğinde Ummu Hânî' : Ben Ummu Hânî'yim diye cevâb vermiştir. «Ben Ebû fulânım» diye künye söylemesinde de be's yokdur (Nevevî).

Ya'nî bundan maksad izin isteyen kimsenin kendisini içerdekine tanıtması ve kendisinden mübhemliği gidermesidir. Bu hangi şeyle hâsıl olacaksa onu söylemesi kendisine lâzım gelen bir vazifedir.

Bu isti'zân hususûnda Kur'ân-ı Kerimdeki ilâhî tavsiyelerden birkaçı şunlardır :

«Ey iymân edenler, kendi evleriniz ve odalarınızdan başka evlere ve odalara sâhibleri ile alışkanlık peyda etmeden ve selâm da vermeden girmeyin! Bu, sizin için daha hayırlıdır. Olur ki iyice düşünür (bikmetini idrâk eder) siziz. Eğer orada bir kimse bulamazsanız size izin verilinceye kadar içeriye girmeyin. Şâyet size : Geri dönün denilirse dönüb gidin. Bu, sizin için daha temizdir. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir. Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat (ve alâka) bulunan ev ve odalara girmenizde size bir vebâl yokdur. Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir» (en-Nûr : 27-29).

Âyetdeki isti'nâs kelimesini İbn Abbâs isti'ân (= müsâade istemek) diye tefsir etmiştir. Hatta Ubeyy ibn Kâ'b, İbn Abbâs âyetdeki «teste'nisû» lafzını «teste'zinû» diye okumuşlardır. Rivâyete göre Ebû Eyyûb Ensârî, Peygamber'e âyetdeki isti'nâsın mâhiyyeti nedir? diye sormuş. Peygamber de : Kişinin, Allah'ı tesbîh ve tekbir ederek, yahut öksürerek oda sâhibinden izin istemesidir buyurmuş. Şu halde âyetdeki isti'nâs, hâricten gelen bir musâfırın ev sâhibinden izin istemesi, ev dâhilindeki âile ferdlerinin de birbirlerinin odalarına geldiklerinde herhangi bir sûrette geldiğini duyurmasıdır ki en basit şekli öksürmesidir. Zamanımızda örf olduğu üzere oda kapusuna yavaşça vurma da bir nevi isti'zândır.

Hulâsâ câhiliyet âdeti üzere şuuratsız, selâmsız, başkasının haremğâhına baskın yapar gibi girmek harâmıdır. Bir âile halkından her birisinin kendilerine mahsûs odalarına o birlerinin en basit şekilde de olsun geldiğini hissetdirmeden ansızın girmeleri de nehyedilmiştir ve oda sâhibinin görölmesini istemediği vaz'iiyetini müşâhedeyi mûcib olduğu için İslâm âdabına aykırıdır.

Bir kerre Ebû Saîd Hudrî, Peygamber'i bir ziyâretinde kapuya karşı durub izin istemişti. Peygamber ona : Kapuya karşıyarak izin isteme — sağ veya sol tarafa dönüb izin iste — buyurmuştur. Âile hayatının dâhilî mahremiyet ve masûniyeti nâmına bu da izin isteme hususunun tamamlayıcı âdabımdandır.

Bu izin isteme husûsunun bir istisnâsı vardır ki o da sel, yangın, deprem gibi fevkalâde hallerdir.

«Başkasının mülküne izinsiz girmek gasb kabilinden bir tecâvüz olacağından hukûken ve kazâen harâm olduğu gibi kendi milki olan, dinen girmek hakkı bulunan ev dâhilinde dahi olsa kendinden başkasına mahsûs olan odalara habersiz ve selâmsız girmek de edeben ve diyâneten nehy edilmiştir. Burada isti'nâs, isti'ân diye tefsir edenler olduğu gibi hâlin keşfi ile isti'lâm yani izin istemeden evvel hâlin içeri girmeğe müsâid olup olmadığını bilmeğe çalışmak veya insan bulunub bulunmadığını öğrenmek istemek ma'nâları ile tefsir edenler de olmuştur. Zâhir olan burada isti'nâs, iyhâş mukabili olmasıdır ki baskın eder gibi birdenbire vahşicesine girivermeyib insâniyete lââyık ve hâle muvâfık bir ünsiyet ibrâz etmek demek olur... Binâenaleyh milki olmayan ve hiçbir vechile duhûl hakkı bulunmayan hânelere girmek için herhalde izin istemek şarttır. Yoksa bir taarruz ve tecâvüz olur ve hâne sâhibinin ona karşı her türlü müdâfaaya hakkı bulunur.

۳۹ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ - وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرِ - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا) وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : اسْتَأْذَنْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « مَنْ هَذَا ؟ » فَقُلْتُ : أَنَا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَنَا ، أَنَا ! ! » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُعَيْبٍ وَأَبُو حَالِمٍ الْعَقَدِيُّ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . ع وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِمْ : كَأَنَّهُ كَرِهَ ذَلِكَ .

39 - () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Ben Peygamber'in huzûruna girmek için izin istedim. Peygamber (içeriden) : «Kimdir o?» diye sordu. Ben de : Benim! diye cevâb verdim. Peygamber (bu cevâbımdan hoşlanmıyarak) : «Ene, ene (= Ben, ben!)» diye beni tevbih etti.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den, bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bunların hadislerinde de : Peygamber bunu kerih (ve çirkin) görerek fıkrası vardır.

(۹) بَابُ تَحْرِيمِ النَّظَرِ فِي بَيْتِ عَمْرِو

۴۰ - (۲۱۵۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ فِي جُحْرِ فِي بَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِدْرَى يَحْكُ بِرَأْسِهِ . فَلَمَّا رَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْتَظِرُنِي لَطَعَنْتُ بِرَأْسِي فِي عَيْنِكَ » وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِذْنُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ » .

Hâsılı meskenler taarruzdan ve edebsizlikten masûn tutulmalıdır. Hiç kimsenin meskeninde emniyet ve huzûru ihlâl edilmemeli ve onlara edeb ve erkânı ile girmelidir. Bu da isti'nâs ve selâm iledir. İsti'zânın keyfiyeti hakkında Ebû Dâvûd ve İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetlerinde şöyle rivâyet edilmiştir : Birisi Rasûlullah'dan izin isteyib : İçeri sokulayım mı? demişdi. Rasûlullah da Ravza nâmında bir kadına : Kalk şuna izin istemesini öğret, güzel yapamıyor, söyle : ES-SELÂMU ALEYKUM gireyim mi? desin buyurmuş. Adan da bunu işitmiş ve söylemiş. Bunun üzerine gir! buyurmuş. Rasûlullah'dan bir takım şeyler sormuş, cevâb almış, nihâyet ilimde senin bilmediğin var mı? demiş. Rasûlullah da : Yüce Allah bana bir hayru kesir ihsân etti. Maamâfih hiç şüphesiz yok.

(9) BAŞKASININ EVİNİN İÇİNE BAKMANIN HARÂM KILINMASI BÂBİ

40 — (2156) : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber vermiştir : Bir kimse Rasûlullah'ın kapusundaki bir delikden içeriye bakmışdı. O sırada Rasûlullah'ın elinde midrâ denilen demirden bir tarak vardı ki kendisi onunla başını kaşıyordu. Rasûlullah (S) — delikden münâsebetizce bakan — o kişiyi görünce : «Eğer senin beni bakıyor olduğunu daha önce bileydim şu demiri gözüne saplardım. Çünkü izin isteme, ancak gözden dolayı kanunlaştırılmışdır» buyurdu²⁴.

٤١ - (...) وَحَدَّثَنَا حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ مِنْ جُحْرِ فِي بَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِدْرَى يُرْجَلُ بِهِ رَأْسَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْظُرُ ، طَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ . إِنَّمَا جَعَلَ اللَّهُ الْإِذْنَ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ » .

(.) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَغَمْرُو بْنُ الْوَقْدِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَيُونُسَ .

41 — () : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber vermiştir : Bir kimse Rasûlullah'ın kapusundaki bir delikden içeriye bakmıştı. O sırada Rasûlullah'ın da elinde midrâ denilen demirden bir tarak vardı ki kendisi bununla başını taramakta idi. Rasûlullah (S) o kimseye hitâben : «Eğer ben senin bakıyor olduğunu bileydim bununla gözünü dürterdim. Allah, izni ancak gözden dolayı kanun yapmışdır» buyurdu.

ilimde öylesi vardır ki onu Allah'dan başkası bilmez buyurmuş ve : *Innallâhe indehu ilmu's-sâat...* (Lukmân : 34) âyetini sonuna kadar okumuştur» (Hak Dîni, IV, 3497-3500 özet olarak).

24. Midrâ, mîm'in kesri ile tarağa denir. Muşt ma'nâsınadır. Şârih der ki : Diğer ana kitâblarda midrâ şu demirden düzülmüş pençe şeklinde küçük parmaklı kaşığa denir ki onunla kadınlar başlarını kaşıyıp saçlarını düzeltirler intihâ'. Ve midrâ, toplu ve sâncık ta'bîr olunan demir altın iğneye denir ki kadınlar onunla saçlarını düzeltirler. Farscada *serhâre* denir. Hâlâ işittiğimize göre İslâmbol hanımlarının mücevher iğne ta'bîr ettikleridir... (Kamûs Ter.).

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Zuhri'den, o da Sehl ibn Sa'd'dan, o da Peygamber'den olmak üzere (40 ve 41 rakamlı) Leys ve Yûnus hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤٢ - (٢١٥٧) حَدَّثَنَا بِحْنِي بْنُ بَحْنِي وَأَبُو كَامِلٍ، فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَتَيْبَةُ بْنُ سَمِيدٍ - وَالْأَمْظُ لِيَحْيَى وَأَبِي كَامِلٍ - (قَالَ بِحْنِي : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَطْلَعَ مِنْ بَعْضِ حُجَرِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَامَ إِلَيْهِ عِشْقَبُصٌ أَوْ مِشَاقُصٌ . فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يَخْتَلُهُ لِيَطْمَنَهُ

42 — (2157) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Bir kimse Peygamber'in (evinin) deliklerinin birinden içeriye bakdı. Hemen Rasûlullah (S) bir mışkas veya bir kaç mışkas ile ona doğru kalkdı. Radı. Rasûlullah'ın onu dürtmek için ona doğru sinerek varması hâlâ gözümün önündedir²⁵.

٤٣ - (٢١٥٨) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سَمْعِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَنْ أَطْلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ ، فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَهْقُوا عَلَيْهِ »

43 — (2158) : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Her kim bir topluluğun evi içine, ev sâhiblerinin izni olmadan bakarsa ev sâhibleri için bakan kimsenin gözünü (vurub dürtmek sûretiyle) çıkarmaları halâl olur».

٤٤ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَطْلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنٍ فَخَذَفْتَهُ بِمِخْصَاوٍ ، فَقَطَّاتَ عَلَيْهِ ، مَا كَانَ عَلَيْكَ مِنْ جُنَاحٍ » .

44 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyetine bakar, sen de iki parmağın arası ile bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan bundan dolayı artık sana herhangi bir günah terettüb etmez» buyurmuşdur²⁶.

25. Mışkas, minber vezninde yassı demire, bir kavle göre de yassı demirli oka denir... ve uzun demire denir. Yahut uzun demirli oka demir ki vahşi hayvan kısmına atılır (Kamûs Ter.).

26. Evine girmesine izin vermediği bir adamın gözünü çıkarırsan kısas lâzım gelmez demek olur ki bu da öyle izinsiz bakmayı men etmeye mübalağa ifade etmektedir.

(۱۰) بَابُ تَقَرُّرِ الْفُجَاءَةِ

۴۵ - (۲۱۵۹) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ . ع . وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَظَرِ الْفُجَاءَةِ . فَأَمَرَنِي أَنْ أَصْرِفَ بَصَرِي .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . وَقَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(10) BİRDENBİRE (KASIDSIZ OLARAK) BAKIŞIN HÜKMÜ BÂBİ 27

45 — (2159) : Cerîr ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Ben Ra-

27. Nazratu'l-fucâe veya nazratu'l-fec'enin ma'nâsı, insanın gözünü kasıdsız olarak yabancı bir kadın üzerine düşmesidir. Bunun ilkinde o insan üzerine günâh yoktur ve derhal gözünü başka tarafa çevirmesi vâcibdir. Eğer derhal gözünü başka tarafa çevirirse kendisine günâh yoktur. Eğer bakışı devâm ettirirse bu hadise göre günahkâr olur. Çünkü yüce Allah'ın : «Mu'min erkeklere söyle : Gözlerini indirsinler...» (en-Nûr : 30) kavli ile beraber, Peygamber (S) Cerîr ibn Abdillâh'a gözünü çevirmekle emir buyurmuşdur (Nevevi).

Eğer bakışını devâm ettirir ve güzelliği ve lezzeti düşünürse günâh işlemiş olur. Bunun için Peygamber Ali'ye : Bir bakışı, diğer bir bakışa tâbi' kılma. Sana ancak birinci bakış vardır buyurdu. Fercleri korumakla emrolunduğu gibi gözü indirmekle de emir olunmuşdur (Ubbi).

Alimler şöyle dediler : Bu hadîsde, kadının yolda giderken yüzünü örtmesinin vâcib olmadığına hucceti vardır. Bu husûs ancak kadın için müstehabdır. Erkekler üzerine ise bütün hallerde kadma bakmaktan gözlerini indirmeleri vâcibdir (Kadı İyâd).

Burada Cenâb Hakk'ın mu'min erkekler ile, mu'min kadınlara bu husûsdaki tavsiyelerini tekrar etmek yerinde olacak :

«Mu'min erkeklere söyle : Gözlerini (harâmdan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için çok temiz (bir hareket) dir. Şüphesiz ki Allah (kullarının ne) yapacaklarından hakkıyla haberdardır. Mu'min kadınlara da söyle : Gözlerini (harâm'dan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, ziynetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstehab. Baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar. Ziynet (mahal) lerini kendi kocalarından, yahut kendi babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut kendi oğullarından, yahut kocalarının oğullarından, yahut kendi biraderlerinden, yahut kendi biraderlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut kendi kadınlarından, yahut kendi ellerindeki memlûklerden, yahut erkeklerden yana ihtiyacı olmayan (yani erkeklikten kalmış olan) hizmetçilerden, yahut henüz kadınların gizli yerlerine muttali' olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizliyecekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar. Hepiniz Allah'a tevbe ediniz ey mu'minler! Tâ ki korktuğunuzdan emîn, umduğunuzu nâil olasınız» (en-Nûr: 30-31).

«Ey Peygamber! Zevcelerine, kızlarına ve mu'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu, onların tanınıb ezâ edilmemelerine daha uygundur. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Ahzâh : 59).

sûlullah'a, ansızın kasıdsız olarak bakıvermenin hükmünü sordum da Rasûlullah (S) bana gözümü çevirmekliğimi emir buyurdu.

() : Buradaki iki râvî de Yûnus'dan bu isnâd ile onun benzerini rivâyet etmişlerdir.

«Hitâmuhu misk» olması niyâziyle

ALTINCI CİLDİN SONU

33 — KİTÂBU'L-İMÂRE
(Emîrlik ve reislik kitâbı)

(1) İnsanlar Kureyş'e tâbî'dirler, hılâfet de Kureyş'dedir bâbı	7
(2) Bir kimseyi kendi yerine halef edinmek yahut halef edinmeyi terk eylemek bâbı	12
(3) Emîrlik taleb etmekden ve me'mûriyete harîs olmaktan nehy bâbı	15
(4) Zarûret olmaksızın emîrlik etmenin kerâheti bâbı	18
(5) Âdil devlet başkanının fazîleti, zâlim olanının ukûbeti, idâre edilenlere karşı merhametli davranmaya teşvîk ve insanları meşakkate sokmaktan nehy bâbı	19
(6) Devlet malına hıyânetin harâmlığının ağırlığı bâbı	24
(7) Devlet me'mûrlarına, hedîyyeler almalarının harâm kılınması bâbı	27
(8) Devlet âmirlerine, ma'siyet hâricinde itâatin vucûbu, ma'siyetde ise itâatın harâm kılınması bâbı	31
(9) «Devlet başkanı (millet için), önünde kîtâl yapılan ve kendisi ile korunulan bir kalkandır» bâbı	40
(10) Devlet başkanlarına sıra tertîbine göre yapılan bey'ate vefâ göstermenin vucûbu bâbı	41
(11) Vâlîlerin zulmu sırasında ve dünyâ ni'metlerini kendilerine tahsis ve tercîh ettikleri zaman sabr edilmesi bâbı	45
(12) Hakları men' etmeler de devlet adamlarına itâat etmek hakkında bâb	46
(13) Fitnelerin zuhûru sırasında ve her halde müslimanlar topluluğundan ayrılmamanın vucûbu ile, tâatdan çıkmanın ve cemâatdan ayrılmamanın harâm kılınması bâbı	47
(14) Müslimanlar siyâsî birlik hâlinde bulunurken onların işini tefrikaya düşüren kimsenin hükmü bâbı	54
(15) İki devlet başkanına bey'at olunduğu zaman (ne yapılacağı) bâbı	55
(16) Dîn kanunlarına aykırı husûsları umerâya karşı red etmenin ve namaz ile benzeri dînî zarûretleri ifâyâ devâm ettikleri müddetce de kendileri ile kîtâlî terk etmenin vucûbu bâbı	55
(17) İmâmların (devlet başkanlarının) hayırlıları ve şerlileri bâbı	57
(18) Harbe karâr verildiği zaman devlet başkanının ordu ile bey'atlaşmasının müstehablığı ve ağaç altında yapılan Rıdvân bey'atının beyânı bâbı	59
(19) Muhâcirin tekrâr yerleşmek üzere kendi vatanına dönmesinin harâm kılınması bâbı	65
(20) Mekke fethinden sonra bey'atın (artık hicret üzerine değil)	

İslâm, cihâd, hayr üzerine yapılacağı ve «Mekke fethinden sonra hicret yokdur» hadîsinin ma'nâsını beyân bâbı	66
(21) Kadınlarla yapılan bey'atın keyfiyeti bâbı	69
(22) Tâkat getirebildiği husûslarda dinlemek ve itâat etmek üzere bey'at bâbı	71
(23) Bulûğ yaşını beyân bâbı	72
(24) Kâfirlerin ellerine düşmesinden endişe edildiği zaman küffâr arâzisine Mushaf ile sefer yapmanın nehy edilmesi bâbı	73
(25) Atlar arasında koşu yarışı yapmak ve atları idmâna çekib zayıflatmak bâbı	74
(26) «Atların, alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayr vardır» hadîsi bâbı	75
(27) Atların sıfatlarından seilmeyen şey bâbı	78
(28) Cihâdın ve Allah yoluna çıkmanın fazîleti bâbı	79
(29) Yüce Allâh'ın rızâsı yolunda şehîd olmanın fazîleti bâbı	83
(30) Allâh yolunda sabah ve akşam yürüyüşünün fazîleti bâbı	85
(31) Yüce Allâh'ın mucâhidler için cennetde hazırladığı dereceleri beyân bâbı	87
(32) «Allâh yolunda öldürülenin borcdan başka diğer günahları keffâretlenir» bâbı	89
(33) Şehîdlerin rûhlarının cennetde bulunduklarını, onların diriler olub Rabları katından rızıklanmakda bulunduklarını beyân bâbı	90
(34) Cihâd ve nevbet beklemenin fazîleti bâbı	91
(35) Biri diğerini öldürdükden sonra ikisi de cennete giren iki kimseyi beyân bâbı	94
(36) Bir kâfir öldüren, sonra da en doğru yola doğrulan kimseye dâir bâb	95
(37) Allâh yolundaki sadakanın fazîleti ve kat kat artırılacağı bâbı	96
(38) Allâh yolunda gazâyâ gidene binek ve diğer şeylerle yardım etmenin, âilesi husûsunda da hayırla halef olmanın fazîleti bâbı	97
(39) Mucâhidlerin kadınlarına hurmet ve kadınları husûsunda mucâhidlere hâinlik yapanların günâhı bâbı	100
(40) Ma'ziretli olanlardan cihâd farzının düşmesi bâbı	101
(41) Şehîd için cennetin sübûtu bâbı	102
(42) «Her kim Allâh'ın kelimesi en yüksek olsun diye savaş yaparsa işte onunki Allâh yolundadır» bâbı	107
(43) «Her kim görülsün ve işidilsin kasdıyle mukatele ederse cehenneme hak kazanır» bâbı	109
(44) Gazâyâ gidib de ganîmet alan ve almayan kimselerin sevâb mikdârını beyân bâbı	111
(45) Peygamber (S) in : «Ameller ancak niyetle (mu'teber) dir» sözü	

SAHİFELER

ile cihâd ve diğer amellerin de buna dâhil bulunduğu bâbı ...	112
(46) Allâh yolunda şehîd olmak istemenin müstehablığı bâbı	113
(47) Gazâ etmediği ve kendi kendine de gazâ etmeği (arzu edib) konuşmadığı halde ölen kimseyi kötüleme bâbı	114
(48) Kendisini gazâ etmekden, hastalık yahut diğer bir özr habsetmiş olan kimsenin sevâbı bâbı	114
(49) Denizde gazâ etmenin fazileti bâbı	115
(50) Aziz ve Celîl olan Allâh yolunda hudûd muhâfazasına bağlı kalıb nevbet beklemenin fazileti bâbı	119
(51) Şehid nev'lerini beyân bâbı	120
(52) Atıcılığın fazileti ve atıcılığa teşvîk ile, atıcılığı öğrenib de sonra unutanları kötüleme bâbı	123
(53) Peygamber (S) in : «Ümmetimden dâima hak üzere gâlib ve zâhir, muhâliflerinden kendilerine zarar gelmez bir tâife hiç eksik olmayacaktır.» sözüne dâir bâb	125
(54) Yürüyüşde hayvanların menfaatlarını gözetmek ve gece sonu istirahat konaklamasını yol içinde yapmaktan nehy bâbı	129
(55) «Sefer, azâbdan bir parçadır» ve seferde bulunan yolcunun işlerini bitirmesini müteakib âilesine dönmeği çabuklaştırmasının müstehablığı bâbı	130
(56) Bir seferden gelen için âile yuvasına geceleyin girmenin kerâhati bâbı	131

34 — KİTÂBU'S-SAYD VE'Z-ZERÂİH VE MÂ YU'KELU MİNE'L-HAYAVÂN

(Av yapmak ve kesilib yenilecek hayvan nev'leri kitâbı)

(1) Öğretilib terbiye edilmiş köpeklerle av yapma bâbı	134
(2) Av, avcıdan gaybolduğu ve sonra avcı tarafından bulunduğu zamanki hüküm bâbı	141
(3) Dört ayaklı yırtıcı hayvanlardan her azı dişliyi, kuşlardan da her tırnaklı ve pençeliyi yemenin harâm kılınması bâbı	142
(4) Deniz meytelerinin mübâh kılınması bâbı	146
(5) Ehli eşeklerin etini yemenin harâm kılınması bâbı	150
(6) At etlerinin yenilmesi hakkında bâb	155
(7) Kelerin mübâh kılınması bâbı	156
(8) Çekirgenin mübâh kılınması bâbı	164
(9) Tavşanın mübâh kılınması bâbı	165
(10) Avlanmada ve düşman karşısında kullanılıb yardım görülecek âletlerin mübâh kılınması, sapanla taş atmanın kerâhati bâbı	166
(11) Kesmede ve öldürmede dahi güzellik etmekle ve bıçağı keskinletmekle emredilmesi bâbı	168

- (12) Hayvanları diri iken hapsedib bağlamak sûretiyle atış hedefi edinmekden nehy bâbı 169

35 — KİTÂBU'L-EDÂHİ

(Kurbanlar kitâbı)

- (1) Kurbanı kesme vakti bâbı 171
- (2) Kurbanlık hayvanın yaşı bâbı 178
- (3) Kurbanın, kurbanı başkasına tevkiîl etmeksizin doğrudan doğruya bizzat kesmenin, keserken de **Bismillâh** ve'llâhu ekber demenin müstehablığı bâbı 180
- (4) Diş, tırnak ve diğer kemikler müstesnâ, kan akıtan her şeyle kesmenin cevâzı bâbı 182
- (5) İslâmın evvelinde kurban etlerinin üç günden sonraya bırakılıp yenilmesinin nehy edilmesinin ve sonra bu nehyin kaldırılarak kurban etlerinin istenildiği kadar bırakılıp yenilmesinin mübâh kılınmasını beyân bâbı 184
- (6) Feraa ve atire (kurbanları) bâbı 191
- (7) Kurban kesmek isteyerek zulhicce ayının onuna giren kimseyi saçlarından yahut tırnaklarından bir şey almasını nehy bâbı 192
- (8) Yüce Allâh'dan başkası adına kesmenin harâm kılınması ve' bunun fâilinin lâ'netlenmesi bâbı 194

36 — KİTÂBU'L-EŞRİBE

(İçkiler kitâbı)

- (1) Alkollü içkinin harâm kılınması ve alkollü içkilerin üzüm suyundan, hurmadan, hurma koruğundan, kuru üzümünden ve sarhoşluk verecek diğer şeylerden yapılır olduğunu beyân bâbı 196
- (2) Şarabı sirke yapmanın harâm kılınması bâbı 205
- (3) Şarabla tedâvinin harâm kılınması bâbı 206
- (4) Hurmadan ve üzümünden çıkarılarak şıra kurulan her şeye hamr ismi verildiğini beyân bâbı 206
- (5) Hurma ile üzümünden karıştırılmış oldukları halde şıra kurmanın kerâhati bâbı 207
- (6) Müzeffet, dubbâ', hantem ve nakîr denilen kablarda şıra kurmakdan nehy ve bu nehyin mensûh olub artık bugün sarhoşluk verici olmadıkça bunlarda şıra tutmanın halâl olduğunu beyân bâbı 212
- (7) Sarhoşluk veren her içkinin hamr ve hamrın da harâm olduğunu beyân bâbı 225
- (8) İçki içen kimsenin içkiden tevbe etmediği takdirde âhiretde cennet içkisinden men' olunmak sûretiyle cezâlanması bâbı 230

SAHİFELER

(9) Şiddetlenmemiş ve sarhoşluk verecek dereceye varmamış olan sıranın mubâh kılınması bâbı	232
(10) Süt içmenin cevâzı bâbı	237
(11) Nebîz - sıra - içmek, yiyecek ve içecek kablarını açık bırakmayı örtmek hakkında bâb	239
(12) Üzerlerine Allâh'ın ismini anarak kap kacakları örtmek, deri kabların ağızlarını bağlamak, kapuları kilitlemek, uyunacağı sırada kandilleri söndürmek, akşamdan sonra çocukların ve hayvanların dışarı çıkmalarına mâni' olmak ile emredilmesi bâbı	241
(13) Yemek, içmek âdâbı ve bunlarla ilgili hükümler bâbı	245
(14) Ayakta dikilerek içmenin kerâhati bâbı	250
(15) Zemzemden ayakta dikilerek içmek hakkında bâb	252
(16) Bir şey içerken kabın içine nefes almanın kerâhati ve kabın hâricinde üç defa nefes almanın müstehablığı bâbı	253
(17) Su, süt ve benzeri şeyleri nevbetle içerken ilk başlıyanın sağından itibaren dolaştırmanın müstehablığı bâbı	254
(18) Parmakları ve çanağı yalayıp sıyrmanın, düşen lukmayı, ona isâbet eden kiri sildikten sonra yemenin müstehablığı ile lukma tutan eli yalamadan önce silmenin kerâhati bâbı	258
(19) Yemek sâhibinin da'vet etmediği kimse, da'vetlinin arkasına takılıb geldiği zaman ziyâfete giden da'vetlinin ne yapacağı; yemek sâhibinin bu takılıb gelen kimse için de izin vermesinin müstehablığı bâbı	264
(20) Razıy olacağına güvendiği ve buna tam itimad eylediği kimse- nin evine beraberinde başkasını da götürmenin cevâzı ve yemek üzerine toplanmanın müstehablığı bâbı	266
(21) Çorba yemenin cevâzı, kabak yemenin müstehablığı, sofrâ halkının hepsi musâfir olsalar da yemek sâhibi kerih görmediği takdirde sofradakilerin birbirlerini tercih etmelerinin cevâzı bâbı	273
(22) Çekirdekleri hurmaların hâricine koymanın, musâfirin yemek sâhiblerine duâ etmesinin, sâlih olan musâfirden duâ taleb etmenin ve onun da bu duâ isteğine icâbet eylesinin müstehablığı bâbı	275
(23) Acûr ve hıyâr sebzelerini tâze hurma ile yemek bâbı	277
(24) Yiyen kimsenin mütevâzıy olmasının müstahablığı ve oturuşunun sıfatı bâbı	277
(25) Arkadaşlarının izin vermesi müstesnâ toplulukla beraber yiyen kimseyi hurma ve benzeri şeylerin iki tânesini bir lukmada birleştirmekden nehy bâbı	278

(26) Hurma ve benzeri azıkları âile için eve idhâl etmek husûsunda bâb	279
(27) Medîne hurmasının fazîleti bâbı	280
(28) Domalan — veya dolaman — denilen mantarın fazîleti ve bununla göğüs tedâvîsi bâbı	281
(29) Misvâk ağacının olgunlaşmış siyah meyvesinin fazîleti bâbı ...	284
(30) Sirkenin fazîleti ve onu katık edinme bâbı	285
(31) Halka hitâb etmek isteyen kimsenin sarmısak ve buna benzer kokulu şeyleri terk etmekle beraber, sarmısak yemenin mübâh kılınması bâbı	287
(32) Musâfire ikram etmek ve onun ihtiyacını kendi öz canının ihtiyacından üstün tutmanın fazîleti bâbı	290
(33) Az olan yiyeceklerde biribirine yâr olmanın fazîleti, iki kişilik yemeğin üç kişiye ve bu tarzda muayyen kişilik yemeğin daha fazla kişilere yeteceği bâbı	300
(34) «Mü'min bir bağırsağı doldurmak için yer, kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için yer» hadîsi bâbı	301
(35) Yemek ayıblanmaz bâbı	304

37 — KİTÂBU'L-LİBÂS VE'Z-ZİYNET

(Giyim ve ziynet kitâbı)

(1) Yemede, içmede ve diğer işlerde altun ve gümüş kablar kullanmanın erkeklere ve kadınlara harâm kılınması bâbı	306
(2) Altun ve gümüş kab kullanmanın erkeklere ve kadınlara harâm kılınması; altun yüzük ile ipeğin yalnız erkeğe harâm olub kadınlara mübâh kılınması; dört parmak üzerine ziyâde olmadığı sürece nişan ve benzeri şeylerin erkeğe mübâh kılınması bâbı	308
(3) Kendisinde uyuz ve benzeri bir hastalık olduğu zaman (sıhhî bir luzûm üzerine) erkeğe de ipekli giymenin mübâh kılınması bâbı	325
(4) Erkeği, usfur bitkisi ile sarıya boyanmış elbise giymekten nehy bâbı	326
(5) Pamuk ve keten geymenin fazîleti bâbı	327
(6) Giyimde mütevâzî olmak; elbisede kilim, keçe, halı gibi yaygılarda ve diğer ev döşemelerinde az; kolay ve kalınca olanlarla yetinmek; ve kıldan yapılmış elbise ile üzerinde şekiller bulunan elbiseler geymenin cevâzı bâbı	329
(7) Ev döşemeleri edinmenin cevâzı bâbı	331
(8) Yaygı döşek ve giyim eşyâlarının ihtiyacdan fazla olmasının kerâhati bâbı	332

SAHİFELER

(9) Kibirle yerde elbise sürümenin harâm kılınması; elbise uzadıb sarkıtmanın râiz ve müstehab olan hudûdunu beyân bâbı	333
(10) Yürürken elbiseyi ile gurûrlanarak sallana sallana çalimli ve kibirli bir tarzda yürümenin harâm kılınması bâbı	337
(11) Erkeklerle altın yüzük takınmanın harâm kılınması ve İslâmın evvelinde mevcûd olan mubâhlığının yürürlükten kaldırılması bâbı	338
(12) Peygamber (S) in nakşı «(Muhammed Rasûlullah» olan gümüşden bir mühür takınması; kendinden sonra bu mühür yüzüğü halifelerin takınmaları bâbı	341
(13) Peygamber (S) in yabañcı devlet başkanlarına mektûb yazmak istediği zaman bir mühür yüzük edinmesi hakkında bâb	343
(14) Yüzükleri elden atmak hakkında bâb	344
(15) Kaşı Habeşistan taşı olan gümüş yüzük hakkında bâb	345
(16) Yüzüğü elin küçük parmağına takmak hakkında bâb	346
(17) Orta parmağı ve onu ta'kib eden parmağı yüzük takınmaktan nehy bâbı	347
(18) Ayakkabılar veya onların yerini tutacak şeyler giymenin müstehablığı bâbı	349
(19) Ayakkabı giymede evvelâ sağ ayağı giymenin; çıkarırken de evvelâ sol ayakdan çıkarmanın müstehablığı ve bir tek ayakkabı ile yürümenin kerâhati bâbı	349
(20) İştimâlu's-sammâ'dan ve bir tek kumaş içinde ihtibâ oturduğundan nehy bâbı	351
(21) Sırt üstü yatma ve ayaklardan birini diğeri üzerine koymanın men'i hakkında bâb	353
(22) Sırt üstü yatmanın ve ayaklarından birini diğeri üzerine atmanın mübâh kılınması hakkında bâb	354
(23) Erkeği zağferân ile boyalanmaktan nehy bâbı	355
(24) Ağarmış saç ve sakalı sarı yahut kırmızı boya ile boyamanın müstehablığı, siyâhla boyamanın ise harâm kılınması bâbı	356
(25) Boyamak husûsunda Yahûdîlere muhâlefet etmeğe dâir bâb	356
(26) Hayvan resmi yapmanın; yaymak, döşemek ve benzeri yollarla kullanılıp zelil kılınmayan resimli eşyâ edinmenin harâm kılınması; içinde resim ve köpek bulunan bir eve meleklerin girmeyeceği bâbı	357
(27) Sefer esnasında köpek bulundurmanın ve çan takmanın kerâhati bâbı	373
(28) Devenin boynuna kırımdan gerdanlık takmanın kerâhati bâbı	374
(29) Hayvanın yüzüne vurmaktan, yüzde damga ve dağlama yapmaktan nehy bâbı	375

- (30) İnsan müstesnâ, diğer hayvanların yüzden başka yerlerine damga yapmanın cevâzı, zekât ve cizye hayvanlarında ise mendûb-luğu bâbı 276
- (31) Çocuk başının bir kısım saçını tıraş edib bir kısmını bırakmanın kerâhati bâbı 378
- (32) Yollar üzerine oturmakdan nehy ve (oturulduğunda ise) yolun hakkını vermek bâbı 379
- (33) Saçına başkasının saçından ekliyen; saçına saç eklettiren; bedene dövme yapan; bedenine dövme yaptıran; yüzün tüylerini yolan; yüzün tüylerini yolduran, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerin arasını yontanlar ve böylece Allâh'ın yarattığını değiştirenlerin bütün bu fiillerinin harâm kılınması bâbı ... 381
- (34) Elbise giymiş (fakat) çıblak olan, kibirle salınarak yürüyen, erkeklerini kendilerine meyl ettiren kadınlar bâbı 388
- (35) Giyinmede ve diğer husûslarda yalan davranışdan ve kendine verilmemiş bir şeyle tokluk gösterişi yapmakdan nehy bâbı ... 388

38 — KİTÂBU'L-ÂDÂB

(Edebler kitâbı)

- (1) Ebu'l-Kasım künyesi ile künyelenmekden nehy ve (alınması) müstehab olan isimleri beyân bâbı 390
- (2) Çirkin isimlerle, Nâfi' ve benzeri isimlerle isim vermenin kerâhati bâbı 396
- (3) Çirkin ismin güzel isme değiştirilmesinin; Berre isminin de Zeyneb'e, Cüveyriye'ye ve benzerlerine tebdil edilmesinin müstehablığı bâbı 399
- (4) Meliku'l-emlâk ve Meliku'l-mulûk sıfatları ile isimlenmenin harâm kılınması bâbı 402
- (5) Doğan çocuğun doğumu müteâkıb damağını ovmanın ve damağını ovacak sâlih bir kimse yanına götürülmesinin müstehablığı; doğum gününde çocuğa isim verilmesinin cevâzı; Abdullah, İbrahim ve sâir Peygamber'lerin isimleri ile isimlendirmenin müstehablığı bâbı 403
- (6) Kendi oğlundan başkasına «Ey oğulcuğum!» demenin cevâzı ve iyilik etmek için müstehablığı bâbı 410
- (7) — Kişinin kendi tasarrufunda olmayan bir yere girmek için sâhibinden — izin istemek bâbı 411
- (8) İçeriye girme izni isteyen kimsenin içeriden «kim o?» denildiği zaman, «ben'im» demesinin kerâhati bâbı 418
- (9) Başkasının evinin içine bakmanın harâm kılınması bâbı 421
- (10) Birdenbire (kasıdsız olarak) bakışın hükmü bâbı 423

